ACTA PANGRATIA
Istorie și patrimoniu ecleziastic

IV

editura iași
palatul
culturii 2026

https://biblioteca-digitala.ro

COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL
„MOLDOVA” IAȘI
MUZEUL DE ISTORIE A MOLDOVEI

MĂNĂSTIREA PÂNGĂRAȚI

ACTA PANGRATIA
ISTORIE ȘI PATRIMONIU ECLEZIASTIC

IV
2026

IAȘI
2026

https://biblioteca-digitala.ro

COMITETUL DE REDACȚIE

Petroniu MARIN
Senica ȚURCANU
Costin CLIT
Adriana MIRON
Costică ASĂVOAIE (redactor șef)
Cosmin NIȚĂ (secretar de redacție)

Traduceri realizate/revizuite:
Alexandra NIȚĂ-VUZA

Adresa redacției
Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
Muzeul de Istorie a Moldovei
Piața Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1
Iași, RO-700028
Telefon: 0232 218 383

Mănăstirea Pângărați
Com. Pângărați, RO-617305
Jud. Neamț
Telefon: 0723247833
e-mail: actapangratia@gmail.com

ISSN 2972-192X

EDITURA PALATUL CULTURII
Iași

https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS

Abrevieri / *Abbreviations* 7

Pângărați – un loc, un destin / *Pângărați – A Place, A Destiny*

Mihai GICOVEANU, ***Mănăstirea Pângărați la mijlocul veacului al XVII-lea. Reconstituiri*** / *Le Monastère de Pângărați au milieu du XVIIe siècle* 9

Arcadie M. BODALE, ***O nouă variantă a catagrafiei averii Mănăstirii Pângărați din 1834*** / *A New Version of The 1834 Inventory of The Assets of Pângărați Monastery* 17

Vitalie JOSANU, ***Hotărnicia Moșiei Roznov (1849–1850). Câteva mărturii documentare ale unei dispute hotarnice dintre Mănăstirea Pângărați și familia Ruset Roznovanu*** / *The Delimitation of The Roznov Estate (1849–1850). Several Documentary Testimonies of A Boundary Dispute Between Pângărați Monastery and The Ruset Roznovanu Family* 33

Costin CLIT, ***Documente privitoare la Mănăstirea Pângărați și Schitul Tarcău (1857–1873)*** / *Documents Regarding Pângărați Monastery and Tarcău Skete (1857–1873)* 53

Cosmin NIȚĂ, ***Procesul de calomnie intentat de Emanoil Luponi împotriva arhimandritului Varnava, egumenul Mănăstirii Pângărați (1862–1864)*** / *The Defamation Trial Filed by Emanoil Luponi Against Archimandrite Varnava, Abbot of Pângărați Monastery (1862–1864)* 135

Costin CLIT, ***O catagrafie a Mănăstirii Pângărați din 1866 de la arhimandritul Nichita Darie*** / *A Catagraphy of Pângărați Monastery from 1866 by Archimandrite Nichita Darie* 179

Emanuel BĂLAN, ***Situația Schitului Pângărați în perioada 1937–1940*** / *The Situation of the Pângărați Skete During 1937–1940* 193

https://biblioteca-digitala.ro

Istorie și patrimoniu ecleziastic / *History and Ecclesiastic Patrimony*

Ioan GRĂMADĂ, ***Câteva biserici de lemn dispărute din județul Iași (II)*** / *Disappeared Wooden Churches of Iassy County (II)* 213

Ion MAREȘ, ***Biserica de lemn „Sfinții Voievozi" din satul Bălușeni, județul Botoșani*** / *The Wooden Church of The „Holy Voivodes" in Bălușeni Village, Botoșani County* 235

Suzana BODALE, ***Începuturile școlii elementare de pe moșia Mănăstirii Vorona reflectată în documentele păstrate la Arhivele Naționale din Iași (1842–1859)*** / *The Beginnings of The Elementary School on The Estate of Vorona Monastery Documented in The Records Preserved at The National Archives of Iași County (1842–1859)* 251

Arcadie M. BODALE, ***Documente privitoare la activitatea ctitoricească a arhimandritului Nicon la Mănăstirea Bisericani și la moșiile arendate de acesta (1842–1859)*** / *Documents Concerning The Founding Activity of Archimandrite Nicon at Bisericani Monastery and on The Estates He Leased (1842–1859)* 289

Ion GUMENÂI, ***Interpretarea surselor în cercetările cu caracter istorico-confesional*** / *Interpretation of Sources in The Research of A Historical-Confessional Nature* 321

Arhim. Luca DIACONU, ***Egumenii și personalul Mănăstirii Bistrița din perioada 1863–1895*** / *The Hegumens and Staff of Bistrița Monastery Between 1863 and 1895* 333

Narcis Andrei GHEORGHIȚĂ, ***Incursiune istorică asupra Mănăstirii Probota oglindită în presa românească (sec. XIX–XX)*** *A Historical Overview of Probota Monastery Reflected in The Romanian Press (19th – 20th Centuries)* 379

Daniel PAVĂL, ***Repararea bisericii Sfântul Nicolae-Bordeile din Piatra Neamț*** / *Repairing The Church of Saint Nicholas – The Hovels of Piatra Neamț* 419

Simion GHEORGHIU, ***Politizarea credinței în statele comuniste: modelul sovietic și adaptările sale*** / *The Politicization of Faith in Communist Countries: The Soviet Model and Its Adaptations* 437

https://biblioteca-digitala.ro

Sergiu DEMERJI, ***Arhiepiscopul Serafim Ciceagov: între eforturile recurente de rusificare și concesiile față de limba română în Eparhia Chișinăului și a Hotinului (1908-1914)*** / *Archbishop Serafim Ciceagov: Between Recurrent Efforts of Russification and Concessions to the Romanian Language in The Eparchy of Chișinău and Hotin (1908–1914)* 445

Radu STOROJA, ***Unele considerații privind activitatea misionară a Bisericii Ortodoxe Române în Basarabia și Transnistria (1941-1944)*** / *Considerations on The Missionary Activity of The Romanian Orthodox Church in Bessarabia and Transnistria (1941–1944)* 469

Paul NISTOR, ***România comunistă, rabinul Moses Rosen și campania de denigrare a episcopului Valerian Trifa din SUA (1960-1962)*** / *Communist Romania, Rabbi Moses Rosen and The Campaign to Discredit Bishop Valerian Trifa in The USA (1960–1962)* .. 483

Mihai-Lucian HUȚUȚUI, ***Arhimandritul Mina Dobzeu: o viață în slujba bisericii prin scris*** / *Archimandrite Mina Dobzeu: A Life in The Service of The Church Through* Writing 499

Restituiri / *Restitutions*

Arhimandritul PARTENIE, ***Ochire istorică asupra fondării (originii) Monastirii Bisericani și câteva cuvinte despre monastirile zise închinate cu un tablou al bisericii bine litografisit*** / *Historical View on The Origin of Bisericani Monastery and Few Words on The Dedicated Monasteries with A Well Litographe Church Painting*..... 519

Recenzii și note de lectură / *Reviews and Reading Notes*

Tudor Dinu, *Grecia din România. Mănăstirile închinate din Țara Românească și Moldova (1564–1866)*, Humanitas, București, 2025, 429 p. (Robert-Ciprian SÂNTĂMĂRIAN) 541

Andrei Melinte, *Târgușoarele din Moldova (1774–1859). Studiu de caz: ținutul Iași,* Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2025, 317 p. (Adrian-Ionuț GÎLEA) 544

Angela Paveliuc Olariu, *Ratoșele din Moldova. File de monografie*, Editura Quadrat, Botoșani, 2025, 383 p. (Vitalie JOSANU) 548

https://biblioteca-digitala.ro

Andreea Corca, *Activismul clerical ortodox în istoria Gărzii de Fier. Biografia preotului Valeriu Beleuță (1909–1974)*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2025, 290 p. (Emanuel BĂLAN) 551
Alexandru Profiri, *Comuna Albeşti. Istorie, Cultură şi Oameni*, Editura Akakia, Vaslui, 2025, 612 p. (Marcela IFRIM) 556

https://biblioteca-digitala.ro

ABREVIERI

AARMN	*Analele Academiei Române, Memorii şi Notiţe*, Bucureşti.
AARMSI	*Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii Istorice*, Bucureşti.
ActaMN	*Acta Musei Napocensis*, Cluj-Napoca.
AIIAI / AIIX	*Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol”*, Iaşi / *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”*, Iaşi.
AMAE	Arhiva diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe, Bucureşti.
AM	*Archiva Moldaviae*, Iaşi.
AMMB	Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Iaşi.
AMM	*Acta Moldaviae Meridionalis, Anuarul Muzeului Judeţean „Ştefan cel Mare”,* Vaslui.
ANA	Agenţia Naţională a Arhivelor, Chişinău.
ANIC	Arhivele Naţionale Istorice Centrale, Bucureşti.
ArhMold	*Arheologia Moldovei*, Institutul de Arheologie Iaşi.
BAR	Biblioteca Academiei Române, Bucureşti.
BCIR	*Buletinul Comisiei Istorice a României*, Bucureşti.
BCMI	*Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, Bucureşti.
BOR	*Biserica Ortodoxă Română,* Bucureşti.
BSNR	*Buletinul Societăţii Numismatice Române,* Bucureşti.
CDM	*Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva istorică centrală a statului*, vol. I–V, Bucureşti.
CMI	Comisiunea Monumentelor Istorice, Bucureşti.
DIR	*Documente privind istoria României*, seria A, Moldova, Bucureşti.
DMI	Direcţia Monumentelor Istorice, Bucureşti.
DRH	*Documenta Romaniae Historica*, seria A, Moldova; seria B, Ţara Românească, Bucureşti.
EORA	Episcopia Ortodoxă Română din America, Detroit, Statele Unite ale Americii.
IN	*Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei*, Iaşi.
INP	Institutul Naţional al Patrimoniului, Bucureşti.
KEB	*Кишиневские епархиальные ведомости*, Chişinău.
MCIP	Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Iaşi/Bucureşti.
MDGR	George Ioan Lahovari, C.I. Brătianu, Grigore G. Tocilescu, *Marele dicţionar geografic al României*, vol. I-V, Bucureşti.
MemAntiq	*Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis*, Complexul Muzeal Neamţ, Piatra Neamţ.
MMS	*Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, Iaşi.

https://biblioteca-digitala.ro

MSMB	Muzeul Sfintei Mănăstiri Bistriţa, jud. Neamţ.
RdI	*Revista de Istorie,* Bucureşti.
RI	*Revista Istorică,* Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti.
RIAF	*Revista pentru Istorie, Arheologie şi Filologie*, Bucureşti.
RMI	*Revista Monumentelor Istorice*, Bucureşti.
SAI	*Studii şi Articole de Istorie*, Bucureşti.
SCIA	*Studii şi cercetări de istoria artei*, Bucureşti.
SJAN	Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale.
SMB	Sfânta Mănăstire Bistriţa, Jud. Neamţ.
SMIM	*Studii şi Materiale de Istorie Medie*, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti.

https://biblioteca-digitala.ro

MĂNĂSTIREA PÂNGĂRAȚI LA MIJLOCUL VEACULUI AL XVII-LEA. RECONSTITUIRI

Mihai GICOVEANU[1]

***Cuvinte cheie**: Pângărați, operă colectivă, proprietăți, construcții, egumeni*

***Mots-clés**: Pângărați, oeuvre collective, propriétés, bâtiments, abbés*

Teritoriul montan al ţinutului Neamţ a fost din vremuri străvechi locul de naştere, de consacrare şi de răspândire a unei vieţi monahale alese. La câteva decenii după formarea statului medieval Moldova, la adăpostul munţilor şi codrilor, s-au format mănăstirile Neamţ şi Bistriţa, devenite centre emblematice ale ortodoxiei româneşti. Mai sus de târgul Piatra, spre Bicaz, în locuri greu accesibile şi cu o viaţă religioasă ancestrală, s-au constituit în veacul al XVI-lea mănăstirile Bisericani şi Pângăraţi, care au întregit zestrea spirituală a neamului nostru[2].

În evoluţia sa, Mănăstirea Pângăraţi a cunoscut mai multe momente importante care i-au conturat personalitatea şi i-au consolidat statutul de aşezământ relevant pe harta marilor centre religioase ale ţării. Primul a fost reprezentat de organizarea sihăstriei cuviosului Simeon, în a doua jumătate a veacului al XV-lea; altul a fost dominat de ridicarea bisericii cu hramul „Sf. Dimitrie", de către voievodul Alexandru Lăpuşneanu. Spre jumătatea veacului al XVII-lea s-a consumat o altă etapă, în care se remarcă un efort constructiv substanţial. În 1849-1857 s-a desfăşurat o amplă activitate de construire, reparare, consolidare, în timpul starețului Varnava. În final, în 1991, mănăstirea a fost reactivată, moment care a generat un efort de refacere şi înnoire de anvergură, care continuă şi azi[3].

Efortul de reconstituire a trecutului, dincolo de entuziasmul încercării, nu este întotdeauna un demers facil. Informaţiile sunt adesea sumare, le lipsesc claritatea şi sunt dificil de conectat. Alteori, fac parte din transcrieri care conţin erori de copiere şi nu pot fi utilizate decât cu prudenţă. Totodată,

---

[1] Liceul Tehnologic „Ștefan cel Mare și Sfânt", VORONA, jud. BOTOŞANI.

[2] C. Mătasă, *Călăuza judeţului Neamţ*, Bucureşti, „Cartea Românească", 1929, p. 46-50.

[3] Despre trecutul mănăstirii, v. la Vasile Bîrzu, *Mănăstirea Pângărați. Monografie*, ediţie revizuită şi adăugită, Sibiu, Editura Astra Museum, 2016; Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti, Direcţia Patrimoniului Cultural Naţional, 1974, p. 645-646.

https://biblioteca-digitala.ro

comparativ cu spaţiul occidental, de exemplu, pentru trecutul nostru s-au păstrat puţine surse cu caracter descriptiv.

Chiar şi în aceste condiţii, în cele ce urmează, vom încerca să reconstituim starea Mănăstirii Pângăraţi la mijlocul secolului al XVII-lea.

I. Moşiile

1. Braniştea

Prima proprietate a mănăstirii, Poiana Pângăraţi, a fost donată de însuşi ctitorul aşezământului religios[4]. Ea aparţinuse ocolului Curţii domneşti din Piatra şi era utilizată pentru păşunatul vitelor[5]. Se afla pe locul şi în preajma aşezământului religios. În jurul acesteia s-a dezvoltat treptat braniştea mănăstirească care a fost oficializată în timpul domniei lui Ieremia Movilă, în contextul disputelor cu mănăstirile vecine, Bistriţa şi Bisericani (Schitul lui Iosif). Ea cuprindea circa 600 km^2 de teritoriu montan şi era formată din două perimetre distincte, situate de o parte şi de alta a râului Bistriţa, şi era valoroasă mai ales pentru creşterea oilor şi a vitelor mari[6], având în vedere că lemnul pădurilor de aici nu devenise încă subiect al comerţului european. Cea dintâi zonă, din stânga, era cuprinsă între apele Pângărăciorului şi Bistriţei şi drumul Hangului şi includea printre repere vârful Părului, Muncelul, culmea Grohotişului, Lunca Frasinului, Glimeia Mare, locul de confluenţă al pârâului Cojuşnei cu Bistriţa, vârful Muncelul, Poenita Capşei[7].

Aşa cum consemnează documente din 1628 şi 1646, al doilea perimetru al braniştii începea „în gura Crivăii, pre Crivae în sus pân-în culmea Măgurii, culmea Măgurii pân-în Aţa, trece Aţa în ceia parte pre Torogleaj, pre vârvul Torogleajului pân-în Huisa Haoas, trece pre valea Brateşului pân-în curmătura Măeruşului, sue la Ardeale; de-acii Tarcăul în gios pân-în Bistriţă, să, aibă a-l ţinea Pângăratii cu străjerii împreună; de-cii Bistriţa în gios pân-în Straje şi cu curături ce să, vor găsi din Straje, Bistri<ţ>a cu poenile şi cu colacile şi cu tot venituI pân-în hotarul Beserecanilor, pân-în stâncă, tot să hie a pângărăcénilor. Numai Tarcăul să-l ţie înpreună, cu străjéri<i>”[8].

Celei dintâi zone, din preajma mănăstirii, i s-au ataşat frecvent prin cumpărare şi donaţii suprafeţe despădurite de către locuitori din Dărmăneşti sau din Piatra, mai ales la Straja, folosite pentru păşunat şi producerea

---

[4] DRH, A, Moldova, VI, p. 566, nr. 327; Ioan Antonovici, *Un manuscris din Mănăstirea Pângăraţi, judeţul Neamţului*, în *RIAF*, X, 1909, p. 76.

[5] DRH, A, Moldova, XXI, p. 157, nr. 124 („a fost mai înainte vreme de ocol şi ascultătoare de curtea târgului Piatra şi a fost branişte în semne”).

[6] La mijlocul secolului al XVIII-lea, Mănăstirea Pângăraţi avea 39 de boi şi vaci, 3 cai şi 170 de oi (I. Bogdan, *Sămile mănăstirilor de ţară din Moldova pe anul 1742*, în *BCIR*, vol. I, 1915, p. 251-253).

[7] DRH, A, Moldova, XIX, p. 604, nr. 440; *Ibidem*, XXVIII, p. 275, nr. 327.

[8] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

fânului[9]. În deceniile trei, patru şi cinci ale veacului al XVII-lea, braniştea amintită a fost un subiect de dispută cu mănăstirea Bisericani şi cu locuitori din satul Dărmăneşti, azi cartier al oraşului Piatra-Neamţ, şi din târgul Piatra, care contestau dreptul de proprietate al monahilor de la Pângăraţi pe anumite segmente[10]. Totodată, spre mijlocul secolului XVII, călugării au reclamat de mai multe ori faptul că locuitori din Transilvania, mai ales unguri din scaunul Giurgeului, îşi păşunau ilegal animalele în braniştea lor[11].

2. Satele

Comparativ cu mănăstirile din preajmă, Bistriţa şi Bisericani, aşezământul religios de la Pângăraţi avea în proprietatea sa, la mijlocul veacului al XVII-lea, doar trei sate compacte: Siliştea pe Almaş (azi Sărata – Dobreni), Bilăeşti şi Ivăneşti, pe Cracău. Toate au aparţinut ocolului Pietrei şi au fost donate de către voievodul Petru Şchiopul[12]. Cea mai valoroasă a fost moşia Ivăneşti, unde monahii şi-au organizat diverse acareturi şi creşteau multe animale[13]. În 1651, călugării de la Pângăraţi i-au dat marelui vornic Toma Cantacuzino partea lor din satul Buciumi, ţinutul Neamţ, pentru că boierul le construise la Ivăneşti o casă în valoare de 150 lei[14].

Prin donaţii şi cumpărări, monahii de la Pângăraţi au intrat în 1641 şi 1643 în stăpânirea a unor părţi din Mogeşti, ţinutul Putna[15].

În 1646, aşezământului monastic nemţean i s-a recunoscut subordonarea Mănăstirii Vizantea, ctitorie a lui Broştoc călugăr[16].

---

[9] *Ibidem*, XVIII, p. 445, nr. 378; vol. XX, p. 10, nr. 8, p. 730, nr. 686; vol. XXI, p. 166, nr. 129; *Ibidem*, XXVIII, p. 327, nr. 275.

[10] *Ibidem*, XXIV, p. 224, nr. 241, p. 281, nr. 289, p. 425, nr. 448; vol. XXVII (1643-1644), p. 360, nr. 374.

[11] *Ibidem,* XXV, p. 377, nr. 365.

[12] *Ibidem,* VII, p. 246, nr. 197; vol. VIII, p. 45-46, nr. 33-34. Satul Ivăneşti a fost confiscat de Ştefan Tomşa şi redat de acesta călugărilor (DIR, A, vol. XVII/3, p. 48-49, nr. 79); Mihai-Cristian Amăriuţei, Ludmila Bacumenco, *Documente referitoare la istoria Ţării Moldovei (1634-1858) provenite dintr-o colecţie particulară din Iaşi,* în *AM*, I, 2009, p. 168-177.

[13] Într-o relatare de călătorie de la sfârşitul veacului al XVIII-lea, se arăta că mănăstirea avea 13 sate, ceea ce nu era adevărat. Totuşi, se remarca bogăţia agricolă a satului Ivăneşti (*Călători străini despre Ţările Române*, vol. X/2, îngrijit de Maria Holban, Maria M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru şi Paul Cernovodeanu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2001, p. 981-982). Pentru un opis al documentelor acestui sat, v. la Mihai-Cristian Amăriuţei şi Ludmila Bacumenco, *op. cit.*, p. 168-177.

[14] Gh. Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise,* vol. II/2, Iaşi, 1910, p. 231-235, nr. 146-147. Această parte fusese donată monahilor în 1635 de către Ionaşco, fiul lui Coste (DRH, A, Moldova, XXIII, p. 218, nr. 182).

[15] DRH, A, Moldova, XXVI, p. 169, nr. 184-185, p. 179, nr. 191.

[16] *Ibidem*, p. 281, nr. 333; Cătălina Chelcu, *Un aşezământ monahal din ţinutul Putna, Mănăstirea Vizantea*, în *Relaţiile românilor cu Muntele Athos şi cu alte locuri sfinte*

https://biblioteca-digitala.ro

3. Viile

Mănăstirea Pângărați a primit de la diverşi donatori, la sfârşitul secolului al XVI-lea şi în prima parte a veacului al XVII-lea, suprafețe cu vii la Cotnari şi în alte locuri. Cea dintâi vie de la Cotnari a fost dată de către Andrei hatman, în preajma anului 1590[17]. Alta era situată pe dealul Horodişte şi fusese oferită de fostul mitropolit Teofan[18]. O vie provenea de la Mirăuţă din Lăzeşti – Roman[19]. O alta, în suprafață de patru fălci, situată la Cotnari, pe Uliţa Înfundată, a fost donată în 1635 de către Simion Gheuca, mare medelnicer, şi soția sa, Maria, şi dispunea de crame şi pivniță de piatră[20]. Aceasta din urmă, s-a aflat pentru un timp în folosința pitarului Frangole, în schimbul unui poloboc cu miere şi a 20 de lei[21]. În 1647, Safta Bălăneasa le-a lăsat monahilor, la moartea ei, o vie la Şorogari[22]. O altă vie era la Bogdăneşti şi fusese dăruită de către monahul Pavel[23].

4. Iazurile

Consumul curent de peşte a fost acoperit în parte prin practicarea pescuitului în râul Bistriţa, pe pâraiele interioare şi în heleşteie. În timpul domniei sale, voievodul Ieremia Movilă a dăruit monahilor iazul Ciocârlia, ce aparţinea ocolului domnesc al Pietrei[24]. Această amenajare se găsea pe Pârâul Frăsinel, la „coada Pietrei", după cum o demonstrează un plan de moşie de la începutul sec. al XIX-lea[25].

5. Morile

În economia medievală, în care agricultura a ocupat un rol dominant în societate, morile erau nu doar amenajări necesare pentru rezolvarea unor necesități ale vieții cotidiene, ci şi surse de venituri semnificative. La vadul de la Dărmăneşti, pe râul Cuejdi, dăruit de Petru Şchiopul la 25 martie 1590[26], călugării şi-au construit una dintre cele mai valoroase mori pe care le-au avut[27]. Odată cu satele Bilăeşti şi Ivăneşti, monahii au primit şi mori pe râul

---

(secolele XIV-XX). In honorem Florin Marinescu, editor Petronel Zahariuc, Iaşi, Editura Universității „Al. I. Cuza", 2017, p. 165-182.

[17] DIR, A, XVI/4, p. 39, nr. 44.

[18] DRH, A, Moldova, XX, p. 437, nr. 421.

[19] CDM, II, p. 109-110, nr. 475; *DRH,* vol. XX, p. 16, nr. 15.

[20] *Ibidem*, vol. XXIII, p. 9, nr. 7.

[21] *Ibidem*, vol. XXVIII, p. 281, nr. 333.

[22] CDM, II, p. 385, nr. 1965, p. 392, nr. 2010.

[23] DRH, A, Moldova, XVIII, p. 200, nr. 150.

[24] DIR, A, XVII/5, p. 92, nr. 128.

[25] ANIC, Planuri. Judeţe (A-N). Harta moşiilor Turtureşti, Drăgoeşti, Dărmăneşti, Popceşti (nr. 6).

[26] DIR, XVI/3, p. 454, nr. 550.

[27] *Ibidem,* XVII/4, p. 153, nr. 188.

https://biblioteca-digitala.ro

Cracău[28]. Probabil că scopul pentru care monahii de la Pângărați au cumpărat vaduri pe râul Putna a fost intenția lor de a amenaja mori și în acel loc[29].

6. Alte proprietăți

Monahii de la Pângărați stăpâneau încă din 1565 un loc cu prisacă în apropierea Bacăului[30]. La sfârșitul veacului al XVI-lea, Petru Șchiopul a dăruit mănăstirii un loc în orașul Piatra. Călugării au organizat aici un metoh prin intermediul căruia s-au implicat în comerțul local și regional. În 1646, unul dintre oamenii lor era scutit de taxe de către domnie[31]. În 1641, Andronic și soția sa din Iași le-au dăruit monahilor o casă în capitala Moldovei, pe Ulița Nouă[32]. Pe pârâul Mastacăn, monahii stăpâneau o prisacă primită prin schimb de la Dumitrașcu Buhuș[33].

Pomelnicul mare al Mănăstirii Pângărați ne prezintă spre mijlocul veacului al XVII-lea diverși donatori care au contribuit la creșterea averii lăcașului de cult. Printre aceștia, îi amintim pe Ieremia și familia sa, ieromonahul Nil, Tănase vel pitar, ieromonahul Pangratie și alții[34].

II. Incinta

La jumătatea veacului al XVII-lea, Mănăstirea Pângărați era formată dintr-un perimetru înconjurat cu ziduri la adăpostul căruia se desfășurau biserica, chilii, construcții administrative, anexe gospodărești și altele. Suprafața construită era mai mică decât înainte de 1849-1857, când vrednicul stareț Varnava a extins curtea, chiar a dublat-o, pentru a realiza construcții noi[35]. S-ar putea crede că toate erau din zid. Însă, o astfel de părere nu corespunde realității. Catagrafiile realizate în prima parte a veacului al XIX-lea, diverse inventare, sondajele arheologice demonstrează că lemnul a fost un material de construcție utilizat din abundență[36], din două motive: se găsea ușor și se clădea cu rapiditate. Probabil că ctitorul așezământului monastic,

---

[28] *Ibidem*, XVI/4, p. 39, nr. 44.
[29] DRH, A, Moldova, XXVI, p. 169, nr. 184; *Ibidem*, XXVII, p. 178, nr. 191.
[30] *Ibidem*, VI, p. 566, nr. 327.
[31] *Ibidem*, XXVIII, p. 216, nr. 271; Costin Clit, *Un opis al documentelor mănăstirii Pângărați*, în *Istorie și cultură. In honorem academician Andrei Eșanu*, Chișinău, Biblioteca Științifică, 2018, p. 328-329.
[32] DRH, A, Moldova, XXVI, p. 148, nr. 152.
[33] *Ibidem*, XXIII, p. 419-420, nr. 371.
[34] Petronel Zahariuc, *Pomelnicul Mănăstirii Pângărați*, în *SMIM*, XXXVIII, 2020, p. 132-135.
[35] Costică Asăvoaie, Cosmin Niță, Tamila-Elena Marin, Ioan Grămadă, *Repere istorice și arheologice ale Mănăstirii Pângărați*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", I, 2023, p. 195-196.
[36] *Ibidem*; Costin Clit, *O catagrafie a Mănăstirii Pângărați din 1844*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", I, 2023, p. 188.

https://biblioteca-digitala.ro

Alexandru Lăpușneanu, a contribuit nu doar la realizarea bisericii, ci și la ridicarea de chilii și a unei împrejmuiri incipiente sau parțiale. În deceniile patru și cinci din secolul al XVII-lea, mănăstirea a cunoscut o veritabilă operă de înnoire și a ajuns la maximă maturitate. În această etapă, s-au construit paraclisul, cu sprijinul marelui vornic Dumitrașco Șoldan[37], trapeza, cu ajutorul boierului Toma Cantacuzino[38], și s-a zidit cea mai mare parte a turnului clopotniță[39]. Spre răsărit, între trapeză și hambar, în 1642-1643 s-a construit un rând de chilii din lemn[40]. La 16 ianuarie 1640, hatmanul Gavril Coci, fratele domnului Vasile Lupu, a terminat edificarea a 6 chilii și a două beciuri din piatră[41]. Fratele acestuia, Gheorghe, a adăugat în 1642-1643, încă patru chilii[42]. Totodată, s-a reparat acoperișul bisericii. Bănuim că tot atunci s-a finalizat și edificarea zidului de protecție.

III. Monahi și egumeni

Pomelnicul Mănăstirii Pângărați, refăcut la sfârșitul veacului al XVIII-lea, ne prezintă un număr mare de monahi implicați în acte de donație. Puțini dintre ei pot fi localizați sigur într-o vreme anume și ca aparținând obștii monahale din acel loc. Dintre egumenii cunoscuți ai așezământului monahal de la Pângărați din prima jumătate a veacului al XVII-lea îi amintim pe Teodor[43], Silvestru[44], Dimitrie[45], Ghelasie[46], Pangratie[47] și Nil. Ultimul a condus și Mănăstirea Bisericani[48]. Nil este semnalat ca egumen de mai multe ori: ante 16 dec. 1630[49], la 18 decembrie 1631[50], în 1633 și 1634[51], 1651[52] și 1657[53], cu

---

[37] Mihai Gicoveanu, *Marele vornic Dumitrașco Șoldan și o inscripție de la Mănăstirea Pângărați*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", II, 2024, p. 104-105.
[38] Idem, *Despre o inscripție care a existat la Mănăstirea Pângărați*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", III, 2025, p. 13.
[39] Zidirea turnului clopotniță a fost definitivată la două secole după începerea sa, în vremea starețului Varnava (Costică Asăvoaie, Cosmin Niță, Tamila-Elena Marin, Ioan Grămadă, *op. cit.*, p. 196.
[40] Costin Clit, *O catagrafie a Mănăstirii Pângărați din 1844*, p. 188.
[41] Petronel Zahariuc, *op. cit.*, p. 138.
[42] *Ibidem,* p. 133.
[43] DIR, A, XVII/3, p. 48, nr. 79.
[44] DRH, A, Moldova, XX, p. 576, nr. 529.
[45] *Ibidem*, XXI, p. 166, nr. 129.
[46] *Ibidem*, p. 377, nr. 295.
[47] *Ibidem*, XXVIII, p. 281, nr. 333.
[48] CDM, II, p. 39, nr. 122; DRH, A, Moldova, XX, p. 408, nr. 394.
[49] *Ibidem*, p. 408, nr. 394.
[50] *Ibidem*, p. 730, nr. 686.
[51] *Ibidem*, XXI, p. 379, nr. 296, p. 388-390, nr. 303-304, p. 501, nr. 398; vol. XXII, p. 6, nr. 3, p. 175, nr. 155.
[52] Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol., II/2, p. 231-232, nr. 146.
[53] CDM, III (1653-1675), București, 1968, p. 73, nr. 246.

https://biblioteca-digitala.ro

punţi de legătură între unele dintre aceste date. La Pângăraţi, apare amintit prima oară într-un act din 1630, când popa Pavel din Conţeşti recunoştea că a plăsmuit un act de donaţie voievodală prin care se diminua braniştea mănăstirii Bisericani[54]. A fost la conducerea aşezământului monahal de la Pângăraţi şi pe parcursul anilor în care s-au realizat unele dintre construcţiile amintite mai sus. La 8 ianuarie 1651 i-a dat marelui vornic Toma Cantacuzino a treia parte din satul Buciumi, ţin. Neamţ, pentru că boierul construise o casă în Ivăneşti, în valoare de 150 lei[55]. La 8 aprilie 1657, acelaşi vindea un loc de dugheană în Iaşi mănăstirii Barnovschi[56].

Instabilitatea politică din Moldova, războaiele, dependenţa externă şi organizarea slabă a obştii în anumite etape s-au răsfrânt în mod negativ mai târziu asupra evoluţiei Mănăstirii Pângăraţi. Fiecare moment din viaţa obştii monahale a generat trăiri şi fapte pe măsura valorii vremurilor în care s-au dezvoltat, şi care merită a fi cercetate, atât cât ne permit documentele.

LE MONASTÈRE DE PANGARATI AU MILIEU DU XVIIe SIÈCLE

(Résumé)

Dans sa forme actuelle, le monastère de Pângăraţi est l'œuvre de plusieurs générations de bâtisseurs. Dès le XVe siècle, des édifices religieux, des dépendances et des espaces destinés à loger les moines, construits en pierre et en bois, furent érigés à l'intérieur de son enceinte. Au milieu du XVIIe siècle, le monastère occupait un périmètre plus restreint qu'aujourd'hui.

[54] DRH, A, Moldova, XX, p. 408, nr. 394.
[55] Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 231-232, nr. 146.
[56] CDM, vol. III, p. 73, nr. 246.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

O NOUĂ VARIANTĂ A CATAGRAFIEI AVERII MĂNĂSTIRII PÂNGĂRAŢI DIN 1834

Arcadie M. BODALE[1]

Cuvinte cheie: *mănăstirea Pângăraţi, mitropolitul Veniamin Costachi, Costandie egumen, Varnava arhimandrit, odoare bisericeşti, veşminte bisericeşti, cărţi bisericeşti, animale*

Keywords: *Pângăraţi monastery, Metropolitan Veniamin Costachi, prior Costandie, archimandrite Varnava, church treasure, priestly vestments, ecclesiastical books, animals*

Un izvor nepreţuit pentru reconstituirea istoriei Bisericii, a istoriei artei şi a istoriei organizării şi exploatării domeniului ecleziastic o constituie catagrafiile averilor mănăstireşti.

Aceste inventare de avere se alcătuiau în două sau în trei exemplare, de fiecare dată când se schimba egumenul unui lăcaş mănăstiresc şi ele reflectă modul în care era administrată averea bisericii. Un exemplar al acestor catagrafii se trimitea la Mitropolie, iar al doilea era trimis Departamentului Bisericesc, pentru a fi confruntate cu inventarele întocmite la numirea în stăreţie a egumenului anterior, după care se arhivau în dosarele acestor instituţii. Dacă nu se constatau lipsuri în averea lăcaşului monahal cercetat, după un asemenea exemplar al catagrafiei se făceau două copii similare, dintre care una se înmâna noului stareţ, care îl păstra în arhiva aşezământului monahal, urmând a constitui dovada modului în care va administra averea mănăstirii care i s-a încredinţat, iar cealaltă copie se întocmea doar atunci când nu era vorba de catagrafierea succesiunii vreunui egumen răposat şi se dădea stareţului scos din funcţie, spre dovadă că a administrat cum se cuvine averea lăcaşului monahal.

Până în prezent, doar Costin Clit a publicat catagrafiile Mănăstirii Pângăraţi dintre 1809 şi 1835 ce se păstrează la Arhivele Naţionale Istorice Centrale din Bucureşti şi, pe baza lor şi a altor izvoare, a reconstituit succesiunea egumenilor acestui lăcaş din prima jumătate a secolul al XIX-lea[2]. Tot el a editat şi trei catagrafii ale aceluiaşi lăcaş din 1839 şi din 1844[3].

---

[1] Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale IAŞI.

[2] Costin Clit, *Egumenii şi catagrafiile Mănăstirii Pângăraţi din secolul al XIX-lea*, în „Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic", II/2024, p. 137-183.

[3] Costin Clit, *O catagrafie a Mănăstirii Pângăraţi din 1844*, în „Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic", I/2023, p. 179-192.

https://biblioteca-digitala.ro

Deşi catagrafia de faţă a fost publicată de cercetătorul amintit, există mai multe diferenţe între conţinutul originalului publicat[4] şi copia autentificată de mai jos, ceea ce indică că aceasta din urmă redă conţinutul altei variante originale a aceleiaşi catagrafii, astăzi pierdută sau păstrată într-un loc necunoscut.

Astfel, în prezenta copie se regăsesc o serie de formulări care lipsesc din documentul original în *Colecţia Achiziţii Noi* din sediul central al Arhivelor Naţionale ale României (precum formula «de băut rachiu»), iar alte părţi din text sunt formulate altfel faţă de conţinutul documentului publicat de Costin Clit. Că este o copie după o altă variantă originală a catagrafiei Mănăstirii Pângăraţi o dovedeşte şi faptul că nr. <curent> de la p. 173 al originalului editat se regăseşte în copie la un alt rând.

Din aceste motive, socotim oportună şi publicarea acestei copii, căci informaţiile din cele două variante ale prezentei catagrafii se completează reciproc.

În ceea ce priveşte conţinutul acestui document, remarcăm că în chilia egumenului se păstrau, pe lângă obiectele de care stareţul Mănăstirii avea nevoie pentru sine sau pentru oaspeţii săi (un macat de hram roşu; două mindire de lână; şapte perine de părete, umplute cu lână; trei perdele de cit, cu vergi de fier; şase perechi de cuţite cu furculiţe; patru carafe cu păhare; un sfeşnic de alamă, cu mucări şi tăblăluţă; şase păhăruţe de băut rachiu), şi patru vedre rachiu, pentru ca acestea să nu cadă în mâna cuiva care în acea vreme avea patima băuturii.

A NEW VERSION OF THE 1834 INVENTORY OF THE ASSETS OF PÂNGĂRAŢI MONASTERY

(Abstract)

An invaluable source for reconstructing the history of the Church, the history of art, and the history of the organization and management of ecclesiastical estates is represented by the inventories of monastic assets. These records were drawn up in two or three copies each time the abbot of a monastery was replaced,

reflecting the way in which church property was administered. One copy of these inventories was sent to the Metropolitanate, while the second was forwarded to the Ecclesiastical Department, where they were compared with the inventories compiled at the appointment of the previous abbot, after which they were archived in the records of these institutions.

[4] Costin Clit, *Egumenii şi catagrafiile Mănăstirii Pângăraţi*, p. 171-178, doc. nr. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

If no discrepancies were found in the property of the monastery under inspection, two identical copies were made from such an inventory, one of which was handed to the new abbot, who kept it in the monastery's archive as proof of how he would manage the entrusted assets. The other copy was prepared only when the inventory did not concern the succession of a deceased abbot and was given to the outgoing abbot as evidence that he had properly administered the monastery's property.

ANEXĂ

1 **24 decembrie 1834**

<f. 16r>

Copie.
Litera A.

Izvod de lucrurile Mon(astirii) Pângărațâi, atât odoară bisăricești, cum și cele[1] din afară lucruri mișcătoare și nemișcătoare, dupre cum s-au aflat acum, cari s-au încredințat pe sama și purtare(a) de grijă a pre(o)sfințâi[2] sali părintelui vlădica Athanasâe Savastieas[3] noului egumen.

No.

1 un potir di[4] argint, poleit[5] cu aur.
1 discos de argint cu scaun, poliit cu aur.
1 zvezdă de[6] argint.
1 panaghier di[4] argint, poliet[5] cu aur.
1 cădelneță[7] de[6] argint.
4 cruci de[6] argint, una mai mari[8].
2 părechi paftali de[6] argint, una polietă[9] cu aur[10], cu colanile lor, unul de[11] fir bun și unul prost.
4 candile[12] de[6] argint.
1 potir cu discos[13] și sfezda[14], di cos(â)tori[15].
4 candile[12] di[4] alamă.
1 cădelniță[16] di[4] alamă.
1 cățu(i)e[17] de[6] madem, săpatu[18] Sf(â)n(tul)[19] Dimitrie pi coadă.
1 pecetie di alamă, a Mon(astirii)[20].
1 chivot de argint, pi dinlăuntru poliit[21].
4 sfeșnici[22] mici, de alamă.
1 policandru[23] di alamă, cu 12 fofiză[24].
4 coroani[25] <de>[26] argint la icoanile[27] înpărătești.

https://biblioteca-digitala.ro

Veşmintile[28]

2 feloani[29] di ştofă[9] galbănă, cu chenar<uri>[30] înpregiur.
4 epatrahiri[31], di asămine(a) ştofă[9], 2 cu chena<ru>[30]ri înpregiur şi 2 cu şâreturi albi[32], proaste.
2 feloani[33] de perivie[34] verdi[35], cu chinaruri[36] înpregiur, unul rupt.
2 epitrahiri[31] di perivie[34], asămine(a) <ca filoanili şi tot>[30] cu chenaruri înpregiur.
2 stihară[37] preuţă<ş>[30]ti, <unu'>[30] di cănăvaţă neagră, cusut cu mătasă şi cu fluturi, şi altu' [38] di taclit, <laţi verde>[30], cu flori roşâe.

<f. 16v>

2 stihari[39] preuţăşti di cit, unul laţi verdi, cu flori roşâe, şi altul cu dungi galbini[40].
1 stihari[41] dieaconescu[42], di stofă, albu[43], <în>[26] <câmpu lege vechi şi legea nouă, închipuită, di fir bun şi>[30] cu aurarul[44] lui, <di asămine ştofă>[30], cu chinaruri <înpregiur>[30].
1 stihari[45] dieaconescu[42], roşi[46], di pirivie, cu chenaru<ri>[30] înpregiur şi[47] cu aurari[48] di perivie verdi.
2 părechi rucaviţă di stofă[49] ghiurghi<u>[30]lie, cu şâreturi di fir alb[50], prost.
1 părechi[51] rucaviţă di stofă[49] galbănă, cu şâreturi <di fir>[26] alb, prost[52].
1 părechi[51] di[4] rucaviţă, di catife(a)[53] verdi cu şâreturi de[54] fir bun.
2 părechi rucaviţă di dimie, una[55] albastră şi una[56] cu dungi galbăni[40].
1 văzduh di aclazi[57], alb[50], cu privazuri[58] di stofă[49] giurghi<u>[30]lie, cu şăreturi[59] albi[60], pro(a)ste.
2 procoveţi[61] di stofă[49] giurghi<u>[30]lie, asămine(a)[62] cu văzduhu' [63].
1 văzduh di stofă[49], galbăn[64], cu privazuri di plisă neagră, <şî>[30] cu şăreturi[59] albi, prost[65].
2 procoveţi[66] di catife(a) roşâe şi cu văzduh asămine(a)[67].
1 văzduh di pirivie roşâe, cu chinari înprigiur[68].
2 procoveţi[66] asămine(a) cu văzduhu' [69], tacâmu<lui>[30].
2 înbrăcăminţi[70] di prestol[71], unul[72] di pirivie roşâe şi alta di cit.
2 perdele[73] la dveri<li înpărăteşti>[30], de[74] dimie roşie[75], înprejiur[9] cu săgeacuri[76] de[74] fir roşie[9], în dungi[77], <1 di cit>[30].
2 antimisă, unu' [55] nou cu sfintile[78] moaşte şi[47] altu' vechiu.
1 poală la iconosta<s>[26]u[79], de[74] dimie albă cu dungi galbine[80], cu privazuri cu dungele[81] galbine, cu privazuri roşii de malt(in)[82], cu chenaruri înprejur, căptuşit(ă) tot cu maltin roşu.
1 basma[83] mătasă, cu dungi roşii[84] şi[47] albe.

<f. 17r>

2 prosoape de[74] ştersu preoţii[85].
1 cruce mare, Răstignirea Domnului.
1 pr[r]ostire de pânză, de acoperit sf(ântul) pristolu[86].

https://biblioteca-digitala.ro

2 cristelniţi[ţi][87], 1 aramă şi alta de[74] lemnu, zugrăvită.
11 icoane Praznicile[88] înpărăteşti, zug<r>[26]ăvite[89] pe[90] muşamale.
5 icoane în pridvor, osăbit de cele înpărăteşti[91].
2 tratapoade, 1 nou.
2 analoguri[92].
6 sfeşnice de[74] lemnu[93], boite.
4 făplii[94] de[74] ceară, cu fofezile[95] <lor>[30] de[74] tiniche(a)[96], la paraclisu[97].
4 fofeze[24] la icoanele[98] înpărăteşti.
3 clopote.
1 toacă <de>[26] f(i)eru.
1 mantie.
1 aer, zugrăvit pe muşame[99].
1 nebaderniţă[100] de[74] buhur ruşu[101], cu şireturi[59] galbine di fir[102] bun[103].

Cărţile bisericeşti[104]

2 Evanghelii, 1 mare, de[74] Neamţ[105], ceelaltă[106], mai mică.
1 Apostolu[107], tipărit la Bucureşti.
12 tomuri Vieţile sf(inţilor) de peste anu[108].
3 tomur(i) a St.[109] Efrem Siru[110].
1 a St.[109] Isaac Sirul[111].
1 tomu' [103] a St.[109] Ioan Scărariul.
2 Liturghii[112], 1 nouă[113] [nouă][114], tipărită la Mitropolie, şi 1 veche.
2 Psaltiri, tipărite la Mitropolie.
1 Bogorodicinile ce[115] să <s>[26]pun[116] la pavecerniţă.
1 Catavasier[117].
1 carte Mântuirea păcătosului, scrisă de[74] mână.
2 Octoice[118], 1 mare, de[74] Bucureşti, cela<la>[26]lt[119] mai micu[120].
1 Triod[121].
12 Min<e>[26]ie pe 12 luni[122].

<f. 17v>

1 Pendicostariu[123] nou, de[74] Bucureşti.
3 Ceasloave, 1 nou, de[124] Mon(astirea)[125] Neamţului.
1 Anfologhion[126], în două[127] tomuri.
1 Molitvelnicu[128].
3 Felăiz[129] pentru Molebin.
1 Felandă[130] pentru panahidă.
1 Chiriacodromion.
1 Tilcuirea[131] Evangheliei.
1 Sinopsis[132].
1 Prolugu[133] di două[127] luni.
1 pomelnic a<l>[26] ctitorilor.
1 Tipiconu[134].

https://biblioteca-digitala.ro

Cele ce[135] să află în chilii egumenești[28]

4 vedre[136] rachiu.
1 macat[137] de[74] hram, roşu.
2 mindire de[74] lână.
7 perini de[74] părete[138], umplute[139] cu lână[140].
3 perdele[73] de cit, cu vergi[141] de[74] f(i)er[143].
6 părechi[51] cuţite[144] cu furculiţă[145].
4 patru[146] garafe[147] cu 10 păhară.
1 sfeşnic <di>[30] alamă, cu mucări şi tăblăluţă[148].
6 păhăruţă de băut rachiu[149].

Pojijia casei[150]

1 ţuhal de[74] cânipă.
5 saci.
3 căldări mari, de[74] aramă.
2 oale[151] mari, de[74] aramă.
6 şărvite[152].
2 feţă de[74] masă.
3 tingiri mici.
1 tăva mică.
1 păreche[142] chiuliţă, spartă, cu pilugul ei.
2 tigăi.
2 blide de cusitoriu[153].
2 părechi[154] f(i)eră[155] de[74] plugu[156], cu otângile[157] lor de f(i)er[143].
2 cântare.
2 topoară.

<f. 18r>

2 căzmale.
3 sape de[74] prăşit[158] usturoi.
3 coasă.
20 săceri[159] vechi.
1 păreche[142] pirostei[160].
4 cară, cu opt jiuguri[161].
5 lăcăţi.
14 poloboace.
4 buţi mari.
3 săpi[162].
40 merţă[163] var.

Pâinea[164] ce[135] să află la Monastire[28]

100 merţă[163] păpuşoi.
6 merţă[163] grâu.
10 merţă[163] ovăsu[165].
2 merţă şi[47] patru[166] dimerlii[167] de[74] mălai mânânţăl[168].

https://biblioteca-digitala.ro

4 dimerlii[167] fasole[169].
3 dimerlii[167] mazăre.
3 dimerlii[167] linte.
2 merţă[163] şi două[127] dimerlii[167] cartofi.
7 dimerlii[167] perjă.
1 merţă[163], 4 dimerlii[167] bobu[170].
1 merţă[163], două[171] dimerlii[167] sămânţă cânipă.
1 merţă[163], două[171] dimerlii[167] nuci.

Vitile cu coarne[28]

16 boi mari.
2 buhai.
8 vaci cu viţăi.
2 vaci mânzate.
5 văcuţă gonitoare.
2 vaci sterpe.
6 viţăi de astă[172] vară.
2 viţăli de astă[172] vară.
2 mânzaţi.
4 mânzate.
1 vacă de[74] un viţăl.

<f. 18v>

Oile[28]

165 oi mari, din carele[173] sânt 96 cu m(i)ei[174].
27 mânzare[175].
20 târţăi[176].
49 m(i)eluţă sugare.
47 m(i)eluţi[177] sugători.
3 berbeci mari.
311

Oile ţâgăi[28]

5 oi cu m(i)ei[174].
2 oi stogomane, mânzări[178].
2 sterpe.
2 berbeci stogomani, mari[179].
4 berbeci mari, ţigăi.
5 miei[174] ţigăi[180].
2 miei[174] stogomani.
22

Caprile[28]

6 capri mari cu n(i)ei[181].
1 capră stearpă.
2 vătue.

https://biblioteca-digitala.ro

6 vătui.
6 (i)ezi.
21

Mascuri[28]

13 măscuroaice[182].
2 v(i)eri, câte de[74] unu[183] an.
5 mascuri curăţiţi[184], câte de[74] unu[183] anu[185].
2 mascuri mari, curăţiţi[184].
22

Stupii[28]

12 matce.

Caii[28]

2 cai.
1 părechi hamuri, de[74] doi cai.

Sporiul[186] făcut de[74] mine[28]

2 candele[12] <di>[30] argint.
1 miruitoriu[187] <di>[30] argint.

<f. 19r>

1 candelă[188] madim[189], cu <7>[30] fofeză.
1 antimisu[190] nou, cu litozul[191] lui de[6] ghermesut[192] de[74] Lipsca[193].
1 liton micu[194].
1 felon[195] adamască roşie[84], cu spatele[196] <de>[26] adămască galbănă, cu chenaruri[197] galbine.
1 epetrahir[198] adămască roşie[199], cu şireturi[59] de[74] fir prost.
1 epitrahir[200] cu câmpul verde, cusut cu mătasă.
1 epetrahir[198] de pirivie albastră[201], cu şâreturi[59] de[74] bumbacu[202], cam galbăn[40].
1 teplotă[203] <di>[30] argint.
1 stihariu[45] de[74] cit[204] galbăn.
1 păreche[142] rucaviţă, de[74] şteofă[205] cam roşie[84], cu şâreturi[59] de fir[102] albu[60].
2 feţă de[74] acoperit sf(ântul) pristol, de[74] pânză.
1 procoveţi[66] de[74] pirivie, cu privazuri[206] de[74] mătasă în furculiţă.
1 poală de aşternut[207], când[208] <se>[26] scoate Evanghelia[209], cu fir[102] galbăn înprejur.
1 poală, tij, de fir[102] prost.
1 ştergariu[210] prost.
1 aeru[211] de[74] catife(a) neagră, numai Mântuitoriul singur[212] <este>[26] zugrăvit, iară[213] coro(a)na, patru[166] serafimi[214] şi slovele[215] înprejur[216] <sunt>[26] cusute cu fir galbăn şi albu, cu sâgeacuri[217] de[74] fir <albu>[30] înprejiur[216].
1 cruce <de>[26] tiparosu[218], săpată[18].

https://biblioteca-digitala.ro

1 văzduhu' [63] de[74] pirivie, vechi[219], cu privazuri[206] de[74] maltin.
2 procoveţe[66] vechi, de[74] adămască galbănă.
1 înbrăcăminte de[74] pristol, de[74] mătasă roşie[220].

Cele[1] ce[135] să află în paraclisu[221]

1 candele[12] <de>[26] marmură.
1 înbrăcăminte <di pristol,> [30] de[74] pirivie roşie.
2 feţă <di>[30] cit, la proscomedie[222].
1 cruce alamă, de[74] mersu la morţi.
1 talger[223] <de>[26] cositori.

<f. 19v>

Docomenturile[224] Mon(astirii)[225] şi robii sânt[140] întocmai precum în sumă[226] să arată.

Aceste(a) toate câte să[227] cuprind în această <samă>[228] di<n>[30] poronca înalt preosfinţitului nostru stăpân, kiriu kir[229] Veniamin mitropolitul Moldaviei, le-am dat[230] în sama şi purtarea de grijă a preosfinţiei[2] sale[231] părin(telui)[232] vlădica Aftanasie Sevastian[233], proistosul[234] acestei Monastiri[235].

1834 apri(lie) 23.

Iscălit, Costantie protosinghel[236].

No. veşminte

<1>[30] <~~felon verdi, cu flori~~>[237].
2 feloane albastri[238], de materie <lână>[30], cu flori <şi>[26] cu şârături roşii[239], de[74] cit.
2 epetrahire[31], asăminea[240] feloanelor[241], de[242] materie şi de cit.
2 părechi[243] rucaviţă[244], asemine(a)[240].
1 poeas[245] de[242] stofă galbănă.
1 stihariu[246] diaconescu[247], cu aurariul[248] lui, asămine(a)[240] feloanilor.
2 stihare preoţeşti[249], de cit, cu flori galbine.

Aceste(a)[250] toate de mai susu[251] însămnate au dăruit[252] S(fintei) Mon(astiri)[253] Pângăraţii[254] părintele protosinghelul Costandie, ce au fost igumen, pentru a sa vecinică[255] pomenire.

Acestea[250] toate mai susu[251] însămnate am[256] pri[i]mit eu în a me(a)[257] samă, pentru care[258] am şi iscălit.

1834[259] dechem(vrie) 24.

Iscălit, Varnava ieromonahu.

<de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, autentificarea:>

Pentru întocmai cu or(i)ginalul,
1859, no(i)emvri(e) 23.

<de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră, semnătura:>

V(ar)n(ava) arh(i)m(andri)t[260] <m.p.>.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 458/1860, f. 16r-19v. Copie autentificată, c. neagră.

https://biblioteca-digitala.ro

EDIȚII: Costin Clit, ***Egumenii și catagrafiile Mănăstirii Pângărați, din secolul al XIX-lea***, în „Acta Pangratia. Istorie si patrimoniu ecleziastic”, vol. II (2024), p. 171-178, doc. nr. 5, orig.

_____

[1] În doc. orig., «celi».
[2] În doc. orig., «preosfinții».
[3] În doc. orig., «Sevastiai».
[4] În doc. orig. lipsește cuvântul «di».
[5] În doc. orig., «poliit».
[6] În doc. orig. lipsește cuvântul «de».
[7] În doc. orig., «cadelniță».
[8] În doc. orig., «mare».
[9] Așa în text.
[10] Formula «una polietă cu aur» din această copie este, în doc. orig., «însă o părechi poleite cu aur».
[11] În doc. orig., «de».
[12] În doc. orig., «candili».
[13] În doc. orig., «discus».
[14] În doc. orig., «zvezda».
[15] În ediția doc. orig., cuv. a fost transcris «cos(i)toriu».
[16] În doc. orig., «o cădelniță».
[17] În doc. orig., «cățui».
[18] Așa în text pentru «sculptat(ă)».
[19] În ediția doc. orig., cuv. a fost transcris «Sf(ân)tul)».
[20] În doc. orig., «pecete a M(ă)n(ăstirii) di alamă».
[21] În doc. orig., «chivot di argint, pi dinăuntru poliit<,> cum și cu beluța».
[22] În doc. orig., «sfeșnice».
[23] În doc. orig., «un policandru».
[24] În doc. orig., «fofeză».
[25] În doc. orig., «coroane».
[26] Omis.
[27] În doc. orig., «a icoanilor».
[28] Acest titlu a fost subliniat de autorul copiei.
[29] În doc. orig., «filoane».
[30] Omis, completat după doc. orig.
[31] În doc. orig., «epitrahire».
[32] În doc. orig., «șirături albe».
[33] În ediția doc. orig., cuv. a fost transcris «feloan(e)».
[34] În doc. orig., «pirivie».
[35] În doc. orig., «verde».
[36] În doc. orig., «chenaruri».
[37] În doc. orig., «stihare».
[38] În doc. orig., «altul».
[39] În doc. orig., «stehare».
[40] În doc. orig., «galbine».
[41] În doc. orig., «un stihari».

https://biblioteca-digitala.ro

[42] Aşa în text. În doc. orig., «diiaconesc».
[43] În doc. orig., «albă».
[44] În doc. orig., «auraru».
[45] În doc. orig., «stihar».
[46] În doc. orig., «roşu».
[47] În doc. orig., «şî».
[48] În doc. orig., «aurarul».
[49] În doc. orig., «ştofă».
[50] În doc. orig., «albu».
[51] În doc. orig., «păreche».
[52] În doc. orig., «şârături albe, proaste».
[53] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «catife».
[54] În doc. orig., «şârături di».
[55] În doc. orig., «1».
[56] În doc. orig., «alta».
[57] În doc. orig., «aclaz».
[58] În doc. orig., «privazurili».
[59] În doc. orig., «şârături».
[60] În doc. orig., «albe».
[61] În doc. orig., «procoviţă».
[62] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «asămine».
[63] În doc. orig., «văzduh».
[64] În doc. orig., «galbănă».
[65] În doc. orig., «di fir albu<,> prost».
[66] În doc. orig., «procoveţă».
[67] În doc. orig., «roşâe, tacâm a văzduhului cu şârături asămine».
[68] În doc. orig., «chenaruri înpregiur».
[69] În doc. orig., «văzduhul».
[70] În doc. orig., «înbrăcăminţî».
[71] În doc. orig., «pristol».
[72] Aşa în text. În doc. orig., «1».
[73] În doc. orig., «perdeli».
[74] În doc. orig., «di».
[75] În doc. orig., «roşăe».
[76] În doc. orig., «săngeacuri».
[77] Din doc. orig. lipseşte formula «în dungi».
[78] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «sf(intile)».
[79] În doc. orig., «iconostas».
[80] În doc. orig., «galbini».
[81] În doc. orig., «dungili».
[82] În doc. orig., «cu privaz di maltin roşu».
[83] În doc. orig., «băsma di».
[84] În doc. orig., «roşâe».
[85] În doc. orig., «preuţâi».
[86] În doc. orig., «prostire di acoperit Sf(â)n(ul) Pristol di pânză».
[87] În doc. orig., «crâstelniţi».
[88] În doc. orig., «praznicili».

https://biblioteca-digitala.ro

[89] În doc. orig., «zugrăviti».
[90] În doc. orig., «pi».
[91] În doc. orig., «4 înpărăteşti 2».
[92] În doc. orig., «analoghii».
[93] În doc. orig., «lemn».
[94] În doc. orig., «făclie».
[95] În doc. orig., «fofezâli».
[96] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «tiniche».
[97] În doc. orig., «paraclis».
[98] În doc. orig., «icoanile».
[99] În doc. orig., «muşama».
[100] În doc. orig., «nebederniţă».
[101] Aşa în text. În doc. orig., «roşâe».
[102] În doc. orig., «hir».
[103] În doc. orig., «bunu».
[104] În doc. orig., «Cărţi besăriceşti». Acest titlu a fost subliniat de autorul copiei.
[105] În doc. orig., «Neamţu».
[106] Aşa în text. În doc. orig., «cielaltă».
[107] În doc. orig., «Apostol».
[108] În doc. orig., «sfinţâl(o)r di piste an».
[109] În doc. orig., «Sf(â)n(ului)».
[110] În doc. orig., «Efrim Sâru».
[111] În doc. orig., «Isac Sârul».
[112] În doc. orig., «Leturghii».
[113] În doc. orig., «noă».
[114] Al doilea cuvânt «nouă» a fost tăiat de mâna care l-a scris, cu aceeaşi cerneală.
[115] În doc. orig., «Carte cu Bogorodicineli ci».
[116] În doc. orig., «pun».
[117] În doc. orig., «Catavasâer».
[118] Aşa în text. În doc. orig., «Ohtoihe».
[119] În doc. orig., «celalantu».
[120] În doc. orig., «mic».
[121] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «Triod de sârbii». Probabil, este vorba de «Triod pe sârbii».
[122] În doc. orig., «pe lună».
[123] În doc. orig., «Pândicostar».
[124] În doc. orig., «din».
[125] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «M(ă)n(ăstirea)».
[126] În doc. orig., «Anthologhion».
[127] În doc. orig., «doă».
[128] În doc. orig., «Molitvenic».
[129] În doc. orig., «Felăz(i)».
[130] În doc. orig., «Filadă».
[131] Aşa în text. În doc. orig., «Tâlcuiri».
[132] În doc. orig., «Sânopsâs».
[133] În doc. orig., «Prologari».

https://biblioteca-digitala.ro

[134] În doc. orig., «Tipicon».
[135] În doc. orig., «ci».
[136] În doc. orig., «vedri».
[137] În doc. orig., «măcat».
[138] În doc. orig., «păreti».
[139] Din doc. orig. lipseşte cuvântul «umplute».
[140] Litera «â» a fost redată prin «î».
[141] În doc. orig., «vergili».
[142] În doc. orig., «părechi».
[143] În doc. orig., «her».
[144] În doc. orig., «cuţâte».
[145] Aşa în text pentru «furculiţe».
[146] Din doc. orig. lipseşte cuvântul «patru».
[147] În doc. orig., «gărăfi».
[148] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «tămblăluri».
[149] Din doc. orig. lipseşte formula «de băut rachiu».
[150] În doc. orig., «pojâjâe casii». Acest titlu a fost subliniat de autorul copiei.
[151] În doc. orig., «oali».
[152] În doc. orig., «şărvete».
[153] În doc. orig., «cos(i)tur».
[154] În doc. orig., «părichi».
[155] În doc. orig., «heră».
[156] În doc. orig., «plug».
[157] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «otălili».
[158] În doc. orig., «prăşât».
[159] În doc. orig., «seceri».
[160] În doc. orig., «chirostii».
[161] În doc. orig., «giuguri».
[162] Aşa în text pentru «sape». În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «bute».
[163] În doc. orig., «merţi».
[164] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «pâine».
[165] În doc. orig., «ovăz».
[166] În doc. orig., «4».
[167] În doc. orig., «dimirlii».
[168] În doc. orig., «mărunt».
[169] În doc. orig., «fasoli».
[170] În doc. orig., «bob».
[171] În doc. orig., «2».
[172] În doc. orig., «iastă».
[173] În doc. orig., «cari».
[174] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «mei».
[175] În doc. orig., «mioare».
[176] În doc. orig., «terţâi».
[177] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «meluţ».
[178] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «mănzări».
[179] În doc. orig., «berbeci mari stogomani».
[180] În doc. orig., «vătui».

https://biblioteca-digitala.ro

[181] Aşa în text pentru «miei». Formula «cu n(i)ei» a fost scrisă ulterior, în continuarea rând ului, de a doua mână, cu altă cerneală. În doc. orig., «(i)ez(i)».
[182] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «mascuri aice».
[183] În doc. orig., «un».
[184] În doc. orig., «curăţâţ(i)».
[185] În doc. orig., «an».
[186] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «scoriul».
[187] În doc. orig., «miruitoru».
[188] În doc. orig., «candilă».
[189] În doc. orig., «madem».
[190] În doc. orig., «antimis».
[191] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «litonu».
[192] În doc. orig., «ghermesât».
[193] În doc. orig., «Lipţca».
[194] În doc. orig. lipseşte cuvântul «micu», în locul acestuia fiind cuvântul «tij».
[195] În doc. orig., «filon».
[196] În doc. orig., «spatili».
[197] În doc. orig., «chinaruri».
[198] Aşa în text. În doc. orig., «epitrahir».
[199] În doc. orig., «roşâi».
[200] În doc. orig., «epetrahir».
[201] În doc. orig. lipseşte cuvântul «de», în locul acestuia fiind formula «epitrah(ir) verdi privie albastră».
[202] În doc. orig., «bunbac».
[203] În doc. orig., «tiplotă».
[204] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «vit».
[205] Aşa în text. În doc. orig., «ştofă».
[206] În doc. orig., «prevazul».
[207] Cuvântul «aşternut» a fost scris în continuarea rândului, de mână care a scris izvodul, cu acelaşi tip de cerneală neagră, după ce a tăiat cuvântul «argint», pe care tot ea îl scrisese mai înainte.
[208] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «cum ?».
[209] În doc. orig., «Evanghelie».
[210] În doc. orig., «ştergar».
[211] În doc. orig., «aeriu».
[212] În doc. orig., «sângur».
[213] În doc. orig., cuv. «iară» a fost tăiat cu o linie.
[214] În doc. orig., «sărfimi».
[215] În doc. orig., «slovili».
[216] În doc. orig., «înpregiur».
[217] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «săngeacuri».
[218] Aşa în text pentru «chiparos». În doc. orig., «tiparos».
[219] În doc. orig., «vechiu».
[220] Cuvântul «roşie» a fost scris de aceeaşi mână, cu altă cerneală, pe loc răzuit.
[221] În doc. orig., «paraclis». Acest titlu a fost subliniat de autorul copiei.
[222] În doc. orig., «proscomidie».
[223] În doc. orig., «talgir».

https://biblioteca-digitala.ro

[224] În doc. orig., «documenturili».
[225] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «m(ă)n(ăstirii)».
[226] În doc. orig., «urmă».
[227] În doc. orig., «câte să să».
[228] Omis. În doc. orig., «în sama aceasta».
[229] În doc. orig., «chirio chirio».
[230] În doc. orig., «paradosât».
[231] În doc. orig., «sali».
[232] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «păr(intele)».
[233] În doc. orig., «Athanasie Sevastios».
[234] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «proistosul(u)i».
[235] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «mănăstiri».
[236] În ediţia doc. orig., data şi semătura «*1834 apr(ilie) 23. Costantie protosinghel* <m.p.>», au fost redate prin facsimilarea părţii de document care le cuprinde.
[237] Omis, completat după doc. orig. În ediţia doc. orig., formula «felon verdi, cu flori» a fost tăiată cu o linie.
[238] În doc. orig., «albastre».
[239] În doc. orig., «roşă».
[240] În doc. orig., transcris «asămine».
[241] În doc. orig., «feloanilor».
[242] În doc. orig., «la».
[243] În doc. orig., «perechi».
[244] În doc. orig., «rucaviţe».
[245] În doc. orig., «poiaz».
[246] În doc. orig., «stihari».
[247] În doc. orig., «diiaconescu».
[248] În doc. orig., «aurariu».
[249] În doc. orig., «preuţăşti».
[250] În doc. orig., transcris «aceste».
[251] În doc. orig., «sus».
[252] În doc. orig., «le-au afirosât».
[253] În ediţia doc. orig., cuv. a fost transcris «m(ănăstiri)».
[254] În doc. orig., «Pângăraţi».
[255] În doc. orig., «veşnică».
[256] În doc. orig., «le-am».
[257] În doc. orig., transcris «me».
[258] În doc. orig. lipseşte cuvântul «care».
[259] În doc. orig. lipseşte cifra miilor «1».
[260] În ediţia doc. orig., semătura «*Varnava ieromonah* <m.p.>», a fost redată prin facsimilarea părţii de document care o cuprinde.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

HOTĂRNICIA MOȘIEI ROZNOV (1849-1850). CÂTEVA MĂRTURII DOCUMENTARE ALE UNEI DISPUTE HOTARNICE DINTRE MĂNĂSTIREA PÂNGĂRAȚI ȘI FAMILIA RUSET–ROZNOVANU

Vitalie JOSANU[1]

Cuvinte cheie: *Hotărnicie, moșia Roznov, moșia Ivănești, Mănăstirea Pângărați, Arhimandritul Varnava, Regulamentul Organic, familia Rosetti–Roznovanu, Departamentul Averilor Bisericești, Dimitrie Dimitriu*

Keywords: *Boundary dispute, Roznov estate, Ivănești estate, Pângărați Monastery, Archimandrite Varnava, Organic Regulation, Rosetti–Roznovanu family, Department of Ecclesiastical Estates, Dimitrie Dimitriu*

Dosarul supus prezentei analize, compus dintr-o serie de nouă documente – incluzând rapoarte, rezoluții, adrese și corespondență oficială – emise între 26 aprilie 1849 și 20 martie 1850, oferă câteva perspective asupra procedurilor juridico-administrative antrenate în procedurile de delimitare ale moșiilor de la jumătatea secolului XIX. Cazul supus atenției vizează o proprietate considerabilă, aparținând familiei boierești Rosetti (Ruset) – Roznovanu, învecinată cu domenii ecleziastice constituite prin danii voievodale, printre care se numără moșia Ivănești, aflată în proprietatea Mănăstirii Pângărați, și moșia Boțești, deținută de Mănăstirea Râșca.

Constituită din puține documente, desfășurarea procedurală din dosarul de față surprinde un episod sugestiv privind transformările din Principatul Moldovei în perioada de aplicare a Regulamentului Organic, ce a deschis un proces de centralizare și modernizare a instituțiilor statului, cu un impact profund și asupra instituțiilor ecleziastice[2]. Rapoartele elaborate de vechilul Dimitrie Dimitriu, funcționarul statului însărcinat cu apărarea intereselor mănăstirilor pământești, corespondența purtată cu egumenul Varnava de la Mănăstirea Pângărați, precum și nenumăratele obstacole procedurale întâmpinate de-a lungul unui an calendaristic – de la inundații[3] și conflicte de

---

[1] Cercetător neafiliat.

[2] Radu Rosetti, *Conflictul dintre Guvernul Moldovei și Mănăstirea Neamțului*. *I Înainte de iunie 1858*, în *AARMSI*, seria II, tom. XXXII, București, 1910, p. 646; Anastasie Iordache, *Contrastul dintre anacronic și modern în Regulamentele Organice ale Principatelor Române*, în *RI*, (serie nouă), tom II, nr. 7-8, iulie-august, 1991, București, p. 352; George Enache, *Evoluția monahismului românesc în secolele XIX-XX*, partea I, în „Danubius", XL, 2022, p. 137.

[3] SJAN Iași, Mănăstirea Pângărați, dos. 8, f. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

agendă ale inginerilor hotarnici[4], până la bariere lingvistice cauzate de documentele vechi redactate în „dialectul sârbesc”[5] – oferă o perspectivă exhaustivă și nuanțată asupra modului în care justiția și administrația moldovenească funcționau la mijlocul secolului al XIX-lea.

În această epocă de tranziție complexă, Regulamentul Organic, introdus inițial în anul 1832 sub administrația generalului rus Pavel Kiseleff, funcționa ca o veritabilă constituție a principatului. Actul normativ impunea reguli stricte și proceduri standardizate privind proprietatea funciară, sistemul de taxe, organizarea administrativ-teritorială și funcționarea instituțiilor centrale[6]. În esență, peisajul social și economic al societății moldovenești a rămas unul de natură agrară, în care moșia a constituit baza averilor marii boierimi, dar și a celor mănăstirești. Mănăstirile moldovenești – „pământești” sau „închinate” – controlau aproximativ o treime din teritoriul arabil și forestier al țării[7].

Competiția acerbă pentru pământ și resurse genera anual sute de procese de hotărnicie în epocă, fenomen în care se încadrează și disputa surprinsă în documentele pentru stabilirea limitelor moșiei Roznov față de proprietățile monahale megieșe, subiect al articolului de față. Dezlegarea se fundamenta pe o legislație ce reprezenta o coroborare între vechile cutume și normele moderne introduse prin *Codul Calimach*, promulgat în anul 1817 în Moldova, cu noi principii privind dreptul de proprietate, uzufructul și servituțile, necesitând prezența obligatorie a inginerilor hotarnici specializați pentru orice rectificare[8], așa cum activitatea lor este surprinsă și în documentele de față, purtând și numele de „gheometri”.

---

[4] *Ibidem*, f. 10.

[5] *Ibidem*, f. 12.

[6] Valentin Al. Georgescu, Petre Strihan, *Judecata domnească în Țara Românească și Moldova (1611-1831). Partea I. Organizarea judecătorească*, vol. II (1740-1831), București, 1981, p. 176; Anastasie Iordache, *Principatele Române în epoca modernă,* vol. I *Domniile pământene și ocupația rusească 1821-1831*, București, 1996, p. 223-224, 232.

[7] Adrian Ignat, *Legea secularizării averilor bisericești*, în „Revista Teologică”, 2/2020 (serie nouă), Sibiu, p. 133.

[8] *Codul Calimach*, ediție critică, volum îngrijit de Andrei Rădulescu *et alii*, București, 1958, Art. 1140: „*Cele mai mari și mai puternice mijloace de agiutor spre îndreptarea hotarelor sânt: aflarea celor vechi semne de hotară, măsurarea și prescrierea sau harta locului de pricină; după aceia documenturile cele mai vechi sau judecătoreasca cercetare, față fiind părțile împricinate și cei de cercetat, cum și acei cunoscători și ispitiți în asemine lucruri și marturi bătrâni, și în sfârșit prescrierea tuturor acestora cu cuviincioasă rânduială, cu adăugirea și a socotinței celor ispitiți întru aceste, și iscăliturile tuturor celor ce au fost de față în hotarnică*”, p. 427; Valentin Al. Georgescu, Petre Strihan, *op. cit.*, p. 206.

https://biblioteca-digitala.ro

În context, autonomia necontrolată a mănăstirilor a degenerat în abuzuri semnificative, ruinarea unor aşezăminte istorice sau înstrăinarea ilegală a averilor către terţi, a devenit până în prima jumătate a secolului XIX o problemă cronică, în special în cazul mănăstirilor închinate, ai căror egumeni greci direcţionau toate fondurile în afara ţării[9]. Prin urmare, după introducerea Regulamentului Organic, prin legea secularizării averilor mănăstireşti neînchinate în anul 1835, Obştearsca Adunare din Moldova a înfiinţat o comisie specială pentru administrarea averilor Mitropoliei şi ale Episcopiei, cunoscută ca Departamentul Averilor Bisericeşti. Rolul acestei instituţii era să aducă veniturile şi proprietăţile ecleziastice sub supraveghere publică strictă şi să folosească surplusul financiar al Bisericii pentru susţinerea „învăţăturilor publice" (înfiinţarea şi finanţarea primelor şcoli publice moderne), a spitalelor şi a operelor de asistenţă socială şi caritate. Acest departament era condus de funcţionari laici, subordonaţi direct guvernului şi domnitorului, marcând o schimbare de paradigmă în relaţia dintre puterea spirituală şi cea seculară[10].

În dosarul analizat, Departamentul Averilor Bisericeşti acţionează asemenea unui minister centralizat, cu puteri discreţionare asupra administraţiei locale a mănăstirilor. Din documentul datat 27 iulie 1849, se poate observa faptul că şeful de secţie, Dulcescu, emite dispoziţii directe şi imperative către egumenul Mănăstirii Pângăraţi, Arhimandritul Varnava. Tonul corespondenţei este unul de subordonare administrativă: Departamentul *„pofteşte pe precuvioşia voastră să încredinţazi documentele numitei moşii, în primirea dumisale vechilului medelniceriul Dimitrie Dimitriu"*[11].

Această atitudine dezvăluie un raport de subordonare a stareţului faţă de autoritatea laică centrală. Mănăstirea Pângăraţi nu mai acţionează ca o entitate autonomă în faţa justiţiei, capabilă să îşi angajeze proprii avocaţi sau să negocieze direct cu familia Rosetti–Roznovanu, ci este reprezentată obligatoriu de funcţionarii statului. Această tendinţă de etatizare a proprietăţii bisericeşti reprezintă mărturia unui proces administrativ care a culminat zece ani mai târziu, în luna iunie a anului 1859, prin faimoasa Lege a Secularizării Averilor Mănăstirilor Pământene adoptată sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, o lege prin care s-au confiscat şi au trecut definitiv proprietăţi imense în patrimoniul inalienabil al statului român[12].

---

[9] Iconom stavrofor Coman Vasilescu, *Istoricul monastirilor închinate şi secularizarea averelor lor (Contribuţie la studiul istoriei Bisericei ortodoxe Române)*, Bucureşti, 1932, p. 3-4, 13-14, *passim*.
[10] *Ibidem*, p. 44.
[11] SJAN Iaşi, Mănăstirea Pângăraţi, dosar 8, f. 12.
[12] Andrei Ignat, *op. cit.*, p. 131.

https://biblioteca-digitala.ro

Medelnicerul Dimitrie Dimitriu, „vechilul pe lângă mănăstirile pământeşti" este personajul operaţional central al acestui dosar arhivistic, deşi titlul boieresc este unul inferior sau mijlociu[13]. În sistemul juridic şi administrativ al Principatelor Române din secolul al XIX-lea, un vechil funcţiona ca un reprezentant legal[14], mandatar sau administrator delegat cu puteri depline de reprezentare în faţa instanţelor şi comisiilor. Din cauza complexităţii crescânde a procedurilor judiciare impuse de noile coduri de legi şi a necesităţii absolute de a fi prezent fizic pe teren, statul delega aceşti profesionişti laici pentru reprezentarea intereselor mănăstirilor. Prezenţa sa constantă pe teren, deplasările repetate la moşia Roznov, corespondenţa pe care o poartă cu inginerii hotarnici atestaţi (căminar Scarlat Ozvat şi paharnicul Scorpan) şi rapoartele trimise către Secţia I şi Secţia a III-a a Departamentului Averilor Bisericeşti, sugerează un anumit grad de profesionalism al aparatului funcţionăresc din Moldova.

Dimitrie Dimitriu acţiona ca un avocat al statului: evalua riscurile litigiului, solicita probe suplimentare (cum ar fi cererea expresă de a i se trimite din capitală documentele moşiei Ivăneşti şi Boţeşti[15]) şi analiza critic argumentele părţii adverse, reprezentată de vechilul puternicului proprietar de Roznov.

Din conţinutul documentelor analizate, coroborat cu legiuirile vremii, se poate constata că operaţiunea de hotărnicie nu era o măsurătoare topografică banală, ci un proces tehnico-juridic deosebit de laborios de stabilire, clarificare şi marcare oficială a graniţelor unei proprietăţi funciare, având forţă de lege după ratificare[16]. Aşa cum s-a arătat mai sus, la mijlocul secolului al XIX-lea, procedurile de hotărnicie din Moldova erau guvernate de un cadru legislativ aflat în plină modernizare, fundamentat pe inovaţiile din Codul Calimach şi pe procedurile civile detaliate din Regulamentul Organic[17].

O procedură de hotărnicie implica parcurgerea mai multor etape stricte, obligatorii sub sancţiunea nulităţii, care transformau actul într-un proces judiciar itinerant. Documentele analizate permit identificarea procedurii, declanşate cu reclamaţia oficială (petiţia) prin „reclamarea casăi răposatului logofăt Iordache Roset–Roznovanu pentru împresurarea moşiei Roznovul, de cătră megieşitele moşii"[18]. Conceptul de „împresurare" (ocuparea progresivă,

---

[13] Constantin Sion, paharnic, *Arhondologia Moldovei. Amintiri şi note contimporane*, Iaşi, 1892 p. 22, 348, 398, 412, 413, *passim*.

[14] *Codul Calimach*, p. 631, 835, *passim.*

[15] SJAN Iaşi, Mănăstirea Pângăraţi, dos. 8, f. 13.

[16] *Codul Calimach*, Art. 1140, p. 427, *„O hotărnicie care a determinat răzoarele despărţitoare despre vecinătăţi cu mulţumirea părţilor, după care s-a urmat o liniştită posesiune, constituie un titlu legal întrucât se constată că hotarnicul a fost autorizat de Domn s-o execute definitiv în caz de mulţumire a părţilor"*, p. 911.

[17] Ion Negru, *Istoria dreptului românesc*, Lugoj, Editura Nagard, 2014, p. 102.

[18] SJAN Iaşi, Mănăstirea Pângăraţi, dos. 8, f. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

abuzivă și neautorizată a terenului periferic de către vecini) reprezenta cauza principală a litigiilor din acea epocă, într-un mediu în care granițele erau adesea descrise vag prin repere naturale modificabile.

După înregistrarea petiției se delega o comisie de „ingineri hotarnici" („gheometri")[19] atestați de stat, având ranguri boierești, cum ar fi căminarul Scarlat Ozvat și paharnicul Scorpan, menționați în documentele de mai jos. Aceștia trebuiau să aplice instrumente de măsurare și cartografiere, proba științifică fiind în fruntea probatoriului reglementat în Codul Calimach[20]. O schimbare juridică importantă față de perioada imediat anterioară[21].

Partea fundamentală și cea mai contestată a procesului se dovedește a fi analiza probatoriului scris. Inginerii și vechilii trebuiau să citească, să interpreteze și să confrunte pe teren descrierile din hrisoavele domnești, uricele de danie și mărturiile de hotărnicie anterioare. Fără aceste acte justificative, pretențiile unei părți deveneau nule. Și în această dispută, deși pe la începutul secolului XVII „i s-au înecat în apa Moldovei uricele"[22], egumenul a putut pune la dispoziție, probabil, documentele de întărire pe care le mai avea la îndemână.

Delimitarea nu se putea efectua legal în lipsa vecinilor limitrofi („megieșilor"). Aceștia trebuiau convocați oficial la fața locului pentru a asista la trasarea liniilor topografice, având dreptul să își exprime acordul, prin semnătură, deget sau pecete ori să formuleze obiecții scrise.

Fixarea termenelor de întrunire a comisiei se făcea nu doar prin înștiințări private, ci și prin obligația legală de a emite o „*publicația ce să va face prin Foaia Sătească*". *Foaia Sătească a Principatului Moldovei* era publicația oficială a vremii, garantând opozabilitatea hotărârilor față de terți și asigurând transparența procesului; în 1853 s-a contopit cu *Buletinul Oficial*[23].

---

[19] SJAN Iași, Mănăstirea Pângărați, dosar 8, f. 6 și 10.

[20] Vezi nota 4.

[21] Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade. Documente slavo-române între 6936 (1428) – 7265 (1757)*, vol. XXIV, Iași, 1930, doc. 41: 7260 Februarie 28 (1752), „*Mărgându la acel(e) moșii, să strângeți oamini buni megieș și răzeși di pin prejur și pe scrisori ce vor arăta și pe mărturii a bătrâni să luați sama cu amănuntul cu bună dreptate și precum veți afla din scrisori și din mărturii a bătrâni să hotărâți acel(e) moșii și să le stălpiți în sămne cu bolovani dispre alte moșii di toate părții(i), pe unde sa dovedi, or din scrisori or cu mart. cau înblat hotarăl(ă) di vac acelor moșii și după cum viți hotări și stălpi cu pietre hotară acel(e) moșii de toate părțil(i) să dați și mărturie hotarnică în semnu iscălită di dumnvoastră și di toți câț sor întâmpla la hotărătu*".

[22] CDM, Supliment I, p. 90, doc. 200; Petronel Zahariuc, *Pomelnicul Mănăstirii Pângărați*, în *SMIM*, XXXVIII, 2020, p. 125.

[23] *Bibliografia analitică a periodicelor românești,* vol. II (1851-1858), partea I, întocmită de Ioan Lupu *et alii*, București, 1970, p. 54, v. 1095.

https://biblioteca-digitala.ro

Rapoartele demonstrează importanţa arhivei în faţa justiţiei premoderne. Fără documentele de proprietate aflate fizic în posesia egumenului Varnava, statul nu putea formula nicio apărare validă pentru moşia Ivăneşti. Aceste documente, vechi de secole, conţineau descrieri narative ale hotarelor[24], astfel încât transformarea acestor repere calitative medievale în poligoane cantitative pe o hartă topografică modernă era o muncă de o dificultate extremă.

Acesta este motivul pentru care, în documentul emis la 20 martie 1850 de Secţia a III-a a Departamentului, vechilul Dimitriu primeşte următoarea instrucţiune: „deşi tecstul reclemaţiei numitului boieriu ar privi pe monastirea Bisericanii, însă fiind că aceasta, după arătarea dumisale vechilului, nu să megieşeşte cu nici o moşie de a sa acolo [...] numai atunci putem să întra în lucrarea comisiei cu Ivăneştii cum ar vide că aceasta pătimeşte împresurare şi are docomente pe ce să sprijini, eară alt feliu să se depărtează”[25]. Statul solicită prudenţă maximă şi probe de necontestat; nu se permitea deschiderea unui litigiu direct fără un dosar probatoriu inatacabil care să justifice clar încălcarea teritoriului mănăstiresc.

Părţile implicate în dispută, sunt pe de o parte, familia Rosetti (cunoscută şi sub variantele Ruset sau Roset) care deţinea o poziţie hegemonică în aristocraţia moldovenească, lăudându-se cu origini bizantine şi italiene, şi având la activ legături matrimoniale strategice cu cele mai mari case domnitoare din estul Europei[26]. Ramura ilustră care şi-a asumat apelativul „Roznovanu” s-a stabilit cu predilecţie pe marea moşie Roznov din ţinutul Neamţului.

Documentele de arhivă, prezentate aici, fac referire directă la „reclamarea casăi răposatului logofăt Iordache Roset Roznovanu [...] acum a dumisali hatmanul Alecu Roset Roznovanu”[27]. Vistiernicul şi logofătul Iordache Ruset-Roznovanu (1764-1836) a fost un boier cu o bogăţie legendară, o figură centrală a politicii moldoveneşti de la începutul secolului al XIX-lea. Istoricul Radu Rosetti arată în memoriile sale că „a lăsat cea mai mare avere teritorială ce s-a văzut vreodată în Moldova”[28]. Iordache a fost artizanul consolidării domeniilor familiei, ridicând la Iaşi faimosul Palat Roznovanu, un edificiu neoclasic grandios, care serveşte astăzi drept sediu al Primăriei Municipiului Iaşi.

La data emiterii documentelor din dosarul de hotărnicie (1849-1850), marele logofăt Iordache era decedat de peste un deceniu. Principalul

---

[24] „dinspre apa Cracăului”, „până la vârful...”, „la Lunca ...”.

[25] SJAN Iaşi, Mănăstirea Pângăraţi, dosare 8, f. 13v.

[26] Constantin Sion, paharnic, *op. cit.*, p. 292-294; Radu Rosetti, *Amintiri. Ce am auzit de la alţii. Din copilărie. Din prima tinereţe*, Bucureşti, 2017, p. 19.

[27] SJAN Iaşi, Mănăstirea Pângăraţi, dosar 8, f. 5.

[28] *Ibidem*, p. 25.

https://biblioteca-digitala.ro

beneficiar şi titularul acţiunii în justiţie era fiul său, hatmanul Alecu (Alexandru) Rosetti-Roznovanu, un personaj cu o influenţă politică redutabilă în cercurile puterii de la Iaşi.

Pe partea opusă a disputei juridice se poziţiona Mănăstirea Pângăraţi, unul dintre vechile aşezăminte monahale din judeţul Neamţ. Moşia Ivăneşti, punctul central al disputei din 1849, era o proprietate cu mori pe Cracău[29] atestată de secole ca aparţinând de drept Mănăstirii Pângăraţi, cu întăriri de la Aron vodă Tiranul la 25 decembrie 1591[30], Ieremia Movilă la 21 ianuarie 1596[31] şi 25 mai 1605[32], Mihai Viteazul la 23 iunie 1600[33], Constantin Movilă la 7 aprilie 1608[34] şi 10 ianuarie 1609[35], Ştefan Tomşa la 16 ianuarie 1612[36] şi 1613[37]. La 22 iunie 1623, Ştefan Tomşa voievod – în a doua domnie – poruncea ureadnicului din târgul Piatra şi altor slugi „să lase în pace hotarul m-rii Pângăraţi de la Ivăneşti şi Bilăeşti, ţin. Neamţ, ca nimeni să nu cosească fânul călugărilor”[38]. Ulterior, moşia Ivăneşti era întărită de voievozii Moise Movilă la 4 septembrie 1633[39] şi de Vasile Lupu printr-un uric datat la 22 martie 1638, arătându-se că, împreună cu moşia Bilăieşti, a fost dăruită mănăstirii de către ctitorul său, Alexandru voievod (Lăpuşneanu) şi Petru voievod (al V-lea Şchipul)[40].

În privinţa localizării moşiei Ivăneşti, Vasile Bîrzu, într-o recentă monografie a Mănăstirii Pângăraţi, citând pe pr. Constantin Matasă[41], o fixa

---

[29] Dintre multele mori atestate de documente pe albia Cracăului, astăzi mai dăinuieşte doar una singură, între satele Crăcăoani şi Oşlobeni, chiar în punctul cel mai apropiat dintre râu şi drumul judeţean. Am avut ocazia, în anul 2009, să discut cu bătrânul care o mai îngrijea şi să mi-o prezinte cu o scurtă povestioară. Acesta a a folosit-o pentru măcinat, gater, dar şi pentru producerea curentului electric, încă înainte de 1989. A putut asigura curent electric celor vreo şase gospodării ce formează un cătun, peste drumul judeţean, motiv pentru care a avut destule incidente cu autorităţile comuniste, vigilente faţă de risipa energetică.

[30] CDM, I, p. 218, doc. 890.

[31] *Ibidem*, p. 233, doc. 966. Într-un document din acelaşi an, Ieremia Movilă scria ureadnicilor din Piatra să nu ia podvoadele de la moşiile Bilăeşti şi Ivăneşti, care sunt ale Mănăstirii Pângăraţi, vezi DRH, A Moldova, IX, p. 249-250, doc. 177.

[32] *Ibidem*, p. 290, doc. 1243.

[33] *Ibidem*, p. 256, doc. 1078.

[34] *Ibidem*, p. 313, doc. 1353.

[35] *Ibidem*, p. 322, doc. 1393.

[36] *Ibidem*, p. 349, doc. 1531.

[37] *Ibidem*, p. 367, doc. 1617.

[38] CDM, II, p. 47, doc. 156; DRH, A Moldova, XVIII, p. 129-130, doc. 88.

[39] DRH, A Moldova, XXI, p. 480-482, doc. 382.

[40] DRH, A Moldova, XXIV, p. 286-291, doc. 291.

[41] Pr. Constantin Matasă, *Sate, biserici şi boieri la anul 1428 în judeţul Neamţ*, în „Anuarul liceului de băieţi «Petru Rareş» Piatra Neamţ pe anul şcolar 1935-1936”, p. 8.

https://biblioteca-digitala.ro

undeva pe raza comunei Girov, fără a prezenta detaliile pe care se întemeiază[42]. Din fericire, o hartă militară austriacă de la 1788-1790 plasează explicit „Dial Ivăneşti” pe Cracău, în vecinătatea cătunului Slobozia, al oraşului Roznov, respectiv pe actuala rază administrativă a comunei Dochia[43].

Fig. 1. Harta Moldovei realizată în anii 1788-1790. Detaliu

La nici un deceniu după hotărnicia din anii 1849-1850, la data de 22 iunie 1857, Mănăstirea Pângăraţi a înstrăinat Moşia Ivăneşti spătarului Dumitru Cracti, în urma unui schimb de moşii cu acesta, primind în loc Moşia Luncani din jud. Bacău[44].

Arhimandritul Varnava a fost ales egumen (stareţ) în anul 1833, calitate sub care a condus obştea cu o mână de fier şi o viziune constructivă până în ianuarie 1866. Este recunoscut drept un ctitor modernizator de excepţie. Sub păstorirea sa, mănăstirea a ieşit dintr-o stare de relativă decădere fizică: a ridicat o a doua incintă sudică, noi chilii din cărămidă suprapuse peste ample beciuri boltite, un puternic zid de incintă, sisteme ingenioase de canalizare a apei şi a efectuat reparaţii vitale la biserica veche şi la clopotniţă[45].

---

[42] Vasile Bîrzu, *Mănăstirea Pângăraţi (monografie)*, Sibiu, 2016, p. 80, 92.
[43] Moldawischen Districten (1788–1790), https://maps.arcanum.com (accesat: 25.03.2026).
[44] *Ibidem*, p. 101.
[45] *Ibidem*, p. 63-65, 127, 156-157.

https://biblioteca-digitala.ro

În afară de latura edilitară, Varnava a avut o prezenţă remarcabilă în plan social, întemeind, practic, satul Pângăraţi; a construit o biserică parohială din piatră pentru săteni din fondurile mănăstirii şi a înfiinţat o şcoală mănăstirească unde a instruit personal sute de copii, pe cei mai merituoşi trimiţându-i la Iaşi cu recomandare pentru a fi hirotoniţi preoţi[46]

Este oarecum suspectă sincronizarea cronologică a acestui dosar rigid de hotărnicie cu biografia dramatică şi personală a Arhimandritului Varnava. Rapoartele oficiale arată clar că în lunile mai, iunie şi iulie 1849, Departamentul Averilor Bisericeşti îi solicita cu insistenţă egumenului să trimită documentele originale de proprietate şi să asigure traducerea celor scrise în slavonă. Corespondenţa birocratică, prin natura ei aridă, omite să menţioneze criza medicală extremă prin care trecea adresantul şi este dificil de demonstrat documentar o legătură de cauzalitate.

Sursele aghiografice şi mărturiile contemporane, inclusiv propria sa însemnare lăsată posterităţii pe reversul stranei de la Mănăstirea Bistriţa, atestă că în toamna anului 1849, arhimandritul Varnava a suferit o formă severă de paralizie. Lipsit de speranţă medicală şi aflat „la ceasul de pe urmă", starețul le-a ordonat ucenicilor săi să îl transporte pe o năsălie (targă) la Mănăstirea Bistriţa. Acolo, în urma unor slujbe de Sfântul Maslu şi a rugăciunilor fierbinţi în faţa icoanei făcătoare de minuni a Sfintei Ana, Arhimandritul Varnava s-a ridicat complet vindecat de paralizie. Data exactă a acestui eveniment miraculos este consemnată pe strana de argint dăruită de el Mănăstirii Bistriţa drept mulţumire: *„Această strană pentru sfânta icoană făcătoare de minuni s-a făcut cu toată cheltuiala cuvioşiei sale, Arhimandritul Varnava, egumenul Mănăstirii Pângăraţi, care, îmbolnăvindu-se cumplit la 1849, decembrie 14, şi fiind la ceasul de pe urmă, cu mare laudă sfânta icoană îndată l-a făcut sănătos. Iar strana s-a gătit la anul 1853, ghenarie, 24*"[47].

Boala egumenului poate avea legătură cu faptul că între documentul numărul din 27 iulie 1849 şi documentul din 12 martie 1850, există un *hiatus* nejustificat de aproape opt luni, în care procedurile de hotărnicie ale moşiei Roznov au stagnat complet. Pe de altă parte, trebuie avute în vedere şi lunile sezonului rece, care, în regiunea submontană, puteau contribui la tergiversarea procedurilor de la faţa locului.

O analiză coroborată a datelor cartografice – incluzând harta istorică a primei ridicări topografice austriece a Moldovei (1788-1790) şi imaginile satelitare contemporane – oferă o dimensiune spaţială esenţială pentru înţelegerea cauzelor de fond ale litigiului funciar de la 1849. Aceste surse vizuale explică din perspectivă geografică de ce zona Roznov – Ivăneşti era un teren atât de vulnerabil la conflicte.

---

[46] *Ibidem,* p. 165.

[47] Ioanichie Bălan, Arhimandrit, *Sfintele icoane făcătoare de minuni din România*, Roman, 1999, p. 71.

https://biblioteca-digitala.ro

Harta militară austriacă din anii 1788-1790[48] ilustrează în detaliu rețeaua hidrografică a depresiunii în epoca premodernă. Se observă clar cursul puternic meandrat, sinuos și cu multiple brațe de tip împletit al rețelei hidrografice din zonă, care include bazinul râurilor Bistrița și Cracău, alături de afluenții lor. Prezența nenumăratelor insule, zone mlăștinoase și lunci inundabile în apropiere de Slobozia și Roznov demonstrează instabilitatea cronică a reperelor naturale. Într-o epocă în care vechile documente de proprietate fixau hotarele folosind repere descriptive, modificarea naturală a cursului râului la fiecare viitură majoră de primăvară ducea inevitabil la modificarea fizică a granițelor pe teren. Această dinamică hidrografică extrem de activă facilita „împresurările", invadarea terenului vecin amenințat de ape sau profitând de retragerea lor, făcând din stabilirea unor linii de hotar fixe o provocare tehnică majoră.

Primul document al dosarului, datat 26 aprilie 1849, este un raport trimis cu deferență de vechilul Dimitrie Dimitriu către șefii săi de la Departamentul Averilor Bisericești. Funcționarul notează că s-a deplasat la Roznov încă de pe data de 20 aprilie, așteptând începerea lucrărilor topografice împreună cu inginerul ținutului, Paharnicul Scorpan. Cu toate acestea, elaborata procedură judiciară nu a putut demara din cauza problemelor create de infrastructura afectată de inundații: *„apile Siretiu și Moldova, fiind furioșă și primejdioasă, au oprit trecirea și sosăria la comisăe a arbetrului zis"*[49].

Inginerul statului a acceptat scuza, recunoscând în mod oficial că *„în adivăr opștești ar fi cunoscut multuratica la năvăliri a acelor râuri"*[50]. Astfel, temporalitatea actului juridic la 1849 nu era supusă doar procedurii, ci și ciclurilor ecologice și capriciilor vremii.

Reprogramată cu pentru 28 mai, hotărnicia moșiei Roznov a suferit rapid o nouă amânare din cu totul alte motive. Prin adresa emisă la 27 mai 1849, inginerul hotarnic căminar Scarlat Ozvat îl informează oficial pe vechilul Dimitriu că nu se mai poate prezenta la data stabilită întrucât Departamentul Dreptății (Ministerul Justiției) a poruncit ca el să se deplaseze, „chiar astăzi la fața locului", pentru a audia un hrisov domnesc și a soluționa un proces de împresurare de hotare izbucnit între Mănăstirea Agapia și Mănăstirea Neamțului[51].

Această decizie subită de a devia inginerii hotarnici de la Roznov evidențiază un aspect subtil juridico-administrativ din acea epocă: ierarhizarea strictă a importanței litigiilor. Conflictul izbucnit între Agapia și

---

[48] Moldawischen Districten (1788–1790), https://maps.arcanum.com (accesat: 25.03.2026).
[49] SJAN Iași, Mănăstirea Pângărați, dosar 8, f. 3.
[50] *Ibidem*.
[51] *Ibidem*, f. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

Neamţ[52] – ambele fiind printre cele mai extinse, bogate şi influente lavre din Moldova, centre vitale de putere economică, deţinătoare a mii de hectare de păduri şi terenuri – avea o prioritate strategică şi politică absolută în ochii guvernanţilor de la Iaşi. Penuria de „gheometri" şi ingineri hotarnici cu pregătire occidentală din ţinut obliga statul la astfel de compromisuri tactice majore şi la redirecţionarea resurselor umane calificate către disputele cu mize economice supreme.

Documentele din 6 iunie şi 27 iulie 1849 dezvăluie bariera lingvistică întâmpinată de funcţionari în faţa arhivelor medievale. Egumenul Varnava de la Pângăraţi raportează Departamentului că *„cele mai multi din documentile moşiei Ivăneşti ce este a să hotără despre moşiea Roznovul sânt scrise în dialectul sârbesc"*[53], adică slavoneşte. Drept răspuns, şeful de secţie Dulcescu a dispus ca toate acele documente vitale să fie trimise la Iaşi pentru a fi descifrate şi traduse de cunoscători, afirmând că Departamentul va *„regula din vreme traducerea lor"*[54] pentru a asigura succesul hotărniciei. Nevoia traducerii lor nu reflectă obligatoriu că funcţionarii statului ar fi fost incapabili – într-o perioadă de început al tranziţiei la alfabetul latin – să citească direct actele de cancelarie scrise în slavonă, ci importanţa înţelegerii cât mai exacte al conţinutului documentelor în cauză.

Apărarea juridică modernă, bazată pe dovezi scrise indubitabile, necesita o claritate şi o transparenţă a datelor cadastrale şi topografice pe care vechile hrisoave feudale, cu retorica lor teologică complexă şi reperele vagi, nu le puteau oferi în mod direct unei instanţe laice moderne.

Documentele emise în luna martie 1850, confirmă eforturile stăruitoare de reluare a procedurii de hotărnicie, cu un nou termen peremptoriu fixat pentru data de 10 mai 1850[55]. În această fază se remarcă rigoarea, spiritul analitic şi pedanteria profesională a funcţionarului Dimitrie Dimitriu. Consultând hărţile proaspăt întocmite şi copiile documentelor traduse cu greutate la Iaşi, el atrage atenţia şefilor săi de la Departamentul Averilor Bisericeşti asupra unei erori tehnice fundamentale existente chiar în reclamaţia iniţială a casei boiereşti Roznovanu.

Familia Rosetti-Roznovanu acuzase în mod expres de „împresurare de hotare" proprietăţile sale „şi de cătră a Monastirei Bisericanii", fals demontat de Dimitriu cu argumente geografice şi scriptice irefutabile: Mănăstirea Bisericani nu avea, în realitate, nicio moşie care să se învecineze direct cu teritoriul masiv al Roznovului. Proprietatea limitrofă şi efectiv ameninţată (megieşită) aparţinea exclusiv moşiei Ivăneştilor, ce ţinea de Mănăstirea Pângăraţi.

---

[52] *Ibidem*, f. 10.
[53] *Ibidem*, f. 8.
[54] *Ibidem*, f. 12, original.
[55] *Ibidem*, f. 13.

https://biblioteca-digitala.ro

Departamentul a aprobat fără rezerve constatarea lui Dimitriu printr-o decizie finală asumată de Secţia a III-a, la 20 martie 1850. Instituţia emite o directivă clară, sfătuindu-l pe vechil să obţină documentele exclusiv de la Mănăstirea Pângăraţi pentru apărarea Ivăneştilor, iar în privinţa acuzaţiilor vizând Bisericanii să lase reclamaţia Roznovanilor în nelucrare: *„numai atunci putem să întra în lucrarea comisiei cu Ivăneștii cum ar vide că aceasta pătimește împresurare și are docomente pe ce să sprijini [...] că reclemația priivind pe Bisericani și acesta neavând acolo proprieta, rămănere*"[56].

Rapoartele elaborate de vechilul Dimitrie Dimitriu ilustrează efortul administrativ sistematic al epocii marcate de Regulamentul Organic de a aduce o rigoare juridică şi topografică occidentală, pe baza inovaţiilor din Codul Calimach. Această dorinţă politică de modernitate şi control riguros se lovea, însă, frontal de obstacolele obiective şi inalienabile ale realităţii moldoveneşti de la jumătatea secolului al XIX-lea, reprezentate de dificultăţile din teren, numărul insuficient al inginerilor topografi („gheometri") calificaţi, raportat la volumul litigiilor şi dificultăţile cauzate de nevoia traducerii documentelor vechi.

Reprezentarea Mănăstirilor Pângăraţi şi Râşca exclusiv de către un funcţionar laic trimis de la birourile din Iaşi, care avea autoritatea delegată de a formula strategii juridice, de a solicita acte originale de la ierarhi şi de a decide care moşii merită sau nu să fie apărate în instanţă, confirmă o tendinţă istorică profundă. Această tendinţă de emancipare instituţională şi de etatizare a funcţiilor a pregătit terenul juridic şi mental pentru marea reformă agrară şi pentru secularizarea radicală a tuturor averilor mănăstireşti, acţiune ce a fost implementată implacabil de Alexandru Ioan Cuza abia un deceniu mai târziu.

[56] *Ibidem*, f. 13v.

https://biblioteca-digitala.ro

THE DELIMITATION OF THE ROZNOV ESTATE (1849–1850). SEVERAL DOCUMENTARY TESTIMONIES OF A BOUNDARY DISPUTE BETWEEN PÂNGĂRAȚI MONASTERY AND THE RUSET ROZNOVANU FAMILY

(Abstract)

This study examines an archival file from 1849–1850 concerning a land survey and boundary dispute between the Roznov estate, owned by the Rosetti-Roznovanu boyar family, and the ecclesiastical Ivănești estate, belonging to the Pângărați Monastery. The analysis of the documents highlights the impact of the Organic Regulation on the legal and administrative procedures in the Principality of Moldavia, underscoring the centralization process and the diminishing autonomy of monastic institutions. In this context, although the Pângărați Monastery was under the leadership of Archimandrite Varnava – an abbot noted for his administrative and social contributions – the institution could no longer represent itself autonomously in court. The defense of its interests was managed exclusively by a secular state official, the representative (vechil) Dimitrie Dimitriu, subordinated to the Department of Ecclesiastical Estates. The surveying procedure spanned a year, being delayed by environmental factors, such as floods altering topographical markers, a shortage of topographical engineers, and linguistic barriers, as older property deeds written in Slavonic required official translation in Iași. The dispute was resolved in favor of the monastery due to the documentary evidence and geographical argumentation provided by Dimitriu, who demonstrated the invalidity of the Roznovanu family's encroachment claims. Consequently, the case documents a critical stage in the modernization of the Moldavian justice system and the state control of church properties, foreshadowing the 1863 Law on the Secularization of Monastic Estates.

https://biblioteca-digitala.ro

DOCUMENTE

1 **1849 aprilie 26**

Cinst(it) Depar(t)am(entului) Aver(i)lor Bisericeşti

Vechilu(l) de pi lângă mo(na)st(i)r(i)le pământeşti

La termenul de 20 apriil cuprins în adausul no. 7, a Foii cu no. 9, şi adus la ştiinţa a cinst(itului) Dep(a)r(tament) prin rap(o)r(tul) no 30, pentru lămuriria hotarăl(o)r moşăi Roznovul dispre celi megieşăte, înpreună cu D(umnealui) pah(a)r(ni)c Scorpan află(n)du-ne la zisa moşăi Roznovul, unde fiind şi dumnealui ingineriu ţă(n)t(ului), am stat până a trie zi, 22 apriil, şi neviind hotarnicu(l) proprietariul(ui) jă(lui)t(o)r, deşi s-au făcut începiri pentru păşărea în lucrări, însă vechilul dumis(ale) propriet(a)r(ului) de Roznov au întâmpinat că apile Siretiu şi Moldova, fiind furioşă şi primejdioasă, au oprit trecirea şi sosăria la comisăe a arbetrului zis. Cari întâmpinari dumnial(u)i ingineriu priimindu-o temeinică / pe cuvănt, că în adivăr opşteşti ar fi cunoscut multuratica la năvăliri a acelor râuri / s-au oprit de a înainta vreo mai departi lucrări. Şi regularisând d(umnealui) alt termen, la 28 a viitoarii luni mai, mi-au făcut cunoscut di~~n~~spre el pren adresul no. 2 de priimiria căria şi că voi fi următori, i-am slobozăt adiverinţă cunoscând mai vărtos că megieşă(ş)âti cu Roznovul sânt moşiia Boţăştii a M(ona)st(i)r(ii) Răşca şi Ivăneştii a M(onastirii) Bisăricani, iar mie cu poronca No (...)[1] mi s-au triimes numai docomentili Boţăştilor nu şi a Ivăneştilor.

Deci, rog ca cu veniria dumis(ale) pah(a)r(nicului) Scorpan din capitalie, să mi să triimată şi aceli docomenti a Ivăneştilor înpreună cu planul moşăi Troiţa, în cari după lămurirea ci am luat di la ingineri sănt trecuţi şi Ivăneştii.

D. Dimitriu <m.p.>

No 34

1849 apr(ilie) 26

Rezoluţie: raport

Apr(ilie) 29 secţia I-iu

Să va înainti lucrarea cuvinită pentru a să da vechilului documentele cerute.

N. (?) Milu <mp>

SJAN Iaşi, Fond Mănăstirea Pângăraţi, dosar 8, f. 3. Original.

---

[1] Loc gol.

https://biblioteca-digitala.ro

2 **1849 mai (f.z.)**

La arhimandri(tul) Varnava, egume(nul) Mon(sti)re(i) Pângărați
No. 1255

1849 mai

La 28 a lunii curgătoarei fiind terminată reclamarea casăi răposat(ului) logof(ăt) Iordache Roset Roznovanu pentru împresurarea moșiei Roznovul, de către megieșitele moșii, între care este și Ivăneștii a acei sv(i)n(te) m(onas)tiri (...)[1], Dep(a)r(tament)ul acesta al averilor bisăricești poftește pe precuvioșiea voastră (...)[2] ca supt adiverință să încredințați documentile numitei moșii (...)[3] du(mi)s(a)le med(elni)ce(ru)lui Dumitrie Dimitriu, vechil m(ă)n(ăsti)rii, spre a le înfățoșa Comisiei (...)[4] rânduite pentru săvârșirea arătatei lucrări.

SJAN Iași, Mănăstirea Pângărați, dosar 8, f. 5. Concept.

---

[1] Tăiat, „a apăria după docomenti ce sânt trebuitoare la comisie".
[2] Tăiat, „ca să ...".
[3] Tăiat, „supt luare de adiverință".
[5] Tăiat, „căruia ab(ia) acum i s-au scris pentru aceasta".

3 **1849 mai 2**

La medelnicerul D. Dimitriu, vechilul m(onasti)rilor pământești.
No. 1250
1849 mai 2

Documentele moșiei Ivăneștii a m(onasti)rei Pângărații cerute de d(umnea)ta prin raportul cu no. 34 aflându-să în păstrarea egumenului acei m(onasti)ri prea cuvioșia sa arh(imandritul) Varnava, Departamentul odată ce cu aceasta i-au scris ca să le încredințăzăd(umi)stale supt adeverință, despre care ți să face cunoscut spre știință și regulă.

SJAN Iași, Mănăstirea Pângărați, dosar 8, f. 5. Concept.

4 **1849 mai 27**

Cinstit dumisali medelniceru
Dimitrie Dimitriu, vechilul Departament(ului)
Averilor Bisăricești

Di gioi la 28 a curgătoarii luni esti sorocite a să începi lucrare spre hotărătura moșii Roznovul a casăi răposatului logof(ăt) Iordachi Rosăt Roznovanu / acum a du(mi)sali hatmanu(l) Alecu Rosăt Roznovanu / dispre megieșitele, între care sunt și a Mon(astirilor) Râșca și Bisăricani, însă iscălitul

https://biblioteca-digitala.ro

priimind adresul giud(e)c(cătoriei) acest(ui) ţănut, cu no 3071, prin care mi să faci cunoscut că Departamentul Dreptăţii, prin ofiţiia no 2311 din 11 curgătoarei luni, porunceşti giudecătorii ca (cel) mult până la a viitoarii luni iunii întâi să să aducă întru înplinire hrisovul gospod căştigat de Mon(astirea) Agapia în pricina cu mon(astirea) Niamţului păntru înpresurare de hotare. Păntru care sfărşit, comandarisându-să pe dumnelu(i) prezedentul giudecătorii înpreună cu (i)scălitul, a păşi chiar astăzi la faţa locului. Căci ne aflându-ne, toate respunderea va privi asupra-ne. De putere căruia sâlit găsându-mă a-şi pleca cătră a fi îndeplenire ca să nu cad în vreo vinoveţii. Cu ciinste fac dumit(ale) cunoscut că den aceasta înpregiurare termenul de 28 rămene stremutat şi a să însămna că alte vreme pe care vi-i cunoaşti din publicaţia ce să va facii prin *Foaia Sătească*.

Caminar Sc(arlat) Ozvat gheometru <m.p.>

No 17
(1)849 mai 27

SJAN Iaşi, Mănăstirea Pângăraţi, dosar 8, f. 10.

5 **1849 mai 29**

Cinst(itului) Dep(a)r(tament) al Averilor Bisăriceşti

Vechilul pi la ţănuturi a mo(na)st(i)r(ile) pământeşti

Raport

Mai înainte de sosăria zilii 28 mai, când precum s-au adus la ştiinţă pren rap(o)r(tul) no. 34 au fost terminat lămurirea hotarălor moşăii Boţăştii [a] mo(na)st(i)r(ii) Răşca şi Ivăneştii a mo(na)st(i)r(ii) Pângăraţăi şi când înadins stăm pentru a fi la faţa locului piste toată aşteptaria am priimit de la d(umnealui) ingineriul ţănutului încunoştinţarea supt no 17, cari spre pliroforie supus să pridstavilisăşti pe lângă ace(a)sta, aducându-să la ştiinţă că trebuinţa ceri neapărat a să lua în priivire de cătră cinst(itul) dep(a)r(tament) şi înpregiurările cuprinsă pre înpărtăşăria din 27 mai a precuvioşii sali arhimandritului mo(na)st(i)r(ii) Pângăraţăi.
D. Dimitriu med(elnice)r <m.p.>
No. 52
1849 mai 29

Rezoluţie:
Priimit ionii 2 1849

https://biblioteca-digitala.ro

Iunie 2, secţia I-iu

Să va răspunde că aşa precum zmintiala acestui pornit(ă) cum s-au prilejât din pricina gheometrului, ci după însărcinarea ce au priimit v(e)chilul să aibă a merge la lucrare(a) lor, termin ce să va însămna din nou, cându atunce vor fi tălmăcite şi documentele sârbeşti di care să pomeneşte în ţitatu(l) înscris a egumenului[1].

N. (?) Milu <mp>

SJAN Iaşi, Fond Mănăstirea Pângăraţi, dosar 8, f. 6. Original.

[1] Mulţumiri d-lui Costin Clit pentru ajutor la descifrarea rezoluţiei.

6 **1849 iunie 6**

La vechilul de l-a ţinut prin D(omnul) medelnic(er) D. Dimitriu

No 1947

1849 iun(ie)[1] 6

Odată cu raportul d(umi)tale, supt No 52, primindu-să cu adresul pre cuviosului egumen a M(ă)n(asti)rii Păngăraţi, cuprinzet(o)riu: că cele mai multi din documentele moşiei Ivăneşti ce este a să hotără despre moşiea Roznovul sânt scrise în dialectul sârbesc. Departamentul au înaintat lucrările cuviniti spre a să tălmăci aceali documente cât mai în grabă, dispre care faci(m) cunoscut şi d(umi)tale spre ştiinţă.

SJAN Iaşi, Mănăstirea Pângăraţi, dosare 8, f. 8.

7 **1849 iulie 27**

Prea cuvioşiei sale arhimandritului Varnava, egumen Sf(intei) M(o)n(astiri) Pângăraţii

La 20 a viitoarei luni noemvrie, fiind terminată hotărâtura moşiei Roznovul despre moşiile megieşite, între care este şi Ivăneştii acei sfinte m(o)n(asti)ri, departamentul acesta al averilor bisericeşti pofteşte pe precuvioşia voastră să încredinţazi documentele numitei moşii, în primirea d(umni)sale vechilului medelniceriul Dimitrie Dimitriu, care până la onor înapoere va da adiverinţă de priimire.

Iar pentru acele din documente care sânt în dialectul sârbesc şi netradusă precum arătaţi cu adresa din 27 a trecutei luni mai, pre cuvioşia voastră să-mi trimiteţi aice cu înadins pentru ca să poată regula Departamentul din vreme traducerea lor.

Secţia I-ia

https://biblioteca-digitala.ro

No. 2076 Şef secţiei
1849 iulie 27 zile Dulcescu <m.p.>
Iaşi

SJAN Iaşi, Mănăstirea Pângăraţi, dosare 8, f. 12. Original.

8 **1850 martie 12**

Copie
No. 1126
Primit 16 Martie 1850
Copie de pe raportul vechilului m(ănăsti)relor pământeşti D. Dimitriu
Secţia III

Docomentile moşiei Boţeştii, care sunt în Depart(ament), să vor da d(umi)sale vechilului, iară pentru celelalte care li mai sunt trebuitoare le va lua de la egumenii respectivi cărora li să va face întru aceasta acum cunoscut.

Fiindcă reclemaţia casei răpos(a)t logofăt Iordache Roset Roznovanul pentru moşia Roznovul că s-ar împresura între alte megieşite moşii şi de către a M(onast)irei Bisericanii, prin adaosul foii cu no. 5. Este terminată la 10 a viitoarei luni mai, apoi iscălitul supune ştiinţei că în ce să atinge de megieşita proprieta(te) a M(onast)irei Râşca este moşia Boţeştii. Iar în ce să atinge de M(onast)irea Bisericanii ea nu are vreo moşie mărginită cu ace reclemantă, ci megieşită cu Roznovul este moşia Ivăneştii a M(onast)irei Pângăraţii.

Deci por să binevoiască cinst(it) a-mi slobozi acum docomentile pomenitelor moşii Boţeştii i Ivăneştii.

Nr. 15 1850 martie 12.

N(ota) B(ene). Acest raport în original, dinpreună şi cu lucrările după rezoluţie, s-au alăturat la acta cu no. 484.

Întoarce

SJAN Iaşi, Mănăstirea Pângăraţi, dosare 8, f. 13.

9 **1850 martie 20**

La egumenul M(onast)irei Pângăraţii, arh(imandrit) Varnava

Secţia III
No 1147
1850 mart(ie) 20

La 10 a viitoarei luni mai fiind terminată pricina după reclemaţia casi răp(osa)t(ului) logofăt Iordache Roset Roznovanu, pentru lămurirea hotarului moşiei Roznovul, cu care megieşindu-să şi moşia Ivăneştii

https://biblioteca-digitala.ro

proprieta(tea) a acei sf(i)nte m(onasti)ri. Depart(amentul) aceasta al Averilor Bisericeşti şi al Învăţăturelor Publice scrie prea cuvioşiei voastre ca, supt luare de adiverinţă, să încredinţezi docomentile pomenitei moşii în priimirea d(umi)sale medelnicer Dimitrie Dimitriu, vechilul m(onasti)rilor pământeşti, căruia tot acum i s-au scris cele de cuviinţă. Căci deşi tecstul reclemaţiei numitului boieriu ar privi pe m(onasti)rea Bisericanii, însă fiind că aceasta, după arătarea d(umi)sale vechilului, nu să megieşeşte cu nici o moşie de a sa acolo, apoi s-au dat povăţuire d(umi)sale vechilului, că numai atunci putem să întra în lucrarea comisiei cu Ivăneştii cum ar vide că aceasta pătimeşte împresurare şi are docomente pe ce să sprijini, eară alt feliu să se depărtează pe unde sunt, că reclemaţia priivind pe Bisericani şi acesta neavând acolo proprieta, rămănere.

13 zile

SJAN Iaşi, Mănăstirea Pângăraţi, dosare 8, f. 13v. Original.

Documentul poartă un sigiliu aplicat din ceară roşie[57] aparţinând Departamentului Trebilor Bisericeşti[58], marcând data de 1849. Reprezintă o legendă circulară ce înconjoară un scut patrulater cu baza ascuţită, sprijinit de doi delfini solzoşi cu capetele în jos şi afrontaţi. Scutul este tăiat în două, cartierul de sus pe fond albastru (marcat de linii orizontale paralele[59]) prezintă pe centru o acvilă cu aripile deschise, iar în cel de jos pe fondul roşu (marcat de liniile paralele verticale[60]) se distinge capul de zimbru[61]. Prezenţa delfinilor ca armoarii se constată în prima jumătate a secolului XIX şi corespunde pretenţiilor Ţării Moldovei faţă de pierderea Basarabiei cu ieşirea la mare[62].

---

[57] Amprenta sigilară este realizată în ceară roşie, aplicată direct pe suportul de hârtie al documentului („sigiliu timbrat" sau *en placard*), fixând o sfoară răsucită, din cânepă, de legătură. În ierarhia diplomatică a Moldovei secolului al XIX-lea, culoarea roşie a cerii avea o semnificaţie specifică, fiind rezervată documentelor cu caracter executoriu emise de autorităţi suverane sau de instituţii cu autonomie largă, precum marile mănăstiri domneşti. Starea de conservare a sigiliului este relativ bună, marginile fiind parţial fracturate – un fenomen comun cauzat de friabilitatea cerii îmbătrânite – însă câmpul sigilar central şi legenda circulară rămân lizibile, permiţând identificarea matricei. Matricea utilizată pentru imprimare a fost, cel mai probabil, gravată în argint sau oţel, materiale capabile să redea detalii fine. Diametrul estimat al amprentei este de aproximativ 30–35 mm, o dimensiune standard pentru „pecetea mijlocie" a mănăstirilor, folosită pentru acte de gestiune internă şi externă.

[58] Textul integral al legendei nu poate fi reconstituit, distingându-se clar „trebilor besericeşti".

[59] Dan Cernovodeanu, *Ştiinţa şi arta heraldică în România*, Bucureşti, 1977, p. 14.

[60] *Ibidem*, p. 14.

[61] *Ibidem*, p. 87. La sfârşitul domniei lui Mihail Sturdza şi începând cu domnia lui Grigore Alexandru Ghica capul de bour a fost înlocuit cu capul de zimbru.

[62] Constantin Moisil, *Stema României. Originea şi evoluţia ei istorică şi heraldică*, în „Boabe de grâu", anul II, nr. 2, Bucureşti, 1931, p. 70, 91.

https://biblioteca-digitala.ro

Au fost introduşi în al doilea deceniu şi sunt constanţi pe armoariile domnitorilor Mihail Sturdza (1834-1849) şi Grigore Alexandru Ghica 1849-1859)[63] devenind o caracteristică a stemei moldoveneşti[64]. Deasupra scutului este reprezentată o coroană princiară închisă cu cinci fleuroane, terminată cu cruce.

[63] Raluca Velicu, *Heraldica de stat pe teritoriul românesc în perioada 1821-1859. Consideraţii generale. Piese din patrimoniul M.N.I.R.*, în „Muzeul Naţional", vol. XXV, Bucureşti, 2013, p. 108.
[64] *Ibidem*, p. 70-71, 83.

https://biblioteca-digitala.ro

DOCUMENTE PRIVITOARE LA MĂNĂSTIREA PÂNGĂRAȚI ȘI SCHITUL TARCĂU (1857-1873)

Costin CLIT[1]

Cuvinte cheie: *Moldova, mănăstirea Pângărați, schitul Tarcău, secolul XIX, egumen, monahi, moșii, dispute, construcții, biserica nouă, chilii, viață cotidiană*

Keywords*: Moldova, Pângărați Monastery, Tarcău Skete, 19th century, abbot, monks, estates, disputes, constructions, the new church, monastic cells, daily life.*

Ne propunem prin studiul de față continuarea publicării documentelor din pachetul MMCCCXCVI, aflat în depozitul Arhivelor Naționale Istorice Centrale[2], la care se adăugă câteva de la Iași și de la Biblioteca Academiei Române. Documentele surprind activitatea arhimandritului Varnava, egumenul/superiorul Mănăstirii Pângărați, vechil de egumen între 1833 și 1837, apoi egumen[3], care a preluat zestrea mănăstirii la 24 decembrie 1834[4], decedat anterior datei de 31 ianuarie 1866[5]. De asemenea, documentele mai consemnează despre monahii viețuitori de la Pângărați și Schitul Tarcău, controversele legate de personalitatea sa, conflictul cu Emanoil Luponea[6] și

---

[1] Colegiul Național „Cuza Vodă", HUȘI.

[2] A se vedea documentele publicate din pachetul respectiv la Costin Clit, *Un opis al documentelor mănăstirii Pângărați din 1849,* în *Istorie și cultură: In honorem academician Andrei Eșanu,* Chișinău, Biblioteca Științifică, Secția editorial-poligrafică, 2018, p. 306-329; Idem, *Egumenii și catagrafiile Mănăstirii Pângărați din secolul al XIX-lea,* în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", II, 2024, p. 148-181; Idem, *O nouă versiune a „Istoriilor" Arhimandritului Varnava despre Mănăstirea Pângărați și Schitul Tarcău*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", II, 2024, p. 201-216; Idem, *Din documentele Mănăstirii Pângărați (1801-1860),* în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", III, 2025, p. 29-112.

[3] Idem, *O nouă versiune a „Istoriilor" Arhimandritului Varnava despre Mănăstirea Pângărați și Schitul Tarcău,* în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", II, 2024, p. 212.

[4] Idem, *Egumenii și catagrafiile Mănăstirii Pângărați din secolul al XIX-lea,* în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", II, 2024, p. 146; respectiv p. 178.

[5] Idem, *Pângărați – un parcurs neobișnuit. De la mănăstire la închisoare,* în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", III, 2025, p. 291.

[6] A se vedea și Arhimandritul Varnava, *Ceasul cel rău sau memuar de purtare și mântuitoarele fapte a domnului E. Luponi cu prilejul de advocat către arhimandritul Varnava, egumenul Mănăstirei Pângărații, ținutul Neamțu,* Iași, Tipografia lui Adolf

https://biblioteca-digitala.ro

date privitoare la stadiul lucrărilor de construcţie a bisericii noi din complexul monahal, rămase în cele din urmă nefinalizate.

Înainte de 7 iunie 1857, arhimandritul Varahiil, egumenul Mănăstirii Lipova, din ţinutul istoric al Vasluiului, astăzi în judeţul Bacău, primeşte cartea mitropolitului Sofronie Miclescu prin care este însărcinat cu controlul stării mănăstirilor şi schiturilor din Eparhia Iaşilor, respectarea tipicului la sfintele slujbe, modul de primire a vieţuitorilor cu aprobarea Mitropoliei, răvaşele de deplasare ale călugărilor, primirea spre „ispitire" numai cu acordul Mitropoliei, purtarea hainelor preoţeşti sau diaconeşti prin sate şi târguri, interdicţia participării preoţilor şi diaconilor la cărăuşie, respectarea regulamentului pentru folosirea pământului şi a muncii locuitorilor, a poruncilor date de mitropolit protoiereilor, modul de folosire a peciurilor de către aceştia şi starea convieţuirii bărbaţilor şi femeilor [7].

Schimbul propus de spătăreasa Maria Cracte, care consta în moşia Pârâul Glodului sau Luncanii de la ţinutul Bacăului pentru Ivăneştii Mănăstirii Pângăraţi de la ţinutul Neamţului, intră în atenţia mitropolitului Sofronie Miclescu, care îl însărcinează la 7 iunie 1857 pe arhimandritul Varahiil pentru „a complecta înpreună cu rânduiţei de Giudecătorii potrivit formilor reglementare spre înnaintarea legiuitei lucrări"[8]. Maria Cracte/Cracti, fiica lui Iorgu şi Elena Hartulari, după căsătoria cu impostorul conte spaniol Alba (1849) se recăsătoreşte în 1850 cu avocatul Dimitrie Cracti, „un vânător de zestre"[9]. La 4 februarie 1858, spătarul Dimitrie Cracti primeşte opisul documentelor moşiei Ivăneşti, „cuprinzătoare şi de Bilăeşti", moşie preluată în 1857, după ce, la 30 iulie 1857, arhimandritul Varnava le-a predat spătarului Emanoil Luponi/Luponea (31 de documente)[10].

Prin suplică, arhimandritul Varnava, egumenul Mănăstirii Pângărăţi, cere venitul pe cinci ani al moşiilor Pârâul Glodului, luată în schimbul Ivăneştilor, Tarcăului şi Săratei, pentru refacerea bisericii mănăstirii, construirea unui paraclis şi finalizarea zidirilor „de care urmează acolo nevoe şi altele". Spătarul Emanoil Luponea a fost desemnat de către Departamentul Cultelor ca, împreună cu egumenul, să se încredinţeze „la faţa locului despre

---

Bermann, Podul Vechiu, 20 p; Republicată în „Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic", III, 2025, p. 585-597.

[7] BAR, Documente istorice, MLIX/101.

[8] *Ibidem*, MLIX/102.

[9] Constanţa Vintilă, *Experienţele feminine ale scrisului în Moldova secolului al XIX-lea: Elena Hartulari şi „Istoria vieţii ei",* în Petronel Zahariuc, Laurenţiu Rădvan, Liviu Pilat (editori), *Istoria ca pasiune. Studii oferite profesorului Alexandru-Florin Platon la împlinirea a 65 de ani,* Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, 2022, p. 562-563.

[10] Mihai-Cristian Amăriuţei, Ludmila Bacumenco, *Documente referitoare la istoria Ţării Moldovei (1634-1858) provenite dintr-o colecţia particulară din Iaşi,* în *AM*, I, 2009, p. 167-177, nr. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

lucrul adaos … peste acel ce au fost îndatorit a face după hrisovul din anul 1849", decizie comunicată mitropolitului Sofronie Miclescu la 29 decembrie 1857, care îl desemnează pe arhimandritul Varahiil cu cercetarea chestiunii[11].

Jurnalul ieromonahului Varahiil şi al spătarului Emanoil Luponea din ianuarie 1858 reflectă stadiul lucrărilor de construcţie întreprinse de arhimandritul Varnava la Mănăstirea Pângăraţi, planificate prin hrisov şi în afara lui, conform planului întocmit de arhitectul Costinescu: ridicarea a 14 chilii cu cămări şi patru beciuri din piatră boltite, casele egumeneşti, arhondaricul, trapeza, cuhnea şi pităria, cărora li se adaugă grajdul, şura pentru trăsuri, casa pentru argaţi, o căsoaie, un hambar, acoperirea bisericii cu draniţă, înălţarea cu un stânjen şi acoperirea clopotniţei. Arhimandritul Varnava îndeplineşte şi chiar depăşeşte cele înscrise în planul întocmit de arhitect: peste cele patru beciuri mai amenajează două din cărămidă, boltite, zece din piatră boltite, o pivniţă „sau sala acelor beciuri, tot de piatră boltită în lungime de 26" de stânjeni, înalţă clopotniţa cu 4, 5 stânjeni şi o acoperă cu tablă albă, amplasează pe clopotniţă o cruce în greutate de 122 ocă, poleită cu aur. Începe zidirea din temelie a unei noi biserici (paraclis) cu lungimea de 11 stânjeni, „scoasă din faţa pământului pe alocure de 6 palme, iar pe alocure de 2 stâ(n)j(eni)". Extinde curtea mănăstirii prin tăierea muntelui şi îndreptarea râpii, execută un canal din piatră boltit în lungime de 60 de stânjeni, cumpără diverse obiecte de cult necesare desfăşurării ceremonialului – două policandre, feloane de adamască, epitrahire, stihare diaconeşti, îmbrăcămintea Sfântului Pristol, cărţi de cult, obiecte de mobilier pentru arhondaric şi casele egumeneşti, arămuri pentru cuhne, strămută 26 de locuitori cu locuinţele din jurul mănăstirii, creşte suprafaţa grădinilor, fânaţului şi ceairului, ridică două mori la Pângăraţi, un „hereseu" cu pânză, coşare, „trei orânzi cu beciuri boltite de piatră şi cu casele trebuitoare", toate pe moşia Pângăraţi, cumpără o casă şi două livezi pe moşia Sărata, o casă pe moşia Tarcău. Pe moşia Ivăneşti ridică două mori, case pentru morari, hambare, o casă cu trei odăi, un zimnic, două prisăci, un grajd şi altele. Nu a reuşit totuşi să îndeplinească toate cerinţele hrisovului: grajdul şi şura pe temelie de piatră, casa pentru argaţi, căsoaia, hambarul şi acoperirea bisericii cu draniţă. Arhimandritul Varnava îşi propune în ianuarie 1858 finalizarea şi înzestrarea bisericii începute, continuarea tăierii muntelui, grea şi costisitoare, îndreptarea locului de la mănăstire, gătirea drumului ce urcă la mănăstire, construirea unui turn/pirg de 9 metri înălţime, execuţia a trei clopote mari, patru mici şi o toacă mică (toate în greutate de 2200 de ocă), construirea unor biserici din piatră în cătunele Pângărăcior, Stejarul, Tarcău şi Sarata, pentru a le înlocui pe cele din lemn, ridicarea unui metoc „pe giumătate din locul hanului ce are Schitul Tarcău în târgul Piatra" şi altele[12].

---

[11] BAR, Documente istorice, MLIX/104.
[12] *Ibidem*, MLIX/105.

https://biblioteca-digitala.ro

Obligaţiile înserate în contractul de posesie sunt respectate cu exactitate de posesorul Emanoil Luponea, conform opiniei sale exprimată la 5 februarie 1862, între care aminteşte şi „salarul domnului profesoru i cheltuelili scoalii" a cărui valoare se ridică la 6600 de lei „de la 23 april(ie) 1860 şi până la 23 april(ie) 1862", menţionând chitanţele profesorului din 20 decembrie 1860 şi 20 martie 1861[13].

Arhimandritului Varnava i se aducea la cunoştinţă, la 15 noiembrie 1859, de către A. Manolescu, dispoziţiile ordonanţei domneşti privitoare la dreptul de proprietate a îngrijitorilor mănăstirilor asupra produselor şi surplusului averii până la Sfântul Gheorghe (23 aprilie)[14].

Diverse documente, cum ar fi cele din 12 iunie 1860[15], evidenţiază problema inventarului animalier din zestrea mişcătoare a lăcaşului monahal. Dimitrie Rosetti, ministrul ad-interim de la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, aducea la cunoştinţa Comitetului mănăstirii la 5 septembrie 1861 decizia vânzării vitelor „bătrâne şi pripaşii lor în folosul Casei Clerului" şi oprirea numărului stabilit de Comisia regulatoare averilor Mănăstireşti pentru necesităţile traiului[16]. Vitele „bătrâne" lipsite de nutreţul necesar încă nu erau comercializate în decembrie 1861, când Comitetul mănăstirii înştiinţează Ministerul[17] care amână vânzarea lor pentru primăvara anului 1862 şi lasă în sarcina mănăstirii asigurarea hranei lor[18].

Sămile Mănăstirii Pângăraţi şi ale Schitului Tarcău oferă informaţii importante privitoare la vieţuitorii lăcaşelor monahale menţionate, a cheltuielilor cotidiene şi a celor legate de sărbătorirea hramurilor (Sfântul Dimitrie şi Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril la Mănăstirea Pângăraţi), din meniuri nelipsind săpunul bun, morunul, salamul, muşchiul, ghiudemul, caşcavalul, măslinele (de rând şi cele de Rumelia), cafeaua, piperul, migdalele, scorţişoara, vinul, romul, votca, plata meşterilor pentru diverse lucrări cum ar fi potcovitul cailor, repararea carelor, sobelor, „meremetul ceasornicului di la Clisiarhie" deplasarea egumenului la Iaşi în interesul mănăstirii, achiziţionarea pânzei de „America".

Arhimandritul Varnava se confruntă şi cu nemulţumirea unei părţi a vieţuitorilor pe care îi dirija, concretizată în jalbelele adresate instituţiilor superioare de la care îşi aşteptau dreptatea nădăjduită. Este şi cazul monahilor Clavdie şi Dionisie de la Pângăraţi şi Tarcău care s-au plâns separat

---

[13]ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/44; Despre şcoală a se vedea Suzana Bodale, *Dificultăţile întâmpinate în zidirea şcolii elementare săteşti de pe moşia înconjurătoare a Mănăstirii Pângăraţi (1853-1859),* în „Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic", II, 2024, p. 185-200.

[14] SJAN Iaşi, Colecţia documente, 784/12.

[15] *Ibidem*, 784/14, f. 1-2; 784/14, f. 2.

[16] ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/35.

[17] *Ibidem*, MMCCCXCVI/46.

[18] *Ibidem*, MMCCCXCVI/42.

https://biblioteca-digitala.ro

Ministerului la 20 decembrie 1860 şi 3 mai 1861 „pentru obijduire de bani", măsuri coercitive şi alte abuzuri suferite de monahi, necontestate de cel incriminat. Cercetarea reclamaţiilor va fi săvârşită la Mănăstirea Pângăraţi în faţa vieţuitorilor celor două lăcaşe, adunaţi la 24 septembrie 1861 de o comisie alcătuită din Vitalie, egumenul Mănăstirii Gorovei[19], duhovnicul Isihie, egumenul de la Mănăstirea Secu[20], preotul Gheorghe, protoiereul districtului Neamţ, din partea Mitropoliei, şi monahul Sofronie Vârnav, membrul Comitetului şi inspector al Seminarului de la Mănăstirea Neamţ. Preoţii de la Pângăraţi au stat în atenţia Ecaterinei Sturdza (1811-1865) de la Miclăuşeni („Catinca Miclăuşanca"), căsătorită cu marele vornic Alecu Sturdza-Miclăuşeni în 1831, care i-a miluit pe la 1860 cu suma de 11 galbeni „spre pomenirea sa şi a familiei sale, pre lângă alţi bani ce au mai distribuitu la alţi diferiţi servitori ai arhondoricului". După împărţirea banilor între preoţii respectivi, arhimandritul Varnava a revenit din oraşul Piatra „i-au luatu toţi înapoi de pe la părinţi, şi este acum ca la doi ani de când îi ţine în dispoziţiea Sf(inţiei) Sale, pe care i-au şi chieltuitu în trebuinţele sale" – cumpărarea de odoare bisericeşti, aşa cum susţine cel acuzat. Se constată înfiinţarea formală a Comitetului Mănăstirii, alcătuit din egumen, ieromonahii Ioasaf şi Stratonic (econom), neîngăduiţi „de Igumenul a funcţiona, ba, chiar şi decretele lor împreună cu instrucţiile Comitetului date de guvernu au fostu îndosite şi ţinute suptu încuetoarea Arh(imandritului) Varnava". Cei doi ieromonahi vor semna chitanţele în valoare de 51000 de lei, bugetul anului 1860, „cum ar fi primit ace sumă pentru trebuinţa chinoviului de la dum(nea)lui Emanoil Luponea, posesorul carele cu cât l-au scutit de a-i răspunde în numărătoare, cu atâtu mai multu au pricinuit la tot soborul cele mai mari lipsiuri, nevoi şi dizordine; aflându-se chiar astăzi fără hainele trebuitoare, ba nici hrana zilnică". Comisia constată dezordinea administrativă, situaţia precară a hranei vieţuitorilor, oprirea unor părţi sau în totalitate a lefilor monahilor, constituirea formală a Comitetului mănăstirii, neîntocmirea exactă a unei catagrafii în momentul formării Comitetului, folosirea argaţilor la proprietăţile arhimandritului din Piatra, utilizarea abuzivă a boilor şi lipsa a doi cai. Dezordinile menţionate sunt constatate şi la Schitul Tarcău unde trăiau în rugăciune 22 de vieţuitori. Comisia recurge la înmânarea decretelor membrilor Comitetului mănăstirii, desemnarea unui secretar şi explicarea îndatoririlor „să fie supuşi cu toată smereniea cuvenită Igumenului înlăuntrul bisericei şi în totul ce priveşte

---

[19] Arhimandritul Vitalie Lemnea, egumenul Mănăstirii Gorovei între 1852-1883 şi în 1887; A se vedea Preot Vasile Irimia, *Mănăstirea Gorovei: contribuţii monografice,* Tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor, Editura Heruvim, 2015, p. 85-94.

[20] Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Iaşi, Editura Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, 1987, p. 85 (ieromonahul Isihie ar fi egumenit între iunie 1859 şi 1860; Se vede că încă funcţiona la 24 septembrie 1861.

https://biblioteca-digitala.ro

disțiplina spirituală, și earăși toți sâ fie cu desăvârșită ascultare întregului Comitetu, în ceea ce privește regimul administrativ, pe lângă care am statornicit ca să fie în toate zilele masa comună, iar pentru cei bolnavi și neputincioși o deosăbită și umană căutare". Raportul întocmit cu acest prilej semnalează construcția chiliilor, zidirea bisericii mari „ridicată din temelie până va la v(re)o șase palme deasupra ferestrilor". Arhimandritul Varnava este descris ca un bun gospodar și „zelos amator de construcții " cu mențiunea „totuși că dacă dohovnicescul Igumen s-ar fi ocupatu a coordona și a sădi în inimele dohovniceștilor săi fii virtuțile patrioticești și moralurile creștine măcar a zecea parte de cum s-au îndeletnicit prin coordonarea și clădirea lemnilor și a pietrelor, ar fi putut da nației române pe propagatorii cei mai civilizați și salvatori patriei noastre, lucru ce nu s-ar fi fostu cu neputință, dacă, mai aducându-și aminte că are misiunea spirituală ear nu meseriea materială, ar fi șezutu în mijlocu staulului oilor ce i s-au încredințat, iar nu în petrecerile din târgul Piatra, unde sta cu lunele, ba chiar și astăzi totu acolo să găsește statornicitu"[21].

Arhimandritul Varnava recurgea la acordarea de împrumuturi bănești pentru rotunjirea veniturilor sale, așa cum o face la 13 ianuarie 1863, când împrumută un evreu cu 15 galbeni pe o perioadă de șase săptămâni, fără a fi consemnată dobânda aferentă[22].

Emanoil Luponea se plângea subprefectului plasei Muntele la 31 octombrie 1861 de datoria arhimandritului Varnava în cuantum de 11200 lei pentru pășunarea a 200 de vite în vara anului 1860 și 380 de galbeni pentru iernat, precum și 1200 de lei pentru „50 stâ(n)jăni strujăni". Suplicantul se vedea lipsit de garanția concretizată în vitele respective mutate de arhimandrit „di la moșie ... fără știrea vreunui sărvitoriu". Din suplică constatăm averea arhimandritului evaluată de Emanoil Luponea la un loc sterp din târgul Piatra situat „pe locu răzășăscu despre Valea Vii", o moară cu patru pietre pe moșia Mărăței, astăzi cartier în orașul Piatra Neamț, porci și cai pe moșia Pângărați[23]. Arhimandritul este înștiințat de suplica lui Emanoi Luponea la 4 noiembrie 1861 de subprefect[24]. Evaluarea datoriei reclamate urma să fie efectuată de „judițile comunilor Vadurile, Pângărăcioru și Pângărații" în prezența lui Emanoil Luponea și a lui Varnava, înștiințat la 28 februarie 1862 de către Săndulescu, subprefectul plasei Muntele[25]. Conflictul nu se încheiase la 21 mai 1862, când Prefectura intervine pe lângă arhimandrit în vederea achitării sumei de 15524 lei și 30 parale „pentru varat(u)l, tomnat(u)l șî (i)ernat(u)l a 200 capite viti pe moșâea Pângărațâi din

[21] ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/36.
[22] *Ibidem*, MMCCCXCVI/70.
[23] *Ibidem*, MMCCCXCVI/37, f. 1v.
[24] *Ibidem*, MMCCCXCVI/37, f. 1.
[25] *Ibidem*, MMCCCXCVI/45.

https://biblioteca-digitala.ro

(1)860 şî (1)861”[26]. Prefectura mijloceşte la 14 iulie 1862 pe lângă subprefect pentru a efectua ancheta „în fiinţa ambilor părţi după dovezile ce părţile înpricinate vor înfăţoşa”[27], decizie comunicată arhimandritului la 18 iulie 1862 „ca în termin de 10 zile nesmintit să vă prezentaţi la moşie Pangăraţii, unde de faţă cu subscrisul şi judeţile ce au săvârşit preţăluire(a) cumunicată Pref(ectului) cu referatul N° 770, să să constătezi validitate(a) cvestii”[28]. La 10 august 1862 nu au fost prezenţi cei împricinaţi: Emanoil Luponea şi arhimandritul Varnava, care nu putea lua parte fără delegatul Ministerului[29]. Arhimandritul se simte lipsit de obligaţii la 23 august 1862 faţă de Emanoil Luponea pentru a fi chemat la înfăţişarea din 30 august 1862, adresându-se subprefectului: „Cât pentru dovezâli ci ceriţi di la mine, cari sânt pârâtul, la aceasta vă pot chema di martor pi însuşi d(umnea)v(oastră) ca să spuniţi că o asămine înfăţoşari di dovezi după legi au trebuit să cereţi numai reclemantului acelui ci ceri spre a videa cari îi esti titlul ceririi”[30].

Perceperea sumei de 80 de galbeni de către arhimandritul Varnava de la „orândarii” moşiilor Pângăraţi şi Tarcău, fără ştirea posesorului Emanoil Luponea, are drept urmare acutizarea divergenţelor dintre cei doi anterior datei de 23 ianuarie 1862[31]. Subprefectul G. Săndulescu, un apropiat al lui Emanoil Luponea, cere din nou la 9 martie 1862 pe un ton ultimativ, ca „nesmintit” să restituie suma de 80 de galbeni în 24 de ore[32]. Emanoil Luponea se bucură de susţinerea totală a subprefectului plasei Muntele cu centrul la Bicaz, care înaintează numeroase somaţii arhimandritului Varnava, aşa cum reiese şi din adresa de la 3 mai 1862: „am onoară şi acumu pentru ce(a) mai de pe urmă dată a vă anonsa ca numaidecât pără în 48 oară să regulaţi înapoire(a) unor asămine bani numiţilor orândari, conformu somaţiilor ce v-am adresat, căci la mai multa întârzieri nu va rămâne alta, decât a să proceda înplinire(a) banilor din orice avere veţi posăda, fără a a vi să face ce(a) mai mică concesâi, aşa precumu şi orândarii stărui a priimi asămine bani ca prin urmare să să poată achita de domnul Lupone”[33]. Ameninţările Subprefectului sunt percepute corect de arhimandrit, care îşi caută dreptatea la Prefectul ţinutului Neamţ la 12 mai 1862, jalbă care face referire la originea evreiască a orândarilor moşiilor Pângăraţi, Stejarul şi Tarcău[34], ca şi cea din 15 mai 1862[35]. Subprefectul Gheorghe Sandulescu îl înştiinţează la 29 mai 1862 pe

[26] *Ibidem*, MMCCCXCVI/53.
[27] *Ibidem*, MMCCCXCVI/55, f. 1-1v.
[28] *Ibidem*, MMCCCXCVI/56.
[29] *Ibidem*, MMCCCXCVI/59-60.
[30] *Ibidem*, MMCCCXCVI/62.
[31] *Ibidem*, MMCCCXCVI/43.
[32] *Ibidem*, MMCCCXCVI/47.
[33] *Ibidem*, MMCCCXCVI/51, f. 1.
[34] *Ibidem*, MMCCCXCVI/51, f. 1v-2.
[35] *Ibidem*, MMCCCXCVI/52.

https://biblioteca-digitala.ro

arhimandrit de „împlinirea" averii proprii în contul celor 80 de galbeni datoraţi „jâdovilor orândari de pe moşiea Pângâraţii"[36], ameninţare în faţa căreia Varnava rămâne „uimitu a videa asăminea nedreaptă pretenţâi, învăluindu şi ostinind în zădaru numai instanţâile fără nici un dritu şi fără nici un titlu"[37]. Subprefectul Gheorghi Sandulescu stabileşte la 10 august 1862 termenul pentru suma de 80 de galbeni reclamată de Emanoil Luponea[38]. Nemulţumit de publicarea vânzării a 106 stupi în „Monitorul Oficial" din 21 iulie 1862 pentru recuperarea sumei de 80 de galbeni, arhimandritul Varnava se adresează Prefecturii la 10 august 1862 pentru a cere dispunerea revocării măsurii amintite până la finalizarea anchetei[39], cauză în care are succes prin amânarea termenului la 5 septembrie 1862[40] şi publicarea licitaţiei la 28 ianuarie 1863[41], de care se plânge la 18 februarie 1863 şi apelează la sentimentele de milă ale prefectului[42]. Lipsa lui Emanoil Luponea în urma somaţiilor provoacă noi intervenţii ale autorităţilor publice, cum este cea din 26 septembrie 1862, când arhimandritul este invitat la Subprefectură cu toate actele doveditoare[43]. Problema banilor primiţi de la arendaşii evrei va fi adusă din nou în atenţia Prefecturii la 26 octombrie 1862, când arhimandritul susţine că „după însuşi ordinul domnului Lupone în conta sumilor pusă di mine tot după ordinul său la înzăstrarea moşâi(i), titlu cu cari am contestat şi contestezu cerirea îndărăpt a banilor di la mini, cum daru s-au putut ca închierea unui prefectu să fie disfiinţată prin o alta a derectorului său, după cari vădu poronca di înpliniri, că dupre instrucţâi derectorul nu are această dreptate di a sfărâma închierili prefectului"[44]. În fine, orândarii evrei Avram sin Solomon şi Altăr sin Bercu, ajung la o înţelegere cu arhimandritul Varnava la 21 februarie 1863: „cu cari bani să ni scadă din câştiurile orânzilor, în urmă d(omnul) Lupone înplinind di la noi câştiurili diplin, di aceşti bani 80 # ni-am îndistulat în totul di la numitul Arhimandrit. Şi pentru că nu mai avem nici o pretenţâe asupra bani, rugăm pi onorata Prefectură să închidă acta acestui proţăs pentru totdeauna"[45].

Un alt motiv conflictual îl reprezintă brânza depozitată într-o cămară de la mănăstire prin vătavul Ioan Coţcariu şi un ieromonah, urmată de desele intervenţii ale posesorului Emanoil Luponea şi notificaţiile subprefectului din cursul anului 1861, urmate de cea din 19 martie 1862 a subprefectului

---

[36] *Ibidem*, MMCCCXCVI/54.
[37] *Ibidem*, MMCCCXCVI/55, f. 1-1v.
[38] *Ibidem*, MMCCCXCVI/57, f. 1-2.
[39] *Ibidem*, MMCCCXCVI/58, f. 1-2.
[40] *Ibidem*, MMCCCXCVI/61.
[41] *Ibidem*, MMCCCXCVI/71.
[42] *Ibidem*, MMCCCXCVI/73.
[43] *Ibidem*, MMCCCXCVI/65.
[44] *Ibidem*, MMCCCXCVI/66.
[45] *Ibidem*, MMCCCXCVI/74.

https://biblioteca-digitala.ro

G. Săndulescu, care constată „că acea brânză n-au fost decât depusă numai la monăstire”, fără cunoaşterea condiţiilor de folosire stabilite. Subprefectul conchide: „Înprotiva cărora orice propuniri veţi face nu voru pute fi sub nici un cuvântu luate în vreo consideraţie”[46]. Brânza aparţine mănăstirii în contul subvenţiei şi a chitanţelor eliberate posesorului Luponea, aşa cum reiese din nota informativă înaintată subprefectului de la Bicaz la 26 martie 1862 de Comitetul mănăstirii[47]. Brânza menţionată constituie subiectul corespondenţei din 26 martie 1862[48] sau de după 19 noiembrie 1862, când Comitetul mănăstirii cere prefectului să-şi exercite autoritatea cu care a fost investit şi să ţină „dreptatea în regulă di a scuti pi Comitetu di o aşa acolisitoari pretenţâe” a lui Emanoil Luponea[49].

Potrivit contractelor încheiate cu Emanoil Luponea, arhimandritul Varnava a păstrat pentru Mănăstirea Pângăraţi pâraiele cu păstrăvi de pe moşia Tarcău, „şi un nr (?) căpriori şi nişti brânză” (200 ocă), însă întâmpină mari greutăţi din partea posesorului, dar prin stăruinţele depuse Varnava şi-a „priimit îndestularia pentru anul trecut. Anul acesta însă nu esti tot aşa. Domn(ul) Lupone ... vini a înfiinţa un săcfestru din obiectili ci li posăd eu în dreptate(a) mencionatului contract spre disdăunarea pritenţâlor ci-şi formuliază pentru luoari zăcelnicilor de pe la moşii”, realităţi reflectate prin jaloba arhimandritului din 10 septembrie 1863. Intervenţia radicală a Prefectului din 12 septembrie 1863 pe lângă subprefect va fi favorabilă arhimandritului. Subprefectul dispune la 13 septembrie 1863 judeţilor comunei Stejarul şi Tarcău ca să întărească stăpânirea arhimandritului Varnava peste pâraiele cu păstrăvi, căpriori „şi a avea la dispoziţie acei doi păscari, Toader Bolancea şi Iordachi a Călugărului nesupăraţi de d(omnul) Luponea la lucrul boerescului şi care au a se folosi de la d(omnul) Luponea şi de locurile de hrană după aşăzământ”. Cât despre cele 200 ocă de brânză urmau a fi aduse la Subprefectură şi predate arhimandritului cu chitanşă[50].

---

[46] *Ibidem*, MMCCCXCVI/48.
[47] *Ibidem*, MMCCCXCVI/49.
[48] *Ibidem*, MMCCCXCVI/50.
[49] *Ibidem*, MMCCCXCVI/69.
[50] *Ibidem*, MMCCCXCVI/76.

https://biblioteca-digitala.ro

DOCUMENTS REGARDING PÂNGĂRAȚI MONASTERY AND TARCĂU SKETE (1857–1873)

(Abstract)

Through the present study we aim to continue the publication of documents from file MMCCCXCVI held at the Central National Historical Archives, to which several from Iași and from the Romanian Academy Library are added. The documents capture the activity of Archimandrite Varnava, the abbot of Pângărați Monastery, the monks living at Pângărați and the Tarcău skete, the controversies related to his personality, the conflict with Emanoil Luponea, and information regarding the stage of the construction works of the new church within the monastic complex, which ultimately remained unfinished.

DOCUMENTE

1 **1857 februarie 13**

Cuvioșiei sale Ieromonahului Varahiil, igumen Monastirei Lipova.

Potrivit jurnalului închiet de Noi în unire cu d(umnea)lui șeful Departamentului averilor clerului la 12 a trecutei luni ghenarie, anul curent, în cazul moșiilor ce sânt lasate preacuvioșilor igumeni a Monastirilor Bisericanii și Pângărații și a îndatoririlor ce le sânt impuse, îndatorim pe cuvioșiea ta ca dinpreună cu d(umnea)lui spatariul C. Cristodol, rânduitul din parte(a) acelui Departament, să pășești la fața locului la 25 a curgătoarei luni spre îndeplinirea celor cuprinsă în citatul jurnal; După care apoi iarăș(i) în unire cu d(umnea)lui spatar(ul) pășind la Monastirile Dolțeștii și Zagaviea, veți cerceta dacă acel m(ă)n(ăsti)ri dinpreună cu petrecătorii în ele, să ținu de către igumenii lor potrivit Așăzământului; Iar după săvârșirea ziselor cercetări prin raport Ne vei aduce la cunoștință despre cele descoperite.

Sofronie Mitropolit Moldaviei <m.p.>.
D(irector) M(itropoliei) P. Poe(a)nă <m.p.>.
Secția I.
N. 296.
1857 fevr(uarie) 13 zille.

BAR, Documente istorice, MLIX/98. Original.

2 **1857 iunie 7**

Cuvioșiei sale ieromonahului Varahiil cârmuitoriu Monastirei Lipova.

https://biblioteca-digitala.ro

Atâtu din cuprinderea adresei Departamentului averilor clerului N° 3197, cum şi din copia suplicei alăturată pe lângă ea, văzind propunerea ce face d(umnea)ei spătăreasa Maria Cracte, de a da schimbu Monastirei Pângăraţii moşie Pârăul Glodului sau Lupcanii de la ţinutul Bacăului, pentru moşiea Ivăneştii, ţinut Neamţului, proprietate a a cei m(ănăsti)ri, s-au răspuns Depart(amentului) că dacă prin schimbul arătat m(ănăsti)rea ar fi mai folosită apoi să se înnaintească lucrăria se preţelui la faţa locului, potrivit formelor reglementare, atât câtimea, calitatea pământului şi înzăstrările moşiei Pârăul Glodului sau Luncanii, propuse a se da m(ănăsti)rei, cât şi acele moşiei Ivăneştii, cerute în schimbu de către d(umnea)ei spatareasa, cu arătare anume şi despre pozitivul venit anuala acelei întâiu, precum şi acelei din urmă.

Departamentul acum prin adresul cu N° 3297, ne face cunoscut că adresându-să către Depart(amentul) dreptăţei pentru a poronci giudecătoriilor de Neamţu şi Bacău spre măsurarea fălceşte şi preţeluirea pomenitelor moşii în fiinţa delegatului său şi a rânduitului din partea noastră în aseminea lucrare.

Noi dar însărcinăm pe cuvioşia ta să păşeşti la faţa locului întru a complecta înpreună cu rânduiţei de Giudecătorii potrivit formilor reglementare spre înnaintarea legiuitei lucrări.

Sofronie Mitropolit Moldavii <m.p.>.

Secţia I

N° 930

1857 iunie 7.

BAR, Documente istorice, MLIX/102. Original.

3 **1857 decembrie 29**

Rezoluţie: N° 2057. 1857 dechemv(rie) 29. Cuvioşiea sa ieromonahul Varahiil va avea acesta în privire spre legiuita lucrare întru aceasta, cercetând şi venitul cu care s-au folosit în curgerea vremii ce au stăpânit moşiile.

Sofr(onie) Mitr(opolit).

Înalt presfinţiei sale D. D. Sofronie arhiepiscop şi mitropolit Moldovei şi Sucevei.

În urmarea mijlocirei înalt prea sfinţiei voastre cuprinse în adresa N° 1880, pe lângă care aţi comunicat în original suplica precuvioşiei sale arhimandritului Varnava, egumenul M(ă)n(ăsti)rei Pângăraţii, prin care cere a i să da pe alţi cinci ani venitul moşiilor Pârâul Glodului, luată în schimbul Ivăneştilor, Tarcăul şi Sărata, pentru prifacirea bisericei m(ă)n(ăsti)rei, facirea din nou a unui paraclis, desăvârşirea zidirelor de care urmează acolo nevoe şi altele.

https://biblioteca-digitala.ro

Depart(amentul) acesta al cult(elor) şi al instr(ucţiunii) publice au însărcinat pe d(umnea)l(ui) spat(a)r(ul) Emanoil Luponi, ca în unire cu cuvioşiea sa ieromonahul Varnava, rânduit din partea înaltpreasf(inţiei) voastre, să se încredinţeze la faţa locului despre lucrul adaos de prec(uviosul) egumen, peste acel ce au fost îndatorit a face după hrisovul din anul 1849, precum şi despre toate cele cuprinse prin citata mai sus suplică, iar rezultatul să-l comunice Depart(amentului) spre a să înainti cuvenitele lucrări. Despre care, cu onoare să face cunoscut înalt preasf(inţiei) voastre spre ştiinţă şi regulă.

D. D. P. (...) <m.p.>.

P(entru) şef Secţie D. Ghidionescu <m.p.>.

Secţie a II-a.

N° 7788.

1857 dechemvr(ie) 29.

<Pe verso>: Înalt pre sf(inţiei) sale D.D. Sofronie Arhiepiscop şi Mitropolit Moldovei şi Sucevei. N° 7788.

BAR, Documente istorice, MLIX/104. Original.

4 **1858 ianuarie <f. z.>**

Jurnal

Anul 1858 ghenari (...)[1] zile. Subscrişi(i), ieromonahul Varahiil, însărcinatu de înalt preasfinţitul mitropolitu prin rezoluţiea din contenitul anu sub N° 2057; şi spatar(ul) Emanoil Lupone de Departamentul cultului şi al instrucţiei publice prin oficiea N° 7787, ca în vederea lucrărilor atingătoare de zidirile ce preacuviosularhimandrit Varnava este îndatoritu a face la monastirea Pângăraţii, prin de aproape cercetare la faţa locului să se iee încredinţare:

1. Dacă preacuviosul arhimandritu au gătit zidirile ce este datoriu a face după hrisovu.

2. Dacă ar eczista zidirile şi înbunătăţirile aratate de arhimandritul Varnava că ar fi făcute mai multu peste rostirea hrisovului.

3. De ce zidiri au înbunătăţiri ar mai fi neapărată trebuinţă a se face peste acele mărginite în hrisovu.

4. A se lămuri veniturile moşiilor de care s-au folositu preacuviosul egumenu în urmare(a) ţitatului hrisovu.

Aşa precum o asăminea lucrare este cerută din motivul adresii înalt preasfinţitului mitropolitu N° 1880, trimise Departamentului de cultu în alăturare cu suplica priimită de la preacuviosul arhimandritu Varnava, egumenul m(ă)n(ăsti)r(ii) Pângăraţii, prin care arătând nevoea ce ar urma a se mai face un adaos de zidiri şi osebite înbunătăţiri la ace m(ă)n(ăsti)re, pe

https://biblioteca-digitala.ro

lângă acele ce este îndatoritu după hrisovul din 1849, N° 1319, cere ca pentru toate adaosurile cuprinsă în lista din ţitata suplică, şi pentru a lor desăvârşire în totul să i se dee încă pe alţi cinci ani venitul moşiilor m(ă)n(ăsti)r(ii) Pângăraţii, şi anume: Pârâul Glodului de la ţinutul Bacău, ce este luată în schimbul Ivăneştilor, Tarcău şi Sarata, de la ţinutul Neamţului.

Deci subscrişii după a lor întrunire şi deschiderea cerutei lucrări a m(ă)n(ăsti)r(ii) Pângăraţii şi în azistinţa egumenului acei sf(inte) m(ă)n(ăsti)r(i), comisiea au luatu mai întâi cuvenitele lămuriri din acta obiectului ce-i este comunicată de Departamentul cultului; din suplica preacuviosului egumenu adresată înalt preasfinţitului mitropolit, şi din osebita declerație tot a preacuvioşiei sale arhimandritului adresată aceştii comisii.

În mărginirea dar a ţitatei însărcinări, comisia după luoare(a) informaţiilor necesare, au păşitu în de amăruntul cercetare şi observare, atât a zidirilor făcute în cuprinsul m(ă)n(ăsti)rii, precum şi a înbunătăţirilor făcute pe moşiile Pângăraţii, Tarcău, Sarata şi Ivăneştii, după cari lucrări apoi s-au încredinţatu.

I. Despre îndatoririle ce s-au datu preacuviosului egumen după hrisovul ţitatu:

N°

1. A face 14 chilii de locuinţă cu cămările lor cu 4 beciuri de piatră boltiti.

2. A face casele egumeneşti şi arhondaricul.

3.A face trapeza, cuhnea şi pităria.

Toate aceste după planul făcut atunce de arhitectul Costinescu şi încuviinţat de Departamentul cultului, având toate aceste zidiri 78° 6' înpregiurime.

4. A face un grajdiu şi o şură pentru trăsuri din sus de m(ă)n(ăsti)r(e).

5.A faceo case pentru argaţi, o căsoae pentru lucratu şi un hambar în măsurile după plan.

6. A acoperi biserica cu draniţă, şi

7. A înălţa clopotniţa de un stânj(en) şi a o acoperi cu draniţă.

Toate aceste îndatoriri după smetul ţitatului planu costă sumă de 208882 lei, 20 parale, după care s-au lăsatu în sarcina preacuviosului egumen Varnava de a le face potrivitu ţitatului planu, pentru care i-au datu veniturile moşiilor Ivăneştii şi Tarcău pe timpu de zece ani şi a Saratei pe timpu de patru ani.

II. Despre zidirile, lucrurile şi înbunătăţirile făcute de preacuviosul egumenu Varnava peste rostirea ţitatului hrisovu.

N°

1. Au sporitu zidirile din cuprinsul m(ă)n(ăsti)r(ii) cu 31 stânj(eni), 5 parmace, peste măsurile cerute de planul arhitectului Costinescu.

https://biblioteca-digitala.ro

2. După ce au făcut beciurile cerute de hrisovu, au mai făcut doaă de cărămidă boltite, zece beciuri de piatră boltite şi o pivniţă sau sala acelor beciuri, tot de piatră boltită în lungime de 26 stâ(n)j(eni).

3. Au înălţatu clopotnița peste un stâ(n)j(en) ce era datoriu, încă cu 3½ stâ(n)j(eni) şi au acoperit-o în locu de draniţă / precum era datori / cu table de fier albu.

4. Au făcut la clopotniţă o cruce în greutate de 122 ocă şi poliită cu aur.

5. Au pornitu zidirea din temelie a unii biserici ce i să dă numire de paraclis în lungime de 11 stâ(n)j(eni), găsindu-să acum scoasă din faţa pământului pe alocure de 6 palme, iar pe alocure de 2 stâ(n)j(eni).

6. Au măritu ograda m(ă)n(ăsti)rii şi au îndreptat locul prin tăere(a) unii părţi însămnătoare din munte!!

7. Îndreptarea locului ce esti întru râpă.

8. Au făcut şi un canal boltit reterezilor în lungime de 60 stâ(n)j(eni) tot de piatră.

N° 10. Au cumpărat pentru biserică doaă policandre:

Un litier.

5 filoane de adamască cu epetrahirele lor.

2 stihare dieaconeşti de matasă.

1 îmbrăcămintea Sf(ântului) Pristol.

2 rânduri de *Minee.*

Şi alte mai multe cărţi şi lucruri.

11. Au făcut pentru arhondaricu şi casele egumeneşti:

20 mindire.

70 perini.

80 scaone.

100 tacâmuri de masă în complectul lor servie.

Au cumpărat arămuri pentru trebuinţa cuhnii în greotate de 150 ocă.

20 sfeşnice de alamă.

12. Au strămutat 26 locuitori ce-ş(i) aveau casele împrejurul m(ă)n(ăsti)rii, însă prin învoeală şi cu multă cheltueală.

13. În livezile şi grădinile ce au avut m(ă)n(ăsti)re(a) ca la 2 fălci, dupre cum s-au luoatu încredinţare la faţa locului, au curăţitu şi au deşchis locu ca la 40 fălci pentru grădini, fânaţe şi ceiri.

S-au curăţit asăminea de rădăcini pe malu(l) Bistriţii 24 fălci şi s-au îngrăşatu locul cu gunoiu, şi astăzi slujăşte penru facere de popoşoi.

14. Au făcut doaă mori pe moşie Pângăraţii, una cu o piatră şi alta cu doaă, adusă de la Deleni.

15. Au făcut un hereseu cu o pânză la apa Bistriţii.

16. Au făcut pe moşia Pângăraţii doaă coşere suptu un acoperământ în lungime de 14 stâ(n)j(eni) şi acoperitu cu draniţă.

17. Au făcut tot pe moşie Pângăraţii trei orânzi cu beciuri boltite de piatră şi cu casele trebuitoare.

https://biblioteca-digitala.ro

18. Au cumpărat pe moşiea Saratao casă ci doaă livezi, fiind că proprietate(a) nu ave(a) case pe ia.

19. Asemene au cumpăratu o case pe moşie Tarcău, tot pentru sfârşitul arătat.

20. Pe moşie Ivăneştii au făcut:

2 mori câte cu trei pietre aduse de la Deleni, cu păreţii de dulapi şi acoperite cu draniţă, iar înlăuntrul lor au făcut câte un hambaraşu încăpătoriu fiecare câte de 25 de merţă şi câte cu o casă pentru moraru.

Un hambar durat, încăpători de 600 merţă.

O case cu trei odăi, din care una slujăşte de şală.

Un semnicu[2] duratu cu lemnu de ştejar şi de bradu.

2 prisăci îngrădite cu şarampon de stejar cu raclile de lătunoi, a doua ce este în mărime de 24 prăj(ini), este îngrădită şi spinuită având parii toţi de stejaru.

Un grajdiu cu o şură de scânduri.

Îngrăditura casii şi a grădinii în răzlogi cu pari de stejaru.

Plântarea de rachitiţi într-o câtime însămnătoare ce slujăşte ca de o luncă.

Pe lângă acestea s-au văzut mai multe îmbunătăţiri făcute pe numitele moşii şi în m(ă)n(ăsti)re pentru trebuinţa iconomică, care însă în urmare celor mai sus descrise, socotindu-să ca mai mici lucruri, s-au crezutu de prisos a se mai însămna anume; iar câtu se atinge despre calitatea, soliditatea, ostineala şi cheltuelile întrebuinţate, rămâne a le calcula numai un ochiu ecspertu în o asăminea, căci subscrişii s-au mărginitu numai a se mera şi a le admira văzind toate acestea făcute numai prin sirguinţa unui omu înpovărat de vrâstă şi în mărginire(a) unor mijloace ce-i dă ţitatul hrisov, încât din acestea n-au putut deduci alta decât numai convingerea că o vroinţă statornicăpoate tăe munţii şi cu ei a astupa prăpăstiile, a se sui la înălţimi fără a simţi că este deal, a râdica zidiri cu înălţimi până la 20 stâ(n)j(eni), a deschide sinum munţilor şi a-i umple cu su(b)terane boltite, a face canaluri boltite şi în lungimi enorme, a acoperi năsipul şi pietrele spre a să face raditari (?), a prevede(a) lucrurile şi îmbunătăţirile aducătoare de folos, a întreprindre tot ce este mai costisitori, şi pe lângă aceste toate, a clădi din temelie şi o biserică în care să se poată lăuda cel a tot puternic şi a se vecinici memoriea domnului Lăpuşneanu ce este fondatorul M(ă)n(ăsti)r(ii) Pângăraţi care datează de la anul 1560, precum şi a celor ce au contribuitu la renaşterea sau la rădecare din ruine a acestui sf(ânt) lăcaşu.

III. Despre zidirile ce se cer de ţitatul hrisov, însă nu sântu făcute.

N°

1. Un grajdiu şi o şură pe temelie de piatră în lungime de 12 stâ(n)j(eni).

2. O casă pentru argaţi, o căso(a)e de lucratu şi un hambaru în lungime de 9 stâ(n)j(eni), şi

3. Acoperirea bisericii cu draniţă.

https://biblioteca-digitala.ro

IV. Despre zidirile şi lucrurile ce au propusu preacuviosul igumenu Varnava că ar fi de neapărată trebuinţă a se mai face, şi pentru care se angajază de a lucra necontenitu pe câtu veniturile moşiilor cerute iar da mijloacele necesare:

N°

1. Gătirea bisericiice s-au arătatu că este începută.

2. Argintăriile, veşmintele şi cărţile trebuitoare acelui sf(ânt) lacaşi.

3. Continuare(a) în tăerea muntelui, lucru foarte greu şi costisitoriu, dar de neapărată trebuinţă.

4. Îndreptarea locului din sus de monastire.

5. Îngustarea râpei pe cât s-ar pute(a) face.

6. Gătirea cu desăvârşire a drumului ce sue la monastire.

7. Facerea unui pirgu /turnu/ cu înălţime de 9 stânj(eni) în locul ce este destinatu.

8. Facerea a trei clopote mari, patru mici şi o tochiţă, toate aceste în greotate de 2200 ocă.

9. Facerea unii biserici de piatră în cotuna Pângărăciorul cu toate cele trebuitoare ei.

10. Facerea unii benale din sus de m(ă)n(ăsti)r(e) pentru facere de rachiu, bătutul oloiului, a mierii şi a cerii i altele.

11. Facerea a trei biserici de piatră, şi anume pe cotunele Stejarul, Tarcău şi Sarata, fiind că acele de astăzi ce sânt de lemnu, se găsăsc cu desăvârşire slabe din pricina vechimii.

12. Facerea unii case de mitocu pe giumătate din locul hanului ce are Schitul Tarcău în târgul Piatra.

13. Facerea înbrăcămintei trebuitoare odăilor de arhondaric şi a caselor egumeneşti din M(ă)n(ăsti)re(a) Pângăraţii.

14. Facerea din nou a unii reterade de piatră în doaă rânduri cu înălţime(a) de 8 stâ(n)j(eni).

15. Facerea unui canal la ace reteradă de piatră în lungime de 30 stâ(n)j(eni).

16. Doaă orânzi cu beciurile lor pe cotuna Straja şi Ştejaru.

17. A face rândul sau a râpii a cincea la M(ă)n(ăsti)r(ea) Pângăraţii în lungime de 51°, 2', 2" potrivitu planului în urmă adoptat în care au a fi chilii cu osăbite despărţituri trebuitoare unii asăminea gospodării.

18. Pe lângă acestea îndeplinirea osebitelor necesarii trebuinţi, mobile, lucruri şi unelte pe care timpul le-ar reclema.

Îndeplinirea propuselor din acestu articol comparându-să cu îndatoririle prevăzute în ţitatul hrisov să văd covârşitoare în costu şi osteneală peste întreitu; rămâne dar a se luoa în priivire că pentru îndatoririle din ţitatul hrisov s-au datu preacuviosului egumenu moşiea Ivăneştii şi Tarcău pe timpu de 10 ani, şi Sărata pe 4 ani, iar acum cere numai pe cinci ani Pârâul Glodului, Tarcău şi Sărata, cu moşie cu încungiurătoare Monastirei Pângăraţii.

https://biblioteca-digitala.ro

V. Despre veniturile moşiilor Ivăneştii, Tarcău şi Sărata, de care s-au folosit până astăzi preacuviosul arhimandritu Varnava, potrivit ţitatului hrisovu.

Comisia spre a cunoaşte adevăratele venituri a arătatelor moşii au au cerut lămurire de la preacuvioşie sa arhimandritul Varnava, în urmă căriea şi spre dovadă au înfăţoşatu în original atât contracturile ecspirate, precum şi acele astăzi lucrătoare, din a cărora cuprindere comisiia s-au încredinţatu că sântu următoarele:

Somile #	Lei			
4960		-		Venitul moşiei Ivăneştii pe 8 ani, însă:
			3100 #	câştiurile pe cinci ani socotite de la 23 apr(ilie) 1850 şi până la aceiaş zi şi lună a anului 1855 fiind înposesuită hatmanului Aleco Ruset Roznovanu, acum răp(o)s(at), cu preţu câte 620 # pea nu, potrivit contractului întăritu de Depart(amentul) cultului la anul 1849 sub N° 4252 iar de Divanul întăritor sub N° (...)[1] şi
			1860 #	câştiurile pe trei ani, socotit de la 23 apr(ilie) până la aceiaş zi şi lună a anului 1858, fiind înposesuită dum(nealui) Aleco Catargiu cu preţ tot de câte 620 # pea nu potrivit contractului cu data de 1854 iulie 11.
5540	20			Venitul moşiei Tarcău pe timpu de 8 ani, însă:
			1000 #	Venitul tras din gospodăreasca căutare a aceştii moşii pe timpu de doi ani, socotit de la 23 apr(ilie) 1850 şi până la aceeşi zi şi lună a anului 1852.
10500 #	20 Lei		Soma	
				Soma urmii
			4540 #	20 l Venitul pe 6 ani a moşiei Tarcău, cu pământul şi locuitorii de pe moşiea Pângăraţii, socotit de la 23 apr(ilie) 1852 şi până la aceiaş zi şi lună a anului 1858, fiind înposesuită dumis(ale) spatar(ilui) Iosif Caramele cu preţ câte de 28000 lei pe anu, potrivit contractului cu data din 10 decemv(rie) anul 1851.
270	10			Venitul moşiei Sarata, socotit de la 23 apr(ilie) anul 1856, de când s-au luoatu această moşie în dispoziţie preacuvioşiei sale arhimandritul Varnava şi până la aceeş(i) zi şi lună a anului 1858, luându-să de bază întru

https://biblioteca-digitala.ro

aceasta contract(ul) Depart(amentului) de cult din 1855 sub N° 313, arătători că câştiul aceştia moşii este de 5000 lei pe anu.

10770 30 Soma totală a veniturilor trasă de arhimandritul Varnava în curgere de optu ani întru îndeplinire(a) îndatoririlor cerute de ţitatul hrisov. Din care sumă urmând a se scăde costul după divizul acareturilor cuprinsă în acel hrisovu şi încă peste îndoitu preţul acareturilor, a lucrurilor şi a osebitelor înbunătăţiri făcute fără îndatorire, precum se arată mai sus la art(icolul) II defiţitul ce urmează; neapărat că trebue a se uni cătră capitalul ostenelilor.

Prin ecspunerea descriselor încredinţări subscrişii crezind că ş-au îndeplinitu misiea ce au avut, au închietu jurnalul de faţă spre a se alătura la acta înfiinţată, dar apoi crezându-să de trebuinţă că spre ecsplicarea celor descrisă ar fi mult mai lămurit dacă s-ar pute(a) vide(a) chear şi starea acelor acareturi, s-au alăturat pe lângă acest jurnal şi planul (...)[1] înfăţăşătoru atât planului cerut de ţitatul hrisov însămnatu sub litere A, cât şi a figurii i a stării în care au fost mai înnainte m(ă)n(ăsti)re(a), precum se arată la litera V, litera S, înfăţoşază fiinţa în care se găseşte astăzi monastirea cu acareturile de prinpregiur, însă în locul literii a micu, se va privi biserica de sub litera V. Litera D înfăţoşază clopodniţa[3] ce astăzi este. Litera E este figura bisericii ce s-au început a se zidi şi prin urmare trebue a fi privită în locul de sub litera b mic. Liter(a) R au fost proectul sub a cărie mărime şi figură era a se preface vechea biserică de sub litera V, însă rămâne nelucrătoru.

Acestea fiind rezultatul cercetării cerute după fiinţa celor văzute, se va depune Departamentului de cultu.

BAR, Documente istorice, MLIX/105. Original.

---

[1] Spaţiu gol.
[2] Zimnic.
[3] Aşa în text; clopotniţa.

5 **1859 noiembrie 15**

Onorat precuvioşii sale arhimandritului Varnava, egumenul mon(a)s(tirii) Păngăraţi

Prefectura ţinutului, prin oficia no. 14316, motivată adresă ci au primit de la Comisia regularisitoari averilor monastireşti, sub no. 1225, faci cunoscut că în urmarea ordinelor dati di mai înnainti aceştii Subprefecturi a Ocolul(ui) Muntelui pentru asigurarea averii di pi moşiili mon(a)s(tirii) Păngăraţii, ci să ţinu pi socotiala precuvioşii voastre. Citata comisie priimindu acum închierea

https://biblioteca-digitala.ro

Consiliului miniştrilor în cuprindi pe temeiul că dispoziţiili cuprinsă în ordonanţa domnească, regulătoari în chestiile di faţă nu potu ave retroactivu, apoiu productili şi sporiul averii să socotu ca proprietati a îngrijitoaril(o)r acelor averi, după dispoziţi(i)li di mai înnainti nu mai până la Sfăn(tul) Ghiorghi. Iar în priivirea vitelor să scuprinsul ă mărginească a luoa aceli dupre inventariu.

Prin aciasta dar să faci cunoscut şi precuvioşii voastri spre regulă şi întocmai urmare.

A. Manolescu <m.p.>.

No. 1330
1859 noemv(rie) în 15

<Pe verso-ul filei a doua>: Onorat precuvioşi(i) sali Arh(imandritului) Varnava, egumenu(l) Mon(a)s(tirii) Pângăraţi. No. 1330.

SJAN Iaşi, Colecţia documente, 784/12. Original, difolio, sigiliu în ceară roşie, fragment.

6 **1860 iunie 12**

Adiverinţă

Anul 1860, luna iunie în 12 zile, astăzi am priimitu prin d(umnealui) subprefectorul Ocolului Muntele de Districtul Neamţului, vitele zestre a Monas(tirii) Păngăraţii, ce după ordinul de noă dispoziţii a Ministeriului de Culturi şi a Instrucţiilor Publice urmatu cătră prefectorul districtului, sub no. 5527, s-au destinatu a rămăne păntru trebuinţa monastirii în numerul şi soiul precum urmează:

No.	
5	Vaci cu lapte
5	Viţăi sugari a acestor vaci
1	Un buhai
6	Boi de giug
13	Măscur(o)aice
2	Vieri căte de un an
5	Cinci mascuri curăţiţi căte de un an
2	Doi mascuri mari curăţiţi
4	Patru ca(i) de ham socotiţi cu acei doi de la Tarcău
43	Adică patru zăci şi trei capete, care de astăzi rămăn a să socoti de singură zestre a Monastirii Păngăraţii, vite pentru care de dum(nea)lui su(b)prefectorul; tot astăzi s-au trecutu asăminea şi condica

https://biblioteca-digitala.ro

monastirii fiindcă prisosul de vite din zestre ce au fostu priimite de mine la anul 1834 dechemvrie 24, arătatu în citata condică a monastirii s-au transportatu astăzi de d(omnul) suprefectorul la Monas(tirea) Neamţului, conformu citatii oficii a Ministeriului de Cultură. Egumenul Monastirii Păngăraţii şi a Schitului Tarcău,

Varnava Arhimandritu.

SJAN Iaşi, Colecţia Documente 784/14, f. 1. Copie, difolio.

7 **1860 iunie 12**

Adiverinţă

Copie

Anul 1860, luna iunie în 12 zile, astăzi prin dum(nea)lui subprefe(c)torul de Ocolul Muntelui de Districtul Neamţului am priimitu vite zestre a Schitului Ta(r)cău ce dupre ordinul din noue dispoziţie a Ministeriului de Culturi şi Instrucţiune Publică, urmatu cătră Prefectura districtului, sub no. 552, ce s-au destinat a rămăne pentru trebuinţa schitului în numărul şi soiul precum urmează.

No.
4 Vaci cu lapte
4 Viţăi sugari a acestor vaci
1 Un buhăeşi
4 Patru boi
13 Adică treisprizăci capete am priimitu, care de astăzi rămăn a să socoti de singura zestre în vite a schitului, pentru care de dum(nea)lui su(b)prefectul mi s-au dat un aseminea eczemplari de adiverinţă sub a d(umi)s(ale) ~~adiverită~~ iscălitură şi săgilul postului, fiind că prisosul de vite din zăstre ce au fostu priimite de mine la intrarea [în] egumenie s-au transportatu de dum(nea)lui acum la Manastirea Neamţului, conform citatii oficii a Ministeriului de Cultură, afară de doi cai ce au trecutu în trebuinţa Monas(tirii) Păngăraţii.

Egumenul Monas(tirii) Păngăraţii şi a Schitului Tarcău
Varnava arhimandritu.

SJAN Iaşi, Colecţia Documente 784/14, f. 1v. Copie.

8 **1860 iunie 12**

Adiverinţă

https://biblioteca-digitala.ro

Copie

Anul 1860, luna iunie în 12 zile. Astăzi după deosăbirea vitelor zăstre Monas(tirii) Păngăraţii şi a Schitului Tarcău, liberându-mi-să de dum(nea)lui su(b)prefectorul Ocolului Muntelui, vitele proprietate a me de suptu secfestru în care au stătutu până astăzi. De priimire am slobozătu aceasta.

Iscălit,
Varnava arhimandritu

SJAN Iaşi, Colecţia Documente 784/14, f. 2. Copie.

9 **<după 1861 iulie 1>**

Sama cheltuelilor cu ţinerea Schitului Tarcău pe 6 luni di la 1 ghenarii 1861 şi până la 1 iulie acelaşi an.

Sama banilor priimiţi di la Dipartamentul cultilor în somă de 4000 lei pentru ţânerea Schitului Tarcău pi 6 luni di la 1 ghenarii (1)861 şi până la 1 iulie acelaşi anu.

Lei	Par(ale)		Cheltueala bisăricii, însă:				
230	20	Lei	Par(ale)	Ocă	Dra(muri)	No.	
		156	-	6	200	-	lumânări de ceară
		24	20	4	200	-	untdilemn
		9	-	1	-	-	tămâe
		20	-	20	-	-	făină de grâu pentru prescuri
		20	-	20	-	-	vin pentru slujbă
		1	-	-	-	-	smirnă
1358	Lefile sărvitorilor clirici cari s-au modificat după greutatea ascultărilor[51], însă:						
		Lei	Par(ale)				
		130	-	Daniil ieromonah			
		130	-	Dumintian ieromonah			
		100	-	Sofronie ierodiiacon			
		60	-	Ignatii ierodiiacon			
		80	-	Nicodim cântăreţi			
		60	-	Theodosie cântăreţi			
		60	-	Savastiian paraclisiiarh			
		50	-	Nictarii tiji			
		50	-	Lavrentii bucătaru			

[51] A se vedea şi statul de plată, cu semnăturile celor însemnaţi pentru primerea sumelor aferente, pe care nu-l mai reproducem.

https://biblioteca-digitala.ro

		50	- Gherman la brânzării
		37	- Gherontii în ascultări
		40	- Gherasim tiji
		50	- Irinarh bucătaru
		40	- Venedict în ascultări
		50	- Io(a)nichii Şoşa tij
		40	- Chesarie tiji
		50	- Io(a)nichii Lăstun tiji
		60	- Io(a)nichii Istratii tiji
		50	- Victor la strană
		37	- Elarion în ascultări
		60	Pavel Linguraru tiji
		37	Maftii în ascultări
		37	Ioan bătrânul, văcaru
1588	20	135	
		8	

Lei	Par(ale)	Nº	
1588	20		Soma din urmă
1110	-	30	merţi popuşoi
138	30		merţi şi 5 stămboali grâu
280	-	20	vedri vin
75	-	15	vedri brânză di oi
250	-	-	Cheltuiala hramului
590	30	-	Cheltuelile pentru cumpărări di băcălii, lumânări şi altile ecstraordinari a casăi, însă:

Lei	Par(ale)	ocă	Dra(muri)	No.	
115	-	23	-	-	peşti moron
56	-	7	-	-	undilemn
127	20	439	200	-	sari
10	-	4	-	-	orzu
12	-	2	-	-	zaharu
9	-	1	-	-	cafe
12	20	5	-	-	maslini
8	-	1	-	-	chiperi
8	-	1	-	-	strafide
9	-	1	-	-	rumu
11	-	2	-	-	sopon bun
7	-	2	-	-	sopon prost
67	20	30	-	-	rachiu
20	-	4	-	-	lumânări di său
8	-	2	-	-	fede(a)
18	-	9	-	-	fier pentru mai multi obiecti
5	-	-	-	1	coasă pentru oţilitul top(o)arilor

https://biblioteca-digitala.ro

3	30	2	200	-	păcură pentru unsul carălor
28	-	-	-	-	potcovitul a 2 cai
2	20	-	-	2	sâti proaste la trapiză
10	-	4	-	-	frânghie
4	-	-	-	2	căpestri di frânghii
20	-	-	-	20	coţi pânzi pentru ţoluri
12	-	-	-	9	coţi pânzi pentru saci
7	-	-	-	1	părechi desagi pentru adus băcălii
590	30				

4033

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/29. Original.

10 **<după 1861 iulie 1>**

Schitul Tarcău. Lefile pi 6 luni di la 1 ghenari (1)861 până la 1 iulie acelaşi anu.

~~Însemnare~~

~~Următoriu / pentru împărţirea lefilor tuturor părinţilor şi fraţilor slujitori în Schitul Tarcău de la 26 octomvrie, anul 1860 şi până la 23 aprilie, anul 1861.~~

No	Lei	Numile şi ocupaţiea	Iscălitura priimitorilor
1	130	Daniil ieromonah. Am priimit.	<m.p.>
2	130	Domitiean ieromonah. Aseminea.	<m.p.>
3	100	Sofronie ierodieacon. Aseminea.	<m.p.>
4	60	Ignatie ierodieacon. Aseminea.	<m.p.>
5	80	Nicodim cântăreţi. Aseminea.	
6	60	Teodosie cântăreţi. Aseminea.	<m.p.>
7	60	Sebastiean clisiearh. Aseminea.	<m.p.>
8	50	Nictarie tij. Aseminea.	<m.p.>
9	50	Lavrentie bucătariu. Aseminea.	<m.p.>
10	50	Gherman, la brânzărie. Aseminea.	<m.p.>
11	37	Gherontie în ascultări. Aseminea.	<m.p.>
12	40	Gherasâm tij. Aseminea.	<m.p.>
13	50	Irinarh bucătari. Aseminea.	<m.p.>
14	40	Venedictu, în ascultări. Aseminea.	<m.p.>
15	50	Ionichie Bogdăneanu tij. Aseminea.	<m.p.>

https://biblioteca-digitala.ro

16	40	Chesarie, în ascultări. Aseminea.	<m.p.>
17	50	Ionichie Dorneanu tij. Aseminea.	<m.p.>
18	60	Ionichie Drăniceriu bucătari. Aseminea.	<m.p.>
19	50	Victor, la strană. Aseminea.	<m.p.>
20	37	Ilarion, în ascultări. Aseminea.	<m.p.>
21	60	Pavel lingurari. Aseminea.	<m.p.>
22	37	Maftei, în în ascultări. Aseminea.	<m.p.>
23	37	Ioan bătrânu la vinu. Aseminea.	<m.p.>
1358			

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/29. Original.

11 **<după 1861 iulie 1>**

Sama cheltuelilor cu ţinerea Mon(astirii) Pângăraţâi pe 6 luni, di la 1 ghenarii 1861 şi până la 1 iulie acelaşi anu.

Sama banilor cheltuiţi de mine Arhimandritul Varnava, egumenul Monastirei Pângăraţâi pi 6 luni, di la 1 ghenarii 1861 şi până la 1 iulie acelaşi an.

Lei	
3792	Lefile sărvitorilor clirici şi îmbrăcămintea a 10 monahi, cari s-au modificat după greutatea ascultărilor, însă:

Lei	
250	Stratonicu duhovnicu şi iconomu
130	Venieamin duhovnicu mon(astirii)
130	Iosif duhovnicu şi eclisiarh mari
130	Isachi duhovnicu liturghisâtoru
111	Pahomii duhovnicu
200	Sofronie ieromonah litrughisâtor
200	Ghenadie ierodieacon
125	Glicherie ierodeacon
200	Varsanufie cântăreţu
100	Dosoftei croitoru
100	Nechifor, la prisacă
100	Neofit, asămine
125	Pangratii chelaru
140	Tarasie, asămine
60	Sălvestru, bătrân
150	Calinic, la mitocu
111	Crischent prescuraru
60	Irinarh, bătrân
111	Nicandru bucătaru

https://biblioteca-digitala.ro

111	Sămson, asămine
111	Ezăchiil clisiarh
111	Dionisie tiji
111	Clavdie tij
125	Isaiea, la strană
100	Ionaftan, la curecherie
100	Ioan dieaconul Cernevschi la ascultări
150	Vasili Nădejde, la strană
150	Mandachi, la cămară
60	Vasili, la arhondaricu
40	Simioan Bodescu tiji
50	Petrachi tiji
40	Gheorghie tij
3792	202 lei au trecut mai mult în plata lefilor pesti 3590 le(i), cari era a să da după budget

Lei
3792 Soma din urmă
900 Cheltueala bisăricii, însă:

Lei	Păr(ale)	Ocă	Dra(muri)	No	
156	-	19	20	-	undilemn
436	-	18	200	-	lumânări de ceară
20	-	2	-	-	tămâe
9	2	-	61	-	smirnă
83	28	92	-	-	vin pentru slujit
132	-	132	-	-	făină di grâu pinluită pentru prescuri şi pentru litii
63	10	-	-	1	merţi grâu pentru colivi.
900					

150 Cheltuiala canţeleriei, însă

Lei	Par(ale)	Ocă	Dra(muri)	No	
17	20	-	-	5	conţuri hârtii albă mari
8	-	-	-	4	conţuri hârtii proastă
15	-	-	-	10	conţuri hârtii albă sclivisâtă
8	-	-	-	8	conţuri hârtii vânătă
12	-	1	100	-	cerneală bună
9	-	-	-	6	ciuburi ceară tari
6	-	-	-	4	cutii bulini
3	20	-	-	-	condei pană de gâscă
2	-	-	-	-	condei de f(i)er
2	20	-	-	-	condei de plumb
66	20	-	-	1	dulap pentru ţinere(a) hârtiilor

1200 Lefile slugilor mon(astirii) în totul
lei

120	Ioan Amăriuţii, argat
120	Gheorghi Acristânii, argat
110	Costantin Filip, argat

https://biblioteca-digitala.ro

	110	Toadiru sin Dumitru, argat
	110	Petru sin Dumitru, văcaru
	200	Iordachi sin Ioan Rusu, vezâtiu
5840	770	
Lei	Lei	
5840	770	Soma din urmă
	59	Gheorghi sin Ioan Rusu, rândaşi la grajdi
	111	Toadiru bucătaru
	100	Gheorghi Chelărescu, rândaşi la cuhni
	60	Vasili Ninel,la arhondaricu
	50	Simioan Mihuţă tiji
	50	Gheorghi Afloarii tiji
	1200	
2500	S-au plătit pi giumătati din 5000 lei ci au rămas datorie din cheltuiala ci s-au făcut cu doă hramuri dupre cum pre largu s-au arătat în sama di la 1 iulie 1860 şi până la 1 ghenarii 1861	
6000	Cheltuiala mesăi, atât soborul cu musafirii şi slugile, însă:	

Lei	Par(ale)	Ocă	Dra(muri)	No.	
2661	-	-	-	56	merţă şi 2 stămboali popuşoi
245	-	-	-	3	merţă şi 5 stămboali grâu
223	20	27	-	-	untdilemn
48	-	18	200	-	orezu
108	10	17	200	-	zahar
28	-	8	-	-	maslini
365	10	86	200	-	peşte moron
72	-	2	-	-	icri de morunu
48	-	4	-	-	cafe
24	-	3	-	-	chiperu
16	-	2	-	-	strafide
10	-	1	-	-	strafide fără simburi
18	-	2	-	-	rumu
16	-	4	-	-	fedea
22	-	4	-	-	sopon bun
18	-	4	-	-	sopon prost
8	-	-	-	8	alămâi
75	-	60	-	-	carni di vacă
32	-	8	-	-	grăsimi di vacă
632	-	-	-	70	vedri vin
84	-	16	-	-	unt di vaci
1024	-	512	-	-	brânză di oi şi urdă
222	-	100	-	-	rachiu
9	-	1	-	-	migdale

14340	6000
Lei	
14340	Soma din urmă
4160	Cheltuiala luminatului ș-a încălzitului, a cumpărării de fieru, frânghii și alti neprevăzute unelti gospodărești

https://biblioteca-digitala.ro

Lei	Par(ale)	Ocă	Dra(muri)	No.	
265	-	-	-	-	s-au împărţit la părinţi să-ş(i) cumperi lemni supt osăbit izvod
340	-	-	-	10	stânjeni lemni de focu pentru mon(astire), neputându-să dovidi numai cu 6 boi
54	20	11	-	-	lumânări de său.
25	-	6	100	-	frânghie
444	-	-	-	-	s-au cumpărat o brişcă di 2 cai
142	-	-	-	10	merţi di varu
74	-	-	-	30	coţi de cit pentru măcaturi la arhondoricu.
74	-	-	-	2	duzini cuţiti şi furculiţă
6	-	-	-	1	sâtă deasă
7	-	4	-	-	anison pentru făcutul rachiului di drojdie
6	-	-	100	-	scorţuşoară
72	-	-	-	-	s-au cumpărat un car nou de 4 boi
9	-	-	-	-	2 giuguri nouă
15	-	-	-	-	s-au încălirit un car di 4 boi
15	-	-	-	-	tiji s-au înălţat un cardi 2 boi
90	-	-	-	-	potcovitul a 6cai
535	-	-	-	-	s-au cumpărat 2 stoguri fân, unul mari şi unul micu
38	-	-	-	-	s-au făcut meremet la grajdu
10	-	4	-	-	păcură pentru unsul carălor
37	-	9	-	-	untură pentru unsul trăsurilor cari s-au cumpărat rânduri
481	-	-	-	-	cheltuiala teligrafului cu mergi(rea) mea la Eşi
111	-	-	-	2	cazani di schijă la cuhne trapezăi
6	-	3	-	-	t(...)tul pentru argaţi
21	-	-	-	2	sănii pentru boi
39	-	-	-	-	s-au făcut un bordei la poarta livezâi
125	-	50	-	-	f(i)eru pentru pentru mai multi lucruri mărunti
12	15	-	-	3	coasă pentru oţălit
74	-	-	-	-	lui Neculai feraru pentru lucru herării
222	-	-	-	1	masă în arhondaricu

https://biblioteca-digitala.ro

	74	-	-	-	-	cheltuiala cercuitului poloboacilor
	60	-	-	-	6	putini pentru crastaveţi
	35	-	-	-	-	cercuitul în pivniţă a vasilor cu vin
18500	3518	35				
Lei	Lei	Par(ale)	Ocă	Dra(muri)	No	
18500	3518	35	Soma din urmă			
	74	-	-	-	1	masă mică
	24	-	-	-	-	s-au prifăcut o sobă
	65	-	-	-	-	meremet la stratul clopotilor
	26	5	-	-	-	s-au meremtisât ferestile la bisărică
	12	-	-	-	12	garafi mici proasti
	56	-	-	-	56	coţi Americă pentru prostiri di aşternut
	320	-	-	-	5	oghealuri cu prostirile lor di înfăţat
	64	-	-	-	15	coltugeli cu lână
	4160					

18500 Adică op(t)sprezeci mii cinci suti lei subvenţiea după budget s-au cheltuit pentru mon(astire) pi 6 luni, după cum s-au arătat mai sus, dişi la unile din condei n-au fost di agiuns, precum cheltuiala bisăricei, înbrăcămintea a 10 monahi şi argaţii, dar am cumpănit a rămâne tocmai în cuprindirea bugetului.

202 S-au dat mai mult în plata lefilor după cum să arată la început.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/30. Original.

12 **<după 1861 iulie 1>**

Mon(astirea) Pângăraţii, lefile pi 6 luni di la 1 ghenari (1)861 pân(ă) la 1 iulie acelaşi anu.

~~Însemnare~~

~~Următoriu / Pentru împărţirea lefilor tuturor părinţilor şi fraţilor slujitori în Monastirea Pângăraţii de la 26 octomvrie anul 1860 şi până la 23 aprilie anul 1861.~~

No	Lei	Numile şi ocupaţiea	Iscălitura priimitorilor
1	250	Stratonicu duh(ovnic) iconomu. Am priimitu	<m.p.>
2	130	Venieamin duh(ovnic). Aseminea	<m.p.>
3	130	Ioasav duh(ovnic). Aseminea.	<m.p.>
4	130	Isachie duj(ovnic). Asemenea.	<m.p.>

https://biblioteca-digitala.ro

5	111	Pahomie duh(ovnic). Aseminea.	<m.p.>
6	200	Sofronie ieromonah. Aseminea.	<m.p.>
7	200	Ghenadie ierodieacon. Aseminea.	<m.p.>
8	125	Glicherie ierodieacon. Aseminea.	<m.p.>
9	200	Varsanufie cântăreţi. Aseminea.	<m.p.>
10	100	Dosoftei croitoriu. Aseminea.	
11	100	Nechifor, la prisacă. Aseminea.	<m.p.>
12	100	Neofitu tij. Aseminea.	<m.p.>
13	125	Pangratie chelariu. Aseminea.	<m.p.>
14	140	Tarasie tij. Aseminea.	<m.p.>
15	60	Selvestru bătrânu. Aseminea	<m.p.>
16	150	Calinicu, la mitoc. Aseminea.	<m.p.>
17	111	Crischenti prescurari. Aseminea.	<m.p.>
18	60	Irinarh bătrânu. Aseminea.	<m.p.>
19	111	Nicandru, la bucătărie. Aseminea.	<m.p.>
20	111	Iuliean tij. Aseminea.	<m.p.>
21	111	Izichil clisiarh. Aseminea.	<m.p.>
2755			
2755		Suma din urmă	
22	111	Dionisie tij. Aseminea.	<m.p.>
23	111	Clavdie tij. Aseminea.	<m.p.>
24	125	Isaiea, la strană. Aseminea.	<m.p.>
25	100	Ionathan, la curecherie. Aseminea.	<m.p.>
26	100	Ioan dieacon Cernevschi. Aseminea.	<m.p.>
27	150	Vasilie Nădejdi, la strană. Aseminea.	
28	150	Mandachi, la camară. Aseminea.	<m.p.>
29	60	Vasilie, la Arhondaricu. Aseminea.	<m.p.>
30	30	Simeoan Bodescu tij. Aseminea.	<m.p.>
31	50	Petrachi tij. Aseminea.	<m.p.>
32	40	Gheorghie tij. Aseminea.	<m.p.>
3792			

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/30. Original.

13 **1861 septembrie 5, Iaşi**

PRINCIPATELE UNITE Iassi. 1861 septemvrie 5 zile
MINISTERIUL
Culteloru şi al Instrucţiunei Publice
DIN
Moldova
Secţiunea Clerului
Oficiu

https://biblioteca-digitala.ro

Nº 8985
Cuvioşilor Părinţi!

Regulându-se în general pentru toate m(ănăsti)rele ca în venitor(i) în tot anulu să se vândă din vitele bătrâne şi pripaşii lor în folosul Casei Clerului, oprindu-se totdeauna numai numerul regulat pentru trebuinţia m(ănăsti)rei de cătră Comisia regulatoare averilor M(ănăsti)reşti, cu care modu se crede că m(ănăsti)rele va ave vite tinere bune de serviciu; Vă facu cunoscut Cuvioşilor Părinţi despre aceasta şi vă invitu ca din totalul numeru a vitelor ce se află faţia, alegând pentru m(ănăsti)re numărul hotărât de menciuonata Comisie, prisosul atât din pripaşi, cât şi din acele bătrâne care nu ar fi bune de serviciu, să le arătaţi d(omnu)lui preziedent a Judecătoriei de districtu, când se va presenta acolo ca să le estimeză conformu însarcinarei ce are, după care cerându-le d(omnu)lu prefectu de districtu le veţi încredinţa în primire sub cuvenita adiverinţia spre a le vinde licitativ. Aşteptu ca cele prescrise mai susu să fie puse în întocma aplicaţie.

Ministru ad-interim
Dim(itrie) Roseti <m.p.>.

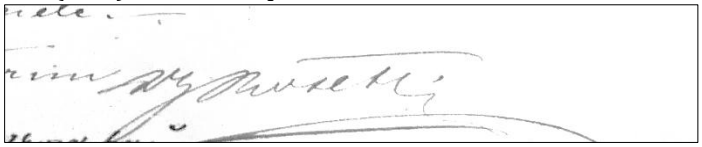

Capu secţiei D. Ghidionescu <m.p.>.

Cuvioşilor Părinţi
Membri ai Comitet(ului) M(ănăsti)rei Pangaraţii.

Rezoluţie: În tot anul să se vândă vitele bătrâne şi pripaşii lor, oprindu-să numai acele lăsate de Comisie, care văzându-să de prezidentul judecătoriei să vor da Prefectului supt adeverinţă spre a le vinde la mezat şi banii să vor da la Casa Clerului.

<Pe verso>: Departament(ul) cultirilor[1]; Comitet(ului) iconomic a M(ă)n(ă)s(tirii) Pângăraţi; Nº 8985. Prin pref(ectul) de Neamţu.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/35. Original, sigiliu în ceară roşie, fărâmat.

[1] Conform textului.

14 **1861 septembrie 26**

Proces verbal.

https://biblioteca-digitala.ro

Anul una mie optu sute şasezeci şi unul, luna septemvrie în douăzeci şi şase de zile.

Subscrişii însărcinaţi fiind cu ordinele onorabilului Minister de culte şi al Instrucţiunei publice No. 6110 şi a chiriarhiei No. 1028, 1029 şi 1030, de a cerceta cazurile însemnate prin supicele monahilor Clavdie şi Dionisie din Monast(irea) Pângăraţii şi Schitul Tarcău, adresate onoratului Minist(er) de culte, cea întâi la douzeci dechemvrie 1860 şi cea al doilea la trei mai 1861, alăturate în copie pe lângă oficiile Ministeriului No. 4800 şi a Mitropoliei No. 1028, amândoă cu tânguire asupra igumenului numitelor lăcaşuri, sf(inţia) sa arh(imandritul) Varnava, ce întâi pentru obijduire de bani şi altele, şi cea al doilea pentru bătaea suferită de la zisul igumen, pentru care sfârşitu consultându-ne mai întâi sau făcutu vestire sf(inţiei) sale arh(imandritului) Varnava prin adresa No. 3, precum şi suplicanţiloru No. 6 şi 8, care s-au alăturatu la actă, fila 6, ca la zioa de douăzeci şi trei a curentei să fie faţă la zisa Mon(asti)re, la care zi întrunindu-ne am şi închietu proces verbal de procedarea cercetării, alăturatu la acta, fila 20, amânând termenul până la douezeci şi patru prezenţi. Aceasta numai ca să poată sosi şi părinţii de la Schitul Tarcăului.

Deci la zio de douzeci şi patru sosind şi părinţii dela numitul schitu, după slujba Sfintei Liturghii, s-au şi făcut adunare generală amândurora Monastirilor, fiind faţă şi igumenulu lor, Sf(inţia) sa arh(imandritul) Varnava.

Începutulu au fost prin cetirea actelor prin care Onor(atul) Minist(er) de culte prin înţelegere cu chiriearhia ordonează formarea aceştei comisiuni compusă de patru arh(imandriţi): Vitalie, igumenulu de Gorovei, duhov(nicul) Isihie, igumenul de Secul şi Gheorghie, protoereu din Districtul Neamţul, Despărţirei întâi.

Aceşti trei din partea chiriarhiei, înpreună cu monahul Sofronie Vârnavu, membru Comitetului şi inspectoru Seminariului de Neamţu, după un cuvântu rostitu de cestu de pe urmă, arătând că ţălul Comisiunei este de statornici o pace frăţească între toţi, însă întemeată pe dreptate, morală şi religioasă, buna cuviinţa spre a fi demni misiunei cuvenită clerului şi a numai ocaziona nişte asemenea nelinişte şi rău pilduitoare, însă pentru ca pacea să fie durabilă de neapărat este a să dovedi prin nepărtinitoare şi serioază cercetare, spre a se afla în ce parte stă vina şi defectele ce au pornitu trista discordie, pentru că lămurit vădindu-să şi prin ajutoriulu măsurilor cuvenite aă nu aibă a să mai reînoi.

Aşadar, am procedatu înainte mai întâi prin cercetare petiţiunea Monahului Dionisie în cazul bătăei, s-au doveditu că au fostu în adevărat bătut de însuşi mâna Igumenului, după cum chiar acesta de pe urmă au şi mărturisitu, declerând totodată că fără vreo altă vină, ci numai pentru că nu s-au înfăţoşatu de îndată la chiemarea Arhimandritului şi fără ca mai înainte a-l judeca sau cât de puţinu a-i cerceta vinovăţiea. Iar câtu despre vânătile de pe trupu, deşi părintele Varnava s-au tăgăduitu, dar s-au doveditu prin

https://biblioteca-digitala.ro

mărturisirea dieaconului Ion Cernevschi, carele s-au şi frecat pe trup cu untudelemnu în urma bătăei. Pătimaşulu mai declară că însuşi dum(nealui) Alecsandru Comalo, Ministrul Cultelor de atuncea i-ar fi văzutu vânătăile pe trupu. Câtu pentru cazu că s-ar fi izgonitu din Monastire, nu s-au doveditu îndestul de lămurit, totuşi este văditu că Monahului Dionisie nu ea mai fostu cu putinţa să mai ste(a) în Pângăraţi din cauza urgiei ceera asupra lor, cu toate că după însuşi arătarea arh(imandritului) / deosăbită de ace mică greşală de a nu să înfăţoşa îndată / au fostu cel mai bun ascultătoriu şi cu cele mai bune purtări, care putea de bună samă să-l scutească de o aseminea aspră înfrânare la o atâtu de mică greşală .

După finirea cercetării de sus citată am urmărit diferitele cazuri arătate în suplica Monahului Clavdie, care deşi n-au fostu faţă, neputându-se în mână adresa de chiemarea cu No 6 alăturată la acta, fila 12, din cauză că nu să ştie unde s-au statornicitu / căci numitul s-au văzutu silit a să strămuta din Pângăraţi / totul, s-au putut lămuri mai toate cazurile din acea suplică dovedindu-se de către mai mulţi părinţi, ba în unele chiar şi de către întregul chinoviu,despre adeverirea cazurilor precum:

1) În cazul cu Monahul Lavrentie s-au dovedit şi nici Igumenul n-au tăgăduitu tăerea a una sută butuci de teiu, precum şi lucrul a optuzeci ştiuboae, ce încă nu s-au plătitu, dar nici răfueala nu s-au putut fini din cauză că arh(imandritul) au declaratu că registrele de contabilitate le-ar ave(a) în propriea sa lăcuinţă din târgul Piatra.

2) Pentru acei 11 galbini s-au dovedit de către întregul chinoviu, netăgăduind nici Arh(imandritul) că în adevăr d(umneaei) Doamna Catinca Miclăuşanca au depus cu însuşi mâna sa aceşti bani în mâna preoţilor aflându-să în biserică, cu hotărâre ca să se înpartă spre pomenirea sa şi a familiei sale, pre lângă alţi bani ce au mai distribuatu la alţi diferiţi servitori ai arhondoricului. Părinţii deîndată au şi înpărţituu citaţii bani între ei, iară păr(intele) Igumenul de îndată ce au sositu de la Piatra, sub pretestu că înpărţeala nu ar fi fostu dreaptă, i-au luatu toţi înapoi de pe la părinţi, şi este acum ca la doi ani de când îi ţine în dispoziţiea Sf(inţiei) Sale, pe care i-au şi chieltuitu în trebuinţele sale. La întrebarea ce i s-au făcut despre acestu cazu au răspunsu că Sf(inţia) sa era hotărâtu a forma cu acei unsprezece galbini înpreună şi cu alţi trei galbini ce Sf(inţia) sa au arătatu că i-ar fi datu un altu dănuitoriu să cumpere cu valoare de citaţii paisprezece galbini vreun odor bisericescu. Comisiea însă nesocotind de cuviinţă că ar putea fi arh(imandritul) îndrituitu a-şi arăta generozitateasa din pungă streină, adică din a ostenitorilor chinovieţi, au hotărâtu potrivitu unei liste de înpărţală ce s-au şi înformatu cu învoirea întregului chinoviu şi a Sf(inţiei) sale Igumenului, încredinţatu de comisie, să se înpărţească acei unsprizece galbini fără mai multă întârziere, iară pentru acei trei galbini fiind că nu era nici o pretenţie din partea niciunui părinte, au rămas ca însuşi Igumenul să aibă a face vreun obiectu pentru biserică.

https://biblioteca-digitala.ro

3) În cazul bătăelor, nu s-au dovedit că ar fi lovitu cu ciomege, ci însuşi arh(imandritul) au mărturisit că au bătut cu biciul, băţul, pumni şi palme, pe câţiva din părinţi e-au tras şi de barbă, totodată au mai bătut şi pe un mirean numit Gheorghie surgunit în ace Mon(asti)re. La toate aceste înfrânări prin lovituri necuvenite nici măcar între mireni, cu atât mai puţin între călugări, s-au doveditu foarte lămurit că Igumenul nu s-au încercatu nici măcaru una singura dată a îndrepta greşalele cliricilor subordinaţi suişi prin o câtu de mică canonisire duhovnicească.

4) Despre fructele citate în aceeaşi suplică, earăşi s-au doveditu că în adevăr Arh(imandritul) le-au vândut, pentru care însă nu ne-au înfăţoşatu contabilitatea nici de câtimea vânzării, nici de întrebuinţarea banilor.

5) Când am abordatu chestiea hranei călugărilor, au trebuitu naturalmente să cerem responzabilitatea nu numai de la Arh(imandrit), ci de la întregul Comitet al Mon(asti)rei Pângăraţii; Prin urmare, la cercetarea făcută s-au doveditu de îndată că pretinşii membrii ai Comitetului, pe lângă Igumenul ca preşedinte, au fostu aleşi şi Ieromonahii Iosav şi Stratonicu ca Iconomu, dar nu numai că n-au fostu niciodată şi încâtu de puţin îngăduiţi de Igumenul a funcţiona, ba, chiar şi decretele lor înpreună cu instrucţiile Comitetului date de guvernu au fostu îndosite şi ţinute suptu încuetoarea Arh(imandritului) Varnava.

La observaţia ce-au făcutu Comisia celor 2 membri, care numai cu numile semăna a face parte din Comitetu, pentru ce sfinţiea lor n-au reclamat la Ministeriu când au văzut că păr(intele) Igumenu refuză a primi şi lor ca şi celorlanţi părinţi consecvenţa mâniei sale, mărturisind înse că deşi n-au fostu îngăduiţide Igumenul a să amestica întru nimica, totuşi s-au slujit câte o dată de iscăliturile sfinţiilor sale, depozindu-le în unele hârtii fără măcar să le citească.

Dar mai de însemnatu este că însuşi Igumenul i-au îndemnat şi înduplicat de au iscălitu împreună 2 cvitanţii, amândoue pentru suma de 51 mii lei, No. 51000, budgetul anului trecut 1860, care s-au sfârşit în luna iulie contenit, ca cum ar fi primit ace sumă pentru trebuinţa chinoviului de la dum(nea)lui Emanoil Luponea, posesorul carele cu cât l-au scutit de a-i răspunde în numărătoare, cu atâtu mai multu au pricinuit la tot soborul cele mai mari lipsiuri, nevoi şi dizordine; aflându-se chiar astăzi fără hainele trebuitoare, ba nici hrana zilnică, iar Igumenul s-au pus în cazu de procesu posesorul pentru citaţii bani. Iar la învinovăţirea ce Comisiea au făcut însuşi Arh(imandritului) despre o asemine nebăgare de samă la ordinile guvernului, au răspuns că Sf(inţia) sa nu au socotit de serioază instituirea unui Comitet în Pângăraţii, şi că după cum mai era şi alte Mon(asti)ri fără comitete po(a)te să fie şi aceasta. În fine, spera că în curând toate comitetele vor fi anulate.

Deci după nişte asemenea declaraţii la cercetările făcute însovniciea ce s-au dat-o a administra singur, de s-ar fi urmat cu vreo regulă, dreptatea şi controlicească pregătire de samă, Comisiea au descoperitu că administraţiea

https://biblioteca-digitala.ro

stă în cea mai mare dezordine atât în forme, cât şi în fondos, precum hrana părinţilor puţină şi mulţemitoare, aflându-se că abiea s-ar fi datu una singură dată pâine în timpu mai multu de un an de zile, şi aceasta în o jumătate de porţie, iară pişte tot anul numai mămăligă. Din lefile părinţilor le-au opritu în parte la mai mulţi şi nici unuea nu s-au dat subvenţiea întreagă conform budgetului, ci după capriţiile Igumenului, nici registru decontabilitate, actă formală şi nici un fel de regulă întru nimică, din care să se poată cerceta şi a afla buna chibzuire sau abusurile administrative. Potrivit instrucţiilor, Sfin(ţia) sa trebuea chiar din momentul instalării Comitetului, să procedeză la formarea din nou a unei catagrafii eczacte de toate odoarele, obiectele şi întregul avut a monastirilor ce ave a fi încredinţate întregului Comitet; Despre toate aceste lucrări nici macar urmă nu să zăreşte. Argaţii salariaţi de chinoviu lucrează la proaprietăţile Sf(inţiei) sale din târgul Piatra. Boii stau în dispoziţiea Sf(inţiei) sale iară doi cai destinaţi pentru trebuinţele chinoviului nu să află nici în fiinţă. Toţi ascultătorii comunităţii precum şi cei doi membri a Comitetului umblu pe jos pretutindene, până şi la târgu în trebile comune, când Igumenul are patru cai numai în dispoziţiea sa personală şi sub toată cheltueala şi întrebuinţarea chinoviului.

6) Spre a numai prelungi amărunţimile, facem într-un cuvântu cunoscutu că şi la Schitul Tarcău, unde să găsescu 22 de părinţi, asemenea, ba în unele mai mari neajungeri şi dezordine s-au văditu.

În consecvenţă Comisiea s-au văzut obligată de a lua deîndată din mâna Arh(imandritului) decretele celoralalţi doi membri şi cetindu-le în faţa întregei comunităţi fiecare decret riciproc s-au dat membrilor. Au format de pe instrucţiile Comitetului trei copii iscălite toate de trustrei membri, un secretariu a Comitetului, arătându-i-se îndatoririle sale şi învăţându-l în ce chipu să-şi ţie regularitatea arhivei şi a canţeleriei, într-un cuvânt după ce abea acum am înfiinţat în realitate Comitetul, faţă fiind şi întreaga comunitate, am esplicat la toţi îndatoririle fiecăruia, adică ca să fie supuşi cu toată smereniea cuvenită Igumenului înlăuntrul bisericei şi în totul ce priveşte disţiplina spirituală, şi earăşi toţi sâ fie cu desăvârşită ascultare întregului Comitetu, în ceea ce priveşte regimul administrativ, pe lângă care am statornicit ca să fie în toate zilele masa comună, iar pentru cei bolnavi şi neputincioşi o deosăbită şi umană căutare.

Ca unii ce ne cunoaştem îndatoriţia arăta tot adevărul fără părtinire, cum putem opri de a nu încunoştiinţa pe onoratul Minister că în ce(e)a ce priveşte din nou construcţiea chiliilor monastireşti dinpreună cu zidirea bisericei cei mari, care să găseşte ridicată din temelie până va la v(re)o şase palme deasupra ferestrilor, merită toată lauda unui bun gospodariu şi foarte zelos amator de construcţii, fără însă ca Comisiea să fi pututu a apresiea dacă întinderia, durabilitatea şi planul binalilor citate ar fi în raportu cu cheltuelele pecuniare şi cu condiţiunile înpusă priin hrisovul Mitropoliei, totuşi că dacă dohovnicescul Igumen s-ar fi ocupatu a coordona şi a sădi în inimele

https://biblioteca-digitala.ro

dohovniceştilor săi fii virtuţile patrioticeşti şi moralurile creştine măcar a zecea parte de cum s-au îndeletnicit prin coordonarea şi clădirea lemnilor şi a pietrelor, ar fi putut da naţiei române pe propagatorii cei mai civilizaţi şi salvatori patriei noastre, lucru ce nu s-ar fi fostu cu neputinţă, dacă, mai aducându-şi aminte că are misiunea spirituală ear nu meseriea materială, ar fi şezutu în mijlocu staulului oilor ce i s-au încredinţat, iar nu în petrecerile din târgul Piatra, unde sta cu lunele, ba chiar şi astăzi totu acolo să găseşte statornicitu.

Din această cauză Sf(inţia) sa au lăsat în părăsire nu numai operaţiile administrative de din afară, dar mai ales acele din lăuntrul bisericei în o aşa de vizibilă lepădare, încâtu Comisiea s-au văzutu silită a interveni şi aice de-a dreptul şi a restatornici toată ordinea cuvenită unei mon(ast)iri menită (s)pre a înălţa rugele sale către Atotputernicul prin toate formele religiunei şi a shimei monahiele; creştinească datorie ne îndeamnă numai decât a ruga pe onor(atul) Minis(ter) să binevoească a sfârşi construirea reli(gi)osului monument din mijlocul acestui lăcaşu, şi care în adevăr se vede foarte statornicu atât învaţă (?), câtu şi în toată cealaltă parte a zidiului fiind întreagă de piatră până sus, şi aceasta cu atâtu mai de neapărată nevoe este a să fini cu câtu bisericuţa aceea în care astăzi sâ liturgiseşte este foarte neîncăpătoare, friguroasă şi în dărâmare.

Aceste fiind toate descoperirile aflate la faţa locului şi cercetate conform ordeniloru înaltei autorităţi, le supunem cu totu respectul şi pietate(a).

Urmează iscăliturile.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/36. Copie.

15 **1861 octombrie 31**

Copie de pe suplica d(umnealui) Emanoilu Lupone

Precuviosului arhimandritu Varnava pentru păşunarea a 200 capite vite în vara anului trecut şi a acestui prezentu îmi datoreşti soma de 11200 lei, iară cu ernaticul totu acestoru vite au mâncat de pe moşiea Pângăraţii 38 stoguri fânu, pentru care îmi datoreşti soma de 380 g(albeni) #, şi osăbitu 50 stâ(n)jăni strujăni, pentru care îmi datoreşti cu 1200 lei.

Asigurarea acestoru bani o privemu în însuş(i) acele vite, daru Sfinţiea Sa folosindu-să de lipsa me di la moşie şi fără ştirea vreunui sărvitoriu (...) întru una din zili spre zoru de zâuă au râdicat acele vite de pe moşie şi unde le-au dusu şi ce au făcut cu eli di la nimine încă nu am putut afla.

Şi pentru că altă averi nu vădu la sfin(ţia) sa afară de un locu stărpu în târgul Petrii pe locu răzăşăscu despre Valea Vii, o moară cu 4 p(i)etri cu inbaticu pe moşiea Mărăţăii (...) porci şi nişti cai pi moşiea Pângăraţii, vă rog domnule subprefectu ca dinu to(a)te aceste(a) să pot fi îndestulat cu suma

https://biblioteca-digitala.ro

ce-mi datorești Sfinția Sa, cari după cumu am spicificat alcătuești suma de 26460 lei.

1861 oct(omvrie) 31.

Iscălit Lupone.

ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/37, f. 1v. Copie.

16 **1861 noiembrie 4**

Principatele Unite
Subprefect
Plasei Muntile
N. 1822
1861 noemvrii 4

Priimit la 29 noemvri(e)

Cuvioasă Părinte!

Spre mai buna sfin(ţiei tale) lămurire de cuprinderea suplicei ce-amu primitu di la domnul Emanoilu Luponea, prin care mijloceşti a i să face îndestulare de bani – 380 #, pentru păşunarea a 200 capite de vite în vara anului trecut şi a acestui prezănt, precumu şi ernaticul loru.

Osăbit de 1200 lei pentru 50 stânjăni strujăni … în copie, şi vă poftescu a răspunde banii pretinş(i) sau să-mi înfăţoşăzi dovezi de contestaţie.

Primiţi cuvioasă cu ocaziea aceasta încredinţarea preosăbitei mele consideraţii.

Subprefect A. Manescu (?) <m.p.>.

Cuvioşii Sali
Arh(ima)n(dritului) Vărnava, Egumenul Monast(irii) Pângăraţii!

<Însemnare în partea superioară a filei>: 26460 lei ceri Luponi .....

<Pe verso-ul filei a doua>: Cuvioşii sale Arhimandrit(ului) Vărnava la Pângăraţi. N. 1822..

ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/37, f. 1. Original, difolio, sigiliu în ceară roşie, deteriorat.

17 **<după 1861 decembrie 4 (?)>**

La ~~ministrul~~ domnul ministru di culti

https://biblioteca-digitala.ro

Fiind că di cătră acest onorat ministeru prin dresul 13188 din 4 dechemv(rie), anul contenit, s-au regulat ca vânzare(a) vitilor bătrâni şi a sporului lor di la această m(ă)n(ăstire) să rămâe pi primăvara anului di faţă ~~şi pe Comitetului prin adresul supt No. 13188 din 4 dechemv(rie) anul contenit ci faci cunoscut~~ şi pi Comitetu îl invită di a să îngriji di nutrirea lor, ~~şi fiind~~ apoi pentru că vitile nu s-au râdicat spre a să vindi şi şi timpul (i)ernii sosăşti, di aceia cu smerenii aducim la ştiinţă domnului ministru spre a regula ~~cele~~ cele de cuviinţă.

<Pe verso>:

9	Cheltueala mesâi atot soborul şi musaferii		3000
19	Cheltuelili luminatului (...)călitului, a cumpărării de fier, frânghii, unelti gospodăreşti şi altile neprevăzute.		1000
11	Argaţi	2	400
			10000

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/46. Concept.

18 **1861 decembrie 13**

No: 13188 Di la ministerul di culti
1861 dechemvr(ie) 13
Cuvioşilor părinţi

Regulându-să ca vânzarea vitilor bătrâni şi a sporului lor să rămâi pentru primăvara viitoari şi când să să vândă numai acele bătrâne, vă fac cunoscut di pre aceasta spre a ave(a) îngrijâri pentru nutrirea lor cari va fi cu paie.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/42. Original.

19 **<după 1862 ianuarie 1>**

Sama pentru cheltueala făcută cu ţânerea Schitului Tarcău pi 6 luni, di la 1 iulie 1861 şi până la 1 ghenarie 1862.

Sama banilor priimiţi di la Dipartamentul cultilor cu adresul No. 10815 în somă de 4000 lei pentru ţânerea Schitului Tarcău pi 6 luni, adică di la I-iu iulie (1)861 şi până la I-iu ghenarii (1)862.

https://biblioteca-digitala.ro

Lei	Par(ale)	
230	20	Cheltuiala bisăricei, însă:

Lei	Par(ale)	Ocă	Dra(muri)	No	
156	-	8	200	-	lumânări di ceară
24	20	4	200	-	undilemnu
9	-	1	-	-	tămâe
20	-	20	-	-	vinu pentru slujbă
1	-	-	-	-	smirnă
230	20				

1325	-	Lefile sărvitorilor clirici, cari s-au modificat după greutatea ascultărilor, însă:

Lei	Par(ale)	
200	-	Daniil ieromonah iconomu
125	-	Pahomii duhovnicu
150	-	Dumintiean ieromonah
70	-	Sofronie ierodiacon
50	-	Ignatii ierodieacon
80	-	Nicodimu cântăreţi
50	-	Theodosie cântăreţi
50	-	Savastiean paraclisiearh
48	-	Nictarii tiji
48	10	Lavrentii bucătaru
41	10	Gherman, la brânzării
41	10	Gherontii, în ascultări
41	10	Gherasim tiji
41	10	Irinarh butnaru
41	10	Victoru, în ascultări
41	10	Ionichie, în ascultări
41	10	Chesarie chelaru
41	10	Ionichentii arhondaru
41	10	Ioachim, în ascultări
41	10	Varlam, la strană
41	10	Venedict, în ascultări

1555	20	1325

Lei	Par(ale)	No	
1555	20	Sama din urmă	
1110	-	30	merţă popuşoi
138	30	2	merţă şi 5 stă(m)boali grâu
280	-	20	vedri vinu
75	-	15	vedri brânză de oi
250	-	-	s-au plătit rămăşiţa ci s-au făcut la hramu
590	30	Cheltuelile pentru cumpărarea di băcălii, lumânări şi alti ecstraordinari a casăi	

Lei	Par(ale)	Ocă	Dram(uri)	No	
115	-	23	-	-	peşti moronu
56	-	7	-	-	undilemnu
127	20	439	200	-	sari

https://biblioteca-digitala.ro

		10	-	4	-	-	orezu
		12	-	2	-	-	zaharu
		9	-	1	-	-	cafe
		12	20	5	-	-	maslini
		8	-	1	-	-	chiperu
		8	-	1	-	-	strafide
		9	-	1	-	-	rumu
		11	-	2	-	-	sopon bunu
		7	-	2	-	-	sopon prostu
		67	20	30	-	-	rachiu
		20	-	4	-	-	lumânări di său
		8	-	2	-	-	fede(a)
		18	-	9	-	-	fier pentru prifacirea topoarălor și blehuitul carălor
		5	-	-	-	1	coasă pentru oțălitul topoarălor
		3	30	1	200	-	păcură pentru unsul carălor
		28	-	-	-	-	potcovitul a doi cai
		2	20	-	-	2	săpi proasti la trapiză
		10	-	4	-	-	frâng(h)ie
		4	-	-	-	2	căpestri di frâng(h)ie
		20	-	-	-	20	coți pânză di țol pentru spălat grâu
		12	-	-	-	3	saci pentru cărat făină
		7	-	-	-	1	părechi desagi pentru adus băcălii
4000	590	30					

ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/31. Original.

20 **<după 1862 ianuarie 1>**

Schitul Tarcău, lefile pi 6 luni di la 1 iulie (1)861 până la 1 (ghenarie)[52] (1)862

~~Pentru înpărțirea lefilor tuturor părinților și fraților slujitori în Schitul Tarcău di la 23 apriil(ie) și până la 26 octomvrii 1861~~

[52] Rupt.

https://biblioteca-digitala.ro

N	Lei	Numili şi ocupaţâia		Iscălitura priimitorilor				
1	130	Daniil ieromonah,	am priimit	200	-	500	-	260
2	130	Domintiean ieromonah	- // - // -	150	-	300	-	260
3	100	Sofronie ierodieaconu	- // - // -	70	-	100	-	200
4	60	Ignatie ierodieaconu	- // - // -	50	10	82	20	120
5	80	Nicodim cântăreţi	- // - // -	80	-	150	-	160
6	60	Theodosie cântăreţi	- // - // -	50	10	100	-	120
7	60	Savastiean eclisiarhu	- // - // -	48	10	100	-	120
8	50	Nictarie tiji	- // - // -	48	10	82	20	100
9	50	Lavrenti bucătari	- // - // -	48	10	82	20	100
10	50	Ghermanu, la brânzărie	- // - // -	41	10	90	-	100
11	37	Gheronti(e), în ascultări	- // - // -	41	10	82	20	74
12	40	Gherasimu tiji	- // - // -	41	10	82	20	80
13	50	Irinarhu butnari	- // - // -	41	10	82	20	100
14	40	Venedictu, în ascultări	- // - // -	41	10	82	20	80
15	50	Ionichie Bogdăneanu	- // - // -	41	10	82	20	100
16	40	Chesarie, în ascultări	- // - // -	41	10	82	20	80
17	50	Ionichie Dorneanu tij	- // - // -	41	10	82	20	100
18	60	Ionichie Drăniceru	- // - // -	41	10	82	20	120
19	50	Victoru, la strană	- // - // -	41	10	82	20	100
~~20~~	~~37~~	~~Elarionu, în ascultări~~	~~- // - // -~~	-	-	82	20	74
~~21~~	~~60~~	~~Pavăl frati~~	~~- // - // -~~					
~~22~~	~~37~~	~~Maftei, în ascultări~~	~~- // - // -~~					
~~23~~	~~37~~	~~Iancu bătrânul, la viti~~	~~- // - // -~~					
24	37	Varlamu, în ascultări	- // - // -	41	10	82	20	74
	1395					200		200
						2695		2722

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/31. Concept.

21 **<după 1862 ianuarie 1>**

Sama pentru cheltueala făcută cu ţinerea Mon(astirii) Pângăraţii, di la 1 iulie 1861 şi până la 1 ghenarie 1862

Sama banilor priimiţi di la Dipartamentul cultilor cu adresul supt No 10815 în sămă de 18500 lei pentru ţânerea Monastirii Pângăraţii pi 6 luni, adică di la I-iu iulie (1)861 şi până la I ghenaru (1)862

Lei

3590 Lefile sărvitorilor clirici şi înbrăcămintea a 10 monahi, cari s-au modificat după greutatea ascultărilor, însă:

Lei

350 Stratonicu iconomu şi membru Comitetului

200 Iosaf eclisiarh mari şi membru Comitetului

200 Venieamin duhovnicu mon(astirii)

200 Isachi ieromonah, leturghisâtoriu

https://biblioteca-digitala.ro

200	Sofronie ieromonah, leturghisâtoriu
150	Iosif ierodieacon, leturghisâtoriu
250	Varsanufie monah, cântăreţu la strana mari
200	Ioan Bonceanu dieaconu, cântăreţu la strana mică
120	Ezăchiil monah, paraclisiarh
120	Creschent monah, paraclesiarh
150	Visarion monah, prescuraru
200	Iosif, secritaru Comitetului
125	Nechifor monah, chelaru la hambaru
150	Isaiea monah, chelaru la pivniţă
125	Pangratii monah, bucătaru la obştii
125	Tarasie monah, bucătaru la obştii
125	Iuliean monah, bucătaru la arhondaricu
100	Ionaftan monah, la grădină
125	Neofitu monah, prisăcariu
150	Calinicu monah, în ascultări
75	Sălivestru monah, bătrân
75	Nicandru monah, bătrân
75	Irinarh monah, bătrân
3590 Lei	
3590	Suma din urmă
900	Cheltueala bisăricei, însă:

Lei	Par(ale)	Ocă	Dram(uri)	No	
156	-	19	200	-	undilemnu
436	-	18	200	-	lumânări di ceară
20	-	2	-	-	tămâe
9	2	-	61	-	smirnă
83	28	92	-	-	vin pentru slujbă şi pentru litie
132	-	132	-	-	Fîină di grâu pinluită pentru prescuri şi pentru litii
63	10	-	-	1	merţă grâu pentru colivi şi litie.
900					

150 Cheltueala canţălerii, însă:

Lei	Par(ale)	Ocă	Dra(muri)	No.	
17	20	-	-	5	conţuri hârtii albă mari
8	-	-	-	4	conţuri hârtii proastă
15	-	-	-	10	conţuri hârtii albă sclivisită
8	-	-	-	8	conţuri hârtii vânătă

https://biblioteca-digitala.ro

12	-	1	100	-	cerneală bună
9	-	-	-	6	cibuci ceară tari
6	-	-	-	4	cutii bulini
3	20	-	-	-	condei pană di gâscă
2	-	-	-	-	condei di f(i)eru
2	20	-	-	-	condei di plumbu
39	-	-	-	1	masă și o mușama deasupra
27	20	-	-	3	scaune

150

1200 Lefile slugilor în mon(astire) în totul, însă:

lei

120 Ioan Amăreuțăi, argat
120 Gheorghi Acristinii, argat
110 Costantin Filipu, argat
110 Toaderu sân Dumitru Cristini, argat
110 Petre sân Dumitru, văcaru
200 Iordachi sân Ioan Rusu, vezâteu

5840 770

Lei Lei

5840 770 Suma din urmă
59 Gheorghi sân Ioan Rusu, rândași la grajdiu
111 Toadiru bucătaru
100 Gheorghi Călărescu, rândași la cuhni
60 Vasili Negel, la arhondaricu
50 Simioan Mihuță tiji
50 Gheorghi Afloarii tiji

1200

2500 S-au plătit pe giumătati din 5000 lei cheltueala ci s-au făcut cu 2 hramuri, hramul Sf(â)n(tului) Dimitrie, octomvrii 26, și hramul din paraclisu Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriilu, noemvrii 8, iar 2500 lei ce-au rămasu datorii, să vor plăti din triluniea întâi și a două din anul viitoru (1)862, cheltuieala hramurilor, însă:

Lei	Par(ale)	Ocă	Dram(uri)	No	
195	20	-	-	3	merți și 4 stă(m)boali grâu
477	30	-	-	11	merți și 6 stă(m)boali popușoi
200	-	-	-	10	vedri vinu vichiu
692	-	-	-	88	vedri vinu nou
150	-	60	-	-	rachiu
72	-	16	-	-	lumânări di său
504	-	21	-	-	lumânări di ceară galbănă
900	-	180	-	-	pește moron

https://biblioteca-digitala.ro

	75	-	30	-	-	peşti prosapat[53]
	57	-	9	200	-	zahăru
	14	-	2	-	-	chiperu
	48	-	4	-	-	cafe
	88	-	11	-	-	untdilemnu
	8	-	2	-	-	fede(a)
	32	-	4	-	-	migdali cu coarjă
	18	-	2	-	-	vutcă
	16	-	2	-	-	rumu
	75	-	30	-	-	orezu
	18	-	2	-	-	strafide roşâe şi negri
	16	-	2	-	-	strafidi fără simburi
	20	-	2	-	-	cofeturi pentru colivi
8340	3676	10				

Lei	Lei	Păr(ale)	Ocă	Dram(uri)	No.	
8340	3676	10	-	-	-	-
	40	20	7	100	-	muşchiu, g(hi)udemu şi saleamu
	24	-	-	-	7	limbi de vacă
	40	-	8	-	-	caşcavalu
	4	20	-	-	24	cutii chibrituri
	2	20	-	50	-	frunză di dafin
	40	-	-	200	-	ceai
	12	20	-	-	20	alămâi
	10	-	2	-	-	sopon bunu
	11	-	2	200	-	sopon prostu
	42	20	2	50	-	cos(i)toru şi ţăpirigu
	9	-	1	-	-	tămâe
	15	-	-	100	-	smirnă
	24	-	8	-	-	maslini di rându
	10	-	2	-	-	maslini di Rumili
	4	20	-	-	6	garafi
	2	20	-	-	1-	pahară
	240	-	240	-	-	carni di vacă
	21	-	6	-	-	grăsimi di vacă
	250	-	100	-	-	brânză de oi
	140	-	20	-	-	unt di vaci
	34	-	-	-	200	ţălini
	12	20	-	-	50	strachini la trapiză
	6	10	-	-	50	cupi tiju

[53] Proaspăt.

https://biblioteca-digitala.ro

5	-	-	-	10	talgiri di lut tiju
15	-	-	-	3	ligheni și 3 ibrici la arhondaric
15	-	-	-	10	cafe
20	-	-	-	4	ciuberi
10	20	-	-	8	mături
50	-	-	-	20	găini
10	-	-	-	100	ouă
40	-	100	-	-	sari
25	-	10	-	-	oțătu
14	-	-	-	-	căldărarului pentru spoitul arămurilor
20	-	-	-	20	portocali pentru dulceți
18	-	-	-	-	pentru facirea dulceților de mai multi soiuri
37	-	-	-	-	lui Toadiru bucătaru pentru facirea bucatiloru
20	-	-	-	-	lui Ioan pitaru pentru facirea pânei

8340 Lei 5000

8340 Soma urmii

6000 Cheltueala mesăi atot soborul și musaferii, și slugile, însă:

Lei	Par(ale)	Ocă	Dram(uri)	No	
2661	-	-	-	56	merți și 2 stă(m)boali popușoi
245	-	-	-	3	merți și 5 stă(m)boali grâu
223	20	27	-	-	untdilemnu
48	-	18	200	-	orezu
108	10	17	200	-	zaharu
28	-	8	-	-	maslini
356	10	86	200	-	pești moronu
72	-	2	-	-	icri di moron
48	-	4	-	-	Cafe
24	-	3	-	-	chiperu
16	-	2	-	-	strafide
10	-	1	-	-	strafide fără simburi
18	-	2	-	-	rumu
16	-	4	-	-	fede(a)
22	-	4	-	-	sopon bunu
18	-	4	-	-	sopon prostu
8	-	-	-	8	alămâi
75	-	60	-	-	carni di vacă
32	-	8	-	-	grăsimi di vacă
632	-	-	-	70	vedri vinu
84	-	16	-	-	unt di vaci

https://biblioteca-digitala.ro

	1024	-	512	-	-	brânză di oi şi urdă
	222	-	100	-	-	rachiu
	9	-	1	-	-	migdali
	6000					
4160	Cheltueala luminatului i a încălzitului, a cumpărării de f(i)eru, frângii, unelti gospodăreşti şi a altineprevăzute, însă:					
	Lei	Păr(ale)	Ocă	Dra(muri)	No.	
	265	-	-	-	-	s-au înpărţit la părinţi să-şi cumperi lemni după osăbit izvod.
	340	-	-	-	10	stânjini lemni di fagu pentru mon(astire), neputându-să dovedi numai cu 6 boi
	54	20	11	-	-	lumânări di său
	25	-	6	100	-	frângii
	444	-	-	-	1	brişcă di un cal
	142	-	-	-	1	părechi hamuri de un calu
18500	1270	20				
Lei	Lei	Păr(ale)	Ocă	Dra(muri)	No.	
18500	1270	20	Soma urmii			
	74	-	-	-	15	coţi adamască pentru înbrăcăminte(a) Sf(ântului) Pristol şi lucrul ei
	74	-	-	-	10	coţi adamască şi cu chenarurile trebuitoari şi lucrul a unui stiharu dieaconescu
	6	-	-	-	1	sâtă de cafe
	7	-	4	-	-	anison pentru făcutul rachiului di drijdie
	6	-	-	100	-	scorţuşoară
	72	-	-	-	6	cergi pentru cai
	9	-	-	-	6	chingi pentru cai
	15	-	-	-	6	trăisti di păr di capră pentru cai
	15	-	-	-	6	căpestri di cânipă
	90	-	-	-	-	potcovitul a 6 cai
	535	-	-	-	-	s-au cumpărat fân di la osăbite locuri di la cini anumi după osăbit izvodu
	38	-	-	-	-	rotarului Ioan Şoaricu pentru dresul carălor
	10	-	4	-	-	păcură pentru unsul carălor

https://biblioteca-digitala.ro

	37	-	-	-	-	lui Ioan Petraru pentru meremetul sobilor
	481	-	-	-	-	cheltueala sfinţâi sali egumenului cu mergirea la Eşi în două rânduri în interesul mon(astirii)
	111	-	-	-	-	cheltueala iconomului cu mergire odată la Eşi în treaba mon(astirii)
	6	-	-	-	-	lui Iordachi surgunu când i s-au dat drumul
	21	-	-	-	-	lui Simioan Bârzu surgun tiji
	39	-	-	-	-	lui Gheorghi Vasiliu surgun tiji
	125	-	50	-	-	fieru pentru topoară, blehuitu carălor şi altile
	12	15	-	-	-	s-au cumpărat 3 coasă vechi pentru oţălitul topoarălor
	74	-	-	-	-	lui Neculai feraru pentru tot lucru ferării
	222	-	-	-	2	şăli pentru cai
	74	-	-	-	-	cheltueala cernuitului poloboacelor di vin şi curechi
	60	-	-	-	-	la 2 rotari pentru prifăcutu a două cară
	35	-	-	-	2	sănii nouă s-au cumpărat şi cele vechi s-au meremetisât
	74	-	-	-	1	sanie di doi cai
	24	-	-	-	1	sanie de un cal
	65	-	-	-	12	putini pentru brânză şi murături
	26	5	-	-	-	pentru meremetul ceasornicului di la Clisiarhie
	12	-	-	-	2	crastoani di marmură
	56	-	-	-	56	coţi pânză Americă pentru feţi di mesă şi prostiri
18500 Lei	3776 Lei					
18500	3776	Soma urmii				
	320	s-au cumpărat o căldari di aramă, 16 ocă, pentru cuhnea trapizăi				
	64	Tocmitul arămurilor, a căldărilor				

https://biblioteca-digitala.ro

4169
18500 Adică op(ts)prizăci mii cinci suti lei subvenţiea după budget s-au cheltuit pentru mon(astire) pi 6 luni după cum s-au arătat mai susu diși la unile din condei n-au fost di agiuns, precum cheltueala bisăricei, înbrăcămintea a 10 monahi și argați, dar am cumpănit a rămâne tocmai în cuprindirea budgetului.

ANIC, Fond Achiziții noi, MMCCCXCVI/32. Original.

22 **<după 1862 ianuarie 1>**

Mon(astirea) Pângărați. Lefile di la 1 iulie (1)861 până la 1 ghenari(e) (1)862 pi 6 luni.

Însămnari.

~~Pentru înpărţârea lefilor tuturor părinţilor și fraţilor slujâtori în Mon(astirea) Pângăraţâi di la 23 april(ie) și până la 26 octomvrii 1861~~. S-au dat leafa la 5 noemvrii ~~părinţilo~~r.

No	Lei	Numili și ocupaţâe	Iscălitura priimitorilor
1	250	Stratonicu duhovnicu, iconomu	<m.p.>
2	130	Venieaminu duhovnicu	<m.p.>
3	130	Ioasaf duhovnicu	<m.p.>
4	130	Isachii duhovnicu	<m.p.>
5	200	Sofronie ieromonahu	<m.p.>
6	200	Ghenadie ierodiaconu	<m.p.>
7	200	Iosif ierodiaconu	<m.p.>
8	125	Glicherie ierodiaconu	<m.p.>
9	200	Varsanufie cântăreţi	<m.p.>
10	100	Nechifor, la prisacă	<m.p.>
11	100	Neofitu tiji	<m.p.>
12	125	Pangratie bucătaru	<m.p.>
13	140	Tarasâe butnaru	<m.p.>
14	60	Silvestru bătrân	<m.p.>
15	150	Calinicu, la mitocu	<m.p.>
16	111	Crischentu chelaru	<m.p.>
17	60	Irinarhu bătrânul	<m.p.>
18	111	Nicandru monahu	<m.p.>
19	111	Iulieanu bucătaru	<m.p.>
20	111	Ezechiil eclisiarhu	<m.p.>
21	125	Isaiea ceteţi	<m.p.>
22	100	Ionaftanu, la curecherie	<m.p.>
23	100	Ioanu dieaconul	<m.p.>
24	65	Visarionu monahu, prescuraru	<m.p.>
25	65	Diomid ierodieaconu	<m.p.>

https://biblioteca-digitala.ro

25 3199

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/32. Original.

23 **1862 ianuarie 23, Bicaz**

Principatele Bicazu. 23 ghenar(ie) 1862
Români Unite
Subprefectura
Arondesmentului Muntile
Nº 128
Cuvioasă Părinte

De vreme că domnul Emanoilu Luponea, posăsorul moşii Pângăraţii cu Stejaru şi Tarcău, la cercetaria făcută chearu de subsemnatul să apără cu totul că d(umnea)lui n-aru fi autorizatu pe orândarii de pe aciali moşii spre a vă trăda soma de 80 #, pentru care păstrează cfitanţiile cuvioşii voastri.

Subsemnatul cu onoare vă poftești cuvio(a)se părinte ca să binevoiţi a răspunde citata somă de 80 # orândariloru sau dacă păstraţi vreunu actu de asoţiaţii cu d(umnea)lui Luponea, să-l prezentaţi spre a să lua lămurire dacă sfinţiea voastră aţi avut sau nu drepturi de a primi aceşti bani în socoteala orânzâloru, dupre cum aceasta în cea de pe urmă au diclerat-o şi orândarii că pe acestu temeiu, numai s-ar fi luatu de cătră precuvioşiea voastră asăminea bani fără de care în viderea şi a ordinului domnului prefect de districtu ce urmează întru aceasta nu să vor pute(a) lua în băgare de samă nici un feliu de propunire.

Primiţi cuvioasă părinte încredinţarea preosăbitei mele consideraţii.

Subprefect Gh. Andolescu <m.p.>.

Cuvioşii sale
Arhimandrit Varnava egomenu(l) Mon(astirii) Pângăraţii.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/43. Original, difolio.

24 **1862 februarie 5**

Copii di pi suplica dum(i)s(ale) Emanoil Lupone urmată cătră Subprefectura de arondesmentu(l) Muntile

La adresul No (...)[1] ci onoru vă răspundi că atâtu câştiurili moşâi Pângăraţâi, precum şi toati obligaţiile ci-mi îmi pune di posăsăe, eu cunoscu că l-amu îndeplinitu cu toată eczactitatea, dovadă la aceasta păstrez cfitanţâile cuveniti, pe cari în destule rânduri le-am înfăţoşat prohasonarulu(i)

https://biblioteca-digitala.ro

d(umnea)v(oastră) și Prefecturii districtului, cu toati acele vinu a li înfățoșa și d(umnea)v(oastră) după ecstractul ci în dosu însămnu, din cari autenticu să dovidești că atâtu câștiurili, precum și salarul domnului profesoru i cheltuelili scoalii sântu răspunsă până la Sf(â)n(tul) Gheorghie viitoru, și încă și din câștiurili viitoari cunoscu că amu plătit 1000 galbini valo(a)re(a) parchetilor ce nu mi s-au dat în cursul acestor doi ani, pentru cari am plătitu câștiurili.

Vă rog daru luoați actu din aceste și binivroiți a vă faci interpretul me a mă scuti de farsăle cu cari sântu amerințatu.

1862 fevruar(ie) 5.

Iscălit Lupone.

<Însemnare în partea superioară a documentului>: Bani dați pentru câștiuri di Lupone.

Copii

Banii ci să cuvinu Ministeriului după contractu. Ecstractu.

Lei	Bani	
103600	-	Sau 2800 # să cuvinu Ministeriului de culti câștiurile pe doi ani, adică de la 23 april(ie) 1860 și până la 23 april(ie) 1862
6600	-	Idimu pi acelu anu salarulu profesorului pi acel anu cu cheltueala scolii
110200	-	Soma în totul
Banii ci am dat Ministeriului		
9620	-	În 260 g(albeni) # după adiverința samișului Ministeriului din 22 mai 1860
28023	40	Polița Ministeriului din 1860 noemvrii 14, No. 15056, adiverită di priimitorii banilor
22500	-	Polița Ministeriului din aprilu 1861, No. 3739, adiverită di priimitorii banilor
22200	-	În 600 g(albeni) # adiverința Prefecturii de Neamțu din 1861 octomvrii 25, No. 14768
1440	-	Polița Ministeriului din 1861 avgust 1iu, No. 8157, adiverită di priimitorul banilor
1500	-	Cfitanțiea profesorului din 1860 dechemvri(e) 20
750	-	Cfitanțiea profesorului din 1861 mart(ie) 20
24124	-	Cfitanția Ministeriului din 1862 ghenari(e) 29, No. 751
37000	-	Valor(e)a a două parcheturi păduri ce nu mi s-au datu
147217	40	
Lei	Bani	
147217	40	Bani ci să cunoscu dați Ministeriului

https://biblioteca-digitala.ro

110200	-	Să cuvinu după contractu Ministeriului până la 23 april(ie) 1862
37017	40	Cunoscu daţi Ministeriului aconte câştiurilor viitoare a posesâi moşâi Pângăraţâi

Iscălit Lupone.
Conform cu originalu(l) Gheorghie Imbru <m.p.>

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/44. Copie, difolio.

[1] Spaţiu gol.

25 **1862 februarie 28, Bicaz**

Principatele Unite Bicazu, (1)862 fev(ruarie) 28
Subprefect de plasa Muntele

Cuviosă Părinti

Spre a să pute(a) constata adivărata valoră în bani, ce ar fi putut agiunge a cheltuelil(o)r varaticului şi a tomnaticului în ani(i) (1)860 şi (1)861 a 200 capite vite ce cuvioşie voastră le-aţi avut pe moşie Păngăraţii înposesăită de d(umnealui) Emanoilu Lupone, precumu şi fânatu acestora tot în aceşti ani, cu fânul ce să e încredinţare că au mâncat în sumă în sumă de 38 stoguri, i osăbit 50 stânjăni, de a cărora preţi d(umnealui) Lupone stă acum a-şi reclema îndestulare de la cuvioşie voastră, s-au însărcinat pe judiţile comunilor Vadurile, Pângărăcioru şi Pângăraţii, ca în prezenţa atât a domnului Lupone şi cuvioşie voastră la faţa locului să facă preţăluire(a) cuvenită.

Despre care dar am onoară a vă face cunoscut de ştiinţi şi regulă din parti-vă şi invitare ca să asistaţi prin cine veţi socoti la asămine preţăluiri. Primiţi cu astă ocazie încredinţare(a) preosăbitei mele consideraţii.

Subprefect Sandulescu <m.p.>

Cuvioşii sale
Arhimandritului Varnava

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/45. Original, difolio.

26 **1862 martie 9, Bicaz**

România Bicaz. 1862 mart(ie) 9
Subprefectura Plasei Muntele

https://biblioteca-digitala.ro

Nº 517
Cuvioasă Părinte

În privirea petiţiei ce Domnu(l) Emanoilu Luponea au adresat aceştie Subprefecturi cu cerire ca să i se facă îndestulare cu banii 80 #, ce orândarii la invitarea făcută şi constatare au declerat că au a luoa de la cuvioşiea vo(a)stră în temeiul înscrisului ce păstrează, pe de altă parte în priivire că orândarii sânt aspru apucaţi ca să achiteză restul ce figurează asuprăle din câştiurile orânzălor.

Subscrisu(l) cu onoare vă re(î)nnoeşte poftirea făcută prin adresul Nº 128 ca se binevroiţi până în termin de 24 ceasuri a răspunde nesmintit mencionata somă sau a vă pune la cale prin orice chipu veţi socoti de cuviinţă, căci Subprefectura la neurmare nu va ave(a) decât a proceda lucrări de înplinire, fără ca în viderea somaţiiloru comunicate se vă rămâe cuvinte de apărare.

Cu ocaziia de faţă, Vă prezint stima consideraţiei ce vă conservu.

Subprefect Sandulescu <m.p.>.

Cuvioşiei sale
Arhimandritului Varnava, Egomăn Monast(irii) Pângăraţii, difolio.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cuvioşii sale arhimandrit(ului) Varnava, Egomănul Mon(astirii) Pângăraţii; Nº 517 şi 505.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/47. Original.

27 **1862 martie 19**

România 1862 martie 19
Subprefectura de Plasa Muntile
Nº 565
Cuvioşiloru Părinţi

Dinu motivul necurmatiloru stăruinţi a domnului Emanoilu Luponea, posesorul moşii Pângăraţii, amu onoară a vă repeta notificaţiile ce v-amu adresatu sun Nº 1889 şi 2011 din ecspiratul anu (1)861 şi vă poftescu ca fără mai multă întârziere să îndestulaţi pe d(umnealui) Luponea cu brânza dipozâtată în una dinu cămările acei monastiri prinu vătavul Ioanu Coţcariu şi unu erimonahu di la acea monăstire. Aşa precumu dinu constatarea făcută şi de subscrisul s-au luat deplină informare că acea brânză n-au fost decât depusă numai la monăstire fără a să cunoaşti condiţiea ce aru fi eczistat între domnul Luponea cu monastirea, de vreme ce nu s-au presentat nici unu argumentu autenticu as(t)felu încât să s(e) poată recunoaşti dreptul ce

https://biblioteca-digitala.ro

mon(a)s(tirea) ar ave(a) asupra dispozâţâii luată cu întrebuinţarea brânzăi, mai înnainte de a fi autorizată domnul posesoru şi osăbitile pretecsti dacă Comitetul se socate în dreptate să şi le caute prinu drumul legiuitu. Înprotiva cărora orice propuniri veţi face nu voru pute fi sub nici un cuvântu luate în vreo consideraţie.

Subprefect G. Sandulescu <m.p.>.

Suplent ad int. Gheorghe Imbru <m.p.>.

Cuvioşiilor sale

Membri a Comitetului Mon(asti)r(ii) Pângăraţei.

<Pe verso-ul filei a doua>: Onor(atului) Comitet iconomicu a Monast(irii) Pângăraţi. N° 565.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/48. Original, difolio.

28 **1862 martie 26**

Comitetu(l) Mon(astirii) Păngăraţii.

No. 18. 1862 mart(ie) 26

La Subprefectura di Munti

La adresul no. 565 cu cuvinitul respectu i să răspundi că încredinţarea dată de vătavul Ioan Coţcariul în chestiea unii somi de brânză ci să ceri di la acestu Comitet, după stăruinţili domn(u)lui Luponia, esti fo(a)rti neadivărată că s-ar fi depozitat după cum vătavul au încredinţat, după cari temeiu să ceri brânza ce de Comitet au fostu luoată nu ca dipozit, ci după pilda anului (1)860 în conta sugvenţii şi a adiverinţilor de bani slobozite de Comitet dum(i)s(ale) Luponea.

Şi dar încredinţarea vătavului să socoati dată numai după vroinţa domnului Luponea, ca slugă ci i să găsăşti. Deci, de a să lămuri di firea adivărului şi a să puni capăt tuturor stăruinţilor nedrepte a(le) domnului Luponea, onorata Subprefectură binevoiască a puni îndatorire dumisale Luponea ca înpreună cu condica partizii (…) aflătoari în iconomiea posesâi să să înfăţoşăză cu Comitetul.

<Însemnare pe verso în partea de jos>: La anul 1861 april(ie) 9, s-au răspunsu de Comitet Dipartamentului pentru sugvenţiia de 22500 lei de la ghenar întâi şi păr(ă) la iulii întâi 1861.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/49. Concept.

https://biblioteca-digitala.ro

Principatele Unite Bicazu. (1)862 mart(ie) 28
Subprefect de plasa Munele
N° 668.
Cuvioşilor Părinţi

La adresa Cuvioşii Voastre N° 10 am onoară a răspunde că Subpref(ectura) nu este bazată pe arătare(a) vatavului Coţcariu pentru brânza reclemată de domnul Emanoilu Lupone, ci cvestie aceasta fiind odată constatată de predecesorul meu nu să mai încapi altă răstălmăcire, şi dar veţi binevroi a înapoi brânza fără a mai urma zadarnice corespondenţă cari nu sânt decât conplicaţii în lucrări şi osăbitele cauză ce veţifi având cu d(umnealui) Lupone să le căutaţi prin drumul legal, înţălegându-să că la mai multa prelungire Subpref(ectura) nu va ave decât a aplica lucrări de înplinire.

Priimiţi cuvioşâlor părinţi cu astă ocazie încredinţare(a) preosăbitei mele consideraţii.

P(entru) subprefect Digerat(u) <m.p.>.

Cuvioşilor Părinţi,
Membri Comitetului iconomic a Monast(irii) Pângăraţii.

<Pe verso-ul filei a doua>: Onoratului Comitet iconomicu a Monast(irii) Pângăraţii. N° 668.

<Pe o coală separată>:

Ocă	Dram(uri)	No	861		
810	-	405	Mânzări îm P(...)iu		
742	-	371	La Chirileni		
1552	-	776			
548	200	Să sco(a)ti, însă			
1003	200	Ocă	Dram(uri)		
		177	-		au luat ....
		14	200		rămăşâţă
		75	-	1	putină la Tarcău
		92	-	1	tij
		8~~8~~0	-	1	putină tij
		102	-	1	putină tij
		~~540~~	~~200~~		
		548	200		

https://biblioteca-digitala.ro

200	Lapti	75	
		92	
		88	
		102	
		357	

Pe verso>:

744	28	550	8	693	28
		50	10	107	
		49	10		
		649	28	693	28
				37	
				730	28
				14	
				744	28

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/50. Original, difolio.

30 **<după 1862 aprilie 1>**

Sama cheltuelilor cu ţinerea Mon(astirii) Pângăraţâi pe 3 luni de la 1 ghenari 1862 şi până la 1 april(ie) acelaşi anu, de când s-au început mandatile.

Lei

1795 Leafa servitorilor clirici şi înbrăcămintea a 10 monahi cari s-au modificat după greutatea ascultărilor, însă:

Lei	Par (ale)	
175	-	Stratonicu iconomu şi membru Comitetului
100	-	Iosaf eclesiarh mari şi membru Comitetului
100	-	Veniamin, duhovnicu(l) mon(astirii)
100	-	Isachi ieromonah, liturghisâtoru
100	-	Sofronie ieromonah, liturghisâtoru
100	-	Iosif, secritaru Comitetului
125	-	Varsanufie monah, cântăreţu
100	-	Ioan Bonceanu diiacon, cântăreţu
60	-	Ezăchiil monah paraclisiiarh
60	-	Crischent monah, paraclisiiarh
75	-	Visarion monah, prescuraru75
75	-	Iosif ierodiiacon, liturghisitoru
62	20	Nechifor monah, chelaru la hambaru
75	-	Isaiei monah, chelari la pivniţă
62	20	Pangratii monah, bucătar la obştii

https://biblioteca-digitala.ro

	62	20	Tarasie monah tiji
	62	20	Iuliean monah tiji la arhondaricu
	50	-	Ionaftan monah, la grădină
	62	20	Neofit monah, prisăcaru
	75	-	Calinicu monah, ascultătoru
	37	20	Sălvestru monah, bătrânu
	37	20	Nicandru monah tiji
	37	20	Irinarh monah tiji
	1795		
Lei	Lei	Par(ale)	
2920	385		Soma din urmă
	29	20	Gheorghi sân Ioan Rusu, rândaşi la grajdu
	55	20	Toadir bucătaru
	50	-	Gheorghi Călărescu, rândaşi la cuhni
	30	-	Vasili Negel, la arhondaricu
	25	-	Simioan Mihuţi tiji
	25	-	Gheorghi Afloarei tiji
	600	-	

1250 S-au plătit rămăşiţa din 5000 lei cheltuiala cu două hramuri din anul (1)861, precum să vedi la sama zisului anu

3000 Cheltuiala mesăi atât soborul şi musaferii şi slugile, însă

Lei	Par(ale)	Ocă	Dra(muri)	No.	
1330	20	-	-	28	merţi şi una stamb(o)ală popuşoi
122	20	-	-	1	merţi şi 7 stămboali grâu
111	30	13	200	-	untdilemn
24	-	9	100	-	orezu
54	5	8	300	-	zaharu
14	-	4	-	-	maslini
178	5	43	100	-	peşte moron
36	-	1	-	-	icri di moron
24	-	2	-	-	cafe
12	-	1	100	-	chiperu
1	-	8	-	-	strafide
5	-	200	-	-	strafide fără simburi
9	-	1	-	-	rumu
8	-	2	-	-	fede(a)
11	-	2	-	-	sopon bunu
9	-	2	-	-	sopon prostu
4	-	-	-	4	alămâi
37	20	30	-	-	carni di vacă
16	-	4	-	-	grăsimi

https://biblioteca-digitala.ro

	316	-	-	-	35	vedri vin
	42	-	10	-	-	unt di vaci
	512	-	256	-	-	brânză di oi şi urdă
	111	-	50	-	-	rachiu
	4	20	-	200	-	migdali
7170	3000					
Lei						
7170	Soma din urmă					
2080	Cheltuiala luminatului şi a încălzitului, a cumpărării difer(itelor) unelti gospodăreşti şi alti neprevăzuti, însă:					
	Lei	Par(ale)	Ocă	Dra(muri)	No.	
	170	-	-	-	5	stânjeni lemni di focu la cuhni neputându-să dovidi numai cu boii mon(astirii)
	109	-	22	-	-	lumănări di său pentru părinţi şi la arhondaricu
	25	-	6	100	-	frângii di cânipă
	300	-	-	-	-	s-au dat la toţi părinţii pentru lemni di focu
	45	-	-	-	-	potcovitul a 6 cai
	62	-	25	-	-	f(i)er pentru topoară şi altile
	10	-	4	-	-	păcură pentru unsul carălor
	15	-	-	-	6	căpestri pentru cai
	64	-	-	-	-	s-au dat pentru spoitul arămurilor
	37	-	-	-	-	lui Neculai ferarul pentru lucrul ferării
	12	-	-	-	4	coasă pentru oţălitul topoarălor
	200	-	-	-	-	pentru facirea a 6 mindire
	31	-	-	-	-	s-au cumpărat 7 ciuberi pentru cuhni şi pitării
	50	-	-	-	-	s-au meremetisât o trăsură de un cal
	40	-	-	-	-	s-au meremetisât o părechi hamuri
	20	-	-	-	-	s-au cumpărat doă sănii noă di boi

https://biblioteca-digitala.ro

40	-	-	-	-	s-au cumpărat o sanii de un cal
60	-	-	-	1	un ceaon mari pentru mămăligă s-au cumpărat
400	-	-	-	-	înbrăcămintea a doăzăci scauni cu feţi di adamască bună pitel şi merememtul lor
300	-	-	-	3	mesă, adică doă mari şi una mai mică s-au făcut la sufragerii
40	-	-	-	-	lui Ioan Petraru pentru meremetul cuptorului din pitării şi a sobei
30	-	-	-	-	lui Ioan Şoaricu pentru meremetul carălor
20	-	-	-	-	Pentru spălatul şărvitilor şi a feţălor di masă di la arhondoricu
2080					

9250

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/33. Original.

31 **<după 1862 aprilie 1>**

Sama cheltuelilor cu ţânerea Schitului Tarcău pe 3 luni di la 1 ghenarii 1862 şi până la 1 april(ie) acelaş anu.

Soma bamilor primiţi di la Dipartamentul cultelor în somă de 2000 lei pentru ţânere(a) Schitului Tarcău pe 3 luni, di la 1 ghenarii (1)862 şi până la 1 april(ie) acelaşi anu.

Lei	Pa(rale)						
115	10	Cheltuiala bisăricei, însă:					
		Lei	Par(ale)	Ocă	D(ramuri)	No.	
		78	-	30	3	-	lumânări di ceară
		12	10	2	100	-	untdilemn
		4	20	-	200	-	tămâe
		10	-	10	-	-	făină di grâu pentru prescuri

https://biblioteca-digitala.ro

		10	-	10	-	-	vin pentru slujbă
		-	20	-	-	-	smirnă
		115	10				

662 20 Lefile sărvitorilor clirici, cari s-au modificat după greutatea ascultărilor, însă:

Lei	Pa(rale)	
100	-	Daniil ieromonah
62	20	Pahomii duhovnicu
75	-	Dumintiian ieromonah
35	-	Sofronii ierodiiacon
25	-	Ignatii ierodiiacon
40	-	Necodim cântăreţu
25	-	Theodosie cântăreţu
25	-	Savastiian paraclisiiarh
24	-	Nictarii tiji
24	5	Lavrentii bucătaru
20	25	Gherman, la brânzării
20	25	Gherontii, în ascultări
20	25	Gherasimu tiji
20	25	Irinarh bucătaru
20	25	Vitor, în ascultări
20	25	Ionichii Şoşa tij
20	25	Chesarie chelaru
20	25	Ionichii Istratii, la arhondaricu
20	25	Ionichii Lăstun, în ascultări
20	25	Varlam, la strană
20	25	Venedict, în ascultări

777 30 662 20

Lei	Par(ale)	No.	
777	30		Soma din urmă
555	-	15	merţi popuşoi
69	15	1	merţi şi 2 stămbolai şi giumătati grâu
140	-	10	vedri vinu
37	20	7	vedri şi giumătati brânză di oi

125 S-au trecut rămăşiţa ci s-au făcut la hramu

305 15 Cheltu(e)lile pentru cumpărări di băcălii, lumânări şi alti ecstraordinari a casăi, însă:

Lei	Par(ale)	Ocă	Dra(muri)	No	
57	20	11	200	-	peşti moron
28	-	3	200	-	undilemn
60	30	219	300	-	sari
5	-	2	-	-	orezu

https://biblioteca-digitala.ro

6	-	1	-	-	zahar
4	20	-	200	-	cafe
6	10	2	200	-	maslini
4	20	-	200	-	chiper
4	-	-	200	-	strafide
4	-	-	200	-	rumu
5	20	1	-	-	sopon bun
3	20	1	-	-	sopon prost
33	30	15	-	-	rachiu
10	-	2	-	-	lumânări di său
4	-	1	-	-	fede(a)
9	-	4	200	-	f(i)eru pentru topoară şi altile
2	20	-	-	-	o bucată coasă pentru oţălitu(l) topoarălor
1	35	-	300	-	păcură pentru unsul carălor
24	-	-	-	-	potcovitul a doi cai
1	10	-	-	1	sâtă proastă la trapeză
5	-	2	-	-	frânghie
2	-	-	-	1	căpăstru di frânghii
10	-	-	-	10	pânzi pentru ţol
6	-	-	-	2	saci pentru cărat făină
3	20	-	-	1	una traistă di lână
305	15				

2010

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/34. Original.

32 **1862 mai 3, Bicaz**

Principatele Unite
Subprefect(ura) de plasa Muntele
Nº 860.

Bicazu. (1)862 mai 3

https://biblioteca-digitala.ro

Cuvioasă Părinte.

În vedere(a) celor anonsate de Pref(ectura) districtuală prin ordinul N° 5188 şi notificaţiilor ce v-am adresat sub N° 517 şi (...) în cazul înapoirii banilor ce i-aţi priimiit de la orândarii moşiilor Pângăraţii şi Stejaru cu Tarcău, aconta câştiurilor reclemate de la ei de domnul Emanoilu Lupone, am onoară şi acumu pentru ce(a) mai de pe urmă dată a vă anonsa ca numaidecât pără în 48 oară să regulaţi înapoire(a) unor asămine bani numiţilor orândari, conformu somaţiilor ce v-am adresat, căci la mai multa întârzieri nu va rămâne alta, decât a să proceda înplinire(a) banilor din orice avere veţi posăda, fără a a vi să face ce(a) mai mică concesâi, aşa precumu şi orândarii stărui a priimi asămine bani ca prin urmare să să poată achita de domnul Lupone.

Priimiţi cuvioasă părinte cu astă ocazie încredinţare(a) preosăbitei mele consideraţii.

Subprefect (Gheorghe) Sandolescu <m.p.>.

Cuvioşâi(i) sale
Arhimandritului Varnava, egumenul Monast(irii) Pângăraţii.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cuvioşii sale arhimandritului Varnava; N° 860.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/51, f. 1. Original, difolio; Cu un concept din 12 mai 1862.

---

[1] Spaţiu gol.

33 **1862 mai 12**

Domnule Prefect

Domnul subprefect de Munte prin adresa No. 860 mă invită să plătesc o somă de 80 # ce a-şi fi priimit de la jidovii orândari de pe moşiile Pângăraţii şi Stejarul cu Tarcăul, ameninţându-mă că de nu voiu urma ai răspunde suma reclemată de domnul Luponea, mă va înplini din orice avere va găsi la mine, dar fiind că şi eu am a luoa de la d(umnul) Luponea mai mult decât cere de la mine, după cum aceasta să poate încredinţa din scrisoarea sa din 2 mai (1)860, prin care mă roagă să-l ajut şi să punu tot voiu ave(a) pentru înzăstrarea moşiei ca să nu rămâie nelucrată; în temeiul unei asemenea scrisori am dat în căutarea moşiilor o somă limpezită de 15318 lei, 24 parale, adică 10263 lei, 24 parale, bani în act după osăbit izvod anume arătători , 4500 lei, 100 merţă păpuşoi, după adeverinţa din 20 septemvrie (1)860, 555 lei, 10 pluguri cu hearăle şi hâlteile lor după adeverinţa din 13 mart(ie) (1)861, osăbit apoi <am mai> dat alte obiecte, <afară de cheltuiala moşii Tarcău, cari nu li-am plătit şi subvenţia

https://biblioteca-digitala.ro

(...) 1860>, ~~am dat~~ cari numai prin o formalnică răfueală să vor ~~dovedi~~ lămuri suma de 80 # ce am priimit-o de la orândari, fiind aconto aceloraş(i) sumi ce am a luoa <şi din cari multi sânt>[1] ~~toate~~ trecute în contabilitatea moşiilor Tarcăul, ~~nu poate fi considerate decât ca bine priimite de d(omnul) Luponea de la orândari, fără a căruia învoire nici au numărat banii, încât priveşte ai număra eu acum nu mă înlăturezu de felul îndată însă ce să face o răfuire spre a să vide ce am a luoa sau a da~~.

~~Vă rog Domnule Prefect ordonaţi această răfuire şi după aceea orice să va dovedi că rămânu datoriu d(umi)sale voiu plăti, precum şi d(umnea)lui să-mi răspundă mie până atuncea binevoiţi a regula ca jidovii să rămâie în toată nesupărare, precum şi eu de ameninţările d(omnului) subprefect ce înprotiva ordinului d(umnea)v(oastră) nu-i rămâni decât a procida cu înplinire dinu propria me averi.~~

~~1862 mai 12~~.

Esti nelegiuit şi nedrept a să strâmtori atât pe orândari, cât şi pe miniau plăti lui c(u)c(onul) Manolachi Lupone, pentru că orândarii mi-au numărat acei bani după ordinul său şi cu condiţie ca ei să facă scăzuta din câştiurile orânzil(o)r şi c(u)c(onul) Manolachi scăzutu de mini din banii subvenţii Ministerul(u)i.

Vă rog dar domnule prefect poronciţi su(b)prefectului suspendare(a) înplinirii acelor bani şi poronciţi a să rândui o Comisie alcătuită de oameni oneşti ca să mă răfuesc cu c(u)c(onul) Manolachi Lupone în totul. Şi dacă după lucrare(a) acei comisii voi rămâne datoriu voi plăt, asămine şi d(umnea)lui să fii îndatorit a-mi plăti mie; atunci să va vide(a) câtă averi au adusu d(umnea)lui la acele moşii, cini au înzăstrat moşiile şi ce capital au avut d(umnea)lui de la început şi pără acum.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/51, f. 1v-2. Concept, difolio.

[1] Adăgat de altă mână cu altă cerneală deasupra rândului.

34 **1862 mai 15**

1862 mai 15.

Domnule prefect,

Domnul subprefect de Munti, prin adresa no. 860, mă învită să plătesc o somă de 80 # ci a-şi fi priimit di la jâdovii orândari di pi moşâili Pângăraţii şi Stejaru cu Tarcău, ameninţându-mă că de nu voi urma ai răspundi soma reclamată di dom(nul) Lupone(a), mă va înplini din orice averi va găsî la mini. Daru fiind că şi eu am a luoa di la D(omnul) Lupone(a) mai multu dicâtu ceri di la mine, după cum aceaste să poati încredinţa din scrisoare(a) sa din 2 mai (1)860, prin cari mă roagă să-l agiut şi să pun totu ci voi ave(a) pentru înzăstrarea moşâi, ca să nu rămâe nelucrată. În temeiul unii asămine scrisori, am

https://biblioteca-digitala.ro

datu în cătarea moşâilor o somă limpezâtă di 15318 lei, 24 parali, adică 10263 lei, 24 parali, bani în ahtu după osăbetu izvod anumi arătătoru, 4500 lei, 100 merţă păpuşoi, după adiverinţa din 20 septemvrie (1)860, 555 lei, 10 pluguri cu hearăli şi hălteili lor, după adiverinţa din 13 marti(e) (1)861.

Osăbit apoi am mai dat aesti obiecti, afară di câştiurili moşâi Tarcău, cari nu me-au plătit şi subvenţiea mon(astirii) pi anul (1)860, cari numai prin o formalnică răfuială să vor lămuri. Soma di 80 # ci am priimit di la orândari fiind aconto aceloraşi sumi ci am a lua, şi din cari multi sânt trecuti în contabilitatea moşâilor Tarcău. Esti nelegiuit şi nedrept a să strâmtori atâtu pi orândari, câtu şi pi mini, ai plăti lui c(u)c(onul) Manolachi Lupone pentru că orândarii me-au numărat acei bani după ordinul său şi cu condiţâe ca ei să fie scăzuţi din câştiurili orânzâlor, şi c(u)c(onul) Manolachi scăzut-au şi mâna din banii subvenţâi mon(astirii).

Vă rog daru domnule prefectu poronciţi supprefectului suspendarea înplinirii acelor bani şi poronciţi a să rândui o comisâe alcătuită di oameni oneşti, ca să mă răfuescu cu c(u)c(onul) Manola(ch)i Lupone(a) în totu, şi dacă după lucrarea acei comisâi voi rămâne datoru, voi plăti. Asămine şi dum(nealui) să fie îndatorit a-mi plăti mi. Atunce să va vide(a) câtă averi au adusu dum(nealui) la acele moşâi, cini au înzăstrat au înzăstratu moşâile şi ci căpitalu au adusu dumn(ealui) di la începutu şi pără acumu.

Onorat domnului prefect al districtului Neamţ.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/52. Concept.

35 **1862 mai 21, Piatra**

Principatele Unite Piatra. 1862 mai ~~19~~ 21
Prefectura Districtului Niamţu

Cuvioasă Părinte!

Subprefectu(l) Ocolului Munteli prin raportul N° 770 încredinţază că valo(a)rea di bani cu cari domnu(l) Emanoilu Luponea să cuvine necontestat a să îndestula di la cuvioşâea voastră pentru varat(u)l, tomnat(u)l şî (i)ernat(u)l a 200 capite viti pe moşâea Pângăraţâi din (1)860 şî (1)861 esti în sumă de 15524 lei, 30 parali, după preţăluirea făcută de judeţâi comunilor Vadurili, Pângărăcioru şî Pângăraţâi.

Di aceea să înpărtăşăşti ştiinţă cuvioşâi voastri şî totodată vă invit ca să trimiteţi banii la Prefectură spre îndestularea d(omnului) Luponea.

(...) <m.p.>.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/53. Original, difolio.

https://biblioteca-digitala.ro

36 **1862 mai 29, Bicaz**

Principatele Unite
Subprefectura Arondesmentului Muntile
Destrict Neamțului Bicazu în 29 mai (1)862
Nº 1010

Cuvioasă Părinte

În privirea neurmărei cuvioşii voastre voastre de a răspunde suma banilor 80 g(albeni) # jâdovilor orândari de pe moşiea Pângâraţii, în urmarea notificaţii ce vi s-a adresat sub Nº (...)[1], prin judeţu a trei comuni s-au regulat a vi să face înplinirea din orice avere prop(r)ie a sfinţii voastre. Despre care regulare făcându-vă cunoscut, cu onoare vă poftesc că dacă vroiţi a vi să opri înplinirea, n-aveţi decât că în momentul primirei aceştei să răspundiţi suma pretinsă, comunicându-mi cfitanţiea orândarilor de primirea banilor.

Recomandându-vă Cuvioasă părinte cu prezenta ocazie încredinţarea preosăbitei mele consideraţii.

Subprefect (Gheorghe) Sandulescu <m.p.>.

Cuvioşii sale
Arhimandrit Varnava, egumân a Monâ(stirii) Pângaraţii.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cuvioşii sale Arhimandritului Varnava; Nº 1010.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/54. Original, difolio.

---

[1] Spaţiu gol.

37 **1862 mai 31**

Onoratii Prefecturi de Neamţu
Răspunsu

Priimindu invitarea onoratii Prefecturi Nº 7337 de (a) plăti suma de atâţa lei 15524 lei, 30 parali, valoraţi după preţăluirea costul(ui) cerutu de d(omnul) Luponea pentru notrirea vitilor meli din ani(i) trecuţi. Am rămas uimitu a videa asăminea nedreaptă pretenţâi, învăluindu şi ostinind în zădaru numai instanţâile fără nici un dritu şi fără nici un titlu.

https://biblioteca-digitala.ro

Înpregiurările adivărate sântu aşa, căci pentru hrana vitilor meli pe moşâea d(omnului) Luponea am avut alcătuiri cu preţuri ficsati prin înscrisul ci i-am datu, obligaţâea acelui înscris fiind îndeplinită prin plata banilor fără de cari nici mi-ar fi putut fi îngăduitu rădicarea vitilor. Cunoscu că un asăminia înscrisu ecsoflisâtu s-au şi disfiinţatu, însă anume nu ştiu cu ce titlu d(umnealui) vini a mai ceri al doile(a) rându de plată, făcând şi prin administraţâea acturi de evaluaţâe, cari sântu numai de co(m)petenţâea locurilor giudecătoreşti.

Vă rogu plecat di a să îndrepta o asămine lucrari şi a mă scuti de asăminea pretenţâe nelegală întru cari eu nu mă cunosc datoru cu un sângur banu.

1862 mai 31.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/55, f. 1-1v. Concept, difolio.

38 **1862 iulie 14**

Copie

De pe ordinul Prefecturei N° 10118 din 14 iulie 1862, urmat cătră Subprefectura Plasei Muntele.

În urmarea suplicei ce au dat Prefecturei Arhimandritul Varnava, pentru că n-ar datori cu banii reclemaţi de d(omnul) Emanoilu Lupone, costului ţinerei unor vite, făcându-să luare aminte lucrărilor s-au văzut că d(umnea)v(oastră) prin raportul N° 770, n-aţi deplinit cele ordonate sub N. 18322 din 28 dechemvrie (1)861, răspunzătoriu la raportul N° 1893. De aceea comunicându-vă însoţit aice întocmai copie de pe citata suplică, vă invit ca constatarea reclematului Lupone să o faceţ(i) în fiinţa ambilor părţi după dovezile ce părţile înpricinate vor înfăţoşa.

V. Miclescu.
Şăf b(iroul) II
D. Voltineni.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/55, f. 1-1v. Copie, difolio.

39 **1862 iulie 18, Bicaz**

Priimit la 6 avgust.

Principatele Unite Bicazu. (1)862 iulii 18
Subprefect de Plasa Muntele
N° 1428

Cuvioasă Părinte

https://biblioteca-digitala.ro

Chestie reclemată asupră-vă de d(omnul) Emanoilu Lupone pentru ţinere(a) unor vite în conformitate(a) ordinului Pref(ectului) N. 10118 urmeazi a să constata din nou, fiind contestată de cuvioşie voastră.

Despre care anonsându-vă, vă invit ca în termin de 10 zile nesmintit să vă prezentaţi la moşie Pangăraţii, unde de faţă cu subscrisul şi judeţile ce au săvârşit preţăluire(a) cumunicată Pref(ectului) cu referatul N° 770, să să constătezi validitate(a) cvestii, când dacă nu veţi fi următoru în termin(ul) arătat să vor proceda lucrările în prezenţa numai a părţâi stăruitoare, fără a vă rămâne cuvinte de pretesti, şi Subpref(ectura) va fi statornică negreşit în lucrare(a) de mai înainte aplicată în acest cazu.

Priimiţi cuvioasă părinte cu astă ocazie încredinţare(a) preosăbitei mele consideraţii.

Subprefect G(heorghi) Sandulescu <m.p.>.

Cuvioşii sale
Arhimandritului Varnava.

<Pe verso-ul filei a doua>: Cuvioşai sale / Arhimandritului Varnava; N° 1428.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/56. Original, difolio.

40 **1862 iulie 24, Bicaz**

Priimit la 6 avgust.

Principatele Unite Bicazu. (1)862 iulii 24
Subprefect de Plasa Muntele
N° 1490

Cuvioasă Părinte.

Spre constatare(a) cvestii reclemată de cuvioşie voastră asupra d(omnului) Emanoilu Lupone pentru banii 80 #, reclemaţi de orândarii de Pângăraţi i Stejaru cu Tarcău, precum prin ordinul Pref(ectului) N° 10258 să anunsă, regularisându-să termin la 10 a viitoarii luni avgust, despre cari anonsându-vă, sânteţi invitaţi ca atunce nesmintit să vă prezentaţi la moşie Pângăraţi, unde urmează a păşi şi subscrisul spre constatare(a) celor ecspusă de cuvioşie voastră prin suplica ce în copie s-au priimit pe lângă mincionatul ordin, căci la nefi(in)sare cvestia să va cerceta numai în fiinţa părţii stăruitoare.

Subprefect G(heorghi) Sandulescu <m.p.>.

Cuvioşii sale
Arhimandritului Varnava.

https://biblioteca-digitala.ro

<Pe verso-ul filei a doua>: Cuvioşai sale / Arhimandritului Varnava; N° 1491.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/57, f. 1-1v. Original, difolio; *Ibidem*, MMCCCXCVI/58, f. 2v. Copie.

41 **<1862> august 10**

Rezăluţâi avg(ust) 10.

În mărginirea închierii din 6 a trecutei luni iulii de pe suplica d(umnealui) părinti înregistrată la N° 11171, lucrările de vânzarea stupilor pentru banii reclemaţi de orândari rămâind suspendati, să va aminti Subprefectului ordinu(l) N° 10258, ca să prezănteză rezultatul, rămâindu acei stupi sub pri(…) privigheri până la finirea răfuelii ci ari a să faci de subscrisul pentru câştiurile moşâi Pângaraţâi şî alti ob(i)ecti ci d(omnul) Luponea au datorit monastirii după contractu posăsâi, conform ordinului derecţâi Ministeriului întru aceasta.

Isc(ălit) V. Miclescu.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/57, f. 2. Copie, difolio.

42 **1862 august 10**

Domnule Prefect

Prin Munitorul Ofiţâeal No. 158 din 21 iulie (1)862, văd că mi să publică vânzarea a 106 stupi cu albini pentru suma de 80 # ci orândarii di pi moşiea Pângăraţâi me-au dat după autorizaţâea d(omnului) Emanoil Lupone în conta productelor şi alti daraveruri ci urmează între noi; Şi fiind că di cătră Dipart(amentul) di Culti prin ordinul No. 5058 din 20 a trecutii luni iunie di pi cari alăturezu întocmai copii, mi să anunsă că domniea voastră dinpreună cu delegatul său, d(omnul) Neculai Bosâe aveţi a fini din nou răfueală regulat în totul dispre cee ci au fostu datori a da d(omnul) Lupone, atât cătră zisul Ministeru, precum şi de-a dreptul cătră Mon(astire) şi osăbiţi servitori, lucrarea ci aţi şi terminat, dar cari nu s-au disăvârşât. Numai puţân şi di cătră d(omnul) su(b)prefect a Plasăi Muntelui după ordinul ci aţi dat supt No. 10258, urmează ca la 10 a corentii să să constateză cvestiea acelor 80 # ci am priimit di la orândari numai în conta somilor băneşti cari am a luoa di la d(omnul) Lupone.

Aşadar, pără după săvârşirea unor asăminea chestii dintre mine cu d(omnul) Lupone, vă rogu d(imule) Prefect să binivoiţi a revoca lucrărili ci s-au aplecat pentru vindirea stupilor cari sânt publicaţi prin citatul Munitoru. Căci prin aceasta las că mi s-au făcut o loviri în creditul meu personal, dar apoi să poati aduci o complecari când stupii pi di o parti s-au publicat, a să vidi(a) apropiindu-să chiar şi terminul şi pi di alta răfueala regulată nici s-au început.

https://biblioteca-digitala.ro

Domnule Prefect,

Apelezu la dreptatea domnii voastri şi în numili legilor vă rogă regulaţi cât mai curând îndreptarea unor asămine lucrări înponcişati, căci cum să va păre(a) în viderea guvernului superioru că pentru una şi aceeaşi singură chestii administraţiea pi di o parte mă cheamă a insista întru constatarea ei, adică cazul acelor 80 # în terminul distinat la 10 a corentii luni, cari esti astăzi precum vă veţi lămuri din adresa su(b)prefectului No. 1490 ci o înfăţoşăzi în original, iar pi di alta tot pentru acelaş caz înainti di difinirea în vânzari.

Aceasta esti o complicaţii neînţălasă şi cari numai pătrundirea dum(nea)v(oastră) domnule prefect o poati repera spre a înlătura nipriielnicili consincvenţii ci potu rezulta în cele di pi urmă.

1862 avg(ust) 10.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/58, f. 1-2. Copie, difolio.

43 **1862 august 11**

Rezoluţie. (1)862 avgust 11.

Fiind că după somaţiile făcute d(omnului) Lupone sub N° 1491 şi arhimandritului Varnava sub N° 1490, d(omnul) Lupone nu au venit a să cerceta pricina la termenul de 10 a corentii fiind în Pieatră, încât s-au zădărnicit, iar pe de alta arhimandritul au întimpinat grainic că în aceasta nu să poate înfăţoşa fără delegatu Ministeriului de Culte, după încunoştiinţarea ci are de la acel Ministeriu, şi că mai ales că această chestie făcând parte în pricinile de răfuire locală ci are a să face de însuş d(omnul) prefect în prezenţa zisului delegat, să va răfira Prefecturii înpregiurările de înpiedecare ci motivează a să da rezultatul.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/59. Copie, difolio.

44 **1862 august 13**

Principatele Unite 1862 avgust 13
Subprefectura Plasii Muntele
N° 1639

Cuvioasă Părinte!

Cuvioşiea voastră în urmarea celor încunoştiinţate sub N° 1428 din 18 iulie contenit anul corent, n-au fost următoriu a vă înfăţoşa în terminul ci vi s-au supus în chestiea cu domnul Emanoil Lupone pentru banii ci au reclemat de la cuvioşiea voastră, aconta ţinerii unor vite, rezultat care să pretindă de Prefectură prin ordinul N° 10118.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare acum determinându-să definitiva cercetare la 30 a corentii sânteţi poftit a vă afla nesmintit la faţa locului întovărăşit de dovezile ci veţi fi păstrând.

A. Macsim <m.p.>.

Prea cuvioşiei sale
Arhimandritului Varnava

<Pe verso-ul filei a doua>: Prea cuvioşiei sale / Arhimandritului Varnava; Nº 1639.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/60. Original, difolio.

45 **1862 august 21**

Principatele Unite 1862 avgust 21
Subprefectura Arondismentului Muntele
Nº 1718

Preacuvioase părinte

Priimindu-să ordinu Prefecturii Nº 11888 motivat suplicii precuvioşiei voastre pentru că i-aţ(i) datori cu banii 80 # reclemaţ(i) de jidovii orândari de pe moşiea Păngăraţii şi înprotiva cărora s-au fost mijlocit la redacţie publicarea vânzării a 106 stupi cu albine asigurate de la cuvioşiea voastră.

Cătră care aminteşti aceştii Subprefecturi că după opservaţiea lucrărilor din Prefectură, s-au văzut că după închierea din 6 a trecutii luni iulie de pe suplica cuvioşiei voastre înregistrată la Nº 11171, lucrările de vânzarea stupilor pentru banii reclemaţi de orândari au rămas suspendate şi că să să aplice rostirea ordinului Nº 10258, priimit în asemenea caz şi în acea a finirii răfuelii ci are a să face pentru câştiurile moşiei Păngăraţii şi alte obiecti ci domnul Emanoil Lupone au datorit monastirii după contractul posesiei până când stupii să stei sub prejma privigherii.

Din a căriea motiv cu onor să face cuvioşiei voastre cunoscut că spre cercetarea acestor înpregiurări arătate de cuvioşiea voastră Prefecturii prin suplica dată şi darea rezultatului ordinilor ci stau pentru aceasta să binevroiţi a vă afla la faţa locului în zioa de cinci a viitoarii luni săptemvrie, terminul care s-au fixat cel mai de pe urmă, căci la contra când cuvioşiea voastră nu veţ(i) urma a vă înfăţoşa, să va urma lucrarea numai în fiinţa părţii stăruitoare fără a vă rămâne cuvinte de îndreptare.

Cu ocaziea de faţă priimiţ(i) cuvioasă părinte asigurarea osăbitii meli consideraţii.

A. Macsim <m.p.>.

https://biblioteca-digitala.ro

Preacuvioşiei sale
Arhimandritului Varnava

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/61. Original, difolio.

46 **1862 august 23**

No. 20 1862 avgust 23
La su(b)prefectul di Munte

Asupra adresăi d(umnea)v(oastră) cu No. 1639 prin cari mă invitaţi că di vremi ci dupre înconoştiinţare(a) cu No 1428 din 18 iulie trecut n-am fost următoru a mă înfăţoşa la terminul prescris în chestiea cu domnul Lupone pentru banii ci recleamă di la mine aconta (pentru) ţânerea a unor viti, apoi nesmintit în terminul ci aţi ficsat din nou la 30 a corentii să mă înfăţoşăzi la faţa locului întovărăşât di dovezâli ci am fi păstrând, cu căzuta smerenii vă răspund domnule su(b)prefect că eu nu port nici o obligaţâe către domnul Lupone ca să mă chiemi la înfăţoşari cu dum. şi nici voi pute(a) priimi aceasta ori di câti ori aţi mai terminaoa domniea voastră, în câtă vremi nu mi să va comunica vreo subsămnătură a me, cari nu mai mă poati tragi la înfăţoşări şi cercetări.

Cât pentru dovezâli ci ceriţi di la mine, cari sânt pârâtul, la aceasta vă pot chema di martor pi însuşi d(umnea)v(oastră) ca să spuniţi că o asămine înfăţoşari di dovezi după legi au trebuit să cereţi numai reclemantului acelui ci ceri spre a videa cari îi esti titlul ceririi. Fără di prezântari unui titlu eczăcutoru în faţa autorităţilor înplinitoari, orice lucrari s-au mişcat pără acum esti diparti di competenţâia administrativă şi cu atâta mai diparti cu cât legea dată eczăcutari ci prin ~~canalul~~ Manualul administrativ îi mărgineşti până la ce punt să întindi competenţâea sa, adică de a aczăcuta sânetili şî contractili negâlcevit.

Aşa fiind domnule su(b)prefect, vă rogu luaţi în priiviri întimpinare(a) ci am dat-o Prefecturii dispre stare(a) cauzăi cari v-au comunicat-o cu ordinul No. 10118 şi binivoiţi a mă scuti măcaru în viitoru dispre asămine dişarte ~~procesu~~ri pretenţii.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/62. Concept, difolio.

47 **<1862 septembrie11>**

Cuvioşii sale
Arhimandritului Varnava

Copie de pe ordinul Prefecturii de Neamţu N° 12857, urmată către subprefectul de Munte

https://biblioteca-digitala.ro

La raportul Dv N° 1616 atingătoriu de banii reclemaţi de orândarii di pi moşiea Pângăraţii, Stejaru i Tarcău di la arhimandritul Varnava, vă răspund că în câtă vreme titlurili dupre cari să recleamă banii di orândari privescu personal pi cuvioşiea sa şi în câtă vremi iarăşi cuvioşiea sa nu le-ar contesta legiuitu înplinirea dupre totu dreptul, să cuvini a să faci din averea cuvioşiei sali neputându-să scuti cu cuvântul că ar ave(a) a lua di la d(omnul) Luponea cu cari trebui a să socoti. Aşa daru nu rămâni decâtu a să aştepta rezultatul la îndestularea orândariloru.

Iscălit Derector Pref(ecturii) Grigoriu.

Întocmai cu originalu(l) I. Gheorghiu <m.p.>.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/63, f.1v. Copie, difolio.

48 **1862 septembrie11, Bicaz**

Principatele Unite Bicazu, (1)862 săpt(em)v(rie) 11
Subprefect de plasa Muntele
N° 1872
Cuvioasă Părinte

Ordinul domnului Prefect al judeţului Neamţu N° 12 857 relativ la banii 80 # ce s-a reclama de la cuvioşia voastră de evrei(i) orândari de pe moşiile Pângăraţii, Stejaru i Tarcău, vi-l comunic în copie anexat de acest spre lămurire, cu invitare a regula răspundere(a) banilor conform ordinului.

A. Macsim <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Prea cuvioşiei sale! / Arhimandritului Varnava; N° 1172.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/63, f.1. Original, difolio.

49 **<1862 septembrie 21>**

Copii

Domnule Ministru

Priimindu-să adresul onoratului Ministeru No. 13188 din trecutul anu (1)861cu propuneri ca vânzarea vitilor bătrâni şi a sporului lor să rămâe pentru prim(ă)vara viitoare şi când să să vândă numai acele bătrâne, iar nutrirea lor să fie cu pa(i)e. Asămine vânzări cari au fost să fie în primăvara trecută nu s-au regulat a să faci. Pi lângă aceasta vitili acele mari încă nu sânt di vândut, nefiind bătrâne, iar cu sporul nu să dă dizlegari cum să să urmează fiind că să zici că numai vitili acele bătrâni să să vândă.

https://biblioteca-digitala.ro

Totodată sporul nu esti cuprins prin contract, nici văraticul , nici ernaticul lor, şi pentru 9 capiti mânzaţi a mon(astirii) şi a schitului ci s-au vărat în vara trecută (1)861, adică viţăi(i) acei din anul (1)860, posesorul ceriplată sau va opri din producti. Iar pentru iarnă aceasta trecută, pentru aceşti 9 mânzaţi s-au cumpărat fânu totu di la posesor, că tocmai mânzaţi(i) di a să erna cu pa(i)e numiţi pripaşi s-ar râdica, precum şi în vara aceasta (1)862 acei 9 mânzaţi trecând în nume de gonitori s-au vărat tot di cătră posesor. Şi dacă esti să să vândă din preţul ci s-ar luoa, scăzându-să cheltueala a două varatici şi a unui ernaticu, asămine plata văcarului, cumpărat sari şi altili, mai nu să credi să rămâe vreun folosu.

Comitetul aduci la cunoştinţa Onoratului Ministeru că la această mon(astire) fiind lăsati numai 5 vaci cu lapti, esti atâta di puţânu, încâtu nici la arhondaricu pentru întâmpinare(a) musafirilor nu agiungi, iar după cum s-au urmat mai înainti di să da sâmbăta şi duminica lapti dulci la trăpezari, numai cu 5 vaci nu esti de undi. Asămine şi boii fiind lăsaţi numai 6, nu să poati întâmpina trebuinţa mon(astirii).

Onoratul Ministeru esti rugat di întregul sobor a aceştii mon(astiri) să binevoească a lăsa sporul di 9 capiti ci s-au zisu mai sus, adică pi lângă 5 vaci ci sânt, să să mai adaogă 5, să fie 10 vaci, şi pi lângă 6 boi să să mai adaogă 4, să fie 10 boi, când atunce mon(astirea) ar fi în toată mulţămirea având de undi întâmpina cu fruptul trăpezari(i) şi musafirii; iar noi boi, greutati di cari urmează trebuinţa, cu adăugiri că dacă Onoratul Minister ar binivoi a încuviinţa această neapărată nevoi, posesorul făgăduşti că cheltueala unui ernatic a două văratici acelor 9 capiti o hărăzăşti pentru mon(astire).

Comitetul cu tot soborul cu mari dorinţă aşteaptă cât de în grabă asămine încuviinţari, iar 9 mânzaţi, adică viţăii din anul trecut (1)861, cari în vara aceasta (1)862 s-au vărat tot di cătră posesor, pentru cari ceri plată, bini ar fi acum să să vândă, că di a să cumpăra fân pentru iarna viitoari cari ar fi să fie scumpu şi pi lângă cari mai urmează şi osăbită cheltueală îşi mănâncă preţul, dacă ar fi să rămâe vânzarea lor pi la primăvara viitoari.

Aceasta fiind o chestii cari nu rabdă întârzâeri, Comitetul roagă pi Onoratul Ministeru cât di în grabă a puni la cali.

(1)862 sept(emvrie) 21.

No. 25.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/64, f. 1-2. Copie, difolio.

50 **1862 septembrie 26**

Principatele Unite 1862 septembrie 26
Subprefectura Plasii Muntele
N° 1964.

https://biblioteca-digitala.ro

Precuvioase Părinte

În priivire că după mai multe somaţii ci s-au făcut domnului Emanoil Luponea, nu au venit la faţa locului spre a să cerceta celi arătate de precuveoşiea voastră Prefecturii prin suplica ci aţ(i) dat, că nu sânteţi datoriu cu banii 80 #, ca prin urmare să poată da domnului prefect rezultatul ordinilor N° 10258 şi 11888.

Aşadar pentru a să lua lămurire de această împregiurare, cu onor să face cuvioşiei voastre a vă înfăţoşa neîntârziet la această autoritate cu titlurile ci aţi ave în puterea cărora arătaţi prin suplică că aveţi a lua mai mare valoră de banii de la domnul Lupone, decât acei 80 #, ca prin urmare să să poată raporta Prefecturii.

Priimiţi precuvioasă părinte asigurarea osăbitii mele consideraţii.

Subprefect A. Macsim <m.p.>.

Precuvioşiei sale
Părintelui arhimandrit Varnava.

<Pe verso-ul filei a doua>: Precuvioşiei sale Părintelui arhimandrit Varnava. N° 1964.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/65. Original, difolio.

51 **1866 octombrie 22**

Domnule Prefectu

Chestiia acelor 80 # priimiţi di mini di la jâdovii orândari di pi moşiili Pângăraţăi şi Stejarul cu Tarcăul, cari după ordinul domnului Lupone au fostu autorizaţi a mi-i răspundi mie din câştiurile orânzâlor aconta sumilor ci şi eu am pusu întru înzăstraria acelor moşâi a sali pi baza răvaşului său prezântat Prefecturii cu suplica di la 15 mai, s-au fost mărginit prin închieria din 10 avgust a domnului prefect ca să stei până ci domniea sa va difini răfuealia în totul a domnului Lupone după ordinul Ministeriului.

Prin urmari răvaşul scrisu şi subscrisu a domnului Lupone ci l-am înfăţoşat cu mincionata suplică, prin cari mă roagă să pui tot ci am pentru înzăstrarea moşâi şi în temeiul căriea am pusu banii şi obiectili lămuriti prin ace(a) suplică.

Oari nu esti un titlu foarti legal doviditoriu că eu nu am fost o persoană străină di devrurili acei posesâi, şi că banii priimiţi di la jâdovi au fostu după însuşi ordinul domnului Lupone în conta sumilor pusă di mine tot după ordinul său la înzăstrarea moşâi(i), titlu cu cari am contestat şi contestezu cerirea îndărăpt a banilor di la mini, cum daru s-au putut ca închierea unui prefectu să

https://biblioteca-digitala.ro

fie disfiinţată prin o alta a derectorului său, după cari vădu poronca di înpliniri, că dupre instrucţâi derectorul nu are această dreptate di a sfărâma închierili prefectului.

Vă rogu domnule Prefectu faciţi îndreptare(a) cuvenită în mărginirea închierii domnii voastri. Repetaţi lucrărili pentru urmare mai întâi a totului răfuelii şi mă puneţi cât mai curându vizavi cu domnul Lupone ca să-l dovidescu în faţa jâdovilor orândari, că dum(nealui) însuşi au ordonat să-mi numeri acei 80 # cu cari eram al scăde(a) pi dum(nealui), şi dum(nealui) a scăde(a) pe jâdovi.

Aceasta esti fire(a) adivărului recunoscută prin însuşi titlul di amesticu(l) ci am avut acolo.

1863 oct(om)v(rie) 22.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/66. Concept, difolio.

52 **1862 noiembrie 2**

Domnule Ministru,

Nr. 31
1862 noemv(rie) 2

La 21 a trecutii luni săptemvrii, supt N° 25 am adresat Onoratului Minister pre larg toati înpregiurării pentru 9 viţăi din anul 1860, adică 5 la mon(astire) şi 4 la Schitu(ş) Tarcău, cari în anul acesta sânt gonitori, şi fiind că iarna sosăşti, binevoeacă Onoratul Ministeru a ni da dizlegari dacă au încuviinţat propuniri(a) sau mai bine zicând neapărata nevoi(e) di a lăsa acel sporu di 9 capiti spre a să adăogi la zăstre(a) mon(astirii); care la această mon(astire) s-au fostu lăsat foarti puţâni viti, şi dacă aceasta să încuviinţază, posesorul ca pentru mon(astire) făgăduişti a uşura ernaticul totodată şi pentru 9 mânzaţi, 5 la mon(astire) şi 4 la schit, adică viţăii din anul trecut 1861.

Binevoească Onoratul Ministeru a puni îndată la cali vânzare(a) lor, că di a intra pi iarnă nu avem nici o închipuiri iar posesorul ceri plată pentru vara trecută.

ANIC, Fond Achiziţii noi, MMCCCXCVI/64, f. 2. Copie, difolio.

53 **1862 noiembrie 19**

Ministerul Cultelor şi
Instrucţiuniei Publice
din
Principatele-Unite ale României

Anul 1862, Luna noemvr(ie) 19

https://biblioteca-digitala.ro

Secţiunea Clerului
Nº 22173

Cuvioşilor Părinţi

În consideraţia nevoii ce arătaţi prin raportul N. 31 că ar ave(a) casa şi în consideraţia încredinţării ce daţi ca posesorul le va ceda gratis, să lasă pe seama M(ănă)s(tirii) ca zestre şi acei nouă gonitori pe care îi veţi trece în catagrafia zestrei M(nă)s(ti)re(i), iar acei nouă mânzaţi s-au însărcinat pe D(omnul) President a Judecătorii ca să-i estimeze şi Prefectura Districtului în unire cu precuviosul Egumen a M(ănă)s(ti)re(i) şi delegatul Ministerului finanselor după înaintire(a) legiuitelor publicaţii să-i vândă licitativ în Camera Prefecturei.

Primiţi asigurarea osebitei mele consideraţii.

Ministrul N. D. Racoviţă <m.p.>.

Şeful Secţiei D. Ghidionescu <m.p.>.

Cuvioşilor părinţi
Comitetului M(ănăsti)rei Pângăraţi

<Însemnare pe prima filă>: 9 gonitori să intre în zestre(a) Mon(astirii).

<Pe verso-ul filei a doua>: M(inisterul) Cultelor; Neamţu; Onor(atului) Comitetu allu M(ănăsti)ri(i) Pângăraţi; N. 22173.

ANIC, Fond Achiziţii Noi, MMCCCXCVI/67. Original, difolio, sigiliu în ceară roşie, fărâmat ¼.

54 **1862 noiembrie 19**

Ministerul Cultelor şi
Instrucţiuniei Publice
din
Principatele-Unite ale României
Secţiunea Clerului
Nº 22176

Anul 1862, Luna noemvr(ie) 19

Pre cuvioase părinte,

Regulându-se dupre cerirea Comitetului acei M(ănăsti)ri prin raportul N. 31 ca nouă mânzaţi din sporul vitelor zestre a M(ănăsti)rei să se vândă licitativ, vă invit ca în unire cu D(omnul) Prefect districtului şi în asistenţia delegatului D(omnu)lui Ministru al finanselor după înaintire(a) legiuitelor

https://biblioteca-digitala.ro

publicaţii să-i vindeţi licitativ în Camera Prefecturii şi să-mi raportaţi resultatul.

Primiţi asigurarea osebitei mele consideraţii.

Ministrul N. D. Racoviţă <m.p.>.

Şeful Secţiei D. Ghidionescu <m.p.>.

Precuviosului părinte

Egumenul M(ănăsti)rei Pangaraţi.

<Însemnare pe prima filă>: 9 mânzaţi să să vândă.

<Pe verso-ul filei a doua>: M(inisterul) Cultelor; Neamţu; Cuv(iosului) părinte allu M(ănăsti)ri(i) Pângăraţi; N. 22176.

ANIC, Fond Achiziţii Noi, MMCCCXCVI/68. Original, difolio, sigiliu în ceară roşie, fărâmat ¾.

55 **<după 1862 noiembrie 19>**

Domnule prefectu,

În vara anului 1861s-au priimit la Mon(astirea) Pângăraţii di la lăcuitorii acel(e)aşi moşâi 1017 ocă brânză din aceea din aceea ci datora lăcuitorii dumisali Emanoilu Lupone pentru un munte, şi cu care somă di brânză dum(nealui) Lupone esti a să scăde din cfitnţiile subvenţii ci i s-au datu, cunoscută Ministeriului din reclemaţiea ci i s-au datu aceasta după pilda anului 1860 / precum stă dovadă contabilitatea Comitetului şi negreşâtu şi a domnului Lupone când va voi a o da di faţă. În aşteptare(a) aceştii reguli, Comitetul priimeşti adresa Subprefecturi(i) di Munte No. 1889 după reclemaţiea dum(nealui) Luponea că au constatat că asămine brânză s-au dipusu la mon(astire) ca dipozitu şi pi aşa cuvânt ceri a i să înapoi, fără însă ca Subprefectura să eai di bază răspunsurili ci i s-au dat di Comitet la aşa ceriri, şi fără însă a să lămuri di adivărul că dacă brânza ar fi depusă în aşa regulă, n-ar fi trebuitu bătută cu sarea şi în vasili Comitetului şi la dispariţia sa.

Domnule prefectu, stăruinţili domnului Lupone di a să folosi cu nedreptul di subvenţiea lăsată de guvernu pi(n)tru ţinerea acestui sfântu lăcaşu şi di a aduci pi monastiri în ce disăvârşită lipsă ce-i cunoscută, fiţi bun ca unul ci sânteţi aleşi di a ţânea dreptatea în regulă di a scuti pi Comitetu di o aşa acolisitoari pretenţâe.

ANIC, Fond Achiziţii Noi, MMCCCXCVI/69. Concept.

https://biblioteca-digitala.ro

56 **1863 ianuarie 13**

#
15 Adică cinsprăzece galbini am luat cu împrumutare de la sf(inția) sa părintele arhimandritul Varna(va), egumenulu Mon(astirii) Pângărații cu-n termenu până la șasă săptămâni începătoare de astăzi, fără mai multă prelungire. Iară spre mai bună siguranție urmează a me(a) iscălitură scrisă-n evreește.

1863 ghenar(ie) 13

Am priimit banii sus arătați.

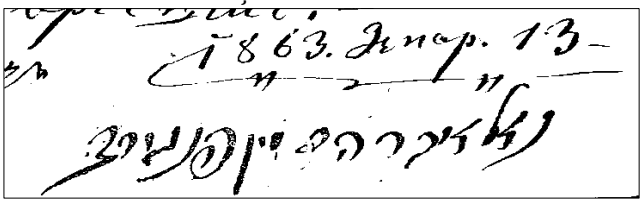

ANIC, Fond Achiziții Noi, MMCCCXCVI/70. Original.

57 **1863 ianuarie 28, Iași**

Monitoriu cu stupi. No. 20. La 8 mart(ie) termin.

Iașii, luni, 28 ianuarii 1863. Prefectura.

Nº 521. Di la precuvioșiea sa arhimandritul Varnava fiind asigurați 106 stupi cu albini, în pretențâea orândarilor di pi moșiia Pângărații pentru 80 # se publică vânzari(a) licitativu acelor stupi cu termen di 40 zili la înplinire(a) căruea concurenții să să înfățoșeză în camira Prefecturii unde ari a să faci hareciluire.

ANIC, Fond Achiziții Noi, MMCCCXCVI/71. Original.

58 **1863 ianuarie 30, Piatra**

Principatele Unite Piatra. 1863 ghenari(e) 30
Prefectura Judeațului Niamțu
Biuroul al II-lea
Nº 1170

Cuvioasă Părinte!

Regulând a să publica prin Monitoriu vânzarea licitativ(ă) a 6 bouți mânzați și trei văcuți mânzati din vitili Monastirii Pângarații în zălili hotărâti 16, 17 și 18 a lunii viitoari fevruarii, am onoari a vă faci cunoscut că în aceli zili

https://biblioteca-digitala.ro

să urmaţi a vă înfăţoşa la camera Prefecturii ca în prezănţa Cuv(ioşiei) să să poată săvârţi[1] vănzarea.

De. Burchi <m.p.>.

Şef Biuroului al II lea D. Vâlceanu (?) <m .p.>.

Cuvioşii sali Egumenului Monastirii Pângaraţii

ANIC, Fond Achiziţii Noi, MMCCCXCVI/72. Original.

[1] Aşa în text; săvârşi.

59 **1863 februarie 18**

Domnule Prefect

Prin suplicili meli din 22 octomvrii, 10 avgust, iar mai în special prin ace(a) din 15 mai, anul încetat, am lămurit înpregiurările după cari nu mă socot dator di a plăti acei 80 # reclemaţi de jâdovii orândari di pi Pângăraţi, mai întâi di a să difini o generală răfueală între mine cu d(omnul) Lupone pentru capitalul ci am pusu la înzăstrarea posesiilor sali şi în a căriea contă am priimit acei 80 # din câştiurile orânzilor cu comsemţementul[1] d(omnului) Lupone.

Odată cu suplicile mencionati am înfăţoşat ca cel mai legal titlu a ceririi meli însuşi autografa scrisoari a d(omnului) Lupone, în virtutea căriea eu am făcut vânzările la înzăstrarea moşâilor sali, şi nu un asăminea necontabil titlu în mână, am cerut urmarea zisăi răfueli, dupre a căriea finite, dacă voi rămâne datoru, voi plăti. Iar până atunce să stei din vânzarea stupilor.

Însă o asămine lucrari dişi au fost aprobată prin unile rezăluţii, prin altili însă s-au revocat şi în fine văd că iarăşi mi s-au scos în vânzari stupii. În asămine pretenţâe după Munitoru No. 20, vin a apela la iubirea de dreptati a domnii voastri, Domnule Prefect, şi a vă ruga să binivoiţi a reorganisa lucrăriile unii duplii[1] răfueli.

Varnava arhimandrit <m .p.>.

1863 fevruarii 18.

Domnii sali

Domnului Prefect al districtului Neamţu

ANIC, Fond Achiziţii Noi, MMCCCXCVI/73. Original; Ibidem, MMCCCXCVI/73a. Concept.

[1] Aşa în text.

60 **1863 fevruarie 21**

Onoratii Prefecturi a districtului Neamţu

https://biblioteca-digitala.ro

Orândarii di pi moşiea Pângăraţi
Avram sân Solomon şi Altăr sân Bercu
Cerire

Pentru banii 80 # ~~reclamaţi di noi di la Arhimandritul Varnava cari u fost~~ ci am fost autorizaţi di fostul posesor, d(omnul) Lupone, şi i-am dat Arhimandritului Varnava, cu cari bani să ni scadă din câştiurile orânzilor, în urmă d(omnul) Lupone înplinind di la noi câştiurili diplin, di aceşti bani 80 # ni-am îndistulat în totul di la numitul Arhimandrit. Şi pentru că nu mai avem nici o pretenţâe asupra bani, rugăm pi onorata Prefectură să închidă acta acestui proţăs pentru totdeauna.
1863 fev(ruarie) 21.

ANIC, Fond Achiziţii Noi, MMCCCXCVI/74.

61 **1863 fevruarie 21**

65 Adică şaizăci şi cinci galbini sânt datoru a răspundi orândarilor Avram sân Solomon şi Altăr sân Bercu cu vade la duminica mari, anul curent, şi pentru că voi fi următoru, întocmai urmează a me iscălitură.
1863 fev(ruarie) 21

ANIC, Fond Achiziţii Noi, MMCCCXCVI/75.

62 **1863 septembrie 10, Piatra**

Piatra. 1863 săptemv(rie) 10
Ceea ce datoreşte după înscris.
Iscălit subprefect A. Manoliu.

Domnule Prefect

În nenorocitili meli afaciri cu domn(ul) Emanoil Lupone mi-am păstrat pentru Sfânta (Mă)năstire Pângăraţâi, cu specialul contract a dumisali scris şi subscris de dumnialui singuri pârăile di pi moşiia Tarcău cu păscăria şi un nr (?) căpriori şi nişti brânză.

Lucrărili actilor din Prefectură şi Subprefectură dovidesc anevoinţăle cu cari am putut să biruesc opunerili încercati di dumnialui la răspectaria autografului său în scris, încât mi-am şi priimit îndestularia pentru anul trecut. Anul acesta însă nu esti tot aşa. Domn(ul) Lupone prin lucrărili din urmă ezăcutate de Subprefectura răspectivă, vini a înfiinţa un săcfestru din obiectili ci li posăd eu în dreptate(a) mencionatului contract spre disdăunarea pritenţâlor

https://biblioteca-digitala.ro

ci-şi formuliază pentru luoari zăcelnicilor de pe la moşii. Într-alti cuvinti vra a să plăti de o datorii lămurită cu altă datorii nelimpezâtă (...)[1] ci nu poati fi permis după principiul legilor în vigoari.

Domnule Prefect. Dacă Camera legii dătătoare constituantă în vertutia unui document emanat de la toate înpărăţâile pământului / Convenţâia / au dat jos privilegiul şi scutinţâli regulamentarii, vre(a)u să vorbesc de oborâre(a) zăcelniciilor[2], ci vinovat poate fi autorul lucrului de mai înnainte arendat de a dispăgubi pe arendaş de o parte a folosinţii, căci esti în puteria sa de a să lăsa de arendă de vremi ci ţara făcând o legi, prin aceasta au întrebat unul din condiţâili contractului, căci proprietariul numai atuncia devini respunsabil vizavi de orândaşul său, când el sângur să faci călcătoriul condiţâiloru contractăluitoari.

Cu zmerenie, Vă rog, Domnule Prefect, a ordona întri clasificaţâia a contractului esă cu tot până acumu, şi domnul Lupone de ari vreo pretenţâii pentru luaria zăcelnicilor, cauti şi cu acel ci i-au luoat, a dică cu ţara, căci nu eu, ci Adunaria suveran(ă) a Ţării i-au luoat.

Binivoiţi a priimi încredinţare(a) stimii ci vă conzărv.

Domnii sale
D.D. Prefectului district(ului) Niamţ.

ANIC, Fond Achiziţii Noi, MMCCCXCVI/76, f. 1-2.

---

[1] Rupt.
[2] Aşa în text.

63 **1863 septembrie 12**

Prinţipatele Unite Române (1)863 săpt(e)mv(rie) 12
Prefectura judeţului Neamţu
No. 13184.

Domnule Suprefectu

Spre răspunsu la raportul du(mnea)v(oastră) N. 1963, însoţit de prescriptul verbal încheet în chestâea dintre cuvioşiea sa arhimandritul Varnava, egumenul Mon(astirii) Pângăraţii, cu dum(nealui) Emanoil Lupone pentru îndreptarea a nişte pârai(e) cu peşti şi 200 ocă brânză, vă fac aspră mustrare pentru dislegarea ci ceriţi, căci dislegarea nu să încape încât sânt înscrisuri. Domnu Lupone nu să poati feri di a trăda toati aceli ci esti obligat prin înscris cătră egumenu, şi dacă ari pretenţâi asupra egumenului, nu ari dicât a reclema, earu nu a vroi să să scutească di aceli ci esti datoru prin înscrisu cu simpli verbali pretenţii di dispăgubiri, căci nu-i prevăzut prin contract, şi daru

https://biblioteca-digitala.ro

du(mnea)v(oastră) vi să ordone(a)ză a egsăcuta înscrisul, căci la din contra urmând noă tânguiri din partea egumenului, veţi fi atuncea răspunzător.

Prefect G. Corodinu <m.p.>.

Rezoluţiea Subprefecturei. (1)863 săpt(em)v(rie) 13

Pe di o parti se va da ordin judeţilor comunei Stejariu i Tarcău a întări stăpânirea ce posidă arhimandritul Vărnava a pârăilor cu păstrăvi şi căpriorii, şi a avea la dispoziţie acei doi păscari, Toader Bolancea şi Iordachi a Călugărului nesupăraţi de d(omnul) Luponea la lucrul boerescului şi care au a se folosi de la d(omnul) Luponea şi de locurile de hrană după aşăzământ, iar pe de alta se va ordona judeţilor ca grabnicu luând brânza în câtime de 200 ocă, grabnicu se o aducă la Subpref(ectură) - ase da arhimandritului Varnava sub chitanţa i când totodată i si va faci cunoscut şi d(omnului) Luponea că contra înscrisului seu după deslegarea Prefecturei nu i se poati tolera nici o scutinţe cu acele intimpinate pentru zecelnici ce să urmeză regulat a deplini şi pe viitoriu.

ANIC, Fond Achiziţii Noi, MMCCCXCVI/76, f. 2-2v..

64 **1863 octombrie 25**

Principatele Unite Romîne 1863 octomvrie 25
Preşedintele Tribunalului de Neamţu
No. 7564

Cuvioşii sale Arhimandritului Varnava

Domnul Emanoil Luponia protestând la acest Trib(unal) a nu se întări vechilimeaoa cu care cuvioşiia voastră vroiţi a autoriza pe d(omnul) Neculai Bosie, în toate pricinile ce le aţi ave civile şi prese pe rezone că d(omnul) Bosie este vechilul Minist(erului) de Culte şi că advocaţii acelui ministeriu sânt consideraţi ca amploiaţi. Spre a nu se da motiv domnului Luponia de a nu se înfăţişa la termin în pricina ce aveţi cu d(umnea)lui, Subsemnatul conform închierii Camerii cu onoari vă faci cunoscut că după cercularia de la pagina 911 a Codului giudecătoresc, amploiaţii fiind opriţi de a priimi şi însărcinări de vechili, cuvioşiia voastră, sau să vă alcătuiţi alt plenipotente sau să vă înfăţoşaţi însuşi, fiindcă d(omnul) Bosie precum s-au zis este dintre amploianţi(i) statului.

P. P. Miloşu <m.p.>.
D(irector) (...) <m.p.>.
Şef (...) <m.p.>.

SJAN Iaşi, Colecţia Documente, 784/18.

https://biblioteca-digitala.ro

65 **1871 septembrie 19**

Adeverinţă.

Am primit citaţia cu N° 372 din 15 septembr(i)e a Domnului Judecătoriu de plasa Muntile, Judeţulu Neamţu, de primire am dat aceasta.
1871 septembr(i)e 19.
Ilie Năzăreanu <m.p.>.

SJAN Iaşi, Fond Mănăstirea Pângăraţi, III/214.

66 **1871 septembrie 19**

Adiverinţă.
Am primit citaţia cu N° 371 din 15 septemb(rie) a Domnului Judecătoriu de plasa Muntile, Judeţul Neamţu, de primire am data aceasta.
1871 septembr(i)e 19.
Neculai Ciobotariu <m.p.>.

SJAN Iaşi, Fond Mănăstirea Pângăraţi, III/215.

67 **1873 iunie 14**

Adeverinţa.
Biletulu Domnului Prefectu Iorgu Roznovanu s-au primit de cătră subsemnatulu, pentru că urmeaze acesta.
1873 iunie 14.

<ss>.

SJAN Iaşi, Fond Mănăstirea Pângăraţi, III/216.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

PROCESUL DE CALOMNIE INTENTAT DE EMANOIL LUPONI ÎMPOTRIVA ARHIMANDRITULUI VARNAVA, EGUMENUL MĂNĂSTIRII PÂNGĂRAȚI (1862-1864)

Cosmin NIȚĂ[1]

Cuvinte cheie: *arhimandritul Varnava, Mănăstirea Pângărați, Emanoil Luponi, proces, calomnie, broșură*

Keywords: *Archimandrite Varnava, Pângărați Monastery, Emanoil Luponi, trial, defamation, brochure*

În numărul II al revistei „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic" domnul profesor Costin Clit a publicat materialul *O nouă versiune a „Istoriilor" arhimandritului Varnava despre Mănăstirea Pângărați și Schitul Tarcău*, care reprezintă valorificarea a două documente ce cuprind istoria Mănăstirii Pângărați și istoria Schitului Tarcău, redactate și semnate de arhimandritul Varnava la 28 martie, respectiv 6 aprilie 1857, la solicitarea mitropolitului Sofronie Miclescu[2]. Tot în cuprinsul acestui articol s-a făcut referire și la o altă scriere a arhimandritului Varnava: *Ceasul cel rău sau memuar de purtare și mântuitoarele fapte [ale] domnului spat. E. Luponi cu prilejul de advocat către arhimandritul Varnava, egumenu Mănăstirei Pângărației*, *ținutul Neamțu*, tipărită la Iași, în Tipografia lui Adolf Bermann, Podul-vechiu, 1862. Autorul a expus modul în care avocatul Emanoil Luponi a profitat de pe urma naivității starețului Mănăstirii Pângărați iar acesta din urmă a fost silit de împrejurări să publice broșura amintită mai sus[3].

În anul 2025, colectivul de redacție al publicației „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic" a procedat la publicarea în secțiunea *Restituiri* a broșurii *Ceasul cel rău...*, pentru aducerea la cunoștința cititorilor a unor publicații mai vechi privitoare la istoria mănăstirii Pângărați[4]. Tot în cursul acestui an, în urma unor cercetări la arhivele din Iași, a fost descoperit în fondul Judecătoria Neamț un dosar intitulat „*Acta următoare între dumis(ale) Emanoil*

---

[1] Complexul Muzeal Național „Moldova" Iași – Muzeul de Istorie a Moldovei, IAȘI.

[2] Costin Clit, *O nouă versiune a „Istoriilor" arhimandritului Varnava despre Mănăstirea Pângărați și Schitul Tarcău*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", II/2024, p. 201-202.

[3] *Ibidem*, p. 207-208.

[4] Arhimandritul Varnava, *Ceasul cel rău sau memuar de purtare și mântuitoarele fapte [ale] domnului spat. E. Luponi cu prilejul de advocat către arhimandritul Varnava, egumenu Mănăstirei Pângărației*, *ținutul Neamțu*, tipărită la Iași în Tipografia lui Adolf Bermann, Podul-vechiu, 1862, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", III/2025, p. 585-597.

https://biblioteca-digitala.ro

Luponi cu arhimandritul Varnava, egumenul M(onastirii) Pângărații pentru calomnie", cu data de început 24 decembrie 1862[5]. Egumenul Varnava a publicat broșura cu scopul de „a supune lumii întregi haracterul dumisale spatariul E. Luponi"[6] pentru „ca să arăt lumii pe fiiul vicleșugului, carele este fiiul dieavolului. Pentru pilda neamului omenescu"[7].

Pentru a se înțelege acest întreg proces este necesar a se analiza mai multe informații despre avocatul Emanoil Luponi. Astfel, despre familia acestuia, paharnicul Constantin Sion a consemnat următoarele: „Lupescu este din Iași, unde au fost un Iordachi Lupu, sluga vornicului Iordachi Drăghici, pe carele pe la 1826 l-au făcut medelnicer și vatav la Lungani. Aceluia i-au rămas ficiori, din care unul învățând la Academie, au fost profesor la școala publică din Târgușor, și din Lupu ș-au făcut porecla Luponi. Acum domnul Grigorie Ghica l-au rânduit cilean (membru al tribunalului) la judecătoria Roman"[8].

Manolachi Lupovici a fost primit la Institutul Sfinților Trei Ierahi din Iași în anul 1835, figurând în *Catalogul tinerilor primiți cu cheltuiala Epitropiei ...*, iar unul dintre colegii săi a fost Theodor Codrescu. Despre acesta se mai preciza că a „fost Prețedinte de trib(unal) la ținutul Neamț. El mai în urmă s-a numit Luponi. E mort"[9].

Emanoil Luponi a fost profesor la Școala din mahalaua Târgușor din Iași în perioada 1 octombrie 1844 – 1 octombrie 1846[10]. Nu se cunosc detalii despre activitatea sa până la 12 octombrie 1850, moment în care, în presă, se anunța trecerea lui de la „de la îndatorirea de candidat în Giudecătoria ținutului Neamț la aceia de asesor la giudecătoria ținutului Romanul, în locul ce s-au ocupat de D. Costachi Andrei"[11].

Din perioada în care a lucrat la Judecătoria ținutului Roman, la Biblioteca Academiei Române se păstrează un manuscris din 1852 intitulat: *Scală cuprinzătoare pe scurt de toate ofisurile și dezlegările; urmate către judecătoriile ținutale, de la 1844 iulie 9 până la 1852 inclusiv, prelucrată de asesorul giudecătoriei ținutului Roman, Emanoil Luponi, 1852*[12]. În anul 1854 a

---

[5] SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, 68 file. Pe coperta adăugată mai târziu titlul este „Varnava arhimandrit pentru calomniile d(omnu)lui Emanoil Luponiea.

[6] *Ibidem*, f. 6.

[7] *Ibidem*.

[8] Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contemporane*, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1892, p. 192.

[9] Th. Codrescu, *Uricarul*, VII, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1886, p. 205

[10] *Analele Parlamentare ale României*, tomul XIV, partea II, *Obicinuita obștească Adunare a Moldovei, Legislatura III, sesiunea IV (XIV) – 1846, sesiunea V (XV) – 1847*, București, Imprimeria Statului, 1907, p. 282, 478.

[11] „Zimbrul", no. 30, joi, 12 octombrie 1850.

[12] Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, București, Editura științifică și Enciclopedică, 1978, p. 28, nr. 64.

https://biblioteca-digitala.ro

primit autorizația pentru „căutarea pricinilor de judecăți civile”[13], obținând astfel atestatul de liberă practică în baza studiilor desfășurate în cadrul Academiei Mihăilene[14].

În anul 1856 a fost și locțiitor de dregător al ținutului Roman, moment în care a avut un conflict cu starostele supușilor austrieci din acel ținut, din cauza asupririlor pricinuite unor locuitori de pe moșia Arămești, de către supusul austriac Gheorghe Florescu Orghidan, conflict la care a luat parte și comandantul de garnizoană al trupelor austriece din Roman[15].

La 27 iulie 1856, acesta activa drept șef al secției I, din cadrul Departamentului Cultelor și Instrucțiunii Publice din Moldova, condusă de Th. Balș[16].

În presa vremii, apar diverse informații despre Emanoil Luponi. Astfel, la 25 mai 1863, Prefectura Județului Neamț a trimis către publicare informația conform căreia urmau să se vândă la licitație „28 și gium. plute bracuri de dulapi și 7 gium. plute ghile” pentru salariul datorat lui Alecu Ghimici de către Emanoil Lupone, pentru perioada cât a fost vechil la moșiile Pângărați și Tarcău[17]. La 13 iulie 1863, Prefectura județului Neamț anunța evaluarea acareturilor efectuate de către Emanoil Lupone, din nou, pe moșia Pângărați și evaluarea unui stânjen de lemne[18].

Un alt anunț al Prefecturii, din 18 decembrie 1863, arata că au fost scoase la licitație 49 de boi „giugari” de pe moșia Tarcău „a conto banilor datorți de d. Emanoil Lupone Ministerului Cultelor, de la reînposesuirea mosiei Pângarații”[19]. Conform anunțului, reiese că acesta se judeca cu ministerul pentru niște sume de bani. În același timp, a deschis și un proces contra arhimandritului Varnava, de altfel nu singurul, pentru a mai recupera niște bani:

„A conto îndestulărei d. Emanoil Lupone, cu o sumă de bani de la Arhimandritul Vârnavu, urmând a se vinde licitativ 174 stupi în ei, 122 matci și 52 roi, ce se găsesc în grădina de la Monast(irea) Pângărații împliniți de la sfinția sa arhimandritul, se publică termenul de 40 zile pentru vânzarea acestor stupi, cu deșteptarea concurenților ca la împlinirea termenului să se prezinte la Prefectură unde are a se face adgiudecația, ear mai înainte de

---

[13] Ioan Lupu, Dan Berindei, Nestor Camarino, Ovidiu Papadima, *Bibliografia analitică a periodicelor românești*, vol. II, 1851-1858, partea II, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, p. 628, nr. 11581.

[14] Gheorghe Ungureanu, *Istoria avocaturii în Moldova. Istoricul instituției, avocați, documente,* vol. I, *Până la anul 1880*, Iași, Tipografia Alexandru A. Țerek, 1938, p. 217.

[15] SJAN Iași, Secretariatul de Stat, inv. 2225, nr. 2097.

[16] Th. Codrescu, *Uricarul*, vol. IX, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1887, p. 484.

[17] „Progresul”, anul I, no. 52, sâmbătă, 25 mai 1863.

[18] „Progresul”, anul I, no. 80, sâmbătă, 13 iulie 1863.

[19] „Progresul”, anul I, no. 164, miercuri, 18 decembrie 1863.

https://biblioteca-digitala.ro

ecsipirarea acestui termin, să vadă stupii la starea locului, fiind că nu se pot aduce la Prefectură în timpul prezent”[20].

La 1 aprilie 1865 a vândut, prin contract, „D-lui Ali Chisiminoglu 150 plute di dulapi şi scânduri de pe moşiea Tarcău”[21] iar la 11 aprilie 1867, la Prefectura judeţului Neamţ s-a publicat anunţul pentru „vănzarea a 4500 ocă sare, împlinită de la D. Teodor Liciu, spre satisfacerea d. Emanoil Lupone de o sumă bani”[22].

La 22 august 1868, Emanoil Luponi a fost ales primul decan al baroului din judeţul Neamţ, obţinând 11 voturi[23], iar la 25 februarie 1870, a fost numit în postul de avocat al statului în acest judeţ[24]. A rămas în postul de decan al corpului de avocaţi până la 27 iunie 1871, când a fost numit preşedinte al Tribunalului Neamţ[25].

Se pare că acesta deţinea cunoştinţe avansate în domeniul mecanismelor financiare şi juridice complexe, fapt care a condus ulterior la iniţierea unor proceduri judiciare împotriva sa sub acuzaţia de mituire, la începutul anului 1872, după cum anunţa şi ziarul „Curierul de Iassi”:

„D-nii avocaţi M. Mircea şi N. Ganea în numele clientului lor Spiru Adamide, a făcut o acţiune recursorie civilă în contra d-lui Emanoil Luponi, preşedintele Trib(unalului) de Neamţ, pentru ca ar fi luat mita de la d-nul Dimitrie Palade, adversarul d-lui Adamide. Această acţiune, care pentru prima oară se produce înaintea Tribunalelor noastre, bazată pe motivul *mituirei,* s-a cercetat de Curtea de Apel din Iassi, secţ. a II-a, în mai multe audienţe, la care au figurat de o parte d-n Luponi neînsoţit de nici un apărător, ear de alta parte domnii advocaţi Mircea şi Ganea, asistaţi de domnii advocaţi A.M. Şendrea şi M. Cornea. Curtea, în cea din urmă audienţă ce a avut loc la 21 Februarie curent, după ce a ascultat pe martori, din depunerea cărora a resultat fapte foarte compromiţătoare pentru onorabilitatea d-lui Luponi atăt în procesul de faţă cum şi în altele de mai 'nainte, a declarat, că deşi în contra d-lui Luponi esistă probe suficiente pentru luare de mită, totuşi îl achita nefiind probate daunele civile decurse din faptul mituirei.

Înţelegem această hotărâre a Curţei de Apel, care este bine motivată în fapt şi în drept, dar nu înţelegem atitudinea parchetului de pe lângă Curte care, în faţa acestei hotăriri ce este un testimoniu irefragabil despre reoa conduită a d-lui Luponi ca magistrat, se abţine cu toate acestea de a intenta în contra-i acţiunea publică. Este oare de ajuns destituirea sa din postul de preşedinte, pe

---

[20] „Progresul”, anul II, no.106, luni, 3 august 1864.
[21] „Progresul”, anul III, no. 36, Joi, 1 aprilie 1865.
[22] „Progresul”, anul V, no. 18, sâmbătă, 11 martie 1867.
[23] Gheorghe Ungureanu, *op. cit*., p. 217.
[24] „Curierul de Iassi”, anul III, no. 102, joi, 5 noiembrie 1870.
[25] Gheorghe Ungureanu, *op. cit*., p. 217.

https://biblioteca-digitala.ro

care nu-l mai putea ocupa fără a compromite demnitatea întregului corp a magistraturei? Ni se pare că nu”[26].

Procesul s-a întins pe o perioadă lungă de timp și abia la 5 iunie 1874 a fost dată condamnarea de 2 ani de închisoare pentru mită[27]. Într-un final, așa cum se mai întâmplă și în timpul prezent, la 26 septembrie 1874, „Curtea de Casație a casat decisiunea Curții de Iași, Sec(ția) I, prin care condamna pre Em. Lupone la doi ani de închisoare, pentru că, în calitate de Preşedinte al tribunalului Neamţ, a luat mită, motivele casării nu le cunoascem încă[28].

Ulterior, același Emanoil Luponi s-a judecat cu Ileana Popovici pe care a acuzat-o că i-ar fi furat o tingire de aramă pentru care, aceasta a fost condamnată la 18 februarie 1876, la o lună de închisoare și o amendă de 50 de franci[29].

Nu se cunoaște data decesului lui Emanoil Luponi dar, la 21 februarie 1879, doamna Zoe Luponi era chemată la un proces în calitate de „moștenitoare a defunctului Emanoil Lupone”[30].

În perioada cât a făcut parte din Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice din Moldova, acesta a intrat în legătură cu egumenul Mănăstirii Pângărați, arhimandritul Varnava. Acesta din urmă a cerut ministerului să i se prelungească folosirea mai multor moșii pentru terminarea lucrărilor de refacerea a mănăstirii Pângărați. La 29 decembrie 1857, Departamentul l-a însărcinat pe Emanoil Luponi „ca în unire cu cuvioșia sa ieromonahul Varahil, însărcinat din partea Înalt Preosf(inţitului) Mitropolit, și în vinderea lucrărilor atingătoare de zididirile ce preacuviosul arhimandrit Varnava este îndatorit a face la zisa m(o)n(asti)re, cuprinse toate acestea în alăturata listă. Prin de aproape cercetare la fața locului, să vă încredinţaţi atât despre lucrul ce s-au adaos de precuviosul egumen, peste acele ce au fost îndatorit a face, cum și despre cele arătate prin citata mai sus listă”[31]. Cei doi membri ai comisiei s-au deplasat la mănăstirea Pângărați, fapt pentru care au întocmit și un Jurnal cu cele constatate, la 8 ianuarie 1858[32], iar Luponi a înștiinţat Departamentul la 10 ianuarie 1858[33]. Cele consemnate în Jurnalul din 8 ianuarie au fost favorabile Mănăstirii Pângărați fapt pentru care s-a aprobat acordarea, pe termenul de 5 ani, socotit „di la 1860 april(ie) 23, moșâile Tarcăul și Sarata, di

---

[26] „Curierul de Iassi”, anul V, no. 22, vineri 25 fevruarie 1872.
[27] „Curierul de Iassi”, anul VII, no. 61, miercuri, 5 iunie 1874.
[28] „Curierul. Foaea intereselor generale”, an II, no. 79, joi, 26 septembrie 1874.
[29] „Curierul de Iassi”, anul IX, no. 19, miercuri, 18 februarie 1876.
[30] „Curierul de Iassi”, anul XII, no. 21, miercuri, 21 februarie 1879.
[31] SJAN Iași, MCIP – Moldova, 103/1844, f. 144.
[32] *Ibidem*, f. 155-163.
[33] *Ibidem*, f. 146.

https://biblioteca-digitala.ro

la ţânutul Neamţului, şi Luncanii sau Părăul Glodului di la ţânutul Bacăulu", pentru a continua refacerea ansamblului monahal[34].

După acest moment, se pare că Emanoil Luponi a devenit un apropiat al arhimandritului Varnava, în administrarea moşiilor mănăstirii. în timpul primei sale deplasări la Piatra Neamţ şi apoi la Pângăraţi, egumenul, după cum mărturiseşte în broşură, l-a „înlesnit cu 50 galbeni şi pe când credem că mi-i va plăti din contra m-au apucat să-i mai dau 300 galbeni pentru scoaterea hrisovului din timpul caimacamului Vogoride, când dumnealui spătariul se găsă şef de secţie la Departamentul Bisericesc şi vrând nevrând i-am dat vecsel cum au vrut cu mare legături pe care desigur îl păstrează pentru când îl voi apuca la răfueală[35]. Luponi după obţinerea hrisovului de la Vogoridi privind moşiile mănăstirii s-a „încrezut în titlul său de avocat, gudurându-se, şi făţărnicindu-se pre lângă mine" şi aşa l-a determinat să-i dea în arendă moşia Tarcău, pe termin de 5 ani, pentru 5000 galbeni din care a primit în mână 1040 galbeni[36]. Departamentul Cultelor ştiind că s-au încasat de pe posesie acei 5000 de galbeni a poprit salariul egumenului, de 6000 lei pe an, până la decesul său[37], survenit după 14 septembrie 1864. În actele oficiale moşia Tarcău a fost luată în posesie de către Dimitrie Neculau cu care s-a încheiat şi un contract la 28 febriarie 1858[38]. Dar după o vreme egumenul l-a autorizat pe Luponi, în calitate de vechil, să arendeze şi moşia Pângăraţi pentru 1400 de galbeni, pentru care a pus tot o persoană recomandată de el să o preia[39]. Arhimandritul îl acuză că „se poate lămuri oricine pentru cine au fost luată moşia Păngăraţii în posesie, las c-au fostu vorbă ca să fim tovarăşi, adecă eu, D. Dimitrie Neculau şi dumnealui spătariul, puind încă şi moşia Tarcău la mijloc, am zis să facem înscrisuri de tovărăşie şi n-au vroit zicând că ce trebui când eu sânt al vostru şi voi ai mei, scopul însă nu e-au fost curat, precum s-au văzut şi se vede"[40].

Pentru mănăstirea Pângăraţi, cel mai tragic a fost faptul că, Luponi a obţinut de la arhimandritul Varnava vechilimeaoa, no. 99 din 1859, prin care acesta era autorizat să administreze averea mănăstirii, „însă şi acesta au fost luat cu o meşteşugire dieavolească, spre a-mi mănca şi ce avem"[41]. O altă greşeală făcută de egumen a fost că a dat înscrisuri prin care a declarat că a

---

[34] Arcadie M. Bodale, *Eforturile arhimandritului Varnava de a reface Mănăstirea Pângăraţi la mijlocul secolului al XIX-lea*, „Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic", III/2025, p. 157.
[35] SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 7v.
[36] *Ibidem*, f. 6v.
[37] *Ibidem*, f. 7.
[38] Costin Clit, *Egumenii şi catagrafiile Mănăstirii Pângăraţi din secolul al XIX-lea*, „Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic", II/20254, p. 146.
[39] SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 10-11.
[40] *Ibidem*, f. 7.
[41] *Ibidem*, f. 6v.

https://biblioteca-digitala.ro

primit diverse sume de bani și producturi de pe moșii pe care, în realitate, nu le-a primit decât în sume și cantităţi reduse[42]. Pe lângă acestea, avocatul Luponi trebuia să rezolve niște probleme administrative din punct de vedere judiciar dar nu a făcut nimic în interesul mănăstirii ci doar în cel propriu: „La 20 mai 1860 îmi scrie de la Iași să-i triimit toate hărtiile să-mi apere drepturile deşi n-au făcut nimic şi tocmai acuma văzu că nici au fostu chipul de a pute face pre cale care mă povăţue dumnealui dar acum ceea ce este mai amar că nu-mi dă nici hrisoavele, nici vechilimeoa să-mi caut singur de păcatele mele”[43]. În acelaşi timp, a confiscat o parte dintre animalele mănăstirii şi câteva mii de cărămizi care trebuiau să fie utilizate pentru reparațiile de la mănăstire[44].

Pe lângă alte neplăceri cauzate de Emanoil Lupone, arhimandritul Varnava specifică că au mai fost înşelaţi şi arhimandritul Nicon, egumenul Mănăstirii Bisericani, şi domnul Dimitrie Neculau, cel care luase în posesie moșia Tarcău[45]. În final arată, ca şi sfat, pentru cei care aveau să citească broșura: „feriţi-vă de a da încredire oarbă la avocaţi ca al de d(omnul) spatarul Luponi căci veţi păţi ca mine, ca d(omnul) Dimitrie Neculau şi ca arhimandritul Nicon, pre care ni-au dus la sapă de lemn şi încă pentru mine tot nu-i aşa de greu, căci vrăsta îmi este înaintată, sănt călugăr, la toată urma o rasă, un comanac, pită şi borş din mila înaltei cărmuiri după budgetu trebui să fie, aşadar gura am cu ce o sătura, şi golătatea cu ce o (a)coperi, dar va fi rău pentru voi fiii mei cei din lume, voi care aveţi familii când vă veţi înşăla ca mine!”[46].

Ulterior publicării acestei broşuri, nu după mult timp, Emanoil Luponi a intentat un proces în care arhimandritul Varnava era acuzat de calomnie. Descoperirea acestui proces s-a datorat păstrării la Arhivele Naţionale din Iaşi, în fondul Judecătoria Neamţ a unui dosar privitor la acest subiect, conţinând 68 de file, şi care are ca interval perioada 17 decembrie 1862 – 14 aprilie 1864[47]. Tot în cuprinsul acestui dosar, a fost identificat cel de-al treilea exemplar al broşurii *Ceasul cel rău ...*[48].

Primul document din dosar reprezintă o adresă, din 17 decembrie 1862, prin care Tribunalul judeţului Neamţ a înaintat domnului Procuror al Curţii de Apel Criminale actele „procesului reclamat de domnul Emanoil Luponi în contra cuvioşii sale arhimandritului Varnava, igumenul Monast(irii)

---

[42] *Ibidem*, f. 7-9.
[43] *Ibidem*, f. 7v.
[44] *Ibidem*, f. 8v.
[45] *Ibidem*, f. 9.
[46] *Ibidem*.
[47] *Ibidem*, f. 1-68.
[48] *Ibidem*, f. 4-15. Celelalte două broşuri se regăsesc la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti (cota II 412245) şi Biblioteca Judeţeană „Gheorghe Asachi” din Iaşi (cota II-2017).

https://biblioteca-digitala.ro

Pangăraţii pentru calomnii şi injurii, dimpreună şi cu broşura intitulată „*Ceasul cel rău*”, cu un număr de 47 de file[49].

La 28 decembrie 1862, egumenul Varnava a primit o înştiinţare prin care i se aducea la cunoştinţă faptul că, Ministerul de Interne a înaintat Tribunalului de Neamţ o broşură în care sunt expuse „tânguirile” contra lui Emanoil Lupone şi s-a hotărât o cercetare a actelor părţilor implicate la 30 decembrie, fiind înştiinţat să se prezinte la tribunal[50].

Egumenul a răspuns procurorului Curţii de Apel Criminale, la 18 ianuarie 1863, „după ce am perdut nădejdea mia, de (îndes)tulare pe nişte căi particulare, am alergat la autorităţile (compe)tente, văzind întărziere, am făcut o reclemare publică cum prin broşura întitulată *Ciasul cel rău*”[51]. Din acest document s-a descoperit că procesul a început cu câteva luni mai devreme pentru că au mai fost două termene la Tribunalul din Piatra în cursul anului 1862 în care a încercat să îi convingă pe membrii tribunalului „că delictul nu este de prese ci o înşălăciune constatată” şi trebuia ca lui Emanoil Luponi să îi fie desfăcută vechilimeaoa de către tribunal[52]. Tot în această adresă arhimandritul Varnava se plângea că nu a avut timp să îşi caute apărător şi nici dovezile să le pregătească iar cererile sale anterioare nu au fost luate în considerare[53]. Totodată, a cerut înapoierea broşurii pusă la dosar[54].

La 7 martie 1863 s-a stabilit ca cele două părţi să fie citate la proces în ziua de 2 mai la tribunalul din Piatra Neamţ[55]. Din pricina anumitor împrejurări, arhimandritul Varnava nu s-a putut prezenta în ziua stabilită, fapt care l-a supărat foarte tare pe Emanoil Luponi. Acesta i-a scris domnului Preşedinte al Tribunalului, la 3 mai 1863, acuzându-l pe Varnava că încearcă prin orice mijloc amânarea termenelor de judecată, cercetând detalii despre traseul părintelui la Bucureşti, Piatra Neamţ şi Mănăstirea Pângăraţi şi că ar fi aflat de la „d(omnul) Lascăr Radu, Preşedintele Tribunalului Civil de Neamţu, cătră care s-au adresat întrebându-l verbal: că ce ar face să prelungească termenul acesta fiindcă nu s-ar ave încă adunate dovezile”[56]. Luponi a insistat să se trimită depeşă telegrafică prin care să se dea ordin Prefecturii a-l aduce pe egumen în faţa completului de judecată[57]. Telegrama a fost trimisă în ziua următoare[58]. Luponi a continuat să fie vigilent cu egumenul Varnava întrucât,

---

[49] SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 1.
[50] *Ibidem*, f. 3.
[51] *Ibidem*, f. 2.
[52] *Ibidem*.
[53] *Ibidem*.
[54] *Ibidem*, f. 2.
[55] *Ibidem*, f. 20.
[56] *Ibidem*, f. 26.
[57] *Ibidem*, f. 26.
[58] *Ibidem*, f. 30.

https://biblioteca-digitala.ro

la 17 mai, a scris Curţii Penale din Iaşi faptul că, acesta din urmă, se află în Iaşi şi a cerut să fie adus cu jandarmeria la judecată[59].

Demersurile domnului Lupone de a-l aduce pe arhimandrit în faţa justiţiei au continuat până la cel mai înalt nivel, reclamând la Ministerul Justiţiei că „autorităţile de acolo nu voesc a îndeplini mijlocirele făcute în această causă" şi a cerut ca chestiunea să fie rezolvată prin Ministerul de Interne[60]. După multe presiuni, egumenul Varnava a răspuns, la 5 iunie, domnului Preşedinte al Tribunalului:

„Sânt prins cu silnicia de cătră Prefectura de Piatră la această onorabilă Curte, fără ca să fi făcut ştiut pentru ce anume, pricep că poate fi pricina cu d. Luponi. Aud că au fost terminul la 2 mai. Credeţi domnule prezident că n-am ştiut nimica despre acel termin căci aş fi venit. Şi fiindcă corespondenţa cu d. Luponi acea scrisă şi subscrisă de dumnealui şi care este neapărat trebuitoare la acest proces este la d. advocat al cultelor Bosie, căci i-au făcut trebuinţă în judecata cu Luponi au pornit Ministeriului Cultelor. Apoi vă rog ca să mi să pue un termin carele să fiu după vacanţie şi pre care ştiindu-l, voi veni"[61].

Tot în aceeaşi zi, tribunalul a fixat data următorului termen la 5 august, pentru care Varnava a şi semnat pentru luare la cunoştinţă[62].

La începutul lunii august, arhimandritul a ajuns în oraşul Iaşi pentru proces dar din păcate, s-a îmbolnăvit, fapt pentru care a obţinut de la medicul mitropoliei, la 4 august, un Atestat prin care arată că este bolnav şi se află sub tratament[63]. În ziua următoare, a anunţat pe domnul preşedinte al Curţii Penale din Moldova că este bolnav şi a cerut amânarea procesului cu încă o lună[64]. Tot în aceeaşi zi, s-a fixat data următorului termen la 5 septembrie[65].

La 8 august, Emanoil Luponi a scris domnului Preşedinte al Curţii Penale din Moldova că el „... la 5 a curentei luni au fost al doilea termin şi eu la înbile m-am găsit stăruitor iar dilicventul [arhimandritul Varnava n.s.] cu toate dispoziţiile ce aţi binevoit a lua abie acum la al doilea termin au venit în Iaşi, însă curţii nu s-au înfăţoşat, pretecstând că ar fi bolnav"[66]. Tot prin această adresă a cerut „...ca acest proces să nu să termineaze că să să caute îndată ce dilicventul ar voi a eşi din casă, sfârşit pentru care să să ordone poliţii capitaliei a nu-i îngădui eşirea din acest oraş fără mai însă a să fi înfăţoşat Curţii, iar la

[59] *Ibidem*, f. 29.
[60] *Ibidem*, f. 34-35.
[61] *Ibidem*, f. 36-39.
[62] *Ibidem*.
[63] *Ibidem*, f. 44.
[64] *Ibidem*, f. 43.
[65] *Ibidem*, f. 43.
[66] *Ibidem*, f. 48.

https://biblioteca-digitala.ro

caz când s-ar găsi pornit atuncea să să scrie Prefecturii de Neamţ a-l trimite cu înadins jandarm..."[67].

La termenul din 5 septembrie 1863 arhimandritul Varnava s-a prezentat împreună cu avocaţii Neculai Bosie (de la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice) şi Şendrea (avocatul Curţii)[68]. În acea zi, s-a discutat dacă ei, ca avocaţi care lucrează în anumite departamente ale statului, au calitatea să lucreze și în cadrul unor procese particulare. Membrii completului de judecată au ajuns la concluzia:

„Considerând că numai atunce s-ar considera ca persoana invescută cu un caracter public când este însărcinat de autorităţile publice, pre cum în causele criminale se rânduesc de Curţi exficio din advocaţii recunoscuţi de guvern sau în alte cause în care li s-ar da o însărcinare specială de guvern s-ar pute considera ca persoane publice.

De aceea subscrişii sunt de opinie ca d(omnul) Luponi ce au lucrat ca representatoru a părintelui Varnava, după o procuraţie sau alcătuire particulară, nu se poate considera ca persoană ce poartă un caracter public şi în conformitate cu § 62 nu se poate admite de a se cere dovezi de la arhimandritul Varnava"[69].

La 24 septembrie, Curtea Penală Iaşi a trimis Judecătoriei Neamţ consemnarea conform căreia „mai înainte de a intra Curtea în fondosul procesului s-au rădicat incidentul dacă advocaţii autorisaţi de ministeriu poartă sau nu un caracter public, încăt intrând disbaterea acestui incident iar delictu că advocaţii autorisaţi lucreză într-un caracter public şi dar în vertutea § 62 din *Legea Presei* au încuviinţat admiterea de dovezi în chestie"[70]. În final, a trimis şi dosarul procesului la Piatra Neamţ „spre ai da legiuitul curs"[71].

La 17 martie 1864, Curtea Penală Iaşi a cerut să i se înapoieze dosarul dar Judecătoria Neamţ a răspuns, la 14 aprilie, că „nu vi să mai poate reîntoarce din caz că este necomplectată pentru că cuvioşia sa arhimandritul după invitările ce i s-au făcut prin adresăle no. 247/(1)863 şi 1341 nici până în prezent au fost următoriu a prezenta tribunalului dovezile ce va fi posedând în privinţa acuzaţiilor ce face contra d. Luponi"[72].

Din păcate, arhimandritul Varnava nu deţinea dovezi în favoarea lui, deoarece, conform spuselor sale: „Am mai avut un nămol [de] scrisori foarte interesate, însă tot după sfatul dumisale le-am dat în foc, şi aceste încă le dam focului dar din norocire n-au fost asupra me"[73].

---

[67] *Ibidem*, f. 48.
[68] *Ibidem*, f. 53.
[69] *Ibidem*, f. 54.
[70] *Ibidem*, f. 55-56.
[71] *Ibidem*.
[72] *Ibidem*, f. 68.
[73] *Ibidem*, f. 9.

https://biblioteca-digitala.ro

Despre cum s-a finalizat acest proces nu se cunosc informaţii până în prezent, dar, cu siguranţă, a mai existat corespondenţă între instituţii şi părţile implicate. Toate demersurile s-au stins prin îmbolnăvirea şi decesul egumenului Varnava, survenit ulterior datei de 17 septembrie 1864[74], la vârsta de 67 de ani[75].

Procesul de calomnie intentat de Emanoil Luponi împotriva arhimandritului Varnava arată complexitatea relaţiilor dintre autoritatea ecleziastică şi cea juridico-administrativă în Moldova şi România secolului al XIX-lea, dar şi vulnerabilitatea instituţiilor monahale în faţa abuzurilor comise de persoane influente. Studiul de faţă evidenţiază modul în care un conflict iniţial de natură administrativă şi financiară a degenerat într-un lung litigiu judiciar, marcat de presiuni, tergiversări şi dezechilibre evidente între părţi.

Analiza activităţii lui Emanoil Luponi scoate la iveală un personaj controversat, implicat în numeroase procese, conflicte şi acuzaţii de corupţie, ceea ce conferă un context relevant acuzaţiilor formulate de arhimandritul Varnava în broşura *Ceasul cel rău*. Această broşură apare nu doar ca un act de apărare publică, ci şi ca o formă de denunţ moral şi social, specifică epocii, prin care egumenul a încercat să îşi facă dreptate în lipsa unor soluţii eficiente din partea autorităţilor.

Documentele de arhivă analizate demonstrează faptul că procesul de calomnie nu a avut un deznodământ clar şi definitiv, fiind afectat de absenţa probelor scrise, de starea de sănătate precară a arhimandritului şi de moartea acestuia.

În ansamblu, cazul Luponi–Varnava constituie un exemplu relevant pentru istoria justiţiei şi a vieţii bisericeşti din Moldova modernă, ilustrând atât riscurile administrării averilor mănăstireşti, cât şi consecinţele încrederii acordate unor intermediari lipsiţi de încredere. Totodată, el oferă o perspectivă valoroasă asupra mentalităţilor epocii şi asupra modului în care conflictele personale puteau căpăta dimensiuni publice şi juridice de amploare.

---

[74] Costin Clit, *O nouă versiune a „Istoriilor" arhimandritului Varnava despre Mănăstirea Pângăraţi şi Schitul Tarcău*, în „Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic", II/2024, p. 206.

[75] Cosmin Niţă, *Aspecte privitoare la obştea Mănăstirii Pângăraţi şi a Schitului Tarcău în perioada 1838-1872*, în „Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic", I/2023, p. 173.

https://biblioteca-digitala.ro

THE DEFAMATION TRIAL FILED BY EMANOIL LUPONI AGAINST ARCHIMANDRITE VARNAVA, ABBOT OF PÂNGĂRAȚI MONASTERY (1862–1864)

(Abstract)

The article examines the defamation lawsuit filed by Emanoil Luponi against Archimandrite Varnava, abbot of the Pângărați Monastery, between 1862 and 1864, following the publication of the brochure Ceasul cel rău (The Evil Hour). Based on archival documents, the study reconstructs the tense relationship between the two figures and the administrative and legal context in which the conflict unfolded. It highlights the financial and legal abuses that severely affected the monastery's patrimony, as well as the controversial role played by Emanoil Luponi in the public life of nineteenth-century Moldavia. The unresolved outcome of the trial underscores the limitations of contemporary justice and the vulnerability of ecclesiastical institutions to personal influence.

DOCUMENTE

1 **1862 decembrie 17**

Principatele Unite
Tribunalul Civil a
District Neamţ
No. 11367

No. 215
Peatra
1862 dequemv(rie) 17

Domnule Procuror

Acta procesului reclamat de domnul Emanoil Luponi în contra cuvioşii sale arhimandritului Varnava, igumenul Monast(irii) Pangăraţii pentru calomnii şi injurii, dimpreună şi cu broşura intitulată *Ceasul cel rău*. Subsemnatul preşedinte conform deciziunii camirii anexat de aceasta cu onor le comunic domniei voastre, acta pe numer de 47 file spre mai departe lucrări.

Primiţi d(omnu)le Procuror încredinţarea deosebitei mele consideraţii.

P. P. Miloşu <m.p.>

... <m.p.> .

Domniei Sale
Dom(nului) Procuror a Curţii de Apel Criminală
<Rezoluţie:>
Decemv(rie) 24.

https://biblioteca-digitala.ro

Se va observa și înainti lucrările cuvenite.
Varlam <m.p.>

SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 1. Original.

2 **1863 ianuarie 18**

Domnule Procuror,

Domnul Emanoil Luponia fiindu-mi vechil, în așa chip m-a înșălat încât m-au stâns de pe fața pământului.

Cătră urmările numitului după ce am perdut nădejdea mia de (îndes)tulare pe niște căi particulare am alergat la autoritățile (compe)tente, văzind întărziere, am făcut o reclemare publică cum prin broșura întitulată *Ciasul cel rău*.

După trecirea de mai mult timp numitul bineș ...[1] în pără la Trebunalul de Piatră ca pentru delict de presă la amândoă chemările făcute de zisul trebunal, am răspuns noi anu trecut al face să priciapă că delictul nu este de prese ci o înșălăciune constatată. Acum, ca la D(omnul) Luponea este ...[1] că zisul Trebunal mai întăi să-l disfacă de vechilătul meu ...[1] tabulandu-i vechilimiaoa ce i-am dat-o încă de la (1)859, n. 99, ...[1] trebue să rânduiască o comisie la fața locului spre de[scope]rire tuturor celor cuprinsă în broșură pentru ca cu a ...[1] să să poată da hotărăre sigură spre învi(n)gerea tuturor ...[1] chiar a-mi di voi fi reclemat neadevărat, însă trebue.

[Nu] s-au vrut a lua în băgare de samă nici una din ceririle mele și în luna lui dechemvrie, anul mântuit, au luat pricina în tratație, nu mi-au dat regazi nici macar a-mi pune apărătoriu sau macar a mă duce dovezile de unde le avem, ce ia pricina în tratație a mă (în)frânge și după atăta simțitoare păgubire enumerate în bro(șu)ră mă și osândește, urmărind întocmai după zisa veni, bă...[1] răniască, taie capul și apoi trimite-l la ocnă, adică după ce m-au dizbărnat d(omnul) Luponi de tot, apoi să mai plătesc și gloabă pentru că m-am tănguit.

În urma aceștii hotărări înaltul guvern din motivul ceririlor mele au rânduit a se faci cercetare celor tănguite de mine la București, prin preosfințitul locotenent de mitropolit la ministerul compitent, lucrare care cerusem și la zisul Trebunal de a faci, precum mai sus am lămurit.

Spre mai buna domniilor voastre încredințare vă alăturezi în original chiemarea făcută de domnul prefect districtului de sorocirea făcută pentru 30 dechemvrie trecut, iar la 2 al corentii s-au mai adiverit încă unul din punctele trecute în broșură și anume nedare producturilor la monastire, conform condițiilor contractului. După răfuirea făcută în ființa delegatului Ministeriului Cultelor a cărora dovezi sănt și în Prefectură. Prin urmare unde este tăriea și dreptatea hotărării pomenitului trebunal, iată dar că au trebuit rânduită comisie la fața locului, cu atât mai mult cu cât eu sănt osândit public cu tăerea lefii mele

https://biblioteca-digitala.ro

de egumen. Videţi broşura ...[1] cătră Ministeriu Cultelor, numai din faptele domnului Luponiea.

Aceste înpregiurări supuindu-le cu smerenie la apreţ...[1].

Domniei sale
Domnului Procuror a Curţii de Apel Criminală

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 2. Original.

[1] Rupt.

3 **1862 decembrie 28**

1862 decemvrie 28

Principatele Unite
Prefectura Judeţului Niamţul
No. 18379

Cuvioase părinte!

Ministeriu din Întru al României, pe lângă oficia no. 41216, au comunicat prefecturei o broşură tipărită în care ecspune tănguirile precuvioşiei voastre în contra domnului Emanoil Lupone pentru asupririle şi pagubile ci vi s-ar fi pricinuit în relaţiile avute cu d(umnea)lui ca plenipotent, personal tovarăş şi posesor a moşii Pangaraţii.

Şi tot odată mijloceşte a să rându o locală cercetare acti părăţilor în Prefectură.

De aceia, cu onor, vă poftesc ca la 30 a corentei să fiţi la faţa locului, unde am regulat termin de păşire în cercetare când atunce se înfăţoşaţi şi dovezile ci veţ fi păstrând.

... <m.p.>
Şef
... <m.p.>

Cuvioşiei sale
Arhimandritului Varnava

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 3. Original.

4 **1862**

Arhimandritul VARNAVA, *Ceasul cel rău sau Memoar de purtare şi măntuitoarele fapte domnului E. Luponi cu prilejul de advocat cătră*

https://biblioteca-digitala.ro

Arhimandritul Varnava, egumenu Mănăstirei Păngăraţii, ţinutul Neamţu, Iaşii, Tipografia lui Adolf Bermann, Podul Vechiu, 1862

Înainte cuvântare

Mulţămescu prea Sfântă Fecioară că nu m-ai lăsat a peri până în sfârşit, deschizându-mi mintea, şi deşteptându-mă de orbirea în care zăcem, mai înainte de a pune capăt vieţei mele, ca să arăt lumii pe fiiul vicleşugului, carele este fiiul dieavolului. Pentru pilda neamului omenescu.

Dumnealui, spatariul E(manoil) Luponi, scoţându-mă pre mine la refet, au mai scosu şi pre alţii ce nu s-au mulţămit numai cu atăta, încă audu că ar fi cutezat a mai face proces şi casii bisericeşti pentru mai multe mii de galbeni ce ar fi perdut zice: din felurite pricini, şi fiind că eu şi cu toată tagma călugărească ne ţinem din mila ţerii care este înalta ocărmuire, fiind că totdeauna am fost gata a-mi jărtfi şi pănea de la gura me pentru ca să fac înbunătăţiri la Sfânta Mănăstire Păngăraţii, precum acareturi şi altele, toate aceste cunoscute la mulţi călători şi buni creştini feţe de toată măna; nu voi pute tăce când aud, că unul ca spăt(arul) E(manoil) Luponi zice că: Ministeriul Cultelor m-au sărăcit, căci dumnealui au venit cu doi bani în trei pungi pre la noi pe la Tărgul Pietrii; dovadă scrisoarea sa cu slova A, şi dar mă socot dator a supune lumii întregi haracterul dumisale spatariul E. Luponi ca din vreme ce ştie judecătorii ţerii, care până acuma au putut să greşască întru necunoştinţa adevărului precum am păţit eu de m-am stăns. Tot odată să vază şi Ministeriul Cultelor din România cu cine are a se judeca.

Din nenorocire încrezut în titlul său de avocat, gudurându-se, şi făţărnicindu-se pre lângă mine, în deznădăjduirea în care eram, şi mai cu samă spaima ce singur îmi da în toate zilele că ocărmuirea are să strice mănăstirile şi altele care nu sânt de vorbit, în halul în care singur mă dusesă, că de acuma se desfiinţază călugăria, eu omu mai multu bătrân, şi făgăduindu-mi cele mai mari folosuri şi ajutoruri după cunoştinţele ce ar ave cu feţe puternice, me-au giuruitu totul, numai să-i dau moşiea Tarcăul în posesie, care şi mie îmi era hărăzită cu hrisov. Aşa m-am înduplecat şi e-am dat-o cu preţu de 1000 galbeni pe an pe termin de 5 ani, am cuprins în contract că am priimit toţi 5000 galbeni înainte, dar în numărătoare am luat numai 1040 galbeni şi Ministeriul Bisericesc, crezând că am priimit toţi 5000 galbeni, me-au oprit leafa me de egumen ce este de 6000 lei pe an. Spatariul E. Luponi văzând hotărârea ocărmuirei şi văzându-mă supărat până la moarte, ce au socotit, ha! Acuma au venit vremea (răsucindu-mi musteaţa) îmi zice: „Cinstite părinte să-ţi arătu cine-i Luponi, fă-mi vechilimea şi nu numai că îţi voi scoate leafa dar îţi voi scoate şi toate driturile căştigate prin hrisoave că nu pot ei să se joace cu mine precum s-au jucat cu sfinţia ta”. Şi supt no. 99 la (1)859 i-am şi dat vechilimea cum stă dovadă Monitorul no. 62 acel an, însă şi acesta au fost luat

https://biblioteca-digitala.ro

cu o meşteşugire dieavolească, spre a-mi mănca şi ce avem, iată faptele cu dovezi:

1. Am avut a lua 1100 galbeni de la posesorul Părăului Glodu, D. M. Hortulari, căştiul pe anul (1)859, ca vechil s-au dus la Bacău să scoată banii şi au venit zicând că nu este chip să-i scoaţe dacă nu-i voi da în scris că me-au dat D. Spatar E. Luponi toţi banii. Înscrisul era gata mă rog ca un neguţitor iscusit ce se găseşte, îl ave în sân, deci l-am iscălit pe minunt fără să pricep vicleşugul lui, jurindu-mi că îndată va scoate banii şi mii va da. Aceste însă au fost măgulituri viclene, căci nici astăzi nu ştiu ce va fi făcut.

2. Din scrisoare cu slova B, se poate lămuri oricine pentru cine au fost luată moşia Păngăraţii în posesie, las c-au fostu vorbă ca să fim tovarăşi, adecă eu, D. Dimitrie Neculau şi dumnealui spătariul, puind încă şi moşia Tarcău la mijloc, am zis să facem înscrisuri de tovărăşie şi n-au vroit zicând că ce trebui când eu sânt al vostru şi voi ai mei, scopul însă nu e-au fost curat, precum s-au văzut şi se vede.

3. Au stăruit de capul meu şi a comitetului sfintei monastiri de i-am dat adeverinţă că am priimit subvenţiea din căştiul anului 1860 a Păngăraţilor spre a se pute scăde la ministeriu, două rânduri de adeverinţi i-am facut, după cum aceasta se poate dovedi la slovele V, G, D, E, J de la urmă, din însuşi corespondenţa cu d(umnealui), măgulindu-ne că ne va da banii şi producturile trebuitoare pentru întreţinerea părinţilor, am cerut şi noi înscris de la d(umnealui) dar foarte s-au înfuriet, zicând că, de ce n-avem încredere oarbă în el, căci îl ştie lumea că este cinstit. Puţine producte am priimit cu vai nevoe iar banii, bieţi 80 galb(eni) şi aceia cu câte scântei, pentru că au mai cerut săi mai dăm încă o adeverinţă de 22500 lei, peste acele de 50583 lei 40 b(ani), şi dacă ne-am înpotrivit apoi ş-au arătat tot veninul că nici măcar n-au vroit a veni să se răfuească cu noi.

4. La 2 mai 1860, după scrisoarea sa am dat tot ce am avut în căutarea posesiei precum 12862 l(ei), 24 p(arale) şi 100 merţe popuşoi, vezi plugurile cu ferăle, hânteile şi boii lor, cine va vrea ai cunoaşte mărimea iscuşintei vicleşugului celui ascuns şi cât preţueşte advocatlăcul spatariului vine voească a ceti scrisorile ce este cu slova Z.

5. În anul 1 a posesiei iconomia moşiei am ţinut-o cu toată a mea cheltueală şi în loc de folos m-au făcut de i-am dat în scris că numai sânt tovarăşi puindu-mi înainte feliurite grozăvii din partea ocărmuirei dacă nu va avea înscrisul mieu ca să-l arăte că nu dau paretisis din egumenie, iată vicleşug ca să mă poată pierde de tot fără să mai am de zis ce mai mică vorbă.

6. La 20 mai 1860 îmi scrie de la Iaşi să-i triimit toate hârtiile să-mi apere drepturile deşi n-au făcut nimic şi tocmai acuma văzu că nici au fostu chipul de a pute face pre cale care mă povăţue dumnealui dar acum ceea ce este mai amar că nu-mi dă nici hrisoavele, nici vechilimeoa să-mi caut singur de păcatele mele (Vezi slova I).

https://biblioteca-digitala.ro

7. Pentru venirea dumisale de la Iaşi la Peatră cu cai de poştă l-am înlesnit cu 50 galbeni şi pe când credem că mii va plăti din contra m-au apucat să-i mai dau 300 galbeni pentru scoaterea hrisovului din timpul caimacamului Vogoride, când dumnealui spătariul se găsă şef de secţie la Departamentul Bisericesc şi vrând nevrând i-am dat vecsel cum au vrut cu mare legături pe care desigur îl păstrează pentru când îl voi apuca la răfueală.

8. În anul 1861, primăvara, au cerut să-i vând 24 boi, însă şi fără bani, şi fără scrisoare după vechea şi deprinsa rânduelă adecă pe cinste, am hotărât că nu dau boi fără bani, în minut au şi închipuit vicleşugul, au stăruit să îi dau numai în vremea arăturei şi să-mi tragu partea cuvenită pentru munca lor, fără să ştiu eu nici (s)boarul meu, dumnealui spatariul L. E. au înferat boii la corn cu feru său. După mântuirea plugăriei la 24 iunie am luat boii, i-am dat la păşune între vitele mele, au stătut peste 3 luni, încă din acei boi 4 am dat zestrea sf(intei) monastiri şi ceelaţi i-am vândut. Cum s-au lămurit de aceasta şi văzind tot că nu ne mai poate înşăla să-i mai dăm adeverinţi de primirea subvenţiei din căştiul Păngaraţilor şi pe (1)861 că începe a se înpuţina hrana de la straită s-au înfuriet grozav, zicând: „Cum am îndrăznit eu să-mi desfac averea fără ştirea dumisale, când dumnealui îmi este vechil, şi când are a lua sumi de bani de la mine încât de m-ar pune în cântar să mă cumpănească cu aur tot na-şi putea (a)coperi banii cei datoresc”. Şi nu s-au sfiint de fel a reclama la sub-prefectul că i-au perit 24 boi înferaţi la cornu cu ferul dumisale ba încă prin tiranul său cumnat, Giosanu, cu samavolnic au răpit acei 4 boi şi pe 9 mascuri din livada mănăstirei, porocire numai că boii au fost înferaţi cu ferul mănăstirei aşa şi după o stăruinţă de 5 luni, abie prin cărmuire, am putut să eu bucatele mănăstirii îndărat.

9. În toamna trecută am cerut 150 galbeni spre a se scăde din poliţile adeverite de comitet arătate la punctul 3, au zis să eu de la orăndar deşi m-au crezut totuşi Avrămuţe orăndarul din Păngaraţi s-au dus la Tarcău, l-au întrebat şi i-au zis să-mi dea. Din aceşti bani am priimit numai 80 galbeni arătaţi mai sus până să priimescu şi restul au oprit şi productele ce era dator a da cerând şi banii îndărăt, necontenit reclamă, în zadar orăndarii au întâmpinat şi verbal şi prin suplică că dacă n-ar fi dat proncă n-ar fi numerat căci de răutate fiind cuprins fără leac de ruşine tăgădueşte.

10. După contract este dator a da pentru sf(ânta) mănăstire 8 stoguri fân căte de 10 stănjini unul şi 20 chile orzu ovăs pe an, este îngrădit a nu ave amestec la livezile şi grădinele mănăstirei, au fost dator a da fălceri pentru strângerea fănului din livezi, ca se împărţim şi în doă, ear el au cosit şi luat totul întru nimica nu s-au ţinut de alcătuire.

11. Casele din târgul Peatra pre care le-am făcut cu cheltueala me pe moşia sf(intei) mănăstiri ca vechil au fost dator sau să-mi scoată cheltueala de la casă sau să le am în stăpânire pe tot timpul vieţei mele, nici n-au gândit.

https://biblioteca-digitala.ro

12. În nenumărate rânduri l-am dus şi adus de la Eşi cu toată a mea cheltueală şi-n loc de multămire m-au chinuit mai amar de cât jidovii pe Mântuitorul Hristos.

13. în anul trecut am făcut câteva mii de cărămizi pentru trebuinţa sf(intei) mănăstiri şi-ntru aceasta au cutezat a zice că n-am avut drit să fac cărămidă şi cu de la sine putere au luat din cărămidă fără se fi cheltuit macar un ban; şi au mai luat şi 2 stânjini lemne de foc de pe Păngăraţi ad(ministrată) <de> caminaru Ioniţă Ciornei care rămăsese din vreme când era moşia asupra me nerădicaţi, până aicea s-au cobărât vicleşugul său, au mâncat lemnele aducându-le la Piatră.

D(umnealui) spătarul Luponi este om cum n-au mai firea pre altul, domnia sa singur au găsit mijlocul de a câştiga, nu numai capital dar şi credet fără osteneală nu de zece ani cum au făcut alţi prin crunte ostenele, ce prin vrednicia vicleşugului şi a înşălăciunei ca să poată amăgi şi trage pre fiecare la sineşi, eu singur îl numeam îngerul lui Dumnezeu ocrotitorul şi mântuitorul bătrâneţelor mele, orbire dumnezeească, amară mângăere, vicleană ocrotire. Ascultaţi-mă fii mei nu vă mai păziţi de astăzi înainte de hoţii ce ţin drumurile, de la aceea tot veţi mai scăpa cu ceva, măcar cu cinstea, păziţi-vă mai bine de avocaţii vicleni, şi fără frica lui Dumnezeu, de avocaţi de soiul domnului spătar E(manoil) L(uponi) pe care după ce l-am făcut posesoru Tarcăului, zicând că au dat 5000 galbeni înainte, încât singur s-au speriat de creditul ce i s-au dat în pieaţă, apoi acum nici vrea a mă şti, parcă nici mă vede, pre mai multe persoane am pus ca să-l aducă la cunoştinţă precum pe părintele protoiereu, pe domnul N. Gridov, pe domnul Gorovei, derectorul Prefecturei şi pre domnul Ioan Volcinschi, dar n-au stat chip, s-au încremenit ca satana de duhul a tot puternicul când l-au văzut; zice lumea că ar fi având domnul spătar pre lângă cine o purtăreaţă vrăjătoară foarte iscusită, nu crezu întru aceste, dar mii de minune cum de au mai înşălat şi pre alţii, feţă nu numai cinstite, desăvârşit cinstite, dar şi cu oareşi care cunoştinţi care mai de mult l-au cunoscut, să vede însă că nu l-au priceput.

De mine nu este de mierare că nu l-am cunoscut ca om nepurtat în lume, şi când de la un advocat primeşti sfaturi ca cele din scrisoarea ce o puteţi ceti la slova C, atuncea poate se-mi închipuească ori şi cine dacă poţi să te-ndoeşti de un om aşa de politicos ca dumnealui spătarul Luponi. Am mai avut un nămol [de] scrisori foarte interesate, însă tot după sfatul dumisale le-am dat în foc, şi aceste încă le dam focului dar din norocire n-au fost asupra me.

Cetiţi fiii mei cei ce aveţi copii mai cu samă, învaţati, şi vă învaţaţi şi pre voi a vă feri de omul rău, feriţi-vă de a da încredire oarbă la avocaţi ca al de d(omnul) spatarul Luponi căci veţi păţi ca mine, ca d(omnul) Dimitrie Neculau şi ca arhimandritul Nicon, pre care ni-au dus la sapă de lemn şi încă pentru mine tot nu-i aşa de greu, căci vrăsta îmi este înaintată, sânt călugăr, la toată urma o rasă, un comanac, pită şi borş din mila înaltei cărmuiri după budgetu trebui să fie, aşadar gura am cu ce o sătura, şi golătatea cu ce o (a)coperi, dar

https://biblioteca-digitala.ro

va fi rău pentru voi fiii mei cei din lume, voi care aveţi familii când vă veţi înşăla ca mine! Nu doresc ca lacrămele mele să caze pre capul dumisale sapătarului, nu doresc ca oftările, şi mila me să-l ajungă vro dineoară, căci n-am văzut pre cel dreptu părăsit, nici semănţia lui cerând pâine, Dumnezeu se vede că au vrut să-mi certe greşalele tinereţilor şi a le neştiinţei mele, deci certându-mă m-au certat Domnul, eară morţii nu m-au dat.

Varnava arhimandrit

Slova A

Sărut mănele Prea Cuvioşiei Voastre!

Scrisoarea Prea Cuvioşiei Voastre cu data de la 26 a curentei am priimit astăzi asupra căria grăbescu a vă răspunde că aici osebit de acele ce-mi însemnaţi mai sânt şi altele, şi numai aceasta au fost şi este motivul pentru care abandonându-mi toate interesurile moşiei şi a familiei stau aice în supărări necurmate şi grele cheltueli fără să cunosc macar cum am a le plăti şi prin urmare a scăpa din Iaşi.

Învăluirile ce doresc duşmanii a vă face atât pre cuvioşiei tale precum şi părintelui Nicon sânt aşa de multe şi aprinse încât sigur mă sfiesc de curajul meu.

Eu însă nu vă pot însemna anume zioa când voi putea eşi din Iaşi, destul numai că eu mă sârguesc pentru acest sfârşit, şi tot ce vă pot înştiinţa pentru întârziere este că Ministrul Cultelor ce găsăşte în conţedie. Că Sardion au dimisionat şi încă nu se ştie cui are a se da locotenenţa Mitropoliei, că Varahil ş-au ales locul retragerii la Păngăraţi. Că nici o poliţă încă nu mi s-au acţeptat de Ministru şi că până nu voi cunoaşte rezultatul acestora nici pot se vin, nici pot să găsescu de rezonată venirea prea cuvioşiei tale aice.

Arhimandritul Constandie se găseşte în ceasurile de pe urmă şi suferă foarte mult. L-am vizitat în numele Prea Cuvioşiei Tale, l-am ajutat cu ce am putut, am însărcinat doftor al curarisi şi a i se da doctoriile pe socoteala mea.

Pe părintele protoereu numai odată l-am văzut mai înainte de a primi scrisoarea Prea Cuvioşiei Tale, prin urmare nu am putut a vă îndeplini vroinţa, dar eu voi căuta ocazie a mă înlesni cu Tudurachi şi a vorbi în chestie.

Eu voi avea în privire cele ce ai scris acum, şi despre ceea ce va trebui să faceţi vă voi înştiinţa cu lămurire. Căutaţi numai a fi împăcaţi şi mulţemiţi călugării.

Pentru depărtarea celor 7 călugări din monastire şi doi de la schit trebue să urmaţi precum vi se poronceşte dacă le se şi însamnă anume numele lor.

Pentru toate celelante ce vor trebui vă voi scrie în vreme.

Fiţi dar liniştiţi, petreceţi cu bine şi nu uitaţi pe al vostru.

Plecat şi supus fiu Luponi.

Iaşii, 1860 dechemvrie 20

https://biblioteca-digitala.ro

Slova B

Sărut mănile Prea Cuvioşiei Voastre

La 26 a curentei luni am dat suplică Obşteştii Adunări. Cuprinderea ei este tecstul ce vă alăturez: Rezultatul nu se poate cunoaşte mai înainte de a fi cercetate lucrările de cătră secţiea respectivă, după care apoi asupra raportului ce va face are a urma hotărărea camerei. Camera are a se deschide la 15 april(ie).

Cuza s-au pornit de mâne la ţară. Văzind că Ministeriul Cultelor stărueşte pentru darea în posesie a moşiilor am alergat iarăşi unde am ştiut şi am putut şi credem că am izbutit când în acel timp am priimit şi depeşa lui Dumitrachi, prin care mă înştiinţază că Prea Cuvioşia Voastră după o pătrunzătoare cercetare ce aţi făcut lucrărilor mă autorizaţi să dau pe moşiea Păngăraţii peste 1500 galbeni. A doa zi după primirea citatei depeşi fiindu a treia zi de mezat, d(omnul) Tirichiu de şi până atunci nu să făcusă nici o strigare, tot a strigat cătră ministri de a se desăvărşi mezatul. Văzind dară că să încep strigările am protestat în scris o aseminea urmare dar neconsiderându-se s-a continuat strigările.

Pentru acest sfărşit eu eram pregătit şi avem în partida pe Balaişi, Zamfirescu şi Păunu asupra căruea trebue să se facă adgiudecaţia.

Stăruitorii şi muşterii era C. Rujinschi, M. Albu, Pedimonte şi un cumnat a lui Albu neputând ai înlătura sub nici o condiţie s-au început concurenţa şi moşiea au rămas asupra lui Păun pentru Cuvioşia Voastră cu 1400 galbeni pe an iar condiţiile pe lângă cele generale sânt:

A să vara 5 vaci cu viţei

(A să vara) 1 buhaiu

(A să vara) 6 boi

(A să vara) 24 mascuri

(A să vara) 4 cai

Pentru ernaticu să se deie 8 stoguri fân câte 10 stânjini stogul şi 20 chile arzu ori ovăz.

Să se plătească lefile slujitorilor de la biserica din Stejaru.

Leafa profesorului 3000 lei.

Cheltuelile 300 lei.

Acum videţi că dorinţa v-am îndeplinit-o, binevoiţi a-mi răspunde ce mai este de făcut, căci Păunu nu poate a-mi lăsa garanţiea de cătu până la 15 a lunei aprilie.

Doresc a şti iarăşi grabnic detailurile de venituri a acei moşii, ca să-mi fac eu un calcul despre folosul sau paguba ce poate fi.

Mai înainte a mă înştiinţa despre toate te rog să nu faci nici un pas şi iarăşi dacă crediţi de trebuinţă, să ne întâlnim mai grabnicu atunci sau să veniţi Prea Cuvioşia Voastră sau să-mi trimiteţi trăsura ca să vin eu. Acum de odată, alte nu vă pot arăta de cât că gratulându-vă de sf(intele) sărbători rămân în dorinţă a ne revidea cât mai curându. Veţi şti că d(omnul) Pedimonti mi-au făcut mare tor

https://biblioteca-digitala.ro

și au zis că înadins mă atirdisește pentru ca să-mi deie mantaoa, căci Prea Cuvioșiea Voastră i-ați fi declarat că nu vă interesați și că singur l-ați îndemnat a veni la Iași pentru ca să nu eie moșie-vă altul.

Această înpregiurare m-au necăjit foarte mult și are a mă ține ca în cabală până la revidere.

Rămăn plecat fiiu și supusă slugă,

Luponi

Iașii, 1860 mart(ie) 31.

Slova V

Cu tot respectul sărut mănele Prea Cuvioșiei Voastre

Prietenul nostru s-au pus să-ți mănănce și banii ce vi se cuvin pentru ținerea monastirei de la sf(ântul) Gheorghie încoace. De aceea a manevrat cele ce ai văzut, cu înștiințare de comitet, cu rânduire între aceasta a lui Melidon, cu adresul ce mi l-ai trimis copie și în sfârșit cu toate celelante, numai ca doară să se prelungească rezultatul acelora; ca Cuvioșia Ta să fii silit a cheltui și în cele din urmă se te măe la cei 5000 galbeni.

Dumnezeu însă nu ajută să nu fiu poliţat de a răspunde subvenția din căștiul Păngăraților așadar de acuma are de a face cu mine, grăbește numai ca cu poșta de luni sara să-mi trimiți o formală cvitanție întocmai după copia ce vă alătureaz, și dacă se va putea faceți a se iscăli și de iconomul monastirei, zicându-i că acum așa cere forma. De nu veți pute profita a-mi o trimite cu poșta de luni apoi neapărat a doua zi să mi o trimiți cu înadins om. Căci dacă pe mercuri nu voi ave aice atuncea nu închizeșluescu despre rezultat. Așadar grăbiți. Dar pentru că acum Melidon s-au lepădat de a veni spre înstalarea comitetului și poate cine știe pe cine va rândui, de aceea te rog fă tot ce știi a trage pe călugări în partea Cuvioșiei Tale pentru că la orice ar fi întrebați în sobor sau îndeosebi, îi numai să vă binecuvânteze pentru acest sfărșit și pentru că arăți că ai primit subvenția apoi iarăși fă tot ce știi de le plătește și lefele, nu te uita la dobândă căci mare este Dumnezeu. Eu profitez ați trimite tot pentru acest sfărșit 50 galb(eni), căci mă crede că și aceștia i-am scos din peatră sacă, știi cei de a banilor pe aice și eu din nenorocire nu pot scoate de nicăire.

Repetez că te rog să faci acele ce-ți spun. De vei pute plătește te rog și leafa profesorului ca nu cumva să se tănguească că au iscălit poliţa și banii nu i-au primit, acum trebue să ne purtăm voinicește și cu curaj, căci puhoiul iară a venit.

Nădăjduesc că cu venirea mea acolo vom mai pune la cele ce trebue. Răspunsul ce v-am făcut cătră Minister puneți a se prescrie pe curat cu toate semnile și liniile ce are, și de se poate al trimite luni Ministeriului ar fi bine, de nu mi le-i trimite tot cu omul ce are a-mi aduce cvitanția, însă atuncea răspunsul ălu vei alătura pe lângă cerere ce-ți alăturez cătră Mitropolitul și eu aice voi mijloci la Varahel de al trimitecu adresa Ministeriului, această formă vreu să o

https://biblioteca-digitala.ro

fac pentru ca nu duşmanul să-l ănlătureze din Departament precum a făcut cu mai multe hărtii.

Sfărşesc dar sărutându-vă mănile.

Ca plecat fiiu şi supusă slugă,

Luponi.

Iaşi, 1860 avgust 27.

Slova G

Cvitanţie

Subvenţia cuvenită Monastirii Păngăraţii pe ecsamenia începătoare de la 23 april(ie) şi până la 23 octomvrie anul curent, în somă de 21500 lei, adică doăzeci şi una mie cinci sute lei cursul pieţei, s-au primit astăzi la egumenia Monastirei Păngăraţii şi a Schitului Tarcău, prin d(umnea)lui Dimitrie Neculau, del a posesorul moşiei Păngăraţii, d(umnea)lui Manoil Luponi, din căştiul Sf(întului) Gheorghie trecut a numitei moşii, potrivit înviinţărei onoratului Ministeriu al Cultelor şi al Instrcţiilor Publice, urmată asupra suplicei d(umi)sale Luponi, înregistrată sub no. 1928. Pentru care spre credinţă şi regulă să dă aceasta din partea monastirei.

Anul 1860 avgust 15 zile

Egumenul Monastirei Păngăraţii şi a Schitului Tarcău

Varnava arhimandrit

(L.P.M.)

Iconomul monastirei (n-au iscălit).

Este adaose summa de 25500 lei.

Slova D

Onoratului Minister al Cultelor şi al Instrucţiunei Publice

Egumenul moast(irii) Pangaraţii şi a Schitului Tarcău

Trebueşte şi chiar nevoile reclamate de zilnicele cheltueli trebuitoare întru ţinerea Dumnezeeştilor slujbe şi hrana soboarelor acestei monastiri şi schit îndeamnă pe subscrisul a depune cu smerenie onoratului Minister ferbinţele rugăminţi a îmbelor soboare de a li se trimite cât mai curând subvenţia cuvenită pe curenta ecsamenie – ce-şi are începerea de la 23 a trecutei luni aprilie; pentru că smeritul subscris cu toată bunavoinţă ce are de a întâmpina reclamatele cheltueli, însă iconomul acestei monastiri a declarat şi chiar soborului că nimenea din neguţitori nu vroeşte a-i prelungi creditul peste terminul de trei luni, ce se vede că au şi espirat, până ce mai întăi nu li să va plăti pe acest timp.

https://biblioteca-digitala.ro

Aşadar, subscrisul spre a scuti monastirea de o nouă cheltueală ce s-ar face cu trimiterea la Iaşi a iconomului pentru de a primi subvenţia precum cu smerenie au fost recomandat proestosului duhovnic Iosaf.

Aşa se face rugăminte de a se încredinţa acea subvenţie în priimirea d(umi)sale Emanoil Luponi, care rămâne autorisat de a şi iscăli în locul meu, unde va trebui.

Is(călit)
Egumenul Monast(irii) şi a schit Tarcăului
Varnava arhimandrit (L.P.)

1860 iulie 24.
Monastirea Păngăraţii

Slova E

Depeşă telegrafică
Prezent(at) de la Iaşi, în 18, 9, oare amează-zi
Peatra, în 18, 9 oare 45 m amează-zi

Arhimandritul Varnava
Peatra

Trimetiţi-mi grabnicu cvitanţie Comitetului de primirea de la mine a 25.500 lei, subvenţia cuvenită monastirei şi schitului anticipal ce trebueşte să aibă data 15 noemvrie 1860.

Luponi

Slova J

Cvitanţie

Suvenţia cuvenită Monastirei Păngăraţii pe ecsamenia începătoare de la 26 octomvrie anul curent şi până la 23 aprilie anul 1861, în sumă de 25500 lei, douăzeci şi cinci mii cinci sute lei s-au primit astăzi la Comitetul Monastirei Păngăraţii şi a Schitului Tarcău de la d(umna)lui d(omnul) Manolachi Luponi, posesorul moşiei Păngăraţii, din căştiul sf(ântului) Dimitrie trecut a numitei moşii pentru ţinerea monastirei şi a schitului şi spre credinţă şi regulă să să aceasta din partea Comitetului.

1860 noemv(rie) 15
(L.P.)
Varnava arhimand(rit)
Iosif dohovnic
Stratonic duhovnic
No. 6

https://biblioteca-digitala.ro

Slova Z

Cu tot respectul sărut dreapta Prea Cuvioşii Voastre!

Năcazul şi supărarea ce am aice este aşa de mare încăt nu v-o pot descrie, de căt totul ce vă rog este să mă agiutaţi, să puneţi tot ce veţi avea pentru înzestrarea moşiei, ca să nu rămăe nelucrată, căci eu până ce nu voi vedea rezultatul de la consiliu, în ceia ce priveşte pentru subvenţia monastirei şi zestrea ei de vite, iar de la Adunare hotărărea pentru hrisov, până atuncea zic că nu pot veni la moşie căci sănt hotărăt să perd al meu totul, numai să nu mancarisescu la sarcina de vechil ce vă sănt, pentru acest sfărşit ţin aicea şi pe părintele Nicon.

Te rog dară înlesneşte pe Neculau la tot ce va reclama şi crede că voi şi a vă fi recunoscătoriu.

Ministeriul s-au format ieri.

Kogălniceanu la Interne şi preşedinte, M. Jora la Esterne, Ev. Alcaz la Visterie, D. Cozadini la Publice, Adrian tot la Resbel, Bojinca la Dreptate, arh. Melhidesec la cel Bisericesc.

Asupra acestei combinaţii este mare opoziune şi mercuri se crede că are a fi o mare confusie şi nemulţemire în cameră. Despre rezultat vă voi înştiinţa. Arată acestea şi lui Neculau. Pentru monahii ce aţi scris că vi s-au trimis în eczil la acea monastire; după convorbirea ce am avut şi cu Varahil, Cuvioşia Voastră trebue să raportuiţi Mitropolitului în scurt alăturându-i numai o întocmai copie de pe adresul Prefecturei cu care vi s-au trimis.

Sărătându-vă mănile rămăn plecat şi supus fiiu,

Luponi

Iaşi, 1860 mai 2.

Slova I

Sărut mănele Prea Cuvioşiei Voastre!

Trimiteţi-mi cu cea întăi poştă toate hărtiile ce aveţi pentru rănduirea în egumenie la Monastirea Păngăraţi, adecă începănd de la 1833 sau 1834 şi până căndaţi căpătat hrisovul lui Mihai Sturza care este la mine.

Pentru că trebue să dovidesc chiar data când v-aţi rănduit întăia oară şi apoi iarăşi după schimbările ce vi s-au fost făcut, fiindcă toate acele îmi sănt trebuitoare a dovedi adiverirea din condică pentru zestrea monastirei.

Pentru triimiterea acestor hărtii vă puteţi înţelege cu părintele Nicon care iarăşi are a-mi trimite ceva hărtii, că să se pună toate într-un plic, dacă aveţi a mi le trimite cu poşta iar de va fi a le trimite cu înadins om, atuncea să nu se ostenească doi în loc de unul.

Rămăn plecat fiu, Luponi

1860 mai 20

https://biblioteca-digitala.ro

Slova C

Cu tot respectul sărutăm mănele Prea Cuvioșiei Voastre!

Tănguirea ce este asupra Prea Cuvioșiei Tale este făcută de un călugăr de la Păngărați, anume Claudie. În acea tănguire arată că Prea Cuvioșia Ta i-ai fi dator cu 80 lei pentru știubei că aseminea ai fi dator și unui alt călugăr de la schit, că nu plătești lefele călugărilor, că pui călugării a tăia și a căra singuri lemnele trebuitoare pentru monastire, că hrana le-ar fi foarte ră, că-i maltratezi foarte crud și chiar cu bătăi, că grădinele monastirei le-ai lucra cu ei și că legumele din ele le-ai vinde în târgu, aseminea că ai fi vândut trei merțe mere din livadă, alte mai multe de aceste fleacuri. Ministrul Cultelor a comunicat această tănguire Mitropoliei cu poftire de a rândui o Comisie care să cerceteze local. Regularisirea s-au făcut ca tot comisia ce va veni la Bisericani, aceea să vie și la Păngărați.

Membrii sânt: din partea Ministeriului părintele Sofronie Vărnav de la Neamț, din partea Mitropoliei arhimandritul Neofit, proestosul de la Sf(ântul) Nicolae cel Mare; acesta însă pentru că să găsește bolnav de picioare și vremea este aspră s-au rugat Locotenentului al erta din această însărcinare, dar până acum încă nu s-au hotărât, și aceasta este pricina pentru care comisia n-au pornit încă, căci pentru acest sfărțit să așteaptă a se întoarce de la țară Ministrul Bisericesc.

De aceea nici eu nu pot porni din Iași până nu voi videa ce este a se face, destul că până acum ne am isprăvit nimică și nici macar în chestia poliților ce am.

Domnitoriul are a porni la București la 19 a curentei pentru că membrii adunărei de acolo s-ar fi bătut între ei în cameră chiar în zioa deschiderii ei.

Pe aice umblă multe și periculoase boale, gerul și fortuna au făcut mai multe jertfe din cauză că lemnele sânt foarte scumpe, a agiuns de să plătește carul de lemne 3 galbeni, ce poate face sărăcimea?

Pe Tudurache Vasiliu îl aștept de la țară că să-i vorbesc, Neculau mă înștiințază că nu ați dat vacele dupre cum am vorbit și am sfârșit. Eu vă rog trimitiți-le la Tarcău cât mai în grabă spre a se și înfera, mai ales când știți câtă nevoe este acolo de fruptu albu.

Supus fiu,
Luponi

SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 4-15.

Ediții: „Acta Pangratia", III, 2025, p. 585-597. Până în prezent se cunosc trei exemplare (BAR București, Biblioteca Asachi Iași și Arhivele Statului Iași).

https://biblioteca-digitala.ro

5 **<1862?>**

Domnii voastre vă rog ca luând acta în revizie fiind și trimes-o aice, însă fără broșură pe care o alăturezi, să bine voinţi a o întoarce îndărăt spre a să da curs pricinii (în) drumul legal. După ce mai întăi să va măntui cercetare la faţa locului de cătră ramul compitent, cu atăt mai ales cu căt este și înteresul comun în mijloc, căci ...[1] și înaintiea domnii voastre, precum am declerat înaintiea ţării întregi, osăbit de autorităţile loc(ale), am reclemat că cu domnul Luponea n-am proce(s) [de] presă, ce am proces criminal de jăfuirea cu mi-au făcut, pentru care și pruncii din ţinutul Piatra se mustră că domnul Luponea nu este încă chiemat la dare de samă. Adaog domnule procuror a vă ruga să cr...[1] că cer să fie judecată această pricină foarte interesantă, zic chiar întru siguranţa publică, spre pilduire vicleşugului celor precugetaţi, nu ca delict de presă ce ca faptă creminală, ca în cas să-mi trag canonul după toată rânduiala, dacă credeţi și domnia voastră, că nu este destul de dovidit.

Priimiţi vă rog domnule procuror smeritele mele consideraţii.
Egumen Monastirii Păngăraţii
Varnava arhimandrit <m.p.>

SJAN Iași, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 17. Original.

---

[1] Rupt.

6 **1863 februarie 28**

Principatele Unite Române
Procuroru pe lângă
Curtea de Apelaţie Criminală din Iaşi
No. 617
1863 fev(ruarie) 28 zile

Domnule Preşedinte

Dosierul intentat contra cuvioşiei sale arhimandritului Varnava, egumenul Monastirii Răşca[1] după reclemaţia d.d. Emanoil Lupanu, pentru o broşură intitulată *Ceasul cel rău*.

Am onoare a-l comunica d(umnea)v(oastră) în fiinţa ce l-am primit pe lângă adresa Trib(unalului) de Neamţu, sub no. 11367, și vă invit spre a-i da legiuitul cursu.

Primiţi d(omnule) preşedinte încredinţarea pre osăbitei mele consideraţii.

https://biblioteca-digitala.ro

Procuror,
A. Botez <m.p.>

D(omniei) sale
D(omnului) Preşedinte a Curţei Apelative Criminale din Iaşi

<Rezoluţie:>
(1)863 mart(ie) 1.
Se va cita pe d. Luponi şi pe cuvioşia sa arşimandritul Varnava la mai în doue.
Platon < m.p.>
Palade <m.p.>
... <două semnături indecifrabile>

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 19. Original.

[1] Aşa în text.

7 **1863 martie 7**

La Giudecăt(oria) de Neamţiu
No. 754
Mart(ie) 7 zile 1863

Cu adresa d. Procuror pe lăngă această curte sub. no. ...[1], primindu-să dosarul înfiinţat cu prea cuvioşăi sale arhimandritul Varnava, igumenul Monăsterei Răşca[2], după reclamaţia d(umi)sale Emanoilu Luponea pentru o broşură intitulată *Ciasul cel rău*. Se scrie acei giudecăt(orii) ca să le facă cunoscut a se înfăţoşa amăndoi de odată la acea dată curte, nesmintit la 2 a viitoarei luni mai, când s-au ficsat cercetarea acestui proces.

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 20. Concept.

[1] Spaţiu necompletat.
[2] Aşa în text.

8 **1863 mai 2**

No. 1282

Domnule Preşedinte

Tribunalu Civil a Districtului Neamţu prin adresa, no. 1884, şi din motivul oficiei d(umea)v(oastră), no. 745, îmi vesteşte că cercetarea procesului ce am

https://biblioteca-digitala.ro

reclamat asupra arhiman(dritului) Varnava pentru calomniile și injuriile ce me-au făcut prin broșura intitulată *Ceasul ce rău*, s-au regulat spre cercetare de onorata curte ce d(umea)v(oastră) prezidați pentru 2 a lunei mai.

Astăzi dar fiind terminul mă înfățoșez stăruitor.

Priimiți Domnule Președinte încredințarea prea osăbitei mele considerații și a respectului ce vă datoresc, rugându-vă să binevoiți a fi interpretul acestora și cât vă onorați d(umea)v(oastră) colegi.

Luponi <m.p.>
1863 mai 2 zile

Domniei Sale
Domnului Președinte a Curții Penale din Moldova

SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 23. Original.

9 **1863 mai 10**

Depeșă

Giudecăt(oria) de Piatra
1863 mai 10, no. 1423

Dați științe Curței dacă arhimandritul Varnava au pornit spre a veni la Curte sau carei motivul împedicării.

SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 23v. Copie.

10 **1863 mai 15**

Depeșă

Giudecăt(oria) de Piatra
1863 mai 15, no. 1460

Regulați dacă arhimandritul Varnava au pornit spre a veni la Curte după depeșile ce v-am dat.

SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 23v. Copie.

https://biblioteca-digitala.ro

11 **1863 mai 18**

1863 mai 18

În privire ca arhimandritul Varnava nu s-au înfăcioşat la terminul însemnat apoi să va scrie giudecătoriei ca să facă cunoscut arhimandritului pre cum şi d-lui Lupoe ca să se înfacioşeze la curte la 22 iunie viitoriu fără sminteală spre a se căuta acest proces.

Platon <m.p.>
Palade <m.p.>
Ciurea <m.p.>

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 24. Concept.

12 **1863 mai 13**

Domnule Preşedinte

De la 2 a curentei şi până astăzi, cu toate stăruinţile ce am făcut şi cu tot concursul ce aţi binevoit a-mi da, telegrafiind tribunalului civil de Neamţ de a trimite onoratei Curţi penale pe arhiman(dritul) Varnava, totuşi nu s-au mai înfăţoşat şi nici macar nu au respuns de motivile împiedecărei.

Da dar ne mai putând este acuma pentru ca la 15 a curentei am un termen la moşia Pangaraţii din Districtul Neamţu spre a-mi să evalua pagăbirile ce me-au ocazionat Minist(eriul) de Culte, sânt silit de a porni astăzi. Vă rog însă domnule preşedinte ca prin consimţământul şi a onoraţilor d(umnea)v(oastră) colegi să binevoiţi a ordona Prefecturii de Neamţ ca fără termin să trimită Curţii ce d(umnea)v(oastră) prezidaţi pe arhimandritul Varnava iar despre zioa trimiterii sf(inţiei) sale să fiu încunoştiinţat pentru ca îndată să vin şi eu.

Iar la caz când mi s-ar refuza şi acest unic mijloc pentru a mi să da cuvenita satisfacere, atuncea rămâne ca să hotărâţi ceia ce veţi găsi mai de cuviinţă, căci apelez la echitatea de dreptate a onorate curţi care nu poate îngădui prelungiri în asăminea chestii.

Priimiţi Domnule Preşedinte mărturisirea respectului ce vă datoresc, rugându-vă a fi interpretul acestora şi cătră colegii d(umnea)v(oastră).

Luponi <m.p.>

1863 mai 13

Domniei Sale
Domnului Preşedinte a Curţii Penale din Moldova

<Rezoluţii:>
1863 mai 14 zile. Grabnic se va prezenta motivul.

https://biblioteca-digitala.ro

Palade <m.p.>
... <semnătură indescifrabilă>
Ciurea <m.p.>

24 maiu
Se va urma rezoluţia din 18 a curentei luni pusă pe osăbită suplică înregistrată la no. 1282.
Platon <m.p.>
Ciurea <m.p.>
... <două semnături indescifrabile>

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 25. Original.

13 **1863 mai 3**

Domnule Preşedinte,

Astăzi este zioa ficsată spre a se cerceta procesul reclamt de mine asupra Arhim(andritului) Varnava pentru înjuriile şi calomniile ce me-au făcut prin broşura imprimată sub titlu: *Ceasul cel rău*.

Sfinţia sa însă să fereşte de asta în faţa justiţiei şi de aceia nici să vede stăruitor dupre somaţia ce i s-au făcut, dorind ca prin aceasta să întărzie pe cât ar pute cuvenita mea satisfacere întru luminarea opiniei publice spre a cunoaşte pe adivăratul culpaş şi dară spre dovada ca scopul sfinţiei sale este acista. Vă rog domnule preşedinte să binevoiţi a întreba pe d(omnul) Lascăr Radu, Preşedintele Tribunalului Civil de Neamţu, cătră care s-au adresat întrebându-l verbal: că ce ar face să prelungească termenul acesta fiindcă nu s-ar ave încă adunate dovezile, şi ca pentru acest termin nici ar fi dat adiverinţă de priimirea somaţiei sub cuvânt că s-ar fi trimes la Bucureşti.

Sfiinţia sa, în adivăr, au fost la Bucureşti, însă de acolo este venit de o lună de zile, şi dovada că au cunoscut terminul de astăzi, este chear întrebarea ce au făcut d(omnului) Lascăr Radu, precum şi un cetăţean din Târgu Piatra, anume Ioan Volcinci.

Vă rog dară domnule preşedinte ca prin consimţământul şi a onorabililor d(umnea)v(oastră) colegi să binevoiţi ca chear astăzi prin depeşă telegramă, pe conta mea, să se întrebe arătatile persoane despre citata convorbire ce au avut cu părintele Varnava pentru terminul de astăzi şi când răspunsurile d(umnea)lor ar fi precum am arătat, atuncea procesul să nu se amâne ce să se caute şi fără prezenţa sfiinţiei sale.

Iar la caz când această rugăminte mi s-ar acorda de d(umnea)v(oastră) atuncea cel puţin prin depeşa telegramă să se ordoneze Prefecturei de Neamţu a triimite pe sfiinţia sa de îndată aicea, căci eu mă oblig a sta faţă până la

https://biblioteca-digitala.ro

aducerea sfinţiei sale, pentru care în toate zilele mă voi şi înfăţoşa pretoriului onoratei curţi ce d(umnea)v(oastră) prezidaţi.

Priimiţi Domnule Preşedinte încredinţarea prea osăbitei mele consideraţii şi respect ce vă datoresc, rugându-vă a fi interpretul acestora şi către onorabili d(umnea)v(oastră) colegi.

Luponi <m.p.>

1863 mai 3

Domniei Sale
Domnului Preşedinte a Curţii Penale din Moldova

<Rezoluţie:>
No, 1421
Mai 3. Să se scrie prin depeşia giudecătoriei pe socoteala suplicantului de a pune îndatorire arhim(andritului) Varnava spre a se înfacioşa acum la această curte.
Platon <m.p.>
Palade <m.p.>
... <două semnături indescifrabile>

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 26. Original.

14 **1863 mai 4**

Depeşă

Giudecătoria Peatra
1863 mai 4 zile, no. 1373

Se invită Trib(unalul) a pune datorire arhimandritului Varnava a se înfăţoşa grabnic la Curte spre a-l giudeca. Răspundeţi de pornire.

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 30. Concept.

15 **1863 mai 18, Iaşi**

No. 6515
Staţia Jassy, 40 cuvinte

Depeşă telegrafică

Presentată la Peatra, în 30/5, 1863, oare 10, m 40 amiazăzi
Sosit la Iassy, în , oare 11, m 15 amiazăzi

https://biblioteca-digitala.ro

Noţiţia staţiei

Onor. Curţii Penale Jassy

Adresele preschimbate între judecătorii cu Prefectura sunt că arhimandritul Varnava este la Jassy, în vreme ce sfiinţia sa petrece la monastire, acum de patru zile în Peatra. Rog ordonaţi triimiterea sa prin Comandirul de Jandarmi.

Luponi.

<Rezoluţie:>
Mai 18. Se va urma dupe rezoluţia pusă tot astăzi.
Platon <m.p.>
Palade <m.p.>
Ciurea <m.p.>

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 29. Original.

16 **1863 mai 23**

Domnule Preşedinte,

În momentul când am avut onoarea a vă adresa telegrama prin care mă tângueam d(umnea)v(oastră) despre chipurile ce întrebuinţează arhiman(dritul) Varnava spre a scăpa de a veni la Curtea ce d(umnea)v(oastră) prezidaţi, conform ordinilor ce aţi binevoit a da Judecătoriei de Neamţu. M-am adresat şi către numitul tribunal arătându-i aceleaşi împrejurări de uneltirile sfii(nţiei) sale, rugându-l a să încredinţa despre adivărul acelora chear prin un membru al său şi a mijloci de îndată trimiterea sf(iinţiei) sale la onorata curte, conform căria au şi mijlocit Prefecturei locale, cu descrierea tânguirei mele, de a îndemna pe sf(iinţia) sa a veni la Iaşi. Prefectura au scris poliţiei de a face cunoscut aceasta arhim(andritului) Varnava, dar când s-au dus polițmaistru, atunci sf(iinţia) sa ştiind de mai înainte aceasta s-au pornit la monastire, încât când este căutat la monastire de subprefect, atunci sf(iinţia) sa porneşte la Piatra, şi când este căutat la Piatra, porneşte la monastire. Criticaţi dar domnule preşedinte dacă numai prin chipul de invitaţie mai puteţi ave vreo dată faţa pe calomniatorul meu? Întru cât nu veţi hotărâ ca sau procesul să să ...[1] înefiinţă sa sau dacă aceasta nu ar fi ...[1] de legi, atunci cel puţin să să ordone ...[1] Prefecturei de Neamţu a vi-l trimite cu înadins jandarmu, fiind numai aceasta unicul chip spre a pute fi înfăţoşat Curţii.

Priimiţi Domnule Preşedinte mărturisirea respectului ce vă datoresc, rugându-vă să binevoiţi a fi interpretul acestora şi către onoraţii d(umnea)v(oastră) colegi.

https://biblioteca-digitala.ro

Luponi <m.p.>

1863 mai 23

Domniei Sale
Domnului Preşedinte a Curţii Penale din Moldova

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 31. Original.

---

[1] Rupt.

17 **1863 iunie 3**

La Ministeriul Justiţiei

No. 1716
Iunie 3 zile, 1863

De mai mult timp stă la această curte un proces înfiinţat de Giudecătoria Districtului Neamţu asupra Arhimandritului Varnava, egumenul Monastirei Păngăraţii din acest district, pentru calomniile ce ar fi causat d(omnului) Lupone prin o broşură intitulată „Ceasul cel rău".

După stăruinţele reclamantului s-au dat mai multe ordine giudecătoriei ca să puie îndatorire numitului egumen de a se presenta aicea spre a se pute cerceta causa, însă toate au rămas fără resultat.

Acmu s-au primit de la D(omnul) Lupone depeşă, alăturată pe lângă aceasta în copie, prin care arată că autorităţile de acolo nu voesc a îndeplini mijlocirele făcute în această causă.

De aceia, cu onoare, vă fac poftire, să binevoiţi prin Ministeriul de Interne ca să se aducă la îndeplinire mijlocirele făcute în această chestie.

Primiţi ...

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 33-34. Concept.

18 **1863 mai 30, Iaşi**

No. 2299/619
Staţia Jassy, 40 cuvinte

Depeşă telegrafică

Presentată la Peatra, în ..., 1863, oare ..., m ... amiazăzi
Sosit la Iassy, în 10/6, 1863, oare 11, m 55 amiazăzi

Noţiţia staţiei

https://biblioteca-digitala.ro

Onorate Curţi Penale

Autorităţile locale nu găsesc pe arhimandritul Varnava a-l trimete curţei, deşi petrece mai mult timp în oraş şi chiar astăzi au presidat funeraliile d-nei Miloşu.

Rog găsiţi mijlocul a se respecta legile şi ordinile curţii.

Luponi

<Rezoluţie:>

Mai 30. Se va alătura copie de pe depeşa de faţă Ministeriului Justiţiei spre a mijloci la cel de Interne în chestia de faţă.

Palade <m.p.>

... <două semnături indescifrabile>

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 35. Original.

19 **1863 iunie 5**

1863 iuni(e) 5

Domnule Prezedent,

Sânt prins cu silnicia de cătră Prefectura de Piatră la această onorabilă Curte, fără ca să fi făcut ştiut pentru ce anume, pricep că poate fi pricina cu d. Luponi. Aud că au fost terminul la 2 mai. Credeţi domnule prezident că n-am ştiut nimica despre acel termin căci aş fi venit. Şi fiindcă corespondenţa cu d. Luponi acea scrisă şi subscrisă de dumnealui şi care este neapărat trebuitoare la acest proces este la d. advocat al cultelor Bosie, căci i-au făcut trebuinţă în judecata cu Luponi au pornit Ministeriului Cultelor. Apoi vă rog ca să mi să pue un termin carele să fiu după vacanţie şi pre care ştiindu-l, voi veni.

Priimiţi vă rog osăbite smerenii.

Varnava arhimandrit <m.p.>

D(omniei) sale

D(omnului) Prezedent al Curţii Criminale din Iaşi

<Rezoluţie:>

1863 iunie 5.

În privirea cererei de facia se regulează termin pentru căutarea acestui proces la 5 august, pentru care se va face cunoscut părţilor, scriindu-se

https://biblioteca-digitala.ro

giudecătoriei pentru aceasta iar arhimandritul va subscrie aice că va fi următoriu.

Platon <m.p.>
... <trei semnături indescifrabile>

Voi fi următor a veni la 5 avgust cum onorata Curte au hotărât.
Varnava <m.p.>

SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 36, 39 v. Original.

20 **1863 iulie 10**

La Giudecăt(oria) de Neamțu

No. 1816
10 iulie 1863

Pentru cercetare și deciderea procesiului înființat asupra arhimandritului Varnava, egumenul monastirei Păngărații, după reclemația d(omnului) Emanoilu Luponea pentru calomniile ce ar fi causat, ficsându-se termin la cinci a viitoarei luni avgust. Se supue acei giudecăt(orii) ca să facă cunoscut ambilor părți de a se presenta la această curte neapărat în zioa citatului termin spre a se pute cerceta procesul.

SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 37. Concept.

21 **1863 august 1**

Principatele Unite Române
Ministeriul Justiției
Secțiunea III Biurou
Anul 1863, luna iulie 22
No. 15615

Domnule Președinte,

D(omnu)lu Ministru de Culte și Instrucție ne publică prin adresa, în no. 20725, mă încunoșciinţează că au invitat pe prea cuviosul arhimandritul Varnava, egumenul Monastirei Pângărații, ca să să presinte la tribunalele de care va fi chiemat în procesul intentat asupra-i după reclamațiunea d-lui Emanoil Luponie pentru broșura intitulată „Ceasulu cellu rău”.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceste vi se comunică d(umnea)voastre spre resultatu la adresu său cu no. 1716.

Priimiţi d(omnu)le Preşedinte încredinţarea deosebitei mele consideraţiuni.

Ministru ad-interim
...<ss indescifrabilă>

p. şef secţiunei
I. Teodor <m.p.>

D(omnu)lui Preşedinte alu Curţii Criminale din Jassy

<Rezoluţie:>
1863 august 1 zile
În aşteptarea împlinirei terminului ficsat în chestiunea de faţă.
Platon <m.p.>
Palade <m.p.>
... <două semnături indescifrabile>

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 40. Original.

22 **1863 august 5**

No. 2431

Domnule Preşedinte!

Astăzi fiind terminul spre căutarea procesului ce am reclamat asupra arh(imandritului) Varnava pentru injuriile şi calomniile ce mi să fac prin broşura intitulată *Ceasul cel rău*, mă înfăţoşăzu stăruitor şi rog a i să da finit, macar ori care ar mai pute fi pretecstele de întărziere şi prelungire ce ar mai inventa delicventul.

Priimiţi Domnule Preşedinte încredinţarea respectului ce vă datoresc, binevoind a fi înterpretul acestora şi cătră colegii d(umnea)v(oastră).

Luponi <m.p.>

1863 august 5

Domniei sale
Domnului Preşedinte a Curţii Penale din Iaşi

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 42. Original.

https://biblioteca-digitala.ro

23 **1863 august 5, Iaşi**

Jassy, 1863 august 5

Domnule Preşedinte,

Astăzi fiind terminul însemnat de d(umnea)voastră pentru presentare în chestie cu dl. Emanuelu Lupone, binevoiţi a cunoasce că eu am sosit, însă din nenorocire sufăr de boală, precum face dovadă anexatul aice *Vidium – repertum*, şi ca'mpovorat de bătrăneţe, nesciind cât va fi prelungire suferinţei. Vin a vă ruga ca să regulaţi stremutare terminului încă pentru o lună zile, când făcându-mă bene sper o mă presenta negreşit.

Primiţi, vă rog, Domnule Preşedinte, asecurarea preosebitei mele stime.

Varnava arhimandrit <m.p.>

Domniei sale
Domnului Preşedinte Curţii Penale din Moldova

<Rezoluţie>:

No. 2418
August 5.
În pricina atestaţiei alăturate se fissaze căutarea procesului la 5 septembre, când să se facă cunoscut astăzi sf(inţii sale) petiţionarului, cât şi d(omnului) Luponi de a veni la acel termin spre căutarea procesului.
Platon <m.p.>

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 43. Original.

24 **1864 august 4**

Atestaţie

Subsămnatu doctor în medecine, medic al S(ân)tei Mitropolii adeveresu prin aceasta că precuvioşia sa părintele arhimandrit Varnava, igumen Monastirei Păngăraţii, se găseşte acuma bolnav şi în trataţie, drept care conform unei asemene înprejurări, s-au eliberat atestaţia de faţă.
<ss indescifrabilă>

1863 august în 4 zile

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 44. Original.

https://biblioteca-digitala.ro

25 **1863 august 20**

La Trib(unalul) de Neamţu

1863 avg(ust) 20 zile
No. 2740

În priivire ca la terminul ce au fost ficsat pentru cercetarea procesului înfiinţat asupra cuvioşiei sale arhimandritului Varnava, egumenul mo(na)st(irii) Păngăraţii după reclamaţia d(omnului) Emanoil Luponea pentru calomnie, precuvioşia sa prin petiţia ce au adresat curţii, alăturând astetatitul doctorului, arătând că este bolnav, încât curtea dupre aseminea înpregiurare ficsând din nou termin pentru cercetare acestui proces pe la 5 a viitoarei luni, încât scrie giudecăt(oriei) ca să facă cunoscut înbilor părţi de a veni la curte în zioa terminului, spre a fi faţă la cercetare procesului.

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 46. Concept.

26 **1863 august 8**

Domnule Preşedinte,

În cestia procesului ce am reclamat asupra arh(imandritului) Varnava pentru calomniile şi injuriile ce-mi face prin broşura *Ceasul cel rău*, la 5 a curentei luni au fost al doilea termin şi eu la înbile m-am găsit stăruitor iar dilicventul cu toate dispoziţiile ce aţi binevoit a lua abie acum la al doilea termin au venit în Iaşi, însă curţii nu s-au înfăţoşat, pretecstând că ar fi bolnav.

Eu nu vin a insista şi a zice de este sau nu bolnav dar ceia ce vă rog şi cer în numile legilor este ca onorata Curte să aibă în priivire ca cercetarea cestiilor criminale să fac fără termine şi cât să poate mai în grabă, în vreme ce procesul de mine reclamat parcă ar exepta de la acele reguli. Căci de opt luni este intrat numai la Curte!

Spre înlăturarea dar a tânguirilor mele în căpătarea dreptăţii ce reclam, rog ca acest proces să nu să termineaze că să să caute îndată ce dilicventul ar voi a eşi din casă, sfârşit pentru care să să ordone poliţii capitaliei a nu-i îngădui eşirea din acest oraş fără mai însă a să fi înfăţoşat Curţii, iar la caz când s-ar găsi pornit atuncea să să scrie Prefecturii de Neamţ a-l trimite cu înadins jandarm căci este mai mult de cât viderat că numitul nu voeşte a să înfăţoşa pentru ca prin aceasta să ţie în susţenţa satisfacerea legală.

Şi dar pentru ca nu neprezenţa me să înpiedice cercetarea şi hotărârea acestui proces, eu ca unul ce am toată comfienţa în integritatea şi (...)rea de echitate a membrilor acestei onorate Curţi. Rog ca procesul să să caute în fiinţa me, căci cestia nu reclamă vreun pleduar, fiind de la sine lămurită. Pentru că Curtea nu are decât a ceti citata broşură, ce se găseşte alăturat la actă şi a critica dacă ea cuprinde pentru mine laude au calomnii şi injurii de cel mai înalt grad şi

https://biblioteca-digitala.ro

în scop de a mă fortifia moral şi material după care, găsindu-să dreaptă reclamaţia me, nu mă îndoesc că are a să aplica dilicventului osânda în maximul ei ca cerut de art. 53 din Legea Presei.

Priimiţi Domnule Preşedinte încredinţarea respectului ce vă datoresc, rugându-vă a fi interpretul acestora şi cătră colegii d(umnea)v(oastră).

Luponi <m.p.>

1863 august 8

Domniei sale
Domnului Preşedinte a Curţii Penale din Moldova

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 48. Concept.

27 **1863 august 21**

Tribunalul Civil a Districtului Neamţ 1863 august 31
No. 2880

Domnule Preşedinte,

Chitanţiile precuviosului arhimandrit Varnava, egumenul Monastirii Pîngăraţi, şi a d-lui Emanoil Luponea de priimirea încunoştiinţărilor ci li s-au făcut de trib(unal), în urmarea ofiţiei dv., no. 2740 din 20 a curgătoarei, pentru terminul regulat în cauza următoare între ei pentru calomnii.

Subsemnatul Preşed(inte) conform închierii semnate anexat de acesta cu onor le comunică d(umnea)voastră.

Binevoiţi, vă rog, dom(nu)le Preşed(inte) a primi încredinţarea preoseb(itei) meli consideraţiuni.

p. p.
D. Gheorghiade <m.p.>

Domniei sale
Domnului Preşedinte a Curţii Creminale

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 50. Original.

28 **1863 august 28**

Adiverinţă

Astăzi am primit adresul Judec(ătoriei) distric(tului) Neamţ, no. 5709, prin care mi să vesteşte terminul regulat de onorata Curte Penală din Iaşi, în

https://biblioteca-digitala.ro

cestia procesului ce am reclamat asupra arh(imandritului) Varnava pentru calomniile și injuriile ce me-au făcut prin broșura intitulată *Ceasul cel rău*. Rog ca citatul proces să să caute în neființa me la terminul ce s-au ficsat de 5 a viitoarei luni septemvrie, așa precum întru aceasta am rugat direct și pe onorata Curte, prin suplica me din 8 a curentei luni august.

1863 august 27

Luponi <m.p.>

SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 51. Original.

29 **1863 septembrie 5**

Septembrie 5

Curtea criminală în ședința sa de astăzi în prezența părintelui arhimandrit Varnav(a) și a advocatului d.d. Neculai Bosie, a d(omnului) Șendrea, advocatul Curții, și a procurorului am luat în tratat acta înființată la Judecătoria de Neamț după reclamația d(omnului) Lupone contra sfinții sale arhimandritului pentru publicarea unei broșuri în care s-ar cuprinde injurii de calomnie.

Și mai înainte de a intra în fondosul procesului s-au atacat incidentul dacă advocații autorizați de minister poartă sau nu caracter public. Și curtea întărind în desbaterea acestui incident găsește că advocații autorizați lucrează intru caracter public și dar Curtea în virtutea § 68 din *Legea presii* încuviințează admiterea de dovezi în chestie, și în conformitatea § 60 să va trimete acta la Giudecătorie spre ai da legiuitul cursu.

... <patru semnături indescifrabile>

SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 53. Original.

30 **1863 septembrie 5**

Opinie

1863 septemvrie 5

Considerând că autorisarea guvernului ce se dă advocaților nu constitue alt drept decât prin aceasta se recunoașce un statu și în puterea acestei autorisații au dreptul a se înfățoșa înnaintea Tribunalului pentru a pleda.

Considerând că advocații în puterea acestei autorisații nu se pot considera ca persoane ce lucrează într-un caracteriu public, pentru că fiecare lucrează în procesile ce le sănt încredințate ca persoane particulare după o procurație specială ce are de la persoana ce i-au dat încredere, apoi dacă se presentă înnaintea Tribunalilor cu o procurație particulară nu poate fi considerat ca o

https://biblioteca-digitala.ro

persoană invescutu cu un caracter public pentru că nu este de guvern autorisat în aseminea însărcinare particulară.

Considerând că numai atunce s-ar considera ca persoana invescută cu un caracter public când este însărcinat de autorităţile publice, pre cum în causele criminale se rânduesc de Curţi exficio din advocaţii recunoscuţi de guvern sau în alte cause în care li s-ar da o însărcinare specială de guvern s-ar pute considera ca persoane publice.

De aceea subscrişii sunt de opinie ca d(omnul) Luponi ce au lucrat ca representatoru a părintelui Varnava, după o procuraţie sau alcătuire particulară, nu se poate considera ca persoană ce poartă un caracter public şi în conformitate cu § 62 nu se poate admite de a se cere dovezi de la arhimandritul Varnava.

Platon <m.p.>
Palade <m.p.>
Ciurea <m.p.>

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 54. Original.

31 **1863 septembrie 24**

La Giudecătoria de Neamţu
No. 3327
Sept(emvrie) 14 zile, 1863

La ecsaminarea ce Curtea au făcut actei înfiinţată după reclamaţia d.d. Emanoil Luponi asupra cuvioşiei sale arhimandritului Varnava, egumenul Monastirei Păngăraţii, pentru calomniele şi injuriele ce iar fi causat prin o brosură intitulată „*Ceasul cel rău*”, şi mai înainte de a intra Curtea în fondosul procesului s-au rădicat incidentul dacă advocaţii autorisaţi de ministeriu poartă sau nu un caracter public, încât intrând disbaterea acestui incident iar delictu că advocaţii autorisaţi lucreză într-un caracter public şi dar în vertutea § 62 din *Legea Presei* au încuviinţat admiterea de dovezi în chestie.

Drept care în conformitate § 60 am onoare a vă înapoi dosariul şi vă invit d(omnule) preşedinte ai da legiuitul curs şi astfel îndeplinindu-ul să mi-l reportoarceşti.

Priimiţi d(omnule) Prezident

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 55-56. Concept.

https://biblioteca-digitala.ro

32 **1863 noiembrie 18**

Principatele Unite Române
Tribunalu Civil de Neamţ
No. 8091

Peatra
1863 noemv(rie) 18

Domnule Preşedinte

La înnaintarea lucrărilor în cauza reclemată de d(omnu)l Emanoil Luponi asupra arhimandritului Varnava, igumenul Monast(irii) Păngăraţi, pentru calomniile şi injuriile ce ar fi cauzat prin broşura intitulată *Ceasul cel rău*, urmând necesitate şi de mencionata broşură, subsemnatul preşedinte conform închierei seansii cu onoare ne adresează poftire a o trimite.

Priimiţi d(omnu)le preşedinte încredinţarea osebitei mele consideraţii.

p.p. D. Gheorghiade <m.p.>

Domniei sale
Dom(nului) Preşedinte Curţii Criminale din Iaşi

<Rezoluţie:>
1863 dechemvrie 4
Cu prima espediţie să se trimată broşura.
<patru ss indecifrabile>

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 62. Original.

33 **1863 decembrie 23**

La Giud(ecătoria) de Neamţu
No. 4698
Dechem(vrie) 23 zile, (1)863

Spre îndeplinirea mijlocirii cuprinse în adresa d(umnea)v(oastră), sub no. 8091, odată cu aceasta vă prezentez broşura intitulată *Ceasul cel rău* relativă la procesul următor între dl. Emanoil Luponea şi arhimandritul Varnava pentru calomnii.

Primiţi ...

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 63. Concept.

https://biblioteca-digitala.ro

34 **1864 martie 12**

Referat
1864 martie 12

Dupre esaminarea terminei de faţă s-au văzut că acta următoare procesului între d. Emanoil Lupone şi arhimandritul Varnava pentru atacul celui I s-au înapoiat judecătoriei de Neamţu spre a o îndeplini cu observaţia făcută de onorabela cameră prin opiniunea din 5 septemvri 1863 şi de la care judecătorie nu s-au primit ace actă nici până în present. Pentru care cu onor se referează onorabilei camere a regula ce va socoti de cuviinţă.

D. Theodoru <m.p.>
G. Tiron <m.p.>

<Rezoluţie:>
1864 mart(ie) 12
Prin procuror se va înaninti lucrarea cerută pentru îndeplinirea ordinilor Curţii.
D. Procuror a Curţii Criminale va înainti lucrări ca prin d. Procuror a Tribunalului să se îndeplinească mijlocirile Curţii.
Platon <m.p.>
G. Baleia <m.p.>
... <ss indescifrabilă>

SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 63v. Original.

35 **1864 martie 17**

Domnului Procuror a Giudecătoriei de Neamţu
No. 412, mart(ie) 17 zile, 1864

Cu onoare vă invit ca să insistaţe la trib(unal) pe lângă care funcţionaţi să să grăbească a reîntoarce Curţii Criminale acta înfiinţată după reclamaţia d(omnu)lui Emanoil Lupone asupra cuvioşiei sale arhimandritului Varnava, egumenul Monastirii Păngăraţii, pentru calomnile şi injuriile ce iar fi cauzat prin o broşură intitulată *Ceasul cel rău*, completată cu lucrările în conformitatea adresei, cu no. 3327 din 24 septem(vrie) 1863, cu care s-au înapoiat.
Primiţi ...

SJAN Iași, Judecătoria Neamț, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 66. Concept.

https://biblioteca-digitala.ro

Principatele Unite Române
Preşedintele Trib(unalului)
Giudecăt(oriei) a Distr(ictului) Neamţu
No. 2423
1864 april(ie) 14

Domnule Procuror,

În priivinţa adresei d(umnea)v(oastră) no. 412 urmată cătră Procurorul de pe lângă acest tribunal, subsemnatul preşedinte conform încheierii sedinţei, cu onoare, vă faci cunoscut că acta înfiinţată după reclamţia d. Emanoil Luponi asupra cuvioşii sale arhimandritului Varnava, egumenul Monas(tirii) Păngăraţii, pentru calomniile şi injuriile ce ear fi cauzat prin o broşură intitulată *Ceasul cel rău* nu vi să mai poate reîntoarce din caz că este necomplectată pentru că cuvioşia sa arhimandritul după invitările ce i s-au făcut prin adresăle no. 247/(1)863 şi 1341 nici până în prezent au fost următoriu a prezenta tribunalului dovezile ce va fi posedând în privinţa acuzaţiilor ce face contra d. Luponi. Şi nici de la prefectura judeţului Bacău după cererile ce i s-au făcut, prin adresele no. 249 şi 851, până în prezent s-au priimit acta cu d. Matei Sârtulariu pentru câştiurile moşii Pârâu Glodului ce este relativă în chestiune şi cărora şi acum li s-au adaos repetaţie.

p.p.
D. Gheorghiade <m.p.>

Domniei sale
Procuror a Curţii Apelative Criminale din Iaşi

SJAN Iaşi, Judecătoria Neamţ, tr. 1773, op. 2021, nr. 1034, f. 68. Original.

https://biblioteca-digitala.ro

O CATAGRAFIE A MĂNĂSTIRII PÂNGĂRAȚI DIN 1866 DE LA ARHIMANDRITUL NICHITA DARIE

Costin CLIT[1]

Cuvinte cheie: *Mănăstirea Pângărați, biserică, clădiri, obiecte de cult, cărți bisericești, avere*

Keywords*: Pângărați Monastery, church, buildings, religious objects, church books, wealth*

Decesul arhimandritului Varnava, egumenul Mănăstirii Pângărați, petrecut anterior datei de 31 ianuarie 1866[2], a fost urmat de rânduirea arhimandritului Nichita Darie ca superior, propus la 12 mai 1866 de Iosif Gheorghian, apoi recomandat ca președinte al Comitetului Economic la 22 iunie 1866 și acceptat de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice la 7 iulie 1866. Numirea ca superior îi este adusă la cunoștință la 27 mai 1866. Pe baza catagrafiei întocmite la 21 iunie 1866 îi este predată zestrea mănăstirii a doua zi[3]. De la Mănăstirea Pângărați va fi permutat ca egumen al Mănăstirii Slatina înainte de 26 mai 1869, de unde va fi recomandat ca superior al Schitului Tarcău la 22 decembrie 1869, unde ajunge la începutul anului 1870[4].

Prin prezenta catagrafie din 21 iunie 1866 continuăm demersul nostru de a scoate la lumină acest tip de izvoare istorice pentru o mai corectă și amănunțită desluşire a tainelor trecutului istoric al Mănăstirii Pângărați. Menționăm că au fost publicate catagrafiile din august 1809[5], 28 ianuarie 1818[6], martie 1828[7], 1 mai 1830[8], 23 aprilie 1834[9], 27 iulie 1835[10], 30 noiembrie 1844[11] și 1 iulie 1853[12].

---

[1] Colegiul Național „Cuza Vodă", HUȘI.

[2] Costin Clit, *Pângărați – un parcurs neobișnuit. De la mănăstire la închisoare,* în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", III, 2025, p. 291.

[3] *Ibidem*, p. 292.

[4] *Ibidem*, p. 294.

[5] Costin Clit, *Egumenii și catagrafiile Mănăstirii Pângărați din secolul al XIX-lea,* în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", II, 2024, p. 148-151.

[6] *Ibidem*, p. 151-158, nr. 2.

[7] *Ibidem*, p. 158-164, nr. 3.

[8] *Ibidem*, p. 165-171, nr. 4.

[9] *Ibidem*, p. 171-178, nr. 5.

[10] *Ibidem*, p. 178-181, nr. 6.

[11] Idem, *O catagrafie a Mănăstirii Pângărați din 1844,* în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", I, 2023, p. 179-190.

[12] Idem, *O catagrafie a Mănăstirii Pângărați și a Schitului Tarcău din 1853,* în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", III, 2025, p. 199-218.

https://biblioteca-digitala.ro

Catagrafia este precedată de inventarul din 14 martie 1866 al averii răposatului arhimandrit Varnava păstrată în casa pe care o deţinea în oraşul Piatra, dotată cu cele necesare, fără a putea fi constatată abundenţa şi huzurul la care ne aşteptam şi de care a fost acuzat în diverse rânduri. Remarcăm prezenţa unui *„scrinu lucratu negru cu trei saltare şi scriitor cu postav verde şi cinci saltaraşe mici cu scriitoru în care scrin s-au găsitu*", în care se găseau printre altele „două cumpene de cumpănitu monezi de auru", trei sigilii cu literele în lemn, trei sigilii mari de aramă şi un degetar croitoresc, un sigiliu inelar din 1796, trei monede din aramă vechi. Probabil că, în casa respectivă, erau parafate diversele afaceri ale egumenului. O listă a obiectelor din chilia locuită de arhimandritul Varnava situată în mănăstire a fost întocmită la 5 iulie 1866, în care se remarcă icoana mare din muşama, cutia mica încuiată „în care se zice că ar fi Sfintele Moaşte".

Catagrafia din 1866 oferă informaţii succinte despre starea bisericii din piatră, despre acoperişul cu draniţă veche şi stricată, cu o catapeteasmă veche. Alături de obiectele de cult specifice săvârşirii ceremonialului bisericesc din argint, alamă, plumb, fier, madem, lemn, sunt înregistrate cărţile folosite la săvârşirea slujbelor religioase: patru *Evanghelii,* tipărite la Buda, Neamţ şi Râmnic, două rânduri de *Minei* (Neamţ, Râmnic), trei *Minee* vechi, *Vieţile sfinţilor, Penticostar* (Neamţ, Râmnic), *Proloage* (Neamţ), *Trioade* (Neamţ, Râmnic), *Trestier* pentru Săptămâna Patimilor, *Octoihuri (*Neamţ, Argeş*), Ceasloave* (Neamţ, Iaşi), *Psaltiri* (Neamţ, Iaşi), *Tipicon mare, Cazanie* (Sibiu, una în manuscris), *Hronograf* (Neamţ*), Chiriacodromion* (Neamţ), *„Thestament* din *Biblie*", *Biblia* (două volume), *Apostol (*Neamţ, Iaşi*),* trei *Molitvenice* (Iaşi), *Psaltichii, „Gramatica* de *Psaltichie",* o „cărticică de *Psal(ti)chie* scrisă de mână*"*, *Liturghii* (Neamţ, Iaşi, Bucureşti), *Bogorodicina* (Neamţ), *Molebnice* (Neamţ, Iaşi), *Panahidă* (Neamţ), *Slujba Sântului Modest, Graiurile Maicii Domnului*, *Bucoavnă* (Braşov), *Catavasier (Râmnic), Slujba Învierii* (Neamţ), Theofilact, Isac Sirul, Efrem Sirul, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Ioan Scărarul, *Mântuirea păcătoşilor* (manuscris) şi *Pomelnicul* „mare ctitorescu".

Inventarul încăperilor din mănăstire ne oferă o imagine de ansamblu a structurilor arhitecturale monastice de la Pângăraţi şi a destinaţiei lor utilitare – clopotniţa cu o crucea mare de fier suflată cu aur deasupra, două clopote mari şi unul mic, chilii, odăi, cămări, săli, trapeză, iatac, pitărie, bucătărie, o „odae cu cămara ei, lângă care stă pirgul cu două poduri", balconul „cu geamuri de sticlă despre drum", 15 beciuri – toate construite din piatră. În interiorul incintei monastice străjuiau două case ridicate din lemn, adăugate celor trei din grădină, durate din acelaşi material ce se găsea din abundenţă şi un grajd din lemn foarte vechi. Interioarele încăperilor prost mobilate reflectă greutăţile şi austeritatea asumate de călugării vieţuitori, cu vagi speranţe de modernitate receptate prin comerţ, cum ar părea să sugereze o „perde la fereastră de America" şi şerveţelele, tot de „America". În odăile/chiliile

https://biblioteca-digitala.ro

mănăstirii întâlnim icoana mitropolitului Dimitrie şi o cutie mică „în care să zice că ar fi" Sfintele Moaşte şi altele.

Chelăria era înzestrată cu uneltele şi cele trebuincioase vieţii cotidiene şi efectuării muncilor zilnice: instrumente de măsurat, hârleţe, sape, seceri, poloboace, căzi, lanţuri, saci, care, căruţe, un plug „unguresc", procurat probabil din Transilvania, căldări pentru obţinut rachiul, ceaune, chirostie, „nouă ştiubei cu albini şi un roi" şi altele necesare. Inventarul animalier era unul redus.

Livada în suprafaţă de 70 fălci de pământ „cu mai multe ponoară, locu bun şi rău" era îngrădită cu „răzlogi".

A CATAGRAPHY OF PÂNGĂRAŢI MONASTERY FROM 1866 BY ARCHIMANDRITE NICHITA DARIE

(Abstract)

Faithful to the publication of historical sources, without which we cannot know the deeds of our forebears, we continue to bring to light the censuses of Pângăraţi Monastery, such as those from August 1809, January 28, 1818, March 1828, May 1, 1830, April 23, 1834, July 27, 1835, November 30, 1844, and July 1, 1853. The present census from June 21, 1866 reveals the endowment of Pângăraţi Monastery upon the death of Archimandrite Varnava and its takeover by the new superior, Archimandrite Nichita Darie.

DOCUMENTE

1 **1866 martie 14**

Inventaru de averea raposatului Arhimandritu Varnava găsită la casa ce au avutu de locuinţe în oraşul Peatra.

1866 mart(ie) 14.

N. curent	N. obectelor	***Arătare.***
1	5	cinci perni de părete umplute cu pai, feţile de cit albu cu flori, vechi
2	3	trii perni de părete iarăş cu pai, feţile de citu cam cenuşiu cu flor, vechi
3	1	un mindiru pânze de sascî umplutu cu lână vechi

https://biblioteca-digitala.ro

4	1	o salte pânze de case fără feţe, fără feţe, umplută cu lână, vechi şi ruptă
5	1	un macat de aşternut pe patu dintr-un latu şi jumătate de covoru prostu de cânipă, vechi
6	1	un patu de lemnu prostu compus din trei scauni şi optu scânduri
7	1	un mindiri de pânze leşască umplutu cu pai, vechi şi stricat
8	1	o bucăţică citu în formă de macatu
9	1	un patu prostu de lemn conpusu din dou(ă) scauni şi trii scânduri
10	2	dou(ă) perdele de citu, mici, ponosite
11	2	dou(ă) vergi de f(i)eru pentru perdele
12	1	un prosopu de pânze de case, cusutu cu bumlacu roşu, ruptu
13	1	un cleşte de f(i)eru pentru sobi
14	1	un vătraru de f(i)eru mare
15	1	un ligheanu cu ibricu de lutu, ibric stricat
16	1	un scaun prostu pepatr picioare di şăzutu ligheanu
17	2	dou(ă) scaune cu speteaze de bradu, boite vişiniu
18	1	un scăunaşu de lemnu prostu cu patru picioare
19	1	o bâtială de lemnu pentru prinsu şoarici
20	1	o măsuţă pe 4 picioare de bradu fără saltari
21	1	o muşama pe această masă
22	1	un dulăpaşu de bradu alb cu uşi în două canaturi şi două rafturi
23	1	un gavanosu de lutu dişertu
24	2	două garafe de steclă, din care una plesnită
25	1	un şipru de steclă proastă
26	1	un ulceoru de lutu cu toarta ruptă
27	1	o leica de tinichea ruginită
28	14	dopuri de plută
29	1	tablăluţi mica de dulceţi, vechi şi roase
30	3	trei chei de broaşte mici
31	1	o furculiţă de f(i)eru fără mănunchi
32	1	stupitoare proastă foarte albă
33	2	două broşuri, una de 13 file şi una de 21 feţe scrise
34	1	un scrinu lucratu negru cu trei saltare şi scriitor cu postav verde şi cinci saltaraşe mici cu scriitoru în care scrin s-au găsitu următoarele obiecte:
35	2	două cumpene de cumpănitu monezi de auru cu o peatră lipse
36	1	o legătură de şirâtu albu

https://biblioteca-digitala.ro

37	3	flori de bronzu
38	1	un belciugu cu şurubu de alamă
39	1	un plumbu
40	1	un burete de marea sa de un dram
41	2	două capete de lumânări albă
42	3	trei peceţi, înse una cu literile A-V, una cu litera V-P şi una cu litera M-Pe, puse aceste literi în lemnu
43	3	trei peceţi mari de aramă neînţelese cu mănunchiuri de lemnu
44	1	un degitari croitorescu
No curent	*N. obiectilor*	*Aratare*
45	4	patru veriguţi de cilicu pentru pungi
46	1	inelu ruginitu cu peceţi, neînţălegându-se din causa ruginii de ce metalu este, cu litera D. A. 1796
47	1	o cutioară cu mucuri di candilă
48	3	trii bani de aramă vechi
49	1	gură de ham fără ştreanguri
50	1	o căpeţălă de cară cu dăleala (?)
51	1	unu dulapu de bradu boitu verde cu 4 uşi în canaturi
52	-	Mai multe hârtii care făcându-se pachetu s-au suplinitu sub sigilurile cuvenite

Semnatu p(entru) Poliţai Grigoriu

ANIC, Fond MCIP, dosar 677/1866, f. 23-28. Original, sigiliu rotund.

2 **1866 iunie 21**

Catagrafie de starea şi averea Monast(irii) Pângăraţii dată în sama noului rânduit de superioru Arhimandritului Nechita Darie.

1866 iunie în 21

1.

Biserica zidită de piatră cu acoperământ de draniţe vechi, stricată şi catapeteasma înlăuntru, veche.

Nº Z	***Diferitele objecte aflate înlăuntru Bisericei.***
1	Un Potiru de argint cu discul, copiea şi steluţa.
3	Trei cruci pe S(f)ânta Masă îmbrăcate cu argint, una mare şi două mici.
1	Un Chivotu de argintu de ţinut Sântile Taine.
1	Unul idem de madim tot pe S(f)ânta Masă.
1	O Cruce de madim fără scaun pe S(f)ânta Masă.

https://biblioteca-digitala.ro

2 Două Cruci mici de lemn tot pe S(f)ânta Masă.
1 Cadelniță de argint.
4 Idem de madim.
1 Un ibricel de argint de căldură.
7 Șapte candele de argint.
1 Una idem de madim în Altariu.
3 Trei policandre, două de madim și unul de alamă.
7 Șapte sfeșnice de alamă, două mari și cinci mici.
1 Un litieriu de madim cu tacâmul său.
1 Un Panaghieru de argint poleitu cu auru.
1 Un talgeru de alamă pentru anaforă.
3 Trei talgere de plumb, unul mai mare și două mai mici.
1 Una cutie cu capac de alamă.
4 Patru fofeze de f(i)er la catapeteasma de pus lumini.
4 Sfeșnice de lemn vechi.
2 Două părechi de mucari de stins policandrul.
4 Un castron de marmură cu capacu pentru făcut aghiasmă
2 Două felinare cu coadă.
3 Analoage pentru cetitu, două la strană și altul ce se pune în mijlocul bisericii.

Cărțile

4 Patru *Evanghelii*: una înbrăcată cu argint cu tocul său de Buda, două de Neamțu, din care una mare cu Apostoli pe margine, una nouă, și una de Râmnic.
2 Două rânduri de *Minei*, unul de Neamțu și altul de Râmnic.
3 Trei *Minee* trifoloae vechi.
12 Douăsprezece cărți *Viețile sânților.*
2 *Pendicostare,* unul de Neamțu și unul de București.
4 Patru *Proloage* de Neamțu.
2 Două *Trioade,* unul de Neamț și altul de Buda.
1 Un *Trestieru* pentru săptămâna patimilor.
3 Trei *Octoice:* unul de Neamțu, unul de Argeșu și altul (…)[13].
3 Trei *Ceasloave* mari: două din Neamțu și unul din Iași.
3 Trei *Psaltiri*: una din Neamțu și două din Iași.
1 Un *Thypicon* mare.
1 Una carte *Sântul Theofilact.*
1 Una *Cazanie* tipărită în Sibii.
1 Una idem scrisă de mână.
1 Un *Hronografu* de Neamțu.
1 Un *Chiriacodromion* de Neamțu.
1 Un *Thestament* din *Biblie.*

[13] Rupt.

https://biblioteca-digitala.ro

1 O *Biblie* mare în două volume.
2 Două *Apostole*: unul de Neamţu şi altul de Iaşi.
3 Trei *Molitvenice* de Iaşi.
1 Un *Aghismatarniţu.*
3 Trei cărţi de *Psaltichie*: una *Aftologhie* de Neamţu, un *Ermologhion* de Iaşi şi alta în două volume legate la un loc.
1 Una *Gramatica* de *Psaltichie.*
2 Două exe(m)plare de *Musica vocală*, *Liturghia Sântului Ioan Hrisosotomul.*
8 Opt cărticele *Prohodul Mântuitorului* de Iaşi.
1 Una cărticică de *Psal(ti)chie* scrisă de mână.
1 Una carte *Isac Sirul* de Neamţu.
1 Una *Efrem Sirul* tot de Neamţu.
2 Două cărţi a Sântului Io(a)n Gurăde Aur, una *Împărţirea de grâu* şi alta *Puţul.*
1 Una carte a *Sântului Ioan Scărariul*.
2 Două cărţi *Checragarion* de Neamţ.
7 Şapte *Liturghii:* două de Neamţu, două din Iaşi nouă, două vechi, tot din Iaşi şi una mică de Bucureşti.
1 Una *Bogorodicina* de Neamţ.
5 Quinqui *Molebnice*: trei din Neamţ nouă şi două din Iaşi.
1 Una *Panahidă* de Neamţ.
1 Una cărticică *Slujba Sântului Modest.*
1 Una cărticică *Graiurile Maicii Domnului.*
1 Una *Bucoavnă* de Braşov.
1 Un *Cathavasier* mic de Râmnic.
1 Una carte *S(l)ujba Învierei* din Neamţu.
1 Un *Pomelnic* mare ctitorescu.
1 Una carte scrisă de mână *Mântuirea păcătoşilor.*

Veşmintele

7 Şapte feloane preoţeşti cu epitrahirile lor, din care unul e de stofiţe, unul de adamască roşie de matasă şi quinqui de adamască de lână de diferite coloare.
8 Opt stihare preoţeşti: două de adamască de matasă şi şase de cit.
5 Cinci stihare diaconeşti cu orarile lor, însă două de adamască de matase, douăp de adam(ască) de lână şi unu adam(ască) de tumbac.
1 Un epitrahir de adam(ască) de matasă.
1 Una nebederniţă de stofă.
14 Patrusprezece părechi rucaviţe, din care uo pareche e cusută pe catife(a) roşie, cusute cu fir de aur, două părechi de stofă, patru parechi adamască de matasă şi şepte parechi adamască de lână.
4 Patru brâe, două cu paftale de argint şi două idem mai mici poleite cu aur. Alte cinci brâe de diferite calităţi.

https://biblioteca-digitala.ro

1 Una poală de adam(ască) pe Sânta Masă.
1 Una facia de adam(ască) tot pe Sânta Masă.
6 Şase Antimise, unul nou şi quinqui vechi.
4 Patru văsduhuri, două de stofiţă şi douăp de adam(ască) roşie.
5 Quinqui Procoveţe, două de adam(ască) roşie mai nouă şi trei vechi.
3 Trei poale de analog.
1 Una poală pentru colivari.
7 Şapte poale pentru iconostasă.
1 Una poală de adam(ască) roşie la dvere.
4 Patru perdele la icoanele împărăteşti, din care una e de matase în dungi, două albe cusute cu fluturi şi una albă simplă.
4 Patru coronate de argint la icoanele împărăteşti, altă coronate cusută cu fir de aur la icoana Mântuitorului.
15 Quinguisprezece iconiţe mici de lemnu, din care şapte sânt nouă.
11 Unsprezece iconiţe mici de macava cu două feţe.
5 Quingui icoane mari vechi în pridvoru.
2 Două prostiri albe de acoperit Sânta Masă.
1 Un Aeru de muşama cu margini roşii de matasă.
4 Patru prosoape ordinare.
1 O perdea de cit la Pridvor.
1 Una tigae de f(i)eru stricată pentru adus focu.
1 Una Biserică ridicată din piatră până deasupra fereştilor, ferestre cu gratii de f(i)er, fără boltă şi acoperământ.

Toate încăperile din lăuntru(l) Monastirei

1 Una sală cu N° 1, cu două odăi simple.
1 Una sală cu N° 2, cu două odăi, din care una cu camară.
1 Una sală cu N° 3, cu două odăi, din care una are şi camară.
1 Un balcon cu geamuri de sticlă despre drum.
1 Una sală cu N° 4, cu trei odăi cu două etacuri şi şala lor.
1 Un salon mare.
1 Una sală cu N° 5, cu una odae şi două cămăruţe.
1 Una sală cu N° 6, cu două odăi şi un etac.

Toate acestea construite de piatră cu uşi, feresci, sobe, bagdadii şi podite pe giosu, în stare bună, cu toate ale lor.

1 Una clopotniţia pe care stă o o cruce mare de f(i)eru suflată cu aur, cu trei clopote, din care unul mare şi doă mici.
1 Una şală cu N° 7 , cu două odăi şi uo cămară.
1 Una şală cu N° 8, cu două odăi şi uo camară.
1 Una şală cu N° 9, cu două odăi şi uo camară.
1 Una şală cu N°
1 Una şală cu N° 10 în care este uo pitărie.
1 Una şală cu N° 11 în care (sunt) două odăi cu camarile lor.

https://biblioteca-digitala.ro

1 Una şală cu N° 12 în care uo odae şi camara ei, cu uo bucătărie, uo odae şi două camari.
1 Una Trapeză mare.
1 Una odae cu camara ei, lângă care stă pirgul cu două poduri.
Toate acestea construite din piatră cu bagdadii şi podite pe dinlăuntru aparte; cu sobe, fereşci cu toati ali lor debuitoare pe dinlăuntru, iar pe afară lipsesc tabanul de giuru înprejur, precum şi parte din pardosală pe jos.
Sub toate aceste de mai sus încăperi să află 15, adică cincisprezece beciuri de piatră.
5 Cinci cassă durate de lemnu, dun care două sântu înlăuntru(l) Monastirei şi trei în grădina Monastirei în calitate foarte veche.
1 Un grajdiu duratu de lemnu în grădina Monastirei, foarte vechi.
1 Una livadă îngrădită cu răzlogi de giuru înpregiuru, cu diferiţi pomi şi pământu în mărime peste 70 şepte zeci fălci, cu mai multe ponoară, locu bun şi rău.

Mobilaţia odăilor

În balcon

11 Unsprezece perni de părete cu pae înbrăcate cu pistră.
2 Două mindire cu pae, unu vechi şi unul nou.
3 Trei perne de parete cu pae, vechi, înbrăcate cu citu.
1 Un macatu lungă de pistră

În odaia I^iu^

9 Nouă perni cu pae de parete bune, din care cinci înbrăcate cu citu şi patru cu adamască.
2 Două mindire mari umplute cu lână.
1 Un macati mare de citu cu flor.

În a doua (II)

9 Nouă perne de parete umplute cu pae, cu feţile de cit vechiu.
3 Trei mindire umplute cu lână.
2 Două macaturimari de citu.

În a III^ea^ odae

5 Quinqui perne parete umplute cu pae, feţile de cit vechi.
1 Un mindiri mare cu lână.
1 Un macatu mare de citu.
1 Una perde pentru fereastră de pistră în dungi.
1 Una masă de bradu proastă.

În IV^a^ odae

10 Zece perne de parete cu paie înbrăcate cu cit, bune.
4 Patru mindire cu pae.
2 Două macaturi de citu.
2 Două saltele cu lână, înbrăcate cu cit bun.
3 Trei oghealuri de cit cu două prostiri rele.

https://biblioteca-digitala.ro

4 Patru perdele de fereşti; două de pistră şi două America.
11 Unsprezece cultuce cu lână înbrăcate citu, vechi.
11 Unsprezece scaune de nucu cu teluri.
2 Două jilţuri.
3 Trei scaune stricate.

În a Va odae

16 Şesesprezece perne de părete de pai(e) înbrăcate cu cit vechi.
5 Quinqui mindire cu pae.
2 Două macaturi mari de covoru ordinariu.
2 Două mese mari de bradu închiete.
2 Două perdele la feresci de pistră în dungi cu vergi de f(i)er.

În a VIa odae

6 Şase perni cu pae de parete înbrăcate cu citu.
2 Două mindire cu lână.
1 Un macatu vechiu de adamască.
1 Una masă de bradu veche.
1 Una facia de masă de adamască veche.
1 Una perde la fereastră de America, cu vergi de f(i)eru.
1 Un vatrariu micu de f(i)eru.
1 Una icoana Dimitrie Mitropolit.

În a VIIa odae

1 Una icoana mare de muşama cu mai multe chipuri, privazul sepatu şi poleitu.
1 Una cutie mica în care să zice că ar fi Sântele Moaşte.
6 Şase perne de parete cu pae, înbrăcate cu cit.
1 Un mindiru de lână.
1 Una pernă de lână fără îmbrăcăminte.
1 Un macatu de covor cu margini de citu.
5 Quinqui cultuce cu lână, feţile de citu.
3 Trei scaune proaste înbrăcate cu p(i)ele.
1 Una perdelă la fereast(r)ă de piatră cu varga ei.
1 Una masa de bradu proastă.
1 Una miasma[14] pe masă
1 Una pareche papuci vechi.
4 Patru vergi de f(i)eru a Balconului de sticlă cu cârligele lor.
1 Tipariu de hârtie pentru colivă.
1 Un vatrariu micu de f(i)eru.

În a VIIIa odae, de giosu

11 Unsprezece perne de parete cu pae vechi, înbrăcate cu citu.
3 Trei mindire cu pae vechi.
1 Un macatu de citu vechi.

[14] Muşama.

https://biblioteca-digitala.ro

1 Unu idem de pistră nou.
1 Una masă de bradu, proastă.
1 Una faţă de postav vechi pe masă.
2 Două dulapuri vechi câte-npatru uşu unul.

Objectile din Camară

8 Optu castroane mari albe.
18 Optusprezece farfurii mari pentru adusu bucate.
15 Quinquisprezece farfurii adânci.
44 Patruzecişiuna idem late.
33 Treizecişitrei idem mari şi mici pentru mezelicuri.
70 Şaptezeci furculiţi proaste de f(i)eru.
54 Quinquizecişipatru cuţite idem.
7 Şepte ciorbalâcuri din quare şase de bacfon şi unu coada ruptă, unu(l) de cos(i)toriu.
46 Patruzecişişase linguri de masă din quare patruzecişidouă de bacfon şi patru de alamă.
6 Şase linguriţi de bacfon pentru dulceţi.
1 Un ligheanu de alamă cu floare şi ibricul său.
4 Patru pahară mari pentru dulceţi de cristalu prostu.
11 Unsprezece ceşte pentru cafe stricate.
8 Optu farfurioare la ceşti.
11 Unsprezece garafe mici pentru vin de cristal prostu.
2 Două ciainice mici.
9 Nouă pahară mici, cinci de cristal şi 4 de sticlă proastă.
5 Quinqui păhăruţe pentru rachiu.
3 Trei parechi solniţi de cristalu.
2 Două scauneşe (?) pentru atataru (?) cu garafitele loru.
3 Trei chisele pentru dulceţi de cristalu.
5 Quinqui filinare de tiniche stricate parte
1 Un chiupu de lut mare.
13 Treisprezece sfeşnice din quare unsprezece de alamă şi două de bacfon.
4 Patru tăblăluţe cu mucarile loru stricate.
1 Una oală de schije.
1 Una
tingire
1 Una căldăruşe de aramă.
4 Patru idem din quare două mari şi două mici.
1 Una tigae idem.
3 Trei frigări de f(i)eru, din care: două mari şi una mica.
5 Quinqui feţă pentru masă: patru mari şi una mică de pânză de casă.
11 Unsprezece şervete pentru masă, mici, de America.

https://biblioteca-digitala.ro

9 Nouă paceneri[15] de bumbacu
2 Două sinii de aramă: una mare şi una mica.
1 Una balercă pentru oţet cu cercuri de f(i)eru.
1 Una scatulcă veche stricată.
3 Trei ibrice de tiniche(a) pentru făcut cafea.
1 Unu idem de schijă.
1 Un ciainicu micu pentru lapte.
1 Una cofă de tiniche pentru stropit la grădină.
22 Douăzecişidouă scărieşe de cristalu pentru tacâmurile de mână.
1 Una chiuliţă de alamă.
2 Două site pentru café, din quare una stricată.
1 Una chisă pentru poame de lut.

Objectile la Chelărie

2 Două cântare.
3 Trei hârleţe de f(i)eru.
7 Şepte sape de f(i)eru.
19 Nouăsprezece săceri.
1 Una păreche de hamuri de doi cai vechi cu desevârşite.
30 Treizeci putini pentru brânză.
3 Trei căzi pentru făină.
3 Trei ceaune vechi marir, stricate.
2 Două poloboace numai doagele.
1 Un drugu de f(i)eru
1 Una cazma idem.
2 Două lanţuri de f(i)eru.
3 Trei cioflânce.
2 Două topoară.
1 Un sflederu.
10 Zece saci de cânepă.
3 Trei ţoluri de cânipă.
4 Patru saci de cânipă necusuţi.
2 Două stambolae, una cu cercuri de f(i)eru.
3 Trei cară pentru doi boi.
16 Şaisprezece poloboace.
3 Trei chilnare.
1 Un plugu ungurescu.
2 Două poloboace de frasin pentru curechi.
2 Două căzi de brad tot pentru curechi.
3 Trei căldări de aramă mari.
1 Una idem mai mica.
8 Opt ceaune de schije: patru mari şi patru mai mici

[15] Pacinari.

https://biblioteca-digitala.ro

1 Una tingire de schije.
2 Două părechi chirostii de f(i)eru: una mare lungă şi (...)[16].
9 Nouă ştiubei cu albini şi un roi.
20 Douăzeci idem goale.
3 Trei antahaşe cu cercuri de f(i)eru.
2 Două feră pentru înf(i)erat vite.
1 Una cheia de mutelcă la crucea clopotniţei.
2 Două sape de prăşit usturoi.
1 Una cociorvă de f(i)eru pentru varu.
4 Patru covaţi mari.
1 Una şă proastă pentru cai, veche.
1 Una păreche hamuri de un calu, proaste.
1 Una cotiugă cu două roate pentru pentru purtat plugul.
2 Două sănii de boi, nouă.
1 Una căruţă pentur un calu, veche.

Vitele monastirei

6 Şasă boi mari, porumbi, plavani.
1 Una vacă cu viţelu.
3 Trei vaci sterpe.
1 Un buhai murgu.
1 Un cal mic negru.
1 Un cal murgu solditu pântonogu de un picior dinapoi.

Objectele arătate mai sus în Catagrafia de faţă compun averea aflată în prezent a Monastirei Pangăraţii şi trădată în sama noului superior Arhimandritului Nechita Darie.

1866 iuni(e) 21.
No. 1770.
P(entru) s(ubprefect) Digeratu <m.p.>.
Prot. N. Contta <m.p.>.
Nichita Darie, primitor <m.p.>.

ANIC, Fond MCIP, dosar 677/1866, f. 23-28. Original, sigiliu rotund.

[16] Rupt.

https://biblioteca-digitala.ro

3 **1866 iulie 5**

Lista de ob(i)ectele găsite în una din odăile încăperilor Monastirii Pângarații ce a fost locuită de răposat(ul) arhimandrit Varnava, superiorul aciei monastiri.

1866 iulie 5.

No	Aratarea ob(i)ectelor
1	icoană mare de muşama cu mai multe chipuri, privazul săpatu şi poliitu
1	cutie mică încuetă în care se zice că ar fi Sfintele Moaşte
6	perni de pârete cu pae înbrăcate cu citu
1	un mindiri cu lână
1	pernă de pârete umplută cu lânâ fără înbrăcăminte
1	macatu de covoru cu marginea de citu
5	cultuci cu lână, feţile de citu
3	scauni proaste înbrăcate cu p(i)ele
1	perde la fereastră di piatră cu varga ei
1	mase de bradu proastă
1	muşama pe mase
1	pâreche papuci pe talpî vechi
4	vergi de f(i)eru a ba(l)conului de steclă cu cârligili (lor)
1	tiparu de hârtie pentru colivă
1	vătrari micu di focu
29	Totalu douzeci şi nouă bucăţi cum se arată, (deose)bitu de mai multe hârtii de socotele, zapise şi documente

Semnatu P(entru) subprefectu Digeratu.

ANIC, Fond MCIP, dosar 677/1866, f. 53. Original.

https://biblioteca-digitala.ro

SITUAȚIA SCHITULUI PÂNGĂRAȚI ÎN PERIOADA 1937-1940

Emanuel BĂLAN[1]

Cuvinte cheie: *mănăstirea Pângărați, Comisia Monumentelor Istorice, regimul comunist, închiderea mănăstirii*

Keywords: *Pângărați monastery, Historical Monuments Commission, communist regime, monastery closure*

Materialul de față scoate la iveală un episod din tumultoasa și dramatica istorie a Mănăstirii Pângărați, cu privire la situația acestui așezământ monahal în perioada 1937-1940, marcată de încercările de restaurare.

Situația dezastruoasă a mănăstirii reiese atât din memoriul starețului David Antipa, adresat Parchetului de pe lângă Tribunalul Neamț, cât și din numeroasele adrese, memorii și încercări de refacere ale acestui monument istoric. Petiția adresată Tribunalului cuprinde mai multe documente anexate: un proces–verbal de anchetă realizat de către primarul comunei Pângărați, un proces–verbal realizat de revizorul eparhial din partea Mitropoliei Moldovei, două articole din ziarul „Universul", unul din 16 iulie 1938 și celălalt din 19 iulie, din același an. Memoriul este însoțit de 12 fotografii, care înfățișează dezastrul de la Pângărați.

Până în 1940 dar și după război și până la închiderea mănăstirii, preocuparea principală a stareților a fost reparația clădirilor din cadrul așezământului monahal.

Studiul de față continuă seria de prezentări ale istoriei acestui lăcaș de cult, prezentări publicate de istoricul Ioan Valentin cu descrierea perioadelor 1924–1927[2] și 1934–1936[3].

Este știut faptul că, în perioada imediat următoare Primului Război Mondial, mai ales după Decretul Regal 3173, din 1923[4], prin care schitul

---

[1] Liceul „Vasile Conta" TÂRGU-NEAMȚ.

[2] Ioan Valentin, *Mănăstirea Pângărați în perioada 1924-1927,* în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic", I, 2023, p. 291-298.

[3] Idem, *Mănăstirea Pângărați în perioada 1934-1936*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național, Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei", X, 2024, p. 177-182.

[4] În inventarul bunurilor mobile și imobile ale Mănăstirii Pângărați din 16 mai 1924 semnat de către arhimandritul Ilarion Bălăiță, starețul Mănăstirii Secu, se specifică că „până la 1914 în timpul campaniei din Bulgaria au fost instalate în casele mănăstirii un penitenciar, când a fost mutat în altă parte. În timpul războiului de întregire din 1916 mănăstirea a fost transformată în spital militar și mai apoi în sanatoriu. Acesta a funcționat până în vara anului 1923 când a fost strămutat la Bisericani". Acest proces

https://biblioteca-digitala.ro

Pângărați era alipit la Mănăstirea Secu, principala preocupare a egumenilor a fost recuperarea imobilelor și a terenurilor mănăstirii de la Societatea pentru Profilaxia Tuberculozei dar și refacerea și consolidarea imobilelor aflate într-o stare avansată de degradare.

În august 1937, starețul cerea Comisiei Monumentelor Istorice alocarea de fonduri pentru repararea bisericii și a clopotniței conform devizului aprobat de Comisie, fiind urgentă repararea acoperișului clopotniței, după cum constatase și arhitectul Ștefan Balș în cadrul vizitei sale din 16 iulie 1937[5]. Devizul întocmit de către arhitect a avut inițial suma finală de 180.000 de lei, dar la 18 septembrie 1942, a fost actualizat la valoarea de 600.000 de lei[6].

La 16 martie 1938, printr-o nouă adresă către președintele Comisiei, Nicolae Iorga, mănăstirea solicita demararea de îndată a lucrărilor de refacere. Prin adresa primită, Comisia cerea ca Ministerul Sănătății să găsească fonduri necesare reparațiilor[7].

La 6 octombrie 1938, starețul David Antipa înaintează mitropolitului un raport despre starea în care se afla mănăstirea. Acesta prezenta starea gravă în care se afla clopotnița, amenințată cu dărâmarea. Apelul înaintat Comisiei Monumentelor Istorice pentru aprobarea fondurilor pentru reparații a rămas fără răspuns. Starețul cerea smerit mitropolitului să intervină pentru salvarea clopotniței[8].

Mitropolia Moldovei și Sucevei, prin adresa din 17 octombrie 1938, a solicitat Comisiei Monumentelor Istorice luarea „măsurilor necesare, întrucât schitul nu dispune de fonduri pentru refacerea lucrărilor de care se simte absolută nevoie”[9]. În adresa primită la Comisiune, rezoluția arhitectului Balș prevedea suma de 30.000 de lei pentru refacerea clopotniței și demararea licitației pentru reparații.

---

verbal arată și abuzurile asupra imobilelor mănăstirii dar și despre cele 26 ha de pământ dimprejurul mănăstirii arendate pentru încă 2 ani și după 1923, fără nici un drept, de către medicul Vlădescu ce ținea și imobilul (clădirile) mănăstirii încuiat. Abuzurile și stăpânirea nedreaptă de către Societatea pentru Profilaxia Tuberculozei și de către personalul ei, au continuat și după această dată. ieromonahul Doroftei Lica, îngrijitorul mănăstirii din partea mănăstirii Secu, relatând în micul său istoric, că nici în 1928 Societatea nu eliberase localul și terenurile mănăstirii așa cum cerea decretul regal cu nr. 3173 din 1923 („Monitorul Oficial, nr. 73, 1 aprilie 1925, p. 10; SJAN Neamț, fond *Mănăstirea Secu*, dos. 4/1935, f. 70-75).

[5] Arhiva INP, fond CMI, dos. 2668, f. 47.

[6] *Ibidem*, f. 29, 236-241.

[7] *Ibidem*, f. 46.

[8] *Ibidem*, f. 44.

[9] *Ibidem*, f. 43.

https://biblioteca-digitala.ro

Însă, Mitropolia prin adresa din 26 noiembrie 1938, informa Comisia despre faptul că aceasta nu putea iniţia lucrările de reparaţie, deoarece schitul se afla „în stăpânirea Ministerului Sănătăţii”[10].

La 15 septembrie 1939, Societatea pentru Profilaxia Tuberculozei, comunica Comisiunii ca urmare a adresei acesteia către Ministerul Sănătăţii, că Mănăstirea Pângăraţi se compune din clădirile fostei închisori, clădiri predate Societăţii în 1918 pentru înfiinţarea unui sanatoriu de tuberculoşi. Adresa menţiona că „mănăstire nu există, ci numai Sf. Biserică monument istoric aflat în curtea Sanatoriului”[11].

La 18 octombrie 1939, Comisia trimitea un referat asupra stării Mănăstirii către Mitropolia Moldovei şi a Sucevei, Rezidentului Regal al Ţinutului Prut şi Ministrului Cultelor privind aprobarea Comisiei de a transforma imobilul mănăstirii în şcoală de prelucrare a lemnului, sub autoritatea Comisiei, care era necesară, zona fiind săracă. Comisia solicita prin această adresă concursul celor trei instituţii pentru punerea în practică a acestei decizii[12].

La 23 octombrie 1939, cabinetul Rezidentului Ţinutului Prut îl informa pe Nicolae Iorga, consilier regal şi preşedinte al Comisiei Monumentelor Istorice, că rezidentul Ţinutului Prut, Mihai L. Negruzzi[13], era de acord cu hotărârea lui Iorga de a transforma mănăstirea într-o şcoală practică pentru lucrări în lemn[14]. Ca urmare a acestui răspuns, Comisia cerea, prin adresa din 7 noiembrie 1939, Liceului Industrial „Regele Carol al II-lea” din Bucureşti identificarea foştilor elevi originari din zona Neamţului pentru a fi folosiţi ca maiştri la această şcoală. Noua şcoală era sub autoritatea Comisiei, fondurile necesare pentru funcţionare fiind alocate de Rezidenţa Ţinutului Prut[15].

La 22 februarie 1939, stareţul de la Pângăraţi, ieromonahul David I. Antipa, trimitea prim-procurorului Parchetului Tribunalului Neamţ, un memoriu în care prezenta situaţia mănăstirii. Stareţul arăta că, din 1918 şi până la 1939, mănăstirea a fost supusă unui proces de distrugere şi profanare, deşi a redactat numeroase plângeri către instituţiile în drept, rămase însă fără rezultat. Prin memoriu, stareţul cerea luarea tuturor măsurilor pentru ca acest

---

[10] *Ibidem*, f. 50.
[11] *Ibidem*, f. 52.
[12] *Ibidem*, f. 55.
[13] Mihai L. Negruzzi (n. 1873 – d. 1958) a fost un general, scriitor, memorialist şi om politic român, care a îndeplinit funcţia de primar al municipiului Iaşi (23 martie 1920 - august 1921). Era fiul lui Leon C. Negruzzi (1840-1890), el însuşi primar şi prefect al municipiului Iaşi. A fost rezident al Ţinutului Prut în perioada 13 august 1938 – 1 februarie 1939. A decedat în 1958 (Iulian Pruteanu-Isăcescu, *Muzeul „Constantin Negruzzi”. Din istoria conacului Negruzzi de la Hermeziu*, Editura Muzeelor Literare, Iaşi, 2019, p. 49-57).
[14] Arhiva INP, fond CMI, dos. 2668, f. 51.
[15] *Ibidem*, f. 53.

https://biblioteca-digitala.ro

sfânt lăcaş să fie readus la valoarea sa spirituală şi culturală. La finalul memoriului erau enumerate anexele acestuia şi anume: un proces-verbal de anchetă întocmit de către primarul comunei Pângăraţi, în data de 30 august 1936; un proces verbal de anchetă realizat de către revizorul Eparhial al Mitropoliei Moldovei la 21 octombrie 1936; două articole de presă din ziarul „Universul" din 16, respectiv 19 iulie 1938 şi 12 fotografii care arătau dezastrul existent la ansamblul mănăstiresc (**Fig. 1-4**).

Prin Memoriul înregistrat la Parchet, cu nr. 3150 din 23 februarie 1939, prim-procurorul solicita serviciului sanitar judeţean să verifice şi să comunice de urgenţă situaţia „legală a sanatoriului Bisericani situat în apropierea Mănăstirii Pângăraţi şi ce drepturi de folosinţă are acest sanatoriu asupra locurilor şi clădirilor mănăstirii"[16].

Stareţul menţiona că acea stare de distrugere era menţinută de către custodele Teodor Moaleş, care ţinea în incinta mănăstirii „vite, porci, cîni, pasări"[17].

Parchetul a cerut Serviciului Sanitar al judeţului Neamţ efectuarea unei anchete la Mănăstirea Pângăraţi. La 4 martie, instituţia a răspuns sub semnătura medicului Al. Bondescu că nu poate realiza ancheta întrucât sanatoriul se afla în proprietatea Societăţii din Bucureşti, singura care putea da curs cererilor Parchetului[18]. Ca urmare a acestui răspuns, la începutul lunii aprilie 1939, Parchetul Tribunalului Neamţ a cerut Legiunii de Jandarmi Neamţ să-l delege pe şeful secţiei de jandarmi Bicaz să cerceteze şi să stabilească vinovaţii pentru distrugerea clădirilor mănăstirii Pângăraţi. În adresă, se preciza ca jandarmeria să obţină declaraţii de la stareţ şi de la martorii propuşi de stareţ, „custodelui numit şi învinuiţilor", precizând că „se va căuta a se stabili cine este proprietarul vitelor şi păsărilor carei fac stricăciuni în curtea mănăstirii şi cine este însărcinat cu paza lor"[19].

Cercetările au fost efectuate de către şeful secţiei de jandarmi Bicaz, plt. maj. Stan Stancu iar rezultatele au fost comunicate Parchetului Tribunalului Neamţ, prin adresa din 25 aprilie 1939 a Legiunii de Jandarmi Neamţ semnată de către maior V. Dărmănescu[20].

La 5 mai 1939, Parchetul Tribunalului Neamţ trimitea ministrului Ministerului Instrucţiunii şi Cultelor, o adresă însoţită de documentaţia aferentă privitoare la rezultatele cercetărilor organelor statului, rugând ca ministerul să dispună dacă era cazul „o anchetă la care să ia parte şi delegatul

[16] *Ibidem*, f. 107.
[17] *Ibidem*, f. 119.
[18] *Ibidem*, f. 66 v.
[19] *Ibidem*, f. 66.
[20] *Ibidem*, f. 64.

https://biblioteca-digitala.ro

soc. pentru profilaxia tuberculozei, pentru a se stabili cine este culpabil de degradarea mânăstirii Pângărați”[21].

În vara anului 1939, Comisiunea realizează un referat în care prezintă disputa dintre mănăstire și Societatea pentru Profilaxia Tuberculozei.

La 30 august 1939, primarul comunei Pângărați, Scarlat Orzescu, însoțit de ajutorul de primar Gh. Onțanu și jandarmul caporal Victor Scoleanu de la postul de jandarmi comunal s-a deplasat la mănăstire urmare a reclamației depuse la 29 august de către misionarul Mitropoliei, Ioachim Fuioagă. Încă de la intrarea în incinta mănăstirii și până la chilia ieromonahului Antipa primarul a găsit „atât presărat prin curte cât și pe lângă zidul bisericii, mai multe băligi de vacă și mai vechi și mai proaspete, unele curățate recent”[22]. Mai multe pe ziduri a găsit scrise cuvinte obscene iar lângă pragul bisericii erau „mai multe băligi și mai proaspete și mai uscate”[23].

Un peisaj asemănător era și în curtea care ducea spre „biserica cea mică de parter”. De asemenea, zidul exterior era „plin de găinaț de pasăre și murdărie omenească de copil”. Un strat gros de bălegar se afla în camera mare care adăpostea și un cuptor mare, iar în corpul de clădiri din partea de est a incintei se găseau „o etuvă, un cuptor stricat și fel de fel de scânduri și acareturi”. Întreagă incintă și corpurile de clădiri era plină de balegă de vaci, clădirile fiind „deteriorate, zidurile crăpate, acoperământul stricat iar tavanurile unora dintre săli prăbușite”[24].

Procesul verbal al anchetei primarului a fost întocmit în cinci exemplare, unul pentru Mitropoliei, altul pentru Prefectura Neamț, unul pentru Sanatoriul Bisericani și câte unul pentru Primăria și Mănăstirea Pângărați.

Din păcate, situația mănăstirii rămânea incertă, deoarece instituțiile statului preferau schimbul de adrese și referate, pasând responsabilitatea între Mitropolia Moldovei, Ministerul Sănătății și Comisiunea Monumentelor Istorice, în timp ce imobilele se degradau continuu.

La această problemă se adaugă și adresa Ministerului Sănătății și Asistenței Sociale din 15 septembrie 1939 către Comisia Monumentelor prin care se cereau lămuriri asupra anchetei mixte ce urma a se realiza la Mănăstirea Pângărați[25]. Comisia realizează la 17 noiembrie 1939 un referat asupra situației mănăstirii. În referat, se arată că starea de deteriorare a fost constatată inclusiv de către Parchetul Tribunalului Neamț care a solicitat o anchetă în cadrul căreia să ia parte și Societatea pentru Profilaxia

[21] *Ibidem*, f. 63.
[22] *Ibidem*, f. 109.
[23] *Ibidem*.
[24] *Ibidem*, f. 110.
[25] *Ibidem*, f. 60.

https://biblioteca-digitala.ro

Tuberculozei pendinte de Ministerul Sănătății și Asistenței Sociale, fapt cerut de Comisie Ministerului. Mai mult, se arată în referat, faptul că în acest carusel al adreselor intră și Societatea pentru Profilaxia Tuberculozei care comunică Comisiunii că IPS Patriarhul Nicodim a aprobat ca societatea să cedeze localul în care se va amenaja un cămin pentru preoții ce aveau nevoie de odihnă. Așadar, Comisia dorea școală de meserii iar Patriarhia loc de odihnă pentru preoți. Mai mult, referatul face referire și la scrisoarea trimisă Comisiei de către Patriarh prin care arată că „starea de ruină la care a ajuns Mănăstirea Pângărați nu se datorește administrației bisericești. A fost trecută sub administrația Statului de la 1864 și dată spre folosință ca penitenciar apoi ca sanatoriu pentru tuberculoși și în urmă lăsată pustie sub grija unui învățător care folosește cele 40 ha de pământ", Mitropolia Moldovei și a Sucevei nu avea nici o vină de starea rea în care se afla mănăstirea, aceasta făcând mai multe încercări de a o prelua[26].

La 21 octombrie 1939 are loc ancheta revizorului Eparhial al Mitropoliei Moldovei și a Sucevei, economul Emil Vasileschi, însoțit de arhimandritul Ghenadie Caraza, starețul Mănăstirii Bistrița. Ancheta Mitropoliei era urmare a celei realizată de autoritățile locale în data de 30 august. Raportul trimisului Mitropoliei confirmă cele consemnate de primarul comunei, „pretutindeni prin curțile și grădinile mănăstirii este mare și revoltătoare necurățenie", egumenul neputând face nimic în această privință, administrarea depinzând de Sanatoriul Bisericani[27]. Peste tot era „băligar și gunoi de vite și păsări", acesta fiind întâmpinat în zona fostelor chilii de „un numeros popor de păsări domestice, într-un pitoresc amestec, curci, gâște, găini...printre cari, în dulce armonie cu cei din jur, se plimbau porci și purcei"[28].

Fostele chilii deveniseră grajduri de vite cu „grămezi de gunoi și bălegar, iar încăperea în care se afla cuptorul devenise poiata găinilor.

Pe ruinele fostei biserici vechi trona un leagăn făcut de către Mihai Sava, paznicul mânăstirii, pentru fiul său[29]. Toate animalele care populau încăperile și curtea mănăstirii erau ale paznicului pus în post de către directorul Sanatoriului Bisericani, medicul Nicolae Vlădescu.

Cele trei cimitire, al foștilor monahi, al deținuților fostei închisori și cel al bolnavilor fostului spital militar și al fostului sanatoriu, nu erau împrejmuite, „ba mai mult, nu au nici o singură cruce care să însemne locul de odihnă".

Per ansamblu, trimisul Mitropoliei, constata faptul că starea generală a bisericii și a clădirilor era de „dărăpănare și pustiire", o parte din chiliile

---

[26] *Ibidem*, f. 57.
[27] *Ibidem*, f. 113.
[28] *Ibidem*.
[29] *Ibidem*, f. 114.

https://biblioteca-digitala.ro

aflate pe aripa stângă fiind în pericol de a se prăvăli în vale. „Peste tot unde îţi aruncai privirea puteai vedea ziduri crăpate, temelii în mare parte căzute, burlane stricate, urme de şiroaie de apă pe pereţi... pustiu şi jale”[30].

În ciuda numeroaselor adrese ale mănăstirii către Comisiune, nu s-a demarat nimic, iar Comisia întocmise devize de lucrări dar banii se lăsau aşteptaţi.

În iunie 1940, egumenul mănăstirii a adresat o nouă scrisoare preşedintelui Comisiei în care arăta situaţia gravă a turnului clopotniţă cu acoperişul descoperit şi cu zidurile infiltrate de apele pluviale şi nevoia urgentă de acoperire măcar cu şindrilă[31]. Urmare a acesteia, la 24 iunie, Serviciul Tehnic al Comisiei cerea arhitectului Horia Teodoru să se deplaseze la faţa locului „pentru a cerceta şi întocmi devizul necesar de restaurare a acelei biserici”. La 25 iunie, arhitectul răspunde superiorilor săi că devizul este întocmit dar cere să i se comunice pentru care lucrări trebuie să refacă devizul „punându-l la curent cu preţurile actuale”[32]. Între timp, la 20 iunie, Patriarhul Nicodim trimite preşedintelui Comisiunii o adresă prin care-l informează de starea gravă în care se afla clopotniţa şi biserica, starea care „vă este cunoscută şi D-Voastră în urma vizitei ce aţi făcut anul trecut; şi o cunoaştem şi Noi”. Patriarhul îi cerea lui Iorga să ia măsuri pentru a repara „deocamdată clopotniţa şi biserica”. În cazul în care Comisia nu dispunea de fonduri, acestea puteau fi alocate de către Eforia Mănăstirilor înzestrate, care dispunea de fonduri din exploatarea pădurilor, „cu care Mănăstirea Pângăraţi a fost înzestrată, între altele, şi pentru restaurarea ei”[33].

La 3 iulie 1940, serviciul tehnic al Comisiei, prin arhitectul Horia Teodoru, întocmeşte un referat privind suma necesară pentru repararea acoperişului turnului clopotniţă şi a acoperişului bisericii, conform devizului realizat şi actualizat cu preţurile pieţei, suma necesară fiind de 155.000 de lei[34], mănăstirea fiind informată în acest sens.

Arhitectul Horia Teodoru a întocmit un referat, la 2 august 1940, în care arata că Patriarhul Nicodim aflat la Mănăstirea Neamţ solicita o copie a devizului de restaurare „pentru a lua măsuri de execuţie”. În referat se preciza că, întrucât nici Eforia Mănăstirilor Înzestrate şi nici Mănăstirea Pângăraţi nu au comunicat patriarhului la timp devizele trimise de Comisie, să i se trimită cu această ocazie şi devizul pentru restaurarea acoperişului şi

---

[30] *Ibidem*, f. 115.
[31] *Ibidem*, f. 119.
[32] *Ibidem*, f. 120.
[33] *Ibidem*, f. 121. (*Cf.* Legii din 20 martie 1937, modificată în 1938, Mănăstirea Pângăraţi a fost înzestrată cu o suprafaţă de 500 ha de pădure („Cuvântul”, an XV, nr. 3190, 1 aprilie 1938, p. 9; „Monitorul Oficial”, nr. 74, 30 martie 1938).
[34] *Ibidem*, f. 100.

https://biblioteca-digitala.ro

cel general cu menţiunea că Comisia a trimis devizul în 4 iulie Consiliului Central Bisericesc, iar la 8 iulie, Mănăstirii Pângăraţi[35].

Din păcate, pe parcursul anilor 1940-1942, lucrările de reparare a acoperişului bisericii şi a turnului clopotniţă nu au demarat, întrucât între Prefectura Neamţ – Serviciul Tehnic şi Comisia Monumentelor Istorice a avut loc un schimb de adrese şi devize de lucrări, însă fără demararea lucrărilor. Costurile materialelor creşteau iar Prefectura cerea Comisiei noi devize. Abia în vara anului 1943, biserica a fost acoperită iar în 1944, şi turnul clopotniţă.

Aşadar, o perioadă îndelungată au continuat neînţelegerile cu Societatea pentru Profilaxia Tuberculozei ale turnului clopotniţei şi ale bisericii, au fost mereu amânate din lipsa fondurilor.

THE SITUATION OF THE PÂNGĂRAŢI SKETE
DURING 1937–1940

(abstract)

This material brings to light an episode from the tumultuous and dramatic history of the Pângăraţi Monastery. It concerns the situation of this hermitage during the period 1937-1940, a tense one marked by the attempts to restore the hermitage.

The disastrous situation of the monastery is also evident from the memorandum of the abbot Antipa David addressed to the Prosecutor's Office attached to the Neamţ Tribunal, but also from numerous addresses, memoranda and attempts to restore this historical monument. The memorandum addressed to the Tribunal includes several attached documents, an investigation report carried out by the mayor of the Pângăraţi commune, an investigation report by the diocesan auditor from the Metropolitanate of Moldova, two articles from the newspaper „Universul", one from July 16, 1938 and the other from July 19 of the same year. The memorandum was accompanied by 12 photographs, these showing the disaster of the Pângăraţi hermitage.

This memorandum showed the disastrous situation of the hermitage, after the numerous addresses, memoirs and attempts to restore this historical monument. Until 1940 and even after, after 1944 and until the closure of the monastery, the main concern of the abbots was the restoration and consolidation of the monastic settlement.

[35] *Ibidem*, f. 117.

https://biblioteca-digitala.ro

ANEXE

1 **1937 septembrie 7**

Antemăsurătoare deviz pentru reparaţiile necesare la biserica fostei M(ănăsti)ri Pângăraţi, j(udeţul) neamţ

Nr.	Arătarea lucrărilor Aprovizionărilor sau predărilor	Suprafeţe cubi sau greutăţi	Preţul Unitar	Preţul Total
	Biserica de jos			
	a) lucrări exterioare			
1	Cojitul tencuielii la pereţii bisericii de jos şi la tot soclul jur împrejurul bisericii de sus, adâncitul rosturilor dintre pietre cu scoabă până la 3 cm. Spălatul zidăriei cu multă apă pentru a îndepărta orişice urmă de praf sau moloz şi rostuitul pietrelor, pereţii rămânând cu piatra aparentă. Se va rostui cu mortar de var gras amestecat cu 50 kg. ciment galben pentru a colora mortarul în tonul pietrelor. Mortarul se va aşeza dintr-o singură dată în toată adâncimea rostului îndesându-se bine, până la marginea pietrei fără a se trece deasupra, marginea rămânând liberă cât de neregulată ar fi. Mortarul nu se va fugui.	mp 185	300	55500
Notă	Cu ocazia acestei lucrări se va face un sondaj la pereţii bisericii de sus, dându-se jos tencuiala pe toată înălţimea pe o fâşie de 1 m lăţime pentru a se cerceta starea zidăriei. Această încercare se va face de faţă cu delegatul Comisiunei Monumentelor Istorice.			

https://biblioteca-digitala.ro

2	Curăţitul cu cea mai mare grijă a pietrelor de talie lucrate cum sunt lintoul deasupra uşii, cadrul uşii, cadrelor ferestrelor, cu soluţie de acid clorhidric dizolvat în apă, clătindu-se imediat după aceea cu apă curată. Se va da cea mai mare atenţie inscripţiei săpate în piatră deasupra uşii, ferind-o de orişice stricăciune. Văruiala acestor pietre nu se va scoate nici cu dalta, nici cu peria de sârmă.	mp 5	100	500
3	Săpătura de pământ pentru a da panta terenului îndepărtându-se apele de ploaie de pe pereţii bisericii. Uşa fiind acum cu 40 cm mai jos decât nivelul terenului se va face săpătura luându-se ca punct de plecare 10 cm sub nivelul pragului uşii conform schiţei. Când se va face lucrarea se va înştiinţa serviciul tehnic al Com. Mon. Istorice care va da prin delegatul său toate indicaţiile necesare la faţa locului.	mc 20	60	1200
4	Trotuar în curtea din faţada sud de 2 m lăţime din lespezi neregulate de piatră tare şi negelivă lucrată la fel cu urmele existente a vechiului trotuar. Lespezile se vor aşeza pe un strat de beton de ciment de 10 cm grosime/150 kg. ciment/mc care se va face cu partea spre exterior. Se vor construi cu mortar de Ciment care se aşeza până la marginea pietrelor fără a se trece însă deasupra. În acest trotuar se vor îngloba porţiunile rămase din vechiul trotuar. Cuprins bordura de 0,30/0,50 m a substratului, din beton ca mai sus.	mp 20	800	16000
5	Spartul zidăriei de umplutură astupând una din ferestre întrebuinţându-se molozul obţinut, la nivelarea terenului. Se va avea grijă de a nu se ştirbi muchiile cadrului de piatră a ferestrei.	global		200
6	Grilaj de fier simplu din nou la ferestre aşezându-se barele de fier în găurile existente în piatră, cuprins vopsitul odată cu minium de plumb şi de două ori cu vopsea de ulei în tonul cerut.	global		3000

https://biblioteca-digitala.ro

10	Ferestre simple de fier aşezate în lăcaşul săpat anume în cadrul de piatră prevăzut cu ramă deschizătoare spre interior. Antrepriza va înainta spre aprobare un detaliu arătând construcţia ferestrei. În preţ se cuprinde şi luarea şabloanelor la faţa locului, manopera de construcţie ţinându-se seama de eventualele neregularităţi a pietrei, montatul cuprinde crampoanele pentru fixare şi vopsitul odată cu minium de plumb şi de 2 ori cu vopsea de ulei în tonul cerut.	mp 2	6000	12000
11	Geam sârmat de 6 mm grosime cuprins chitul totul gata montat	mp 2	1400	2800
12	Înlocuitul cărămizilor ce se vor găsi măcinate la cadrul împrejurul picturii deasupra uşii cu cărămizi noi presate identice ca format cu cele existente lucrate cu mortar de ciment. Adâncitul rosturilor la cărămizile vechi cu scoaba până la 2 cm, udatul zidăriei şi rostuitul cu mortar de var gras amestecat cu 100 kg ciment la mc pastă, lăsându-se cărămizile aparente.	mp 1	700	7000
13	Idem rostuitul zidăriei de cărămidă în jurul uşii şi ferestrelor cu mortar ca mai sus cuprins înlocuitul cărămizilor măcinate.			
14	Geam dublu din nou în faţa icoanei aşezate în nişa deasupra uşii cuprins fixatul.	mp 6	300	1800
15	b) Lucrări interioare			
	Desfăcutul duşumelelor actuale şi depozitatul, rămânând proprietatea parohiei, bătutul pământului şi aşezatul unei pardoseli noi din cărămidă dublu presată lucrată cu mortar de ciment, aşezată pe lat pe un strat de beton (150 kg ciment la mc) de 10 cm grosime. Pardoseala se va aşeza la acelaşi nivel cu acea actuală. În preţ se cuprinde şi rostuitul cu zeamă de ciment.	mp 40	700	28000

https://biblioteca-digitala.ro

16	Cojitul tencuielilor coşcovite la pereţi precum şi a tencuielilor noi făcute cu mortar de ciment, până la zidăria de cărămidă cuprins adâncitul rosturilor cu scoaba până la 2 cm. Tencuitul din nou cu mortar de var gras amestecat cu 20 kg ciment la mc pastă, peste zidăria bine spălată şi udată, după ce se vor fi înlocuit cărămizile ce se vor găsi măcinate (această eventuală lucrare se va plăti aparte).	mp 50	50	2500
17	Zugrăveala pereţilor cu lapte de var amestecat cu grăsime şi cu culoare în tonul cerut, dat până la curat. În timpul acestei operaţii se va demonta cu cea mai mare grijă catapeteasma care se va remonta la sfârşitul lucrării. În preţ se cuprinde şi răzăluitul până la tencuială a părţilor unde se va fi păstrat tencuiala veche.	mp 92	10	920
18	Curăţitul blocurilor de piatră de talie formând cadrele uşilor, cu acid clorhidric diluat în apă frecându-se cu peria de păr tare fără a se întrebuinţa perie metalică sau daltă. Cadrele vor rămâne cu piatra aparentă.	mp 4	60	240
19	Desfăcutul treptelor de scânduri actuale între pronaos şi naos şi refăcutul lor din cărămidă presată pusă pe muchie aşezate pe o fundaţie de beton de ciment (150 kg la mc) de 10 cm grosime turnată peste zidăria veche. În preţ se cuprinde şi rostuitul cu mortar de ciment.	ml 3	180	540
20	Demontatul catapetesmei, impregnatul bucăţilor mâncate de cari, consolidatul pieselor putrede şi remontatul. Lucrarea se va face de către un specialist care va întocmi un deviz special pe care-l va înainta spre aprobare.	global		
21	Tocuri noi de stejar ~~prevăzut cu drugi de fier rotund~~.	buc. 3	200	3800
	<u>Biserica de sus</u> a)lucrări exterioare			
22	Trotuar de piatră de 60 cm lăţime din lespezi neregulate de piatră tare aşezate pe un strat de beton de 10 cm grosime (150 kg ciment la mc de pastă) cuprins rostuitul.	mp 19	800	15200

https://biblioteca-digitala.ro

23	Desfăcutul zidăriei de-a lungul crăpăturilor la pereţii ante pridvorului spălatul lor turnându-se apă cu presiune pentru a nu rămâne praf sau moloz şi umplutul cu zeamă de ciment turnată astfel în cât să nu rămână goluri în interiorul zidului. Cuprins ţesutul zidăriei din loc în loc pe ambele feţe (cu) cărămidă nouă presată şi bine arsă lucrată cu mortar de ciment. NOTA. Se vor face sondaje la pereţii ante pridvorului şi dacă se va constata că nu este fundaţie suficientă sau că pământul nu este sănătos se vor face subzidiri până la pământul bun; sub toată grosimea zidului.	ml 20	900	18000
24	Desfăcutul treptelor de piatră la scara de intrare, făţuitul lor cu dalta şi reaşezatul cu mortar de ciment, cuprins rostuitul	global		2000
25	Curăţitul tuturor pietrelor lucrate, cadre de uşi şi ferestre, solbancuri etc. cu soluţie de acid clorhidric spălându-se imediat cu apă. Piatra va rămâne aparentă.	mp 10	100	1000
26	Săpătura de pământ pentru a se da scurgere apelor de ploaie, conform indicaţiilor ce se vor da, cuprins bătutul pământului cu maiul.	mc 6	60	360
27	Consolidatul şarpantei înlocuindu-se bucăţile ce se vor găsi putrede cu altele noi de aceleaşi dimensiuni din lemn de brad bine uscat cuprins toată fierăria necesară. Se va plăti cu 2000 lei mc de lemnărie nouă gata aşezată cuprins cuiele, în limita sumei de 1000.			3000
29	Desfăcutul învelitoarei de şiţă actuală şi învelitoarea din nou din şiţă din lemn de brad bătută astfel încât grosimea stratului de şiţă suprapuse să nu fie nicăieri mai mică de 4 cm. Cuprins toate cuiele necesare.	mp 350	500	175000
30	Tablă galvanizată din nou la bazele crucilor din tablă de 45 kg la legătură, păstrându-se forma existentă. <u>NOTA</u> Coama nu se va face din tablă, ultimul rând de şiţă depăşind coama de la Nord spre Sud	mp 4	600	2400
31	Revopsitul crucilor cu vopsea de ulei dat de două ori	global		600

https://biblioteca-digitala.ro

32	Desfăcutul straşinei înfundate şi depozitatul scândurilor. Refăcut cu material nou din lemn de brad uscat lucrat identic cu cel actual. Cuprins vopsitul în culoare de ulei dat de trei ori în ton cerut. Cuprins toate şipcile şi cuiele necesare precum şi pazia de la capăt.	mp 120	400	48000
	b) Lucrări în interior			
33	Desfăcutul duşumelei actuale şi refăcutul cu scânduri din lemn de brad nou de 4 cm grosime lucrate în nut şi feder aşezate pe grinzişoare de tufan, cuprins şi cuiele necesare, pervazurile, cuprins umplutura cu zgură sau alicărie între grinzi.	mp 52	380	19760
34	Demontatul, făţuitul şi remontatul lespezilor de piatră la pridvor, aşezate pe un strat de nisip, cuprins rostuitul cu mortar de ciment. NOTA. Când se va face această lucrare se va înştiinţa Comisiunea Monumentelor Istorice care va trimite un delegat spre a cerceta construcţia pridvorului.	mp 17	300	5100
35	Spartul şi îndepărtatul actualului strat de ciment sclivisit la pardoseala antepridvorului. Refăcutul unei pardoseli din cărămidă dublă presată şi bine arsă aşezată pe un strat de mortar de ciment. Pardoseala se va aşeza la acelaşi nivel cu cea actuală.	mp 8	700	5600
36	Desfăcutul tavanului ante pridvorului şi refăcutul unui tavan din scânduri de brad bătute alăturat, cu şipcă peste încheieturi. Cuprins vopsitul în culoare de ulei dat de 3 ori în tonul cerut. Cuprins toate cuiele necesare.	mp 10	450	4500
37	Reparaţia tencuielilor căzute şi coşcovite curăţindu-se pereţii până la zidărie, adâncindu-se rosturile dintre cărămizi cu 2 cm, udatul şi spălatul zidăriei şi tencuitul din nou cu mortar de var gras amestecat cu 20 kg ciment la mc pastă.	mp 30	300	9000

https://biblioteca-digitala.ro

38	Zugrăvitul pereţilor şi bolţilor la biserică, pridvor şi ante pridvor cu lapte de var amestecat cu grăsime şi culoare în tonul cerut dat până la curat. În părţile unde nu s-a făcut tencuială nouă se vor răzălui toate straturile de zugrăveală veche până se va da de tencuială. La bolţi se vor zugrăvi stele în bronz galben ca şi cele vechi.	mp 300	40	12000
39	Ferestre din nou de fier cu deschidere interioară ca şi la art.10	mp 5	6000	3000
40	Geam sârmat de 6 mm ca şi la art. 11	mp 5	140	700
41	Desfăcutul coşului de tablă actual şi reziditul găurii săpate în boltă. Săpatul unui nou coş în ~~zid~~ (grosimea peretelui), cuprins olanele lucrate cu mortar de ciment, cuprins reziditul peretelui în faţa coşului cu acelaşi material şi mortar de ciment făcându-se legătura în strepi cu vechiul zid.	Global		600
42	Zidăria coşului în pod şi peste acoperiş până la nivelul coamei, din cărămidă bine presată şi arsă lucrată cu mortar de ciment cuprins rostuitul cărămizilor care vor rămâne aparente, cu mortar de var gras amestecat cu 100 kg ciment la mc pastă. Coşul la partea superioară se va face conform schiţei.	mc 1	4000	4000
43	Grătar de fier la gura coşului, cuprins vopsitul şi montatul.	global		300
44	Fereastră din nou dublă din lemn de brad cu deschidere obişnuită, la antepridvor cuprins desfăcutul celei existente, în preţ se cuprinde şi toată fierăria necesară precum şi geamul semi dublu, totul gata montat şi vopsitul în culoare de ulei dat de 3 ori.	mp 1,40	3000	42000
45	Vopsitul uşii antepridvorului, dulapurilor şi iconostasului din pridvor cu vopsea de ulei în tonul cerut, dat de trei ori, cuprins răzăluitul straturilor de vopsea veche şi curăţitul şi spălatul lemnului.	mc 20	200	4000

https://biblioteca-digitala.ro

46	Lucrări la zidul despărţitor din curte Subzidire cu beton de ciment (250 kg ciment la mc) pentru a forma o tală sub zid, coborându-se până se va da de pământ sănătos. Se va îndesa bine mortarul bătându-se cu maiul pentru a face bine legătura cu zidăria veche. În preţ se cuprinde şi săpătura necesară. Lucrarea se va face treptat pe porţiuni de câte 1 m. Notă. Dacă vor fi fonduri disponibile se va cere Serv. Tehnic al Com. Mon. Istorice un nou deviz pentru lucrările necesare la turnul clopotniţă, la turnul spre Nord şi la chilii. Învelitoarea turnului clopotniţă se va face tot cu şiţă ca la biserică, păstrându-se forma acoperişului actuală. În partea de jos se va da tencuiala jos lăsându-se piatra aparentă. Preţurile acestui deviz fiind maximale, se vor putea obţine reduceri la licitaţia ce se va ţine pentru darea în antrepriză a lucrării. La această licitaţie se vor invita numai meşteri bine cunoscuţi. Parohia va ţine în curent Comisiunea Monumentelor Istorice de rezultatul licitaţiei, de mersul lucrărilor şi de ziua când se va face recepţia lucrărilor şi de ziua când se va face recepţia lucrărilor la care trebuie să fie prezent delegatul Comisiunii. De asemeni parohia va atrage atenţia antreprenorului asupra obligaţiei de a executa întocmai articolele devizului. Nu se admit lucrări suplimentare neprevăzute în deviz fără a se avea aprobarea Comisiunii. Plăţile se vor face pe bază de situaţii de lucrări efectuate sau de facturi de materiale neputându-se da avansuri antreprenorului. Lucrările se vor putea executa treptat în limita fondurilor disponibile.	mc 5	5000	25000
			Total	546400
			Neprevăzute	53600
			Total general	600000

ARHITECT,

7 Sept (1)937 Ştefan Balş <m.p.>

Arhiva INP, fond Comisia Monumentelor Istorice, dos. 2668, f. 26-29v.

https://biblioteca-digitala.ro

ILUSTRAȚII

Fig. 1. Curtea Mănăstirii Pângărați - 1936 (Arhiva INP, fond CMI, dos. 2668, f. 69)

Fig. 2. Curtea Mănăstirii Pângărați - 1936 (Arhiva INP, fond CMI, dos. 2668, f. 69)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Chilie cu tavanul prăbuşit – 1936 (Arhiva INP, fond CMI, dos. 2668, f. 71)

Fig. 4. Crăpătură în zidul bisericii – 1936 (Arhiva INP, fond CMI, dos. 2668, f. 73)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 5. Vedere aeriană - 1932 (Arhiva INP, fond CMI, dos. 2668, f. 247)

Fig. 6. Biserica „Sf. Dimitrie" – 1932 (Arhiva INP, fond CMI, dos. 2668, f. 246)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 7. Turnul clopotniţă – 1932 (Arhiva INP, fond CMI, dos. 2668, f. 245)

https://biblioteca-digitala.ro

CÂTEVA BISERICI DE LEMN DISPĂRUTE DIN JUDEŢUL IAŞI (II)

Ioan GRĂMADĂ[1]

Cuvinte cheie: *biserici de lemn dispărute, judeţul Iaşi, Homiţa, Moţca, Ioan Neculce*

Keywords*: wooden churches, Iaşi county, Homiţa, Moţca, Ioan Neculce*

Dispariţia bisericilor de lemn din judeţul Iaşi constituie un fenomen care necesită o atenţie deosebită, mai ales în contextul transformărilor socioculturale din epoca modernă şi al intervenţiilor contemporane asupra patrimoniului istoric. Studiul de faţă reprezintă un fragment dintr-o cercetare mai amplă dedicată bisericilor de lemn din judeţul Iaşi. Totodată, se continuă un demers de investigare început în anul 2024, în cadrul căruia au fost prezentate deja câteva exemple în studiul publicat în volumul de anul precedent[2].

În acest studiu au fost incluse doar lăcaşurile dispărute care au avut o prezenţă îndelungată în cadrul comunităţii şi care se încadrează, adaptat contextului local, în criteriile de vechime prevăzute de normele metodologice privind clasarea şi inventarierea monumentelor istorice[3]. Nu au fost documentate biserici construite după anul 1960 şi dispărute recent, cu excepţia cazurilor în care acestea au cunoscut refaceri succesive.

Pentru a ilustra existenţa acestor monumente, s-a optat pentru prezentarea unor lăcaşuri dispărute în intervalul secolelor XIX–XX, tocmai pentru a distinge realitatea istorică de miturile locale care, uneori, sunt construite din dorinţa de a suplini golurile documentare ale unei epoci. La începutul cercetării a fost estimat un număr relativ redus de biserici dispărute, în jur de 20, însă, pe parcursul documentării, desfăşurată pe durata unui an, s-a constatat că această estimare reprezintă doar aproximativ o treime din totalul bisericilor de lemn dispărute de pe teritoriul actualului judeţ Iaşi.

---

[1] Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din IAŞI; Institutul Naţional al Patrimoniului, BUCUREŞTI.

[2] Acest material reprezintă o continuare a articolului *Câteva biserici de lemn dispărute din judeţul Iaşi,* publicat în *Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic,* III, 2025, p. 411-428.

[3] Norme Metodologice din 18 aprilie 2008 de clasare şi inventariere a monumentelor istorice, publicate în „Monitorul Oficial”, nr. 540 din 17 iulie 2008.

https://biblioteca-digitala.ro

Numeroase biserici, în special din fostul raion Hârlău, sunt în parte deja documentate, datorită contribuţiei preotului Gaşpar Iustin[4]. În cazul schiturilor şi a mănăstirilor de lemn dispărute, ieromonahul Marcu-Marian Petcu a publicat o lucrare amplă şi bine documentată[5]. Totodată, pentru zona judeţului care a aparţinut fostului ţinut Vaslui, profesorul Costin Clit a documentat o parte a bisericilor care fac obiectul prezentului studiu.

Cu dorinţa de a aduce o contribuţie reală la istoria acestor monumente, au fost stabilite încă două criterii importante: în această etapă au fost analizate biserici de mir, iar în fiecare caz prezentat s-a evidenţiat cel puţin un document provenit de la acea parohie, nu doar menţiuni indirecte din alte surse.

S-au valorificat astfel fonduri arhivistice adesea neglijate, precum cele ale Comisiunii Monumentelor Istorice şi Direcţiei Monumentelor Istorice, aflate în arhiva Institutului Naţional al Patrimoniului. Acestea s-au dovedit esenţiale în documentarea bisericilor existente până în secolul XX, chiar dacă în unele cazuri, s-a constatat că dispariţia lor a avut loc în ciuda faptului că se aflau în evidenţele instituţiilor de specialitate. Greşelile trecutului, moştenite astăzi de Institutul Naţional al Patrimoniului, pot oferi învăţăminte pentru prezent şi viitor.

Materialul de faţă continuă analiza cazurilor bisericilor dispărute din judeţul Iaşi, prin evidenţierea circumstanţelor care au condus la acest fenomen – abandon, distrugere, dezafectare sau restaurări neconforme. Fiecare exemplu de dispariţie ilustrează, totodată, amploarea acestui proces: numărul bisericilor distruse în timpul războiului, de pildă, reflectă vulnerabilitatea acestora în contexte de criză. Abandonul unei biserici evidenţiază mobilitatea comunităţilor sau chiar dispariţia lor, iar înlocuirea unei biserici de lemn cu una de zid reflectă o tendinţă modernizatoare frecvent întâlnită în secolele XIX–XX.

Biserica „Sf. Mare Mucenic Gheorghe", sat Spineni, com. Andrieşeni

Moşia Spineni, numită în Evul Mediu şi Drăineşti, este atestată pentru prima dată la 5 decembrie 1576, când domnitorul Petru Şchiopu o întăreşte marelui logofăt Ion Goläi, împreună cu alte sate. Domeniul fusese pustiit de tătari pe când se afla în posesia lui Luca Arbore[6].

Devastarea a avut consecinţe grave: până în secolul XVIII, moşia nu mai este menţionată – ori nu s-au păstrat documente. Evoluţia proprietăţii este

---

[4] Iustin Gaşpar, *Schituri şi biserici de lemn din raionul Hârlău* în *MMS*, nr. 11-12, Iaşi, 1958, p. 914-919.

[5] Marcu-Marian Petcu, *Mânăstiri şi Schituri ortodoxe din Moldova, astăzi dispărute,* Bucureşti, Biblioteca Naţională a României, 2010.

[6] DRH, A, Moldova, III, p. 78-80, nr. 96.

https://biblioteca-digitala.ro

dificilă de urmărit, însă, se presupune că, în acest interval, a ajuns în stăpânirea Mănăstirii Golia, iar spre sfârşitul secolului al XVIII-lea satul a fost reînfiinţat. Tot atunci, s-a ridicat şi prima biserică din lemn şi vălătuci, cu hramul „Sf. Gheorghe”[7].

Potrivit sinodicului din 1874, biserica de lemn, tencuită cu vălătuci, a fost construită între 1778 şi 1779 cu ajutorul sătenilor, fiind ulterior reparată de două ori: în 1819 şi cu sprijinul epitropiei Mănăstirii Golia, în 1863[8].

Anuarul Arhiepiscopiei Iaşilor consemnează că biserica „Sf. Gheorghe” din Spineni, construită tot din vălătuci, exista în 1895 şi se afla într-o stare precară[9]. Se presupune că a fost refăcută între 1883 şi 1895. Un articol din „Curierul Foaea Intereselor Generale” (1883), critic la adresa primarului Andrieşeniului, Tănasă Gheorghiu, constata că „bisericile, clerul şi şcoalele comunei sunt în cea mai deplorabilă stare, atât în privinţă materială, cât şi privind modul de a executa legea…”[10].

După menţiunea din *Anuarul Arhiepiscopiei Iaşilor 1930*, biserica nu mai apare în documente. Abia în 2009 s-a pus piatra de temelie a noii biserici de piatră, cu acelaşi hram, satul fiind până atunci arondat bisericii din Andrieşeni.

Biserica „Ioan Botezătorul”, sat Osoi, com. Comarna

Secolul al XIX-lea constituie, pentru spaţiul românesc, o epocă de ample reforme şi modernizări; cu toate acestea, prima jumătate a veacului a fost marcată şi de unele perioade de instabilitate socio-politică. În această perioadă, mişcările rapide ale populaţiei sunt documentate în special în zonele de graniţă. Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă satul Osoi, menţionat în documente la începutul secolului XIX. Acesta pare să fi evoluat ca extensie a moşiei Tomeşti şi să fi făcut parte, împreună cu aceasta, din domeniul Mănăstirii Golia până la momentul secularizării averilor mănăstireşti[11]..

În prezent, satul Osoi este inclus în componenţa comunei Comarna, iar documentarea istorică atestă faptul că, într-un interval de aproximativ treizeci de ani, comunitatea a fost nevoită să îşi schimbe amplasamentul. Iniţial a fost situat în zona numită „Dealul Doamnei”, iar ulterior satul a fost relocat în zona de vale, ca urmare a condiţiilor socio-economice şi demografice specifice acelei epoci[12].

---

[7] *Catagrafia Fiscală a Moldovei din anul 1820*, volum editat de Corneliu Istrati, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” Iaşi, 2011, p. 433.
[8] SJAN Iaşi, Fond Mitropolia Moldovei-Sinodice, dos. 299, p. 1-2.
[9] *Anuarul Arhiepiscopiei Iaşilor 1930*, p. 84.
[10] „Curierul Foaea Intereselor Generale”, nr. 13, din 2 februarie 1883, fila 3.
[11] *Catagrafia Fiscală a Moldovei din anul 1820*, p. 454.
[12] MDGR, IV, p. 610.

https://biblioteca-digitala.ro

După mutare, biserica „Sfântul Ioan Botezătorul”, edificată în anul 1812 prin contribuția enoriașilor, a rămas pe vechiul amplasament. Conform *Sinodicului*, un rol esențial în construirea acestui lăcaș l-a îndeplinit Neculai Băloșu, comanditarul catapetesmei. În anul 1863, au fost efectuate lucrări de reparație pe cheltuiala enoriașilor Gheorghe, Martin, Alecu, Lipa și a preotului Neculai[13].

În perioada 1844–1847, a fost ridicată în satul Osoi, cu sprijinul Mănăstirii Golia, o biserică de zid cu hramul „Buna Vestire”, construcție care se păstrează și în prezent[14]. Ridicarea acestui nou edificiu a marcat, de fapt, reașezarea definitivă a populației pe un teren mai accesibil și mai favorabil din punct de vedere al resurselor locale, determinând astfel declinul rapid al vechii biserici de lemn. În contrast cu alte cazuri, unde dispariția unor astfel de lăcașuri a fost un proces îndelungat, în cazul vechii biserici din Osoi, procesul a fost abrupt.

Conform surselor disponibile, vechiul lăcaș de lemn nu mai este menționat în documente după anul 1880; nu se regăsește nici în *Marele Dicționar Geografic al României*, nici în alte lucrări ulterioare[15]. În *Monografia comunei Comarna*, realizată de Emilia Cojocaru, sunt incluse două fotografii datând de la începutul secolului al XX-lea, presupuse a reprezenta biserica în ultimii săi ani de existență; totuși, validarea definitivă a acestei atribuiri nu poate fi realizată în lipsa unor referințe suplimentare[16] (**Fig. 1**).

Biserica „Sf. Nicolae”, sat Horodiștea, com. Cotnari

Cu excepția satului Cotnari, care, în secolele XV–XVI reprezenta un târg autentic, multe dintre satele vecine au avut biserici de lemn până târziu, precum cazul bisericii „Sf. Nicolae” din Horodiște[17].

Așezare situată pe o fostă cetate traco-getică, aflată în hotarul târgului Cotnari, Horodiște era proprietate domnească, cu diverse părți din moșie oferite de-a lungul timpului ca danie, atât unor mănăstiri – precum Sucevița[18], Pângărați, Dealul Mare[19] – cât și unor familii boierești, cum ar fi familia Hurmuzaki. Deși atestat documentar abia în 1661, satul este

---

[13] SJAN Iași, Mitropolia Moldovei-Sinodice, dos. 288, p. 3.
[14] *Ibidem,* dos. 289, p. 3.
[15] MDGR, IV, p. 610.
[16] Emilia Cojocaru, *Monografia comunei Comarna – județul Iași. Lucrare metodico-științifică pentru obținerea gradului didactic I în învățământ*, Comarna, 1993, p. 163.
[17] Iustin Gașpar, *op. cit.*, p. 914.
[18] Teodor Bălan, *Documente bucovinene,* vol I (1507-1653), Cernăuți, 1933, p. 88-90, nr. 32.
[19] Valeriu D. Cotea, Mircea Ciubotariu, *op. cit.,* p. 128.

https://biblioteca-digitala.ro

confirmat arheologic prin pietrele de mormânt care indică existenţa unei aşezări cu biserică anterior anului 1597[20].

Prezenţa lăcaşului de cult este menţionată încă din primul document care atestă satul, în care preotul Păntelei apare ca martor[21]. Biserica din Horodişte a fost din lemn până în anul 1913[22], fiind un fost metoh al mănăstirii Coşula[23] şi a devenit biserică de mir în timpul lui Alexandru Ioan Cuza. Primul paroh al acestei biserici devenită parohie a fost Ioan Bulău din Cotnari, înlocuit ulterior de către Dimitrie Petrescu[24]. Acesta din urmă relata, în 1874, despre biserică următoarele:

„Biserica din satul Horodiştea s-au început a se face din vălătuci la anul 1538 şi s-au finit la anul 1539 când s-au şi sfinţit. Biserica s-au făcut şi împodobit cu cele necesare de fericiţii ctitori Petru Voievod, iar în anul 1848 s-au reparat prin bunăvoinţa şi ajutorul arhimandritului Ignatie de la mănăstirea Coşula”[25].

Este totuşi greu de crezut că o biserică din vălătuci a rezistat atât de mult; dacă informaţia ar fi fost adevărată, ar fi fost cea mai veche biserică de lemn din judeţ la acea vreme, depăşind inclusiv biserica din Zlodica, care încă există. O altă informaţie ce ar putea ajuta la estimarea vârstei reale a bisericii provine din *Dicţionarul Geografic* al judeţului Iaşi, care menţiona în 1889 că pe uşa pridvorului exista inscripţia: „Să şti di cându a zidită biserica a satu: 7210”[26], (1 septembrie 1701 – 31 august 1702) aceasta fiind o variantă mai plauzibilă, deşi aceasta este imposibil de verificat[27].

După cum s-a menţionat, biserica a fost reparată în 1848 şi a dispărut în anul 1913, fiind înlocuită cu una de piatră. În aceasta se mai păstrează câteva dintre icoanele fostului lăcaş, majoritatea datând din secolul al XIX-lea[28].

Biserica de lemn „Cuvioasa Parascheva”, sat Hereşti, com. Cristeşti.

Un alt sat al comunei Cristeşti, desfiinţat la sfârşitul secolului trecut (1968) în care a existat o biserică de lemn până în prima jumătate a secolului

---

[20] Gh. Ungureanu, Gh. Anghel, Const. Botez, *Cronica Cotnarilor*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971, p. 245.
[21] CDM, III, p. 166-167, nr. 724.
[22] *Anuarul Arhiepiscopiei Iaşilor 1930*, *op. cit.,* p. 80.
[23] SJAN Iaşi, Fond Mitropolia Moldovei-Sinodice, dos. 321, p. 3.
[24] Iustin Gaşpar, *op. cit.,* p. 16.
[25] SJAN Iaşi, Fond Mitropolia Moldovei-Sinodice, dos. 321, p. 3.
[26] Constantin Chiriţă, *op. cit.,* p. 118.
[27] Despre această biserică a se vedea şi scrie şi Ieromonah Marcu-Marian Petcu, *Mânăstiri şi Schituri ortodoxe din Moldova, astăzi dispărute*, Biblioteca Naţională a României, Bucureşti, 2010, p. 162, care confirmă existenţa ei în secolul al XVIII-lea.
[28] Iustin Gaşpar, *op. cit.,* p. 16.

https://biblioteca-digitala.ro

XX, este Hereşti. Moşia, menţionată pentru întâia oară la 4 noiembrie 1493[29], în vremea lui Ştefan cel Mare, apare de cele mai multe ori alături de Cristeşti în documentele epocii, datorită apropierii dintre cele două aşezări.

În 1546, satul a fost dăruit noii ctitorii a lui Petru Rareş – mănăstirea Probota –, danie reconfirmată de Bogdan Lăpuşneanu[30], Petru Şchiopul[31] şi Vasile Lupu, la 7 august 1634[32]. Totuşi, un hrisov din 1 septembrie 1628 atestă că Miron Barnovschi a întărit lui Ionaşco clucer jumătate din Cristeşti, iar la 6 februarie 1633, acelaşi boier a cumpărat de la călugării Probotei „o silişte de sat anume Hireşti, pre apa Moldovei”[33]. În anul următor, când Vasile Lupu a restituit satul mănăstirii, acesta nu mai era socotit silişte, ci o moşie prosperă, cu vad de moară[34].

Hereşti a fost printre ultimele achiziţii ale familiei Sturza în secolul XVIII, Dumitrache Sturdza cumpărând moşia în 1792[35]. În perioada stăpânirii lui Mihail Sturza s-a ridicat biserica „Sfânta Cuvioasă Parascheva”. Deşi o legendă susţine că lăcaşul ar fi fost adus din vechiul sat Leţcani, cele mai vechi consemnări îl datează în 1836[36], fiind construit de locuitorii moşiei; la repararea din 1846 s-a aşezat inscripţia: „Blagocestivului Domn şi Împărat Mihail voevod, goda 1846, Mai 9”[37].

Chestionarul pentru Monumente Istorice referitor la biserica din Hereşti confirmă datele din secolul XIX şi anul fondării 1836. Nu oferă detalii arhitecturale, menţionând doar că este din lemn, însă o fotografie păstrată arată o construcţie dreptunghiulară, cu acoperiş de tablă fălţuită, turlă-clopotniţă deasupra pridvorului vestic şi o a doua turlă peste altar. Iconostasul datează de la sfârşitul secolului XIX (informaţie din 1921). Conform aceluiaşi chestionar, interiorul nu era pictat; reparaţii ample s-au făcut în 1890, iar în 1911 s-au înnoit şindrila şi scândurile exterioare[38] (**Fig. 2**).

Alte surse menţionează că biserica a funcţionat ca filială a bisericii „Sf. Voievozi” din Cristeşti[39] până în 1937, când a devenit parohie de sine stătătoare. Deşi satul a fost înglobat administrativ în Cristeşti în 1968, preotul Ioan Dănilă a iniţiat, cinci ani mai târziu, construirea unei noi biserici

---

[29] DRH, A, Moldova, III, p. 266, nr. 138.
[30] CDM, I, p. 273, nr. 674.
[31] DRH, A, Moldova, XXII, p. 251, nr. 222.
[32] *Ibidem,* p. 223-224, nr. 223.
[33] *Ibidem,* XXI, p. 366-367, nr. 287.
[34] *Ibidem,* XXII, p. 223-224, nr. 223.
[35] Radu Rosetti, *op. cit.,* p. 309.
[36] Mitropolia Moldovei, *Anuarul Arhiepiscopiei Iaşilor 1930*, Iaşi 1930, p. 161.
[37] MDGR, III, p. 704.
[38] INP, Fond CMI, dos. 349, fila 6.
[39] *Anuarul Arhiepiscopiei Iaşilor pe anul 1930*, p. 160.

https://biblioteca-digitala.ro

de piatră, iar după finalizarea edificiului, în 1976, lăcaşul de lemn a fost demolat, după acelaşi model aplicat anterior la Moţca[40].

Biserica de lemn „Sf. Apostoli", sat Homiţa, com. Cristeşti.

Moşia Homiţa, situată în prezent la marginea judeţului Iaşi, îşi are originile la sfârşitul secolului XVI sau începutul secolului XVII, făcând parte, în acea vreme, din ţinutul Suceava. Numele moşiei provine din derivarea slavonă a numelui „Pahomie"[41], fiind iniţial atribuit pârâului pe malul căruia s-a format aşezarea. Ipoteza unei origini lipoveneşti a satului nu poate fi susţinută[42], întrucât localitatea este atestată documentar încă de la 10 septembrie 1606, când Gheorghi Borş vindea o parte din moşia sa din Homiţa, moştenită de la înaintaşii unui anume Maxim de Homiţa[43]. Trebuie menţionat însă că documentul original nu s-a păstrat – a rămas doar o copie din secolul al XIX-lea – iar versiunea inclusă în seria *Documente privitoare la Istoria Românilor* poartă menţiunea faptului că data nu este una certă. Totuşi, acelaşi Maxim de Homiţa este menţionat câteva decenii mai târziu, într-un document din 20 octombrie 1641, prin care îşi lăsa moştenirea nepoţilor săi[44]. Dacă considerăm însă drept original documentul care oferă prima atestare, atunci moşia era, la începutul secolului XVII, deja locuită de câteva generaţii. Un aspect interesant este faptul că, de la prima sa menţiune documentară şi până în prima jumătate a secolului XVIII, aşezarea a fost stăpânită de mai mulţi răzeşi. Abia în 1726, moşia a fost cumpărată de Sandu Sturza, în cadrul unui proces amplu de achiziţie a mai multor moşii din zonă, proces început de acesta în 1711[45]. După trecerea în proprietatea familiei Sturza, documentele oferă informaţii detaliate asupra dimensiunii aşezării şi a numărului de locuitori.

Părţi din moşie au rămas în posesia Sturzeştilor o perioadă îndelungată până la instaurarea regimului comunist. Totuşi, în urma reformelor agrare iniţiate de Alexandru Ioan Cuza, 60 de săteni din Homiţa au fost împroprietăriţi, ceea ce a marcat o schimbare importantă în structura socială şi funciară a localităţii[46].

---

[40] Arhiva Parohiei Hereşti, *Cartea de Aur a Parohiei „Cuvioasa Parascheva" din Comuna Cristeşti, satul Hereşti,* f. a., p. 3-4.

[41] Simona Chihaia-Stanciu, *Monografia Comunei Cristeşti, judeţul Iaşi*, Iaşi, , Editura StudIS, 2015, p. 42; Vezi şi Mircea Ciubotariu, *Terminologie geografică şi toponimie. Note critice,* în *ALIL*, tom. XLVII-XLVIII, 2007-2008, p. 330.

[42] *Ibidem,* p. 41.

[43] DRH, A, Moldova, II, p. 64, nr. 71.

[44] DRH A, Moldova, XXVI, p. 233-234, nr. 279.

[45] Radu Rosetti, *Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova. tom 1: De la origini până la 1834*, Bucureşti, Atelierele grafice SOCEC & Co, 1907, p. 309.

[46] Simona Cihaia-Stanciu, *op. cit.,* p. 69.

https://biblioteca-digitala.ro

Totuşi, moşia apare în *Harta celor cinci ţinuturi moldoveneşti*, realizată de Hora von Otzellowitz între anii 1788–1789. Din această sursă aflăm că moşia cuprindea 20 de case, iar, cel mai probabil, enoriaşii satului frecventau biserica din Cristeşti, aceasta fiind singurul lăcaş de cult menţionat în zonă[47].

La începutul secolului XIX satul Homiţa era în proprietatea vistiernicului Grigoraş Sturza, în timpul căruia apar şi primele menţiuni despre o comunitate de lipoveni. De altfel, în catagrafia de la 1820, se regăseşte denumirea *„Lipoveni ot Homiţa"*[48]. Însă, dacă se ia în calcul informaţiile menţionate în *Marele Dicţionar Geografic al României,* aceştia au părăsit localitatea în timpul domnitorului Mihail Sturza. În această perioadă a început şi istoria bisericii „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel" din satul Homiţa.

Din păcate, o mare parte din arhiva acestei biserici a dispărut odată cu biserica iniţială, în privinţa datei de ctitorire există mai multe versiuni. Sursele documentare sunt destul de lacunare în această privinţă. La o analiză mai atentă, aceste două poveşti nu se contrazic de fapt, ci mai degrabă se completează una pe alta. Prima variantă, care pare să îşi aibă originile în *Dicţionarul Geografic al Judeţului Suceava*, susţine că între anii 1852–1853 biserica ar fi fost adusă din satul Leţcani, sat care fusese între timp desfiinţat[49]. În aceeaşi sursă, se menţionează faptul că lipovenii din Homiţa ar fi fost alungaţi de către domnitorul Mihail Sturza. Această ipoteză este reluată şi în *Marele Dicţionar Geografic*[50], în *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova* editat de Nicolae Stoicescu[51], precum şi în chestionarul referitor la monumentele istorice cunoscut sub denumirea de „Chestionarul Odobescu". Satul menţionat nu trebuie confundat cu actualul Leţcani, reşedinţă de comună care făcea parte din vechea comună Cucuteni, ci se referă la o altă aşezare, cunoscută sub denumirile de Lițcani sau Lescani, situată în ţinutul Suceava, în apropiere de moşia Cristeşti. Într-adevăr, sursele documentare confirmă existenţa acestei aşezări încă din prima domnie a lui Alexandru Lăpuşneanu[52]. Moşia nu a fost preluată de familia Sturza, aşa cum s-a întâmplat în cazul moşiilor Cristeşti şi Homiţa până în a doua jumătate a secolului XIX, ci a rămas în posesia

---

[47] Constantin Şerban, *Ţinutul Suceava la sfârşitul secolului al XVIII-lea după un izvor inedit (unele aspecte economice şi demografice)* în „Analele Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava"(seria nouă)", anul II, Suceava, 1996, p. 378.

[48] *Catagrafia Fiscală a Moldovei din anul 1820*, volum editat de Corneliu Istrati, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi, 2011, p. 54.

[49] Simona Chihaia-Stanciu, *op. cit.*, p. 47.

[50] MDGR, III, p. 726.

[51] Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti, Direcţia Patrimoniului Cultural Naţional, 1974, p. 364.

[52] Prima menţiune sigură este din 18 aprilie 1558 într-un uric în care Nestor oferă slugilor sale Mihai Averescu şi Vasile a treia parte din satul Lăşcani (Vezi DRH, A, Moldova, VI, p. 422-423, nr. 230).

https://biblioteca-digitala.ro

răzeşilor, fiind consemnată ca atare în catagrafia Ţării Moldovei din anul 1820[53]. Sursele menţionate relatează despre desfiinţarea aşezării de către domnitorul Mihail Sturza, însă este mai plauzibil să fi fost vorba despre o absorbţie treptată în satele învecinate, odată cu includerea localităţii, în anul 1844, în cadrul unităţii administrativ-teritoriale a comunei Cristeşti[54]. Dacă între anii 1820[55] şi 1831[56] moşia era încă în proprietatea răzeşilor, în 1872[57], satul Leţcani apare ca făcând parte din „trupul moşiei" Cristeşti, aflată în posesia prinţului Mihail Sturza. Alte aspecte semnificative sunt dispariţia denumirii „Lipovenii ot Homiţa" şi alipirea de sat a cătunului Mateoaei, începând cu anul 1832[58]. În acest context al dispariţiei comunităţii lipoveneşti din Homiţa, golul a fost umplut de comunitatea din Leţcani ca urmare a unei reaşezări. Totuşi nicăieri în sursele documentare, biserica nu apare menţionată. Mai mult, la începutul secolului XIX, în Homiţa, nu este atestată decât prezenţa unui slujitor al bisericii Lipovenilor.

Această ipoteză poate fi completată prin valorificarea altor surse disponibile, precum şi prin luarea în considerare a unei teorii alternative privind fondarea bisericii. Potrivit tradiţiei locale, reflectată în relatarea actualei parohii, biserica şi comunitatea sa ar fi fost întemeiate în anul 1840, cu ajutorul lui Mihail Sturza. În sprijinul acestei afirmaţii este invocat sinodicul bisericii, întocmit în anul 1872, care consemnează următoarele: „Biserica Sf. Apostoli Petru şi Pavel din satul Homiţa a comunei Cristeşti s-au făcut din lemn la anul 1819, când s-a şi sfinţit de ieromonahu(l) Nicolaie Haşnaşi… în acelaşi an, în decembrie, 12 zile… Această biserică s-au făcut cu cheltuiala Domnitorului Mihail Sturza, proprietarul moşii."[59] Versiunea promovată de actuala parohie, fără o bază documentară reală, susţine că biserica ar fi fost înfiinţată în anul 1840, cu sprijinul domnitorului Mihail Sturza[60]. În absenţa altor documente de epocă, nu se poate stabili cu certitudine dacă biserica şi-a schimbat amplasamentul de-a lungul timpului.

Totuşi, se presupune că au avut loc anumite deplasări ale populaţiei, care ar putea explica eventuale modificări de ordin topografic sau administrativ. În ceea ce priveşte momentul fondării, sinodicul rămâne, până în prezent, singura mărturie directă, având şi avantajul cronologic al redactării sale într-o perioadă apropiată de domnia lui Mihail Sturza.

---

[53] *Catagrafia Fiscală a Moldovei din anul 1820*, p. 59.
[54] *Tezaurul Toponimic al României*. *Moldova*, vol. I, partea 1, coordonator Dragoş Moldovanu, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 543.
[55] *Catagrafia fiscală a Moldovei 1820*, p. 54.
[56] *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831*, editată de Corneliu Istrati, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi, 2010, p. 77.
[57] „Curierul de Iasi", nr. 23, 27 februarie 1872.
[58] Simona Chihaia, *op. cit.,* p. 90.
[59] SJAN Iaşi, Fond Mitropolia Moldovei-Sinodice, dos. 196b, fila 9.
[60] https://homita.mmb.ro/14291-scurt-istoric (accesat 23.04.2025).

https://biblioteca-digitala.ro

În ceea ce priveşte arhitectura, singurele date disponibile sunt cele prezentate în Chestionarul din 1921, destul de vagi, care specifică faptul că biserica era în formă de cruce, cu pictură interioară[61]. Biserica a dispărut în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cel mai probabil în urma distrugerilor provocate de conflict. Conform tradiţiei locale, edificiul a fost reconstruit ulterior, respectând, pe cât posibil, planul şi aspectul arhitectural al bisericii vechi. Cu toate acestea, a fost operată o modificare semnificativă: schimbarea hramului, de la „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel" la „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril" / Sfinţii Voievozi (**Fig. 3**).

Biserica „Sf. Voievozi", sat Săcăreşti, com. Cucuteni

Această moşie, apărută abia în secolul XVIII, după cum reiese şi din denumire, are o origine strâns legată de cea a Săcăreştilor, cei care au ctitorit biserica din Costeşti[62]. La începutul anului 1713, domnul Nicolae Alexandru Mavrocordat întăreşte lui Ştefan Secară partea sa din satul Bălăşineşti – parte care, în timp, se va coagula în aşezarea cunoscută după 1742 sub numele de Săcăreşti. La sfârşitul secolului al XVII-lea, moştenitorii familiei Secară vând părţi din ocinile satului hatmanului Sandu Sturza[63].

În perioada în care Săcăreştii au stăpânit această moşie, Solomon Secară a ridicat, în anul 1785, o biserică cu hramul Sfinţii Voievozi[64], având acelaşi hram ca lăcaşul ctitorit de rudele sale, Palade şi Andrei Secară, la Costeşti[65].

Din păcate, documentele păstrate până astăzi menţionează o singură reparaţie, realizată în anul 1850. Biserica a fost distrusă, asemenea multor altora, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, fiind înlocuită, în anul 1965, cu o nouă biserică, cu hramul hramul „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena".

Bisericile din satele Prigoreni şi Ion Neculce, com. Ion Neculce

O poveste aparte despre dispariţia unei biserici ne duce în două sate, Prigoreni şi Ion Neculce, astăzi aparţinătoare comunei Ion Neculce, situată în proximitatea oraşului Târgu Frumos. Exemplul de faţă subliniază atât vulnerabilitatea acestor edificii religioase, cât şi necesitatea unei cercetări

---

[61] INP, Fond CMI, dos. 349, fila 20.

[62] Ioan Grămadă, Lucia Leca, *Biserica „Sfinții Voievozi" din satul Costeşti, comuna Costeşti. Repere identitare*, în „Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic", I, 2023, p. 137-152.

[63] Valeriu D. Cotea, Mircea Ciubotariu, *Podgoria Cotnari,* Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006, p. 24.

[64] SJAN Iaşi, Fond Mitropolia Moldovei- Sinodice, dos. 369, p. 3.

[65] Ioan Grămadă, Lucia Leca, *op. cit.*, p. 139.

https://biblioteca-digitala.ro

riguroase şi exhaustive a tuturor surselor documentare disponibile, înainte de a formula ipoteze privind vechimea lor.

Moşia pe care a existat această biserică are o însemnătate deosebită pentru istoria Moldovei, fiind strâns legată de numele cronicarului Ion Neculce. Trecerea timpului, fragmentarea proprietăţii şi mişcările de populaţie au făcut însă ca povestea lăcaşului de cult şi a rezidenţei cronicarului Ion Neculce pe aceste meleaguri să se estompeze. Sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea au adus numeroase schimbări, care au contribuit la pierderea treptată a memoriei locului, odată cu dispariţia bisericii familiei Neculce. Paradoxal, într-o perioadă în care preocuparea pentru patrimoniul imobil se dezvoltase şi continua să se dezvolte, din ignoranţă sau din cauza unor circumstanţe nefericite, s-a ajuns la pierderea mărturiilor legate de această familie, precum şi la dispersarea celorlalte elemente ce alcătuiau memoria locului.

Satul Prigoreni din comuna Ion Neculce[66] are o istorie strâns legată de familia cronicarului Ion Neculce. Primele atestări documentare ale moşiei sunt lacunare. Totuşi, unele surse indică faptul că o porţiune a moşiei, menţionată în documentele epocii sub denumirea *„la Biserica de piatră",* făcea parte din ocolul curţii domneşti de la Târgu Frumos[67]. Aceasta corespundea unui sat dispărut (o silişte)[68], desfiinţat la o dată necunoscută, dar anterioară anului 1630[69].

Informaţiile despre moşiile care au făcut parte din ocolul târgului devin accesibile abia din momentul în care acestea intră în circuitul disputelor dintre marile familii boiereşti ale Moldovei. Interesate să-şi extindă posesiunile în vecinătatea curţii domneşti de la Târgu Frumos, familiile Ureche, Cantacuzino şi, mai târziu, Neculce, dobândesc în secolele XVII-XVIII, treptat, tot mai mult din fostul ocol al târgului. Locul unde se va forma moşia Prigoreni este preluat la mijlocul secolului XVII de vistiernicul Iordache Cantacuzino, bunicul dinspre mamă al cronicarului Ion Neculce, prin mai multe achiziţii şi danii, cum ar fi iniţial moşia Avrameştilor, de la care se va extinde în decursul unui deceniu, preluând tot mai mult din siliştea Prigorenilor[70]. Odată cu scurta căsătorie a Catrinei Cantacuzino cu

---

[66] Denumire dobândită în mod omagial în anul 2004, cu prilejul separării de oraşul Târgu Frumos.

[67] Dumitru Boghian, Sergiu-Constantin Enea, Marius Chelcu, Ionuţ Minea, *Monografia oraşului Târgu Frumos*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2018, p. 207.

[68] Mihai Costăchescu, *Satul Prigoreni şi trupurile sale, Avrămeşti şi Râtul (din jud. Iaşi. Schiţă Istorică),* în *IN,* fasc. 5, Iaşi, 1925, p. 41.

[69] *Ibidem.*

[70] Mihai-Bogdan Atanasiu, *Patrimoniul şi practica succesorală în familia cronicarului Neculce* în *Cultură juridică, stat şi relaţii internaţionale în epoca modernă*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza din Iaşi", 2016, p. 18.

https://biblioteca-digitala.ro

vistiernicul Neculce, proprietatea va deveni, în timp, reşedinţa familiei şi a urmaşilor acestora.

Prigorenii este locul în care s-a născut, unde a copilărit şi unde şi-a trăit bătrâneţile cronicarul Ion Neculce. După propriile relatări chiar a fost nevoit să asiste la distrugerea Prigorenilor, prins într-o bătălie dintre polonezii lui Ioan al III-lea Sobieski şi tătari în anul 1686[71], când avea 14 ani. Intrat în posesia moşiei pentru prima dată în anul 1702, când mama sa, Catrina, s-a hotărât să împartă moşiile între copiii săi[72]. Însă odată cu ascensiunea sa pe scara ierarhică de la mare agă şi sluger, apoi spătar şi apoi făcut de către Dimitrie Cantemir mare hatman devine complice la acţiunile domnului împotriva Imperiului Otoman fiind exilat odată cu acesta după bătălia de la Stănileşti. Revenirea lui în anul 1720 reprezintă şi momentul în care acesta acordă mai multă atenţie acestei moşii, deşi era încă activ, ajungând între 1731–1733 mare vornic[73].

Ştim cu certitudine că, pe această moşie, a fost stabilită curtea principală a familiei Neculce[74]. În ceea ce priveşte biserica de curte, unde Ioan Neculce avea să fie înmormântat la începutul anului 1745-1746, este dificil de precizat cine a fost ctitorul principal. De altfel, biserica actuală nu este nici măcar moştenirea comunităţii din satul de pe moşia cronicarului, această biserică fiind mai degrabă un simbol al redescoperirii locului unde a fost cea veche.

În 1913, Nicolae Iorga consemna faptul că la biserica nouă cu hramul „Sf. Dumitru" din Prigoreni, se păstrau încă unele obiecte provenite din vechea biserică a cronicarului Ioan Neculce. Dintre acestea, cel mai important este pomelnicul cu semnătura lui Vasile Neculce din 1772, singurul în care sunt pomeniţi atât Ion Neculce, cât şi părinţii săi. Nicolae Iorga mai menţionează o *Evanghelie* din 1693 şi un *Penticostar* cu o însemnare din 1754[75] (**Fig. 4**). Pe baza acestor informaţii, considerăm că prima biserică, care, potrivit istoricului Iorga ar fi fost amplasată lângă un iaz, a fost construită cel mai probabil în timpul lui Ion Neculce. Vasile Neculce, unul dintre urmaşi lui Ion Neculce, ar fi putut contribui ulterior la refacerea sau înnoirea bisericii, fie prin donaţii de veşminte, fie prin reparaţii. Iorga se referea la biserica din localitatea care astăzi poartă numele de Prigoreni, construită în 1899[76], de aici şi menţiunea „Biserica

---

[71] Mihai Costăchescu, *op. cit.,* p. 54.
[72] *Ibidem,* p. 19.
[73] Dumitru Boghian, Sergiu-Constantin Enea, Marius Chelcu, Ionuţ Minea, *op. cit.*, p. 503.
[74] Mihai-Bogdan Atanasiu, *op. cit.*, p. 27.
[75] Nicolae Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor,* vol. XXII, Bucureşti, Editura Ministerului de Instrucţie Publică, 1913, p. 61.
[76] INP, Fond CMI, dos. 457, fila 12.

https://biblioteca-digitala.ro

Nouă", iar biserica lui Ioan Neculce o localiza lângă un fost iaz. Biserica văzută de Iorga, ridicată cu sprijinul sătenilor, există în mare parte și astăzi, deși, la vizita din 2022, s-a constatat că a fost modificată necorespunzător de către preot (**Fig. 5**).

Biserica veche nu dispăruse de mult, iar din raportul întocmit în 1935 de învățătorul Ioan Stupcanu către Comisiunea Monumentelor Istorice, reiese că aceasta fusese demontată în 1888. Odată cu interesul lui N. Iorga și al preotului Constantin Bobulescu, față de biserica lui Neculce, sătenii au hotărât să construiască, în 1934, o mică capelă pe locul unde bătrânii își aminteau că a fost biserica (**Fig. 6-7**), ocazie cu care au fost descoperite osemintele și inelul sigilar atribuit lui Ioan Neculce[77] (**Fig. 8**). Această capelă, ridicată de săteni, va servi drept model pentru celelalte două refaceri, în 1973 și 2024.

Recapitulând, din datele existente rezultă că, după 1721, cronicarul a construit o biserică de lemn cu hramul „Sf. Dumitru", cel mai probabil aproape de locul unde avea reședința, în satul care, astăzi poartă numele de Ion Neculce. Biserica a fost probabil reparată sau a primit noi odoare din partea urmașilor săi în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și a rezistat, cu numeroase reparații nedocumentate, până în 1888, când a fost desfăcută. La vizita în teren s-a constatat că satul Ion Neculce are dimensiuni reduse, slab populat, ceea ce indică faptul că spre sfârșitul secolului al XIX-lea populația s-a mutat preponderent către actualul Prigoreni, cele două localități formând pe atunci o singură unitate administrativă. Biserica „Sf. Dumitru" din Prigoreni, construită în 1899, deși azi nu mai poate fi recunoscută, păstrează încă unele elemente istorice. În curtea acesteia se află și școala din secolul al XIX-lea, clasată ca monument istoric, dar și aceasta alterată. Venirea lui Nicolae Iorga și a preotului Bobulescu la începutul secolului XX i-a inspirat pe săteni să construiască în 1934 o capelă pe locul vechii biserici, ocazie cu care au fost descoperite osemintele cronicarului[78]. Capela, transformată ulterior în biserică, a fost refăcută în 1973[79] și recent în 2024.

Biserica „Sf. Nicolae", sat Moțca, com. Moțca

Satul Moțca, o moșie rar menționată în documente, apare pentru prima dată într-o hotărnicie din 17 iunie 1645[80], deși majoritatea referințelor scrise

---

[77] Profesorul Ioan Stupcanu poartă o lungă corespondență cu autoritățile de la București, între anii 1935 și 1941, în care relatează în detaliu descoperirea osemintelor lui Ion Neculce și construirea bisericii (*Ibidem,* filele 13-21).
[78] *Ibidem,* filele 13-21.
[79] Victor Popuțoaia, *Biserica din parohia Prigoreni, protopopiatul Pașcani, județul Iași* în *MMS*, an XLIX, nr. 7-8/iulie-august 1973, p. 568-569.
[80] CDM, II, p. 355, nr. 1785.

https://biblioteca-digitala.ro

provin abia din secolul XIX. Sursele arheologice atestă însă formarea aşezării încă din secolul XIV. Între secolele XVII şi mijlocul secolului XVIII, vatra satului s-a mutat cu circa 200 m spre nord-est – poziţia actuală –, motivele acestei strămutări (proces gradual sau consecinţă a unor evenimente istorice) rămânând necunoscute[81].

Începând din 1803, documentele consemnează satul Moţca în componenţa comunei Cristeşti, unde locuiau în principal robi ai Sturzeştilor[82]. Odată stabilită vatra pe noul amplasament, comunitatea şi-a concentrat eforturile asupra edificării unui lăcaş de cult. Astfel, posibil doi negustori din Muncelu au ridicat în 1776 o biserică de lemn cu hramul „Sfântul Nicolae"[83]. Această relatare, preluată în *Dicţionarul Geografic al judeţului Suceava*[84], a devenit versiunea oficială de fondare întrucât în cadrul lăcaşului de cult nu se păstrează pisania care ar fi clarificat momentul ridicării şi ctitorii[85].

Conform Chestionarului Monumentelor Istorice, biserica – reparată între 1910 şi 1913 – avea în jur de 150–200 de ani în 1921 şi a rămas funcţională cel puţin până după cel de-al Doilea Război Mondial[86]. Parohia nota în 2011 că biserica de lemn exista încă în 1987, când preotul Ioan Chirilă a început să ridice fundaţia unei noi biserici de piatră în jurul ei. În 1997, noul edificiu a fost sfinţit de Mitropolitul Daniel, iar construcţia veche a fost demolată între timp[87].

O altă variantă, prezentată pe site-ul parohiei – cu erori cronologice majore – susţine că lăcaşul istoric a fost distrus în război şi înlocuit temporar cu o biserică de lemn până în 1987, când a început construirea celui de piatră. Cu toate acestea, relatările din presa vremii atestă existenţa bisericii de lemn încă în anii '70[88].

Sursele documentare sunt disparate, astfel încât data exactă a înfiinţării atât a satului, cât şi a primei biserici, precum şi momentul desfiinţării lăcaşului de lemn istoric, nu pot fi stabilite cu certitudine; menţiunile scrise aproape că lipsesc până în secolul al XIX-lea.

---

[81] Vasile Chirica, Marcel Tanasachi, *Repertoriul arheologic al judeţului Iaşi,* vol. I, Iaşi, 1984, p. 255.
[82] Simona Chihaia, *op. cit.,* p. 90.
[83] SJAN Iaşi, *Fond Mitropolia Moldovei- Sinodice,* dos. 199c, p. 7.
[84] Serafim Ionescu, *Dicţionarul Geografic al judeţului Suceava,* Bucureşti, Stabilimentul Grafic J. V. Socecu, 1894, p. 210.
[85] MDGR, IV, p. 408.
[86] INP, Fond CMI, dos. 349, fila 10.
[87] https://doxologia.ro/taina-zidirii-bisericii-din-motca (accesat 14.03. 2025).
[88] „Ziarul de Iaşi", nr. 150, 28 iunie 2004.

https://biblioteca-digitala.ro

Biserica „Întâmpinarea Domnului", satul Tomeşti, com. Tomeşti

La mică distanţă de oraşul Iaşi, în satul Tomeşti – astăzi reşedinţă de comună – a existat, între anii 1752 şi 1947, o biserică de lemn cu vălătuci, având hramul „Întâmpinarea Domnului".

Cel mai vechi document care menţionează fondarea acestei biserici afirmă că ea a fost ridicată în anul 1752 de către săteni. Istoria este relatată de parohul din anul 1875, fără a indica sursa acestor informaţii[89]. În 1921, odată cu campania de inventariere desfăşurată de Comisiunea Monumentelor Istorice, parohul de la acea vreme prezintă o altă versiune, preluată dintr-un vechi pomelnic. Potrivit acestuia, ar fi fost ridicată în 1771, după ce anterioara biserică din sat fusese distrusă prin incendiu[90].

Indiferent de anul exact al fondării, se poate afirma că biserica exista din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, o datare susţinută şi de cărţile păstrate din acea perioadă, cea mai veche fiind un Triod din 1746.

Din aceleaşi documente aflăm că era vorba despre o construcţie din lemn de stejar, cu pereţii căptuşiţi cu pământ atât la interior, cât şi la exterior, şi cu un pridvor – cel mai probabil adăugat ulterior – realizat exclusiv din lemn. Interiorul respecta tipicul majorităţii bisericilor, fără pictură sau detalii decorative. Din corespondenţa dintre parohie şi Comisiunea Monumentelor Istorice, rezultate în urma trimiterii acestui chestionar, mai aflăm că acoperişul era din tablă.

Referitor la lucrările de reparaţie, doar un document din 1874 menţionează că biserica a fost renovată în anul 1868, cu sprijinul lui Panaiti Văleanu, fără a se preciza amploarea intervenţiilor[91].

Deşi în anul 1930 starea bisericii era descrisă ca fiind una bună[92], anii celui de-al Doilea Război Mondial au afectat grav biserica. Într-o scrisoare a Comisiunii Monumentelor Istorice, datată 3 septembrie 1945, se consemnează că, după retragerea trupelor germane, din biserică mai rămăsese în picioare doar masa altarului. În 1947, aceasta a fost declarată pierdută definitiv, autorităţile constatând că nu mai putea fi recuperat nimic[93].

Concluzii

Multe dintre lăcaşuri au fost dezafectate într-o perioadă în care legislaţia nu oferea o formă clară de protecţie acestor clădiri sau ele nu beneficiau de statutul de monument istoric. Totuşi, trebuie subliniat că majoritatea acestor acţiuni de înlocuire sau de aşa-zisă „înnoire" pornesc

---

[89] SJAN Iaşi, Fond Mitropolia Moldovei-Sinodice, dos. 302, p. 3.
[90] INP, Fond CMI, dos. 3438, fila 3.
[91] SJAN Iaşi, *op. cit.,* p. 3.
[92] *Anuarul Arhiepiscopiei Iaşilor 1930*, p. 93.
[93] INP, *op. cit.,* f. 8-9.

https://biblioteca-digitala.ro

adesea din dorinţa preotului de a-şi lăsa amprenta asupra parohiei — manifestată, de cele mai multe ori, prin construirea unei biserici noi, din piatră, fără a arăta vreo apreciere faţă de trecut. Această mentalitate persistă până în prezent, grav fiind faptul că nu toate bisericile de lemn din judeţul Iaşi beneficiază de statutul de monument istoric, care le-ar oferi protecţia necesară împotriva unei asemenea viziuni distructive.

În cazul bisericilor abandonate din diverse motive, se poate observa, caracterul instabil al aşezărilor rurale, reflectat în mobilitatea comunităţilor. Deşi nu este analizat în detaliu în cadrul acestui studiu, trebuie menţionat că mutarea unei comunităţi de lângă vechea vatră nu implică neapărat distrugerea bisericii. În timpul documentării, au fost identificate şi cazuri de biserici care au supravieţuit chiar şi în absenţa comunităţii originare, în ciuda faptului că în noul amplasament a fost construit un nou lăcaş de cult. Un astfel de exemplu este biserica din Păuşeşti, comuna Dumeşti, care există şi astăzi, deşi satul s-a mutat în urmă cu câteva secole. Elementul determinant în păstrarea acestei biserici a fost memoria colectivă a locului, adânc înrădăcinată în conştiinţa comunităţii – un factor care a împiedicat uitarea locului unde strămoşii şi-au început viaţa.

Prin această cercetare am căutat să identificăm traseul istoric al unor monumente dispărute, o mărturie privind modul în care a fost afectat un segment vulnerabil al patrimoniului, dar să şi ridicăm un semnal de alarmă privind pericolele care trebuie luate în considerare atunci când se abordează procesul de valorificare a unui monument istoric.

DISAPPEARED WOODEN CHURCHES OF IASSY COUNTY (II)

(Abstract)

We continue our exploration of the long-forgotten wooden churches of Iaşi County. With each additional example of these lost pieces of our heritage, the puzzle remains far from complete; nevertheless, it is essential to document these lost monuments in order to prevent further destruction. With the rediscovery of long-lost religious buildings, this study seeks to bring back to light small fragments of the history of the Principality of Moldavia, from the perspective of the common man – the peasant on the estate – who began, lived, and ended his life within these simple places of worship.

https://biblioteca-digitala.ro

ILUSTRAȚII

Fig. 1. Biserica „Sf. Ioan Botezătorul" din satul Osoi, com. Comarna,
(sursa: Cojocaru, Emilia, *Monografia comunei Comarna – județul Iași*, 1993, f. 163)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Biserica „Cuvioasa Parascheva" din satul Hereşti (1937),
(sursa: Simona Chihaia-Stanciu, *Monografia Comunei Cristeşti, judeţul Iaşi*,
Editura StudIS, Iaşi, 2015, p. 79)

Fig. 3. Biserica „Sf. Voievozi" din satul Homiţa,
(sursa: arhivă foto Ioan Grămadă, 2022)

https://biblioteca-digitala.ro

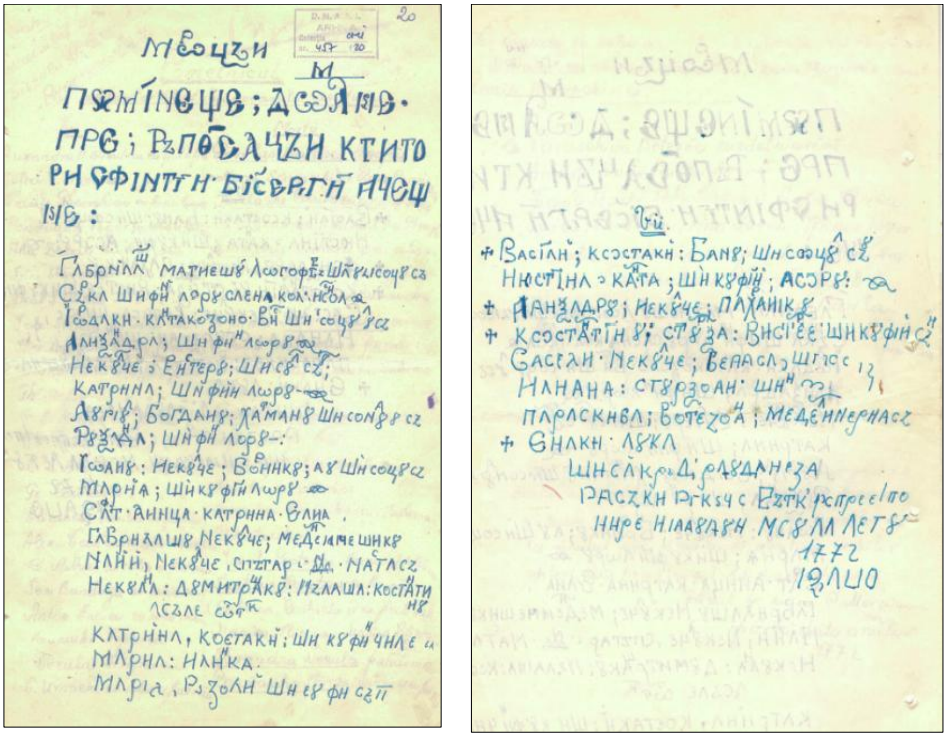

Fig. 4. Copie a pomelnicului bisericii „Sf. Dumitru” din Prigoreni din anul 1772, sursa: INP, fond CMI, dosar nr. 457, filele 20-21

Fig. 5. Biserica „Sf. Dumitru” din actualul sat Prigoreni (sursa: arhivă foto Ioan Grămadă, 2023)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 6. Capela construită în anul 1934-35 o dată cu descoperirea mormântului lui Ion Neculce, sursa: Fototeca DMI, fond CMI, dosar 268/1939

Fig. 7. Capela „Cuvioasa Parascheva" din satul Ioan Neculce (sursa: Fototeca DMI, fond CMI, dosar 268/1939)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 8. Inelul sigilar al cronicarului Ioan Neculce
(sursa: Fototeca DMI, fond CMI, dosar 268/1939)

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

BISERICA DE LEMN „SFINȚII VOIEVOZI" DIN SATUL BĂLUȘENI, COMUNA BĂLUȘENI, JUDEȚUL BOTOȘANI

Ion MAREȘ[1]

***Cuvinte cheie**: Biserica „Sfinții Voievozi", Bălușeni, Botoșani, Ioan Bașotă*
***Keywords**: Wooden Church „Holy Archangels", Bălușeni, Botoșani, Ioan Bașotă*

Amplasarea geografică

Comuna Bălușeni este situată în partea central-sudică a județului Botoșani, fiind învecinată la sud-est de municipiul Botoșani, la nord cu comuna Stăuceni, la est cu comunele Sulița și Blândești, la sud cu comunele Copălău și Cristești, la vest cu comuna Curtești. Din punct de vedere administrativ, este alcătuită din satele Bălușeni, Draxini, Bălușenii Noi, Buzeni, Coșuleni și Zăicești[2] (**Fig. 1**). Teritoriul comunei Bălușeni este o zonă de podiș, cu altitudine redusă, ce variază între 216 m în dealul „Zăicești" și 74,5 m, în coada iazului Dracșani, altitudinea medie fiind de 150 m. Principala ocupație a locuitorilor este agricultura, cultivarea pământului și creșterea animalelor, care constituie mijloacele de subzistență.

În comuna Bălușeni sunt mai multe monumente istorice: *Biserica de lemn din Bălușeni*: LMI: BT–II–m–B–20183; Biserica de lemn „Sf. Voievozi" sat Bălușeni, 1740; LMI: BT–II–a–B–01948; Schitul Zosin, sat Bălușeni, sec. XVIII–XX, LMI: BT–II–m–B–01948.01; Biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului" sat Bălușeni, 1779, LMI: BT–II–m–B–01948.02 și Turnul clopotniță sat Bălușeni sec. XIX-XX[3].

Satul Bălușeni (*Bălășeni*, *Balușeni*, *Zosin*) a parcurs în dezvoltarea sa câteva etape administrative[4]. Într-o catagrafie austriacă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, sunt menționate următoarele: „*Bălușeni* (*Beluscheny*), sat în ținutul Suceava (Bălușeni – Stamate) așezat în câmpie, lângă o mlaștină, în apropiere de satul Bănești și Cocorăști. E format din 24 de case cu 14 capi de familie birnici și 10 alți bărbați apți de muncă. Biserica și curtea boierească sunt bine construite din lemn. Cea din urmă este așezată pe o mică înălțime și e ferită de inundații. Celelalte case sunt construite și îngrădite prost. În sat se

---

[1] Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Sectorul Patrimoniu, Monumente și Arhitectură Bisericească, SUCEAVA.
[2] *https://ro.wikipedia.org/wiki/Comuna_B%C4%83lu%C8%99eni,_Boto%C8%99ani.*
[3] *http://www.cultura.ro/lista-monumentelor-istorice.*
[4] *Tezaurul toponimic al României. Moldova, Volumul I, Repertoriul istoric al unităților administrativ – teritoriale, 1772-1988, Partea 1, A. Unități simple (Localități și moșii), A-O*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 56-57).

https://biblioteca-digitala.ro

găsesc 3 cai și 24 boi”[5]. Dacă socotim că o familie avea o pereche de boi, rezultă că numai jumătate dintre săteni deținеau boi, care erau folosiți atât la transport, cât și la agricultură. Remarcabil este numărul redus al cailor. De asemenea, din datele de mai sus rezultă că biserica și curtea boierească erau „bine construite din lemn”, curtea boierească fiind „așezată pe o mică înălțime și e ferită de inundații”.

Biserica de lemn „Sfinții Voievozi” – date arheologice, istorice, arhitectură

Lăcașul de cult este amplasat pe prima terasă a dealului Bălușeni, care are o largă deschidere spre valea lacului Dracșani, pe valea râului Sitna (**Fig. 2-3**). Biserica este construită din bârne cioplite de stejar, încheiate în „coadă de rândunică” și cuie de lemn, așezate pe fundație din pietre plate. Are plan de tip navă, cu altar poligonal, decroșat, naos cu două abside semi trapezoidale și pronaos cu capăt poligonal. Intrarea se află pe latura de sud, la pronaos. Acoperișul în două ape este realizat din draniță bătută pe scânduri de brad. Între altar, naos și pronaos sunt bârne (console) masive de lemn. Unele grinzi (bârne) de la biserică au fost înlocuite de-a lungul timpului (**Fig. 4**).

Ctitorul bisericii de lemn „Sfinții Voievozi” a fost clucerul Ioan Bașotă, fiul lui Pătrașco Bașotă Zosim[6], mare stolnic la 1700. Provenea dintr-o familie veche de boieri, cu mari proprietăți latifundiare în Moldova.

Pe latura superioară din stânga ancadramentului ușii de intrare, la ușor (grinda), pe bârna din stejar, se află o inscripție cu litere chirilice, în română: „*Făcută es(te) de jupân Bașot(ă)”* (**Fig. 5**).

În dreapta grinzii de stejar a ușii de la intrare, se află o inscripție aproape indescifrabilă, din care se poate citi cuvântul „*voievod*” (**Fig. 6**).

La ancadramentele ușii și la ferestre sunt câteva elemente decorative simple, rozeta, brâul torsat. Ferestrele sunt mici, proporționale cu biserica (**Fig. 2, 3**).

În jurul bisericii s-a aflat cimitirul, însă crucile nu s-au păstrat, astfel că nu se știe locul mormintelor.

Arhitectural, biserica de lemn de la Bălușeni este similară unor lăcașe de cult contemporane din Moldova, precum: Humoreni (Suceava), Praxia (Suceava), Boroaia (Suceava), Botoșana (Suceava), Bogdănești (Suceava), Schitul Rarău (Suceava), Horodnic de Sus, Horodnic de Jos (Suceava)[7] etc.

---

[5] Ion Donat, Șerban Papacostea, *Ținuturile dintre Carpați și Siret într-o descriere austriacă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, Brăila, Muzeul Brăilei „Carol I”, Editura „Istros”, 2015, p. 25-26.

[6] Pătrașco Zosim a fost fiul lui Bașotă Zosim, fost hatman 1685 august 25 – 1686 iunie 19; fost pârcălab de Neamț 1689 ianuarie 10 – octombrie 6 (Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică română, 1971, p. 345-346).

[7] Gheorghe Bratiloveanu, Mihai Spânu, *Monumente de arhitectură în lemn din ținutul Sucevei*, Editura Meridiane, București, 1985; Lia Bătrîna și Adrian Bătrîna, *Cercetările arheologice de la Horodnic (jud. Suceava)*, în „Suceava”, V, 1978, p. 161-172; Ion Mareș,

https://biblioteca-digitala.ro

Istoricul Nicolae Iorga a copiat textul scris cu litere chirilice de pe fila unei cărţi bisericeşti, de către nepotul lui Ioan Başotă, fiul lui Theodor Başotă, la 15 mai 1837, care menţiona că bunicul său, Ioan Başotă, din cauza deselor tulburări provocate de războaiele din epocă, a părăsit locul unde era casa natală, mutându-se pe moşia sa *Jolcujani*: „şi aşa, la anul 1745, s'au şi statornicitu a sa din nou făcută aşăzare pe altu trupu de moşie a sa numită Jolcujani, ce este totu într'unu hotaru şi capu în capu cu moşiia Băloşani, rămăindu pâră astăzi numile aşăzării sali tot Băloşani. Când atuncia, la acelaşu anu, şi luna iunie în 20, pe lângă celelante trebuincioase acareturi, au făcută şi biserica ce astăzi să şi află, durată de lemnu, dinu lemnile locului aceluiaşu unde să şi află făcută, fiindu codri mari pe atuncia"[8].

Biserica de lemn a fost construită „pe lângă celelalte acareturi", data târnosirii ei fiind 20 iunie 1745. Altă informaţie, din documentul citat, se referă la materialul de construcţie: „au făcută şi biserica ce astăzi să şi află, durată de lemnu, dinu lemnile locului aceluiaşu unde să şi află făcută, fiindu codri mari pe atuncia"[9].

În zona satului Bălușeni, în locul „Dealul Silişte" au fost efectuate cercetări arheologice de suprafaţă fiind identificată o locuire medievală din secolul al XVII-lea[10]. Coroborând datele arheologice cu cele topografice şi cu cele din documentul amintit mai sus, tragem concluzia că pe „Dealul Silişte" a fost casa părintească a lui Ioan Başotă, abandonată „din pricina adesălor turburări şi răzmiriţi ce urmă în vremea de atuncea în patriia noastră Moldova, sălit au fost a-ş strămuta cu totul a sa părintiască aşăzare ce din învechime era statornicită pe trupul moşii Băloşani, de ceia parte de apa Sătnii, din gios de iazul cel mare, şi chiar pe locul numit astăzi Săliştea, de la vale de ratoşul făcut de mine, fiind chiar în şliahul cel mare, pe unde şi era treciria oştirilor, şi a să trage la codri"[11].

Probabil locuitorii satului l-au urmat pe proprietar, mutându-se la „moşia sa Jolcujani" (Bălușeni). În documentul amintit este menţionat faptul că, la biserica „Adormirea Maicii Domnului" (**Fig. 6-7**) a Mănăstirii Zosin (ctitorită de Theodor Başotă, la 1779) sunt înmormântaţi: „(…) atătu trupurile a însuşu făcătoriloru ctitori ai ei, Sulgeriului Ioană Başotă, cari, în urmă, priimindu cinulu călugării, s'au numitu Iorestu, şi a soţii sali, Marii, catu şi a urmaşiloru săi fii şi clironomi, Antohi Başotă, ce au fostu stărpu, şi Mariia ce

---

Biserica de lemn „Sfântul Dumitru" de la Horodnic de Sus, în *Bucovina tradiţie şi modernitate*, anul VII (2023), Iaşi, Editura „Studis", 2023, p. 137-157.

[8] N. Iorga, *Însemnări genealogice ale familiei Başotă*, în *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, XVI, Bucureşti, 1909, p. 56-58.

[9] *Ibidem*, 56-58.

[10] Alexandru Păunescu, Paul Şadurschi, Vasile Chirica, *Repertoriul arheologic al judeţului Botoşani*, vol. I, II, Bucureşti, 1976.

[11] N. Iorga, *op. cit.*, p. 56-58.

https://biblioteca-digitala.ro

s'au săvârşită neînsoţită: a cărora săvărşăre nu s'au putut afla la ce anu şi vreme s'aru fi întâmplatu şi La anulu 1800, în 27 zile a lunii lui Septemvrie] s'au săvărşătu părintele mieu şi fiiulu pomenitului Sulgeri Ioană Başotă, Şatrariul Theodoru Başotă, şi s'au îngropatu la biserica din Băloşani. La anulă 1806, în 9 zile a lunii Dech[em]v[rie], s'au săvărşătu mătuşă-mia, sora tătăni-mieu, med(elnicereasa) Anastasiia Aslanu, în Botoşani, şi s'au îngropatu totu la biserica din Băloşani; cari au fostu starpă de fii. La anulă 1812, în zăle a lunii lui Octomvrie, s'au săvărşătu moşulu mieu Neculai Başotă, fratile tatăni-mieu, stărpu fiindu, şi s'au îngropatu totu la biserica din Băloşani. La anulă 1815, înu 23 zile a lunii lui Avg[ust], s'au săvărşătu maică-mia Zoiţa, cari, priimindu cinulu shimnicii, s'au numitu Asinetha, şi s'au îngropatu la biserica din Băloşani"[12].

Fiul sulgerului Ioan Başotă, şătrarul Tudurachi / Theodor Başotă a construit la 1779, la 7 km de biserica de lemn a tatălui său, într-o pădure, Biserica „Adormirea Maicii Domnului" de la Schitul Zosin[13].

Pisania Bisericii Mănăstirii Zosin (**Fig. 8**) conţine următorul text:

Această sfântă beseric(ă) esti făcută de dum(i)alu(i) şătraru Tuduraci Başuta care să cinsteşti hramul Adormire Presfinti Născători de Dumnezeu în zile măriei sale Costandin Muruziăi vo(e)vodi, în ani".

În secolele XIX-XX biserica şi mănăstirea erau în ruină, fiind refăcute la 1944-1945. Mănăstirea a fost desfiinţată de comunişti, fiind declasată. A fost reînfiinţată după 1990[14].

Sulgerul Ioan Başotă şi familia sa

Informaţii referitoare la familia Başotă (origini, genealogie, proprietăţi etc.) se regăsesc atât în documente, cât şi în studii istorice mai vechi şi mai noi[15].

Strămoşii lui Ioan Başotă sunt menţionaţi în documente la începutul secolului al XV-lea, primul fiind Manoil Başotă, care, la 4 decembrie 1425, dona satul Başoteanii, Mănăstirii Neamţ[16], dania fiind întărită, conform uzanţelor dreptului medieval, printr-un uric de Alexandru cel Bun. Satul Başoteni exista cel puţin dinainte de descălecat, fiind amplasat în zona Nechid (judeţul Neamţ), unde a fost o veche formaţiune cnezială constituită înainte de formarea statului. Cu siguranţă că, familia boierilor Başotă a fost dinainte de Dragoş şi Bogdan. Rădăcinile lor sunt legate de satul Başoteni, fiind

---

[12] *Ibidem*, p. 56-58.

[13] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*

[14] *Ibidem*.

[15] Gh. Ghibănescu, *Başoteştii şi Pomârla (Studiu genealogic şi istoric), Surete şi izvoade*, vol. XXIII, Iaşi, Editura Casei Şcoalelor, Viaţa Românească, 1929; Ştefan S. Gorovei, *Noi contribuţii. Inscripţia funerară de la Bodeşti*, în *SMIM*, XXXI, 2013, p. 145-184.

[16] Gh. Ghibănescu, *op. cit.;* Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 344, nota 1.

https://biblioteca-digitala.ro

întemeietori ai satului. Familia Başotă a deţinut proprietăţi în zonele Neamţ[17] (Bodeşti / Frumuşica), Botoşani[18]. În acest sat se află biserica familiei şi mormintele Başoteştilor, precum a lui Pătraşco Başotă, fost mare logofăt[19] şi alţii[20].

Ioan Başotă, sulgerul, a fost fiul lui Pătraşco Başotă (mare stolnic la 1700; tatăl acestuia a fost hatmanul Zosim Başotă[21]) şi al Saftei, fiica lui Miron Costin (mare logofăt)[22]. Un nepot al său (fiul lui Theodor Başotă), scria la 15 mai 1837, pe foile unei cărţi bisericeşti: „Sevărşitul din viiaţă bunul mieu Sulgeriul Ioan Başotă. fiul Stolnicului Pătraşco Başotă, nepot Hatmanului Zosima Başotă, strănepot Logo(f)ă(tului) Patraşco Başotă”[23].

Într-un zapis din 4 februarie 1742, Ioan Başotă este menţionat a fi fiul lui Pătraşco Zosin Başotă, marele stolnic, nepot lui Zosin Başotă hatmanul, strănepot al logofătului Pătraşco Başotă[24]. A avut fraţi pe: Nicolae, Aniţa şi Maria, Toader, Sandu, Ilinca. Ioan Başotă sulgerul a fost căsătorit cu Maria (Calmutschi), având copii pe Theodor (şătrar, căsătorit cu Zoiţa), Antohi, Maria, Anastasia (căsătorită Aslan), Neculai[25]. În condica lui Constantin N. Mavrocordat, „Ioniţă Başotă e scos la neamuri, adică fiu de urmaşi de mari boeri, în acelaş an 1742-i se face împliniri la darea lui Ioniţă Başotă (Iorga, Doc. VI 277, 332), În 7253 (1745). Ioniţă Başotă e rânduit hotarnic la Sauceniţa (Iorga, Doc. XII 49, 52). In 7261, Noembre 8 (1752), e pomenit în Doc, Calimachi II 15, biv vtori paharnic în 7264 (1756) şi are Şoldăneştii (Surete ms, II, 173). Între 1773-1774 e paharnic (Surete –ms, Î, 434, N, Iorga, Doc, VII, 116, 118, 225, XVIII, 155, 174), apoi e în 1779 sept, biv vel stolnic (Iorga Doc. VII 117 Mart 28). În 1784 e paharnic, în 1785 Junie 20 (N, Iorga Doc. VII, 237) e ridicat ca vel ban din stolnic în 1789 co, c. VII 251), La 1793 e biv vel ban şi are ţigani Canănăeşti (Iorga, Doc, XXI, 189, 184, 263, 264)”[26].

---

[17] Despre istoria acestei familiei şi arborele genealogic, vezi, Gh. Ghibănescu, *Başoteştii şi Pomârla (Studiu genealogic şi istoric)*, *passim.*

[18] N. Iorga, *Însemnări genealogice ale familiei Başotă*, p. 56-58.

[19] „*Pătraşco Başotă* – primul mare logofăt al lui Vasile vodă Lupu, din aprilie 1634 până în aprilie 1636 – şi avea un frate numit *Toader* Başotă. Identificarea prosopografică este perfectă: pe piatra de la Bodeşti avem un Toader şi un Zosim ca fii ai unui „Pătru” care a fost mare logofăt, în timp ce documentele ne vorbesc despre Toader Başotă şi Zosim Başotă, fiii lui Pătraşco Başotă, fost mare logofăt” (Ştefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 148-149).

[20] Ştefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 156.

[21] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 345-346.

[22] *Ibidem.*

[23] N. Iorga, *op. cit.*, p. 56-58.

[24] *Ibidem*; Gh. Ghibănescu, *Başoteştii şi Pomârla (Studiu genealogic şi istoric)*, p. 23-24.

[25] N. Iorga, *Însemnări genealogice ale familiei Başotă*, p. 56-58.

[26] Gh. Ghibănescu, *op. cit.,* 23-24.

https://biblioteca-digitala.ro

Istoricul Nicolae Iorga menţiona următoarele date despre familia Başotă: „Vasile Başotă e biv vel medelnicer în 7264 şi în 7265 (1757) iulie 31 (Iorga, Doc. VII, 116), are Spătăreştii (Surete ms), un Başotă – nu Anastasie – în însemnările sale făcute pe o carte veche scrie acestea despre urmaşii lui Ioniţă Zosin Başotă sulgerul: Acel de pe urmă clironom al acestei strămoşeşti averi şi săvărşitorul a toată familia neamului meu Başotesc, pentru că aşa bună voinţa lui Dumnezeu a fost ca întru mine al meu neam să se săvărşască neavând nici un legiuit şi firesc clironom (N. Iorga, Doc. AVI, 56) reiese că sulgerul a avut cu cneaghina lui Maria aceşti urmaşi: Teodor Başotă şătrar, pomenit încă din 1701 febr. (N. Iorga Doc. Calimachi II, 150) mort către 1800 şi îngropat la Băloşani, a fost căsătorit cu Zoiţa Calmuţchi, din călugărie Asineta, moartă către 1538 aug. 23 şi soră cu călugărul Dosoftei Calmuţchi, mort la 1606 iulie 26 şi îngropat la mânăstirea Neamţului, Neculai Başotă îngropat tot la Băloşeni, Antohi Başotă şi Alaria stărpi. Ioniţă Başotă paharnic în 1774 rădică hotarnica Stroeştilor şi a Căbuştenilor lui St. Capşa (*Surete* ms.) 1500”[27]. „Constantin Başotă este reprezentantul cel mal tipic al Başoteştilor în creştere în a doua jumătate a sec. XVIII. El era însurat către 1700, ceia ce arată că s-a născut pe la 1720. Nicăieri el nu spune a cui fecior este, eu l'am socotit de fiu al postelnicului Toderaşco Başotă, nepot a lui Zosin Başotă hatmanul, strănepot lui Pătraşco Başotă log. şi răstrănepot a lui Toader Başotă pivnicerul. Soţia lui o cred a fi fata lui Vasile Macri, care era fecior lui C. Macri, şi deci cumnat cu Costantin Macri jitnicerul. Prin însurătoare el întră stăpân în Pomărla, cum voi arăta în istoricul trecerii proprietăţii în Pomărla. Cu Constantin Başotă centrul vieţii politice şi economice a Başoteştilor trece de la Bodeşti, la Pomârla, unde se fixează definitiv în o sută de ani, prin fiul său Ioniţă Başotă şi prin nepotul său Anastasie Başotă logofătul”[28].

Istoricul Ştefan S. Gorovei nota următoarele: „*Zosim* este un nume care se întâlneşte, în această epocă, numai la familia Başotă: purtătorul său este un personaj pitoresc, menţionat de Ion Neculce într-un frumos pasaj din descrierea celei de-a doua domnii a lui Dumitraşco vodă Cantacuzino (ianuarie 1684 – iunie 1685). Întrucât hatmanul Alexandru Buhuş nu acceptase să revină în ţară, noul domn a încredinţat hătmănia cuiva care era socotit nepotrivit pentru o asemenea dregătorie. Iată cuvintele lui Neculce: Iar Dumitraşco-vodă [...] au căutat în pizmă ş-au ales un boiaru caré era mai sărac şi mai prost, anume Zosen Başotă. Măcar că era de niiam vechiu, dar nu era harnic de acéia boerie la celi vremi, nici iel n-ave acéia nedejdé, nice în gând nu gândie. Aşea fără vesté din târgu l-au luat şi l-au dus la curte de l-au înbrăcat cu căftan, de l-au pus hatman. Pentru acest personaj, Dimitrie Cantemir are cuvinte şi mai batjocoritoare, menite să-l pună în lumină mai bună pe propriul său părinte: sarcina de hatman i-a dat-o [Dumitraşco vodă Cantacuzino] unui

[27] *Ibidem*.
[28] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

oarecare ins mişel şi leneş, pe nume Zosim, un om care de când se născuse nu fusese niciodată la oaste şi nici habar nu avea ce este o luptă. Zosim, om nevolnic şi de nimic”[29].

Supravegherea arheologică

La Biserica de lemn "Sf. Voievozi” din satul Băluşeni; comuna Băluşeni, se derulează proiectul *Restaurarea Bisericii de lemn Sfinții Voievozi din comuna Băluşeni, judeţul Botoşani*, prin PNRR, fiind finanţat de Uniunea Europeană – *Următoarea generație UE*, beneficiarul fiind UAT Comuna Băluşeni.

Obiectivele proiectului:

– Restaurarea şi conservarea obiectivului de patrimoniu local în vederea punerii în valoare a acestuia sub aspect structural, funcţional şi arhitectural;

– Promovarea rutei turistice din care face parte Biserica din lemn;

Termenul de finalizare: 25 februarie 2025.

În perioada aprilie-iunie 2024, am supravegheat arheologic lucrările de restaurare, consolidare şi conservare de la Biserica „Sfinții Voievozi”, din satul Băluşeni, comuna Băluşeni, judeţul Botoşani.

În interior a fost desfăcută podeaua de lemn şi bârnele pe care erau fixate scândurile; structura de lemn era putredă, cu atac de carii şi alte elemente biologice, fiind grav afectată de microclimat. Sub podeaua de lemn era pământ de umplutură, negru, bătucit. Suprafeţele din biserică au fost curăţate până la –0,40 m, nefiind urme de depuneri arheologice.

Pe terenul din jurul bisericii nu au fost efectuate lucrări tehnice, prin urmare nu s-au desfăşurat cercetări arheologice. Locurile mormintelor, care au fost în zona bisericii, nu mai pot fi delimitate.

Concluzii

În timpul lucrărilor de restaurare, consolidare şi conservare de la Biserica din lemn „Sfinţii Voievozi”, din comuna Băluşeni, judeţul Botoşani, în această fază de derulare a lucrărilor, nu au fost identificate complexe arheologice.

[29] Ştefan S. Gorovei, *op. cit.,* p. 148.

https://biblioteca-digitala.ro

THE WOODEN CHURCH OF THE "HOLY VOIVODES" IN BĂLUȘENI VILLAGE, BOTOȘANI COUNTY

(Abstract)

In the village of Bălușeni, Botoșani County, there is a wooden church dedicated to the Holy Voivodes, founded on June 20, 1745, by the sulger Ioan Bașotă, son of Pătrașco Bașotă Zosim. This Orthodox place of worship was restored through the project: Restoration of the Wooden Church of the Holy Voivodes in Bălușeni Commune, Botoșani County. The church is built of oak wood and is similar to other places of worship in Moldavia. It is listed as a historical monument, category B.

ANEXĂ

Istoricul Nicolae Iorga a publicat în 1909, într-un volum de studii și documente, textul scris pe paginile unei cărți bisericești, de nepotul lui Ioan Bașotă, fiul lui Teodor Bașotă, referitor la familie, cu data „1837, Mai 15; Băloșani". Documentul este important prin informațiile genealogice și îl redăm integral în continuare:

„V. Însemnări genealogice ale familiei Bașotă

Pe foaia liberă a unei cărți bisericești am aflat aceste însemnări: O scurtă perigrafie spre știința urmașilor:

Sevărșitul din viiață bunul mieu Sulgeriul Ioan Bașotă. fiiul stolnicului Pătrașco Bașotă, nepot Hatmanului Zosima Bașotă, strănepot Logo(f)ă(tului) Patrașco Bașotă, din pricina adesălor turburări și răzmiriți ce urmă în vremea de atuncea în patriia noastră Moldova, sălit au fost a-ș strămuta cu totul a sa părintiască așăzare ce din învechime era statornicită pe trupul moșii Băloșani, de ceia parte de apa Sătnii, din gios de iazul cel mare, și chiar pe locul numit astăzi Săliștea, de la vale de ratoșul făcut de mine, fiind chiar în șliahul cel mare, pe unde și era treciria oștirilor, și a să trage la codri, și așa, la anul 1745, s'au și statornicitu a sa din nou făcută așăzare pe altu trupu de moșie a sa numită Jolcujani, ce este totu într'unu hotaru și capu în capu cu moșiia Băloșani, rămăindu pâră astăzi numile așăzării sali tot Băloșani. Când atuncia, la acelașu anu, și luna iuni în 20, pe lângă celelante trebuincioase acareturi, au făcută și biserica ce astăzi să și află, durată de lemnu, dinu lemnile locului aceluiașu unde să și află făcută, fiindu codri mari pe atuncia. La care biserică să află îngropate atătu trupurile a însușu făcătoriloru ctitori ai ei, sulgeriului Ioană Bașotă, cari, în urmă, priimindu cinulu călugării, s'au numitu Iorestu, și a soții sali, Marii, catu și a urmașiloru săi fii și clironomi, Antohi Bașotă, ce au fostu stărpu, și Mariia ce s'au săvârșită neînsoțită: a cărora săvărșăre nu s'au

https://biblioteca-digitala.ro

putut afla la ce anu şi vreme s'aru fi întâmplatu. Iară, pentru cei mai în urmă stăpănitori şi clironomi a pomenitului Sul[geră], ştiindu-să vremia săvărşării loru, să însămniază mai gios, de către mini însuşi, acelu mai de pe urmă clironomu a aceştii strămoşăşti averi şi săvărşătoriulu a toată familia niamului mieu Başotescu, pentru că aşa bunăvoinţă lui Dumnezeă au fost ca întru mini al mieu niamu să să săvărşască, neavându nice unu legiuită şi firescă clironomă, – fiie numele Domnului mieu binecuvântatu.

1837, Mai 15; Băloşani.

La anulă 1800, în 27 zile a lunii lui Septemvrie s'au săvărşătu părintele mieu şi fiiulu pomenitului sulgeri Ioană Başotă, şatrariul Theodoru Başotă, şi s'au îngropatu la biserica din Băloşani.

La anulu 1806, în 28 zile a lunii lui Iulie, s'au săvărşitu moşulu mieu şi fratile maicii mele, Svinţiia Sa părintele Dosithei Calmuţschi, shimnicu, şi s'au îngropatu la mănăstiria Niamţului, unde i-au fostu şi metaniia sa.

La anulă 1806, în 9 zile a lunii Dech[em]v[rie], s'au săvărşătu mătuşă-mia, sora tătăni-mieu, med(elnicereasa) Anastasiia Aslanu, în Botoşani, şi s'au îngropatu totu la biserica din Băloşani; cari au fostu starpă de fii.

La anulu 1808, în 13 zile a lunii Ghenari, s'au săvărşitu mai mariia me soră, de pruncu, Ilina, soţiia clucerului] Nicolai Cariomfîlu, ce-i zăcu şi Crăstesculu, şi s'au îngropatu la biserica dinu Crăşteşti.

La anulă 1812, în zăle a lunii lui Octomvrie, s'au săvărşătu moşulu mieu Neculai Başotă, fratile tatăni-mieu, stărpu fiindu, şi s'au îngropatu totu la biserica din Băloşani.

La anulă 1815, înu 23 zile a lunii lui Avg[ust], s'au săvărşătu maică-mia Zoiţa, cari, priimindu cinulu shimnicii, s'au numitu Asinetha, şi s'au îngropatu la biserica din Băloşani.

La anulă 1816, în 23 zăle a lunii lui Aprilie, s'au săvărşătu cumnatulu mieu cluceriul Nicolai Crăsteşcul, şi s'au îngropatu la biserica sa dinu Crăşteşti.

La anulă 1827, înu 25 zăle a lunii lui Martie, s'au săvărşătu înu Botoşani socrulu mieu Postelnicii Grigori Ventura, şi s'au îngropatu la monastiria Popouţăi.

La anulă 1837, înu 14 zăle a lunii lui ienuarie, s'au săvărşătu mai mica me soră Mariia Mavromati, care au fostu starpă de fii, şi s'au îngropatu la biserica Sf. Dimitrie dinu Botoşani, alăturia cu soţulu său Com[isulu] Ioanu Mavromati, care şi el săvărşăndu-se mai înnainte de ia, la anulu 1834, la 16 zăle a lui Martie, s'au îngropatu totu acolo ca unu ctitoru şi întâiul începători a acei biserici.

La anulă 1838, în 8 zăle a lunii lui Noe[mvrie], s'au săvărşătu soacră-mia postelnic(easa] Marica Ventura, şi s'au îngropatu la biserica Vovidenii, în Botoşani, unde s'au adusă şi oasăle săvărşătului său mai înnainte soţu, Postelniculu Grigori Ventura.

https://biblioteca-digitala.ro

La anulu 1839, lunii în 5 zăle, s'au săvârşitu cumnatulu mieu stolnicu Ioanu Bantăşă, care, dinu s. botezu, s'au numitu Ieremiia, şi nu Ioanu, şi s'au îngropatu la biserica moşii sali Izvoarăle, de a stănga Prutului, în Basarabiia, ca unu trăitori de acolo.

La anulă 1846, la ză 'ntăi a lunii lui Martie, s'au săvărşătu mai mica me soră Ecaterina Bantăşu, şi s'au îngropatu la biserica moşii sali Izvoarăle, de a stănga Prutului, unde şi soţulu său Bantăşu este îngropatu"[30].

ILUSTRAŢII

Fig. 1. Judeţul Botoşani, harta fizică; în chenar roşu, comuna Bălţăţeni

[30] N. Iorga, *op. cit.,* p. 56-58.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Biserica „Sfinții Voievozi” din Bălușeni (foto Ion Mareș, 2024)

Fig. 3. Biserica „Sfinții Voievozi” din Bălușeni (foto Ion Mareș, 2024)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 4. Biserica „Sfinții Voievozi” din Bălușeni (foto Ion Mareș, 2024)

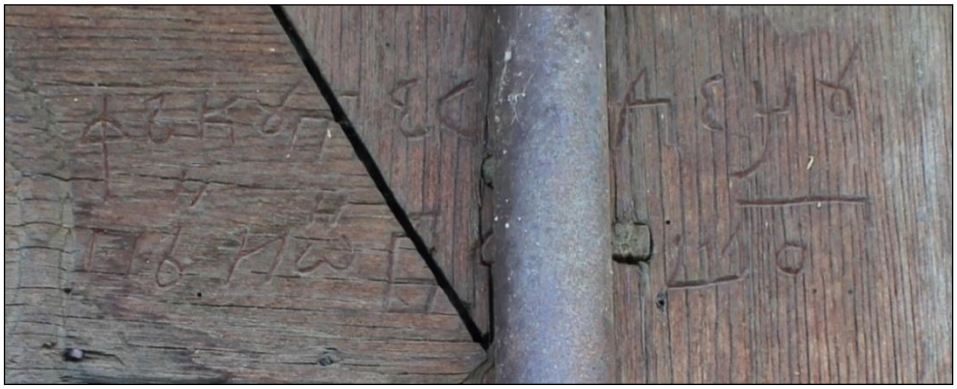

Fig. 5. Inscripția de pe grinda ușii de la intrare
(foto Ion Mareș, 2024)

https://biblioteca-digitala.ro

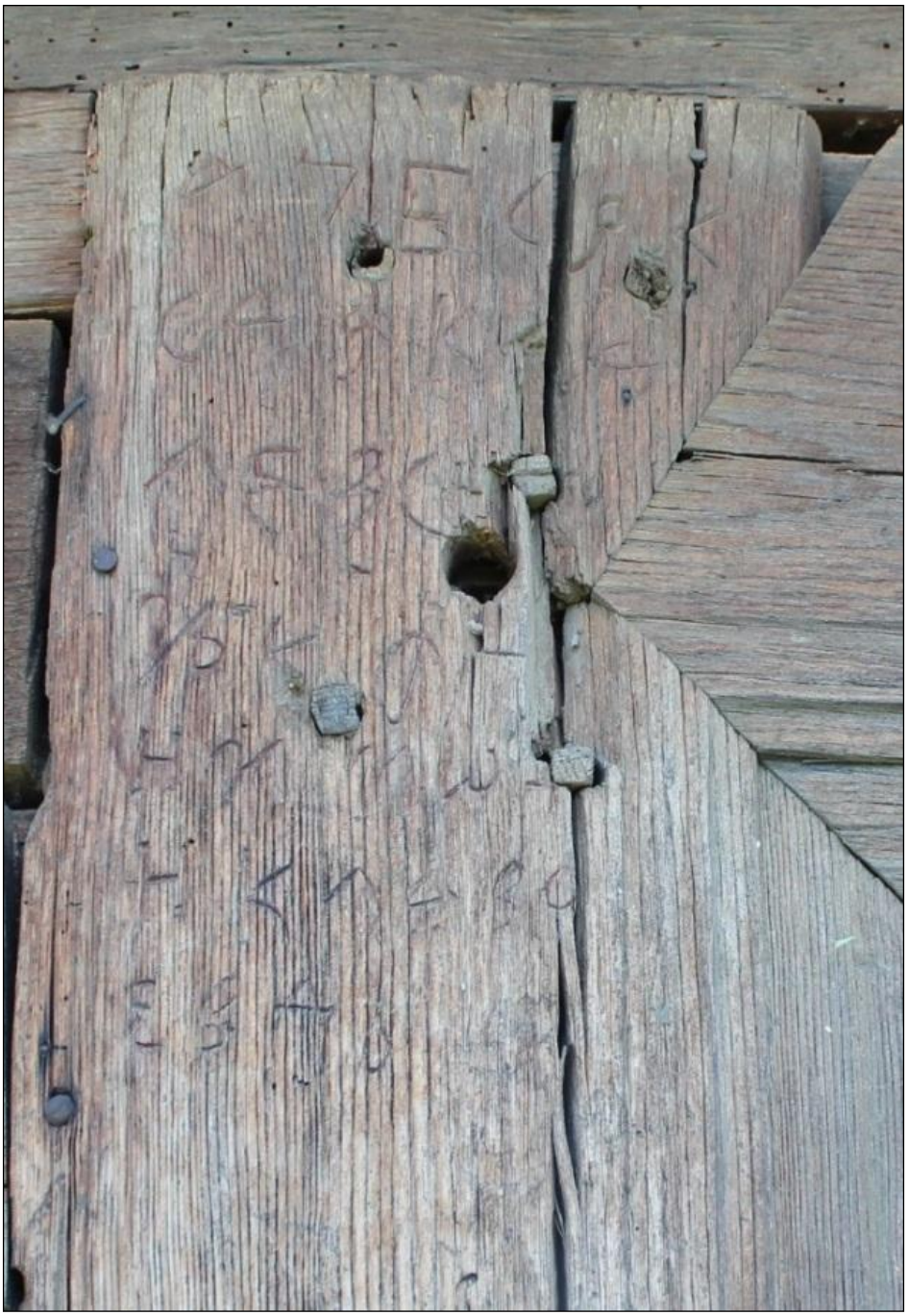

Fig. 6. Inscripție pe grinda ușii de la intrare
(foto Ion Mareș, 2024)

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 6. Mănăstirea Zosin din Bălușeni,
Biserica „Adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu”

Fig. 7. Mănăstirea Zosin din Bălușeni,
Biserica „Adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu”

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 8. Pisania Bisericii „Adormirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu” de la Mănăstirea Zosin (foto Ion Mareș, 2024)

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ÎNCEPUTURILE ŞCOLII ELEMENTARE DE PE MOŞIA MĂNĂSTIRII VORONA REFLECTATĂ ÎN DOCUMENTELE PĂSTRATE LA ARHIVELE NAŢIONALE DIN IAŞI (1842-1859)

Suzana BODALE[1]

Cuvinte-cheie: *Şcoala elementară, Poiana Lungă, Mănăstirii Vorona, egumenul Iosif, mitropolitul Sofronie Miclescu, prinţul Dimitrie A. Cantacuzino*
Keywords: *Elementary school, Poiana Lungă, Vorona Monastery, Abbot Iosif, Metropolitan Sofronie Miclescu, Prince Dimitrie A. Cantacuzino*

În ceea ce priveşte începuturile sistemului de învăţământ elementar din Moldova dezvoltat pe moşiile înconjurătoare ale mănăstirilor, Arhivele Naţionale din Iaşi păstrează numeroase documente care ne ajută să înţelegem problemele inerente ale unui proces aflat la începuturile sale. Unele dificultăţi au ţinut strict de mentalitate, deoarece nu se înţelegea rolul şcolii de către ţărani, iar demersurile nu erau sprijinite nici de egumeni. Aceştia din urmă fie erau adepţii unor mentalităţi vechi legate de obligaţia lor de a îmbunătăţi starea mănăstirii prin construcţii noi sau prin reparaţii, fie erau nemulţumiţi de faptul că erau obligaţi să îşi folosească vechile moşii, nu ca proprietari, ci ca simpli administratori, grevaţi de o cheltuială în plus şi anume cea a susţinerii unei şcoli.

La Mănăstirea Vorona, abordarea privitoare la organizarea procesului de învăţământ primar a fost diferită faţă de alte cazuri, precum cele întâlnite la Mănăstirea Bisericani sau Pângăraţi, de exemplu. Aici, încă din 1842, ideea apariţiei unui dascăl care să răspândească învăţătura în limba maternă şi, ulterior, a unei şcoli a fost primită pozitiv: *„Aceasta Isprăvnicie a ţinutului Botoşani priimind adresul sfinţiilor voastri, din 25 iunii, pentru alcătuirea unui dascăl de învăţătură în limbă moldovenească la satili Icuşănii şi Poiana Lungă, spre folosul locuitorilor a celor ce au copii, precum şi pentru nesupunirea lor cu darea copiilor, după cari Isprăvinicia de îndată au şi scris privighitorului de ocolul Siretului ca să-i supuie la aşa plăcută îndatorire”*[2]. Observăm din partea comisului Florescu, cel care redactează acest răspuns, că a înţeles foarte bine care erau obiectivele învăţământului elementar: găsirea unui dascăl care să poată preda în limba maternă în satele cele mai populate ale ţinutului Botoşani, precum erau Icuşănii şi Poiana Lungă, implicarea în atragerea părinţilor de partea ideii de a-şi şcolariza copiii şi eventualele măsuri în cazul în care nu o făceau. Toate acestea sunt sintetizate de două expresii şi anume

[1] Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale IAŞI.
[2] SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. nr. 10/1842, f. 1r şi 2v.

https://biblioteca-digitala.ro

că a scris privighetorului de ocol „*de îndată*", ceea ce nu este doar o deferenţă administrativă faţă de sarcina primită, ci şi bucuria că se pornea procesul creării unei şcoli în zonă. Apoi, comisul Florescu numeşte aceasta sarcină ca fiind o „*plăcută îndatorire*", deci foloseşte un epitet care subliniază tocmai bucuria privitoare la apariţia viitoarei şcoli.

În timpul domniei lui Grigore Alexandru Ghica (mai 1849 – octombrie 1853 şi octombrie 1854 – 3 iunie 1856), organizarea sistemului învăţământului elementar la sate devine mai organizată, în sensul că se decide, iniţial, unde să apară şcolile săteşti, cine să le ridice, cine să le întreţină şi cine să plătească leafa dascălilor, iar, ulterior, se trece la organizarea învăţământului normalist. Astfel, mănăstirile sunt printre primele solicitate ca să susţină ridicarea şcolilor, deoarece aveau moşii, autoritate în rândul comunităţii, iar populaţia trebuia convinsă să îşi dea copiii la şcoală, aveau dascăli cunoscători de carte, posedau cărţi care puteau ajuta la învăţarea primelor buchii. Astfel, observăm că, după redactarea *Aşezământului* din 1851, Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice poartă o corespondenţă intensă şi continuă cu toţi egumenii mănăstirilor din Moldova, rugându-i să se implice în construirea şcolilor pe moşiile lor şi, ulterior, în organizarea procesului de învăţământ.

Probabil se dorea definitivarea sistemului de învăţământ elementar sătesc cât mai repede, dar evenimentele legate de Războiul Crimeii (1853-1856), care l-a obligat pe domnitor să se retragă la Viena, dublate de greutăţile legate de prezenţa trupelor ruseşti şi austriece pe teritoriul Moldovei, au oprit acest fenomen. Aşadar, până în 1854, remarcăm că există o corespondenţă intensă pe această temă între autorităţile statului, Mitropolie şi egumeni, dar totul se opreşte, din cauza războiului, până în 1857, când toate demersurile privitoare la organizarea şcolilor elementare pe moşiile aflate în posesia mănăstirilor s-au reluat. Este şi cazul Mănăstirii Vorona unde observăm că, pe 26 octombrie 1857, mitropolitul Sofronie Miclescu îi scrie egumenului Iosif de la Mănăstirea Vorona că, încă din 1854, s-a trimis o circulară prin care s-a pus în vedere că mănăstirile cu moşii înconjurătoare au obligaţia încă „*din primul an să zidească pe cheltuiala proprie o casă de şcoală elementară după un plan alcătuit de minister*", iar din al doilea an, după preluarea moşiei în administraţie, au obligaţia să înceapă procesul de învăţământ, asigurând o administrare continuă, adică un argat, lemne pentru foc etc: „*prin circulara [...] trecutului an 1854, mai 6, s-au făcut cunoscut acei monastiri ca la înposesierea moşiilor sale să se puie înadins condiţii ca «posesorul să fie datori, chiar din anul întâi a posesiei, a zidi cu a lor cheltuială şi face câte o casă de şcoală elementară la locul ce li să va însămna de către monastire şi după dinadins plan alcătuit pentru asemenea şcoli sătene; pe care, în anul al doilea a posesiei, să fie datori a le pregăti şi a le ţine în bună stare, dând de la deschiderea lor un argat dintre*

https://biblioteca-digitala.ro

slujbașii volnici ai moșiei, spre slujbă, precum și lemnele trebuitoare pentru încălzire»"[3].

Pe de altă parte, mitropolitul își dă seama că au existat greutăți care au dus la neîndeplinirea celor stipulate în articolul 16 din *Așezământ* și de aceea, în a doua parte a scrisorii sale către egumenul Iosif, revine la problema școlii, dând sarcini precise pentru reluarea proiectului. Așadar, se insistă pe faptul că școlile „*trebuie să fie trainice, urmând a fi cu totul potrivite și în zidire și îmi paradorisirea învățăturii*"[4], adică să respecte schița arhitecturală trasată de minister în 1854, care prevedea, pe de o parte, ridicarea unei școli zidite, cu acoperiș de șindrilă, cu încăperi largi și ferestre luminoase. Iar, pe de altă parte, cu un dascăl care trebuia să fie capabil să susțină predarea obiectelor de învățământ prevăzute de minister: „*Aceste școli dară, urmând a fi în totul potrivite și în zidire și în paradosirea învățăturei, după pilda acelor înființate pe la moșiile clerului administrate de Departamentul Averilor Bisericești, să trimite preacuvioșiei tale copie de pe articolul 16, în care să arată obiectele de învățătură*"[5]. De asemenea, chiar dacă era o scrisoare între înalți clerici, totuși mitropolitul încheie cu niște concluzii executive, solicitând să fie informat pentru a afla ce demersuri s-au făcut sau urmează a se face pentru construirea școlii și organizarea procesului de învățământ: „*să scrie să ne înștiințăzi pentru locurile în care s-au pus și să vor pune în lucrare înființarea de asemenea școli*"[6].

Începând cu 1857, observăm că nu doar Mitropolia reia insistențele pentru apariția școlilor pe lângă mănăstiri, ci și Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice demarează propriile sale inspecții constatatoare prin revizori școlari, care trebuia sa raporteze dacă este, cel puțin, marcat locul viitoarei construcții, dacă există materialele de construcții, dacă s-a găsit o persoană care să poată prelua rolul de dascăl școlar și dacă există interes pentru demararea acestui proces.

Astfel, în noiembrie 1857, comisul Iorgu Mavrodin raportează o situație fericită în ceea ce privește școala de pe lângă Mănăstirea Vorona deoarece acesta a găsit școala funcțională, cu dascăl plătit cu 400 de lei pe an și cu 22 de copii care învățau citirea, scrierea și aritmetica, buchisind pe *Ceaslov* și *Psaltire*. În plus, cărțile trebuitoare pentru fiecare școlar erau asigurate gratuit de mănăstire, iar, de două ori pe an, copiii susțineau examen în fața comunității clerului monahal.

Este o situație cu totul deosebită față de situația de pe moșiile Mănăstirilor Bisericani și Pângărați, de exemplu, deoarece acolo, deși existau stareți erudiți și foarte buni administratori, nu s-a constatat niciun interes pentru demararea procesului învățământului elementar în comunități: „*am*

---

[3] SJAN Iași, MCIP – Moldova, dos. 10/1842, f. 5r și 16v.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*.
[6] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

găsât un dascal bunişor, cu liafă de 400 lei pe an şi pământuri după Aşăzământ*. Acesta paradosăşti 22 şcoleri, învăţându-i cetirea, scrierea, catihisul, aritmetica, Ceaslovul, Psaltirea şi cântările pe Psaltichie. Toate cărţile trebuitoare pentru fieşcare şcoleriu li se dă gratis de la monastire. Depun de două ori pe an examen formal în prezenţa sfinţii sale arhimandritului stariţ şi a soborului aceştia monastiri*"[7]. O menţiune deosebită merită clădirea şcolii deoarece se observă din raport că Mănăstirea Vorona a făcut eforturi ca orele să se desfăşoare în patru săli mari, dintr-o clădire trainică, ceea ce este, iarăşi, aproape o excepţie între celelalte mănăstiri din Moldova: „*Casa şcoalei este prea bună, durata de bârne <de> stejar, mai mult trainică decât zidul de cărămidă, destul de mare, cu patru odăi mari, sobe bune, fereşti bune, uşi bune, bine tencuită şi văruită curat. Are ogradă mare şi bună. Grajdiu cu şură, beciu, bucătărie osăbită cu 2 odăi, încât nu mai ceri nevoie de o altă clădire zadarnică. Însă fiindcă să găsăşti acoperită cu stuh, deşi destul de trainic, dar ca să fie întocmai după planu, nu trebuie decât a să şindeli, despre care, cu respect, să supune cunoştinţii Onoratului Departament*"[8]. Comisul Iorgu Mavrodin foloseşte un procedeu simplu pentru a descrie şcoala şi anume enumeraţia, iar, în felul acesta se pune accentul pe elementele bune legate de construcţia şcolii, scoţându-se în evidenţă faptul că avea pereţi de cărămidă, patru camere, sobe bune, tâmplărie bună, că era bine tencuită, proaspăt văruită, că mai poseda dependenţe şi anume o curte mare, cu clădiri auxiliare, adică beci, grajd şi două încăperi destinate bucătăriei. Tot în enumeraţie este surprinsă şi singura deficienţă legată de faptul că aceste construcţii erau acoperite cu stuf, ceea ce reprezenta pericol de incendiu. De altfel, rezoluţia lui Constantin Cristodulo Cerchez, directorului Ministerului, dată pe acest raport subliniază tocmai faptul că trebuie remediat acest neajuns prin înlocuirea acoperişului de stuf cu cel de şindrilă: „*iar pentru înbunătăţirea de care să arată că are nevoie această casă, prin Secţia II, să va face cuvenita mijlocire starețului de Vorona*"[9]. Apoi, observăm că la Minister nu s-a dat nici o rezoluţie privitoare la procesul de învăţământ care se desfăşura la Vorona, dar este evident că acesta urmărea dobândirea unor cunoştinţe minimale, foarte apropiate de învăţăturile biblice şi că mănăstirea în sine s-a străduit să creeze un sistem, în care evaluarea şcolarilor se făcea chiar şi o de două ori pe an, prin examene publice.

În 1857, statul face un pas suplimentar, căci reglementează mai bine statutul învăţătorului, cu alte cuvinte precizează programa de învăţământ şi cine avea dreptul şi cine nu să predea la clase. Astfel, Mănăstirea Vorona intră într-o nouă evaluare în ceea ce priveşte calitatea orelor susţinute în şcoala de pe moşia sa de la Poiana Lungă. Aşadar, dacă Constantin Cristodulo Cerchez a observat doar expunerea la pericolul incendiului prin faptul că şcoala era

---

[7] SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. nr. 253/1857, f. 1r-v.

[8] *Ibidem*.

[9] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

acoperită cu stuf, prințul Dimitrie A. Cantacuzino, ministrul Cultelor și Instrucției Publice, observă și că procesul de învățământ este încă organizat empiric, adică cu mijloacele proprii, după programe stabilite de egumenul mănăstirii. De aceea, departe de a dori să facă observații gratuite, el rezoluționează la rândul lui raportul comisului Iorgu Mavrodin prin aceea că înștiințează secția I a ministerului punându-i-se în vedere ca în adresa de răspuns către egumenul Iosif să se cuprindă și obligația ca acesta să respecte lista obiectelor de învățământ așa cum era ea stipulată în *Așezământul* din 1851: „*Trimițându-se acei secții întocmai copie de pe raportul dumisale revizorului comisul Iorgu Mavrodin, no. 120, din 23 noiemvrie anul trecut 1857, i se scrie a regula cele de cuviință întru ceea ce privește modul învățăturii, așa precum pentru acoperirea din nou a acei scoli s-au înaintat, tot acum, cuvenitele lucrări*”[10].

Astfel, pe 16 iunie 1858, Ministerul trimite o adresă egumenului Iosif referitoare la raportul de inspecție din noiembrie 1857, observându-se că aceasta este redactată în termeni măgulitori pentru eforturile mănăstirii de a răspândi învățătura: „[...] *Ministeriul acesta de Cult și Instrucție Publică se grăbește a vă esprima mulțămirile și recunoștința sa pentru o asemenea frumoase îngrijiri din partea Monastirii pentru creșterea tinerimii sătenilor de pe moșia ei, prin care faptă de binefacere, Monastirea se arată în totul demnă de sfânta sa menire*”[11]. Cu multă diplomație, la finalul adresei, se insistă pe cele două aspecte semnalate și anume aducerea procesului de învățământ la standardul solicitat de legislație și înlocuirea acoperișului de stuf cu unul de draniță. În același timp, se și explică de ce este necesar să se facă acest lucru și anume pentru ferirea școlii de pericolul incendiilor: „*Și, deci, Ministeriul, după datoriea ce are, voind ca ace scoală să fie organizată pe bazele cerute pentru închizășluirea și buna ei prosperare în viitor, conform scopului și dorinței pentru care monastirea o au înființat, cu onoare face poftire preacuvioșiei voastre să binevoiți a da Ministeriului știința despre adevărata stare și administrație de acum a acei scoale, pentru ca prin înțelegere cu preacuvioșia voastră să se poată regula cele de cuviință*”[12].

După primirea adresei de la Minister, egumenul Iosif se simte obligat să răspundă, redactând o scrisoare în cea mai dulce limbă românească, prin care, cu modestie reia eforturile făcute pentru școală și anume că a reușit să aibă un dascăl care are grijă de 22 de școlari, pe care îi învață scrierea, citirea și aritmetica: „*asupra adresului acelui Onorat Departament cu no. 5047, din 16 iunie, prin care să cere știință ca dacă pe proprietatea acestei monastiri casa ce este înființată pentru școală ar fi în calitate, după raportul dat de revizorul acelui Onorat Departament, cu onor se aduce la cunoștință că asemenea școală*

[10] SJAN Iași, MCIP – Moldova, dos. 176/1858, f. 1r și 4v.
[11] SJAN Iași, MCIP – Moldova, dos. 10/1842, f. 6r-v și 15v.
[12] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

mai de mulţi ani este înfiinţată pentru învăţătura tinerimii sătene, pentru care şi este alcătuit un înadins dascăl cu ştiinţă, unde învaţă peste 20 şcoleri la cetire, la cântări, la scriere şi la aritmetică, mulţumindu-se pe dascal cu puţină lefuşoară şi pământ după Aşăzământ*. Însă să lămureşte că şcolerii mai mulţi studiază în timpul iernii, iară vara unii sânt luaţi de părinţii lor la cultura pământului, atât spre înlesnirea datoriei ce-i urmează, cât şi procurarea vieţuirii lor. Iar cât pentru casa de şcoală, după calitatea trăinicimii şi a poziţiei ce se găseşte, cât şi a destulului loc şi a acareturilor ce are, îi lipseşte numai acoperirea cu draniţă, pentru care monastirea neîntârziat are îngrijirea a o acoperi*"[13]. Ne uimesc aici bunul simţ, blândeţea şi respectul egumenului Iosif pentru directivele trasate de Minister deoarece, dacă alţi egumeni invocau lipsa banilor pentru construirea şcolii şi faptul că aceştia au fost folosiţi cu prioritate pentru reparaţii urgente la garduri, schituri, chilii, ziduri, construcţii care au ocupat tot timpul egumenilor, că au depăşit cheltuielile obligându-i să continuie lucrările cu bani proprii sau că obligaţia de a construi o şcoală nu li s-a trasat când au fost numiţi în funcţii, în cazul egumenului Iosif, observăm că acesta înţelege necesitatea existenţei unui acoperiş cu draniţă, ba chiar, mai mult, îşi ia angajamentul ca neîntârziat mănăstirea să se ocupe de schimbarea acestuia. Probabil din atitudinea aceasta pozitivă şi din înţelegerea profundă a rolului şcolii au venit şi rezultatele total deosebite ale Mănăstirii Vorona.

Prinţul Dimitrie A. Cantacuzino încearcă să îmbunătăţească calitatea învăţământului din şcoala de pe moşia Mănăstirii Vorona şi să o îndepărteze de un model patriarhal şi empiric de organizare şi predare, să o includă în sistemul unitar de învăţământ elementar, pe care Moldova voia să îl definitiveze: „*Secţia I va avea în vedere la facerea statisticii şi această scoală, scriindu-să totodată şi egumenului acestei monastiri de a urma cu trimiterea catalogului şi a relaţiei despre starea materială şi ştiinţifică a acestei scoli la fiecare trei luni*"[14].

În 1859, documentele atestă că s-au făcut paşi suplimentari pentru creşterea performanţelor şcolii prin intenţia de a se trimite un nou dascăl, cu studii de specialitate. De asemenea, mitropolitul Sofronie Miclescu se interesa încă de la finalul lui 1858, despre necesitatea financiară a mănăstirii, rugându-l pe egumenul Iosif să scrie *condeiele* de care are nevoie pentru şcoală. Interesant este şi faptul că documentele nu rezolvă o confuzie, ba se vorbeşte de faptul că exista o şcoală temeinică cu patru încăperi, ba se vorbeşte de faptul că aceasta trebuia să fie construită. În această privinţă documentele tac, iar cercetătorul poate emite doar ipoteze. Astfel, ori s-a înşelat comisul Iorgu Mavrodin numind şcoală de sine stătătoare o incintă a mănăstirii cu patru încăperi, curte, grajd, beci, două încăperi pentru bucătărie, ansamblu care avea destinaţia de şcoală, dar care nu era o şcoală propriu-zisă. În acest

[13] SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 176/1858, f. 6r şi 7v.
[14] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

caz, sunt normale demersurile pentru ridicarea unei şcoli efective. Pe de altă parte, este posibil să fi fost vorba despre construirea unei a doua şcoli, pe altă moşie înconjurătoare a mănăstirii, Incuşenii, deoarece cea amintită iniţială era la Poiana Lungă. Oricare ar fi fost situaţia, documentele vorbesc despre un demers susţinut în 1859 de a se construi şcoala pentru care se stabileşte un inginer, se indică de unde să se tăie lemnul pentru construcţii etc.

În concluzie, observăm că este o diferenţă între dificultăţile reale şi imaginea pe care o transmiteau mănăstirile, aceea de centre bogate, administratoare de moşii, capabile să dezvolte acţiuni de mecenat în ceea ce priveşte răspândirea învăţăturii în rândul copiilor din comunităţi. De fapt, greutăţile existau la tot pasul şi erau fie legate de mentalitate (deoarece nici mulţi egumeni şi nici mulţi săteni nu acordau prea multă atenţie importanţei şcolii), fie exprimau supărarea mănăstirilor puse să se raporteze la vechile lor posesiuni nu ca proprietari, ci ca administratori. În consecinţă, la majoritatea mănăstirilor observăm că a existat o împotrivire permanentă faţă de proiectul construirii şcolilor pentru că acestea erau văzute ca o nouă impunere financiară. De aceea este cu atât mai surprinzător un caz precum cel de pe moşia Poiana Lungă a Mănăstirii Vorona deoarece aici, încă din 1842, s-au căutat soluţii pentru a-i aduce pe copii în lumina învăţăturii. În 1857, egumenul Iosif avea deja organizat un sistem de învăţământ, cu dascăl plătit, cu elevi care învăţau scrierea, citirea, rugăciuni şi aritmetica, care dădeau două examene anuale şi cărora mănăstirea le asigura cărţile necesare descifrării buchiilor. Era un sistem patriarhal, empiric, dar acceptat de comunitate, care, în special iarna, îşi trimitea copiii la şcoală. De aceea, Ministerul încearcă să modeleze acest nucleu existent la Poiana Lungă şi să crească calitatea învăţământului de aici prin introducerea cataloagelor semestriale, a obligaţiei de a face raportări statistice despre prezenţa şi starea materială a elevilor o dată la trei luni şi prin încercarea de a trimite un dascăl normalist. Remarcăm şi atitudinea total deosebită a egumenului Iosif, care îşi asumă organizarea procesului de învăţământ şi susţinerea şcolii, care a încercat singur să găsească soluţii chiar înainte de existenţa *Aşezământului* din 1851 şi care a răspuns pozitiv tuturor cerinţelor Ministerului precum au fost cele legate de introducerea unei şcoli în conformitate cu prevederile *Aşezământului* din 1851, susţinută de un dascăl normalist, care să trimită raportări periodice şi cataloage semestriale, dar şi de îmbunătăţirea şcolii, prin schimbarea acoperişului de stuf cu draniţa, astfel încât să se elimine cât mai mult pericolul de incendiu.

https://biblioteca-digitala.ro

THE BEGINNINGS OF THE ELEMENTARY SCHOOL ON THE ESTATE OF VORONA MONASTERY DOCUMENTED IN THE RECORDS PRESERVED AT THE NATIONAL ARCHIVES OF IAȘI COUNTY (1842-1859)

(Abstract)

In conclusion, it is observed that there is a discrepancy between the real difficulties and the image conveyed by the monasteries – that of wealthy institutions, administrators of estates, capable of engaging in philanthropic efforts to spread education among the children of the communities. In fact, difficulties were encountered at every turn and were either related to mindset (since neither many abbots nor many villagers paid much attention to the importance of school) or reflected the resentment of the monasteries, which were required to manage their former estates not as owners, but as administrators. Consequently, at most monasteries it is noticed that there was a constant resistance to the project of building schools because they were seen as a new financial burden. This makes a case such as that of the Poiana Lungă estate of Vorona Monastery all the more surprising, since here, as early as 1842, solutions were sought to bring children into the light of education. By 1857, Abbot Iosif had already established an educational system, with a paid teacher, where students learned writing, reading, prayers, and arithmetic, took two annual exams, and were provided by the monastery with the books necessary to decipher the texts. It was a patriarchal, empirical system, but one accepted by the community, which, especially in winter, sent its children to school. For this reason, the Ministry is attempting to model this existing nucleus at Poiana Lungă and improve the quality of education there.

ANEXE

1 **30 iunie 1842**

Cătră cinst(it) sfinţiia sa arhimanditul Mon(a)s(tirii) Vorona,

Aceasta Isprăv(nicie) a ţinut(ului) Botoş(ani) pri[i]mindŭ adresul sfinţiilor voastri, din 25 iunii, pentru alcătuirea unui dascăl de învăţătură în limbă mold(o)v(enească) la satili Icuşănii şi Poiana Lungă, spre folosul locuitoril(o)r a celor ce au copii, precum şi pentru nesupunirea lor cu darea copiilor, după cari Is(prăvinicia) de îndată au şi scris privighitorul(u)i di ocolŭ Siretul(u)i ca să-i supui(e) la aşa plăcută îndatorire.

Dar, totodată, vă arată şi sfinţiilor voastri mulţămiri pentru râvna ci o întrebuinţaţi cătră omeniri.

Deplin îns(ă)r(cinat),

https://biblioteca-digitala.ro

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>
comis Florescu <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>
No. 4.604.
1842, iunii 30.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii (2v), la mijlocul foii, tot de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, adresa:>

Botoşani,
Cătră cinst(it) preosfinţiia sa arhimanditul Mon(a)s(tirii) Vorona.
No. 4.604.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 10/1842, f. 1r şi 2v. Orig., hârtie albastră, filigran, c. neagră.

2 **26 octombrie 1857**

Precuvioşiei sale arhimandritului Iosif, igumen(ul) M(o)n(a)s(ti)rei Vorona

Prin ţerculara[1] supt[1] no ...[2] a trecutului an 1854, mai 6, s-aŭ făcut cunoscut acei m(o)n(a)s(ti)ri ca la înposesierea moşiilor sale să se pu(i)e înadins condiţii ca «posesorul să fie datoriŭ, chear[1] din anul întâi a posesiei, a zidi cu a lor[1] cheltueală[1] şi face câte o casă de şcoală elementară la locul ce li să va însămna de cătră m(o)n(a)s(ti)re şi după dinadins planŭ alcătuit pentru asemenea şcoli sătene; pe care, în anul al doile(a) a posesiei, să fie datori a le pregăti şi a le ţine în bună stare, dând de la deschiderea lor un argat dintre slujbaşii volnici a<i>[3] moşiei, spre slujbă, precum şi lemnele trebuitoare pentru încălzire».

Aceste şcoli dară, urmând a fi în totul potrivite şi în zidire şi în paradosirea învăţăturei, după pilda acelor înfiinţate pe la moşiile clerului administrate de Depart(amentul) Averilor Bisericeşti, să trimite preacuvioşiei tale copie de pe art(icolul) 16, în care să arată obiectele de învăţătură, şi un asemenea plan alăturate cu aceasta.

Şi ţi să scrie să ne înştiinţăzi pentru locurile în care s-aŭ pus şi să vor pune în lucrare înfiinţarea de asemenea şcoli.

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>
Sofr(onie) mitr(opolit) <m.p.>.

<de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, semnătura:>
D(irector) M(itropoliei),

https://biblioteca-digitala.ro

P. Poen(aru)[3bis] <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>
Secţia I-a.
No. 1.725[4].
1857, octo<m>[3]vrie 26[5].
Iaşii.

<iar de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, însemnarea:>
S-au pri[i]mit, octom(v)r(ie) 30.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii (16v), la mijlocul foii, tot de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, adresa:>
Grabnic,

Preacuvioşiei sale arhimandritului Iosif,
Egumen(ul) Monastirei Vorona,
la ţinut(ul) Botoşenii,

No. 1725.

Anexă la doc. 2

Secţiea[1] I.
Învăţătura[6] primare[1].

A) Sholi elementare.

§14. Scopul acestor shoale este de a înzăstra[6] pe fiii locuitorilor cu cunoştin neapărat trebuitoare stărei lor şi a forma din ii[7] gospodari buni şi oameni cu frica lui Dumnezeŭ.

§15. Învăţătura[6] aceasta să dă gratis sholerilor.

§16. Shoalele acestea să vor forma acum, deodată, câte una în[6] fiecare ocol, prin urmare, în6 numer[1] de 63, şi să vor aşaza în[6] satele cele mai înpoporate[6] din centrul ocoalelor. Depart(amentul) Averilor Bisericeşti şi a<l>[3] Învăţăturilor[6] Publice se va îngrije[8], după vreme şi după închipuirea[6] mijloacelor sale, a înmulţi[6] aseminea sholi şi pe la alte sate, începând[6] înfiinţarea[6] lor mai întâiŭ[6] pe la moşiile monastireşti din cuprinsul ţărei, ca unele ce înfăţoş(e)ază[6] mai multă înlesnire[6] pentru realizarea acestui scopŭ. Ocârmuirea de acum înainte[6] nu va încuviinţa[6] înfiinţarea[6] de târguri, nici va slobozi hrisoave pentru acest sfârşât până a nu să încredinţa[6] mai întâiŭ[6] că proprietariul care cere acest feliŭ de dritŭ aŭ înfiinţat[6] shoală elementară în[6] locul care vo(i)eşte a se declara de târg.

§17. Obiectele de învăţătură[6] sânt:

a) religia,

https://biblioteca-digitala.ro

b) cetirea,

c) scrierea,

g) patru specii de aritmetică,

d) compuneri practice, precum contracturi, jalobe etc[9].

e) cunoştinţi practice de industrie, agricolă şi domestică, măsurarea pământului[10] şi a vaselor, cunoaşterea măsurilor etc[9].

§18. Obiectele acestea sânt[10] înpărţite[6] pe curs de trei ani.

Pentru întocmai
Drămescu<m.p.>.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 10/1842, f. 5r şi 16v. Orig., c. neagră; sigiliu de închidere în ceară roşie, bine păstrat; ANEXA la f. 9r, copie, c. neagră.

---

[1] Aşa în text.

[2] Loc lăsat necompletat.

[3] Omis.

[3bis] Semnătura «Poen(aru)», lectură nesigură.

[4] Numărul «1.725» a fost completat de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[5] Numărul «26» a fost completat de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[6] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[7] Aşa în text pentru «ei».

[8] Aşa în text. Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[9] Pentru cuvântul «etc.» a fost folosită prescurarea din paleografie latină.

[10] Sunetul «â» a fost redat prin litera «î».

3 **23 noiembrie 1857**

Onoratului Departament al Cultului şi al Enstrucţii Publice,

Al său revizor ţân(u)turilor Botoşani şi Dorohoi,
Raport.

Cu prilejul reviziei prin ţinut<ur>[1]i ce au făcut iscălitul, mergând pe la Monastirea Vorona, ţin(u)t(ul) Botoşani, care este îndatorită a clădi[ri][2] şcoală pentru învăţătura tinerimei săteni, încredinţindu-mă că şcoala are cu mult mai în[n]ainte de marşa ei, la care mergând, am găsât un dascal bunişor, cu liafă de 400 lei pe anu' şi pământurile după Aşăzământ. Acesta paradosăşti 22 şcoleri, învăţându-i cetirea, scrierea, catihisul, aritmetica, Ceaslovul, Psaltirea şi cântările pe Psaltichie. Toate cărţile trebuitoare pentru fieşcare şcoleriu li se dă gratis de la monastire.

Depun de doaă ori pe anu eczamin formal în prezenţa sfinţii sale arhimandritului stariţ şi a soborului aceştia monastiri.

https://biblioteca-digitala.ro

Casa şco(a)lei este pre(a) bună, durata de bârne <de>[3] stejar, mai mult trainică decât zidul de cărămidă, destul de mare, cu patru odăi mari, sobi bune, fereşti buni[2], uşi bune, bine tencuită şi văruită curat. Are ogradă mare şi bună. Grajdiu cu şură, beciu, bucătărie osăbită cu 2 odăi, încât nu mai ceri nevo(i)e de o altă clădire zadarnică. Însă fiindcă să găsăşti acoperită cu stuh, deşi destul de trainic, dar ca să fie întocmai după planu, nu trebui(e) decât a să şindeli, despre care, cu respect, să supune[i][2] cunoştinţii Onor(atului) Departament.

Io(rgu) Mavrodin comis <m.p.>.

No. 120.
1857 no(i)emv(rie) 23.

<sus, de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, înregistrarea (data primirii actului):>
<1857>[3], no(i)emvr(ie) 28.

<dedesubt, tot sus, o ştampila de înregistrare, care are legenda:
«Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice.
No. 4191[4].
Intrată la 28 no(i)em(vrie)[5]1857[6]»[7].

<marginal, de a treia mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră, rezoluţia:>
Secţie I-a
Spre ştiinţă.
<dedesubt, de a patra mână, cu al cincilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

T. ...[8] <m.p.>.

<tot marginal, tot de a patra mână, cu al cincilea tip de cerneală neagră, rezoluţia:>
4 iunie.
Să va da ştiinţă despre înfiinţare(a) scoalei acestia Secţiei I, spre a să înainti lucrările cuvenite.
Iar pentru înbunătăţire(a) de care să arată că are nevo(i)e această casă, prin S(ecţia) II, să va face cuvenita mijlocire stareţului de Vorona.

T. ...[9] <m.p.>.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 1r-v. Orig., c. neagră; o copie autentificată (de şeful biroului I. Apostoliu) a acestui raport se găseşte în MCIP -Moldova, dos. 176/1858, f. 2r, c. neagră.

---

[1] Rupt la şnuruirea dosarului.

https://biblioteca-digitala.ro

[2] Aşa în text.
[3] Omis.
[4] Numărul «4.191» a fost completat tot de a doua mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.
[5] Formula «28 no(i)em(vrie)» a fost completat tot de a doua mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.
[6] Ultimele două cifre ale anului, «57», a fost completate tot de a doua mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.
[7] Conţinutul ştampilei «Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice. No. …, Intrată la..., 18...» a fost imprimat în cerneală indigo.
[8] Semnătură indescifrabilă.
[9] Semnătură indescifrabilă, căci s-a scris doar litera «T».

4 **5 iunie 1858**

Precuv(ioşiei) sale arhim(andrit) Iosif, egum(enul) M(onasti)rei Vorona,

D(umnea)lui revizor(ul), com(i)s(ul) Iorgu Mavrodin, încă[1] din trecutul an 1857 aŭ adus la cunoştinţă, prin raportul no. 120, că pre(a)cuv(ioşia) voastră aţi binevoit a[2] clădi casa de scoală de pe moşia încungiurătoare[1] acei m(o)n(a)s(ti)ri, [de neapărat să socoate ca în locul acoperemântului de stuh să se şândiliască][3].

Deci, acest Minister al Cult(ului) şi al Instr(ucţiei) Publice cu onoare vă adres(e)ază[4] a sa mulţămire pentru o aşa lucrare de obştesc folos şi vrednică de un barbat luminat şi iubitor de cultura naţiei. Şi ca pe un barbat înzestrat[1] cu anume calităţi, vă poftește să binevoiţi a regula acoperirea unei asemine(a) casă cu şindilă, spre ferire de orice primejdie de foc[5].

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>
Pr(inţul) Dimitrie A. Cantacuzino <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>
Seş s(e)c(ţiei),
<de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, semnătura:>
C(ostantin) Cristodulo Cerchez <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>
Secţia a II<-a>[6].
No. 4.542[7].
1858, iunie 5[8] zile.

<pe verso-ul primei file a scrisorii, sus, de a cincea mână, cu al cincilea tip cerneală neagră, înregistrarea:>

https://biblioteca-digitala.ro

Pri[i]mit, iuni(e) 14.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 10/1842, f. 7r-v. Orig., c. neagră; conceptul acestui raport se găseşte în MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 3r-v, hârtie albastră, c. neagră.

---

[1] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[2] În concept, formula «pr(ea)cuvi(oşia) v(oastră) aţi binevoit a» a fost scrisă de a doua mână, care a corectat textul conceptului, deasupra rândului, după ce a tăiat formula: «după soliditatea cu care s-aŭ clădit de pricuvioşiea [~~ta~~] voastră». Cuvântul «ta» a fost tăiat de mâna care a conceput textul, după care a scris cuvântul «voastră».

[3] Formula «de neapărat să socoate ca în locul acoperemântului de stuh să se şăndiliască» se regăseşte doar în conceptul acestui document, unde a fost tăiată cu trei linii oblice de o a doua mână, care a corectat textul conceptului.

[4] Cuvântul «adresează» a fost corectat de a doua mână, care a corectat textul, din formula «adresându-vă».

[5] În concept, formula «cu onoare vă adresează a sa mulţumire pentru o aşa lucrare de obştesc folos şi vrednic de un bărbat luminat şi iubitor de cultura naţiei şi ca pe un barbat înzestrat cu asemene(a) calităţi, vă poftește să binevoiţi a regula acoperirea unei asemine(a) casă cu şindilă spre ferire de orice primejdie de foc» a fost scrisă de a doua mână, care a corectat textul conceptului, deasupra rândului, după ce a tăiat formula neterminată: «cu onoare vă poftește să binevroiţi a pune în lucrare ceruta înbunătăţire la arătata casa, urmând ca să [...]».

[6] Omis.

[7] Numărul «4.542» a fost completat de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră.

[8] Numărul «5» a fost completat de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră.

5 **5 iunie 1858**

Ministeriul Cultului şi al Instrucţiei Publice,
Secţia a II[1]<-a>[2],
No. 4.556[3],

Cătră Secţia I[4],

1858[5] iunie[6] 5[7] zile[8],
Iaşii[9].

Trimiţându-să acei secţii întocmai copie de pe raportul d(umi)s(ale) revizor(ului) com(i)s(ul) Iorgu Mavrodin, no. 120, din 23 no(i)emvr(ie) anul trecut 1857, i se scrie a regula cele de cuviinţă [numai][10] întru ceea ce priveşte modul învăţăturei, aşa precum pentru acoper<i>[11]rea din noŭ a acei scoli s-aŭ înaintit, tot acum, cuvenitele lucrări[12].

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

Pr(inţul) Dimitrie A. Cantacuzino <m.p.>.

https://biblioteca-digitala.ro

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>

Şef m(esei),

<de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

C(onstantin) Cristodulo Cerchez <m.p.>.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii (4v), sus, în colul din dreapta, de cincea mână, cu al cincilea tip cerneală neagră, notiţa arhivistică:>

Sc(oala) sătească de pe moşia Mon(a)s(ti)r(ii) Voronii, din nou[13].

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 176/1858, f. 1r şi 4v. Orig., c. neagră; conceptul acestui raport se găseşte în MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 4r-v şi f. 11v, hârtie albastră, c. neagră.

---

[1] Formula «<S>ecţia a II» a fost completat de mâna care a scris textul, cu acelaşi tip de cerneală neagră.

[2] Omis.

[3] Numărul «4.556» a fost completat ulterior, de a patra mână, cu al patrulea tip cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[4] Formula «Secţia I» a fost completat de mâna care a scris textul, cu acelaşi tip de cerneală neagră.

[5] Cifra «8» de la anul 1858 a fost completată de mâna care a scris textul, cu acelaşi tip de cerneală neagră.

[6] Luna «iunie» a fost completat de mâna care a scris textul, cu acelaşi tip de cerneală neagră.

[7] Numărul «5» a fost completat ulterior, de a patra mână, cu al patrulea tip cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[8] Cuvântul «zile» a fost completat de mâna care a scris textul, cu acelaşi tip de cerneală neagră.

[9] Antetul «Ministeriul Cultului şi al Instrucţiei Publice/S.../No. .../Cătră .../185.../Iaşii» a fost tipărit.

[10] Cuvântul «numai» se regăseşte doar în conceptul acestui document, unde a fost tăiat ulterior cu o linie, de a doua mână, care a corectat conceptul, cu al doilea tip cerneală neagră.

[11] Rupt la şnuruirea dosarului.

[12] În conceptul acestui document, formula «ceea ce priveşte modul învăţăturei, aşa precum pentru acoperirea din noŭ a acei scoli s-aŭ înaintit tot acum cuvenitele lucrări» a fost scrisă de a doua mână, care a corectat textul conceptului, deasupra rândului, cu al doilea tip cerneală neagră, după ce a tăiat formula: «cât să atinge de [~~priveşte~~] învăţetură».

[13] Pe verso-ul celei de-a doua file a conceptului (f. 11v), de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, există notiţa arhivistică: «159 D(ellă). L(a) d(ellă) Voruna».

https://biblioteca-digitala.ro

6 **14 iunie 1858**

Adresul Onoratului Dipartament al Averil(o)r Bisericeşti şi al Instrucţiil(o)r Publice, supt no. 4.542, din 5 a curgătoarei, cu mult onor s-au pri[i]mit.

<1>[1]858, iuni(e) 14.

Iosif arh(i)m(andrit) M(o)n(a)s(tirii) Vorona <m.p.>.

SJAN-Iaşi, MCIP – Moldova, dos. nr. 253/1857, f. 6r. Orig., hârtie albastră, c. neagră.

[1] Omis.

7 **14 iunie 1858**

Adresul Onoratului Dipartament al Averil(o)r Bisericeşti şi al Instrucţiil(o)r Publice, supt no. 4.607, din 6 a curgătoarei, cu onor s-au pri[i]mit.

<1>[1]858, iuni(e) 14.

Iosif arh(i)m(andrit) M(o)n(a)s(tirii) Vorona <m.p.>.

<dedesubt, de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, notiţa:>
No. 4.607.
Pentru rânduire(a) lui Neculai Mavrodin de locotenent de revizii.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 7r. Orig., c. neagră.

[1] Omis.

8 **16 iunie 1858**

Preacuvioşiei sale arhimandritului Iosif, egumenul Monastirei Vorona,

Din raportul sub no. 120 a revizorului la acelŭ ţinut, primindu-se ştiinţă că la acea Sfântă[1] Monastire a Voronei se găseşte, încă[2] mai dinainte[3] înfiinţată[2], o scoală săteană cu un profesorŭ[4] salarieatŭ cu 400 lei pe anŭ şi pământurile[1] după Aşezământŭ[1], earŭ[5] scolerii sânt[1] în[2] numărŭ de 220[6] (sic!), depuindŭ doue[5] ezamine[5] pe anŭ, dându[1]-li-se gratisŭ de către Monastire şi toate cărţile trebuitoare, Ministeriulŭ acesta de Cultŭ şi Instrucţie Publică se grăbeşte a vă esprima[5] mulţămirile şi recunoştinţa sa pentru o asemine[5] frumoase[5] îngrijire[2] [din partea Monastirei][7] pentru creşterea tinerimei[5] sătenilorŭ de pe moşiea[5] ei, prin care faptă de binefacere, Monastirea se arată în[2] totulŭ demnă de sfânta[1] sa menire.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi, deci[8], Ministeriulŭ, după datoriea[5] ce are, voindŭ ca[9] ace scoală să[9bis] fie[10] organizată pe bazele cerute pentru închizăşluire(a) şi buna ei prosperare în[2] viitoriŭ, conformŭ scopului[11] şi dorinţei pentru care monastirea o aŭ înfiinţatŭ, cu onoare face poftire preacuvioşiei voastre să[9bis] binevoiţi a da Ministeriului ştiinţa despre adevarata stare şi administraţiea de acum a acei scoale, pentru ca prin înţălegire[2] cu preacuvioşia[5] voastră să[9bis] se poată regula cele de cuviinţă.

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

Pr(inţul) Dimitrie A. Cantacuzino <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>

Sef secsiei,

<de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

Melidon <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>

Secţia I-a.

No. 5.047[12].

1858, iunie, în 16[13] zile.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii (15v), la mijlocul foii, tot de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, adresa:>

Si<c>[14]rit.

Pricuvioşii sale arh(imandritului) Iosif, egumen(ul) Măn(ă)s(tirii) Vorona,

No. 5.047[15].

Prin Isp(ră)v(nicia) ţin(u)t(ului) Botoşănii[16].

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 10/1842, f. 6r-v şi 15v. Orig., c. neagră, sigiliu de închidere rupt; conceptul acestui raport se găseşte în MCIP – Moldova, dos. 176/1858, f. 5r-v şi 8r-v, hârtie albastră, c. neagră.

---

[1] Sunetul «â» a fost redat prin litera «î».

[2] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[3] În concept, formula «încă mai dinainte» a fost scrisă ulterior, deasupra rândului, de aceeaşi mână, cu aceeaşi cerneală.

[4] Sunetul «s» a fost redat prin literele «ss».

[5] Aşa în text.

[6] În realitate este vorba de «22» şcolari. În concept, numărul «22» a fost corectat de aceeaşi mână, cu aceeaşi cerneală din numărul «200», pe care tot ea îl scrisese mai înainte, dar ultima cifră zero a numărului «200» nu a fost afectată de această corectură,

https://biblioteca-digitala.ro

așa încât numărul corectat pare a fi «220», fiind preluat întocmai în acest document oficial.

[7] Formula «din partea Monastirei» se regăseşte doar în conceptul acestui document.

[8] Formula «și deci» a fost scrisă deasupra rândului de aceeași mână cu aceeași cerneală, după ce a tăiat formula «pentru care», pe care tot ea o scrisese mai înainte.

În concept, formula «și deci» a fost scrisă deasupra rândului de aceeași mână cu aceeași cerneală, după ce a tăiat formula «pentru care», pe care tot ea o scrisese mai înainte.

[9] În concept, cuvântul «ca» a fost scris deasupra rândului de aceeași mână cu aceeași cerneală, după ce a tăiat formula «a vide(a)», pe care tot ea o scrisese mai înainte.

[9bis] Sunetul «ă» a fost redat prin litera «e».

[10] În concept, formula «să fie» a fost scrisă în continuarea rândului de aceeași mână, cu aceeași cerneală, după ce a tăiat formula «organ(izată) cu generozitate înființată de monastire», pe care tot ea o scrisese mai înainte.

[11] În concept, cuvântul «scopului» a fost scris deasupra rândului de aceeași mână cu aceeași cerneală, după ce a tăiat formula «dorinţilor ce», pe care tot ea o scrisese mai înainte.

[12] Numărul «5.047» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[13] Numărul «16» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[14] Omis.

[15] Numărul «5.047» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[16] Formula «Prin Isp(ră)v(nicia) ţin(u)t(ului) Botoşănii» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

9 **16 iunie 1858**

Onorat(ului) Departament al Averilor Bisăricești și al Instrucţii Publici,

Isprăvniciea ţinutului Botoşanii,
Raport

Pachetili acelui Onorat Ministeriu, cu no. 4.542 şi 4.507, prin priv(ighito)r(ul) ocol(ului) Siret înmânându-si sfinţii sali arh(imand)r(i)tu' Monastirii Vorona, adiverinţili ci au dat di a lor priimiri cu supuniri să comunică.

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>
În lipsa, Ionescu[1] <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>
Biuroul Reg(histraturii)[2]
No. 6.576.

https://biblioteca-digitala.ro

1858, iunii 16.

Şăf biroului[3],
N. Vasiliu[4] <m.p.>.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii (10v), la mijlocul foii, tot de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, adresa:>

Onorat(ului) Depart(ament) al Averilor Bisăriceşti şi al Instrucţii Publici,
No. 6576.

<sus, iar recto-ul primei file a scrisorii, de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, înregistrarea (data primirii actului):>

În 18 iunie,
S(ecţia) II,
Spre ştiinţă.
T. ...[5] <m.p.>.

<dedesubt, tot pe recto-ul primei file a scrisorii, sus, o ştampila de înregistrare, care are legenda:>

«Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice,
No. 2.245[6],
Intrată la 18 iunie[7]1858[8]»[9].

<marginal, tot pe recto-ul primei file a scrisorii, de a cincea mână, cu al cincilea tip de cerneală neagră, rezoluţia:>

La actă.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii (10v), marginal, tot de şasea mână, cu al şaselea tip cerneală neagră, notiţa arhivistică:>

Casă de Shoală.
159 D(ellă).

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 5r şi 10v. Orig., c. neagră, sigiliu de închidere în ceară roşie rupt.

---

[1] Numele «Ionescu», lectură nesigură. Dacă lectura semnăturii se adevereşte, ar fi vorba de profesorul de agronomie Ioan Ionescu de la Brad, ce era şi director în Academia Mihăileană (Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri şi note contimporane*, cu o *Prefaţă* analitică de Gh. Ghibănescu, Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1892, p. 113).

[2] Cuvântul «Reg(histraturii)», lectură nesigură.

[3] Aşa în text.

[4] Semnătura «Vasiliu», lectură nesigură.

[5] Semnătură indescifrabilă, căci s-a scris doar litera «T».

https://biblioteca-digitala.ro

[6] Numărul «2.245» a fost completat de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră.

[7] Formula «18 iunie» a fost completată de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră.

[8] Ultimele două cifre ale anului, «58», a fost completate de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră.

[9] Conţinutul ştampilei «Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice. No. …, Intrată la..., 18...» a fost imprimat în cerneală indigo.

10 **1 iulie 1858**

Adresa Onoratului Dipartament al Cultului şi a<l>[1] Instrucţiilor Publice, cu no. 5.047 din 16 iunie, s-au pri[i]mit la această Monastire Vorona.

1858, iulie 1-iu.

Iosif arh(imandrit), igumen M(o)n(a)s(tirii) Vorona <m.p.>.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 14r. Orig., c. neagră.

---

[1] Omis.

11 **5 iulie 1858**

Cu alăturari[1].

Onorat(ului) Departament al Cultului şi al Instrucţii Publici

Isprăvniciea[2] ţin(u)t(ului) Botoşanii,
Raport.

Adresa cu no. 5.047 din part(e)a acelui Onorat Departament către sfin(ţia) sa egominul Monastirei Vorona, prin privighitorul ocol(ului) Siret însă<m>[3]nându-si adiverinţa luată di a lui pri[i]mire, supus, în alătorari, să pridstavlisăşti.

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

...[4] <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>

No. 7.536[5],

1858, iulii 5,

Reghistratura.

Şăf mesii
N. Vasiliu[6] <m.p.>.

https://biblioteca-digitala.ro

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii (16v), la mijlocul foii, tot de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, adresa:>

Onoratului Dipartam(ent) Cult(ului) şi Instrucţii Publici,

Is(prăvnicia) Botoşani.

No. 7.536.

<sus, iar pe recto-ul primei file a scrisorii, o ştampila de înregistrare, slab imprimată, care are legenda:>

«Departamentul Cultului şi al Instrucţiei Publice.

No. 2.678[7].

Intrată la 7 iulie[8] 1858[9]»[10].

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, deasupra ştampilei, de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră, rezoluţia:>

Secţia II,

Spre a-i sluji de regulă în lucrările sale.

Dimitrie Cantacuzino <m.p.>.

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, marginal, de a cincea mână, cu al cincilea tip de cerneală neagră, rezoluţia:>

La actă.

<pe a doua filă a scrisorii (16v), marginal, de şasea mână, cu al şaselea tip cerneală neagră, notiţa arhivistică:>

159,

L(a) d(ellă),

Scoală la M(onasti)rea Voruna.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 13r şi 16v. Orig., c. neagră, sigiliu de închidere în ceară roşie rupt.

---

[1] Lipseşte anexa.

[2] Aşa în text.

[3] Omis.

[4] Semnătură indescifrabilă.

[5] Numărul «7.536» a fost completat de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[6] Semnătura «Vasiliu», lectură nesigură.

[7] Numărul «2.678» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[8] Formula «7 iulie» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[9] Ultimele două cifre ale anului, «58», au fost completate de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

https://biblioteca-digitala.ro

[10] Conţinutul ştampilei «Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice. No. …, Intrată la..., 18...» a fost imprimat în cerneală indigo.

12 **16 iulie 1858**

Onoratului Dipartament al Cultului şi al Instrucţiunil(o)r Publice,

Asupra adresului acelui Onorat Dipartament cu no. 5047, din 16 iunie, prin care să cere ştiinţă ca dacă pe proprietaoa[1] aceştii monastiri casa ce este înfiinţată pentru şcoală ar fi în calitate, după raportul dat de revizorul acelui Onorat Dipartament, cu onor să aduce la cunoştinţă că asăminea scoală mai de mulţi ani este înfiinţată pentru învăţătura tinerimei sătene, pentru care şi este alcătuit un înadins dascăl cu ştiinţă, unde învaţă peste 20 scoleri la cetire, la cântări, la scrie<re>[2] şi la aritmetică, mulţămindu-să pe dascal cu puţină lefuşoară şi pământ după Aşăzământ. Însă să lămureşte că scoleri(i) mai mulţi studiiază[1] în timpul (i)ernii, iară vara unii sânt luaţi de părinţii lor la cultura pământului, atât spre înlesnirea datoriei ce-i urmiază[1], cât şi procurarea vieţuirii lor.

Iar cât pentru casa de şcoală, după calitatia[1] trăinicimei[1] şi a poziţiei ce să găseşte, cât şi a destulului loc şi a acareturilor ce are, îi lipseşte numai acoperiria[1] cu draniţă, pentru care mon(a)s(ti)ria neîntârziet are îngrijere(a) a o acoperi.

Aceste(a) cu onor să aduce la cunoştinţa Onoratului Dipartament.

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

Iosif arh(imandrit), igumen M(o)n(astirii) Vorona <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>

No. 38,

1858, iulie 16.

<pe a doua filă a scrisorii (7v), la mijlocul foii, tot de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, adresa:>

Onoratului Dipartament al Cultului şi al Instrucţiilor Publice.

No. 38.

De la Mon(a)s(tirea) Vorona

<iar pe recto-ul primei file a scrisorii, jos, sub semnătura egumenului, o ştampila de înregistrare, care are legenda:>

«Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice.

No. 2.923[3].

Intrată la 18 iulie[4] 1858[5]»[6].

https://biblioteca-digitala.ro

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, sus, de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră, rezoluţia:>

În 18 iulie 1858.

S(ecţia) I va ave(a) în videre la facerea statisticii şi această scoală, scriindu-să totodată şi egumenului acestei m(onasti)ri de a urma cu trimiterea catalogului şi a relaţiei despre starea materială şi <s>[2]cientifică a acestei scoli la fiecare trei luni.

Pr(inţul) Dimitrie A. Cantacuzino <m.p.>.

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, jos, sub ştampila de înregistrare, de a cincea mână, cu al cincilea tip de cerneală neagră a doua rezoluţie:>

La actă, fiindcă s-au înaintit lucrările poroncite prin ţitata rezoluţie.

I. Gane <m.p.>.

<pe a doua filă a scrisorii (7v), sus, în colul din dreapta, de şasea mână, cu al şaselea tip cerneală neagră, notiţa arhivistică:>

Sc(oala) de la Mon(a)s(ti)r(ea) Vorona.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 176/1858, f. 6r şi 7v. Orig., c. neagră; sigiliu de închidere al Mănăstirii Vorona, în ceară roşie, slab imprimat, foarte bine conservat.

---

[1] Aşa în text.

[2] Omis.

[3] Numărul «2.923» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[4] Formula «18 iulie» a fost completată de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[5] Ultimele două cifre ale anului, «58», au fost completate de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[6] Conţinutul ştampilei «Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice. No. ..., Intrată la..., 18...» a fost imprimat în cerneală indigo.

13 **8 decembrie 1858**

Arhierească blagoslovenie tri[i]metim preacuvioşii tale![1]

După cele ce am scris preacuvioşii tale, supt[2] no. 657 din anul 1854, şi no. 1.725 din anul 1857, pentru rădicarea de şcoli la moşiile care înposesuează[3] monastirea după înadins[3] plan, care ţi s-au trimis cu no. din urmă, apropiindu-să acum pregătirea budgetelor pentru anul viitoriu 1859, scriem preacuvioşii tare ca să regulezi condei(e)le trebuitoare pentru rădicarea de şcoli şi pe la moşiile ce gospodăreşte acea m(o)n(a)s(ti)re, după citatul plan, şi care în[3] primăvara viitoare numaidecât să să pu(i)e în[3] lucrare.

https://biblioteca-digitala.ro

Iară acum, de pri[i]mire şi întocmai urmare, ne vei răspunde fără întârziere[4].

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

Sofr(onie) mitr(opolit) <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>

D(ire)c(tor) mitrop(o)l(iei),

Varahiil <m.p.>.

Secţia I,

No. 1938[5]![1]

1858, dechemvr(ie) 8[6].

<jos, tot pe recto-ul primei file a scrisorii, de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră, însemnarea:>

S-au pri[i]mit, dechem(v)r(ie) 15.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii (13v), la mijlocul foii, tot de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, adresa:>

Preacuvioşii sale arhim(andritului) Iosif,

egumen(ul) sf(intei) M(o)n(a)s(ti)ri Vorona,

ţinutul Botoşani[7],

No. 1938[8].

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 10/1842, f. 8r şi 13v. Orig., c. neagră; sigiliu de închidere al mitropolitului Sofronie, aplicat în ceară roşie, foarte bine păstrat; în cerneală albastră, ştampila poştei din Iaşi, cu data «9/12».

---

[1] Semnul exclamării a fost pus de cel care a întocmit scrisoarea.

[2] Aşa în text.

[3] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[4] Sunetul «î» a fost redat, mai întâi, prin litera «î» şi apoi prin slova «ъ».

[5] Numărul «1938» a fost scris de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[6] Numărul «8» a fost scris de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[7] Formula «ţinutul Botoşani» a fost scrisă de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[8] Numărul «1938» a fost scris de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

14 **22 decembrie 1858**

Principatele Unite,

Ministeriul Cultului şi al Instrucţiei Publice

din Principatul Moldovei ,

S(ecţia) I-a [1],

No. 13.354[2].

https://biblioteca-digitala.ro

Cătră d(umnealui) profesorulŭ scolei publice de bă(i)eţi din
Mon(a)s(tirea) Vorona,
ţinutulŭ Botoşanii[3],

1858[4], decembrie[5] 22[6] zile[7],
Iaşii[8].

Spre a să feri repetarea conrenspundenţiilor[9] pentrŭ trimetirea de cataloage, să trimete d(umita)le, odată cu acesta, un no. de 5 ezemplare[9] cataloagi lunare[10] şi 2 ezemplare[9] semestr(i)ale, spre a sărvi la trebuinţa acei scoli pe întreg[11] anul viitoriŭ 1859 şi, totodată, să scrie ca la finitul fiecăriea[9] luni să trimeţi regulat acestui Ministeriu notele ce ar dobândi elevei[9] di la acea scoală.

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>
D(irector) D(epartamentului) Dulcescu <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>
Şef secţiei,
<de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, semnătura:>
Melidon <m.p.>.

<tot pe recto-ul primei file, de a cincea mână, cu al cincilea tip de cerneală neagră, înregistrarea:>
Primit, ghenar(ie) 6, <1>[12]859.

SJAN-Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 10/1842, f. 10r-v. Orig., c. neagră.

---

[1] Formula «S(ecţia) I-a» a fost completată ulterior, de mâna care a scris textul, cu acelaşi tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[2] Numărul «13.354» a fost completat ulterior, de a patra mână, cu al patrulea tip cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[3] Formula «d(umnealui) profesorulŭ scolei publice de bă(i)eţi din Mon(a)s(tirea) Vorona, ţinutulŭ Botoşanii» a fost completat ulterior, de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[4] Cifra «8» de la anul 1858 a fost completată ulterior, de mâna care a scris textul, cu acelaşi tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[5] Luna «dechemvrie» a fost completată ulterior, de mâna care a scris textul, cu acelaşi tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[6] Numărul «22» a fost completat ulterior, de a patra mână, cu al patrulea tip cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[7] Cuvântul «zile» a fost completat ulterior, de mâna care a scris textul, cu acelaşi tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[8] Antetul «Principatele Unite/Ministeriul Cultului şi al Instrucţiei Publice din Principatul Moldovei/S.../No. .../Cătră .../185... zile/Iaşii» a fost tipărit.

[9] Aşa în text.

https://biblioteca-digitala.ro

[10] Cataloagele tipărite şi necompletate se află în Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice-Moldova, ds. nr. 10/1842, f. 14r-31v.

Pe f. 31v se află prima certificare arhivistică a dosarului, scrisă cu slove chirilice: «Aceasta supt şnurul şi pecetea Monastirei Vorona cuprinde treizăci şi una file şi să adivereşti. 1859 avg(u)st 3. Epifanie ieromonah». Din certificare, formula «şnurul şi pecetea» a fost corectată de o a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, din formula «şnurul peceţii».

Pe f. 33v se află a doua certificare arhivistică a dosarului, scrisă cu alfabet latin: «Dosariul de facia, numerar, sfaruit şi sigilat, coprinde file treizeci şi trei, no. 33, pentru care se adevereşte. 1866 iunii 7. Arhivist I. Dulcescu <m.p.>».

[11] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[12] Omis.

15 **23 ianuarie 1859**

Onoratului Dipartament al Cultului şi al Instrucţiilor Publice,

Plicul cu no. 13.354, din 22 dechemvrie a anului contenit, în alăturare cu 5 ecsemplare cataloage şi doau ecsemplare semestr<i>[1]ale adresate [ca][2] cătră profesorul scoalei publice de la Monastirea Voronii, în privire că un asămine(a) profesor nu este care să poată răspunde la asăminia relaţii cerute de Onor(atul) Dipart(ament), afară de un dascalaş ce până acum particulari au fost îndatorit de Mon(a)s(ti)re a ţini scoală în sat, numai pentru nevoia lăcuitorilor ce ar ave(a) aplecare a-şi învăţa copii(i) măcar cele mai de nevo(i)e rugăciuni, despre care, cu onor, să face cunoscut.

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

Iosif arh(imandrit), igumen M(o)n(astirii) Vorona <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>

No. 7.

1859 ghenarii 23.

<pe a doua filă a scrisorii (10v), la mijlocul foii, tot de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, adresa:>

Onoratului Dipartament al Cultului şi al Instrucţiilor Publice

No. 7 şi No. 8.

<iar pe recto-ul primei file a scrisorii, sus, o ştampila de înregistrare, care are legenda:>

«Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice.

No. 457[3].

Intrată la 4 febr(uarie)[4]1859[5]»[6].

https://biblioteca-digitala.ro

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, sus, de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală, rezoluţia:>

S(ecţia) I,

La actă.

T. ...[7] <m.p.>.

<pe a doua filă a scrisorii (10v), sus, în colul din dreapta, de şasea mână, cu al şaselea tip cerneală neagră, notiţa arhivistică:>

Sc(oala) de la M(o)n(a)s(ti)re(a) Vorona, la no. 13.354.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 176/1858, f. 9r şi 10v. Orig., c. neagră, sigliul de închidere în ceară roşie, slab imprimat şi rupt; al doilea sigiliu, de şnuruire al dosarului, tot în ceară roşie, slab imprimat, dar bine păstrat.

---

[1] Omis.

[2] De prisos.

[3] Numărul «457» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[4] Formula «4 febr(uarie)» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[5] Ultimele două cifre ale anului, «59», au fost completate de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[6] Conţinutul ştampilei «Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice. No. …, Intrată la..., 18...» a fost imprimat în cerneală indigo.

[7] Semnătură indescifrabilă, căci s-a scris doar litera «T».

16 **11 septembrie 1859**

Onorabilului Ministeriŭ al Cultului şi al Instrucţiei Publice,

În satul Poeana[1], de pe moşiea[1] încunjurătoare acestei M(ona)stiri Vorona, s-aŭ găsit începută zidirea unei casă de scoală, a cărie gătire rămâne a se prevedea între condiţiile împosesuirei moşiei în sarcina posesorului. Ear[1] până la a ei gătire, care nu se va putea efectua decât în toamna anului viitor, această Comisie Regulătoare Averilor Monastireşti este de socotinţă ca Onor(abilul) Ministeriŭ să reguleze trimeterea profesorului trebuitor cu onorar din Casa Scoalelor.

Aşa precum, tot în acel sat, este o casă care[a], cu îmbunătăţirile şi înzestrările ce Comisiea[1] aŭ regulat a li se face chiar acum, va putea foarte bine servi pentru scoală până la gătirea celeilalte.

De punerea la cale ce va face, Onor(abilul) Ministeriŭ este poftit a comunica ştiinţă.

P(entru) prezident Comisiei,

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

https://biblioteca-digitala.ro

Arhimandr(it) Melhisedec[2] <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>

Secretar, C(onstantin) Cristodulo Cerchez <m.p.>.

No. 602.

1859, septemvri(e) 11.

M(o)n(a)s(tirea) Vorona

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, sus, o ştampila de înregistrare, care are legenda:>

«Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice.

No. 5.088[3].

Intrată la septemv(rie) 12[4], 18<59>[5]»[6].

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, sus, de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală, în grafie latină, rezoluţia:>

S(ecţia) 2-a

a) se va răspundi în contractu terminarea scolii;

b) se va comunica, sept. I[7], ştiinţia[8] că[9] se poate[10] trimete profesoru la astă[9] moşii[11].

V(asile) A(lexandrescu) <m.p.>.

<pe a verso-ul celei de-a doua file a scrisorii (f. 20v), sus, în colul din dreapta, de a cincea mână, cu al cincilea tip cerneală neagră, notiţa arhivistică:>

Dellă.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 17r şi 20v. Orig., c. neagră.

---

[1] Aşa în text.

[2] Este vorba de viitorul episcop Melchisedec Ştefănescu.

[3] Numărul «5.088» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[4] Formula «septemv(rie) 12» a fost completată de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[5] Ultimele două cifre ale anului, «59», au fost omise.

[6] Conţinutul ştampilei «Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice. No. …, Intrată la..., 18...» a fost imprimat în cerneală indigo.

[7] Aici a fost pusă data pe stil vechi, în vreme ce restul acestui document are datele de redactare şi de primire pe stil nou. Această dată pe stil vechi (Această dată pe stil vechi «sept. I» arată că răspunsul a fost trimis rapid.

[8] Sunetele «şti» au fost redate prin literele «sci», iar sunetul «ţ» a fost redat prin litera «t».

[9] Sunetul «ă» a fost redat prin litera «a».

[10] Diftongul «oa» a fost redat prin litera «ó».

https://biblioteca-digitala.ro

[11] Sunetul «ş» a fost redat prin litera «s».

17 **17 septembrie 1859**

Epistolă
La Secţiea[1] 1-ia,
No. 7.558[2],
1859 sept(embrie) 17[3].

Potrivit resoluţiei Onorabelei Camere no. 5.088, însămnată pe adresa no. 602 a Comisiei Regulatoare Averilor Monastireşti, mijlocitoare de a se trimete profesorul trebuitor cu onorar din Casa Scoalelor pentru scoala sătiască de pe moşiea[1] încungiurătoare M(o)n(a)s(ti)rei Vorona, unde arătata Comisie <au>[4] încredinţat că au pregătit acum deodată un local înadins pentru acest sfârşit până la teminarea în totul a zidirei închipuită, subscrisul cu onoare comunică despre aceasta ştiinţi acei Onorabele Secţii, spre cuvenita din parte-i regulă.

SJAN-Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 18r-v. Orig. (concept), hârtie albastră, c. neagră.

---

[1] Aşa în text.

[2] Numărul «7.558» a fost completat de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[3] Numărul «17» a fost completat de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[4] Omis.

18 **18 septembrie 1859**

Onorabilului Ministeriu al Cultului şi al Instrucţiei Publice,

Pentru reparaţiea[1] acoperemântului scoalei din satul Poeana[1] a M(o)n(a)stirei Vorona urmând grabnică trebuinţă de următorul material:

100, una o sută prăşini[1],
20, doăzeci leaţuri,
500, cinci sute nu(i)ele şi
200, doă sute fuşcei.

Comisiea[1] Regulătoare Averilor Monastireşti, în dorinţa sa de a nu se întârzie deschiderea acestei scoli pentru care, prin adresa no. ...[2], aŭ şi mijlocit la Onor(atul) Ministeriŭ trimeterea profesorului, aŭ fost silită a ordona de<-a>[3] dreptul pristavului de pădure de a slobozi acel material în primirea comitetului economic a<l>[3] m(o)n(a)stirei, care este însărcinat cu facerea acei reparaţii, cu punere(a) înnainte însă de a nu se face cea mai mică stricăciune

https://biblioteca-digitala.ro

în pădure saŭ abatere de la regulile atingătoare de cruţarea ei şi de a se tăea[1] arătatul materieal[1] din unul din parchetele tă(i)ete în anii trecuţi, care ar trebui rărit conform Instrucţiunilor pentru păduri. Despre această măsură, despre care, după rânduială, ar fi trebuit mai întâi a se încunoştinţa pe Onor(atul) Ministeriŭ, Comisie grăbeşte a-i face cunoscut spre a da ordinele cuvenite Prefecturei şi revizorului respectiv, de a îndeplini formalităţile cerute la asemine(a) sloboziri de lemn din pădurile clerului şi de a înlătura orice stricăciune i-ar putea face în pădure.

P(entru) prezident,

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

Arhimandr(it) Melhisedec[4] <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>

Secretar, C(onstantin) Cristodulo Cerchez <m.p.>.

<tot de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>

No. 721,

1859, septemvri(e) 18,

M(o)n(a)s(tirea) Vorona.

<pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii (24v), la mijlocul foii, tot de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, adresa:>

Onorabilului Ministeriŭ al Cultului şi al Instrucţiei Publice,

No. 721.

<iar pe recto-ul primei file a scrisorii, sus, o ştampila de înregistrare, care are legenda:>

«Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice.

No. 5.385[5].

Intrată la 22 sept(embrie)[6]1859[7]»[8].

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, sus, de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală, rezoluţia:>

22 sept(embrie).

S(ecţia) 2,

Va deplini grabnic mijlocirea.

V(asile) A(le)x(andrescu)[9] <m.p.>.

<pe verso-ul celei de-a doua filă a scrisorii (24v), sus, de a cincea mână, cu al cincilea tip cerneală neagră, notiţa arhivistică:>

159,

L(a) d(ellă).

https://biblioteca-digitala.ro

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 21r-v şi 24v. Orig., c. neagră, sigiliu de închidere rupt.

---

[1] Aşa în text.

[2] Loc lăsat necompletat în text.

[3] Omis.

[4] Este vorba de viitorul episcop Melchisedec Ştefănescu.

[5] Numărul «5.385» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[6] Formula «22 sept(embrie)» a fost completată de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[7] Ultimele două cifre ale anului, «59», au fost completate de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[8] Conţinutul ştampilei «Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice. No. …, Intrată la..., 18...» a fost imprimat în cerneală indigo.

[9] Semnătura lui Vasile Alexandrescu, lectură nesigură.

19 **28 septembrie 1859**

La ingin(erul) reviz(or)[1] Luncescu,
La Prefeptura[2] distr(ictului) Botoşienii,
1859, sept(embrie) 28[3],
No. 7.992[4].

În privirea mijlocirei primită[5] de la Comisiune(a) Regulato(a)re a Averilor M(onasti)reşti, cu adresa no. 721, de a se slobozi[6] M(onasti)rei Vorona următorul[5] material:

100, una o sută[5] prăstini[7],
20, doădzieci[8] leaţiuri[9],
500, cinci sute nu(i)ele şi[10]
200 două sute fuşcini[11]

pentru reparaciune(a) acoperemântului[12] sco(a)lei din satul Poiana a numitei m(onasti)ri, Minist(erul) scrie Prefepturei[2] ca prin înţielegerea[13] cu ingin(erul) revis(or) Luncescu să[14] reguleze[1] slobodzire(a)[15] arătatului[5] material din unul din parchetele tă(i)ete[5] în[16] anii trecuţi[9] din pădurea înconjurăto(a)re[17] M(onasti)rei Vorona, dându[12]-l în[16] primire comitetului economicu a acei m(onasti)ri, ce este însărcinat[18] cu facere(a) unor asemene(a) reparaţii[9].

Iar de lucrare, încheind[16] jurnal lămuritor[5] câtimei[12] lemnului şi[10] a parchetului din care se va slobozi[1], un asemine(a) <jurnal>[19], iscălit[5] de dzisul[15] comitetŭ, să[14]-l supu(i)e, cu raportul, Minist(erului), fiind cu ce(a) mai de apro(a)pe privighiere, sub răspundere(a)[14] ei, a nu se cauza[6] vreo stricăciune[5] în[16] pădure[5].

https://biblioteca-digitala.ro

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 22r-v. Orig. (concept), hârtie albastră, c. neagră, grafie latină.

---

[1] Sunetul «z» a fost redat prin litera «s».

[2] Aşa în text.

[3] Numărul «28» a fost completat de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[4] Numărul «7.992» a fost completat de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.

[5] Sunetul «ă» a fost redat prin litera «a».

[6] Sunetul «z» a fost redat prin litera «z».

[7] Aşa în text pentru «prăjini». Sunetul «ă» a fost redat prin litera «a».

[8] Sunetul «ă» a fost redat prin litera «a», iar sunetele «dz» au fost redate prin litera «ḑ».

[9] Sunetul «ţ» a fost redat prin litera «t».

[10] Sunetul «ş» a fost redat prin litera «s».

[11] Sunetele «şti» au fost redate prin literele «sci». Aşa în text pentru «fuştei».

[12] Sunetul «â» a fost redat prin litera «a».

[13] Sunetul «î» a fost redat prin litera «i», iar sunetul «ţ» a fost redat prin litera «t».

[14] Sunetul «ă» a fost redat prin litera «e».

[15] Sunetele «dz» au fost redate prin litera «ḑ».

[16] Sunetul «î» a fost redat prin litera «i».

[17] Sunetul «î» a fost redat prin litera «i», iar sunetul «ă» a fost redat prin litera «a».

[18] Sunetul «î» a fost redat prin litera «i», iar sunetul «ă» a fost redat prin litera «e».

[19] Omis.

20 **<28 septembrie 1859>[1]**

La Comisiune(a) Regulato(a)re,
No. 7.993[2],
<1859, sept(embrie) 28>[1].

Potrivit mijlocirei acei Onor(ate) Comisiuni, cuprinse în[3] ad<re>[4]sa no. 721, Minist(erul) Cult(elor) şi[5] al Instr(ucţiunii) Publ(ice) tot acum au dat cuvenitele ordine Prefepturei[6] distr(ictului) Botoşienii şi[5] ingin(erului) reviz(or)[7] Luncescu, ca să[8] reguleze[7] slobozire(a)[7] lemnului trebuitor în[3] facere(a) reparaţie(i)[9] scoalei[10] din satul Poiana din unŭ[11] pa<r>[12]chit a pădurei[13] Vorona tă(i)et mai dinainte, despre care, cu ono(a)re, se face cunoscut, spre ştiinţia[14].

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 22v. Orig. (concept), hârtie albastră, c. neagră, grafie latină.

---

[1] Omis. Datat după conceptul scrisorii trimise inginerului revisor Luncescu, la Prefectura districtului Botoşani, cu nr. 7.992, din 28 septembrie 1859, ce este scris pe aceeaşi coală de hârtie.

https://biblioteca-digitala.ro

[2] Numărul «7.993» a fost completat de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, pe loc lăsat necompletat.
[3] Sunetul «î» a fost redat prin litera «i».
[4] Rupt la șnuruirea dosarului.
[5] Sunetul «ş» a fost redat prin litera «s».
[6] Aşa în text.
[7] Sunetul «z» a fost redat prin litera «s».
[8] Sunetul «ă» a fost redat prin litera «e».
[9] Sunetul «ţ» a fost redat prin litera «t».
[10] Diftongul «oa» a fost redat prin litera «ó».
[11] Cuvântul «unŭ» a fost corectat de aceeaşi mână, cu aceeaşi cerneală, din cuvântul «unul», pe care tot ea îl scrisese mai înainte deasupra rândului.
[12] Omis.
[13] Sunetul «ă» a fost redat prin litera «a».
[14] Sunetele «şti» au fost redate prin literele «sci».

21 **24 octombrie 1859**

No. 120,
1859 octombr(ie) 24.
S-au dat acesti din Comitetul Monastir(ei) Voroni(i), că după dizlégare(a) Onorabili Comisi(i) Reguralato(a)re[1] Averilor Monastireşti din 18 septembr(ie), sub no. 719, mater<i>[2]a<l>[2]ul anumé: 100 de prajini, 20 di[1] leaţuri, 500 de nu(i)eli, 200 de fuştei din păduri încu<n>[2]giurătoare monastire(i), din locuri<le>[2] arătate de Comisié.
S-au pri[i]mit.
Iosif igumen M(o)n(astirii) Vorone(i) <m.p.>.
Ghenadi(e) ieromonahu < m.p.>.
Ioanichii ieromonah <m.p.>.
Mardari monah <m.p.>.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 26r-v. Orig., c. neagră.

[1] Aşa în text.
[2] Omis.

22 **25 octombrie 1859**

Onorab(ilului) Minister(iu) al Cultului şi al Instrucţiei Publice,

Inginer(ul) revizor district(ului) Suceava, Botoşanii şi Dorohoiu,
Raport

Conform ofiţei no. 7.992, păşând la Monastire(a) Vorona spre a-i slobozî materialul trebuitori din păduria încungiurătoare acei monastiri, pentru

https://biblioteca-digitala.ro

reperaria[1] casei de[2] scoală din satul Poiana. Şi i-au încredinţat că acest material s-au regulat de a să tăie[1] mai înainte de a primi zisa ofiţie de cătră Comisie Regulătoare Averilor Monastireşti, prin ofiţie dată cătră pristavul pădurei, sub no. 719, care s-au şi tăiet din parchetile tăiete de mai înainte cu no. 2, în care, când s-au curăţât, au rămas o rămăşâţă necurăţâtă şi mai iaste de acum[ai] înainte.

Osebit de acest material, tot de ace(a) Comisie s-au regulat de a să tăie 1.600 beţe mari şi 500 mici pentru cercurile trebuitoare la monastire, prin ofiţie dată câtră pristav(ul) pădurei no. 627, din care s-au tăiet până acuma numai trei sute[3] din parchetul no. trei[4]. Şi observându-să locurile de unde s-au tăiet, s-au găsât potrivite.

Cu supunire, să raportiază odată cu trimetiria şi a adeverinţei Comitetului pentru primirea lemnului.

I(on) Luncescu <m.p.>.

No. 145,
1859, octomvri(e) 25.

<pe recto-ul primei file a scrisorii, sus, o ştampila de înregistrare, care are legenda:>

«Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice.
No. 6.551[5].
Intrată la 2 no(i)em(vrie)[6] 1859[7]»[8].

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, marginal, de treia mână, cu al treilea tip de cerneală, în grafie latină, rezoluţia:>

S(ecţia) 2
Va invita pre comisari a înştiinţia[9] celu pucin[1] pre Ministeru cândŭ[10] face de asemenea regulari de facire de lemnŭ.

V(asile) A(le)x(andrescu) <m.p.>.

<pe verso-ul celei de-a doua filă a scrisorii (32v), sus, de patra mână, cu al patrulea tip cerneală neagră, notiţa arhivistică:>

15 L.E.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 25r-v şi 32v. Orig., c. neagră.

---

[1] Aşa în text.

[2] Cuvântul «de» a fost completat ulterior, pe loc lăsat necompletat, de treia mână, cu al treilea tip de cerneală, care a scris şi rezoluţia.

[3] Formula «trei sute» a fost subliniată de autorul documentului.

[4] Cuvântul «trei» a fost subliniat de autorul documentului.

[5] Numărul «6.551» a fost completat de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră.

https://biblioteca-digitala.ro

[6] Formula «2 no(i)em(vrie)» a fost completată de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră.

[7] Ultimele două cifre ale anului, «59», au fost completate de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră.

[8] Conţinutul ştampilei «Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice. No. …, Intrată la..., 18...» a fost imprimat în cerneală indigo.

[9] Sunetele «şti» au fost redate prin literele «sci».

[10] Sunetul «â» a fost redat prin litera «a».

23 **6 noiembrie 1859**

La Comisiune(a) Regulato(a)re Averilorŭ M(onasti)reşti,

1859, noiembrie 6,
No. 9.904[1].

Ingineru' revis(or) I(oan) Luncesco au făcut[2] cunoscut, în[3] raportul no. 145, că[2], după regulare(a) acei[4] Onor(ate) Comisiune[5], s-au tă(i)et[2] din pădure(a)[6] Vorona lemnele trebuito(a)re la îngrăditura[7] casei de sco(a)lă[2] în[3] reparaţia[8] ei.

În[3] privire însă[7] că[2] acestu Minist(eriu) al Cult(ului) şi al Instr(ucţiunii) Publice n-au avut până[9] acum nici o ştiinţia[10] despre slobodzire(a)[11] unui asemine lemn, cu ono(a)re invită[2] pe Onor(ata) Comisiune ca [în[3] alte de asemine(a) cazuri[12]][13] să[2] înştiinţieze[14] cele puţinu[8] şi pe Minist(erul) cându[15] face de asemine(a) regulări[2] de tă(i)ere[2] de lemnu.

SJAN-Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 27r-v. Orig. (concept), hârtie albastră, c. neagră, grafie latină.

---

[1] Numărul «9.904» a fost completat de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră.

[2] Sunetul «ă» a fost redat prin litera «a».

[3] Sunetul «î» a fost redat prin litera «i».

[4] Formula «regulare(a) acei» a fost corectată cu de aceeaşi mână, cu aceeaşi cernală din formula «regulare(a) făcută de acea».

[5] Aşa în text.

[6] Formula «din pădure(a)» a fost scrisă deasupra rândului de aceeaşi mână, cu aceeaşi cernală, după ce a tăiat formula «mai înainte de».

[7] Sunetul «î» a fost redat prin litera «i», iar sunetul «ă» a fost redat prin litera «a».

[8] Sunetul «ţ» a fost redat prin litera «t».

[9] Sunetele «â» şi «ă» au fost redate prin litera «a».

[10] Sunetele «şti» au fost redate prin literele «sci», iar sunetul «ţ» a fost redat prin litera «t».

[11] Sunetele «dz» au fost redate prin litera «ḑ».

[12] Sunetul «z» a fost redat prin litera «s».

https://biblioteca-digitala.ro

[13] Formula «în alte de asemine(a) cazuri» a fost tăiată cu o linie de mâna care a scris-o.

[14] Sunetul «î» a fost redat prin litera «i», sunetele «şti» au fost redate prin literele «sci», iar sunetul «ţ» a fost redat prin litera «t».

[15] Sunetul «â» a fost redat prin litera «a».

24 **9 noiembrie 1859**

Onorabilului Ministeriŭ de Culturi şi Instrucţie Publică,

În vederea celor cuprinse în adresa Onorab(ilului) Ministeriŭ no. 9.904, atingătoare de lemnu slobozit pentru îngrăditura casăi de scoală de la Vorona, Comisia Regulătoare Averilor Monastireşti cu onoare adres(e)ază poftire Ministeriului să[1] binevoească[2] a ordona să se caute în arhiva sa, unde se găseşte, adresa acestei Comisii no. 721 de la 18[3] septembrie, prin care i s-aŭ făcut cunoscut despre măsura luată şi despre urgenţa cazului ce aŭ îndemnat pe Comisie a face o lucrare ce nu era de a ei competenţă, fără prilabila[4] învoire a Onorab(ilului) Ministeriŭ, spre a nu se întârziea deschiderea scoalei.

P(entru) prezident Comisiei,

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

Arhimandr(it) Melhisedec[5] <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip cerneală neagră, continuarea:>

Secretar, C(onstantin) Cristodulo Cerchez <m.p.>.

No. 1.243,
1859, no(i)emvrie 9 zile,
Târgul Neamţu'.

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, sus, o ştampila de înregistrare, care are legenda:>

«Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice.
No. 6.894[6].
Intrată la 11 no(i)em(vrie)[7] 1859[8]»[9].

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, sus, de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală, rezoluţia:>

S(ecţia) 2,
11 no(i)embr(i)e[10],
Spre ştiinţia[11], V(asile) A(le)x(andrescu) <m.p.>.

<tot pe recto-ul primei file a scrisorii, jos, de a cincea mână, cu al cincilea tip de cerneală, rezoluţia:>

https://biblioteca-digitala.ro

La actă.

<pe a doua filă a scrisorii (29v), sus, în colul din dreapta, de şasea mână, cu al şaselea tip cerneală neagră, notiţa arhivistică:>

15 L.E.

Vorona

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 253/1857, f. 28r şi 29v. Orig., c. neagră.

---

[1] Sunetul «ă» a fost redat prin litera «e».

[2] Aşa în text.

[3] Numărul «18» a fost corectat de a cincea mână, cu al cincilea tip de cerneală neagră, din numărul «17».

[4] Aşa în text pentru «prealabila».

[5] Este vorba de viitorul episcop Melchisedec Ştefănescu.

[6] Numărul «6.894» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[7] Formula «11 no(i)em(vrie)» a fost completată de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[8] Ultimele două cifre ale anului, «59», au fost completate de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

[9] Conţinutul ştampilei «Departamentul Cultului şi al Instrucţie(i) Publice. No. …, Intrată la..., 18...» a fost imprimat în cerneală indigo.

[10] Cuvântul «noiembrie» a fost scris «9-bre».

[11] Sunetele «şti» au fost redate prin literele «sci», iar sunetul «ţ» a fost redat prin litera «t».

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

DOCUMENTE PRIVITOARE LA ACTIVITATEA CTITORICEASCĂ A ARHIMANDRITULUI NICON LA MĂNĂSTIREA BISERICANI ŞI LA MOŞIILE ARENDATE DE ACESTA (1842-1859)

Arcadie M. BODALE[1]

Cuvinte cheie: *Mănăstirea Bisericani, arhimandrit, Nicon, Departamentul Averilor Mănăstireşti, moşii, arenda, Vânătorii, Braniştea şi Vădurelele*

Keywords: *Bisericani Monastery, archimandrite, Nikon, Department of Monasteries' Estates, estates, lease, Vânătorii, Braniştea and Vădurelele*

La 24 august 1841, arhidiaconul Meletie Istrati a fost întărit de domnul Mihail Sturza drept egumen al Mănăstirii Bisericani. Cu toate acestea, prin anaforaua din 12 martie 1842, Comitetul Mitropoliei şi al Mănăstirilor Pământeşti aducea la cunoştinţa domnului că proin mitropolitul Veniamin Costachi, retras la Mănăstirea Slatina, l-a luat cu sine pe ucenicul său, Meletie. Prin urmare, Comitetul amintit îl ruga pe domnul Moldovei să numească un alt egumen la Bisericani, ca să fie „povăţuitoriŭ soborului acelei Mănăstiri şi sprijinitoriŭ casnicilor interesuri". În consecinţă, membrii Comitetului Mitropoliei îl propuneau („predstavlisând") pentru această funcţie pe arhimandritul Nicon, dichiul Mitropoliei, căci este un „bărbat ispitit întru ale iconomiei şi cu purtări cinstite", rugându-l să-l întărească egumen pe viaţă al pomenitei Mănăstiri, căci atribuţiile sale sunt mărginite „la cheltuielile casei şi ţinerea soborului" cu ajutorul celor 68.200 lei pe care-i primea în fiecare an din Casa Centrală, ce-şi avea sediul la Mitropolie. Această sumă fusese încuviinţată chiar de domn pentru soborul de la Bisericani, la 24 septemvrie 1841, căci deşi această mănăstire era de starea a II-a, aşa încât i s-ar fi cuvenit după *Aşezământ* doar 48.000 lei pe an, i s-au mai adăugat încă 20.200 de lei pentru că avea un număr îndoit de călugări, „spre a se putea întimpina neapăratele cheltuieli" pentru hrana şi îmbrăcămintea acestora.

Aşadar, în urma propunerii Comitetului Mitropoliei, la 27 martie 1842, domnul Mihail Sturza a încuviinţat statornicirea pe viaţă a arhimandritului Nicon în egumenia Mănăstirii Bisericani. Astfel, prin hrisovul domnesc nr. 41 şi cu decretul Comitetului Mitropoliei nr. 642, acesta a fost rânduit egumen la Mănăstirea Bisericani, dându-i-se pentru ţinerea ei şi a soborului o subvenţie anuală de 68.200 lei, fără să fie dator a da vreo samă justificativă pentru felul în care ar fi cheltuit aceşti bani.

Deşi prin hrisovul din 30 mai 1847, Mihail Sturza afirma că, în anul 1844 a dat în arendă arhimandritului Nicon moşia Vânătorii, cu un preţ

[1] Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale IAŞI.

https://biblioteca-digitala.ro

potrivit, în conformitate cu art. 4 din *Aşezământul Pământeştilor Mănăstiri*, ca urmare a anaforalei Departamentului Bisericesc nr. 463, în care se arăta că Mănăstirea Bisericani era aşezată într-un loc sterp („la cel mai tare loc"), aşa încât soborul cu mare nevoie putea să-şi asigure hrana trebuitoare, documentele ulterioare demonstrează că această afirmaţie este neadevărată.

Astfel, înainte de 6 iunie 1844, egumenul Nicon al Mănăstirii Bisericani l-a rugat pe mitropolitul Meletie Lefter să intervină pe lângă Departamentul Averilor Bisericeşti pentru a primi în arendă moşia Vânători începând cu 23 aprilie 1845, însă acest Departament răspundea că această cerere nu putea fi onorată deoarece numita moşie fusese dată în posesie, prin mezat[2]. Într-adevăr, după 25 iulie 1844, Alecu Balş, şeful Departamentul Averilor Bisericeşti, arăta că, atunci când s-a făcut mezat în Mitropolie pentru darea în arendă a moşiilor clerului, mai mulţi muşterii au licitat pentru moşia Vânătorii a Mănăstirii Bisericani, aşa încât chiar mitropolitul şi egumenul acestei mănăstirii au acceptat ca moşia Vânătorii să se dea în arendă vărului său, logofătul Lupu Balş, cu preţul de 2.100 galbeni pe an şi cu îndatorire ca posesorul să dea în fiecare an o parte din produsele obţinute pe această moşie pentru trebuinţa mănăstirii[3]. În acelaşi timp, Alecu Balş mai arăta că mitropolitul şi funcţionarii Comitetului Central al Departamentul Averilor Bisericeşti prezenţi la această licitaţie au fost de acord ca în locul moşiei Vânătorii să se lase în seama Mănăstirii Bisericani moşia din jurul ei, numită Braniştea şi Vadurile. Ca atare, la 26 iulie 1844, domnul Mihail Sturza a încuviinţat această propunere[4], aşa încât egumenul Nicon nu a mai ajuns în posesia moşiei Vânători.

Dat fiind faptul că la scurt timp după ţinerea acestei licitaţii logofătul Lupu Balş, arendaşul moşiei Vânători, a murit, arhimandritul Nicon a încercat iarăşi să obţină posesia ei, printr-o scrisoare adresată mitropolitului la 16 februarie 1845[5]. Ca atare, la 18 februarie 1845, mitropolitul Meletie ruga iarăşi Departamentul Averilor Eparhiilor şi al Averilor Pământeştilor Mănăstiri să dea moşia Vânători în arendă arhimandritului Nicon, egumenul Mănăstirii Bisericani, cu un preţ cuviincios, căci această „moşie este slobodă de împosesuire". Totodată, pentru că, „după legiuirea *Aşezământului*", pe seama egumenului nu putea fi mai mult de o moşie, mitropolitul arăta că acesta va renunţa la arenda moşiei Braniştea cu Vadurile, pe care se afla mănăstirea, căci aceasta este neîndemânatică, din pricină că pe ea nu se fac

---

[2] Arcadie M. Bodale, *Documente privitoare la arendarea moşiei din jurul Mănăstirii Bisericani de către arhimandritul Nicon (1844-1845)*, în „Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic", II /2024, p. 390-392.
[3] *Ibidem*, p. 392-393.
[4] *Ibidem*, p. 393.
[5] *Ibidem*, p. 395.

https://biblioteca-digitala.ro

produsele trebuitoare soborului, motiv pentru care va fi scoasă la mezat pentru a fi dată în arendă altcuiva[6].

Acest demers a rămas însă fără niciun răspuns favorabil, căci, la 14 mai 1845, Secţia I a Departamentului Averilor Bisericeşti îl întreba pe arhimandritul Nicon dacă dorea să ia în posesie moşia Braniştea şi Vădurelele, al cărei preţ de arendă a fost stabilit de Sfatul Cârmuitor la suma de 7.000 lei pe an[7]. Ca atare, la 19 mai 1845, arhimandritul Nicon a confirmat Departamentului Averilor Bisericeşti că primeşte arenda moşiei Braniştea şi Vădurelele însă numai pentru perioada 23 aprilie 1845-22 aprilie 1846, deoarece preţul de 7.000 lei pe an „esti foarte scump”[8]. Astfel, în perioada 23 aprilie 1846-22 aprilie 1847, Mănăstirea Bisericani a rămas iarăşi fără nicio moşie în posesie.

În aceste condiţii, la 4 martie 1847, arhimandritul Nicon se plângea iarăşi Departamentului Averilor Bisericeşti că Mănăstirea Bisericani este singura dintre mănăstirile pământeşti aşezată în vârful unui munte, fără pământ fertil în jur („la cel mai tare loc”), aşa încât întreţinerea („îndestularea”) monahilor de acolo se face cu mare anevoie. Şi cu toate acestea, numărul acestor călugări este dublu („îndoit”) faţă de numărul monahilor prevăzut prin *Aşezământ* pentru mănăstirile de starea a doua. Totodată, cu acest prilej, egumenul mai arăta („au pus în vederea”) Departamentului că, simţindu-se nevoia unor încăperi la acea Mănăstire, de peste zece ani s-a încuviinţat facerea din nou a unui rând de chilii, însă acestea, numai începându-se, au rămas neterminate, aşa încât au ajuns în risipire. În consecinţă, egumenul nu avea unde locui şi nici nu putea găzdui musafirii care veneau la mănăstire, iar monahii erau siliţi a se îngrămădi câte doi şi trei într-o chilie, care sunt vechi, făcute de vreo 250 ani, dintre care unele nici nu pot fi locuite, căci au ajuns aproape de prăbuşire („la cădere”). Apoi, în continuare, îi mai făcea cunoscut şi că ploua în trapeza mănăstirii, căci ajunsese fără acoperământ, iar bucătăria şi pităria erau aşezate chiar în faţa mănăstirii, în dreptul singurei portiţe ce slujea de intrare, ceea ce împiedica ţinerea curăţeniei cuvenite unui lăcaş dumnezeiesc. De asemenea, îi mai supunea atenţiei, pe lângă faptul că avea un număr îndoit de monahi faţă de celelalte mănăstiri de starea a doua, că Mănăstirea Bisericani mai îngrijea continuu câte 7-8 şi, uneori, chiar câte 10 „bolnavi pătimaşi” şi că, potrivit unui „vechi şi păzit obiceiu”, aceasta găzduia şi hrănea gratis toţi plutaşii care se opreau la mănăstire. Şi cu toate acestea, contrar prevederilor *Aşezământului* din 1835, acest lăcaş nu avea lăsată pe socoteala egumenului nici măcar o moşie pentru acoperirea acestor nevoi. Ca atare, egumenul de la Bisericani era nevoit să cumpere „toate cele spre hrană cu preţuri îndoite”

---

[6] *Ibidem*.
[7] *Ibidem*, p. 395-396.
[8] *Ibidem*, p. 397.

https://biblioteca-digitala.ro

şi să le transporte cu multă greutate şi cheltuială la mănăstire, „în vârful muntelui”. În sfârşit, fiind lipsit de moşie, soborul nu numai că nu putea ţine nici măcar câteva vite pentru slujbă sau vaci pentru lapte, dar mai trebuia şi să cumpere fân de la posesori, adeseori cu preţuri îndoite, căci nu se găsea, pentru a putea hrăni caii musafirilor care veneau la mănăstire.

Ca atare, pentru a-şi îndeplini îndatoririle prevăzute („povăţuite”) de *Aşezământ* şi, mai ales, din dorinţa de a asigura bunăstarea şi întemeierea lăcaşului pe care-l păstorea, arhimandritul Nicon ruga Departamentul Cultului să i se dea în arendă moşia Braniştea cu Vădurelele şi moşia Vânătorii. În schimbul acestei posesii, egumenul era dispus să plătească o arendă de 30.000 de lei pe an, bani ce urmau să se scadă din suma de 48.000 de lei ce i se cuvenea din Casa Centrală în calitate de mănăstire de starea a doua, şi să mai renunţe şi la cei 20.200 lei ce i să dădeau peste cei 48.000 lei prevăzuţi de *Aşezământ*. Totodată, cu venitul acestor moşii şi cu restul de 18.000 de lei ce trebuia să-i mai primească, dacă i se întărea egumenia pe viaţă, arhimandritul Nicon se îndatora să întreţină numărul îndoit de monahi care să aflau în mănăstire, să facă din nou o clădire cu două etaje care să cuprindă 30 de chilii, să zidească un paraclis în capătul acestor chilii, să mute cuhnia şi pităria din faţa mănăstirii într-un loc mai potrivit, să acopere trapeza şi să îngrădească mănăstirea cu un zid de vreo douăzeci şi cinci de stânjeni.

În consecinţă, Departamentul Bisericesc, cercetând propunerile („propoziţia”) egumenului şi încredinţându-se că cele arătate de acesta sunt adevărate, a adus la cunoştinţa lui Mihail Sturza propunerea arhimandritului Mănăstirii Bisericani, prin raportul său din 31 martie 1847. Cu acest prilej, Departamentul Averilor Bisericeşti mai arăta domnului că din dosarele („delille”) pe care le-a primit de la Mitropolie reiese („să lămureşte”) că încă din anul 1839 s-a început facerea chiliilor trebuitoare Mănăstirii Bisericani, însă curând după aceasta lucrările au fost abandonate („părăsindu-să lucrul”), aşa încât aceste chilii au rămas de atunci până în 1847 numai începute. Din acest motiv, după înfiinţarea Departamentului Cultului, acest Minister a cerut inginerului Barber să întocmească planul şi divizul costurilor necesare pentru finalizarea lucrărilor acestor chili. Cercetând apoi devizul întocmit, Departamentul Bisericesc a constatat că doar pentru facerea chiliilor ar trebui să se cheltuiască peste trei mii galbeni, ceea ce reprezintă mult mai puţin lucru decât să îndatoreşte egumenul să facă pentru aceiaşi bani.

Apoi, Ministerul Bisericesc mai adăuga că, dacă ar rămâne în sarcina sa obligaţia facerii chiliilor şi a celorlalte îmbunătăţiri necesare mănăstirii Bisericani precum şi cea a îndestulării soborului ei cu hrană, acestea nu s-ar putea realiza aşa de repede precum este nevoie din pricina neasigurării finanţării („neînlesnirile”) de către Casa Centrală a Clerului. Prin urmare, Ministerul propunea domnului să încuviinţeze arendarea moşiei Braniştea

https://biblioteca-digitala.ro

cu Vădurelele şi a moşiei Vânătorii de către arhimandritul Nicon, cu preţul de 1.000 galbeni pe an, şi să i se sloboadă acestuia un hrisov domnesc prin care i se confirme egumenia pe viaţă şi scutirea de obligaţia de a da samă pentru modul în care va folosi banii cuveniţi mănăstirii. Totodată, fiindcă moşiile amintite erau date în posesie altor arendaşi, Departamentul mai propunea ca aceste contracte de arendă să înceteze de îndată pentru a fi trecute pe seama egumenului Nicon, aşa încât, cu venitul pomenitelor moşii, acesta să poată reîncepe cât mai repede construcţia acelor chilii.

Ca atare, ţinând seama că arhimandritul Nicon lăsa în folosul Casei Centrale adaosul de 20.200 lei ce i se hotărâse şi mai achita aceleiaşi Case încă 1.000 galbini pe an (bani care, adunaţi, reprezentau o sumă ce era apropiată de preţul cu care pomenitele moşii fuseseră date în arendă prin mezat) şi că se scutea Casa Centrală de o cheltuială simţitoare cu zidirile ce trebuiau făcute neaparat la Mănăstirea Bisericani, „spre a nu se pustii acel sfânt lăcaş", Mihail Grigorie Sturdza a încuviinţat pomenita anafora a Departamentului Averilor Bisericeşti. Astfel, prin hrisovul domnesc din 30 mai 1847, arhimandrit Nicon a primit în arendă moşia Braniştea cu Vădurelele şi moşia Vânătorii pentru 1.000 galbini pe an. Aceşti bani urmau să se scadă din cei 48.000 lei legiuiţi prin *Aşezământ*, pe care avea dreptul să-i ia în fiecare an din Casa Centrală pentru ţinerea Mănăstirii, fără să fie obligat a da vreo samă pentru întrebuinţarea lor. În schimb, pomenitul egumen era obligat să săvârşească, prin „a sa cheltuială", toate zidirile pe care le promisese, iar Departamentul Bisericesc era îndatorat să privigheze ca acele clădi să fie bine făcute („întru tot temeinice") şi ca acestea să se ridice întocmai după planul închipuit. Totodată, pentru ca arhimandritul Nicon să-şi poată îndeplini obligaţiile asumate, domnul Ţării Moldovei îl reconfirma, aşa cum fusese prevăzut şi în hrisovul de numire în fruntea soborului din 1841, drept egumen pe viaţă al Mănăstirii Bisericani.

Credem că noile moşii au intrat în posesia efectivă a arhimandritului Nicon începând cu praznicul Sf. Gheorghe din anul următor. Acest lucru este indicat de faptul că abia la 15 mai 1848 s-au întocmit catagrafii cu acareturile existente pe aceste moşii date în arenda arhimandritului.

Urmărind conţinutul acestor catagrafii, se observă că pe moşia Vădurelele se afla o casa pentru posesor („a posesiei"), putredă şi stricată; un coşar vechi, acoperit cu paie; un zemnic fără obloane; un gard împrejurul casei, stricat; o cârciumă de lemn, putredă, precum şi o pivniţă cu pereţii de brad. În schimb, pe moşia Pângărăcior existau următoarele acareturi: o cârciumă în proastă stare; o pivniţă săpată în pământ; un grajd de lătunoi, vechi, cu gard bun, spinuit; o morişcă cu o pereche de pietre, ce era „în totul stricată"; o cârciumă la Chetricică; o pivniţă cu gârlici vechi; o moară veche, de bârne de plop, cu o pereche de pietre; o cârciumă în satul Pângărăcior, un bordei de lemn şi, ca pivniţă, un zemnic în proastă stare. Apoi, pe moşia Vânători era o cârciumă în Deal, cu acoperemântul de scânduri, stricat,

https://biblioteca-digitala.ro

precum şi o pivniţă, în parte stricată. Cele mai multe acareturi se găseau în cătunul Cutul: o casă veche, de bârne, cu mai multe odăi mari, o odaie mică şi o săliţă, având acoperemântul de scânduri, precum şi o cămară, tot de scânduri; încă o casă, de lătunoi şi acoperământ de draniţă, cu patru odăi şi o săliţă; trei coşare vechi, fiecare de câte 24 stânjeni; încă patru coşare, de mărimi diferite (32 stânjeni, 28 stânjeni şi de 16 stânjeni), acoperite cu rogoz; un hambar stricat; o şură fără pereţi, acoperită cu stuf; un bordei pentru bucătărie; un grajd bun, cu pereţii de brad; un gard împrejurul casei, coşarelor, hambarului şi a grădinii, cu poartă şi o portiţa bună; o cârciumă acoperită cu scânduri; o pivniţă acoperită cu scânduri, fără scări; o moară cu două pietre lucrătoare; un hambar construit în chip solid, trainic („durat"), cu acoperemântul de lătunoi; o casă a morarului, acoperită cu scânduri, precum şi un fierăstrău în care se făcea cherestea („herăsău lucrătoriŭ"). În sfârşit, cătunul Vălenii avea doar o cârciumă de bârne, stricată şi părăsită, precum şi o pivniţă, stricată cu desăvârşire.

După cum se poate remarca din aceste catagrafii, fiecare moşie şi fiecare cătun avea câte o cârciumă, ceea ce arată că această activitate aducea venituri importante stăpânilor moşiei şi, respectiv, arendaşilor, motiv pentru care aceştia sunt autorii morali ai problemei alcoolismului cu care satele româneşti s-au confruntat în secolul al XIX-lea şi prima jumătate a veacului următor.

Tot la 15 mai 1848, ca urmare a reconfirmării arhimandritului Nicon în funcţia de egumen pe viaţă al Mănăstirii Bisericani, a fost întocmită şi o catagrafie cu zestrea („averea") acestui locaş, în care au fost trecute toate animalele mănăstirii. Astfel, lăcaşul deţinea 1.575 „capete oi", adică: 570 oi cu lapte, 305 mioare cu oile sterpe la un loc, 73 de berbeci, 286 de mieluţe, 67 berbecuţi pentru sămânţă, 220 berbecuţi pentru tăiat, 16 capre cu lapte, 8 capre vătuie, 7 ţapi mari, 12 iezi şi 11 ieduţe. Apoi, mănăstirea mai avea şi 136 vitele cornute, toate de un soi mărunt, în care se regăseau: 41 boi de jug, slabi, socotiţi ca de mâna a treia; 16 vaci cu lapte, slabe; 6 viţei bouţi; 10 viţele văcuţe, 4 vaci a făta, 26 vaci sterpe, 2 gonitori; 2 buhai, însă unul mai mic; 5 gonitoare şi 10 mânzaţi. La acestea se adăugau şi 66 porci („mascuri") de soi mărunt şi 100 stupi („mătci").

Aşadar, în anul 1847, când starea materială a Mănăstirii Bisericani cerea o rapidă îmbunătăţire, la propunerea Departamentului Bisericesc în unire cu mitropolitul („chiriarhul") ţării, Mihail Sturza, prin hrisovul domnesc cu nr. 1089, l-a confirmat pe arhimandritul Nicon drept egumen pe viaţă al acestui lăcaş şi i-a încuviinţat arenda („stăpânirea nemijlocită") asupra moşiei Braniştea cu Vădurelele şi asupra moşiei Vânătorii, moşii ce erau *de jure* ale numitei mănăstiri, cu îndatorirea de a plăti anual Departamentului Bisericesc câte 1.000 galbeni, în două câştiuri, şi acceptând să i se scadă 20.200 lei, iarăşi anual, din subvenţia de 68.200 lei ce se cuvenea aşezământului monahal amintit. În schimb, egumenul era dator a face, doar

https://biblioteca-digitala.ro

din banii săi, din temelie, un rând de chilii în număr de 30, în două etaje; în capătul acestora, să ridice un paraclis; să mute cuhnea şi pităria din faţa Mănăstirii în alt loc, mai potrivit; să acopere trapeza şi să facă un zid de 25 stânjeni.

Aceste prevederi contractuale au rămas neschimbate până în anul 1859, când Alexandru Ioan Cuza a dispus secularizarea averilor mânăstireşti.

Astfel, la 13 noiembrie 1859, arhimandritul Nicon arăta Comisiei Regulatoare Averilor Bisericeşti, ce sosise la Mănăstirea Bisericani pentru a-i inventaria averea în vederea secularizării, că în acest lăcaş vieţuiau peste 60 de monahi, care mâncau laolaltă la obşteasca trapeză, însă fiecare îşi avea propria sa chilie şi un salariu anual care acoperea cheltuielile necesare îmbrăcămintei. Apoi, în slujba mănăstirii se aflau mai mulţi servitori salariaţi, care se îngrijeau de îndestularea cu hrană a soborului şi cu treburile gospodăreşti, „pentru ca niciodată, şi nici după o împrejurare, să nu fie siliţi părinţii la slujbe înjositoare şi obositoare". În schimb, călugării erau îndatoraţi a păzi cu sfinţenie săvârşirea serviciului dumnezeiesc şi să tină mănăstirea şi chiliile lor în curăţenie. De altfel, această regulă a fost statornicită chiar de arhimandritul Nicon imediat după ce a fost numit egumen al acestei mănăstiri şi ea a fost păzită „cu acurateţă" în tot timpul egumeniei sale, „căci mai înainte totul era într-o stare deplorabilă, precum şi încăperile ce amerinţa nu numai o desăvârşită ruinare, dar încă şi primejdie".

Ordinul de secularizare a averii mănăstirii pe care o păstorea l-a nemulţumit profund pe arhimandritul Nicon. Astfel, această măsură i-a provocat consternarea, căci îşi îndeplinise toate sarcinile asumate la luarea în arendă a moşiilor mănăstirii şi a ţinut lăcaşul în bună stare chiar de când i s-a încredinţat egumenia, respectând dorinţele ctitorilor („scopul fundatorilor") săi, aşa încât felul în care a administrat Mănăstirea Bisericani, spre deosebire de alte situaţii care puteau fi întâlnite atunci pe la alte mănăstiri pământeşti, nu provoca nimănui vreo „tânguire sau nemulţămire".

Prin urmare, egumenul a considerat mereu că drepturile sale, prevăzute hrisovul din anul 1847, sunt suficient de valabile şi puternice, căci erau statornicite prin acte domneşti. Totodată, el mai arăta Comisiei Regulatoare că era îndeobşte cunoscut că cel care şi-a îndeplinit condiţiile ce-i reveneau în urma încheierii unei slobode înţelegeri nu poate fi înlăturat şi îndepărtat din drepturile care-i reveneau fără a se da mai înainte o hotărâre prealabilă a instanţelor judecătoreşti competente, căci era apărat de legi. În aceste condiţii, arhimandritul Nicon cerea Comisiei Regulatoare Averilor Bisericeşti să verifice („observe") dacă şi-a îndeplinit sau nu îndatoririle pe care le avea. Prin urmare, dacă drepturile sale nu reprezintă o legală excepţie din regulă, o întreba de ce i se secularizează averea („s-au adoptat pentru motiv de abuzŭ")!

Or, după primirea moşiilor în arendă, în 1848, arhimandritul Nicon şi-a îndeplinit toate îndatoririle cuprinse în hrisovul din 1847, căci a făcut la

https://biblioteca-digitala.ro

Mănăstirea Bisericani cele 30 chilii, în două etaje, a ctitorit un paraclis şi un zid din capătul paraclisului până în trapeză, a acoperit trapeza şi a mutat cuhnea şi pităria din faţa mănăstirii. Totodată, pe lângă aceste îndatoriri, din 1848 până în 1859, când a fost secularizată averea mănăstirii, arhimandritul Nicon a desfăşurat o amplă activitate pentru dezvoltarea acestui aşezământ monahal.

Astfel, mai întâi, arhimandritul Nicon arăta acelei Comisii Regulatoare că la Mănăstirea Bisericani, pe lângă terminarea celor 30 chilii începute de predecesorul său, a mai făcut încă 7 chilii din nou, pe care le-a ridicat din temelie. Totodată, nu s-a limitat doar să acopere trapeza din nou, aşa cum era obligat, căci s-a îngrijit să o repare pe dinlăuntru şi pe dinafară. În acelaşi timp, după ce a terminat paraclisul, i-a zugrăvit catapeteasma, pereţii şi stranele, l-a mobilat înlăuntru şi l-a înzestrat cu toate argintăriile, veşmintele şi cărţile trebuitoare. De asemenea, în locul zidului pe care trebuia să-l facă din capătul paraclisului până în trapeză, arhimandritul a făcut un rând de case cu două etaje, pentru egumeni, şi un arhondaric, toate mobilate şi înzestrate cu toate cele trebuitoare unei gospodării complete. În sfârşit, a mai făcut o cuhnie pentru arhondaric şi o pivniţă de piatră, boltită, precum şi poarta pe sub casă, de asemenea, boltită. Toate aceste construcţii erau zidiri de cărămidă, ridicate pe temelii de piatră şi acoperite de draniţă, fiind făcute după planuri moderne, cu meşteri aduşi din Cernăuţi. Această ultimă informaţie arată că ocuparea Bucovinei de către Imperiul Habsburgic nu numai că nu a curmat legăturile firești ale acestei provincii cu trupul ţării din care a fost ruptă, dar Bucovina a devenit principala cale care lega Moldova de Occident.

Apoi, pe lângă această intensă activitate ctitoricească, fiind încredinţat că va stăpâni moşiile ce i-au fost date în arendă până la sfârşitul vieţii, potrivit prevederilor hrisovului din 1847, egumenul Nicon a desfăşurat, direct sau prin intermediul posesorilor cărora le-a subarendat aceste moşii, o intensă muncă în vederea creşterii potenţialului economic al acestor moşii. Astfel, în momentul luării lor în arendă, cele mai multe sate aveau doar câte o cârciumă şi aceea era „în proastă stare". Doar pe moşia Pângărăcior existau două cârciumi, o morişcă cu o pereche de pietre, ce era „în totul stricată", precum şi o moară veche, de bârne de plop, tot cu o pereche de pietre, iar în cătunul Cutul se găsea o moară cu două pietre lucrătoare şi un fierăstrău în care se făcea cherestea („herăsău lucrători").

Prin urmare, tot la 13 noiembrie 1859, arhimandritul Nicon informa Comisia Regulatoare că în cătunul Vădurelele, pe drumul ce merge spre Transilvania, a făcut un han („ratoş") cu şapte odăi, acoperit cu draniţă, având dedesubt două pivniţe de piatră, boltite, la care a adăugat un hambar şi un grajd pe temelie de piatră, acoperite cu draniţă, precum şi un zăplaz de dulapi, cu tumurugi de stejar, cu poartă legată în fier, ce înconjoară aceste acareturi. Totodată, posesorul acestei moşii a pregătit materialul pentru

https://biblioteca-digitala.ro

facerea unei noi mori pe apa Bistriţei, cu două pietre, şi a săpat o parte din gârla acestei mori.

Apoi, în cătunul Braniştea, arhimandritul a construit o pivniţă, cu două odăi deasupra, pe temelie de piatră, cu pereţii de bârne şi acoperământul de scânduri, iar subposesorul acestei moşii a mai făcut, cu propria sa cheltuială, o casă pentru sine („casă de posesie"), cu cinci odăi, pe temelie de piatră, pereţii de bârne şi acoperită cu draniţă, precum şi un fierăstrău („hereseŭ") cu trei băşti („păşti"), cu iaz şi gârlă săpată în apa Bistriţei.

În acelaşi timp, la moşia Vânători, unde „pururea au fost" locul de şedere al egumenului Mănăstirii Bisericani, arhimandritul a făcut, din acest motiv şi pentru a se putea retrage la bătrâneţe, o casă cu 14 odăi, pe temelie de piatră, pereţii de bârne, acoperită cu draniţă, şi cu două pivniţe de piatră boltite. După aceea, a mobilat această casă pe dinlăuntru şi a înzestrat-o cu toate cele trebuincioase unei „complete gospodării". De asemenea, a pregătit materialul şi pentru facerea heiurilor necesare acestor case egumeneşti. Tot aici, egumenul a răscumpărat mai multe pământuri date cu embatic, la care a mai adăugat, prin cumpărare, şi un pământ, de peste 60 fălci, din locul numit Izvoarăle, unde, cu propria sa cheltuială, a mai făcut o moară, un iaz, un han cu patru odăi pe temelie de piatră, cu pivniţă boltită de piatră, toate aceste construcţii fiind solide şi făcute cu material foarte bun. Totodată, pe această moşie, egumenul a mai răscumpărat şi drepturile de arendă („şărbire") ale unei mori cu două pietre, pe apa Bistriţei, pe lângă care a mai făcut din nou o cârciumă cu trei odăi, pe temelie de piatră şi cu pivniţă boltită, având acoperământul de draniţă. Apoi, a făcut din nou o moară durată, cu două pietre, cu gârlă din apa Bistriţei; un hambar durat, pe picioare de piatră, acoperit, în care se puteau depozita 2.000 merţă, precum şi două coşare din nou, în lungime fiecare de câte 24 stânjeni. Tot la Vânători, a făcut un pod peste apa Bistriţei pentru înlesnirea legăturii locuitorilor şi a gospodăriei mănăstirii cu Muntele, iar în satele Vânători şi Cutul a făcut două cârciumi bune, durate, cu pivniţă boltită şi cu îngrăditurile trebuincioase.

În sfârşit, în cătunul Poienile, pe pârâul Calu, a făcut două fierăstraie („herăsăi") pe care le-a pus în funcţiune („adusă în stare lucrătoare"), precum şi o moară nouă, cu o piatră şi cu toate cele trebuitoare. Tot aici, a mai făcut o cârciumă, cu două odăi şi sală, pe temelie de piatră, cu pivniţă boltită de piatră, acoperită cu draniţă.

De asemenea, pe lângă acestea, s-au mai făcut şi diverse („osebite") reparaţii şi îmbunătăţiri la diferitele heiuri şi acareturi aflate pe moşiile menţionate. Cu acest prilej, la 13 noiembrie 1859, arhimandritul Nicon mai arăta că pentru ţinerea şi îmbunătăţirea Mănăstirii, pe lângă venitul moşiilor ce i s-au dat în posesie pe viaţă, a mai cheltuit peste 20.000 galbeni din propria sa avere, cu care a intrat în lăcaşul pe care-l păstorea. Ba încă şi-a mai stricat şi sănătatea, aşa încât, pentru a-şi putea alina măcar în parte

https://biblioteca-digitala.ro

suferinţele trupeşti, şi-a făcut o casă nouă pe moşia Vânători, unde îşi putea procura mai uşor cele necesare bătrâneţilor.

Dat fiind faptul că autorităţile îşi puteau justifica secularizarea prin refuzul sistematic al arhimandritului de a ridica şcoala elementară pe moşia Vânători[9], în finalul epistolei din 13 noiemvrie 1859, egumenul Nicon se scuza pentru această nereuşită, arătând că „singura sarcină ce simt că mi-au mai rămas, fiind numai facerea unii scoli săteşti". Ca atare, promitea că „am regulat ca în anul viitor numaidecât să fie gata, ca unica mulţămire a bătrâneţilor mele, şi care până astăzi am întâmpinat-o cu mijloacele ce am putut procura la câţiva din nevoiaşii şcolari ai institutelor publice".

Apoi, mai aflăm că arhimandritul Nicon a ridicat la moşia Vânători două coşare în lungime fiecare de câte 24 stânjeni, precum şi un mare hambar acoperit, construit pe picioare de piatră ca să nu intre rozătoarele, în care se puteau depozita 2.000 merţă, adică cca. 364.800 litri de cereale[10]. Aceste dimensiuni ale coşarelor şi ale hambarului arată motivul pentru care egumenul amintit a căutat mereu să ia în arendă această moşie, căci acolo se produceau cantităţi mari de cereale. Tocmai din acest motiv, egumenul a făcut la Vânători o moară din nou, cu două pietre, pe gârla din apa Bistriţei şi încă o moară cu iaz şi a răscumpărat drepturile de arendă („şărbire") ale unei alte mori pe apa Bistriţei, tot cu două pietre. De fapt, morile cu două pietre aveau o piatră pentru măcinat făină albă (de grâu şi de secară) şi alta pentru făcutul făinii de mălai (de porumb şi de miei).

Lângă moara cu două pietre de pe moşia Vânători pe care a răscumpărat-o, arhimandritul a mai făcut o cârciumă mare, „cu trei odăi" şi pivniţă boltită, ceea ce arată că morarul acestei mori făcea făină foarte bună, aşa încât oamenii veneau îndeosebi la această moară. Cât timp stăteau la rând ca să-şi macine boabele[11], mulţi dintre aceştia deveneau muşterii acestei cârciumi, unde-şi cheltuiau paralele şi chiar o parte din cerealele aduse la măcinat. De altfel, această slăbiciune omenească a fost exploatată de arhimandrit şi în cătunul Poienile, unde, pe lângă facerea celor două fierăstraie şi a morii cu o piatră, egumenul a mai ridicat şi o cârciumă cu două

---

[9] Suzana Bodale, *Demersurile din perioada 1853-1858 pentru zidirea şcolii de pe moşia Vânători a Mănăstirii Bisericani reflectate în documentele de la Arhivele Naţionale din Iaşi*, în „Acta Pangratia. Istorie şi patrimoniu ecleziastic", III/2025, p. 482-396.

[10] „După 1831, în Moldova a fost legalizată mierţa de 120 de ocale, care era egală cu jumătate din chila de 240 de ocale, având 10 dimirlii a câte 12 ocale" (Nicolae Stoicescu, *Cum măsurau strămoşii, Metrologia medievală pe teritoriul României*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1971, p. 204). Cum ocaua din Moldova avea 1,520 litri (*ibidem*, p. 185), rezultă că cele 2000 de mierţe echivalau cu cca. 364.800 litri cereale.

[11] Bunica mea maternă, Ana Breabăn, născ. Spânu (1929-2020), povestea că, în tinereţea ei, stătea câte o zi întreagă la moara de apă din Vicov ca să macine un sac de porumb, căci aceste mori măcinau încet, aşa încât oamenii aşteptau mult până le venea rândul la măcinat.

https://biblioteca-digitala.ro

odăi şi sală, în care îşi cheltuiau o parte din puţina agoniseală făcută cu multă trudă de mulţi dintre cei care aşteptau să li se tăie lemnul sau să-şi macine cerealele.

De asemenea, în cătunul Vădurelele, aflat pe drumul ce merge spre Transilvania, arhimandritul a făcut un ratoş cu şapte odăi. În schimb, la Vânători, unde ajungeau mai putini călători, dintre care majoritatea probabil veneau să cumpere cereale, egumenul a făcut doar un han cu doar patru odăi.

Apoi, mulţimea fierăstraielor, făcute de arhimandrit şi de posesori pe moşiile primite în arendă, arată o intensă activitate de exploatare a lemnului. Aceste fierăstraie, precursoarele gaterelor de astăzi, erau puse în funcţiune cu ajutorul apei, căci funcţionau după acelaşi principiu ca şi morile de apă, buştenii fiind tăiaţi cu ajutorul fierăstraielor puse în mişcare prin forţa de cădere a apei, ce era acumulată în iazuri mari, unde ajungea cu ajutorul unor gârle săpate din albiile râurilor şi pâraielor mari. Totodată, numărul mare de fierăstraie arată o uriaşă cerere de cherestea, care se utiliza atât la construcţiile ce se făceau în ţară, dar mai ales pentru export. De altfel, cheresteaua rezultată din tăierea buştenilor era transportată pe apa Bistriţei şi, apoi, a Siretului, până la Galaţi, unde, încărcată pe nave, lua drumul Constantinopolului şi al Mediteranei. În acest domeniu, reţine atenţia fierăstrăul („hereseŭ”) cu trei băşti („păşti”) făcut în cătunul Braniştea, pe apa Bistriţii, căci acesta avea, de fapt, trei instalaţii care tăiau cheresteaua în mod simultan. De altfel, cuvântul «başcă» este folosit şi astăzi de gaterişti şi desemnează încăperea de sub hala unde este montat gaterul, în care se adună rumeguşul rezultat din facerea cherestelei.

Ultimul document din acest grupaj este din 17 noiembrie 1859, când arhimandritul Nicon se plângea Comisiei Regulatoare Averilor Mănăstireşti că „astăzi” această Comisie a venit împreună cu subprefectul ocolului Pietrei la moşia Vânători, unde au întrat în cireada („tamazlâcul”) vitelor sale, de unde au ales vitele care le-au plăcut, în numărul pe care l-au voit, le-au însemnat cu-n fier ce înadins l-au făcut, după care i le-au şi luat din dispoziţie, sub cuvânt că acele vite ar fi zestrea Mănăstirii Bisericani, ce i s-ar fi dat odată cu arenda moşiilor Vânătorii, Braniştea şi Vădurelele.

Prin urmare, egumenul socotea această faptă drept un amestec străin în propria sa avere, căci Comisia amintită ar fi trebuit să cerceteze mai întâi catagrafia cu vitele care i s-au dat la intrarea în posesie arătatele moşii, pentru a se încredinţa de soiul şi calitatea lor, aşa cum el le-a arătat Onoratei Comisii prin tabloul ce i-a supus atenţiei sub formă de copie[12], pentru a cărui veridicitate garanta („închizăşluiescŭ”) cu cuvântul şi averea sa.

Prin urmare, arhimandritul deplângea neorânduială în care se găseau actele din arhiva Ministerului Cultului („lipsa pentru moment a originalnicii catagrafii ce o am dată Departamentului Bisericescŭ”) şi cele din arhiva

[12] *Cf. infra* Anexa II la doc. nr. 4, din 15 mai 1848.

https://biblioteca-digitala.ro

mănăstirii („după care cred că păstrez şi eŭ un eczemplariŭ şi pe care, dacă aş avea timp a-l căuta, sânt sigur că le-aş găsi în nămolul de hârtie ce am”), care le făcea de negăsit atunci când era nevoie de ele. Cu toate acestea, el socotea că lipsa originalului acestei catagrafii nu îndreptăţeşte pe nimeni a se amesteca în avutul său şi a lua decizii fără a se baza pe vrun act.

De altfel, chiar autorităţile statului erau la curent cu pierderea /rătăcirea frecventă a documentelor, motiv pentru care acestea au legiferat modul în care se puteau soluţiona problemele apărute în urma unor asemenea situaţii. Ca atare, egumenul putea invoca faptul că legea prevedea că acolo unde lipseşte inventarul sau catagrafia bunurilor date în administrarea temporară a cuiva, se aplică îndatorirea de a le recupera după starea/calitatea de mijloc a acelei categorii de bunuri. Apoi, el mai arăta că atunci când nu exista vreo altă prevedere contractuală („nu va fi urmat anume alcătuire”), legea mai stipula că în cazul în care acel lucrul nu ar mai exista („avea fiinţă”), trebuia a să se împlinească de la acea persoană numai costul lui, după preţul de mijloc existent pe piaţă.

În aceste condiţii, dacă nu i se crede cuvântul şi dacă nu există vreun act care să-l oblige la asemenea imputări, arhimandritul Nicon se mai întreba de ce i se luau lucruri pentru lucruri care nu mai existau („nu-şi aveau fiinţă”). Astfel, ar fi fost firesc („este prea natural”) ca membrii Comisiei Regulatoare să ştie că vitele pe care egumenul le-a primit în anul 1848 ca zestre a Mănăstirii nu mai puteau exista în 1859. În consecinţă, era firesc ca „astăzi” să i se creară să achite preţul vitelor după cum a fost stabilit prin evaluarea făcută atunci de Prefectură, nu să i se ia vitele în natură, mai ales că acei membri le aleg dintre cele mai frumoase şi mai bune. De altfel, recuperarea în natură a acelor vite era ilegală şi imorală, căci în primăvara anului 1848 i s-au dat mieluţe şi mieii, viţei şi viţele, iar la sfârşitul toamnei anului 1859 („în timpul de faţă”) nu le poate restitui, căci mieluţele şi mieii sunt mioare şi cârlani, iar viţelele şi viţeii au ajuns juninci şi juncani. Prin urmare, nu există vreo lege care să-l îndatorească a da oaie pentru miel, mânzat pentru viţel şi vacă a făta pentru stearpă. În plus, din asemenea confiscări abuzive se naştea şi problema achitării nutreţului necesar întreţinerii acestor vite, căci deşi au fost confiscate, Comisia le-a lăsat tot pe moşia egumenului, alături de vitele acestuia.

În consecinţă, arhimandritul Nicon deplângea că asemenea fapte ale Comisiei Revizuitoare nu sunt acte de dreptate şi nici de satisfacere pentru zelul pe care l-a avut ca egumen Mănăstirii Bisericani sau de recompensă („remuneraţie”) pentru necontestata sa sârguinţă. Ca atare, ruga Onorata Comisie să-i ofere o explicaţie pentru aceste fapte, căci se crede asuprit prin modul în care membrii ei au făcut lucrarea pomenită.

Aşadar, în contextul secularizării averilor Mănăstirii Bisericani, în noiembrie 1859, spătarul Emanoil Luponi, ca plenipotent al arhimandritului Nicon, adresa Camerei Legislative toate jalbele („tânguirile”) acestuia cu

https://biblioteca-digitala.ro

privire la încălcarea grosolană a drepturilor care i s-au acordat prin hrisoave domnești, însoțite de copii ale documentelor ce consfințeau aceste drepturi. Totodată, avocatul Luponi ruga „Onorata Secțiune" să ceară și actele originale din arhiva Ministerului Culturilor asupra acestui obiect, spre a cerceta abaterile de la lucrările convenite prin contracte, ce au motivat cererea judiciară de față. Faptul că dosarul nu mai conține și alte asemenea documente ce au urmat acțiunii judiciare intentate de avocatul Luponi pare să indice faptul că egumenul a abandonat demersul său juridic, în condițiile în care în anul 1859 s-au secularizat averile tuturor moșiilor pământene.

În sfârșit, pe lângă informațiile istorice și arhivistice extrem de valoroase prezentate mai sus, aceste documente conțin și o serie de arhaisme, al căror sens a ajuns necunoscut astăzi. Astfel, sunt menționate cuvinte precum *capre vătuie* (=„capre tinere, de peste un an, echivalentul mioarelor pentru oi), *dellă* (=„dosar), *durat* (=„construit în chip solid, trainic"), *gard spinuit* (=„gard de spini"), *gârlici* (=„intrare strâmtă într-un beci, într-o pivniță"), *a închizășlui* (=„a garanta"), *propoziție* (=„propunere"), *morișcă* <cu o pereche de pietre> (=„moară mică pusă în mișcare de vânt, de apă sau cu mâna"), *a predstavlisi* (=„a propune"), *samă* (=„document contabil justificativ"), *tumurugi* (=„stâlpii gardului").

La acestea se adaugă termenul „pământ", care deși este foarte des pomenit în izvoare, până acum niciun cercetător nu a găsit vreun document în care să i se consemneze mărimea. De altfel, Nicolae Stoicescu constata doar că suprafețele satelor nu erau egale, așa încât cuprindeau un număr inegal de pământuri[13]. Abia din raportul arhimandritul Nicon adresat Comisiei sosite la Mănăstirea Bisericani pentru a-i inventaria averea, aflăm mărimea unui „pământ" de pe moșia Vânători (aflată la cca 3 km SE de Piatra Neamț). Astfel, acest document consemnează că acel pământ era de peste „60 de fălci", ceea înseamnă cca. 86 de hectare[14].

[13] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 113-116.

[14] La 1864 falcea avea aproape un hectar și jumătate sau, mai exact 14.323 m^2 (*ibidem*, p. 138).

https://biblioteca-digitala.ro

DOCUMENTS CONCERNING THE FOUNDING ACTIVITY OF ARCHIMANDRITE NICON AT BISERICANI MONASTERY AND ON THE ESTATES HE LEASED (1842–1859)

(Abstract)

Appointed as head of Bisericani Monastery in 1842, Archimandrite Nicon repeatedly attempted to lease the Vânători estate, as large quantities of grain were produced there. Despite these efforts, he only came into possession of this estate in 1847, since the monastery's material condition required rapid improvement. Consequently, at the proposal of the Ecclesiastical Department and of Metropolitan Meletie of Moldavia, Prince Mihail Sturza confirmed him as abbot for life and approved the leasing of the Braniştea estate with Vădurelele, as well as the Vânători estate, all former properties of this monastery.

In return, the archimandrite was obliged to pay the Ecclesiastical Department an annual rent of 1,000 gold coins in two installments, and to forgo 20,200 lei annually from the subsidy of 68,200 lei due to his monastery. Furthermore, the abbot was required, entirely at his own expense, to build from the ground up thirty monastic cells on two floors; to erect a chapel at their end; to relocate the kitchen and bakery from in front of the monastery to a more suitable location; to roof the refectory; and to build a wall measuring 25 stânjeni.

Although Archimandrite Nicon fulfilled all these obligations and carried out additional important constructions at Bisericani Monastery and on the leased estates, the entire property of the monastery was secularized in 1859, which provoked his ultimately futile protest.

ANEXE

1 **<după 17 noiembrie 1859>**[1]

Anecsele

Privitoare la suplica adresată Camerei Legislative în[2] chestia arhimandrit(ului) Nicon, egumen(ul) Monast(irei) Bisericanii.

Anecsa A	Rânduirea arhi(mandritului) Nicon de egumen M(o)n(a)s(tirei) Bisericanii, arătătoare şi de soma[3] subvenţiei ce i să da pentru ţinerea m(ona)s(tirei).
<Anecsa>[4] B	Hrisovul de posesia moşiei Vânătorii, cu cotunile Braniştea şi Vădurelile, ce i să dă pe viaţă, sub îndatoririle[2] ce anume se prescriu.

https://biblioteca-digitala.ro

<Anecsa>[4] C	Întimpinarea[5] dată Comisiei Regulătoare Averilor Bisericeşti, cu un tablou general despre starea în[2] care au fost m(ona)s(tirea), despre zestrea ce au avut m(ona)s(tirea), despre îndatoririle[2] ce-i prescriu hrisovul citat şi despre acele(a) ce au făcut mai mult peste îndatoririle[2] avute.
<Anecsa>[4] D	Întimpinarea[5] dată Comisiei Regulătoare Averilor M(ona)s(tireşti) pentru vitile ce au luat sub nume de zestre a monastirei.
N(ota) B(ene)	Pe lângă aceste(a), Onorata Secţiune este rugată a cere şi actile obiectului din Ministerul Culturilor, spre a ave(a) în[2] pri[i]vire abătutele lucrări ce au motivat citata me(a) tânguire, ca plenipotentu' arh(imandritului) Nicon.

Luponi[6] <m.p.>.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 332/1859, f. 9r. Orig., c. neagră.

---

[1] Datat după doc. 5 din acest grupaj.

[2] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[3] Aşa în text.

[4] Cuvântul «Anecsa» este marcat prin semnul continuităţii faţă de cuvântul similar de mai sus.

[5] Aşa în text. Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[6] Formula «ca plenipotentu' arh(imandritului) Nicon. Luponi» a fost scrisă cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi.

2 **27 martie 1842**

Copie
Anecsa A

Ofisul
Domnului Mihail Sturdza v(oie)v(od)

Comitetul Mitropoliei şi a<l>[1] M(ona)s(ti)relor Pământeşti, prin anaforaua din 12 a următoarei, cu no. 186, supuindu-ne cunoştinţei cum că preosfinţitul proin mitropolit Veniamin, în[2] tragere(a)[3] la M(onasti)rea Slatina, aŭ luat cu sine pe arhidiaconul Meletie, care, la 24 august anul trecut, 1841, aŭ fost întărit[2] de Noi egumen M(o)n(a)s(ti)rei Bisericanii, Ne-aŭ făcut cunoscută neaparata trebuinţă ce urmează de egumen, povăţuitoriŭ soborului acei M(o)n(a)s(ti)ri şi sprijinitoriŭ casnicilor interesuri. Predstavlisându-Ne pentru o asemine(a) însărcinare[2] pe pre(a)cuvioşia sa arhimandrit(ul) Nicon, dichiul Mitropoliei, pe încredere(a)[2] de barbat ispitit întru[2] ale iconomiei şi cu purtări cinstite şi rugându-ne a-l întări[2] egumen pomenitei M(o)n(a)s(ti)ri pe viaţă, mărginit la cheltu(i)elile casei şi ţinerea soborului în[2] sumă de <u>şasezeci şi opt mii două sute lei pe anŭ</u>[4], încuviinţaţi[2] de către noi la 24 septemvr(ie)

https://biblioteca-digitala.ro

1841. Pe temeiu' că, deşi m(onasti)rea aceasta iaste trecută în[2] starea a II-a, căr(e)ia, după Aşăzământ, i să cuvin patruzeci şi opt mii lei pe an[5], dar pentru că numărul călugărilorŭ, acolo petrecători, să află acum îndoit[2], aŭ cerut trebuinţa a să face sporiul acesta, de douăzeci mii două sute lei pe anŭ[6], spre a se pute(a) întimpina[7] neaparatele cheltu(i)eli.

Aşadar, pe asemine(a) temeiuri propusă de Comitet, Domnia Noastră încuviinţămŭ[2] statornicirea în[2] egumeniea[8] pomenitei Monastiri Bisericanii a arhimandrit(ului) Nicon pe viaţa sa, fără să fie datoriŭ a da vreo samă pentru soma mai sus arătată de şasăzeci şi opt mii două sute lei[9], ce să lasă spre întimpinarea[7] cheltu(i)elelor soborului de acole(a) şi întărim[2] prin acest hrisov supt[8] însuşi[2] a Noastră domneasca iscăliturăşi pecete.

Scrisu-s-au hrisovul acesta la scaunul Domniei Noastre, în[2] oraşul (I)eşii, în[2] al optulea un an al Domniei Noastre.

Anul 1842, luna martie 27 zile

Urmează iscălitura Î(nălţimii)[2] S(ale)[10].

L(oc) P(ecete)
No. ...[11].

Contrasemnat[12].

Depart(amentul) Trebilor din Lăuntru
Secţia a III-<a>[1].
No. 41[13].

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 332/1859, f. 10r. Copie scrisă de mâna lui Luponi, vechilul (=avocatul) arhimandritului Nicon (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r), c. neagră şi c. maro.

---

[1] Omis.

[2] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[3] Aşa în text pentru «retragerea».

[4] Formula «şasezeci şi opt mii două sute lei pe anŭ» a fost subliniată în copie.

[5] Formula «patruzeci şi opt mii lei pe an» a fost subliniată în copie.

[6] Formula «douăzeci mii două sute lei pe anŭ» a fost subliniată în copie.

[7] Aşa în text. Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[8] Aşa în text.

[9] Formula «fără să fie datoriŭ a da vreo samă pentru soma mai sus arătată de şasăzeci şi opt mii două sute lei» a fost subliniată în copie.

[10] Formula «Urmează iscălitura Î(nălţimii) S(ale)» a fost scrisă cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în ibidem, f. 9r, publicat *supra* sub doc. nr. 1).

[11] Loc lăsat necompletat. Formula «L(oc) P(ecete). No. ...» a fost scrisă cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi (pentru identificarea

https://biblioteca-digitala.ro

autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r, publicat *supra* sub doc. nr. 1).

[12] Nu se precizează cine a contrasemnat hrisovul. Cuvântul «Contrasemnat» a fost scris cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r, publicat *supra* sub doc. nr. 1).

[13] Formula «Depart(amentul) Trebilor din Lăuntru. Secția a III-<a>. No. 41» a fost scrisă cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r, publicat *supra* sub doc. nr. 1).

3 **30 mai 1847**

<Copie>[1]
Anecsa B

Cu mila lui Dumnezeŭ, Noi Mihailŭ Grigorie Sturdza vo(i)evodŭ, Domnŭ Ţărei Moldovei.

Departamentul Averilor Bisericeşti, prin anaforaua din 31 a trecutei luni martie, no. 642, aŭ adus la cunoştinţa Domniei Noastre că egumenul M(onasti)rei Bisericanii, preacuv(iosul) arhimandrit Nicon, prin înscrisul[2] din 4 martie cătră acel Departament, au făcut cunoscut că această M(onasti)re a căria egumenie îi[2] este încredinţată[2] cu hrisovul Nostru, dintre toate celelante m(o)n(a)s(ti)ri pământeşti, sângură să află aşăzată în[2] vârful unei munte, la cel mai tare loc şi mai cu anevo(i)e de îndestulat[2] petrecătorii acolo monahi. Şi cu toate aceste(a), numărul lor este îndoit[2] peste acel hotărât prin Aşăzământ pentru o m(o)n(a)s(ti)re ca aceasta de starea a II-oa[3], în[2] care privire, prin ţitatul[3] hrisov, s-aŭ regularisât a i să da câte <u>şasăzăci şi opt mii două sute lei pe an, pentru întrebuinţarea[2] cărora să nu fie dator a da samă</u>[4].

Pre(a)cuvioşia sa, urmând neaparatei sale datorii povăţuite de Aşăzământ şi mai cu samă de dorinţe ce hrăneşte pentru bunăstarea şi înteme(i)erea[2] acestui d(um)n(e)ză(i)escî lacaş, în[2] priivirea strâmtoririlorŭ ce ar întâmpina[5] din mai multe neîndemânări[5], aŭ pus în[2] viderea Departamentului următoarele:

1) Sânt mai mult de zece ani trecuţi de când sâmţându-să nevoea[3] unor încăperi[2] la ace(a) m(o)n(a)s(ti)re, s-aŭ încuviinţat[2] a se face din noŭ un rând[6] de chilii, care numai începându[7]-să, aŭ ramas nesăvârşite, încât[2] şi acel puţin lucru au agiuns în[2] râsâpire şi astăzi nu numai egumenul întâmpină[2] strâmtorire, neavând[6] unde lăcui, cu cât mai vârtos a găzdui pe musafirii ce vin la m(o)n(a)s(ti)re, dar apoi şi părinţii monahi sânt siliţi a se grămădi câte doi şi trei într[2]-o chilie din acele(a) vechi, de 250 ani făcute, din care unile mai nici pot fi locuite, agiungând la cădere.

2) Cititoreasca[3] trapeză să află discoperită şi într-însa[5] plouă.

https://biblioteca-digitala.ro

3) Bucătăria şi pităria sânt aşezate tocmai în[2] faţa m(onasti)rei, în[2] dreptul singurei portiţi ce slujăşte de întrare[8], din care pricină nu se poate ţine curăţănia cerută de toată cuviinţa,

4) Sângură această m(onasti)re, care după starea ei are îndoit[2] număr de monarhi petrecători de obştie în[2] acest sobor, osebit de bolnavii pătimaşi ce năzu(i)escŭ, din care de-a pururea sânt câte şepte-opt şi până la zece şi, osăbit, de plutaşii care, după un vechiŭ şi păzit obiceiŭ, trecând[6] pe acolo, să găzdu(i)escŭ şi să hrănescŭ gratis la m(onasti)re, ea nu are lăsată pe socoteala egumenului nici o moşie pentru îndemânarea[5] celor de nevo(i)e, precum şi Aşăzământul din 1835 legiu(i)eşte, încât[5] de-a pururea este nevoit a cumpăra de toate cele spre hrană cu preţuri îndoite[2] şi cu multă greutate a le transporta în[2] vârful muntelui, unde, tot din această pricină, nu are închipuire[2] a ţâne macar câteva vite pentru slujbă sau[9] vaci pentru lapte; lăsând a zice şi despre musafirii ce vin, că este silit a cumpara pentru caii lor fânŭ de la posesori cu preţuri îndoite[2] şi alte dăţi nici a-l găsi. În[2] pri[i]virea tuturor neîndemânărilorŭ[7] acestora, care pre(a)cuvioşia sa nădăjdu(i)eşte a fi luate în[2] consideraţie, fără a cerca să tragă în[2] parte-şi vreun folos, aŭ propus ca înprotiva[8] acelor douăzeci de mii două sute lei ce i să dau peste patruzeci şi opt mii lei prevăzuţi de Aşăzământ, dacă i să va încuviinţa[2] a i să lasa într-un[2] preţ potrivit, adecă până la treizeci mii lei pe anŭ, moşia Braniştea cu Vădurerile[3] şi moşia Vânătorii, ca să i să dei încă[2] din casă optsprizece mii lei, spre înplinirea[2] de patruzeci şi opt mii lei pe anŭ, să îndatoreşte[2]:

- a ţine m(onasti)rea cu îndoitul[2] număr de monahi ce să află astăzi şi
- a face din noŭ un rândŭ de chilii, în[2] număr de treizeci, cu două etajuri;
- în[2] capătul acestora, a face un paraclis;
- a muta cuhnia şi pităria din faţa m(onasti)rei în[2] alt locŭ mai potrivit;
- a acoperi trapeza;
- a face un zidiŭ de vro douăzeci şi cinci stânjăni[10], fără care m(onasti)rea rămâne neîngrădită[2], şi alte înbunătăţiri[2] trebuitoare.

Toate aceste(a) cu singură a sa cheltueală[3], dacă în[2] cuprinderea acestei dispoziţii i să va da şi hrisovul nostru pentru egumenia pe viaţă[11] {precum este şi astăzi statornicit}[12].

Departamentul Bisericescŭ luând, pe de o parte, în[2] cercetare propoziţia pre(a)cuv(ioşiei) sale şi, pe de alta, căutând a se încredinţa[2] dacă neîndemânările[2] prescrisă şi trebuinţa zidirei chiliilorŭ cu celelante cer neapărat o punere la cale şi dacă aceasta, prin bună chibzuire, s-ar potrivi cu cererea egumenului, încât[5] să răspundă şi la folosul m(onasti)rei. S-aŭ lămurit că întrucât[5] să atinge de neîndemânări[5], m(o)n(a)s(ti)rea aceasta în[2] adivărŭ este aşezată la cel mai tare locŭ şi cu anevo(i)e despre cele de întâia[5] trebuinţă ale îndestulărei[2] cu hrană, în[2] care privire şi Noi, la trecutul an 1844, după anaforaua Departament(ului) supt no. 463, am fost încuviinţat[2] a i să lasa moşia Vânătorii[6] într-un[2] preţ potrivit cu art. 4 din Aşăzământul Pământeştilor M(o)n(a)s(ti)ri.

https://biblioteca-digitala.ro

Iar încât[2] să atinge de facerea chiliilor, din delille pri[i]mite în[2] Depart(amentul) acela de la Mitropolie, să lămureşte că tocmai de la 1839 s-aŭ hotărât a să zidi, căci era<u>[1] neaparate şi s-au şi început[2]. Dar părăsindu-să lucrul, au ramas de atunce(a) numai începute[2]. Pentru care sfârşit, şi după înfiinţarea[2] Departamentului, comandarisându-să pe ingineriul Barberŭ, au alcătuit planul şi divizul[3] închipuitŭ[2] pentru costul lorŭ, care lămurescŭ că, pentru un mai puţin lucru de cum să îndatoreşte[2] egumenul, ar trebui să se cheltuească[3] o somă peste trei mii galbeni.

De aceea, Departamentul Bisericescŭ adaoge[3] că în[2] privirea neîndemânărilor[2] cu cele spre îndestularea[2] soborului şi în[2] privirea neaparatei trebuinţi a se zidi chiliile şi a se face celelante înbunătăţiri[2], care de ar rămâne în[2] sarcina Departamentului, după neînlesnirile[2] Casei Centrale[3], nu ar fi cu putinţă a se face aşa în[2] grabă precum să cer, propoziţia egumenului să socoteşte priincioasă, cu osăbire numai că moşiile numite să i să dei cu preţ de una mie galbini pe an, mijlocind ca aceasta punere la cale să se încuviinţeză[2] şi de către Noi şi să i să sloboadă domnesc hrisov, cuprinzătoriŭ acestei dispozâţii[3] statornicită în[2] egumenia arhimandritului Nicon pe viaţă[13], şi tot nu are pu[s]tere ca şi până acum de a nu fi îndatorit[2] să de(i)e samă pentru întrebuinţarea[2] somei ce să hotărăşte. Şi fiindcă moşiile aceste(a) cerute de egumenŭ sânt date în[2] posesie, apoi pentru a pute(a) pune de-ndată în[2] lucrare săvârşirea chiliilorŭ, să treacă de acum lucrarea contractărilor cu venitul moşiilor în[2] folosul egumenului până la înplinirea[2] terminului şi după aceea să rămâie pe socoteala sa.

Drept aceea, Domnia Noastră, luând în[2] privire că arhimandritul Nicon lasă în[2] folosul Casei Chentrale[3] adaosul ce i să hotărâsă, pe lângă care mai dă una mie galbini pe anŭ, la ace(a) casă[14], care în[2] acest chip să folosăşte anuelnicŭ[15] cu o sumă apropietă de veniturile cu care sânt date prin mezat pomenitele moşii, şi, peste aceasta, să scuteşte Casa Chentrală[3] de o cheltueală[3] simţitoare, cu zidirile neaparat cerşute, spre a nu să pustii acel sf(ân)t lacaş, pe care zidiri se[3] îndatoreşte[2] numitul a le face cu a sa cheltueală[16], după planul închipuit[2] şi întru[2] tot temeinice, am încuviinţat[2] pomenita anafora a Depart(amentului) Averilor Bisericeşti[17] şi, prin acest domnescŭ hrisov, întărind[2] egumenului M(onasti)rei Bisericanii, pre(a)cuv(iosului) arhimandrit Nicon a ave(a) moşiile Braniştea cu Vădurelile şi moşia Vânătorii pe socoteala sa în[2] preţŭ de una mie galbini pe anŭ, după care mai urmează a lua din Cassa[3] Chentrală[3] numai soma cuvenită spre îndeplinirea[2] de patruzeci şi opt mii lei pe anŭ, legiuiţi prin Aşăzământ pentru ţinerea M(onasti)rei, fără să fie datoriŭ a da vreo samă pentru întrebuinţarea[2] lor, decât numai a face zidirile aratate mai sus, cu care însuşi[2] s-aŭ îndatorit[2] şi pentru care Departamentul Bisericescŭ va ave(a) privighiere a să clădi întocmai[2] după planŭ îl[18] statornicim {precum şi mai înainte[2] cu osăbit hrisov al nostru aŭ fost rânduit}[12] egumen pe viaţă a<l>[1] M(onasti)rei Bisericanii cu dispoziţia mai sus

https://biblioteca-digitala.ro

prescrisă[19], pentru care i să dă acest hrisov subscris[3] cu a Noastră iscălitură şi pecete.

Scrisu-s-aŭ în[2] oraşul Iaşii, scaunul Domniei, în anul 1847, luna maiŭ în[2] 30 zile, al 14-lea an a<l>[1] Domniei Noastre în[2] Moldova.

Urmează iscălitura Î(nălţimii)[2] S(ale)[20].

L(oc) P(ecete)
No. ...[21].

Contrasemnat de şeful Depart(amentului) Bisericescu[22]

No. 1089.
Secţia a II-a din
Depart(amentul) Bisericescŭ[23].

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 332/1859, f. 11r-12v. Copie scrisă de mâna lui Luponi, vechilul (=avocatul) arhimandritului Nicon (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r), c. neagră.

---

[1] Omis.

[2] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[3] Aşa în text.

[4] Formula «şasăzăci şi opt mii două sute lei pe an, pentru întrebuinţarea cărora să nu fie dator a da samă» a fost subliniată în copie.

[5] Primul sunet «î» a fost redat prin litera «î», iar cel de-al doilea prin slova «ъ».

[6] Sunetul «â» a fost redat prin litera «î».

[7] Primul sunet «î» a fost redat prin litera «î», iar cel de-al doilea prin slova «ъ».

[8] Aşa în text. Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[9] În text, acest cuvânt a fost ortografiat greşit: «s'au».

[10] Formula «a ţine m(onasti)rea cu îndoitul număr de monahi [...] a face un zidiŭ de vro douăzeci şi cinci stânjăni» a fost subliniată în copie.

[11] Formula «şi alte înbunătăţiri trebuitoare [...] pentru egumenia pe viaţă» a fost subliniată în copie.

[12] Parantezele aparţin autorului copiei.

[13] Formula «cu osăbire numai că moşiile numite să i să dei [...] în egumenia arhimandritului Nicon pe viaţă» a fost subliniată în copie.

[14] Formula «lasă în folosul Casei Chentrale [...] la ace(a) casă» a fost subliniată în copie.

[15] Aşa în text pentru «anual».

[16] Aşa în text. Formula «pe care zidiri se îndatoreşte numitul a le face cu a sa cheltueală» a fost subliniată în copie.

[17] Formula «am încuviinţat pomenita anafora a Depart(amentului) Averilor Bisericeşti» a fost subliniată în copie.

[18] Sunetul «î» a fost redat prin slova «ъ».

https://biblioteca-digitala.ro

[19] Formula «îl statornicim [...] egumen pe viaţă a<l> M(onasti)rei Bisericanii cu dispoziţia mai sus prescrisă» a fost subliniată în copie.

[20] Formula «Urmează iscălitura Î(nălţimii) S(ale)» a fost scrisă cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r, publicat *supra* sub doc. nr. 1).

[21] Loc lăsat necompletat. Formula « L(oc) P(ecete). No. ...» a fost scrisă cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r, publicat *supra* sub doc. nr. 1).

[22] Formula «Contrasemnat de șeful Departamentului Bisericesc» a fost scrisă cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r, publicat *supra* sub doc. nr. 1).

[23] Formula «No. 1089. Secţia a II-a din Departamentul Bisericescŭ» a fost scrisă cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în ibidem, f. 9r, publicat *supra* sub doc. nr. 1).

4 **13 noiembrie 1859**

Copie
Anecsa C

Onorat(ei) Comisii sosită cu cercetarea la M(onasti)rea Bisericanii,

În cunoştinţă de misia şi scopul ce ar ave(a) lucrările aceştii Onorat(e) Comisii, socot de datorie a-i da o detailată[1] relaţie despre însuşimile[1] ce port personal în drituri şi îndatoriri(i), starea în care să găsăşte m(onasti)rea, precum şi acea în care au fost când[2] m-au rânduit[2] egumen ei.

La anul 1842, cu domnescu' hrisov no. 41 şi cu decretul Comitetului Mitropoliei no. 642, m-au rânduit[2] egumen la M(onasti)rea Bisericanii, dându[2]-mi-să pentru ţinerea ei şi a soborului o subvenţie anuală câte de 68.200 lei.

Această regulă s-au păzit până la anulŭ 1847, cândŭ starea marteriala a aceştii m(onasti)ri, reclemând[2] o îmbunătăţire şi aceasta consâmţându[3]-să de Depart(amentul) Bisericescŭ în unire cu chiriarhul ţărei; în urmarea alcătuirei[1] săvârşite şi cuprinsă în anaforaua ci aŭ făcut şi s-aŭ slobozit, în[4] acelaş(i) annŭ[1], domnescul hrisov sub no. 1089. Prin acest hrisov mi să statorniceşte pe viaţă stăpânirea şi dispoziţia nemijlocită asupra a parte din moşiile numitei m(onasti)ri şi anume: asupra moşiei Braniştea cu Vădurerile[1] şi moşia Vânătorii, cu îndatorire(a) ca să plătesc anual Departamentului Bisericescŭ câte 1.000 galbeni[5] în două câştiuri şi 20.200 lei, iarăşi annual[1], să mi să scadă din subvenţia m(onasti)rei, ci era statornicită în somă[1] de

https://biblioteca-digitala.ro

68.200 lei. Iar[6] în totul, să mai fiŭ datoriŭ a face din timilie un rând de chilii în număr de treizeci, în două etajă; în[4] capătul acestora să facŭ un paraclisŭ; să mut cuhnea şi pităria din faţa m(onasti)rei în[4] alt loc, mai potrivit; să acopăr trapeza şi să facŭ un zidiŭ de 25 st(ânjeni), toate acestea pe singura me(a) cheltueală[1].

Aceste(a) demult le-am îndeplinit[4] în[4] totul şi încă[4] cu prisosinţă, dupre cum lămureşte tabloul alăturat, în care să arată:

A) starea în[4] care aŭ fost acaretele când le-am pri[i]mit,

B) zestrea m(onasti)rei care atunce(a) mi-aŭ încredinţat[4],

C) îndatoririle[4] ce am avut după ţitatul hrisov,

D) ceea ce am făcut peste îndatoririle[4] avute.

Întrucât[7] aceste(a) vor fi adevarate[1] sau[8] nu, rog pe Onorab(ila) Comisie a să încredinţa[4] prin cercetare şi locală observare, după care, apoi, realitatea să fie consta<ta>[9]tă prin înch(e)ierea[4] ce va faci.

Monahii petrecători în[4] acest sfânt lacaşŭ[1] sânt[2] în[4] număr <de>[9] peste 60; hrana acestora este la obştească trapeză; fiecare[1] îşi[10] are îndeosăbi chilia sa şi un salariu annualŭ[1] analog trebuinţei pentru îmbrăcăminte[4] etc[11].

Îndatorirea[4] acestora esti păzirea cu sfinţenie a serviţiului dumnezeiescŭ, ţinerea în[4] curăţănie a m(onasti)rei şi a chiliilor îndeosăbi[4].

Pentru slujba m(onasti)rei, întru[4] îndestulare[4] cu hrană şi a totului[1] ce să reclama de trebuinţa unei complecte gospodării, sânt[2] anume servitori salariaţi, pentru ca niciodată şi nici după o împrejurare[4] să nu fie siliţi părinţii la slujbe înjositoare[4] şi obositoare.

Această regulă să găsăşte statornicită şi cu acurateţă[1] păzită numai de la timpul de când[2] m-amŭ numit egumen aceştii m(onasti)ri, căci mai înainti[4] totul era într-o[4] stare deplorabilă, precum şi încăperile[4] ce amerinţa[1] nu numai o desăvârşită ruinare, dar încă[4] şi primejdie.

Acum însă[4], cu starea de faţă a m(onasti)rei precum şi cu ţinerea ei {de când[2] mi s-aŭ încredinţat[4] egumenia}[12], socotŭ că scopul fundatorilorŭ este îndeplinit[4] şi dacă administrarea vreunei m(onasti)ri pământeşti[2] aŭ putut să provoace vreo tânguire[2] şi, prin urmare, nemulţămire din partea oricui, apoi, socot că din această catigorie[1] rămâne scutită Mon(astirea) Bisericanii, pentru a cărie ţinere şi îmbunătăţire[4] eŭ nu am cruţat nimica. Zicŭ nimica, fiindcă rezultatele ce să vădŭ precum şi realitatea lucrului o dovedescŭ şi eli[1] mă costă nu numai o avere, piste 20.000 galbeni[5], cu care am întrat[4] în[4] această m(o)n(a)s(ti)re {osăbit de venitul moşiilorŭ ce mi s-aŭ dat în[4] posesie pe viaţă}[12], dar încă[4] şi sanatatea[1] ce am p(i)erdut, încât[7] astăzi, pentru alinarea macar în[4] parte a suferinţilor trupeşti, am fost silit a-mi face o casă din noŭ, pe mosia Vânătorii, unde mai cu înlesnire[4] îmi[4] pot procura cele necesare bătrâneţelor[1] meli.

Toate[13] aceste(a) le las la apreciaţia Onorab(ilei) Comisii, spre a se convinge că eu ca egumen am făcut aşezământul vrednicŭ de chiemarea ce aŭ

https://biblioteca-digitala.ro

avut, iar[6] ca administrator me-am[1] îndeplinit[4] toate[13] sarcinile şi încă[4] cu prisosinţă.

Cât să atinge pentru driturile ce-mi dă ţitatul hrisovŭ din anul 1847, eli[1] fiind statornicite de acturi domneşti, pururea le-am considerat destul de valabile şi puternice spre a mă satisface şi a mă dispăgubi de cheltu(i)elile ce amŭ întrebuinţat[4] cu îndeplinirea[4] sarcinilor ce mi s-aŭ dat prin formală şi necontestată alcătuire. Şi, apoi, este ştiut şi sprijinit de legi că cel ce ş-au îndeplinit[4] condiţiile unii slobode alcătuiri, nu poate fi înlăturat[4] şi depărtat din drepturile[1] sali fără vreo hotărâre prealabilă a instanţiilor[14] competente.

Rog, dar, să se observeză dacă eŭ me-am[1] îndeplinit[4] saŭ nu îndatoririle[4] ce aveam! Şi dacă drepturile meli[1] nu fac de la sine legală ecsepţie[1] din regula, de ce s-au adoptat pentru motiv de abuzŭ?

1859 no(i)emvrie 13.

M(o)n(asti)rea Bisericanii.

Iscălit, arhiman(dritul) Nicon[15].

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 332/1859, f. 1r-2r. Copie scrisă de mâna lui Luponi, vechilul (=avocatul) arhimandritului Nicon (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r), c. neagră.

---

[1] Aşa în text.

[2] Sunetul «â» a fost redat prin litera «î».

[3] Primul sunet «â» a fost redat prin slova «ъ», iar al doilea prin litera «î».

[4] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[5] Cuvântul «galbeni» a fost redat prin litera «G» urmată de semnul «#», cu care este în ligatură.

[6] Vocala «i» a fost redată prin litera «j» din grafia latină.

[7] Primul sunet «â» a fost redat prin litera «î», iar al doilea prin slova «ъ».

[8] În text, acest cuvânt a fost ortografiat greşit: «s'au».

[9] Omis.

[10] Sunetul «î» a fost redat prin litera «ъ».

[11] Pentru «etc.» a fost folosit semnul acestei prescurtări din paleografia latină.

[12] Parantezele aparţin autorului copiei.

[13] Diftongul «oa» a fost redat prin litera «ó».

[14] Prima vocală «i» a fost redată prin litera «j» din grafia latină, iar următoarele două vocale similare, prin litera «i».

[15] Formula «Iscălit, arhiman(dritul) Nicon» a fost scrisă cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r, publicat *supra* sub doc. nr. 1).

https://biblioteca-digitala.ro

<f. 2v> **A**

Starea în care aŭ fost acaretele[1] la anul[2] 1[3]848, mai 15, după catagrafie

Acaretele din Vădureli

1) casa posesiei, putridă şi stricată,
1) coşer vechiŭ, acoperit cu pa(i)e,
1) un zămnicŭ fără obloane,
1) un gard împregiurul[4] casei, stricat,
1) crâcimă de lemn, putredă,
1) pivniţă cu păreţi de brad.

Acaretele de pe Pângărăciorŭ[5]

1) crâcima, în[4] proastă stare,
1) pivniţă săpată în[4] pământ,
1) grajdi de lătunoi, vechiŭ, cu gard bunŭ, spinuit,
1) o morişcă cu o părechi p(i)etri, ce-i în[4] totul stricată,
1) crâcimă la Chetricică,
1) pivniţă cu gârli<ci>[6] vechi,
1) moară, cu o părechi p(i)etri, de bârni de plop, vechi,
1) crâcima din Pângărăcior, un bordeiŭ de lemnŭ şi ca pivniţă un zămnicŭ în[4] proastă stare,

Vânătorii

1) crâcimă din Dealŭ, acoperemântul de scânduri, stricat,
1) pivniţă, în[4] parte stricată,

Cotuna Cutul[7]

1) casă vechi de bârne, odăi mari, una mică şi o şăliţă[8], acoperemântul de scânduri, o camară de scânduri,
1) casă de lătunoi, cu patru odăi şi o şăliţă[8], acoperemântul de draniţă,
3) coşeri vechi, câte 24 st(ânjeni) unul,
4)[9] <coşeri>[10], unul de 32 st(ânjeni), unul 28 <stânjeni>[6], unul de 16 <stânjeni>[6], acoperite cu rogoz,
1) hambariŭ stricat,
1) o şură fără păreţi, acoperită cu stuh,
1) un bordeiŭ pentru bucătărie,
1) grajdiŭ cu păreţii de brad, bunŭ,
1) gard împrejurul[11] casăi, şi a coşerilor, a hambarului, a grădinei, cu poarta şi portiţa bună,

<f. 3v> 1) crăcima, acoperită cu scânduri,
1) pivniţă, acoperită cu scânduri, fără scări,
1) moară cu două pietri lucrătoare,
1) hambariu durat, acoperemântul de lătunoi,

https://biblioteca-digitala.ro

1) casă a morariului, acoperită cu scânduri[5],
1) herăsău lucrătoriŭ,

Cotuna Vălenii

1) crâcima de bârni, stricată şi părăsită,
1) pivniţă, stricată cu desăvârşire.

SJAN Iaşi, MCIP - Moldova, dos. 332/1859, f. 2v şi f. 3v. Orig. scris de mâna lui Luponi, vechilul (=avocatul) arhimandritului Nicon (pentru identificarea autorului acestui doc., cf. grafia sa cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r), c. neagră.

---

[1] Aşa în text.

[2] Cuvântul «anul» a fost scris doar în capul de tabel de la f. 3v.

[3] Cifra miilor a fost omisă în capul de tabel de la f. 2v, dar se regăseşte în capul de tabel de la f. 3v.

[4] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[5] Sunetul «â» a fost redat prin litera «î».

[6] Omis.

[7] Cuvântul «Cutul» a fost completat ulterior, în continuarea rândului, cu cerneală maro, de mâna care a conceput documentul.

[8] Aşa în text pentru «săliţă» (=sală mică).

[9] A fost omisă dimensiunea celui de-al patrulea coşer, fiind enumerate doar dimensiunile primelor trei.

[10] Cuvântul «coşeri» este marcat prin semnul continuităţii faţă de cuvântul similar de mai sus.

[11] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î», iar consoana «j» a fost redată prin litera «j» din grafia latină şi nu prin slova «ж» din alfabetul chirilic.

Anexa II) la doc. nr. 4 **15 mai 1848**

<f. 2v> <numere scrise marginal, ulterior, cu creionul>	No.	**B** **Zestrea m(onasti)rei ce mi s-aŭ dat cu catagrafie la anul[1] 1848, mai 15** Vitele
1	413	oi[i] cu lapte, negri,
–	210	mioare <negre>[2] cu sterpi <negre>[2], la un locŭ,
3	51	berbeci negri,
2	157	oi cu lapte, albe,
6	95	mioare cu sterpi la un loc, albi,
4	22	berbeci albi,
7[3]	195	m(i)eluţă negri,
7	35	berbecuţi n<eg>[2]ri, pentru sămânţă,
11	183	berbecuţi negri, pentru tă(i)et,

https://biblioteca-digitala.ro

8	91	m(i)eluţă albi,
10[4]	32	berbecuţi albe[5], pentru sămânţă,
–	37	berbecuţi albi, pentru tă(i)et,
12	16	capri cu lapte,
12	8	capre vătu(i)e,
14	7	ţapi mari,
16	12	(i)ezi,
15	11	(i)eduţă,
	1.575	adică, una mie cinci sute şeptezeci şi cinci capite oi[i].
		Vite cornorate
1	41	boi de jugŭ[6], slabi, socotiţi ca de trei mâni[7],
2	16	vaci cu lapte, slabe,
–	6	viţăi bouţi,
–	10	viţăli văcuţă,
2	4	vaci a fata,
2	26	vaci sterpe,
–	2	gonitori,
2	2	buhai, însă[8] unul mai micŭ,
–	5	gonitorili[5],
–	10	mânzaţi,
	136	adică, una sută treizeci şi şesă vite mari cornorati, însă[8] toată[9] de un soiu mărunt.
		mascuri
–	66	adică, şesezeci şi şasă mascuri de soiu mărunt,
		Stupi
<f. 3v>		
–	100	adică, una sută matci stupi.

SJAN Iaşi, MCIP – Moldova, dos. 332/1859, f. 2v şi f. 3v, orig. scris de mâna lui Luponi, vechilul (=avocatul) arhimandritului Nicon (pentru identificarea autorului acestui doc., cf. grafia sa cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r), c. neagră.

---

[1] Cuvântul «anul» a fost scris doar în capul de tabel de la f. 3v.

[2] Omis.

[3] Numărul «7» a fost corectat, cu acelaşi creion, de mâna care l-a scris, din numărul «5», pe care tot ea îl scrisese mai înainte.

[4] Numărul «10» a fost corectat, cu acelaşi creion, de mâna care l-a scris, din numărul «8», pe care tot ea îl scrisese mai înainte.

[5] Aşa în text.

[6] Consoana «j» a fost redat prin litera «j» din grafia latină şi nu prin slova «ж» din alfabetul chirilic.

[7] Adică erau socotiţi ca de «mâna (=categoria) a treia».

https://biblioteca-digitala.ro

[8] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».
[9] Aşa în text pentru «toate».

Anexa III) la doc. 4 **<f. l. z.> 1847**

<f. 3r>

C

Îndatoririle[1] ce am avut după hrisovul din 1847, cu no. 1.089

La Mon(a)s(tirea) Bisericanii
30 chilii, în două etajă,
U<n>[2] paraclisŭ,
un zidiŭ din capătul paraclisului şi până în trapeza, cititorii[3],
acoperirea trapezei,
mutarea cuhnei şi a pităriei din faţa m(o)n(asti)rei,

SJAN Iaşi, MCIP - Moldova, dos. 332/1859, f. 3r. Orig. scris de mâna lui Luponi, vechilul (=avocatul) arhimandritului Nicon (pentru identificarea autorului acestui doc., cf. grafia sa cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r), c. neagră.

---

[1] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».
[2] Omis. Autorul copiei a confundat slova «u» de la cuvântul «un» cu cifra «8». Ca atare, aici, în loc de «un», a scris doar cifra «8».
[3] Adică, zidul şi trapeza erau socotite ctitorii ale arhimandritului Nicon. În alt document, se foloseşte şi formula «cititoreasca trapeză» [vezi, *supra*, doc. nr. 3, din 30 mai 1847].

Anexa IV) la doc. 4 **13 noiembrie 1859**

<f. 3r>

D

Ceea[1] ce am făcut mai mult, peste[2] îndatorirea[3] hrisov(ului) din 1[4]847, sub[5] no. 1.089.

La M(onasti)rea Bisericanii,
Pe lângă celi treizeci chilii, s-aŭ mai făcut în[3]<că>[6] şapte chilii din noŭ şi din timilie,
După gătirea zidirei paraclisului, i s-aŭ făcut mobilarea pe din lăuntru din noŭ şi, de aseminea, s-aŭ înzestrat[3] cu toate argintăriile, veşmintele şi cărţile trebuitoare,
Catapiteazma[7], zugrăvirea ei, şi a păreţilor i a stranelorŭ,
În[3] locul acestui zidiŭ[8], am făcut un rândŭ[9] de casă, în[3] două etajă, pentru egumenii[10] şi arhondaricŭ, mobilate şi înzăstrate[3] cu toate cele trebuitoare unei complecte[7] gospodării,
O pivniţă de peatră[7], boltită, şi poarta[11] pe supt casă, asemine(a) boltită,
Am mai făcut o cuhne pentru arhondaricŭ,

https://biblioteca-digitala.ro

Pe lângă că s-aŭ acoperit <trapeza>[12], s-au şi reparat înlăuntru[3] şi pe dinafară,
Acesti[13] s-aŭ făcut din noŭ, în[3] locul unde astăzi să găsăscŭ,
N(ota) B(ene): Toati acesti să găsăscŭ făcute din noŭ, pe timilie de piatră, zidiri de cărămidă şi acoperemintele de draniţă, după planuri moderne {după cum să pot vede(a)}[14] şi cu meşterii aduşi din Cernăuţi.

La cotuna Vădurerile[15],

La drumul ci merge spre Transilvania, am făcut un ratoşŭ cu şapte odăi, dedesupt[7] cu două pivniţi de piatră, boltite, acoperit cu draniţă,
Un hambariŭ şi un grajdiu pe timilie de piatră, acoperemântul de draniţă,
Un zaplazŭ, încungiurătoriŭ[3] arătatele[16] <f. 4r> acareturi, de dulapi, cu tumurugi de stejarŭ, cu poartă legată în[3] herŭ,
S-aŭ pregătit di posesorŭ materialul pentru facirea unei mori cu două pietri pe apa Bistriţa şi s-aŭ săpat o parti din gârlă.

La cotuna Braniştea,

Prin d(umnea)lui posesorul, s-aŭ făcut o casă de posesie, cu cinci odăi, pe timilie de piatră, păreţii de bârni ş-acoperită cu draniţă,
Aseminea, s-aŭ făcut un hereseŭ cu trei păşti[17] pe apa Bistriţii, cu gârlă săpată şi iaz în[3] apa Bistriţăi.
N(ota) B(ene): Aceste(a) sânt făcute de cătră subposesorul actual, cu prop<r>[6]ia sa cheltueală[7], potrivit licenţiei ce-i dă contractul de supt posesie.
O pivniţă, cu două odăi deasupra, pe timilie de piatră, păreţii de bârne, acoperemântul[7] de scânduri.

La Vânători,

Această moşie având[9] mai multe pământuri dati cu embaticŭ, acele(a) toate s-aŭ răscumpărat de cătră mine; şi dară, pe lângă disrobirea ce am făcut moşiei de acele şărbiri, apoi, totodată, i s-aŭ adaos şi un pământ, piste 60 fălci, la locul numit Izvoarăle, unde, tot cu propria me(a) cheltueală, am făcut o moară, un iazŭ[18], un hanŭ cu patru odăi, pi timilie de piatră, cu pivniţă boltită de piatră, toate aceste(a), solide şi cu material foarte[11] bunŭ,
Am răscumparat drepturile de şărbire[7] <f. 5r> a unei mori cu două pietri de pe apa Bistriţei, pe lângă care am mai făcut din nou o cr<â>[6]cimă cu trei odăi, pe timilie de piatră şi cu pivniţă boltită, acoperemântul[7] de draniţă,
S-aŭ făcut din noŭ o moară durată, cu două pietre, cu gârlă din apa Bistriţei,
Am făcut din noŭ un hambariŭ durat, pe picioare de piatră, acoperit, încăpătoriŭ[3] de 2.000 merţă,
S-aŭ făcut 2 crâcime bune, durate, cu pivniţă boltită şi cu îngrăditurile[3] trebuincioase, în[3] satul Vânătorii şi <în>[6] Cutul,
Având[9] în[3] privire că şiderea egum(enului) Mon(a)s(tirii) Bisericanii pururea aŭ fostŭ pe această moşie, am făcut – pentru acest sfârşit şi odihna bătrâneţelor mele![19] – o casă cu 14 odăi, pe timilie de piatră, păreţii de bârnă, acoperită cu draniţă, şi cu două pivniţe[20] de piatră boltite,

https://biblioteca-digitala.ro

<Am făcut şi>[6] mobilarul[21] acestor case pe dinlăuntru, cu toate cele trebuincioase unei complecte[7] gospodării,
Am pregătit materialul pentru facerea heiurilor trebuitoare acestor casă egumeneşti,
Am făcut două coşare[7] din noŭ, în[3] lungime câte de 24 st(ânjeni),
<Am făcut>[6] un pod piste apa Bistri<ţ>[6]ei pentru cumunicarea[7] lăcuitorilor şi a gospodăriei cu Muntele,

În[3] cotuna Po(i)enile,

Am făcut o crâcimă, cu două odăi şi şală[22], pe timilie de piatră, cu pivniţă boltită de piatră, acoperită cu draniţă,
<f. 5v>
Am făcut două herăsăi pe apa Calu şi adusă în[3] stare lucrătoare,
Tot pe aratatul părău, am făcut din noŭ o moară cu o piatră, cu celi a ei trebuitoare.
Pe lângă acesti, s-aŭ mai făcut şi osăbite reparaţii şi înbunătăţiri[23] la osăbitele heiuri şi acareturi, cari toate adunându-să la un locŭ şi pe lângă cele mai sus scrisă în[3] rubrica **D.**, socot că de la sine ar pute(a) mărturisi zelul şi costul ce am întrebuinţat[3],
N(ota) B(ene): Singura sarcină[24] ce simtŭ că me-aŭ mai ramas, fiind numai facerea unii scoli săteşti. Pentru aceasta, am regulat[25] ca în[3] annul[7] viitoriŭ numaidecât să fie gata, ca unica mulţămire a bătrâneţilorŭ mele, şi care până astăzi am întimpinat-o[23] cu mijloacele ce am putut procura la câţiva din nevo(i)eşii şcolari a instituturilor[18] publice,

1859, no(i)emvrie 13.

Iscălit, arhimand(ritul) Nicon[26].

SJAN Iaşi, MCIP - Moldova, dos. 332/1859, f. 3r, 4r, 5 r şi 5v. Orig. scris de mâna lui Luponi, vechilul (=avocatul) arhimandritului Nicon (pentru identificarea autorului acestui doc., cf. grafia sa cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r), c. neagră.

---

[1] Aşa în text la f. 4r şi 5 r; la f. 3r a fost scris «ceia».

[2] Aşa în text la f. 3r; la f. 4r şi 5r a fost scris «piste».

[3] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[4] Cifra miilor se regăseşte în capul de tabel de la f. 3r, dar a fost omisă în capul de tabel de la f. 4r şi f. 5r.

[5] Aşa în text la f. 3r şi la f. 4r; la f. 5r a fost scris «supt».

[6] Omis.

[7] Aşa în text.

[8] Este vorba de «un zidiŭ din capătul paraclisului şi până în trapeza ctitorii», care în Anexa III) C. *Îndatoririle*[1] *ce am avut după hrisovul din 1847, cu no. 1.089* se regăseşte consemnat în dreptul acestui rând.

[9] Sunetul «â» a fost redat prin litera «î».

[10] Aşa în text pentru «egumenie».

[11] Diftongul «oa» a fost redat prin litera «ó».

https://biblioteca-digitala.ro

[12] Omis, dar cuvântul se regăseşte consemnat în Anexa III) C. *Îndatoririle*[1] *ce am avut după hrisovul din 1847, cu no. 1.089* în dreptul acestui rând.

[13] Este vorba de «mutarea cuhnei şi a pităriei din faţa m(o)n(asti)rei», care în Anexa III) C. *Îndatoririle*[1] *ce am avut după hrisovul din 1847, cu no. 1.089* se regăseşte consemnat în dreptul acestui rând.

[14] Parantezele aparţin autorului copiei.

[15] Aşa în text pentru «Vădurelile».

[16] Aşa în text pentru «arătatelor».

[17] Aşa în text pentru «başcă».

[18] Vocala «i» a fost redată prin litera «j» din grafia latină.

[19] Semnul exclamării a fost pus de autorul copiei documentului.

[20] Cuvântul «pivniţe» a fost corectat, cu aceeaşi cerneală, de mâna care a copiat documentul, din cuvântul «pivniţă», pe care tot ea îl scrisese mai înainte.

[21] Aşa în text pentru «mobilierul».

[22] Aşa în text pentru «sală».

[23] Aşa în text. Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».

[24] În text, acest cuvânt a fost ortografiat greşit: «s'arcină».

[25] Cuvântul «regulat» a fost corectat, cu aceeaşi cerneală, de mâna care a conceput documentul, din cuvântul «regolat», pe care tot ea îl scrisese mai înainte.

[26] Formula «Iscălit, arhimand(ritul) Nicon» a fost scrisă cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r, publicat *supra* sub doc. nr. 1).

5 **17 noiembrie 1859**

Copie
Anecsa D

Onorat(ei) Comisii Regulatoare Averilor M(o)n(asti)reşti![1]

Văd că astăzi Onorat(a) Comisie, în[2] unire cu suptprefectulŭ[3] ocolului Pietrii, viind la moşia Vânătorii, aŭ întrat[4] în[2] tamazlâcul vitelor ce am, aŭ alesŭ din ele un numărŭ ce aŭ vroit şi care le-aŭ plăcut, le-aŭ însemnat[2] cu-n fierŭ ce inadins[5] l-au făcut, după care mi le-aŭ şi luat din dispoziţie, supt cuvânt[6] că acele(a) ar fi zestrea m(o)n(asti)rei ce mi s-ar fi dat odată cu dispoziţia moşiei Vânătorii, Branişte(a) şi Vădurelile.

Această urmare o socot de amestic[3] străin în[2] propria me(a) avere, căci dacă Onorat(a) Comisie ar fi binevoit a cerceta actile[3] obiectului, atuncea lesni s-ar fi putut încredinţa[2] că eŭ, deşi la întrarea[4] în[2] dispoziţie a arătatilor moşii mi s-aŭ dat în[2] adivărŭ şi un număr <de>[7] vite, însă[2] acele(a) le-am pri[i]mit cu anume catagrafie, arătătoare de soiul şi calitatea ce avea, aşa precum le-am aratat[3] Onorat(ei) Comisii prin tabloul ce i-am supusŭ şi aşa precumŭ adivărul ce poartă, îl[8] închizăşlu(i)escŭ[2] cu cuvântul[6] meŭ şi orice avere.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, lipsa pentru moment a originalnicii catagrafii ce o am dată Dipart(amentului) Bisericescŭ – şi după care cred că păstrezŭ şi eŭ eczemplariŭ[3] şi pe care, dacă aş avea timp a-l căuta, sânt[6] sigur că le-aş[9] găsi în[2] nămolul de hârtie ce am – totuşi, socot că lipsa unei aseminea[3] catagrafii nu ar pute(a) să îndrituească[4] pe nime[10] a să amesteca în[2] avutul meŭ şi a faci dispoziţii fără a să baza pe vrun[11] act.

Legea zice că acolo unde lipseşte inventar saŭ[12] catagrafie, să aplică îndatorirea[2] de a să da lucru după starea aŭ cualitatea[3] de mijlocŭ; şi iarăş(i), lejia[13] zice că lucrul ce nu ar mai ave(a) fiinţă, urmează a să împlinind numai costul lui, după preţul de mijlocŭ, dacă nu va fi urmat anume alcătuire.

Pentru ce dară, dacă nu mi să crede cuvântul[6] şi nici eczistă[3] vreun act obligatoriŭ, mi[14] ea[15] lucruri pentru lucruri ce nu-şi aŭ fiinţă; căci este prea natural a se cunoaşte că vitele şi[16] am pri[i]mit în[2] anul <1>848 ca zestre a m(o)n(asti)rei, astăzi nu mai pot ave(a) fiinţa; deci, dar nu mi să cerere preţul după evaluaţia ce atunce(a) s-aŭ făcut de Prefectură şi mi să ia astăzi vite în natură[17] din cele mai frumoase şi mai bune şi aceasta fără privire macar de timpul când[6] le-am pri[i]mit, ca la asemine(a) timp să li şi daŭ[18]; căci dacă acest rezonŭ s-ar înlătura[2], apoi oare de unde aş pute(a) da în[2] timpul de faţă m(i)eluţă şi m(i)eii, viţei şi viţele, după cumŭ catagrafia cere; şi iarăşi, dacă s-ar înlătura[19] acest rezon, ar pute(a) fi vreo lege ca să mă îndatorească[2] a da oaie pentru miel, mânzat pentru viţăl şi vacă a făta pentru stearpă?

Şi iarăş(i), dacă aceste(a) mi să ieŭ din dispoziţie, apoi vine întrebarea[2] că pe a cui socoteală are a fi nutreţul lor, întrucât[20] ele să lasă tot pe această moşie!

Toate acesti sânt oare[21] un act de dreptate şi de satisfacere pentru zelul ce am avut ca egumen M(o)n(asti)rei Bisericanii saŭ[12] că aceasta esti o remuneraţie a necontestatei mele sirguinţi[3]?

Esplicisî[22], rog Onorata Comisie, căci mă cred asuprit cu lucrarea ce au făcut.

1859, no(i)emvrie 17.
Vânătorii.
Iscălit, arhim(andritul) Nicon[23].

SJAN Iaşi, MCIP - Moldova, dos. 332/1859, f. 7r-v. Copie scrisă de mâna lui Luponi, vechilul (=avocatul) arhimandritului Nicon (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris şi semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r), c. neagră.

---

[1] Semnul exclamării aparţine autorului copiei.
[2] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».
[3] Aşa în text.
[4] Aşa în text. Sunetul «î» a fost redat prin litera «î».
[5] În text, acest cuvânt a fost ortografiat greşit: «in'adins».
[6] Sunetul «â» a fost redat prin litera «î».

https://biblioteca-digitala.ro

[7] Omis.

[8] Sunetul «î» a fost redat prin slova «ъ».

[9] Așa în text pentru «l-aș».

[10] Așa în text pentru «nimeni».

[11] În text, acest cuvânt a fost ortografiat greșit: «vru'n».

[12] În text, acest cuvânt a fost ortografiat greșit: «s'aŭ».

[13] Așa în text pentru «legea».

[14] Așa în text pentru «îmi».

[15] Așa în text pentru «ia».

[16] Așa în graiul moldovenesc pentru «ce».

[17] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î». În text, această formulă a fost ortografiată greșit: «în'atură».

[18] În text, acest cuvânt a fost ortografiat greșit: «d'aŭ».

[19] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î». În text, acest cuvânt a fost ortografiat greșit: «în lătura».

[20] Sunetul «î» a fost redat prin litera «î». În text, acest cuvânt a fost ortografiat greșit: «întru cât».

[21] În text, acest cuvânt a fost ortografiat greșit: «oore».

[22] Așa în text pentru «explicit».

[23] Formula «Iscălit, arhim(andritul) Nicon» a fost scrisă cu cerneală maro, de a doua mână, a vechilului (=avocatului) Luponi (pentru identificarea autorului acestei copii, cf. grafia ei cu grafia doc. orig. scris și semnat de Luponi, în *ibidem*, f. 9r, publicat *supra* sub doc. nr. 1).

https://biblioteca-digitala.ro

INTERPRETAREA SURSELOR ÎN CERCETĂRILE CU CARACTER ISTORICO-CONFESIONAL

Ion GUMENÂI[1]

***Cuvinte cheie**: surse istorico-confesionale, Lavra Neamț, problema școlilor, Dionisie Romano*

***Keywords:** historical-confessional sources, Neamț Lavra, the problem of schools, Dionisie Romano*

Prin prezentul material ne propunem să aducem în discuție maniera în care personalități sau evenimente, în cazul nostru, Dionisie Romano și problema deschiderii școlii/seminarului de la mănăstirea Neamț și Secu, sunt prezentate în diferite surse în mod diametral opuse, și care ar fi interpretarea în acest caz a unui istoric contemporan. În cazul de față, facem referire la cunoscuta lucrare a lui Radu Rosetti, *Conflictul dintre Guvernul Moldovei și mănăstirea Neamț*, și manuscrisul duhovnicului Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamț și Secu*, cel de-al șaptelea volum.

Subiectul este Lavra Neamțului în opoziția crescândă dintre Instituția Statului și Instituția Bisericii, au fost comparate două interpretări – cea a reprezentantului părții care apără poziția statului și cea a unuia dintre reprezentanții vieții monahale din anii'50-60 ai secolului al XIX-lea.

Atitudinea și poziționarea lui Radu Rosetti (care l-a avut bunic matern pe Grigore Ghica) poate fi constatată chiar din primele pagini ale interpretărilor documentelor din lucrarea sa. Referindu-se la conflictul dintre Mănăstirea Neamț și Secu cu beizadeaua Grigorie Ghica, pe tema moșiilor mănăstirii, și la apelul făcut de așezământul monahal către comisarul extraordinar al Imperiului Rus, Duhamel, autorul, sublinia că: „Date fiind împrejurările și moravurile politice de atunci, starea de vasalitate a Țerilor Române către Rusia și înrâurirea rusească, predomnitoare în mânăstire din timpul stăreției lui Paisie, faptul trimiterii unei jalbe Împăratului Rusiei eră lucru firesc. Trist este însă că petiția e semnată de Kogălniceanu, mai ales având în vedere unele părți din cuprinsul ei.

Mai constatăm că această petiție către Împărat a fost precedată de numeroase jalbe ale starețului și ale lui Mihail Kogălniceanu, vechilul mănăstirii, către consulatul rusesc din Iași și către consulatul general rusesc din București"[2].

---

[1] Univestitatea de Stat din Moldova, Agenția Națională a Arhivelor, CHIȘINĂU.

[2] Radu Rosetti, *Conflictul dintre Guvernul Moldovei și mănăstirea Neamț. Înainte de 1 iunie 1859*, București, Institutul de Arte Grafice «CAROL GOBL», 1910, p. 20. Autorul își etalează atitudinea sa negativă față de Imperiul Rus și în alte lucrări: „Bineînțeles

https://biblioteca-digitala.ro

Din pasajul menționat reiese clar faptul că autorul este mai mult decât orientat spre poziții rusofobe, lucru care evident nu trebuie să ne impresioneze, dacă luăm în considerare perioada și orientarea politică a unei bune părți a societății din Vechiul Regat. Un lucru de care trebuie să ținem cont însă, este legat de învinuirea mănăstirii și a soborului de o servilitate accentuată față de Imperiul Rus încă din timpul lui Paisie Velicikovski. Aceasta, în combinație cu poziția *statalistă* a lui Radu Rosetti, sporește semnificativ antipatia față de Lavra Neamțului. Cel mai deranjant pentru autor este: „...însă că petiția e semnată de Kogălniceanu, mai ales având în vedere unele părți din cuprinsul ei".

Studiind această petiție, se conturează cel mai îngrijorător aspect menționat: „ Eu clevetit cu felurite și închipuite vinuiri, din care nici una nu se poate dovedi, m-am văzut fără nici o judecată sau înainte cercetare osândit de a fi închis într-o aspră închisoare.

Iar starețul și cu tot soborul sau văzut expuși la tot felul de nevrednice maltratații; nu este intrigă, nu este amenințare, nu este batjocură cari nu le-au făcut, spre a sili pe mânăstire de a desființă jăluirile pornite, și prin urmare a se lăsă lui Beizadă Grigore aceste moșii, adică, între alte cuvinte, a se face soborului o pagubă de mai mult de patruzeci de mii de galbeni.

Nebunească îndrăzneală! au mers până acolo încât de către trimisul Înălțimii Sale, episcopul Meletie Stavropoleos, s-au făcut mânăstirii chiar o nelegiuire, pentru că au făcut un Te-Deum pentru păstrarea și îndelungarea sănătății Maiestății Voastre și Augustei Voastre Familii!!"[3].

Supărător pentru autor nu este atât adresarea către autoritățile ruse, ci faptul că Mihail Kogălniceanu însuși a semnat asemenea acte. Figura lui Mihail Kogălniceanu nu este uitată, deoarece, printre altele, se atenționează că: „Fiind date asemenea abuzuri, nu este lucru de mirare ca laicii cari aveau a face cu mânăstirea să fi căutat să tragă cât mai mare folos din aceste relații. Socotelile mânăstirii ne dau exemple din cele mai interesante în această privință. Ele arată între altele cât de folositoare au fost asemenea relații pentru Mihail Kogălniceanu care a funcționat mult timp ca vechil al mânăstirii"[4].

În *Istoria* sa, Andronic Popovici, începe volumul șapte prin menționarea evenimentelor care se derulează în Țara Moldovei la începutul

---

că, în timpul în care principatele au fost ocârmuite de Sfaturile Ordinare și Extraordinare (Consiliile de miniștri), sub autoritatea comandanților oștirii de ocupație, aceștia au avut grijă să puie în toate diregătoriile numaii creaturi ale consulatelor rusești, barbați cunoscuți prin reacționarismul lor, având mare grijă să primenească administrația Moldovei de toate elementele mai tineri și bănuite de simțeminte naționaliste". (Radu Rosetti, *Amintiri. Ce am auzit de la alții. Din copilărie. Din prima tinerețe*, București, Editura Humanitas, 2013, p. 226.)

[3] *Ibidem*, p. 65.

[4] *Ibidem*, p. 42.

https://biblioteca-digitala.ro

anului 1853, cu ocuparea Principatelor de către trupele imperiale ruse, iar pe plan intern, cu stăreţia arhimandritului Nathanail.

Radu Rosetti descrie aceste evenimente în felul următor: „După dânsul fu ales, prin bani şi prin influenţa rusească, rusul Naftanail; scandalurile care au însoţit această alegere au făcut senzaţie în ţară.

Acest stareţ era cu totul incapabil: în timpul stăreţiei lui, abuzurile şi abaterile luară proporţii din ce în ce mai mari. Parte din abaterile soborului se adusese la cunoştinţa Domnului în ultimele luni ale anului 1853, înaintea plecării sale la Viena.

După plecarea lui Ghica vodă, ele fură comunicate, la 17 ianuarie 1854, de şeful Departamentului Bisericesc, Vicepreşedintelui rusesc din Principate, Generalului Principe Urusov. Dar mânăstirea ştia să se pună prea bine cu ruşii pentru ca ei să ia măsuri de rigoare împotriva ei.

Când, după întoarcerea lui Ghika Vodă în ţară, în urma retragerii oştirilor ruseşti, Domnul trimise în cercetare pe Vornicul bisericesc, Dimitrie Ralet, acesta nu numai că constată nenumărate abuzuri, dar dăduse de urmă unor corespondenţe compromiţătoare cu Rusia, şi găsi agenţi ruseşti oploşiţi în mânăstire”[5].

La rândul său, Andronic Popovici, redă evenimentele în felul următor: „Cuvintele acestea auzindu-le noi, şi foarte înspăimântându-ne cu toţii! Nu ne dumeream ce este pricina, că aşa fără de veste întru aşa sf(i)nte şi mari zile, care sânt pentru curăţirea sufletului, să face acest feliu de lucrare, când în Ţara Moldaviei este domn patriot, creştin, şi nu să află nici o năvălire de oareşicarii varvari, precum au fost mai înainte: turci, tătari, nemţi, unguri, leşi şi alţii. Dar, însă, după ce am (i)eşit din bisearică, am văzut că aşa este cu adevărat. Căci, umbla ca nişte lei turbaţi de mânie, prin farmaclâcurile monastirii, acei boiari: Lascarache Catargiu, Dimitrie Ralet şi privighitoriul din Târgul Neamţului, Necolae Pârvu, şi poliţmaister Ioan Grigoriu, carii arăta uşile pre care să le pecetluiască, şi alţii, încungiurând chiliile părinţilor cu ostaşi întrarmaţi, şi pecetluindu-le uşile precum am zis. Aşijderea, şi la sobornicească cămară a monastirii. Şi la canţilerie, şi la arhivă, şi la vivliothică, şi încă şi la Preacuviosul părintele nostru stareţul Nathanail, zicând în gura mare, cum că stareţul ţine în monastire, spigonii ruseşti. Într-acestea încă ş-au mai arătat şi întru altele neoamenia, căci că au adunat pre vreo câţiva părinţi cinstiţi şi i-au închis întru o chilie la un loc, puindu-le strajă soldaţi şi păzindu-i poliţmaister Ioan Grigoriu, ca nu cumva să fugă. Apoi, după ce i-au ţinut douăzeci şi patru de ceasuri acolo închişi la arhondaric, jos, şi i-au mai necăjit, le-au dat drumul la unii. Iară pre patru părinţi cinstiţi, după ce au despecetluit uşile pre care le pecetluisă de preste tot locul, văzind cum că nu au găsit niciun semn de pricină din ceale ce căuta, ca să se înca(i)ere de soboru, cu mare batjocoră şi silnicie, i-au pregătit să-i

[5] *Ibidem*, p. 23-24.

https://biblioteca-digitala.ro

ducă la Iaşi, nelăsindu-i măcar nici să se închine la Sf(â)nta Icoană cea făcătoare de minuni a Preacuratei Maicii lui D(u)mnezeu”[6].

Se remarcă două două perspective divergente. Mai mult decât atât, evenimentul a avut repercusiuni şi răsunet şi în spaţiul public, deoarece „Gazeta Transilvaniei” scria că: „Braşov. 28. Marţiu k.n. „K. Z.” ne împărtăşeşte de nou o descoperire de spioni ruseşti în monastirea Neamţului din Moldavia. Textul ştirii e acesta: „În monastirea Neamţu se dede de urme de spioni ruseşti, ei fură prinşi. La porunca Principelui ei fură escortaţi la Iaşii, unde s-au pusu la cale o cercetare asuprăle”.

„Patria” ne aduce în zile trecute o corespondinţă a D-lui Gh. Sion, care desluşeşte şi mai multu acestă ştire. Aceea sună aşa:

„Domnule Red. îmi scriu de la Iaşi: La 8 fauru curgătoru poliţia din Iaşi a arestatu unu ofiţiru rusu şi cu o altă personă tocmai cându erau să-şi ia drumulu către Sculeni. După hârtiile ce s-au găsitu la ei s-au doveditu că suntu spioni. Ei călătoriia într-o trăsură călugărească care o avea de la monastirea Neamţului, unde după cum este ştiutu Rusiia îşi are cuibulu de propaganda panslavistului. Ei au fostu peste Dunăre şi acuma se înturnau în Rusia. Guvernulu puindu mâna pe ei, Măriia Sa Dn. a trimisu o comisiune de omeni însemnaţi ca să facă recuisiţiune (cercetare) în numita monastire, ca să descopere pe acei ce voru fi fostu înţeleşi cu ticăloşii de spioni”.

Se înşelă cine crede că Rusia se va lăsa de sistema rămuritei ei propagande prin unghiurile întregei Europe. Urma va deschide mulţi ochi urduroşi şi nepătrunzători”[7].

Aşadar, respectiva sursă vine cu anumite completări, dar trebuie să luăm în considerare faptul că, scopul comisiei rânduite de către domnitor la Lavra Neamţului şi Secului în izvoarele analizate de către noi şi cel ce este expus de către presa timpului, sunt complet diferite.

De asemenea, merită amintită şi problema privind starea economică a mănăstirii, descrisă de către Radu Rosetti, subiect utilizat în vederea argumentării acţiunilor întreprinse de către domnie şi guvernare din acea perioadă, cu precădere asupra problemei întemeierii unor noi instituţii de învăţământ, autorul consemnând: „Insistenţa Domnului spre a sili pe sobor să înfiinţeze o şcoală superioară era pe deplin îndreptăţită în urma enormei creşteri a veniturilor mănăştirii.

Dacă prin Regulamentul Organic se scutise mânăstirea Neamţului de orice dare în schimbul obligaţiei de a înfiinţă un spital la Târgul-Neamţului, şi dacă prin Legea de la 1835 acest privilegiu se menţinuse, faptul se datoreşte împrejurării că prisosul veniturilor mânăstirii asupra cheltuielilor trebuitoare spre întreţinerea ei nu putea să mai satisfacă altă sarcină. Dar

---

[6] Andronic Popovici, *Istoria Sfintelor mănăstiri Neamţ şi Secu*, vol. VII, Agenţia Naţională a Arhivelor, F. 2119, inv. 3, d. 73, f. 9-11v.

[7] „Gazeta Transilvaniei”, nr. 21, 16 martie 1855, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

venitul care, la 1843, era de 530.000 lei, sporise, cu toate jafurile călugărilor, în urma progresului economic al ţerii, la 1.195.000 lei în anul 1853, adică la mai mult decât suma îndoită. Numărul călugărilor sporise prea puţin, asemenea şi preţul obiectelor ce se cumpărau pentru trebuinţele lor; era deci drept ca prisosul, în loc să fie risipit şi jefuit de călugări, prin condeiuri falşe ce le înscriau în sămi, să fie întrebuinţate pentru scopuri mai binefăcătoare. Scopul vieţii monastice doar nu era ca monahii să trăească în îmbuibare. De la iniţiativa lor nu se putea aşteptă nimic, deci intervenţia Domnului nu se poate numi decât binevenită”[8].

În alt loc însă, autorul adaugă: „Prima, piatră a internatului, o clădire din cele mai modeste, fu pusă la 1 August, iar gimnaziul se deschise la Septemvria 1855, cu douăzeci de interni deosebit de externi.

Dionisie, la intrarea lui în stăreţie, găsise nu numai tot venitul cheltuit, precum şi depozitele dispărute, dar încă şi o datorie de 297.068 lei. Apoi călugării nu primise îmbrăcămintea, nici pe 1854 nici pe 1855, iar cămara mânăstirii eră deşeartă.

Cu toate aceste, el clădi internatul, ţinu şcoalele din Târgul-Neamţului şi şcoala din mânăstire, clădi săli pentru şcoala aceasta, spori numărul paturilor la spital, porni un nou arhondaric, şi mări fabrica de postav, iar îndestularea, soborului nu lăsă nimic de dorit.

Aceste cheltuieli nu împiedecară ca, la 1 Iulie 1856, să se găsească în casă un excedent bănesc de 166.656. lei, cu toate că arendaşii moşiilor din Basarabia nu plătiseră câştiurile lor.

Veniturile sporise, în timp de un an, de la, 1.322.520 lei la, 1.533.324 lei, deşi 14 moşii rămăsese nearendate şi se căutau pe contul soborului. Sporul provenea numai de la darea prin mezat a trei moşii şi a unor mici acareturi, rămânând cel mai mare număr de moşii arendat până la 1860”[9].

Chiar şi nefiind specialişti în istoria economică şi neavând studii speciale în domeniul economiei, nu putem accepta cifrele şi interpretarea propusă de către R. Rosetti, din aceasta rezultând că, din 1853 şi până în 1856, Mănăstirea Neamţ şi Secu ar fi cheltuit peste 4.500.000 de lei, lucru care, după opinia noastră, este incorect. Ceea ce putem accepta, cu mari rezerve totuşi este faptul că veniturile lăcaşului monahal, în 1853, erau de 1.195.000 lei, în 1855 de 1.322,520 lei şi în 1856 de 1.533.324 lei.

Analiza altor izvoare ne demonstrează însă faptul că R. Rosetti a exagerat în calculele sale economico-matematice şi a descrierii stării deplorabile a mănăstirilor Neamţ şi Secu datorită incapacităţii şi coruptibilităţii stareţilor de aici, şi a cheltuielilor exagerate din partea soborului. În acest sens, drept argument avem ca exemplu atât un izvod al

---

[8] Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 25.
[9] *Ibidem*, p. 27-28.

https://biblioteca-digitala.ro

podoabelor ce aparţineau mănăstirii Neamţ din 1856[10], cât şi un plan topografic al aceluiaşi lăcaş din 1858[11] care, ar indica un tablou opus celui descris de către R. Rosetti.

Cât priveşte persoana noului arhimandrit şi stareţ numit în locul lui Nathanail – Dionisie Romano, personalitate ecleziastică şi de cultură, destul de bine cunoscută în istorie, Radu Rosetti afirma următoarele: „În urma, raporturilor primite de la mănăstire, stareţul Naftanail fu depărtat şi ocârmuirea mânăstirii încredinţată, prin Ofişul domnesc din 14 Maiu 1855, arhimandritului Dionisie Romano, ardelean din naştere, dat cu metania din Mânăstirea Neamţului, cu titlul de împlinitor de stareţ.

Această numire fu impusă de Domn mitropolitului Sofronie care protejă pe alt călugăr avut, şi ar fi voit să-l aleagă stareţ. După arătările părinţilor din mânăstire, mitropolitul ar mai fi propus stăreţia şi unui călugăr, numit Gherontie, în schimbul unei şume insemnate de bani (30- 50,000 galbeni), însă acest călugăr găşind suma prea însemnată ar fi refuzat.

Adresa, prin care mitropolitul comunică soborului numirea, arhimandritului Dionisie, prin răceala ei, dovedeşte nemulţămirea prelatului <…>.

<…> Noul stareţ, un om cult şi câştigat ideilor nouă, dobândise oareşcare reputaţie prin scrieri religioase, dar după mărturiile culese de la, contimporani, chiar binevoitori memoriei sale, era dedat la petreceri nepermise unui călugăr”[12]. Autorul va mai repeta ulterior că „După cum am arătat, vieaţa privată a stareţului Dionisie lăsă, mult de dorit: absenţele periodice ce le făcea la Târgul-Neamţului sub diferite pretexte erau, după spusa călugărilor, numai nişte pretexte pentru a putea petrece”, concluzionând în cele din urmă că „Deşi se pare că într-adevăr vieaţa lui privată eră departe de a fi fără prihană, şi că în cât priveşte administraţia, lui meritul real nu corespundea în totul cu lauda, totuşi este de netăgăduit că, în timpul stăreţiei sale, jaful şi risipa au fost cu mult mai înfrânate decât în celelalte stăreţii”[13].

---

[10] Petronel Zahariuc, *O contribuţie la istoria mănăstirii Neamţ. Două izvoade cu odoarele ei (1800 şi 1856),* în *AIIX*, LIV, 2017, p. 335-369.

[11] Arhimandritul Mihail Daniliuc, *Un document inedit: planul topografic al Mănăstirii Neamţ din anul 1858*, pe https://doxologia.ro/un-document-inedit-planul-topografic-al-manastirii-neamt-din-anul-1858 (Accesat: 02.02.2026).

[12] Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 26.

[13] *Ibidem*, p. 29-30. În acelaşi manuscris mai găsim şi pasajul: *„Să mai ducea numitul arhimandrit şi la Urecheni, adeseori spre petreceri cu ceia ce avea el cunoştinţă. /f. 46v./ Asemenea şi la monastirea Agapiia, fiindcă avea mumă acolo, apoi îşi făcusă toată dreptatea de a merge. Însă, întru o noapte, prenzindu-l straja nu mai pe dânsul singur, mergând pre jos prin nişte uliţi pre unde nu i să cuvenea, s-au făcut a nu-l cunoaşte şi luându-l îl ducea la iconoama şi îl tot întreba cine este, şi el neavând ce să facă cu toată*

https://biblioteca-digitala.ro

Caracterizarea realizată de Andronic Popovici este însă una profund defavorabilă în care îl critică ca persoană pe Dionisie Romano cât şi activitatea sa. Acesta, pe lângă faptul că îl acuză pe Dionisie de necunoaşterea tipicului şi rânduielii bisericeşti, arăta: „ Căci, osebit că împrotiva hotărârei sf(i)ntelor canoane şi a învăţetorilor orânduialei călugăreşti, mânca carne, şi bea şi tiutiun cu ciubucul, care aceste doaă patimi cu totul au trebuit a le stărpi din sobor, deaca le-ar fi aflat la cineva din fraţii cei neputincioşi, lucrându-să măcar pe taină, dar nu să le unelteasca încă şi singur, ca povăţuitoriu de călugări dupre cum să numea. Încă pre lângă acestea, era plecat dupre cât s-au înţeles şi la patimile de supt pântece, cu totul. Şi spre îndeplinire a acestei urâte pofte, îşi închipuise feliurite înlesniri. Că mai întâiu după ce au întrat stareţ fraţilor obştejitiei aceştiia, apoi, când să ducea vreun călugăr să ia blagoslovenie ca de la alţii Preacuvioşi părinţi ai noştri stareţi de mai nainte, în loc de al găsi cu Vieţile Sf(i)nţilor cetind, sau alte cărţi folositoare de suflet, ţiindu-le în mâini, /f. 46v/ îl afla cu o lupoaică, ţiindu-o în braţele sale şi adeseori netezindu-o cu mâinile, de pe care rândica dreapta şi o da de o seruta călugărul, fără al blagoslovi. Care lupoaică, el singur ştiia, pentru ce îi era dragă aşa, şi o ţinea cu sineşi în chiliia stăreţească. Mai ţinea între alţii în chiliile stăreţeşti şi pre un mirean anume Petrache Nenişoru, cu nume de director, căruia îi cumpărasă lângă biserica Sf(i)nţitului mucenic Haralampie la Târgul Neamţului nişte case foarte desfătate spre ai fi şi lui spre plăcerea în petreceri cu Anafrosa necreştina, soţiia acelui director. Unde mulţime de bencheturi şi jocuri făcea, împreună şi cu profesorii săi pre carii îi adusease din Valahia. La care danţuri asista şi unii din vieţuitorii în Târgul Neamţului. <…>

<…> Şi fiindcă 12 /f. 47/ el însuşi era obicinuit întru aşa fealiiu de necinste petreceri, apoi, în vreamea stăreţiei sale aceştiia nu că doară să nevoia spre a să mai îndrepta ceva din aceale, ci încă să sârguia prin tot chipul ca doară ar înmulţi o ceată în sobor cu de aceste fealiu de oameni, ca să nu-i fie ruşine. Şi pentru mai înlesnirea căderii în păcate a tinerilor celor

---

ruşinea le spune că este arhimandritul şi superioriul Dionisie. Şi straja să făcea a nu-l creade, spuindu-i cum că stareţul monastirii Neamţului, când vine pe la monastirea Agapiia este întimpinat cu tragerea clopotelor şi cu toată ţeremoniia bisericească. Însă, în urmă după multe rugăminţi ale sale, l-au slobozit. Şi altă dată, iarăşi, mergând împreună cu chileinicul său Ieremiia călări, şi ascunzindu-să la o priiatenă spre a să odihni de nevo(i)e întru acea noapte, când ş-au căutat calul l-au găsit fără coamă şi fără coadă, şi le-au fost ruşine să mai întreabe cine ş-au făcut râs tunzind calul. Asemenea şi la Varatecul să ducea adese ori la Evghenia Negrea şi la Pribaga, cu care avea cunoştinţă din tinereţe. Cărora s-au arătat şi mare făcători de bine dupre cum i să părea şi milostiv. Pentru că nişte cărămidă ce era făcut la Oşlobeni, moşie a monastirii, încă din vreamea stăreţiei Preacuvioşiei sale părintelul nostru arhimandritului Nathanail, spre a să face biserica Sf(â)ntului ierarh Nicolae acolo, el cu mare dragoste o au hărăzit acestor priatene vechi ale sale, spre a-şi face nişte umblători în Varatecul".

https://biblioteca-digitala.ro

ce de grab ar fi fost prinşi de diiavolul cu îndrăcirea spre curvie, el făcusă mare ajutoriu. Că cu pricina lucrului ce deşchisease prin stricarea zidirilor în monastire, aducând acolo mulţime de nemţi şi dându-le deajuns mâncare şi băutură, pre lângă dânşii au îngăduit a petrece şi mulţime de nemţoaice tinere şi a umbla prin monastire, şi la chiliile unde şedea iale în partea despre răsărit. Şi în partea despre apus a ogrăzii monastirii să făcea mulţime de beţii şi jocuri cu cântece spurcate de tot fealiul în dreptul soborniceştii trapezi a monastirii aproape. Unde multe suflete s-au smerduit prin vederea a acelor feaţe smintitoare, care în toate zilele să preumbla fără de ruşine prin sobor. Şi părinţii d(u)hovnici era cu asprime opriţi de către arhimandritul Dionisie, ca să nu zică nimic pentru acestea cuiva şi nici să canonisească pre vreun călugăr, sau frate”[14].

În continuare, articolul vizează problematica privind întemeierea propriu zisă a seminarului sau, mai bine zis, a instituţiilor educaţionale care urmau să fie înfiinţate. „Gazeta Transilvaniei”, citând la rândul său „Gazeta de Moldavia”, anunţa că: „Ştiindu că toţu ce să face pentru înaintarea culturei intelectuale şi morale a poporului în Principate, bucură şi interesează pre toţi românii, vă aducu novitatea, că prin părintescă solicitude a bunului nostrum Domnu s-au înfiinţatu o academie spirituală în monastirea Neamţului şi Secului în câtu pe viitor pe lângă 15 şcole normale pe la rezidenţiile ţinutale… şi această academie spiritual în Neamţu care să compune a) Dintr-o şcolă normal de 4 ani, b) dintr-unu liceu de 8 ani c) dintru facultatea teologică de 4 ani: – Hrisovulu cuprinzetoriu de programele acestui stablimentu, vă va încunoştiinţa în special despre organisaţia ei. – Aicea avemu de notificatu următoarele: Că până la înfiinţarea acestei academii ramulu învеţeturеloru în Moldova n-au avutu vre unu fondu special, că şcolele din orariulu Visteriei şi dacă la împregiurări grele ar fi venitu aceasta într-unu deficit, sau în necessitate a întâmpina alte depense, atuncea scolile ar fi pututu sta închise până la înămânarea fiscului…”[15].

Radu Rosetti, la rândul său, arăta că Dionisie Romano, abia instalat „a reuşit să obţină de la sobor aprobarea unui program elaborat la Iaşi, de A. Panu şi Gh. Asachi, spre alcătuirea unui mare institut de cultură, cuprinzând: o şcoală normală (primară) cu patru clase, un gimnaziu cu opţ clase şi o facultate teologică cu patru clase. Pe lângă acestea, trebuiau să se predea astronomia cât mai pre larg, elemente de medicină şi de medicină veterinară.

Domnul, prin hrisovul său din 28 Maiu 1855, aprobă acest program, regulă raporturile noului institut cu Departamentul Cultelor, adăogând la

---

[14] ANA, F. 2119, inv. 3, d. 73, f. 46v.-47.

[15] „Gazeta Transilvaniei”, nr. 39, 18 mai, p. 151.

https://biblioteca-digitala.ro

cele propuse de sobor: un internat, limbile străine moderne, o grădină botanică și pomologică, precum și îmbunătățirea tipografiei.

Deși realizarea acestui program, în toate punctele sale, era, greu de atins, opinează Rosetti, date fiind resursele didactice din cale afară restrânse de cari dispunea țara pe acea vreme, totuși idea ce i-a dat naștere nu se poate numi decât generoasă și binefăcătoare. Nu încape îndoială, că dacă s-ar fi lucrat cu stăruință și bunăvoință, reducându-se unele părți inutile din program, am fi avut cu timpul un institut de cultură de mare folos țării, și care ar fi ridicat mult nivelul clerului nostru”[16].

Nu aceeași părere avea însă Andronic Popovici care referindu-se la acest moment consemna: „Și după aceasta, spre cea de istov desființare a vieții de obșt(i)e călugărești, aceasta cu multă sufletească părere de rău, vi o înfățișăzu, că îndată au sosit de la Iași la monastire un boiariu, anume Anastasie Panu, aducând și niște programe foarte întinse alcătuite gata pentru înființarea unei seminarii în lăuntrul monastirii. Și adunând pre acest sfat în chiliile stăreției vechi, după ce au încuiat ușile, apoi le-au arătat porunca tainică a domnului Grigorie Ghica, cea dată lui numai prin cuvânt, ca numaidecât să silească pre sobor a iscăli pre aceale programe, și a trimite rugăminte ca despre fața a tot soborului în scris către ocârmuire, cu zicere, cum că înseși dorința soborului este ca să se așeze în această monastire o asemenea seminarie. Și așa după această propunere, iscălindu-le mai întâiu acel arhimandrit Antonie, ca unul ce ținea loc de stareț, și ca unul ce nimic îi păsa pentru stricarea orânduialei călugărești, fiindcă nici el să ținea de dânsa, apoi au iscălit și ieromonahii Dimitrie, Ghenadie și Theodosie, și monahii Ieremia și Timotheiu, și au silit la urmă și pre monahul Gherasim, logofătul cel /f. 13v./ mare al monastirii, ca să le iscălească. Dar acela aflându-să cu duh de adevărat fiiu al casei, și cunoscând cum că nu este dupre voia lui D(u)mnezeu o asemenea lucrare, nici spre folosul monastirii, s-au împotrivit, ne vrând să iscălească. Iară boiariul Panu au rădicat scaunul strigând că îi dă în cap și hotărându-i să iscălească. Și el văzindu-i aceasta, i-au zis: „Ia seama domnule, că dacă este treaba de a da cu scaunul, apoi mai sânt scaune și altele aicea în casă”. Și așa rămâind neiscălite de dânsul, au mers cu o așa fealiu de ispravă acel boiariu la Iași”[17].

Despre deschiderea propriu zisă a instituției vom apela din nou la presa timpului care consemna:

„Iași 13 k.v. „Zimbru” ne împărtășește următoarele:

<…>Mulțămită Domnitoriului, care cu tote greutățile timpului duce astăzi țara noastră pe calea prosperității și o recomândă națiilor civilisate.

---

[16] Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 26-27.

[17] ANA, F. 2119, inv. 3, d. 73, f. 13v.-14.

https://biblioteca-digitala.ro

Anulu începătoriu au trebuit dar să inaugureză fundarea seminariului de demult proiectatu în monastirea Neamţului, menitu pentru rădicarea clerului şi prin urmare pentru cultura intelectuală a naţionalităţii noastre.

Importanţa unui asemenea aşezământu este netăgăduită cu atâtu mai multu, că după organizarea sistematică, cu care s-au proiectatu seminariulu din Neamţu este de speratu că va produce resultatele cele mai mulţemitoare.

Această inaugurare au înfăţoşatu cea mai frumoasă solemnitate D-lui hatm(an) Alecu Aslanu, D. Post(telnic) Leonu Ghica, directorului depart. Instrucţiuni publice, D. colonelulu T. Cazimiru, adiutantulu Măriei Sale Domnului, Dn. inspectorulu generalu alu şcoleloru, Aga A. Laureanu au asistatu ex. officio la serbarea aceasta.

După săvârşirea D-zeeştii liturghii, care s-au celebratu de precuviosulu arhimandritu Neofitu Arbore, precuvioşia sa arhimandritului Dionisie, Stareţulu învestmântatu cu mantia, toiagulu şi mitra păstorească, precedatu de patru diaconi şi unu preotu urmatu de totă comunitatea monastirei şi de mai mulţi vizitatori, eşind din biserică au intratu în încăperile improvisate pentru clase unde s-au făcutu rugăciunile solemnele după datina bisericii în asemine ocasii.

Precuviosului părintele stareţu au cetitu o rugăciune anume compusă pentru această serbare, care rostită cu tonulu religiosu celu caracteriză, au storsu lacrămile ascultătoriloru. Acesta era o imvocaţie pentru prosperitatea patriei şi fericirea Domnitoriului nostru.

După acesta totu precuvioşiia sa ţinu unu discursu prin care esplică soborului călugăriloru scopulu acestui aşăzământu şi datoria ce au cu toţii întru alu susţine. Cuvioşiia sa P. Ghenadie Popescu, unu învăţatu bărbatu chiematu din Austria ca să fie rectoru la seminariu au rostitu earăş un cuvântu prin care demunstră imnportanţa învăţăturei şi a luminărei clerusului românescu, provocându pre toţi cei iubitori de lumină ca să vie la ascultarea învăţăturilor mântuitoare.

D-lui inspectorulu generalu alu şcoleloru au încheiatu solemnitatea cu inprovisarea unui cuvântu prin care au încredinţatu pe părintele Stareţulu, că guvernului îi va fi totdeauna în ajutoriu spre realizarea şi susţinerea aşezământului statornicitu.

Fie ca dorinţele cele nobile să se împlinească pentru ca patria să se pută mândri între alte ţări şi pentru ca naţionalitatea nostră să capete locu între naţionalităţile cultivate şi recunoscute ale Europei”[18].

Evident că Andronic va opina descriind acest eveniment de pe o poziţie clar opusă arătând că: „Orânduindu-să rectorul şi cu profesorii ce am zis, apoi părintele arhimandritul Dionisie stareţul, alegând şi o sută patruzeci de elevi, dintre ierodiaconii şi monahii, şi posluşnicii cei mai tineri ai monastirii, şi chiemând şi pre ministrul bisericesc, şi pre alţi boiari mulţi la monastire,

[18] „Gazeta Transilvaniei”, nr. 8, 29 ianuarie 1856, p. 30.

https://biblioteca-digitala.ro

făcându-le vestire, cum că are a începe orânduiala seminariei, după ce au sosit aciia, îndată în anul 1856 la întâia zi a lunii lui iannuarie, după ce s-au săvârşit d(u)mnezeiasca liturghie, de către soborul monastirii, el îmbrăcându-să numai /f. 38v/ în mantiia arhimandriţească şi în epitrahir şi rucaviţă, şi cu mitra în cap, au pronit din biserică cu mare ţeremonie şi cu tragere a tuturor clopotelor, şi întrând în locul ce îl pregătisă pentru a înfiinţa seminarie, deasupra soborniceştei trapezi a monastirii, acolo în fiinţa a atot soborului, şi a ministrului bisericesc, şi a altor boiari ce să adunase, în cuvântul ce l-au grăit atuncea către fraţii soborului al cărora le era stareţ, între altele bâigueli, au zis cu un ton mai răstit aşa: „mie să nu-mi zică nimenea din călugări că am venit la monastire să mă mântu(i)esc, aceasta nu voiu să o auzu", şi altele. Şi după ce s-au săvârşit ceialaltă orânduială cuviincioasă pentru începerea acestui lucru, apoi, iarăşi cu acelaşi alaiu s-au înapoit în soborniceasca biserică. Iată preaiubiţilor miei cetitori că întru acest chip s-au început seminarie înlăuntrul monastirii Neamţului, precum am zis, iară nu prin rugămintea a atot soborului, precum am văzut publicat prin gazete, şi prin deosebite broşuri tipărit, cum că să tot încurca cei carii căuta pricini spre zguduirea a acestei Sf(i)ntei chinovii de D(u)mnezeu adunate. Cari-i bine să ştie că minciuna, ori şi cum o ar învârti, tot minciună rămâne. Şi de diavolul tatăl minciunii, îşi vor avea parte acei ce vo(i)esc prin minciună a întuneca adevărul. Că aşa zice şi Sf(â)ntul proroc David: „Piarde-Vei pre toţi cei ce grăiesc minciună"[19].

A se observa deci, o redare faptică a evenimentului diametral opusă.

Chiar dacă, cu fast sau nu, seminarul a fost înfiinţat, cunoaştem că acesta nu a avut o existenţă de lungă durată. Deşi, la 15 martie 1856, lui Dionisie, printr-un act domnesc emis de Grigore Ghica, i se aduceau mulţumiri pentru activitatea desfăşurată la Mănăstirea Neamţ, plecarea la data de 3 iulie, acelaşi an, a domnului şi numirea în calitate de caimacam a lui Teodor Balş au schimbat radical desfăşurarea evenimentelor[20].

Din cele două izvoare analizate reiese că Dionisie a fost înlăturat din funcţie, găsindu-şi sfârşitul ulterior ca episcop de Buzău, şi fiind înlocuit cu arhimandritul Gherasim. Acesta din urmă, împreună cu tot soborul, au înaintat atât faţă de caimacam, cât şi faţă de mitropolit o serie de plângeri. Rezultatul acestora a fost păstrarea în toamna anului 1856, doar a unei şcoli la Târgul Neamţ sub auspiciile Mănăstirii Neamţ, de care trebuia să se îngrijească.

În concluzie, vorbind despre analiza surselor istorico-confesionale în cercetările istorice, se poate contura foarte clar faptul că respectivele au un grad de subiectivism, cu multe interpretări emoţionale.

---

[19] ANA, F. 2119, inv. 3, d. 73, f. 38v-39.

[20] Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 29.

https://biblioteca-digitala.ro

Din aceste considerente, istoricului i se impune necesitatea consultării a unui spectru mult mai vast de izvoare şi surse, pe de o parte, iar pe de alta, necesitatea de studiu a subiectului încadrat într-un un interval temporal mai larg. Evident că, cercetarea necesită o perioadă de timp mai îndelungată dar şi coroborarea cu alte fapte mai ample.

În cazul analizat în prezentul material, dispunem de două surse diametral opuse care reflectă poziţiile adverse ale două segmente sociale precum clerul şi boierimea liberală. Reprezentanţii acestor tabere, dar şi impactul legăturilor de rudenie, pe de o parte şi a tagmei pe de alta, i-au făcut pe Radu Rosetti şi pe Andronic Popovici să prezinte o evoluţie faptică, dar şi o prezentare a persoanelor implicate, opinii diametral opuse, fiecare interpretând „adevărul" în felul său.

Mânuirea abilă a faptelor şi poziţionarea acestora a permis crearea unui fir narativ antitetic pentru istoria unui segment istoric al Mănăstirii Neamţ.

INTERPRETATION OF SOURCES IN THE RESEARCH OF A HISTORICAL–CONFESSIONAL NATURE

(Abstract)

It is obvious that for historical research in general but especially for historical-confessional research, sources represent the main support for research. No less important, however, is their interpretation.

To certify the above statement, we will refer to a concrete example, namely the reflection of the historical character Dionisie Romano and his actions during his abbotship at the Neamț și Secu monastery, by two different sources, namely one, the work of Radu Rosetti, the nephew of Grigorie Ghica, the lord who appointed Dionisie to that position, and Andronic Popovici, the representative of the hierarchy of Romanian monasticism from the second half of the 19th century, which reflected the history of the place during that period. Obviously, we could not overlook the qualification and image of the monastic place where Dionisie Romano worked as abbot.

Namely, the analysis and unraveling of the context of these sources, we will try to present them through our approach and especially the results that can be reached as a result of these researches.

https://biblioteca-digitala.ro

EGUMENII ŞI PERSONALUL MĂNĂSTIRII BISTRIŢA DIN PERIOADA 1863-1895

Arhim. Luca DIACONU[1]

Cuvinte cheie: *Mănăstirea Bistriţa, egumeni, personal, secularizare, salarizare, întreţinere, imobile istorice, stare de conservare, bunuri mobile*

Keywords*: Bistriţa Monastery, abbots, personnel, secularization, salaries, maintenance, historic buildings, state of conservation, movable heritage*

Această perioadă, insuficient cunoscută şi cercetată, rămâne cea mai dramatică din întreaga istorie a Bisericii Ortodoxe Române, deoarece acum statul secular a reuşit să o transforme într-un departament al său, supunând-o şi dezbrăcând-o de autonomia sa canonică specifică, prin partizanii săi înfocaţi de ideologia paşoptistă antimonastică, anticlericală şi antieclesială.

Alexandru Ioan Cuza, prin regimul său dictatorial şi ca aprig exponent al acestei ideologii seculare, a lovit cu duritate în instituţiile Bisericii prin o serie de legi abuzive: „a confiscat fără a oferi despăgubiri în schimb, proprietăţile tuturor mănăstirilor, închinate şi pământene [...] cauzând ruinarea multor locaşuri de cult, unele dintre ele monumente istorice de o valoare arhitecturală şi artistică inestimabilă”[2] prin *Legea secularizării averilor mănăstireşti* (13–25 decembrie 1863)[3]; a desfiinţat multe mănăstiri şi schituri, iar în cele rămase a limitat intrarea tinerilor în monahism prin *Legea călugăriei* (30 noiembrie 1864)[4]; a creat structurile unei biserici paralele laice prin *Decretul organic privind înfiinţarea unei autorităţi sinodale centrale* (3 decembrie 1864)[5] şi prin *Legea pentru numirea de mitropoliţi şi episcopi eparhioţi în România* (11 mai 1865)[6]; a înfiinţat la 17 noiembrie 1864, prin decret domnesc, Episcopia Dunării de Jos şi l-a numit titular pe episcopul Melchisedec Ştefănescu; a trecut actele de stare civilă de la preoţi

---

[1] Mănăstirea Bistriţa, jud. Neamţ.

[2] Mircea-Gheorghe Abrudan, „Ortodoxia românească din Monarhia Habsburgică şi Principatele Române între Pacea de la Carloviţ şi Primul Război Mondial” în *Instituţii eclesiastice ortodoxe. Izvoare legislative bisericeşti şi laice (sec. XVIII-XX)*, I, editat de Ioan-Vasile Leb, Gabriel-Viorel Gârdan, Marius Eppel, Emilian-Iustinian Roman, Mircea-Gheorghe Abrudan, Editura Doxologia, Iaşi, 2022, p. 46.

[3] *Instituţii eclesiastice ortodoxe. Izvoare legislative bisericeşti şi laice (sec. XVIII-XX)*, I, 7, p. 204-206.

[4] *Ibidem*, I, 9, p. 248-249.

[5] *Ibidem*, I, 10, p. 250-257.

[6] *Ibidem*, I, 12, p. 258-266.

https://biblioteca-digitala.ro

la primarii comunelor prin *Legea comunală*; a desfiinţat dicasteriile bisericeşti (1 ian. 1865) şi altele.

Prin aceste legi bisericeşti, Alexandru Ioan Cuza a suspendat autonomia Bisericii faţă de stat, a sărăcit-o prin confiscarea veniturilor şi proprietăţilor, „aducând-o într-o dependenţă financiară totală faţă de autoritatea de stat”[7].

În epoca regelui Carol I (1866-1914), Biserica Ortodoxă Română a început să se organizeze şi să-şi creeze propriile structuri canonice de conducere prin votarea de către Parlamentul României a *Legii pentru alegerea mitropoliţilor şi episcopilor eparhioţi, precum şi a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române*, din 1872 şi amendată în 1895, 1909 şi 1911[8], a *Legii clerului mirean şi a seminariilor*, sancţionată în 29 mai 1893 şi modificată în 1896 şi 1900, revizuită integral în 1906 şi amendată, din nou, în 1909 şi 1910[9], şi a *Legii Casei Bisericii* din ianuarie 1902, modificată în 1906 şi aflată în vigoare până în 1921[10].

Cu toate acestea, „Biserica Ortodoxă Română din Vechiul Regat a rămas o Biserică de Stat, însă lipsită de constituţionalism, deposedată de averi şi supusă unui control sufocant al guvernului, autoritatea bisericească superioară, Sfântul Sinod, având competenţe restrânse la domeniul exclusiv spiritual, canonic şi disciplinar.

Reformele constituţionale şi legislaţia din epoca domniilor pământene, a regulamentelor organice, dar mai ales a lui Alexandru Ioan Cuza şi Carol I *au adus Biserica într-o dependenţă totală de stat, transformând-o într-un departament de stat, pe care puterea politică îl controla deplin* (s.n.), vocile incomode care au mai apărut în rândul ierarhiei fiind prompt sancţionate prin măsuri arbitrare de scoatere din scaun şi pensionare forţată”[11].

În acest context de reforme, vom prezenta primii trei stareţi şi personalul Mănăstirii Bistriţa de după secularizare, care au supravieţuit acestor perioade, din care expunere se va putea vedea modul de aplicare a legislaţiei amintite, dezinteresul autorităţilor faţă de imobilele religioase şi desconsiderarea personalului monahal, ajuns într-o stare de sărăcie fără precedent în istorie şi adus de noii stăpâni la limita rezistenţelor fireşti, de a ceda sau a rezista, pentru salvarea sfintelor ctitorii voievodale şi împlinirea voturilor monahale, fără mijloacele necesare şi *obligat la o perpetuă cerşetorie pentru primirea unor subvenţii de supravieţuire de la guvern*.

---

[7] Mircea-Gheorghe Abrudan, *op. cit.*, p. 49.
[8] *Instituţii eclesiastice ortodoxe. Izvoare legislative bisericeşti şi laice (sec. XVIII-XX)*, II, 1, p. 53-124, 215-242.
[9] *Ibidem*, II, 16, p. 171-187, 243-248.
[10] *Ibidem*, II, 18, p. 188-195.
[11] Mircea-Gheorghe Abrudan, *op. cit.*, p. 53.

https://biblioteca-digitala.ro

I. Arhimandritul Nichifor Iliescu (5 oct. 1863 - 31 oct. 1866)

Arhimandritul Nichifor Iliescu, născut în 1818, a intrat în Mănăstirea Secu în 1838 şi a fost călugărit în 1839. Aceste informaţii se cunosc de la arhimandritul Andronic Popovici, care având aceeaşi metanie şi cunoscându-l, consemnează într-un tabel cu personalul monahal al Mănăstirii Neamţu şi Secu din 1859: „Nichifor, ierodiacon, Iliescu, carele în anii 1818 s-au născut în Moldaviia, şi din Sfântul Botez au fost numit Nicolae, iară în anii 1838, dupre a sa dorinţă, viind la Monastirea Secului şi supuindu-să supt jugul prea fericitei ascultări, în anul 1839 s-au îmbrăcat în chipul monahicesc, şi s-au hirotonit ierodiacon, apoi eşind din monastire şi umblând în voile sale, acum să află iarăşi venit între fraţii soborului”.[12]

În ultimele zile ale guvernului României, condus de Nicolae Kretzulescu (24.06.1862–11.10.1863), ministrul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, colonel Alexandru Odobescu (26.05–11.10.1863) înainta domnitorului Alexandru Ioan Cuza, la 9 septembrie 1863, un document prin care propunea ca egumenii greci de la mănăstirile Bistriţa, Răchitoasa, Fâstâci, Dancu şi de la biserica Sfântul Lazăr din Iaşi să fie destituiţi pentru nesupunere şi să fie înlocuiţi cu „curatori provizori” pământeni.

În acest demers se arată: „Din depeşa ce am primit sub no. 2041 de la presănţitul locotenent de mitropolit (d)in Iaşi, încredinţându-ne despre nesubordinaţia şi alte necuviinţi urmate din parte egumenilor mănăstirilor Bistriţa, Răchitoasa, Fâstîci, Dancul şi superiorul Bisericii Săntu Lazăr, subscrisul cu tot respectul vă roagă prea înălţate doamne se bine voiţi a încuviinţa destituarea numiţilor din funcţii şi darea lor preste otar, renduindu-se curatori provisori pentru girarea intereselor morale şi materiale a monastirilor, pe următoarele persoane din clerul pămîntean şi anume: cuvioşia sa protosinghelul Nichifor Iliescu, la Bistriţa, prea cuvioşia sa arhimandritul Ierotei, la Răchitoasa, prea cuvioşia sa arhimandritul Neofit, la Fâstîci, prea cuvioşia sa arhimandritul Filotei, la Dancu şi prea cuvioşia sa arhimandritul Gherontie, superior provisoriu la biserica Santu(l) Lazăr”[13]. Acest document a fost aprobat pe 30 septembrie 1863, iar pe 5 octombrie acelaşi an s-a emis decretul domnesc de numire a celor aleşi de Calinic Miclescu, locţiitor de mitropolit al Moldovei[14].

---

[12] ANA, fond 2119, inv. 3, dos. 74, f. 200, nr. 830, *apud* Cosmin Niţă, *Obștea Mănăstirii Secu și a schiturilor Sihăstria și Sihla în anul 1859*, în „Buletinul Informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, VI, 2020, p. 245.

[13] ANIC, MCIP, dos. 862/1863, f. 6r.

[14] ANIC, MCIP, dos. 862/1863, f. 7r.

https://biblioteca-digitala.ro

I.1. Preluarea bunurilor mobile

Preluarea cu inventar a bunurilor mobile și imobile de către arhimandritul Nichifor Iliescu s-a încheiat la 16 noiembrie 1863, când, în lipsa arhimandritului Chiril, egumenul grec, s-a făcut predarea bunurilor găsite de protoiereul din Piatra Neamț și de subprefectul districtului Neamț[15].

Lecturând „*Inventarul de toată zestrea aflătoare în ființă a Monastirii Bistrița*" se poate constata că, între odoarele bisericești, care au scăpat în urma înlăturării egumenului grec, s-au numărat în special cele ce împodobeau icoana *Sfânta Ana*, pe care n-a îndrăznit să o jefuiască, și alte obiecte de argint degradate, cărți, veșminte, etc. . Printre cele mai importante obiecte din interiorul bisericii se numără acestea: „Două evanghelii, legate în argint, românești; una cruce mare de lemn legată în argint; una cruce mică, de argint, veche; un chivot rotund de argint: un sfânt potir cu toate cele trebuincioase lui, toate de argint [...]; un chivot de argint prost, mic, cu cinci bucăți <de> sfântele moaște; un aer vechiu; două paftale de argint; una pafta de sidef, cu margini de argint, suflată cu aur, veche; una cadelniță de argint, cu cinci clopoței; cincizeci și șase icoane mici; una icoană *Sfânta Treime*; patru candele de argint, plache, vechi; patru icoane mari, împărătești, în intrarea în biserică"[16].

În capitolul intitulat *Obiectele cele ce sînt puse pe icoana S(f)intei Ane*, comisia de inventariere a consemnat următoarele piese prețioase: „Una icoană a S(f)intei Ane făcătoare de minuni îmbrăcată cu argint, suflată cu aur, cu prevazuri de argint, având opt-spre-zece pietricele proaste, la cele două coroane, a S(f)intei Ane și a Maicei Domnului, cu una floare de diamant, cu patru-zeci și șapte pietre mici; un lanț de argint gros, pe care stau înșirate următoarele: una cruce de aur, cu smalțiu, cu patru-spre-zece pietre de diamant; una monedă de argint, suflată cu aur a prințiului Valahiei Brâncovan Basarab din anul 1717; patru gleft austriacești, de aur în valoare de patru galbeni unul; un left, idem, de aur în valoare de doi galbeni vechi; un left idem, de aur, în valoare de doi galbeni noi; un pol imperial rusesc; una decorație rusească de argint din an(ul) 1812; două monede ca galbeni și una mahmude; una mahmudea de aur mică, avînd de o parte pe Născătoarea, iar pe alta șese fețe de sfinți, din an(ul) 1704; un coliet cu șese-spre-zece pietre albastre în al căror mijloc spînzură o cruce de argint cu smalțiu; doăzeci și două monede false, făcute de argintariu, de argint poleite, dintre care și una rubea; una pereche cercei de aur; una iconiță mică de argint poleită a Sf. Ane; un copil mic de argint; două bolduri cu smalțiu albastru; două picioare mici de argint; una pereche cercei, de argint poliiți, cu două peruzele; una asemenea, de aur; un bold de argint, cu una piatră verde proastă; trei șiraguri <de> margeanuri; una pereche metanii negre de o composiție"[17].

---

[15] ANIC, MCIP, dos. 983/1863, f. 221^{r}-223^{v}.
[16] ANIC, MCIP, dos. 983/1863, f. 221^{r}-221^{v}.
[17] ANIC, MCIP, dos. 983/1863, f. 221^{v}-222^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

În capitolul intitulat *Obiecte aflate în egumenie*, mai important sunt de notat „două zeci şi şase cărţi greceşti", la care se adaugă o „Evanghelie grecească, legată cu piele" din biserică, iar în capitolul intitulat *Obiecte adăugite în zestrea mănăstirii de arhimandritul Chiril*, au fost enumerate obiecte bisericeşti de alamă, de sticlă, de textile, un număr de 20 cărţi liturgice româneşti, două icoane mari din egumenie – a Mântuitorului şi a Sfântului Apostol Iacob – şi alte obiecte gospodăreşti[18].

I.2. Demersuri pentru reparaţii

Starea de degradare în care a fost găsită mănăstirea, despuierea acesteia de bunuri mobile importante şi refuzul egumenului grec de a face predarea, a produs intense reacţii reflectate în corespondenţa cu autorităţile locale şi centrale. Noul egumen numit, când curator, când superior, când îngrijitor, adresându-se la 26 noiembrie 1863 ministrului Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, Dimitrie Bolintineanu, arăta: „Monastirea Bistriţa, una din monastirile cele mai bogate, mai istorice, şi mai renumite din multe puncte de vedere, astăzi se află în starea cea mai de jelit, mai desbrăcată, mai goală, numai zidurile, şi mai lipsită decât toate surorile ei, de toate obiectele şi mijloacele trebuitoare [...]. Destituitul egumen grec a desbrăcat-o de tot ce a avut ea mişcătoriu şi nemişcătoriu, lucru cu preţ şi fără de preţ, mare şi mic, bun şi rău: a luat din casele egumeneşti [şi a] musafirilor paturile de lemn, mindirile, macaturile, pernele de dormit, ba chiar şi şarşafurile şi ligheanele, lăsând casele curat goale, numai zidurile [...] a luat toate argintăriile bisericii, a luat boii, vacile, caii cu trăsura; a luat nouă buţi cu vin din viea monastirii; a luat toate serviţele mesei: castroanele, farfuriile, cuţitele, lingurile, furculiţele, şervetele, feţele de masă, paharele, garafile, dulceţele, tablalele de dulceţi, chiseliţele şi linguriţele de dulceaţă, tingirile, tigăile, cuţitele rămase din egumen în egumen, cu-n cuvânt, tot ce-a fost în monastire mare şi mic, bun şi rău, de valoare şi fără valoare, despre care se va încredinţa (î)naltul minister şi din catagrafia ce o a primit de la prefectura locală"[19].

În finalul memoriului, arhimandritul Nichifor cerea ministerului, pe de o parte, 600 galbeni pentru redotarea mănăstirii cu lucrurile de strictă necesitate şi pentru lucrări de întreţinere, iar pe de altă parte, să se facă reparaţii generale la biserică, la casele egumeneşti şi să se construiască clădiri noi pentru personalul mănăstirii[20].

Însă, pentru început, noul egumen, neînţelegând faptul că politica guvernului nu se potrivea cu intenţiile şi dorinţele sale patriotice, şi văzând că după o corespondenţă intensă cu ministerul nu primeşte răspunsuri favorabile, a făcut împrumuturi „cu procent mare", cu care a remobilat

---

[18] ANIC, MCIP, dos. 983/1863, f. 221^{r}-223^{r}.
[19] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 8^{r}-8^{v}.
[20] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 8^{v}.

https://biblioteca-digitala.ro

mănăstirea și a făcut și primele reparații de strictă necesitate[21]. O parte din valoarea acestei investiții a fost recuperată de la minister, care a acordat 810 lei și 69 parale pentru dotările făcute și 2062 lei și 53 parale pentru primele reparații; altă parte a constituit salariul egumenului de pe primele trei luni, octombrie-decembrie 1863, iar pentru altă parte de 150 galbeni a rămas dator și urmărit de justiție[22].

În anii următori, egumenul a continuat demersurile pentru lucrări de reparații ale „caselor egumenești și ale servitorilor bisericești", ajunse într-o stare dezolantă și aproape nelocuibile, pe care în raportul din 30 iulie 1864 le descrie astfel: „[...] toate odăile acestei Mănăstiri Bistrița se află într-o stare dezolantă: în unele sufitul/bagdadia, parte căzut, parte crăpat aproape să cadă, în altele lipsește cu totul; zidul crăpat, mai cu samă la colțurile odăilor; sobele stricate și aproape să cadă, încât nu mai este putința a mai face foc în ele în starea în care se află; ferestrele stricate și unele <sunt> fără geamuri; dușumele crăpate și stricate [...]"[23].

În finalul documentului, egumenul cerea ministrului Nicolae Kretzulescu sprijin financiar pentru „ca până în septembrie să se facă reparațiunile spre a nu le apuca iarna tot în această stare [...]" și pentru ca ministerul să nu cheltuiască „la vară întreit mai mult ca acum"[24]. Pe acest raport, ca și pe cel asemănător în conținut cu acesta, din 18 august 1865, ministrul a dat rezoluții ca prefectul Județului Neamț să întocmească deviz pentru executarea acestor lucrări[25], însă, cu toate că se menționează în al doilea document că devizul de lucrări a fost întocmit în luna octombrie 1864, acesta a rămas nefinanțat, probabil și pentru faptul că prefectul a intrat în conflict cu egumenul, pe care a dorit, prin demersul făcut, să-l demită din funcție[26].

I.3. Cheltuielile de întreținere și personalul angajat de după secularizare

Ca efect al legilor secularizării, statul, devenind proprietar al mănăstirilor și al tuturor unităților bisericești, și-a asumat responsabilitatea de a întreține aceste instituții rămase fără proprietăți printr-un personal specific, care trebuia să fie remunerat și sprijinit financiar.

Ne vom opri punctual aici doar la două dintre aceste legi, care se referă la proprietățile și la personalul monahal al mănăstirilor. Prin urmare, la 15 septembrie 1863, Al. I. Cuza, desființa dreptul de proprietate al

---

[21] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 9r-9v.
[22] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 9r-9v, 11r, 15r, 24r.
[23] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 1r.
[24] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 1v.
[25] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 1r-3v.
[26] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 3r-4r, dos. 1130/1863, f. 13r-17v.

https://biblioteca-digitala.ro

mănăstirilor prin emiterea decretului 1251, prin care, surprinzător de laconic, decreta: „Toate averile mănăstireşti din România sunt şi rămân averi ale Statului. Veniturile acestor averi se înscriu între veniturile ordinare ale bugetului statului”[27].

Această lovitură, care a avut ca obiect proprietatea mănăstirilor, a fost urmată de cea şi mai gravă, prin care autoritatea profană a statului s-a substituit şi a hotărât în domeniul sacru al Bisericii, prin legi abuzive şi ilegale, care au desfiinţat autonomia acesteia, creând o biserică paralelă, condusă de laici profani. Printre aceste legi, care ne interesează aici, a fost şi *Legea călugăriei* din 6 decembrie 1864, în care, la art. 6 se hotărăşte: „Pentru întreţinerea călugărilor şi a călugăriţelor Ministerul Cultelor prevede în buget sume anuale pentru numărul lor”[28]. În ce măsură a fost respectat şi aplicat acest articol vom vedea din expunerea ce urmează.

La Mănăstirea Bistriţa, potrivit unui raport al egumenului din 17 decembrie 1863, nu s-a acordat nici un sprijin financiar pentru întreţinere şi nici salariile pentru cele douăzeci şi cinci de persoane care munceau aici, deoarece „[...] destituitul egumen grec, nevoind să primească bugetul, nici a se supune la ordinele guvernului român, nu i s-au luat în consideraţiune cheltuielile ce le-ar fi făcut de la aprilie până la finea lui septembrie. De aceea a(cea)stă sumă de 11235 lei şi 32 parale rămâne întreaga economie în casa statului”[29].

Pentru următoarele trei luni octombrie-decembrie 1863, egumenul Nichifor a primit până la 3 februarie 1864 numai 5000 lei, doar pentru întreţinerea celor 25 de angajaţi, nu şi pentru munca prestată[30].

În privinţa personalului angajat, plata salariilor a început să se facă la sfârşitul anului 1863, mai întâi, pentru perioada 23 aprilie – 30 septembrie, în care rămăseseră şapte posturi ocupate de doi preoţi, un diacon, doi cântăreţi şi doi paraclisieri. Despre aceştia egumenul Nichifor, într-un raport din 17 decembrie 1863 arăta că „nici unul din ei nu şi-au primit puţinul lor mai bine de 8 luni [...]” şi că au fost trecuţi în statele de plată pe care acum le înainta

---

[27] *Lege pentru secularizarea averilor mănăstireşti*, art. 1-2, în *Izvoare privitoare la monahismul românesc, sec. XVI-XXI*, colecţie realizată şi coordonată de Daniel Danielescu şi Emilian Roman, Editura Doxologia 2011, p. 191.

[28] *Izvoare privitoare la monahismul românesc, sec. XVI-XXI*, p. 193.

[29] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 4^{r}. Suma de 11236 lei şi 32 parale a rezultat din cheltuielile acordate de stat pentru cinci luni şi opt zile, calculate lunar astfel: 150 cheltuiala bisericii; 750 lei „nutrimentul la 25 indivizi”; 333 lei 13 parale lemne de foc; 11 lei 26 parale cheltuiala cancelariei şi 858 lei 13 parale cheltuieli diverse. Total pe lună 2133 lei 13 parale (f. 7^{r}).

[30] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 32^{r}-34^{r}; dos. 244/1863, f. 25^{r}-34^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

ministerului, „[...] aşa precum au fost ei tocmiţi de către destituitul egumen grec”[31].

Prin urmare, pentru cinci luni şi opt zile, ministerul a eliberat primul mandat de plată pentru personalul bisericii Mănăstirii Bistriţa de 514 lei şi 32 parale[32].

Pentru următoarea perioadă de trei luni, adică octombrie-decembrie, a înaintat, la 18 decembrie 1863 statele de plată pentru 25 de persoane, care au primit împreună 2751 lei 26 parale pe lună[33], însă aceste documente contabile de salarizare au fost perfectate abia la 24 mai 1865, când egumenul Nichifor le înaintează ministerului[34].

Începând cu 16 martie 1864 însă, personalul angajat al mănăstirii a fost redus de la 25 la 7 persoane până la 31 decembrie 1864[35], de la 1 ianuarie 1865 ministerul a reactivat două posturi de canonarhi[36], iar de la 1 iulie 1865,

---

[31] ANIC, MCIP, dos. 244/1863, f. 11^{r}. Adică: 21 lei pentru preoutul I, Ioachim Jiteanul, 15 lei 30 parale pentru preotul II, Gheorghe Focşa, 14 lei pentru diaconul Sandu Ciobanu, câte 10 lei pentru cântăreţii Grigorie Coman şi Ioan Murgociu, 17 lei pentru paraclisierul Ioan Ionescu şi 10 lei pentru Manole Jiteanul, ajutorul acestuia (f. 12^{r}-18^{r}).

[32] ANIC, MCIP, dos. 244/1863, f. 11^{r}-18^{r}.

[33] ANIC, MCIP, dos. 244/1863, f. 19^{r}-24^{r}.

[34] ANIC, MCIP, dos. 708/1865, f. 4^{r} , 26^{r}-40^{v}. Personalul angajat, potrivit statului de plată aferent lunii decembrie 1863 era următorul: Nichifor Iliescu, superior, 1000 lei, Teofan Mărculescu, eclesiarh, 75 lei, Ioachim Jiteanul, spiritual şi preot, 75+40 lei, Gheorghe Focşa, preot II, 80 lei, Teodor Trifan, preot III, 80 lei, Neofit Boghiu, diacon, 80 lei, Sandu Ciobanu, diacon II, 80 lei, Galaction Proica, cântăreţ I, 150 lei, Claudie Popescu, cântăreţ II, 100 lei, Ieroftei Iosif, paraclisier, 33 lei 13 parale, Neonil Teodorescu, paraclisier 33 lei 13 parale, Teofan Mărculescu, econom, 200 lei, Constantin Ghidionescu, secretar, 350 lei. La capitolul *servitori* se aflau: Natanael Ionescu, chelar, 52 lei 20 parale, Teodor Bucatariu, bucătar, 83 lei 10 parale, Ionichentie Talmaşu, portar, 24 lei 13 parale, Dimitrie Grădinaru, grădinar, 66 lei 24 parale, Ioan Doboşariu, vizitiu, 35 lei 10 parale, Gheorghe Onofrei, argat, 15 lei 30 parale, Costachi Palade, argat, 15 lei 30 parale, Ioan Fotachi, rândaş, 18 lei 30 parale, Ioan Ionecu, trapezar, 22 lei 20 parale, Eufrosina, spălătoreasă, 30 lei 13 parale şi Vasile Chiteaunu măturător şi fochist, 10 lei. Total salarii: 2495 lei (ANIC, MCIP, dos. 244/1863, f. 33^{r}-39^{v}, dos. 454/1864, f. 1^{r}-5^{r}, 51^{r}-55^{r}).

[35] ANIC, MCIP, dos. 708/1865, f. 29^{r}-33^{r}. Persoanele rămase în posturile lor au fost: Nichifor Iliescu, îngrijitor, 500 lei, Ioachim Jitianul, preot I, 100 lei, Toader Trifan, preot II, 100 lei, Galaction Proica, cântăreţ I, 150 lei, Vasile Grigoriu, cântăreţ II, 100 lei, Teofan Mărculescu, eclesiarh, 50 lei şi Ioan Ionescu, servitor, 50 lei (ANIC, MCIP, dos. 454/1864, f. 16^{r}-19^{r}, 30^{r}-33^{v}, 62^{r}-76^{r}, 71^{r}-73^{r}).

[36] ANIC, MCIP, dos. 708/1865, f. 1^{r}-26^{r}. În acestea au fost angajaţi Grigore Coman, canonarh, 100 lei şi Ioan Murgoci, canonarh, 100 lei.

https://biblioteca-digitala.ro

în postul de diacon, ocupat de Sandu Ciobanu a fost angajat *ierodiaconul Elefterie Iliescu*[37].

Alte modificări în documentele personalului angajat au survenit la 1 aprilie 1866, când postul de diacon este ocupat de *Nichita Moisescu*, înlocuindu-l pe *ierodiaconul Elefterie Iliescu*, care este numit în cel de cântăreţ II şi când, în postul de cântăreţ I, este numit *Iosif Ciucă*, în locul lui *Galaction Proica*, trecut în postul de canonarh împreună cu *Vasile Grigoriu*, care apare ca al doilea canonarh şi, de asemenea, la 31 octombrie, când arhimandritul Nichifor Iliescu, demisionat, este înlocuit cu arhimandritul Ghenadie Constantiniu[38].

Această demisie a fost aprobată, potrivit politicilor anacronice din această perioadă, de Ion Strat, ministrul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor, în urma înaintării ei la 26 septembrie, de către mitropolitul Calinic Miclescu, rămas fără autonomie şi ca un supus al statului secular, arătând că demisionarul „[...] a cerut a se aşeza în Monastirea Secu, unde să se poată ocupa cu studiile ştiinţelor" şi totodată, recomanda ca înlocuitor pe „arhimandritul Ghenadie Constantiniu, actualul îngrijitor al Mănăstirii Tazlău"[39].

În noul *inventar* întocmit la 22 noiembrie 1866, pe lângă obiectele cu care s-au dotat casele egumeneşti, comisia de inventariere a trecut într-un capitol separat, mai întâi, piesele preţioase, pe care le-au donat în perioada acestei egumenii, unii dintre închinători, în urma ajutorului primit, pentru a fi expuse pe icoana *Sfânta Ana*[40]. Este vorba de: „Şase lefţi, a câte patru galbeni, unul pentru salba Sfintei Anne; şase galbeni austrieceşti bortiţi; patru irmilici de aur, a paisprezece lei unul; trei jumătăţi irmilici; un sfert irmilic aur; una părechi cercei de argint poleiţi cu câte un irmilic de aur; un cercel de aur franţuzesc; o cruciuliţă de aur cu mai multe peruzele; o brăţăliţă de aur cu patru diamanturi mici şi patru rubinuri mici; o brăţiletă în formă de lanţ de aur franţuzesc; o paftaluţă de argint; <o> sărmă cu mai multe pietre proaste"[41]. După enumerarea acestor piese preţioase s-a continuat cu alte obiecte textile, cu care se împodobea strana icoanei *Sfânta Ana*.

II. Arhimandritul Ghenadie Constantiniu (31 oct. 1866 – 18 mart. 1874)

Ca fost egumen al Mănăstirii Tazlău, cu experienţă în relaţiile cu conducerea României şi aflat într-a doua decadă a vieţii sale, arhimandritul Ghenadie Constantiniu, a fost numit egumen al Mănăstirii Bistriţa, la 31 octombrie 1866 de către Carol I „domn al României" prin decretul nr. 1604,

---

[37] ANIC, MCIP, dos. 708/1865, f. 50r-57r, dos. 1130/1863, f. 34r-36r.
[38] ANIC, MCIP, dos. 573/1866, f. 1r-22r.
[39] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 40r.
[40] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 61r-61v.
[41] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 61v.

https://biblioteca-digitala.ro

în care se arată: „Văzând recomandarea înaltpreasfinţitului mitropolit al Moldovei şi Sucevei, am decretat şi decretăm: preacuviosul arhimandrit Ghenadie este numit în postul de îngrijitor al bisericii Bistriţa din districtul Neamţ”[42].

Predarea scriptică a bunurilor mobile bisericeşti dintre cei doi responsabilizaţi în acest demers s-a făcut la 23 noiembrie 1866 în prezenţa protoiereului judeţului Neamţ, preotul Nicolae Conta, în calitate de delegat al mitropoliei şi a subprefectului plasei Piatra, ca delegat al Ministerului Cultelor şi al Instrucţiunii Publice[43].

II.1. Personalul mănăstirii

Ca efect al *Legii călugăriei* din 6 decembrie 1864 şi a *Regulamentului* de aplicare, potrivit cărora călugăria era oprită în România, iar ministrul Cultelor, considerat factorul de decizie, înlocuind pe episcop şi pe egumen[44], în Mănăstirea Bistriţa nu va avea loc nicio tundere în monahism în această perioadă, ci dimpotrivă, vom constata o scădere a numărului celor existenţi, fapt care a generat transferuri aproape anuale de la alte mănăstiri aici, pentru a nu rămâne fără personal.

Personalul mănăstirii în momentul numirii arhimandritului Ghenadie era format din egumen, doi preoţi, un ierodiacon, doi cântăreţi, doi canonarhi şi un paraclisier. Dintre aceşti nouă angajaţi, erau doi ieromonahi, doi ierodiaconi, un monah, trei mireni – un preot, un cântăreţ şi un paraclisier – şi egumenul arhimandrit.

În schema de funcţii a mănăstirii a survenit, până la sfârşitul anului 1866, doar o singură modificare, cea a noului egumen[45], iar în anul următor tot una singură, realizată la 15 aprilie, când *monahul Chiril Ionescu* a înlocuit din postul de cântăreţ I pe *ieromonahul Iosif Ciucă*, de curând hirotonit[46]. De la 1 ianuarie 1868 Ioan Ionescu, din postul de paraclisier, este înlocuit, în urma demisiei, de *ieromonahul Dometian Bertea,* transferat de la Mănăstirea Buhalniţa. Egumenul Ghenadie, în urma demersului, obţine aprobare de la eparhie pentru acest transfer la 14 ianuarie[47] şi de confirmare de la minister

---

[42] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 44^{r}.
[43] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, 58^{r}-62^{r}.
[44] Arhim. Policarp Chiţulescu, *Viaţa monahală în Ţara Românească la mijlocul secolului al XIX-lea*, Editura Cuvântul Vieţii, Bucureşti, 2022, p. 42-71.
[45] ANIC, MCIP, dos. 573/1866, f. 21^{r}-22^{r}.
[46] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 65^{r}; AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 17^{r}. Monahul Iosif Ciucă a fost hirotonit ieromonah în luna martie de mitropolitul Calinic Miclescu (AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 12^{r}-14^{r}); pentru state de plată v. ANIC, MCIP, dos. 443/1867, f. 25^{r}-27^{r}).
[47] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 34^{r}-35^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

pe 12 martie, menţionând în cererea înaintată ministrului că numitul monah era în funcţie de la 1 ianuarie 1868[48].

Din statele de plată întocmite pentru trimestrul I al acestui an, este de reţinut faptul că pentru prima dată a fost introdus în rubrica în care se indica funcţia şi cinul din care făcea parte angajatul. Prin urmare, din cei nouă angajaţi, şapte erau din cinul monahal, Teodor Trifan era preot căsătorit şi locuia în satul Bistriţa, iar Vasile Grigoriu, din postul de canonarh era cântăreţ mirean[49].

Pentru anul 1869, modificările în schema de funcţii a angajaţilor au fost determinate de aprobarea mitropolitului Calinic Miclescu, dată la 8 februarie, pentru transferarea *monahului Chiril Ionescu* de la Mănăstirea Bistriţa la Mănăstirea Bisericani, unde îşi avea metania[50]. Rămânând postul de cântăreţ I vacant, s-au făcut începând de la 1 aprilie următoarele schimbări de funcţii: *ierodiaconul Elefterie Iliescu* a ocupat postul vacant de cântăreţ I, *monahul Galaction Proica*, pe cel de cântăreţ II, iar *ierodiaconul Petru Andronic*, transferat la 29 aprilie, în cel de canonarh I, în locul *monahului Galaction Proica*[51].

Pe lângă personalul angajat evidenţiat până acum, din documentele arhivistice, avem informaţii că din obştea Mănăstirea Bistriţa au mai făcut parte şi alţi vieţuitori nesprijiniţi financiar de la bugetul de stat. Printre aceştia, se numără *monahul Ionichentie Talmaşu*, intrat şi tuns în monahism aici în 1843, şi care, la 29 iulie 1867, deci la vârsta de 80 ani, scria mitropolitului Calinic să-l sprijine pentru a ajunge la bolniţa Mănăstirii Neamţ pentru îngrijire „măcar pe acest scurt timp al săvârşirii mele din viaţă”[52].

Un alt vieţuitor în obştea bistriţeană a fost *ierodiaconul Paisie Gavriliu*, călugărit la Mănăstirea Râşca, în 1851, hirotonit aici de arhiereul Iosif Râşcanul şi aflat la 15 noiembrie 1868, data cererii de transfer, în vârstă de 32 ani, la schitul Nechit[53]. De aici, la 9 februarie 1869, chiriarhul locului îi aprobă transferul la Mănăstirea Bistriţa[54], de unde , după doi ani şi zece luni de ascultare, ca ajutor de eclesiarh, s-a îmbolnăvit, fapt pentru care „chiriarhia” i-a aprobat să se transfere după dorinţă la Mănăstirea Neamţ[55]. Tot în rândul celor neangajaţi s-a numărat şi *monahul Casian Ponescu*,

---

[48] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 69^{r}; AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 25^{r}.
[49] ANIC, MCIP, dos. 460/1868, f. 6^{r}-12^{r}, 15^{r}-17^{r}.
[50] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 61^{r}.
[51] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 59^{r}; ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 77; dos. 453/1869, f. 5^{v}, 16^{r}.
[52] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 32^{r}-33^{v}.
[53] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 49^{r}-50^{r}.
[54] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 85^{r}.
[55] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 144^{r}-145^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

transferat aici, la 11 februarie 1872 de la Mănăstirea Bisericani cu acordul egumenului[56].

Începând cu 1 aprilie 1870, Gheorghe Mârzescu, înainte de încheierea mandatului său de ministru al Instrucţiunii Publice şi al Cultelor, a redus contribuţia de la bugetul de stat pentru Mănăstirea Bistriţa, de la nouă persoane la şapte, eliminând din statele de plată pe cei doi canonarhi, adică pe *ierodiaconul Petru Andronic* şi pe *Vasile Grigoriu*[57], acesta din urmă, fiind reangajat în postul de cântăreţ II, începând cu 1 iulie 1870, în locul *monahului Proica Galaction*[58], care s-a reîntors la Mănăstirea Neamţ[59]. Pentru revenirea asupra acestei decizii de reducere a posturilor s-au milogit mult actualul egumen, ca şi succesorul său, însă, nu s-a găsit nimeni să-i înţeleagă din conducerea ministerului.

Altă modificare în statele de plată s-a făcut cu ocazia decesului *ieromonahului Dometian Bertea*, angajat în postul de paraclisier, pentru ocuparea căruia, mitropolitul Calinic Miclescu a transferat şi angajat, începând cu 1 aprilie 1871, pe *ieromonahul Ieremia Ionescu* din Mănăstirea Pângăraţi[60].

Ieromonahul Dometian, venit de la Mănăstirea Buhalniţa, a slujit la Mănăstirea Bistriţa trei ani şi patru luni, ca eclesiarh şi preot slujitor, însă ajungând bolnav de astm, a demisionat, având dorinţa de a se întoarce la schitul Deleni, metania sa[61], iar *ieromonahul Ieremia* l-a înlocuit în aceeaşi dublă slujire, fiind transferat cu învoirea egumenului Mănăstirii Pângăraţi şi cu aprobarea mitropolitului Moldovei[62], care l-a hirotesit duhovnic la 4 iunie 1873[63]. Ultima modificare a statelor de plată din timpul egumeniei arhimandritului Ghenadie s-a efectuat la 15 noiembrie 1873, când prin demiterea *cântăreţului Vasile Grigoriu*, pe motive disciplinare, postul de cântăreţ II a fost ocupat de *ierodiaconul Petru Andronic*, din obştea Mănăstirii Bistriţa, în urma propunerii egumenului, aprobării „chiriarhiei" şi confirmării ministerului[64].

II.2. Continuarea luptei pentru salvarea unui ansamblu istoric

Lupta arhimandritului Ghenadie cu membrii guvernelor, care au condus România în perioada egumeniei sale, începută de predecesorul său, a continuat cu mai mult curaj, cu toate că a avut neşansa ca Ministerul Cultelor

---

[56] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 150^{r}-151^{r}.
[57] ANIC, MCIP, dos. 306/1870, f. 1^{r}-17^{r}; AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 127^{r}-130^{r}.
[58] ANIC, MCIP, dos. 306/1870, f. 6^{v}-12^{r}; dos. 1130/1863, f. 94^{r}-95^{r}.
[59] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 123^{r}-127^{r}.
[60] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 98^{r}-99^{r}; dos. 360/1871, f. 2^{r}-18^{r}.
[61] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 132^{r}-134^{v}.
[62] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 135^{r}.
[63] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 163^{r}.
[64] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 155^{r}-156^{r}; dos. 1/1865-1888, f. 133^{r}-135^{r}; ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 105^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

și al Instrucțiunii Publice să fie condus de unii dintre cei mai aprigi anticlericali și antimonahali miniștri, care au fost Ion Strat, George Mârzescu și, mai ales, generalul Cristian Tell, continuatori ai politicilor dictatoriale antibisericești promovate de Al. Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu și Dimitrie Bolintineanu.

II.2.1. Demersuri pentru salvarea de la ruinare a imobilelor medievale

Reluând demersurile pentru obținerea de fonduri în vederea salvării de la ruinare a ansamblului istoric Mănăstirea Bistrița, unde nu se mai făcuseră reparații importante de dinainte de secularizare, egumenul Ghenadie, la 20 decembrie 1866, aducea la cunoștință ministrului Ion Strat starea dezastruoasă în care se aflau biserica, în interior și-n exterior, chiliile „servitorilor bisericii" și gardurile de la „grădinile de legume" și de la „livezile cu pomi", cerând în finalul raportului, ca pentru început să fie sprijinit cu materiale de construcție pentru a reface „îngrăditurile", angajându-se că manopera o va suporta el „pentru a sa pomenire"[65]. La 1 februarie 1867, ministerul cerea prefectului districtului Neamț să întocmească „cu oameni ecsperți un deviz de materiale necesare la împrejmuirea livezilor Monastirii Bistrița"[66]. Din lipsa informațiilor, nu știm dacă ministerul a acordat materialele necesare, însă, știm că „pentru cheltuiala îngrăditurei livezilor [...], precum și <pentru> reparații", egumenul a achitat meșterilor suma de 4810 lei[67], bani adunați, probabil de la creștinii ortodocși bogați.

Tot cu ocazia acestor lucrări – se menționează într-o schiță de istoric al mănăstirii – că s-a făcut „șoseaua comunală până în ograda mănăstirii [...] cu stăruințele fostului egumen Ghenadie Constantiniu și pe care șoseluță au făcut un pod solid din lemn de stejar peste părăul mănăstirii cu toate cheltuielile fostului egumen Ghenadie, plantând și plopi pe zonele șoseluței"[68].

Deoarece lucrările de reparații la imobilele bisericești nu fuseseră aprobate, egumenul a revenit după aproximativ trei ani – perioadă în care s-a ocupat de dotarea bisericii cu obiecte liturgice, despre care ne vom referi într-un alt capitol – informând ministerul, în decembrie 1870, mai întâi, că a „înzestrat biserica cu odoarele necesare", în al doilea rând, că sunt necesare de urgență reparații „[...] la acest sfânt lăcaș, care are vechime de peste 460 ani [...] fondat și dăruit cu destulă avere de părintele patriei, Alexandru cel Bun, unde este și înmormântat, atât el, cât și soția sa, Ana doamna", și, în al treilea rând, îl ruga pe ministrul Nicolae Gr. Racoviță, să reangajeze pe cei doi canonarhi, „suprimați" în 1870[69].

---

[65] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 5r-5v.
[66] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 6r.
[67] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 85v.
[68] AMMB, SMB, dos. 4/1880, f. 21v.
[69] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 7r-7v.

https://biblioteca-digitala.ro

Asupra acestui document, doi miniştri care s-au succedat, adică Nicolae Racoviţă şi Gheorghe Costa-Foru, nu au pus nici o rezoluţie şi nici altcineva din minister nu a răspuns la raportul înaintat. Abia la 31 martie 1871, Cristian Tell, cerea prefectului judeţului Neamţ să întocmească „un deviz pentru reparaţiunile ce se vor constata necesare a se face la zisa biserică şi încăperile ei”[70], iar egumenului îi transmitea cele referitoare la deviz şi că reangajarea celor doi canonarhi „nu se poate aproba”[71].

Ca urmare acestei hotărâri, la 4 decembrie 1871, Prefectura Judeţului Neamţ înainta ministerului „planul şi devizul reparaţiunilor necesare la Monastirea Bistriţa”, întocmite de inginerul judeţului Vasile Mavrodin, pe care Cristian Tell îl înaintează, la 15 decembrie, spre verificare arhitectului şef al ministerului, G. Burelly[72].

În acest context al demersurilor, la 18 iulie 1872, mitropolitul Calinic comunica prin Protoieria Judeţului Neamţ o telegramă egumenului bistriţean, în care se transmitea: „Monahii din Pângăraţi, după înţelegerea cu guvernul, urmează a se permuta în M(ănăsti)rea Bistriţa şi Bisericani [...] daţi relaţiune câţi monahi pot fi stabiliţi în fiecare din aceste m(ănăsti)ri şi ce reparaţii sunt necesare la ele”[73]. Din răspunsul egumenului de la Bistriţa aflăm că în mănăstire existau unsprezece „odăi”, în afară de camerele din stăreţie unde locuia el „cu servitorii casnici şi acelea pentru musafiri. Din acele 11 odăi zise, 6 sunt ocupate de 6 monahi, servitori ai bisericii, recunoscuţi de înalta chiriarhie, iar 5 pot fi disponibile, dacă se vor face reparaţiile necesare, căci, ca nelocuite până acum, sunt fără bagdadii, fără sobe şi fără pereţi [...] lipsindu-le şi cuhnea necesară şi trapeza”[74].

La 26 ianuarie 1873 egumenul revine, milogindu-se înaintea ministrului Cristian Tell, pentru a începe investiţia, înaintând plângerea sa prin prefectul judeţului, care la rându-i întărea evidenta stare de degradare a mănăstirii şi avertiza: „căci dacă nu se va pune în ecsecutare mai curând acele reparări, vă asigur domnule ministru că în urmă vor trebui a se întrebuinţa sume enorme în facirea lor şi care negreşit vor fi în disavantajul tezaurului public”[75].

În urma acestor reveniri, Cristian Tell îi cerea arhitectului, abia la 6 februarie 1873, să-i prezinte devizul primit spre verificare. În aceeaşi zi, G. Burelly prezintă documentul cu această referinţă: „găsindu-l bine dresat după regulă s-au vizat şi de subscrisul [...] şi puteţi lua cuvenitele dispoziţiuni pentru punerea sa în curs de ecsecutare”, iar directorul D. Ghidionescu a

[70] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 8r.
[71] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 40r.
[72] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 7r-18r.
[73] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 153v.
[74] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 154r-154v.
[75] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 28r-29v.

https://biblioteca-digitala.ro

însemnat a doua zi pe raportul de înaintare această rezoluție: „Se va înscrie în tabloul ad-hoc spre a se avea în vedere la repartiția sumei pentru reparații”[76].

În această perioadă de îngrijorare și așteptare a egumenului, ministrul Cristian Tell, în locul unui răspuns în privința reparațiilor aprobate, dar nefinanțate, la 20 august 1873, a transmis acestuia hotărârea de a strămuta obștea de la Bisericani la Bistrița, precizând: „Luându-se dispoziţiuni ca (sic) călugării de la Monastirea Bisericanii să se permute la ace Monastire Bistrița, pe de o parte, am dat ordinele cuvenite în acest caz superiorului Monastirii Bisericani, şi pe de alta, vă invit şi pe cuvioşia voastră ca îndată ce vor sosi aceşti călugări [...] să-i primiţi şi să comunicaţi ministerului lista de numele lor spre a se regula întreţinerea lor acolo la Bistrița”[77].

Răspunzând la acest ordin, egumenul Ghenadie arăta ministerului că în mănăstire existau „nouă chilii, fără a avea cămări vreo una şi care şi acelea sunt ocupate de servitorii bisericii după buget”, că pe lângă aceştia „mai sunt doi pe care-i ţin pe lângă mine în casele zise egumeneşti [...] unde mai sunt patru odăi în care se primesc oaspeţii” şi că monahii din „Bisericani sunt în număr de 18, acei ce urmează a se permuta de acolo şi cari sunt mai toţi invalizi [...]”[78].

În privinţa devizului Mănăstirii Bistrița, în care s-au prevăzut lucrări în valoare de 15398 lei şi 61 parale, din care: 12336 lei 29 parale pentru biserică, 85 lei 86 parale pentru clopotniţă, 454 lei, 23 parale pentru paraclisul „Sf. Ioan”, 220 lei pentru sobele din egumenie şi 273 lei, 72 parale pentru zidul de incintă[79], a rămas, din păcate, nefinanţat până la 10 aprilie 1874, când arhimandritul Ghenadie preda scriptic patrimoniul mănăstirii succesorului său.

II.2.2. Reîmpodobirea bisericii cu odoare

Dacă arhimandritul Nichifor Iliescu a reuşit să realizeze reparaţii minimale în urma devastării mănăstirii de către egumenul grec şi să doteze imobilele egumeneşti, ale oaspeţilor şi ale chiliilor monahale cu strictul necesar pentru ca mănăstirea să funcţioneze din punct de vedere administrativ la limita normalităţii, arhimandritul Ghenadie Constantiniu, pe lângă demersurile interminabile şi fără rezultate notabile întreprinse cu Ministerul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, a făcut cam acelaşi lucru cu imobilele bisericeşti.

Cunoscând, ca fost egumen al Mănăstirii Tazlău, politicile de austeritate ale guvernelor, care se schimbau aproape în fiecare an, s-a angajat în discreţie să reîmpodobească biserica voievodală cu odoare, apelând la personalul monahal şi la credincioşii ortodocşi bogaţi din Moldova ai acelor timpuri, fără să mai apeleze pentru aşa ceva la mila ministerului. După încheierea pantahuzei

---

[76] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 22^{r}, 30^{r}.
[77] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 52^{r}.
[78] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 51^{r}-51^{v}.
[79] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 23^{r}-23^{v}, 25^{r}-26^{v}.

https://biblioteca-digitala.ro

publice şi confecţionarea obiectelor bisericeşti, în decembrie 1870, în introducerea raportului – prin care revenea să conştientizeze ministerul despre starea gravă în care se găseau imobilele istorice, - se referea la activitatea sa şi a comunităţii ortodoxe din zonă: „Sănt câţiva ani de la secularizarea averilor monastirilor zise închinate. Cunoaşte un public întreg că la eşirea igumenilor greci bisericile au fost golite de odoarele şi lucrurile [...] principale. A(cea)stă calamitate a fost şi asupra Monastirii Bistriţa din Judeţul Neamţ. La intrarea me în calitate de îngrijitor acestei monastiri am găsit, nu numai biserica, dar şi monastirea întreagă, în(tr)-o completă desorganizare. Am stăruit, şi atât cu mijloacele mele proprii, cât şi cu ajutorul oamenilor caritabili, am înzestrat biserica cu odoarele necesare, pre cât şi cu alte îmbunătăţiri ce necesitatea le reclamă”[80].

Vom prezenta în continuare cele mai importante piese din aceste odoare trecute în *inventarul*, întocmit la 10 aprilie 1874[81], în capitolul „*alte obiecte bisericeşti noi*”[82], care majoritatea se păstrează şi sunt în uz până în prezent, împodobind biserica voievodală, completând totodată informaţiile din textul documentului, unde va fi cazul, cu inscripţiile care există pe obiectele de argint:

„Una icoană mare Sf. Gheorghe, îmbrăcată din nou cu argint, pruba 10, care stă în dosul sfântei icoane făcătoare de minuni”, şi care este inscripţionată la bază, pe argintărie cu acest text: „Această sfântă icoană s-au făcut şi îmbrăcat cu argint de dl Nicolae Albu şi consoarta sa Maria, pentru pomenirea sa şi a familiei sale, 1869”[83].

„Una icoană de argint, poleită parte cu aur, Adormirea Maicii Domnului, pentru iconostas, pruba 12”, cu inscripţia: „Această s(f)ântă icoană s-au afierosit S(f)ântei Monastiri Bistriţa de maica Eufrosina Lazu, arhimandrita şi stareţa monastirii Varaticul, pentru pomenirea sa şi a familiei sale, 1868”[84].

„Una icoană de argint, Sf. Părinţi Ioachim şi Ana, pruba 12; una <icoană> de argint numai Sf. Ana, pruba 12; una <icoană> de argint Înălţarea Domnului, pruba 12”, având inscripţia: „Pentru Monastirea Bistriţa prin osârdia arhimandritului Ghenade Constantiniu, în dramuri 140, <anul> 1872”[85].

„Două iconiţe de argint, Tânguirea Maicii Domnului; una <icoană> de argint Învierea Domnului, pruba 12; două icoane împărăteşti neîmbrăcate cu argint, Sf. Nicolae şi Sf. Ioan de la Suceava, în catapeteasmă; două icoane pe muşama: Maica Domnului şi Sf. Ioan Teologul; şase icoane mici, la icoanele

---

[80] ANIC, MCIP, dos. 1134/1864, f. 7^{r}; AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 39^{r}.

[81] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 120^{r}-126^{v}.

[82] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 123^{v}-125^{r}.

[83] Pe îmbrăcămintea de argint a icoanei Sf. Gheorghe (108x80 cm), SMB, inv. nr. 10-068-PD0038.

[84] Pe îmbrăcămintea de argint a icoanei *Adormirea Maicii Domnului* (29x33 cm), SMB, inv. nr. 10-068-PD0063.

[85] Pe îmbrăcămintea de argint a icoanei *Înălţarea Domnului* (21,5x27 cm), SMB, inv. nr. 10-068-PD0065.

https://biblioteca-digitala.ro

împărăteşti reprezentative", îmbrăcate în 1939 în argint cu inscripţiile: „Mihai şi Elena Rotaru, Viişoara, 1939"[86]; „Protos. Iulian Danielescu. M-rea Bistriţa. 1939"[87]; „Arhim Pangrate Fasolă, M-rea Bistriţa, 1939"[88]; „Dumitru şi Elena"[89]; „Nicu şi Elena Chiriac, Viişoara, 1939"[90]; „Marin şi Mariana Sandu, Ernest şi Elena Teodoru, 1939"[91].

„Un aer mare zugrăvit pe muşama, cu ceprege şi canafuri de fir şi mătase; un rând sfinte vase, de argint, făcute din nou, poleite cu aur şi cu văzduhurile lor", având pe sfântul potir însemnarea: „Sfintii Anii, M(ănăstirea) Bistriţa, de arhiereul Chesarie Sinadon, 1867 noiemv(i)e 30"[92].

„Una cruce mare de argint poleită peste tot cu aur", având pe baza suportului inscripţia: „Această Sf. Cruce s-a afierosit la Sânta Anna de monahia Elisaveta Hermezâu, pentru pomenirea sa şi a familiei sale, 1868"[93].

„Una cruce mare de argint poleită parte cu aur", având pe baza octogonală a suportului inscripţia: „Această Sf. Cruce s-au afierosit la Sânta Anna de domnul Todirel Theodorul, pentru pomenirea sa şi a familiei sale, 1868"[94].

„Una cruce mai mică de argint, poleită peste tot cu aur", având două inscripţii, adică: „M.K. 1872", pe crucea de argint şi cu lemn sculptat şi „Vasile, Maria şi Viorica fiica, Negriteşti, 1939", pe suportul de alamă al crucii[95].

„Una Evanghelie nouă, tipărită în Bucureşti, îmbrăcată cu alamă şi poleită cu aur; una Evanghelie mare tipărită la Neamţ, îmbrăcată în argint şi poleită peste tot cu aur, cu 6 finifturi lucrate în sovată, în greutate, numai argintul 3 ocă, pruba 12", având pe marginea interioară a argintăriei inscripţia: „Această Sfântă Evanghelie s-au cumpărat şi îmbrăcat în argint de domniea lor, doamna Elena

---

[86] Pe îmbrăcămintea de argint a icoanei *Sf. Mc. Ioan cel Nou* din catapeteasmă (26x20 cm), SMB, inv. nr. 10-068-D0025.

[87] Pe îmbrăcămintea de argint a icoanei *Maicii Domnului* din catapeteasmă (28x22 cm), SMB, inv. nr. 10-068-D0021.

[88] Pe îmbrăcămintea de argint a icoanei *Mântuitorului* din catapeteasmă (28x22 cm), SMB, inv. nr. 10-068-D0022.

[89] Pe îmbrăcămintea de argint a icoanei *Adormirea Maicii Domnului* din catapeteasmă (28x22 cm), SMB, inv. nr. 10-068-D0020.

[90] Pe îmbrăcămintea de argint a icoanei *Sf. Ier. Nicolae* din catapeteasmă (26x20 cm), SMB, inv. nr. 10-068-D0023.

[91] Pe îmbrăcămintea de argint a icoanei *Sf. Ana* (25x22 cm), SMB, inv. nr. 10-068-D0024.

[92] Pe un potir de argint cu suport rotund, cu opt medalioane zgrafitate – patru pe suport şi patru pe cupă. Primele reprezintă: *Iisus cu crucea în spate*, *Iisus în grădina Ghetsimani*, *Iisus cu o trestie, îmbrăcat cu hlamidă şi cu mâinile legate*, *Iisus străjuit de doi ostaşi*. Cele de pe cupă reprezintă: *Iisus în picioare binecuvântând*, *Maica Domnului* (în dreapta), *Sfântul Ioan Botezătorul* (în stânga) şi *Crucea cu coroana de spini, trestia, buretele şi suliţa*, MSMB, inv. nr. 10-068-PE0315.

[93] Pe o cruce de argint cu suport, MSMB, inv. nr. 10-068-PE0313.

[94] Pe o cruce de argint cu suportul octogonal, SMB, inv. nr. 10-068-PD0016.

[95] Pe o cruce de argint cu suport de alamă rotund, MSMB, inv. nr. 10-068-PE0332.

https://biblioteca-digitala.ro

Suțu, născută Manu și domnul Vasile Iassinschi și s-au afierosit sfintei biserici Bistrița pentru pomenirea lor și a familiei, în greutate de 1306 dramuri, 1873”[96].

„Un chivot mare de argint și parte poleit în aur, cu 4 finifturi lucrate în sovată, în greutate, numai argintul, de trei ocă, pruba 12”, având inscripția: „Acest chivot s-au afierosit Monastirei Bistrița de dna Safta Ecsarhu în memoria reposaților Hristodul, Tarsița și Eujenia, în dramuri 1800, <anul> 1872”[97].

„Un sfeșnic mare, de argint, cu șapte fofeze, de pus pe Sf. Masă, parte poleit cu aur, cu 4 finifturi, lucrate în sovată, în greutate de 3 ocă și 25 dramuri, pruba 12”, având pe baza suportului această inscripție: „Acest sfeșnic s-au afierosit S(f)intei Monastiri Bistrița de sfințiea sa monahie Elisaveta Cazimiri pentru pomenirea părinților sei: monahul Rafail și Elena, în dramuri 1225, anul (1)870”[98].

„Șapte candele mari, de argint, pruba 12 și parte poleite cu aur, așezate: una la Sf. Masă și șase la șase icoane împărătești, în catapeteasmă, în greutate toate <de> 7 ocă, 351 dramuri”. Prima dintre acestea are inscripționat acest text: „Această candelă s-au afierosit la Sf. Monastire Bistrița de doamna Ecaterina Suțu, născută Mavrogheni, pentru pomenirea sa și familiei sale, 1859, în dramuri 489”[99]; pe a doua: „Această candelă s-au afierosit la Sf. Monastire Bistrița de domnul Fotachi Pavlu, pentru pomenirea sa și a familiei sale, 1869, în dramuri 507”[100]; pe a treia: „† Această candile s-au hărăzit la Sf(ânta) M(ănăstire) Bistrița de d(omnul) Gheorghe Matasaru, pentru pomenirea sa și a familiei sale, în dramuri, <anul>1872”[101]; pe a patra: „Această candelă s-au afierosit Sf(intei) Mănăstiri Bistrița de sf(inția) sa shimonahia Veniamina Canta, pentru pomenirea sa și a familiei sale, 1869, în dramuri 482”[102]; pe a cincea: „Această candelă s-au afierosit la Sf(ânta) Monastire Bistrița de domnul Enache Cantemir, pentru pomenirea sa și a familiei sale, 1869, în dramuri 502”[103] și pe a șasea: „Această candilă s-au afierosit la Sf(ânta) Monastirea Bistrița de domnul Vasile Mungiu, pentru pomenirea sa și a familiei sale, 1869, în dramuri 494”[104].

„Cinci candele mari de argint, pruba 12, puse înainte icoanei făcătoare de minuni, în greutate, toate: 6 ocă 76 dramuri”. Prima dintre acestea, atârnată în axul stranei de lemn este zgrafitată cu această inscripție: „† Această candelă s-au afierosit la Sf(â)nta Monastire Bistrița pentru S(f)ânta Anna de robii lui Dumnezeu arhimandritul Ghenadie Constantiniu, Gheorghie Radu, Constantin

---

[96] Pe argintăria unei *Evanghelii*, Mănăstirea Neamț, 1821, MSMB, inv. vechi nr. 299.
[97] Pe un chivot, SMB, inv. nr. 10-068-PD0053.
[98] Pe sfeșnicul mare de argint cu șapte brațe de pe Sf. Masă, SMB, inv. 10-068-PD0074.
[99] Pe o candelă de argint, de la catapeteasmă, SMB, inv. nr. 10-068-PD0034.
[100] Pe o candelă de argint, de la catapeteasmă, SMB, inv. 10-068-PD0028.
[101] Pe o candelă de argint, de la catapeteasmă, SMB, inv. 10-068-PD0026.
[102] Pe o candelă de argint, de la catapeteasmă, SMB, inv. 10-068-PD0031.
[103] Pe o candelă de argint, de la catapeteasmă, SMB, inv. 10-068-PD0035.
[104] Pe o candelă de argint, de la catapeteasmă, SMB, inv. 10-068-PD0027.

https://biblioteca-digitala.ro

Ghenescu, pentru pomenirea lor, 1867, în dramuri 754$^{1}/_{2}$”[105]; pe a doua: „† Această candelă s-au afierosit la S(f)ânta Monastire Bistrița pentru S(f)ânta Ana de schimonahia Epracsia Vârnav, pentru pomenirea sa și a familiei sale, anul 1867, în dramurei 369”[106]; pe a treia: „† Această candelă s-au afierosit la S(f)ânta Monastire Bistrița pentru S(f)ânta Ana de doamna Miclescu născută Darie, pentru pomenirea sa și a familiei sale, 1867, în dramuri 495”[107]; pe a patra: „† Această candelă s-au afierosit la S(f)ânta Monastire Bistrița pentru S(f)ânta Ana de domnul Manolache Albul, pentru pomenirea sa și a familiei sale, 1867, în dramuri 372”[108] și pe a cincea: „† Această candelă s-au afierosit la S(f)ânta Monastire Bistrița pentru S(f)ânta Ana de domniea lor Iorgu Nicolescu și consoarta sa Victoria, pentru pomenirea lor și a familiei, 1867, dramuri 486”[109].

„Două potirașe de argint, pruba 12 poleite cu aur, pentru litie; un pahar de argint, pruba 12, parte poleit cu aur, pentru aghiasmă; un păhăruț de argint, cu capac <poleit cu aur>, pentru căldură; una candelă nouă de argint, pruba 12, poleită peste tot cu aur; un policandru nou, de alamă, cu 16 fofeze; un sfeșnic nou de alamă, înaintea sf(intei) icoane făcătoare de minuni, cu 19 fofeze; un sfeșnic nou de alamă, înaintea icoanei Sf. Gheorghe cu 5 fofeze, în greutate de 17 ocă; una nebederniță și una pereche rucoviițe, cusute toate cu fir bun pe catifea roșie; un rând <de> văzduhuri cusute cu fir bun pe catifea vișinie”. Pe acestea două din urmă s-au cusut inscripția: „S(fânta) Monas(tire) Bistrița, 1869, s(eptembrie) 1”[110].

La capitolul din *inventar* intitulat *obiecte de pe icoana Sf(ânta) Ana*, comisia de inventariere a consemnat modificările și piesele prețioase noi realizate în 1868, adăugând la textul catagrafiei anterioare următoarele explicații: „Icoana Sf(intei) Anei făcătoare de minuni, îmbrăcată în argint și suflată cu aur, cu privazuri de argint, având 18 pietricele proaste la cele 2 coroane a Sf(intei) Anei și a Maicii Domnului. În a(cea)stă stare au fost până <în> anul 1868, iar atunci s-au prefăcut din nou îmbrăcămintea, făcându-se din o singură tablă de argint, suflată cu aur, adăugându-se argint, adăugându-se o piatră bună la coroane și alte 45 petri proaste pe lângă <cele> 18, ce au fost mai dinainte, încât acum sunt 63 petri și un iaspis la coroane și la umeri. Una floare de diamant cu 47 petri mici. Astfel au fost până în anul 1868, când la

---

[105] Pe o candelă de argint, de la icoana *Sf. Ana*, SMB, inv. 10-068-PD0032.
[106] Pe o candelă de argint, de la icoana *Sf. Ana*, SMB, inv. nr. 10-068-PD0029.
[107] Pe o candelă de argint, de la icoana *Sf. Ana*, SMB, inv. nr. 10-068-PD0033.
[108] Pe o candelă de argint, de la icoana *Sf. Ana*, SMB, inv. 10-068-PD0030.
[109] Pe o candelă de argint, de la icoana *Sf. Ana*, SMB, inv. nr. 10-068-PD0036.
[110] Pe o bederniță brodată pe catifea roșie, având pe *Iisus binecuvântând* cu ambele mâini, MSMB, inv. nr. 10-068-PE0325 și pe un acoperământ mare al Sfintelor Taine, brodat pe catifea roșie, având în mijloc o cruce, înconjurată de un ornament cu viță de vie și struguri, MSMB, inv. nr. 10-068-PE0312.

https://biblioteca-digitala.ro

îmbrăcămintea din nou a icoanei s-au prefăcut și această floare în(tr)-un coliet și s-au mai adaos 46 diamante, 1 smaragd, 1 rubin și 6 picături de rubin”[111].

După capitolul referitor la inventarul icoanei, aceeași comisie a adăugat un alt capitol intitulat *adaosele de monezi și alte obiecte de aur, argint și mărgean, care adaos s-au făcut în timpul actualului egumen*. Aici sunt enumerate următoarele piese: „un left de 4 #[112] cu tortiță, trei macmudele turcești; două jumătăți de macmudele, idem; un lanț de ceasornic de aur franțuzesc, pe care sunt înșirate următoarele: una macmude de lefți Veneția, în valoare de 2 #, unul și doi galbeni foarte vechi; un lanțujel subțire de aur, pe care sunt înșirate următoarele: trei macmudele turcești și opt jumătăți de macmude; șase irmilici de aur în valoare de 14 lei vechi; două sferturi de liră de aur bortite; un sfert irmilic vechi de aur; un ban de argint austriac poleit cu aur; un inel de aur cu o peruză în mijloc și cu diamante împrejur; un inel de aur cu un margaritar mare în mijloc; una verigă de argint, cu pietre verzi 20; un bold de argint vechi cu mai multe petricele; una pereche cercei de aur cu smalț; doi cercei neîmperecheați, de aur, franțuzești cu smalț; una cruciuliță de aur cu smalț negru, cu lanțul de aur și șase diamantele; două cruciulițe de aur cu câte un margaritar; una broșă de topazuri cu o piatra verde, la mâna Sf. Ana; un șirag de margean cioplit, mare la fir; un idem mai mărunt la fire și necioplit”[113].

Un alt document care ne furnizează informații despre investiția pentru odoarele mănăstirii este o *listă* a lor realizată de directorul Mitropoliei, aflat într-un control de rutină în Județul Neamț. Mitropolitul Calinic, aflând de această „însemnată cheltuială”[114] îi mulțumește egumenului și, în același timp, înștiințează și ministerul, care, la rându-i face publică această mulțumire în *Monitorul Oficial*[115].

În amintitul document, în care se cuprind doar obiectele prețioase realizate până la 5 septembrie 1869, data întocmirii acestuia, se cuprind detalii importante referitoare la valoarea investiției pentru fiecare categorie de piese sau pentru piese separate.

Prin urmare, la reînnoirea îmbrăcămintei de argint a icoanei *Sfânta Ana* s-a „adaos argint la argintul vechi”, s-a „adaos mai multe diamante și alte pietre bune, toate lucrate din nou”, s-a „poleit peste tot cu aur” și s-a cheltuit 11.100 lei[116]. La baza argintăriei, într-un medalion s-a însemnat: „La această s(f)ântă icoană s-au înnoit îmbrăcămintea, după cum se vede, de robii lui

---

[111] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 121^{r}-121^{v}.
[112] # - semn care indică galbenii.
[113] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 122^{r}-122^{v}.
[114] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 77^{r}.
[115] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 85^{r}-86^{v}.
[116] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 85^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

Dumnezeu Nicolae Albul şi consoarta sa Maria, pentru pomenirea lor şi a familiei, anul 1868”[117].

Pentru „făcutul din nou” a icoanei Sfântului Gheorghe, din „dosul sfintei icoane făcătoare de minuni, îmbrăcată din nou cu argint bun” s-a plătit 5550 lei; pentru „un rând de sfinte vase de argint poleite cu aur şi cu văsduhurile lor, 1665 lei”; pentru „un rând de văzduhuri cusute cu fir, 1110 lei; pentru „cinci candele mari de argint de dinaintea sf(intei) icoane făcătoare de minuni” în greutate totală de „6 ocă şi 76 dramuri <a> câte 3 lei dramul, 7428 lei”; pentru alte „cinci candele mari de argint şi poleite parte cu aur, de dinaintea icoanelor împărăteşti şi una la Sfânta Masă” în greutate de „6 ocă, 100 dramuri, câte 3 lei dramul, 7500 lei”; pentru „două cruci mari de pe Sf. Masă, de argint poleite cu aur, 1628 lei”: pentru o „cruce mai mică [...], 444 lei”; pentru o „Evanghelie nouă, îmbrăcată cu argint şi poleită cu aur, 1850 lei; pentru o „cădelniţă nouă de argint poleită tot cu aur, 740 lei”; pentru „două candele mici” de „200 dramuri <a> câte trei lei dramul, 600 lei”; pentru „un policandru nou, de alamă, <de> dinaintea sf(intei) icoane făcătoare de minuni, cu 19 fofeze, 1480 lei”; pentru „un chivot de păstrat Sfintele Taine, <de> pe Sfânta Masă, de argint şi parte poleit cu aur, prefăcut acum, 222 lei”; pentru icoanele Adormirea Macii Domnului şi Sfinţii Părinţi Ioachim şi Ana, 740 lei fiecare; pentru icoana mică a Sfintei Ana, 300 lei, pentru „două potiraşe de argint, parte poleite cu aur pentru litie, 148 lei”; pentru două pahare, unul pentru aghiazmă şi altul pentru căldură, 74 lei fiecare; pentru „o cădelniţă de argint prefăcută din nou din argintul vechi şi adaos la prefacere, 444 lei”; pentru alte obiecte textile, dintre care s-au păstrat doar cele inscripţionate deja amintite, în valoare de 4144 lei şi, în sfârşit „pentru cheltuiala îngrăduturei livezilor acestui stabiliment, precum şi <pentru> reparaţii, 4810 lei”, valoarea totală a celor menţionate în acestă *listă*, fiind de 55.011 lei[118].

II.3. Relaţii culturale cu eparhia

Deşi nu se afla în raporturi din cele mai bune cu noii stăpâni, dintre care cei mai mulţi erau atei şi anticlericali, mitropolitul Calinic a întreţinut un echilibru între gândirea seculară a acestora şi cea religioasă a clerului ortodox. Acest fapt este evidenţiat de modul cum a procedat cu publicaţia *Almanahul cultelor pe 1868*, trimis spre difuzare de ministrul Instrucţiunii Publice şi al Cultelor, Dimitrie Gusti. La 25 aprilie 1868, adresându-se egumenului Ghenadie, în acest sens relevă: „noi, considerând că asemenea carte este necesară servitorilor bisericeşti, trimitem prea cuvioşiei tale alăturat aici cinci exemplare din menţionatul *Almanah* spre a le disface pe la persoanele bisericeşti din acea m(ănăsti)re cu preţul de patru şfanţi nemţeşti exemplarul

[117] Pe îmbrăcămintea de argint a icoanei Sf. Ana (110x82 cm), „C. D. Di., Iaşi. Lucrată de TD 10”, SMB, inv. nr. 10-068-PE0037.
[118] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 85^{r}-85^{v}.

https://biblioteca-digitala.ro

[...]”[119]. De asemenea, la 4 octombrie 1869 i-a trimis egumenului un exemplar din lucrarea *Compendiu de drept canonic* a mitropolitului Andrei Şaguna „la preţul de 3 florini de argint sau 22 şi jumătate lei vechi, la cursul pieţei”[120].

Tot din acest an a început să se editeze *Foaia oficială bisericească a Mitropoliei Moldovei şi Sucevei*, care era difuzată în toată eparhia. La 23 octombrie 1870, mitropolitul Calinic cerea egumenului bistriţean să se ocupe de a comanda cât mai multe abonamente la acest periodic, pe care să le comunice până la sfârşitul anului. Egumenul, ca urmare a acestui ordin, la 27 decembrie, răspundea că: „a putut face în mănăstire 10 abonamente, din care 7 pe un an, 2 pe şase luni şi unul pe trei luni, însă, înafara ei nu a reuşit să determine pe cineva să se aboneze datorită vremurilor grele pe care le traversa populaţia din zonă[121].

II.4. Alte activităţi

Pe lângă atribuţiile de conducere administrativă şi duhovnicească a Mănăstirii Bistriţa, arhimandritul Ghenadie a primit delegaţii din partea chiriarhului de a cerceta diferitele cazuri din mănăstirile judeţului Neamţ. Prin urmare, în urma unei plângeri adresate chiriarhiei de 23 vieţuitori din Mănăstirea Bisericani, referitoare la masa de obşte, pe care arhimandritul Nectarie, numit egumen la 30 noiembrie 1865, nu o mai putea asigura din fondul insuficient acordat de stat „pentru nutriment”, Calinic Miclescu a trimis pe arhimandritul Ghenadie şi pe protoiereul judeţului Neamţ, preotul Nicolae Conta, pentru cercetarea şi rezolvarea cazului[122].

Tot pentru Mănăstirea Bisericani, la 2 iunie 1869, prefectul plasei Muntelui, delegat al ministerului, anunţa pe egumenul Ghenadie că pe 6 iunie se vor întruni la această mănăstire pentru a se proceda la alegerea a doi membri în comitetul Mănăstirii Bisericani, în locul duhovnicului Chesarie Mironescu, care a dimisionat şi a ieroschimonahului Neofit Munteanu, carele s-au săvârşit din viaţă în anul espirat”[123].

---

[119] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 39^{r}. Pe 13 septembrie 1868 s-a achitat 50 lei pentru 5 exemplare (AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 141^{r}).

[120] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 80^{r}.

[121] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 131^{r}-131^{v}. Pentru aceste abonamente, la 14 iunie 1871, s-a achitat de către a bonaţi 311 lei, preţul fiind de 12 lei pe an (AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 140^{r}).

[122] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 72^{r}-73^{v}, 87^{r}. Obştea care a sesizat cazul, era compusă din următorii părinţi: „Chesarie, duhovnic, Isihie, duhovnic, Platon, duhovnic, Gherasim, duhovnic, Neonil, duhovnic, Clement, ieromonah, Natanail, ieromonah, Petru, ierodiacon, Ştefan Forescu, preot, Gheorghie, econom, Ghenadii Suritila (?), Nichifor, monah, Ignatie, monah, Anastasie, monah, Partenie, monah, Naum, monah, Iustin, monah, Andrei, preot, Nazarie, monah, Nicodim, monah, Melchisedec, monah, Ierotei, schimonah, Nil, monah” (f. 73^{v}).

[123] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 87^{r}, 88^{r}, 96^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

De asemenea, la 23 august 1869, era delegat împreună cu egumenul Mănăstirii Tazlău și cu revizorul ecleziastic al mitropoliei, arhimandritul Irinarh Mardare, să cerceteze la Războieni „cazurile reclamate, atât de superioară, cât și de soborul acestui schit contra monahiilor Agafia, Epracsia și Veniamina Milu”[124].

Între misiunile încredințate „extra muro” mănăstirii, s-a numărat și cea a procesiunilor cu icoana *Sfânta Ana*, din vara secetoasă a anului 1872, pentru care mitropolitul, la 4 mai, scria arhimandritului Ghenadie: „Având în vedere cumplita secetă ce ne amenință, scriem pre cuvioșiei tale, ca de îndată să se pue rugăciune pentru ploae cu privegheri, cu posturi și cu scoaterea sfintei icoane spre a invoca mila Atotputernicului, pentru a ne scăpa de urgia ce cu dreptate este pornită asupra noastră. Totodată, vei ști că aceste sfinte rugăciuni să se urmeze până Dumnezeu se va milostivi a ne dărui ploaie îmbelșugată, după care să se facă mulțumire”[125].

Printre numeroșii oaspeți, despre care adesea făceau referire egumenii mănăstirii în rapoartele lor, s-a numărat și marele om de cultură literară Titu Maiorescu, ajuns deputat în Parlamentul României. Despre anunțata sa prezență în unele mănăstiri din Moldova, printre care și la Bistrița, Calinic mitropolitul, la 15 iulie 1871, îl înștiința pe egumenul Ghenadie: „Domnul deputat Titu L. Maiorescu voieşte a face în unire cu familia sa un voaeaj pe la mănăstiri, între altele și la acea mănăstire. Scriem dar prea cuvioșiei tale a primi pe d(omnul) Maiorescu și familia sa cu toată datoria și e liber a sta cât va voi pe acolo[126]. Nu cunoaștem detalii despre această vacanță realizată pe la fostele vetre de cultură românească, dar știm că în ședința Camerei Deputaților din 12 martie 1873 și-a dat pe față anticlericalismul său, influențând votul deputaților printr-o moțiune prelungită pentru scoaterea preoților din învățământul public al satelor, susținând, după exemplul principelui Bismark al Prusiei „că tendința practică a statelor moderne este de a separa biserica de școală [...] și separarea teritoriului laic de teritoriul eclesiastic în stat [...]”[127].

*

Privită în ansamblu egumenia arhimandritului Ghenadie a fost, în primul rând, una înțeleaptă, în ceea ce privește relațiile cu autoritățile centrale, profane, care în mod ilegitim și anacronic, conduceau Biserica Ortodoxă Română, subjugată și adusă la statutul de anexă neglijabilă a statului, lipsită de autonomie și, în al doilea rând, una jertfelnică și, de asemenea, înțeleaptă, în ceea ce privește Casa Domnului de aici, biserica voievodală, pe care a însuflețit-o cu slujitori din cinul monahal și a împodobit-o cu odoare de mare preț – cele mai multe păstrate

---

[124] AMMB, SMB, dos. 3/1866-1869, f. 78r, 79r.
[125] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 152r.
[126] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 149r.
[127] Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României*, I (1866-1878), București, 1897, p. 143-144.

https://biblioteca-digitala.ro

până în prezent – cu ajutorul substanţial al creştinilor ortodocşi şi al monahilor şi monahiilor din Moldova.

Aşadar, în contextul evenimentelor din primii cincisprezece ani de după secularizare, când Biserica Ortodoxă Română a rămas fără autonomie, când călugăria şi când unora dintre mănăstiri li s-a schimbat destinaţia lor sfântă, când sute de schituri şi mănăstiri s-au pustiit, iar unele au dispărut, comunitatea monahală de la Bistriţa a rezistat, fiind sprijinită din punct de vedere material de comunitatea ortodoxă, care a devenit protectoarea, cel puţin a monahismului, după cum vom vedea şi din următoarea perioadă, cea a egumeniei arhimandritului Nichita Darie.

III. Arhimandritul Nichita Darie (18 mart. 1874 - 18 mart. 1895)

III.1. Date biografice anterioare anului 1874

Potrivit documentelor lăsate posterităţii de arhimandritul Andronic Popovici, „ultimul cronicar moldovean", arhimandritul Nichita Darie, s-a născut în Botoşani, în 1834, a intrat ca frate începător în Mănăstirea Secu în 1849, având vârsta de 15 ani, a fost tuns în monahism în 1851, după o perioadă de trei ani de noviciat, conform tradiţiei monahale, a primit hirotonia în diacon în 1852 şi cea în preot în 1858. Părintele Andronic, cu aceeaşi metanie şi vieţuitor în aceeaşi obşte cu acesta, ne redă aceste informaţii într-un document de evidenţă a personalului Mănăstirii Neamţu-Secu din 1859, sub această formă: „Nichita, ieromonah, Darie, carele în anul 1834 s-au născut în Moldaviia, la târgul Botoşani, şi din Sfântul Botez au fost numit Nicolae, iară în anul 1849, dupre a sa dorinţă, viind la Monastirea Secului şi supuindu-să sub jugul prea fericitei ascultări, în anul 1851 s-au îmbrăcat în chipul monahicesc, şi în anul 1852 s-au hirotonit ierodiacon, iară în anul 1858 s-au hirotonit preot, şi au fost de ascultare la arhondaric şi ucenic la igumenie"[128].

Aflat în ascultarea de mare arhondar şi ucenic al stareţului Gherasim Miron (1856 – 1860), a fost martor şi probabil complice la persecuţia Mănăstirii Neamţ şi Secu, care a culminat în perioada 1859-1860, sub regimul Cuza.

Despre Nichita Darie acelaşi cronicar ne mai furnizează o informaţie de la începutul Postului Mare din anul 1859, când comitetul de laici, care fusese numit de Al. I. Cuza să conducă mănăstirea, nerespectând dieta mănăstirii şi neascultând de stareţul Gherasim, au mers „[...] dea dreptul la arhondaricul cel mare, au hotărât arhondariului, zicând: «Noi, ca Comitet dezlegăm». Şi îndată ieromnahul Nichita Darie, care lua pe fiecarele an leafă câte trei mii de lei, numai ca să ţie cu dânşii un cuget, le-au împlinit toată porunca, dând bucate de carne, de obşte, întru toate zilele de preste an la musaferi"[129].

---

[128] ANRM, fond 2119, inv. 3, dos. 74, f. 121v, nr. 840, *apud* Cosmin Niţă, *op. cit.*, p. 246.
[129] Andronic Popovici, Arhimandrit, *Istoria Sfintelor Mănăstiri Neamţ şi Secu*, vol. VII, text transcris de Ion Gumenâi şi recenzat de Valentin Tomuleţ şi Igor Cereteu, Editura

https://biblioteca-digitala.ro

Nu ştim dacă Nichita Darie a ajuns din frică sau a fost silit să încalce rânduielile monahale în privinţa alimentaţiei mirenilor aflaţi în mănăstire, în calitate de mare arhondar şi ajutor de stareţ, sau dacă a trecut de bună voie de partea „volteriştilor" – cum îi numeşte părintele Andronic, - însă, ştim că a fost promovat şi numit egumen la mai multe mănăstiri importante ale Moldovei. Prin urmare, la 18 februarie 1865, Calinic Miclescu, locţiitor de mitropolit, îl propunea pe arhimandritul Nichita, care ocupa deja funcţia de „econom al Casei Mitropoliei", să primească conducerea „bisericii Galata", după inventarul fostei mănăstiri, eliberându-l din funcţia de îngrijitor pe arhimandritul Filotei Romanescu, „trimis de către stat la Atena, pentru a-şi desăvârşi studiile sale teologice"[130]; tot în acest an, în urma decesului arhimandritului Calistrat Râşcanu, din data de 2 iulie 1865, a fost numit „egumen al bisericii Sf(ântul) Vasile din Iaşi", când a luat în custodie „averea răposatului" în valoare de 208,3 lei[131]; la 27 mai 1866, „pe temeiul recomandaţiei făcută de înalta locotenenţă mitropolitană din Iaşi" este înştiinţat de C. A. Rosetti, ministrul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice că a fost „numit în postul de preot îngrijitor bisericii Monastirei Pangaraţi"[132]; la 7 mai 1869, în urma recomandării mitropolitului Calinic, este înştiinţat de acelaşi minister că a fost „numit în postul de superior al Monastirei Slatina din districtul Suceava"[133]; la 22 ianuarie 1870 a fost numit, în urma recomandării aceluiaşi mitropolit, şi anunţat că „sunteţi permutat în locul vacant de superior al bisericii Tarcăul din districtul Neamţ"[134], iar la 18 martie 1874, deci, după organizarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, era numit egumen al Mănăstirii Bistriţa. Mitropolitul Calinic, în decizia de numire, relevă: „În urma demisiei ce am primit de la prea cuvioşia sa arhimandritul Ghenadie Constatinescu (sic), din postul de egumen al Sf(intei) M(ănăsti)ri Bistriţa [...] am numit pe prea cuviosul arhimandrit Nechita Darie [...], iară fostul egumen rămâne tot în acea m(ănăsti)re petrecător"[135].

În baza acestei numiri, Ministerul Cultelor şi Instrucţunii Publice, la 19 aprilie 1874, se adresa noului egumen înştiinţându-l: „Vă facem cunoscut că cu începere de la 18 martie espirat sunteţi recunoscut şi de cătră minister

---

Lexon-Prim, Chişinău, 2025, p. 191. În textul tipărit s-a transliterat greşit „delegăm" în loc de „dezlegăm", cum este în manuscris, v. ANRM, fond 2119, inv. 3, dos. 73, Ieroschimonahul Andronic, *Istorie monastirilor Neamțul și Secul, din anul 1855, până în anul 1867*, f. 184^{r}.

[130] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 2^{r}.

[131] AMMB, SMB, dos. 4/1880, f. 30^{r}, 35^{r}.

[132] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 8^{r}.

[133] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 6^{r}.

[134] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 3^{r}, 4^{r}.

[135] ANIC, MCIP, dos. 1130/1863, f. 110^{r}-112^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

în postul de superior al bisericii Bistriţa, în care v-au numit înalt preasfinţitul mitropolit al Moldovei şi Sucevei”[136].

III.2. Reparaţii şi donatori

Familiarizat cu toate problemele Mănăstirii Bistriţa încă de la începutul lunii martie 1874, în calitate de egumen suplinitor acordată de mitropolitul Calinic Miclescu pentru perioada de trei luni, în care predecesorul său se afla în concediu de boală[137], Nichita Darie, după numirea în noua funcţie, a început demersurile, la rândul său, pentru salvarea imobilelor de la ruină, pentru salarizarea şi păstrarea personalului mănăstirii, pentru întreţinerea cultului, a personalului angajat şi neangajat şi pentru încălzirea bisericii şi a chiliilor locuite.

Având în vedere faptul că despre capitolul *demersuri* pentru reparaţii şi executarea acestora ne-am referit în detaliu în alt capitol[138], aici ne rezumăm doar la a le enumera şi a ne referi la alte detalii referitoare la aceste lucrări, printre care şi la cele despre ctitorii şi donatorii acestei perioade. În 1875, ca prim an de egumenie, cu sprijinul lui Nicolae Albu din Piatra Neamţ au fost schimbate acoperişurile de la biserică şi cele două paraclise domneşti. Din păcate, acum au fost înlocuite formele moldoveneşti ale acoperişurilor cu cele semirotunde de influenţă rusească „cu bulb” şi au fost adăugate frontoane de piatră la biserică şi paraclisul „Sfântul Ioan” şi, de lemn, la pridvorul adăugat al paraclisului „Sfântul Nicolae” din turnul de poartă, renunţându-se la *învelitorile tradiţionale* de draniţă şi utilizându-se pentru prima dată „tabla albă”. De asemenea, s-a adăugat în faţa intrării în biserică un pridvor, numit şi „coridor”, construit din piatră cioplită, structură de lemn şi fier, iar acoperişul, din tablă şi, totodată, s-au executat din piatră cioplită şi scările de acces în pridvor. Prin aceste lucrări, pe de o parte, s-au salvat aceste imobile istorice de la ruinare, însă, pe de altă parte, s-a schimbat şi modificat înfăţişarea lor medievală autentică prin adaosuri exterioare, renascentiste târzii, la modă în secolul al XIX-lea, afectându-le valoarea lor iniţială.

Dintr-un document de cheltuieli din 1875 înţelegem faptul că la aceste lucrări tabla a fost adusă de la Galaţi, varul de la „vărarul Avram din Piatra” şi Cuiejdi, nisipul şi cărămida transportate „cu căruţele de Jitianu Ilie”, crucile de pe cele trei acoperişuri noi au fost confecţionate din fier şi poleite cu aur, iar

---

[136] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 5^{r}.
[137] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 165^{r}.
[138] Luca Diaconu, *Starea de conservare a ansamblului istoric şi de artă Mănăstirea Bistriţa, începând din secolul al XIX-lea până în prezent*, în *Miscellanea mediaevalia, studia in honorem Voica Maria Puşcaşu*, editori: Elena Gherman, Cătălin Hriban, Adriana Miron, Senica Ţurcanu, Editura Palatul Culturii, Iaşi, 2023, p. 269-334.

https://biblioteca-digitala.ro

la lucrările de zidărie și tencuieli s-a folosit și „o putină de ciment", care a costat 148 lei[139].

Al doilea ctitor al mănăstirii după Nicolae Albu, din această perioadă, a fost aga Lascarache Costache din satul Talpa, județul Neamț, care înainte de moarte a lăsat prin testament, pentru reparația Mănăstirii Bistrița, suma de 3995 lei. Din această valoare „s-a poleit catapeteasma", s-au reparat strănile vechi și s-au montat în pridvor; s-au confecționat 36 de străni noi din lemn de tei și tâmplăria de stejar de la cinci ferestre, din altar, naos și camera mormintelor; s-a vopsit tot acest mobilier nou de lemn – străni, ferestre, glafuri și gratii de fier – și s-a construit cerdacul amintit. Costul total al acestor lucrări a fost de 4.464,25 lei, din care 467,25 lei au fost suportați de egumen[140].

Pentru istoria componentelor artistice religioase, acum restaurate, rămâne relevantă o *chitanță* de meșter/artist, din 23 decembrie 1877, eliberată pentru a fi justificată suma de 1880 lei, de către pictorul Dumitrache Iliescu, care relevă: „Am ras și spălat până la lemn poleiala și grundul vechi la catapeteasma bisericii mari, am reparat toate stricăciunile ce-au avut din cauza vechimii, am grunduit și poleit cu aur curat toată catapeteasma și am spălat și lustruit toate icoanele din ea. Am spălat peste tot strana Sfintei Anei din mijlocul bisericii, am făcut din nou florile ce au lipsit și am poleit din nou părțile ce au avut aurul șters. Am poleit și zugrăvit una strană arhierească. Am reparat din lemn și aur și am zugrăvit din nou un iconostas în biserică[141]. Am zugrăvit din nou cu boia simplă dosul catapetesmei peste tot. Am făcut cinci făclii/fofeze la sfeșnicul dinaintea Sfintei Anei, zugrăvite și poleite cu aur. Am poleit cu aur din nou un serafim. Am poleit cu aur și zugrăvit una inscripție domnească, precum și una marcă a țerei, amândouă antice, care sunt în fața bisericii mari, afară pe peretele din dreapta. În tot lucrul arătat până aicea materialul tot a fost al meu, aurul cel mai fin, precum și boelele cele mai bune și mai trainice"[142].

După terminarea lucrărilor de la biserică, turnul clopotniță și turnul de poartă, cu paraclisele lor, s-a continuat în perioada următoare (1878-1881) cu cele de la egumenie, arhondaric, zidul de incintă, casa nouă pentru închinătorii bolnavi, clădirea de lemn compartimentată în grajd, șură și hambar, pentru animalele de transport ale pelerinilor și cu gardurile de lemn de la cimitir și grădinile mănăstirii. La egumenie s-a înlocuit învelitoarea de draniță, la arhondaric și scara care urcă la clopote s-au refăcut șarpantele și învelitorile, tot de draniță, iar la zidul de incintă s-au făcut reparații doar în zona de la est

---

[139] AMMB, SMB, dos. 4/1880, f. 16^{v}-17^{r}.
[140] AMMB, SMB, dos. 4/1880, f. 10^{r}, 17^{v}.
[141] Documentul intitulat „cheltuieli făcute pentru reparații - biserică - 1875 august" se încheie cu: „74 lei dați pentru iconostasul lui Gherasim Gafton" (AMMB, SMB, dos. 4/1880, f. 17^{r}).
[142] AMMB, SMB, dos. 4/1880, f. 19^{r}-19^{v}.

https://biblioteca-digitala.ro

de biserică. Lucrările de la edificiile noi au avut ca obiect construirea casei pentru bolnavi (11x6,3 m), amplasată imediat în dreapta aleei dintre turnul de poartă și biserică, în valoare de 900 lei, a gardurilor de împrejmuire a cimitirului, a grădinilor de zarzavat și a grajdului pentru pelerini, amplasat în colțul nord-estic al incintei clopotniței, a cărui manoperă a fost de 700 lei[143].

Materialul lemnos pentru anexele din urmă a fost donat de frații plutași de pe râul Bistrița, Dimitrie și Constantin Șoarec. Aceștia, într-un document din 23 octombrie 1882, mărturisesc: „Subsemnații Dimitrii și Constantin Șoarec, după rugămintea ce ne-au făcut sfinţiia sa arhimandritul Nichita, superiorul Monastirii Bistrița, pentru facerea de acarete la acea monastire, precum grajdiu, șura și alte(le), am donat amândoi: una plută ghili, două pluti grinzi, 100 una sută dulapi, 300 trei suti scânduri și 100 una sută lătunoi, ca poporăni și (c)titori di mai multi îmbunătățiri făcute și sub alţi superiori din urmă, precum proba ești policandru cel mari din monastiri”[144].

A treia fază de intervenții și ultima din perioada egumeniei arhimandritului Nichita a avut loc în 1889, când, primind de la minister o subvenție de 600 lei, s-au executat lucrări de consolidare și finisare a egumeniei și de reparații ale zidului de incintă din zona cimitirului, în baza unui deviz întocmit de arhitectul Chițu Neculai și de inginerul Costescu. Nisipul și 110 mc de piatră folosite la zidărie și la tencuieli au fost asigurate de egumen, care le-a obținut de la donatori[145].

III.3. Personalul mănăstirii

După înființarea Sfântului Sinod, prin *Legea organică pentru alegerea mitropoliților și a episcopilor eparhioți, cum și a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române*, votată de Camera Deputaților, de Senat și aprobată de principele Carol în zilele de 4, 11, respectiv 14 decembrie 1872[146], prin care episcopii eparhioți și-au reactivat canonicitatea în eparhiile lor și s-a pus capăt abuzurilor și imixtiunii Statului în Biserică, cum era firesc, s-a elaborat și primul *Regulament pentru disciplina monahală*[147], cu unele carențe, care reflectau raporturile anormale, pe care aceasta le avea cu Statul, în ceea ce privește comunitățile și proprietățile monahale secularizate.

În art. 14, de pildă, se stipulează: „Nimeni nu poate cere de la mănăstire întreținere dacă nu este din numărul monahilor a căror întreținere se prevede prin bugetul Statului. Noul admis la călugărie va trăi pe compta sa până ce s-ar

---

[143] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 129^{r}-133^{r}, 140^{v}-144^{v}.
[144] AMMB, SMB, dos. 4/1880, f. 14^{r}.
[145] AMMB, SMB, dos. 13/1883, f. 34^{r}-39^{r}.
[146] *Lege pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți, cum și a constituirei Sfântului Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române*, în *BOR*, I (1874-1875), nr. 2, p. 81-86.
[147] *MO*, nr. 130/19 iunie 1873, p. 832-833.

https://biblioteca-digitala.ro

face vacanţă prin moartea sau ieşirea din mănăstire a vreunuia din monahii ce se întreţineau de mănăstire. Înscrierea în locurile vacante se va face în ordinea vechimii în mănăstire şi a meritelor aspiranţilor la întreţinere”[148]. Din textul acestui articol, probabil impus de guvern, transpare politica acestuia, pe de o parte, de a limita, descuraja şi micşora numărul personalului monahal, iar, pe de altă parte, de a şantaja conducerea Bisericii, având pârghia salarizării şi a utiliza imobilele mănăstirilor şi schiturilor, schimbându-le destinaţia.

Acest articol este necanonic, deoarece, conform tradiţiei monahale, cel „admis la călugărie” este asumat de comunitatea monahală în care a intrat, dând totul pentru a primi totul din partea mănăstirii, însă, aceasta, rămasă fără proprietăţi, nu avea de unde să asigure cele materiale, fapt care a determinat-o, după cum vom vedea, să se întreţină din mila publică şi să se milogească în permanenţă la autorităţile centrale şi locale pentru respectarea dreptului la proprietate, încălcat prin secularizarea abuzivă, realizată de guvernul Mihail Kogălniceanu, având pe Nicolae Kretzulescu ca ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, de sub regimul Cuza, şi apoi, nerespectând nici dreptul la salarizarea personalului monahal legalizat, chiar de acest regim, prin *Legea călugăriei* din 6 decembrie 1864, prin art. 6 deja evidenţiat în prima parte a acestui text[149]. În ce măsură a fost încălcată această lege, s-a văzut din capitolele anterioare ale acestui text şi se va vedea şi din cele următoare.

III.3.1. Personalul angajat

La numirea sa în postul de „îngrijitor” al Mănăstirii Bistriţa, Nichita Darie se integra într-un personal angajat de şapte persoane: trei preoţi, un diacon, doi cântăreţi şi un paraclisier. Toate aceste persoane, cu o singură excepţie, cea a preotului Teodor Trifan, care locuia în satul Bistriţa, făceau parte din cinul monahal şi se aflau în aceste trepte: Nichita Darie, arhimandrit, Ioachim Jiteanu, ieromonah, în postul de preot, Ieremia Ionescu, ieromonah, paraclisier, Nichita Moisescu, ierodiacon, în cel de diacon şi Elefterie Iliescu şi Petru Andronic, ierodiaconi, în cele două posturi de cântăreţi[150].

Statele de plată ale acestor angajaţi au rămas nemodificate până la 1 noiembrie 1876, când, în urma decesului ieromonahului Ioachim Jiteanu, postul de preot, a fost ocupat de ieromonahul Chesarie Mironescu de la Mănăstirea Neamţ[151], doar pentru patru luni, deoarece Gheorghe Chiţu, ministrul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, din guvernul Ion C. Brătianu, a redus numărul angajaţilor de la Mănăstirea Bistriţa de la şapte la cinci persoane, eliminând posturile de preot şi de diacon, ocupate de ieromonahul

---

[148] *Ibidem*, p. 832; *Izvoare privitoare la monahismul românesc, sec. XVI-XXI*, p. 198.
[149] *Lege pentru secularizarea averilor mănăstireşti*, p. 191.
[150] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 142r.
[151] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 192r-194r.

https://biblioteca-digitala.ro

Chesarie Mironescu şi respectiv, de ierodiaconul Nichita Moisescu[152]. În urma acestei hotărâri, eparhia înştiinţa, la 3 martie 1877, mănăstirea: „că de la una martie curent prin bugetul votat de Camera legiuitoare s-a regulat pentru biserica ace(le)i monastiri următorul personal: doi preoţi a 660 lei unul, doi cântăreţi, unul a 444, nutrimentul 300, şi un paraclisiarh a 168 lei”[153].

În aceste condiţii, Nichita Darie a reţinut în mănăstire pe cei doi părinţi rămaşi în afara bugetului, asigurând un salar de la ceilalţi angajaţi pentru ieromonahul Chesarie Mironescu, iar pentru ierodiaconul Nichita Moisescu „un salar acordat de Primăria Comunei Doamna, plasa Muntelui, Judeţul Neamţ”[154]. Totodată, relatând mitropolitului Iosif Naniescu, această situaţie creată, la 6 mai 1877 îl ruga să dea „înalta aprobare spre a-l putea trece în statele de plată de 1 aprilie [...] pe Vasile Adiaconiţei, care servea de 12 ani la această biserică, iar pe ieromonahul Ieremia Ionescu [...], rămas disponibil, să fie rânduit la o altă mănăstire”[155]. La 4 mai 1877 această angajare era aprobată de mitropolit şi, de asemenea, în urma unei corespondenţe cu Prefectura Judeţului Neamţ şi Primăria Comunei Doamna, acelaşi lucru s-a făcut cu ierodiaconul Nichita Moisescu, care a acceptat la 30 mai 1877 să rămână slujitor la Mănăstirea Bistriţa „în serviciul de diacon, cu salarul de 500 lei pe an” asigurat de Comuna Doamna[156].

În urma unei statistici a personalului monahal iniţiată de Ministerul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice şi realizată de Mitropolia Moldovei şi Sucevei, egumenul Nichita Darie a înaintat două liste, în care s-a prezentat „personalul monahal şi separat personalul laic, care slujeau la aceeaşi biserică a mănăstirii. În prima listă au fost înscrişi: Arhimandritul Nichita Darie, îngrijitor în etate de 44 ani, ieromonahul Chesarie Mironescu, duhovnic, în etate de 64 ani, ierodiaconul Nichita Moisescu, diacon, în etate de 48 ani, ierodiaconul Elefterie Iliescu, cântăreţ I, în etate de 47 ani, ierodiaconul Petru Andronic, cântăreţ al II-lea, în etate de 58 ani”. Lista se încheie cu menţiunea: „Afară de aceste cinci persoane, care sunt servitorii bisericii, alţi monahi nu <mai> sunt în această monastire”. Iar în a doua listă au fost trecuţi: „Preotul Teodor Trifan, paroh, Vasile Grigoriu, dascăl de sat, Vasile Adiaconiţei, paraclisiarh şi Costachi Adiaconiţei, paraclisiarh”[157].

Revenind la personalul angajat, este de menţionat, în continuare, faptul că în urma vizitei regelui Carol I, realizată în luna mai 1879 la Mănăstirea Bistriţa şi a cererii egumenului de a se mări bugetul pentru personalul care

---

[152] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 203^{r}.
[153] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 34^{r}.
[154] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 36^{r}-38^{r}; dos. 1/1865-1888, f. 201^{r}-201^{v}.
[155] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 36^{r}-38^{r}.
[156] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 46^{r}-47^{v}.
[157] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 59^{r}-60^{v} (pentru toate fragmentele citate).

https://biblioteca-digitala.ro

întreţinea monumentul istoric de aici, Consiliul de miniştri a acordat 2000 lei sprijin pentru întreţinere[158].

Această subvenţie a fost repartizată oficial prin statele de plată, întocmite special cu suplimente în perioada ianuarie-decembrie 1879, introducându-se între angajaţi, ieromonahul Chesarie Mironescu şi ierodiaconul Nichita Moisescu şi renunţând la preotul Teodor Trifan, care era paroh al comunei Doamna[159].

De la 1 ianuarie 1880, statele de plată pentru cinci persoane vor rămâne nemodificate până la 1 aprilie 1888, când ierodiaconul Petru Andronic, în urma decesului, este înlocuit cu Alexandru Ghelasie[160], iar de la această dată până la 1 octombrie 1892, de asemenea, au rămas nemodificate. Cu această dată însă postul de paraclisier a fost ocupat de Ion Sandu Diaconu, în urma retragerii pe motive de sănătate a lui Vasile Adiaconiţei[161]. Dar, Ion Sandu Diaconu a fost înlocuit, pe motive disciplinare, începând cu 1 mai 1894, cu Gheorghe Alexandrescu[162], care la rândul său a părăsit serviciul, la 21 decembrie, angajându-se la Mănăstirea Pângăraţi, fapt care a determinat conducerea mănăstirii să reangajeze, începând cu 1 ianuarie 1895, pe Vasile Adiaconiţei, refăcut în urma problemelor de sănătate, pe care le avusese[163]. Şi în sfârşit, ultima modificare a statelor de plată survenită în timpul egumeniei arhimandritului Nichita Darie a fost aceea a înlocuirii sale de către iconomul Nicolae Conta, ca locţiitor, începând cu 18 martie 1895, ziua trecerii din viaţă ca titular al postului de îngrijitor[164].

A fost înmormântat în cimitirul mănăstirii, din interiorul incintei istorice, aproape de zidul sudic, iar pe soclul crucii de piatră s-a săpat această inscripţie funerară: „Aici odihneşte robul lui D(umne)zeu archimandritul Nechita Dari(e) fost superior la această M(ănăsti)re Bistriţa 21 ani, în etate <de> 62 ani, după o lungă şi gre suferinţă. A decedat din viaţă la 18 martie 1895. D(umne)zeu să-l (i)erti”.

III.3.2. Personalul neangajat

Referindu-ne la personalul neangajat de la bugetul de stat, despre care informaţiile sunt nemulţumitoare, se poate reţine faptul că *ierodiaconul Nichita Moisescu*, de metanie de la Mănăstirea Neamţ, transferat la

---

158 MO, nr. 107/1879, 13 mai, p. 2602; AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 235^{r}.

159 AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 250^{r}-256^{r}.

160 AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 266^{r}.-279^{r}, 291^{r}-299^{r}; dos. 7/1883, f. 9^{r}, 12^{r}; dos. 8/1884, f. 23^{r}-24^{r}, 28^{r}-29^{r}; dos. 9/1885, f. 28^{r}, 38^{r}-39^{r}; dos. 10/1886, f. 15^{r}, 17^{r}, 25^{r}; dos. 11/1887, f. 40^{r}, 50^{r}; ierodiaconul Petru Andronic decedat la 25 martie 1888, iar Alexandru Ghelasie, era în vârstă de 22 ani (AMMB,MB, dos. 12/1888, f. 15^{r}-21^{v}).

161 AMMB, SMB, dos. 16/1892, f. 19^{r}-20^{r}.

162 AMMB, SMB, dos. 18/1894, f. 5^{r}, 7^{r}.

163 AMMB, SMB, dos. 19/1895, f. 19^{r}, 23^{r}.

164 AMMB, SMB, dos. 19/1895, f. 15^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

1 martie 1866 la Bistrița, unde a slujit 14 ani ca ierodiacon, dar ajungând să fie „atacat de un reumatism cronic la picioare", pe care n-a reușit să-l trateze în spitale, cerea egumenului Nichita Darie, la 3 martie 1880 să-l sprijine cu demersuri la eparhie, pentru a se întoarce la metania sa, unde să se „curarisească cu doctorii și <cu> băile de acolo"[165].

Odată cu înaintarea acestei cereri eparhiei, pentru a nu rămâne descoperit de clerici slujitori, care săvârșeau zilnic Sfânta Liturghie și celelalte slujbe, a cerut mitropolitului Iosif Naniescu, la 15 martie 1880, ca să fie transferat, tot de la Mănăstirea Neamț *ierodiaconul Veniamin Cazacciu*. Aceste transferări erau aprobate la 15 aprilie 1880, cu mențiunea că părintele Veniamin ajuns la Bistrița „va fi liber a lucra cele ale diaconiei numai aici"[166].

Răspunzând la demersul din noiembrie 1881, inițiat de Vasile A. Urechia, ministrul Cultelor, referitor la numărul călugărilor și fraților existenți prin mănăstiri, Nichita Darie a înaintat o nouă listă, în care au fost înscriși toți ostenitorii din Mănăstirea Bistrița, și anume: „Nichita Darie, arhimandrit, îngrijitor, Chesarie Mironescu, duhovnic, preotul Teodor Trifan, servitor, Veniamin Cazacciu, ierodiacon, servitor, Elefterie Iliescu, ierodiacon, cantor I, Petru Andronic, ierodiacon, cantor II, Vasile Adiaconiței, eclisiarh I, Ioan Fermeșan, eclisiarh II, Teodor a lui Ioan a Elenei, citeț"[167].

Cerându-se de către eparhie, la 1 decembrie 1881, mai multe date biografice despre fiecare viețuitor al mănăstirii, Nichita Darie înaintează tabelul cerut, în care au fost înscrise aceste date personale: „*Nichita Darie*, în vârstă de 50 ani, cu metanie la Mănăstirea Secu, călugărit la 21 iulie 1851, hirotonit preot la 8 septembrie 1858, hirotesit arhimandrit la 23 mai 1864, a absolvit patru clase primare și a fost numit îngrijitor la Mănăstirea Bistrița la 18 martie 1874 prin cartea chiriarhiei nr. 439; *Chesarie Mironescu*, în vârstă de 65 ani, cu metania la Mănăstirea Bisericani, călugărit la 6 august 1842, hirotonit preot la 22 decembrie 1842, hirotesit duhovnic la 18 octombrie 1861 și a fost transferat la Mănăstirea Bistrița la 17 noiembrie 1876; *Elefterie Iliescu*, în vârstă de 50 ani, de metanie la Mănăstirea Slatina, călugărit la 20 ianuarie 1855, hirotonit diacon la 25 septembrie 1855, transferat la Bistrița în 14 iulie 1865; angajat cântăreț I și a slujit ca ierodiacon; *Veniamin Cazacciu*, în vârstă de 46 ani, de metanie la Mănăstirea Neamț, călugărit la 18 martie 1855, hirotonit diacon la 7 ianuarie 1875, transferat la Mănăstirea Bistrița la 15 aprilie 1880 și a slujit ca ierodiacon; *Petru Andronic*, în vârstă de 69 ani, de metanie la Mănăstirea Bisericani, călugărit la 28 martie 1835, hirotonit diacon la 18 septembrie 1842, a fost transferat la Bistrița la 29 aprilie 1869 și a slujit ca ierodiacon și cântăreț II"[168].

---

[165] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 65^{r}.
[166] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 66^{r}-69^{r}.
[167] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 88^{r}-88^{v}.
[168] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 104^{r}, 106^{r}-107^{r}, 109^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

Decesul duhovnicului Chesarie Mironescu, din ziua de 6 iunie 1883[169], a determinat pe Nichita Darie să facă demersuri pentru înlocuirea defunctului cu o altă persoană. Aceasta a fost *ieromonahul Iosif Andreescu* din Mănăstirea Neamţ, cerut de Mănăstirea Bistriţa în iulie 1883[170]. După şase ani, problema lipsei duhovnicilor din Mănăstirea Bistriţa era raportată din nou eparhiei, în urma încetării din viaţă a duhovnicului Iosif Andreescu, întors la schitul Vovidenia[171]. De aceea mitropolitul Iosif Naniescu aproba, la 23 august 1889, transferarea provizorie de la Mănăstirea Secu a ieromonahului Varlaam Popovici[172], care însă, neacomodându-se aici, primea binecuvântarea arhierească de „a se permuta la Mănăstirea Tarcău pentru interesul liniştei ce voieşte să aibă acolo", iar egumenului Nichita Darie i se aproba „hirotonia ierodiaconului Veniamin Cazacciu în preot şi duhovnic pe seama Mănăstirii Bistriţa"[173] şi transferarea definitivă a „ieromonahului şi duhovnicului Ghenadie Brițcanu, în urma acordului dat de arhimandritul Teodosie, starețul Mănăstirii Neamţ[174].

III.3.3. Salarizarea şi întreţinerea personalului de la bugetul de stat

La preluarea egumeniei Nichita Darie primea conform statelor de plată, întocmite la trei luni, 1797 lei pentru şapte angajaţi, din care se reţinea 10% pentru „casa pensiilor", după art. 14 al Legii din 1868 şi art. 8 al Legii din 1872, ceea ce însemna câte 90 lei pe lună pentru egumen, doi preoţi şi cântăreţul I, care aveau aceeaşi retribuţie, 81 lei pentru diacon, 66,3 lei pentru cântăreţul II şi 31,3 lei pentru paraclisier[175].

Pentru întreţinerea cultului, numită „cheltuiala bisericii", se achita conform bugetului 150 lei pe trei luni, distribuiţi astfel: „78 lei pentru 6 ocă lumănări de ceară albă, 8 lei pentru 1 ocă lumânări de ceară galbenă, 27 lei pentru 9 ocă de untdelemn de la candele, 14 lei pentru 70 dramuri de prescuri pentru slujbe, 7 lei pentru 7 dramuri litie şi 16 lei pentru 20 ocă vin la Liturghie şi litie"[176]. Pe lângă această sumă, o dată pe an, pentru 15 august, hramul Adormirea Maicii Domnului, se acorda o subvenţie specială care consta în: „13 lei pentru 1 ocă lumânări albe, 8 lei pentru 1 ocă lumânări galbene, 3 lei pentru 1 ocă undelemn, 4,8 lei pentru 6 ocă colacul la panahidă, 4,2 lei pentru

---

169 AMMB, SMB, dos. 7/1883, f. 3^{r}, 6^{r}. Bunurile mobile găsite în chilie au fost vândute în piaţa publică din Piatra Neamţ la 16 august 1883, la 1 iunie 1884 şi la 27 noiembrie 1884, conform hotărârii ministrului Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, Petre S. Aurelian din guvernul Ion C. Brătianu (*ibidem*, f. 8^{r}-12^{r}).
170 AMMB, SMB, dos. 7/1883, f. 5^{r}.
171 AMMB, SMB, dos. 13/1889, f. 40^{r}-41^{r}.
172 AMMB, SMB, dos. 13/1889, f. 28^{r}.
173 AMMB, SMB, dos. 13/1889, f. 36^{r}.
174 AMMB, SMB, dos. 13/1889, f. 40^{r}.
175 AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 138^{r}.
176 AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 139^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

două colive; 1 leu pentru litie, 6 lei pentru 5 ocă, rachiu împărţit la popor şi 20 lei pentru 50 idem”[177]. Tot o dată pe an se mai acorda 80 lei pentru „făcutul în pădure şi transportul la monastire a 4 stânjeni lemne de foc, câte 20 lei stânjenul cubic”[178].

Începând cu 1 martie 1877, când personalul s-a redus de la şapte la cinci persoane, mănăstirea primea 186 lei pe lună, din care se reţinea 15 % pentru casa pensiilor, iar salariile nete erau următoarele: câte 46,75 lei pentru îngrijitor şi pentru preotul satului, 31,45 lei pentru cântăreţul I, 21,25 pentru cântăreţul II şi 11,9 lei pentru paraclisier[179]. Procentual cu numărul angajaţilor s-au redus: subvenţia pentru „cheltuiala bisericii”, de la 150 lei la 55 lei pe trimestru[180], „cheltuiala hramului”, de la 60 lei, la 20 lei pe an[181], şi „cheltuiala pentru lemnele de foc”, de la patru la doi stânjeni, care de fapt nici nu s-a prevăzut în bugetul pe 1877.

Prin urmare, *bugetul anual* aprobat cu începere de la 1 martie 1877 şi care a rămas neschimbat până la sfârşitul egumeniei arhimandritului Nichita Darie, prevedea 1320 lei pentru doi preoţi, 444 lei pentru cântăreţul I, 300 lei cântăreţul II, 168 lei pentru paraclisier, 220 lei „cheltuiala bisericii” şi „20 lei cheltuiala hramului”, însumând 2472 pe an[182].

III.3.4. Demersuri pentru menţinerea personalului mănăstirii

Vrând, de asemenea, să conştientizeze autorităţile locale şi centrale ce importanţă au clericii unei mănăstiri, aproape în fiecare an egumenul şi-a manifestat nemulţumirea şi supărarea în urma eliminării din buget a celor două posturi de preot şi de diacon. Văzând că guvernul nu-l ia în seamă, s-a adresat, la 1 ianuarie 1879, Camerei deputaţilor, arătând cât de importanţi sunt clericii într-o biserică voievodală de importanţa Bistriţei. Vrând să-i conştientizeze de faptul că Mănăstirea Bistriţa este de importanţă istorică naţională, le aducea la cunoştinţă deputaţilor că a fost fondată de Alexandru cel Bun la 1401, şi că este înmormântat aici împreună cu soţia sa Ana doamna, că în calitate de fondator, împreună cu alţi domni de mai târziu „[...] au dotat-o cu mai multe moşii şi alte averi, care toate acestea au intrat în casa statului prin secularizarea averilor monastirilor zise închinate, şi care moşii, astăzi dau ţerii un venit de cel puţin 40.000 galbeni anual, sumă pe care cred că puţine monastiri, care au fost în această categorie o mai dau”[183].

---

[177] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 149r.
[178] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 153v.
[179] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 203r.
[180] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 208r.
[181] AMMB, SMB, dos. 1/1865-1888, f. 211r.
[182] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 78r, 108r.
[183] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 103r.

https://biblioteca-digitala.ro

Apoi, în continuare le amintește că „[...] la facerea bugetelor care s-au dat întâi <1863>, monastirilor ale căror averi s-au secularizat li s-au dat un buget îndestulător, cu personalul necesar spre a se putea ține serviciul divin de obște în toate zilele, după cum s-a fost urmat de la fondarea bisericii și cum se urmează și chiar până astăzi, deși acum <se face> cu cea mai mare greutate, din cauză că bugetul, care i s-au dat de la început, scăzându-se în tot anul, au adus cu încetul lipsa de oameni și cu talente cerute de o asemenea biserică; și totuși, fiind numărul lor complect nu s-a simțit lipsa în trebuințele serviciului până la finele anului 1876. Bugetul însă al anului 1877 au lovit cu desăvârșire în biserică, suprimând un preot și diaconul, pe care l-a avut biserica de la începutul său, în toate timpurile, și, reducând biserica de la clasa I-ea la clasa a III-ea”[184].

După ce se menționează în continuarea documentului noile subvenții acordate de stat pentru cele cinci persoane rămase, se evidențiază: „[...] chiar la primirea acestui buget întregul personal au fost gata a părăsi biserica din cauza micilor salarii, însă eu în unire cu fostul igumen, arhimandritul Ghenadie Constantiniu, am îndemnat pe toți la răbdare, puindu-le înainte criza războelului ce este silită țeara a-l purta și dându-le speranța că în niște timpuri mai bune vom stărui la minister și la onorata Adunare a țării spre a li se ameliora salarele și a se adăuga preotul și diaconul necesar, cu un cuvânt i-am făcut a răbda doi ani, acum însă, ajunși la cea mai de pe urmă lipsă cer din nou a lăsa biserica, și cu părere de rău nu știu cum să-i mai putem ținea căci este vădit că n-au cu ce trăi [...] un asemenea salar nu ajunge nici pentru hrana zilnică a unui om [...], care nu mai are alte resurse decât modestul său salar”[185].

În încheierea *memoriului*, după ce sunt enumerate realizările din perioada 1875-1878, când statul „a fost cruțat”, necontribuind cu fonduri la lucrările de salvare de la ruină a clădirilor, egumenul conchide: „Cu profund respect, viu prin aceasta a vă rugă, să nu lăsați a se pustii acestă monastire istorică a țerii, pentru o mică iconomie bugetară [...] nu cer alta decât numai întreținerea bisericii cu personalul trebuitor plătit convenabil [...] adică dați bugetul ce l-au avut la finele anului 1876, cu trei preoți, un diacon, doi cântăreți și un paraclisiarh și cu salarele ce le-au avut în acel buget, spre a se putea urma și în viitor serviciul divin în toate zilele, cu demnitatea și podoaba pe care au avut-o această biserică în toate timpurile”[186].

Demersuri cu conținut asemănător a continuat să facă Nichita Darie până la sfârșitul vieții sale, însă, înțelegând și faptul că politica guvernelor seculare era de a reduce subvențiile acordate Bisericii și nu a le mări sau menține, a apelat, după cum am arătat, la subvenții de la Primăria Comunei Doamna, care au fost periodice și la cele de la alte mănăstiri, cărora nu li s-au

---

[184] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 103^{r}-103^{v}.
[185] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 103^{v}.
[186] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 120^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

secularizat toate proprietăţile, cum a fost, de pildă, Mănăstirea Neamţ. Aceasta a sprijinit Mănăstirea Bistriţa cu egumeni şi personal monahal. Dintre aceştia din urmă se numără, de exemplu şi ierodiaconul Veniamin Cazacciu, care a rămas angajat la mănăstirea de metanie, iar ascultarea de ierodiacon a făcut-o la Mănăstirea Bistriţa, unde a primit şi ajutorul dat de mănăstirea sa pentru haine. Acest fapt este confirmat de o *adeverinţă*, pe care o eliberează, la 18 ianuarie 1885, în care arată: „Adică cincizeci lei noi am primit subsemnatul din casa Sf(intei) M(ănăsti)ri Neamţ, subvenţie de îmbrăcăminte pe întregul an 1884, ca unul ce sunt în statul acestei mo(nasti)ri, dar cu ascultarea sânt ca ierodiacon la M(ănăsti)rea Bistriţa. De dovadă am dat aceasta”[187].

III.3.5. Demersuri pentru încălzirea imobilelor

Pentru faptul că subvenţia pentru lemnele de foc nu a fost trecută în bugetul amintit, a generat multe nemulţumiri şi reacţii ale personalului de la Mănăstirea Bistriţa prin egumenul său. De pildă, la 21 decembrie 1876, adresându-se prefectului judeţului Neamţ, transmitea nemulţumirea personalului bistriţean, aflat fără sursă de căldură, evidenţiind: „La această monastire, de la anul 1863, când, secularizându-se averile s-au rânduit igumeni români, le-au rămas dreptul de a-şi lua din pădurea înconjurătoare <a> monastirii lemnele de foc trebuitoare de pe jos, atât pentru biserică, casele egumeneşti, precum şi pentru servitorii bisericii, aflători în cuprinsul monastirii, şi un asemenea drept nu a fost contestat în timp de 13 ani până în anul acesta; şi deşi nu există în acte vreun ordin formal de la minister în această privinţă, dar de regulă fiecare îngrijitor, precum şi subscrisul, în fiecare toamnă am căpătat verbal de la d(omnul) silvicultor învoirea de a ne lua de pe jos lemnele trebuitoare.

În anul acesta însă, ne-am lipsit de această înlesnire, din care cauză suntem cu toţii în cea mai mare suferinţă, neînlesnindu-ne nici timpul, nici mijloacele de a umbla pe la alte moşii şi a cumpăra lemne. Căci deşi bugetul acestei case prevede 80 lei pentru lemnele de foc, însă aceşti bani nu ajung nici chiar pentru lemnele ce se ard în beserică în curgerea unui an. Casele igumeneşti şi ale servitorilor, însă toate la un loc fac 13 focuri, care funcţionează tot anul, iar oamenii sunt în cea mai mare suferinţă”[188].

Deşi a înaintat plângeri la Ministerul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice şi la alte ministere şi cu toate că s-au făcut verificări în mănăstire, convingându-se de numărul focurilor existente şi de frigul întreţinut de zidurile cetăţii, problema nu s-a rezolvat. Fapt pentru care, la 16 decembrie 1877 revenea, adresându-se prefectului: „[...] nici până acum nu vedem nici un

[187] AMMB, SMB, dos. 7/1883, f. 4r.
[188] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 79r-79v.

https://biblioteca-digitala.ro

ordin în această privinţă, încât am ajuns la extrema suferinţă de frig, şi în biserică şi prin case, care toate sunt foarte friguroase”[189].

Dintr-un document din 22 octombrie 1878 aflăm că pentru anul 1877 Administraţia Domeniilor şi a Pădurilor Statului a aprobat totuşi 26 stânjeni lemn de foc şi de asemenea, că egumenul cerea pentru anul următor aceeaşi cantitate[190].

Această problemă a încălzirii imobilelor mănăstirii a rămas una dificilă pentru egumenia bistriţeană, deoarece în fiecare an trebuia obţinută aprobarea Administraţiei Domeniilor şi Pădurilor Statului prin intermediul Prefecturii Judeţului Neamţ, pentru a-şi procura lemnele de foc numai din vreascurile „de pe jos” ale pădurii care înconjoară mănăstirea. În fiecare an se înaintau demersurile, începând cu luna august, iar aprobările veneau, dacă veneau, în decembrie. De exemplu, în 1879, s-au înaintat rapoarte la 26 august, la 4 octombrie şi la 6 noiembrie. Administraţia a dat aprobarea de principiu, pentru „liberarea lemnelor de foc din arborii căzuţi pe jos în pădurea locală Mănăstirea Bistriţa, după constatarea ce se va face de d-l subinspector silvic”[191]. Până la 11 decembrie acelaşi an, egumenul, neprimind aprobarea definitivă, revenea, adresându-se forului ierarhic care era prefectura, pentru a arăta atmosfera din mănăstire: „[...] nici până astăzi neprimind nici un răspuns şi văzând pericolul de boală ce ne ameninţă pe toţi vieţuitorii [...] din cauza frigului, şi ne mai putând spera că vom putea continua chiar serviciul divin în biserica, unde domneşte un ger înfricoşat, şi unde fără foc este imposibil a sta nici zece minute, din care cauză mai toţi servitorii bisericii au căzut bolnavi, adaug dar, cu profund respect, a vă ruga să binevoiţi a repeta mijlocirea domniei voastre către această administraţie”[192].

La 15 decembrie 1879 prefectul judeţului înştiinţa egumenul ca să insiste la subinspectorul silvic pentru „predarea lemnelor necesare”[193]. Tot aşa de târziu s-a rezolvat furnizarea lemnelor de foc şi în anul următor. Abia la 17 decembrie 1880, Ministerul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice înştiinţa egumenul Nichita că „Administraţia Domeniilor şi Pădurilor Statului [...] a dat ordin domnului subinspector silvic de Piatra a elibera 26 stânjeni lemn de foc din copacii uscaţi şi căzuţi pe jos în pădure”[194], „după cum s-a eliberat şi în anul trecut”[195].

Pentru anul 1881, subinspectorul silvic a acordat pentru început doar şase stânjeni lemn de foc, fapt care a generat alte demersuri pentru acordarea

---

189 AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 102r-102v.
190 AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 154r-155r.
191 AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 106r, 114r.
192 AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 107r.
193 AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 159r.
194 AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 121r.
195 AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 158r.

https://biblioteca-digitala.ro

întregii cantităţi[196], iar pe egumen l-a determinat, pe lângă acestea, să se adreseze şi direct administratorului pădurilor. În documentul înaintat în septembrie 1882 se relevă: „După cum în trecuţii ani aţi avut buna voinţă a da acestei case câte 26 stânjeni lemne verzi de foc, din pădurea înconjurătoare a monastirii, – în care e constatat că nu sunt uscături, fiind date locuitorilor şi ne satisfăcându-le nici necesitatea lor, - cu respect vin a vă ruga de a da şi pentru iarna anului prezent suma de stânjeni zisă mai sus, şi care cu mare strâmtorare abia satisface trebuinţa încălzirii acestei case. Tot cu această ocazie respectuos vă rog, să binevoiţi, a trece şi această casă în tabloul general, în care sunt trecute toate mănăstirile, cărora li s-au dat lemne în tot anul, şi a fi odată asigurată în acest chip şi această monastire, spre a nu necesita în tot anul cereri pentru acest articol atât de trebuitor”[197].

Este posibil ca în anii viitori să se fi rezolvat această cerere a mănăstirii, însă nu pentru mult timp, pentru că şi în problema încălzirii imobilelor guvernele au avut aceeaşi politică asemănătoare cu cea referitoare la salarizare şi întreţinerea cultului, adică a micşora subvenţiile pentru Biserică şi nu a le menţine. Acest lucru se va vedea din mărturiile următoare: la 4 martie 1889 Ministeru Cultelor şi al Instrucţiunii Publice înştiinţa egumenul mănăstirii că ministrul a aprobat „5 stânjeni lemne de foc”[198], la 18 decembrie 1890 Nichita Darie se plângea prefectului că „în anii trecuţi ni s-a dat lemne ca la alte m(ănăsti)ri, acuma în acest an ni s-a dat numai 2 stânjeni şi acelea uscături de pe jos, care nu ajung nici pentru serviciul bisericii”[199]; în 1891, de asemenea a primit aceeaşi cantitate, iar începând cu 1892 guvernul Lascăr Catargiu, având pe Tache Ionescu ministru al Cultelor şi al Instrucţiunii Publice, a trecut problema încălzirii imobilelor de la Mănăstirea Bistriţa, de la minister la bugetul local al Comunei Doamna, care pentru anul 1892 a prevăzut „280 lei pentru lemne de foc şi cheltuiala arhondaricului”, dar a micşorat subvenţia acordată pentru „un duhovnic călugăr”, de la 600 lei la 200 lei pe an şi a eliminat subvenţia pentru postul de diacon[200].

Iar subvenţia de 280 lei, dacă ar fi fost folosită numai pentru manopera şi transportul lemnelor de foc ar fi ajuns doar pentru 14 şi nu pentru 26 stânjeni, care era cantitatea minimală pentru încălzirea mănăstirii.

---

[196] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 151^{v}, 152^{r}, 155^{r}.
[197] AMMB, SMB, dos. 5/1866-1882, f. 174^{r}.
[198] AMMB, SMB, dos. 13/1889, f. 31^{r}.
[199] AMMB, SMB, dos. 14/1890, f. 25^{r}.
[200] AMMB, SMB, dos. 16/1892, f. 9^{r}, 29^{v}.

https://biblioteca-digitala.ro

III.4. Activităţi exarhale şi misionare

Ca şi predecesorul său în egumenie, arhimandritul Nichita Darie a avut o bogată activitate exarhală, prin delegaţie, pentru cea mai mare parte a eparhiei, cu toate că nu exista încă funcţia de exarh.

Prin urmare, la 26 august 1875, iconomul Nicolae Conta, protoiereul judeţului Neamţ, îl ruga pe egumenul bistriţean să săvârşească în locul său slujba de sfinţire a bisericii parohiei Fundul Bicazului, unde „fiind gata reparaţia ace(le)i biserici, urmează a se deschide prin serviciu în sobor, a facerii sfintei aghesme şi citirea moliftelor de târnosire”[201]. Ca răspuns arhimandritul îl informa la rândul său că în urma acelei invitaţii „a săvârşit înnoirea numitei biserici la 8 septembrie” după rânduiala stabilită[202].

Apoi ca delegat al mitropolitului Iosif Naniescu, însoţit de protoiereul amintit, în calitate de asistent, a îndeplinit următoarele activităţi: la 14 ianuarie 1877 a organizat alegerea unui nou superior la schitul Durău, în urma retragerii din această funcţie a ieromonahului Gheroghe Panteleimon „comform Regulamentului Sfântului Sinod pentru disciplina monahală”[203]; la 31 martie 1877, de asemenea, a coordonat noile alegeri de egumen la Mănăstirea Horaiţa, determinate de decesul arhimandritului Ermoghen Buhuş[204]; la 28 mai 1877 a cercetat diferendul dintre egumenul Mănăstirii Buhalniţa şi primarul comunei cu acelaşi nume”[205]; la 26 mai 1879, centrul eparhial Iaşi l-a delegat, având ca asistent „pe protoiereul de Suceava, iconomul Vasile Creangă”, să rezolve problema de indisciplină a monahului Partenie Petrovici din Mănăstirea Slatina[206]; la 22 februarie 1878 a rezolvat problema de indisciplină a preotului Gheorghe Focşa, fost slujitor la Mănăstirea Bistriţa pentru credincioşii din comuna Doamna, judeţul Neamţ[207]; la 14 ianuarie 1881 protoiereul Vasile Conta i-a trimis pentru examinare, în vederea hirotoniei, în preot şi diacon „pe ierodiaconul Serafim Ionescu, nacealnicul schitului Durău, în preot şi pe monahul Ilarion Stelea, în diacon”[208]; la 28 aprilie 1881 este delegat ca la 30 aprilie să instaleze pe „noul superior al Mănăstirii Tarcău, ierodiaconul Nichita Moisescu şi să-i predea dota mănăstirii” în prezenţa subprefectului Plasei Muntele[209]; la 12 august 1881 primea misiunea grea de a cerceta cazul directorului penitenciarului Bisericani, Iancu Damienescu, care în mod abuziv, în ziua de 4 mai 1881 a întrerupt slujba Sfintei Liturghii din biserica voievodală, scoţând afară cu

---

201 AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 30^{r}.
202 AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 23^{r}.
203 AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 29^{r}.
204 AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 39^{r}, 42^{r}.
205 AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 49^{r}-52^{r}, 55^{r}.
206 AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 63^{r}, 73^{r}.
207 AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 70^{r}-72^{v}.
208 AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 80^{r}, 91^{r}.
209 AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 82^{r}, 83^{r}.

https://biblioteca-digitala.ro

ajutorul jandarmilor pe clericii Mănăstirii Bisericani[210]; la 22 mai 1891 a fost trimis de mitropolitul Iosif Naniescu în cercetarea obștii Mănăstirii Tarcău, care ajunsese să nu se mai înțeleagă cu egumenul ieromonah Daniil Nichita[211], iar la 12 aprilie 1893, același chiriarh îl numea egumen suplinitor al Mănăstirii Bisericani pentru perioada de trei luni, pentru care egumenul titular primise aprobarea unui concediu de boală[212].

Pe lângă aceste activități realizate ca delegat al chiriarhului locului, egumenul Nichita Darie a fost adesea invitat de protopopul Nicolae Conta, mai ales la înmormântări ale personalităților din Piatra Neamț și la alte activități misionare pentru a-l înlocui sau însoți, de pildă, în cazurile de deces a unor proprietari bogați.

De asemenea, a răspuns afirmativ la solicitările pe care le făceau credincioșii prin preoții lor din localitățile județului în privința procesiunilor cu icoana *Sfânta Ana*. Printre cele consemnate, se numără, mai întâi, cea solicitată de Epitropia Bisericii Mărăței din Piatra Neamț, de la 25 octombrie 1882, cu scopul de a se implora ajutorul și mila lui Dumnezeu asupra orașului, care era bântuit de mai multe boli[213].

Dintr-o scrisoare de mulțumire a primarului comunei Bălțătești, din 22 iulie 1887, aflăm că până la acea dată avusese loc procesiune pentru ploaie, cu icoana *Sfânta Ana*, iar ca mulțumire credincioșii au trimis mănăstirii „suma de 60 lei noi" și alte bunuri[214]. O altă ieșire a icoanei din mănăstire a avut loc pe 30 noiembrie 1891, când „locuitorii evlavioși ai bisericii din cotuna Oanțu au avut dorința de a face rugăciuni către Sfânta Ana". De aceea au cerut să fie adusă icoana „pentru ca în seara acestei zile să se efectuieze priveghere și a doua zi Sfintele Masle"[215].

În anul următor, o nouă ieșire a icoanei din mănăstire era determinată de cererea „epitropilor bisericilor" și a aceluiași primar al comunei Bălțătești, care reveneau acum, după cinci ani de la procesiunea anterioară, pentru „aducerea icoanei Sfintei Ana [...] în comună pentru zilele de 4 și 5 iulie 1892, însoțită de unul sau doi preoți [...] pentru a se face cuvenitele rugăciuni către Dumnezeu". Totodată anunțau atunci, la 29 iunie, că enoriașii se obligau „să suporte cheltuiala transportului [...] și să trimită trăsura și oameni pentru aducerea sfintei icoane"[216].

---

[210] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 86^{r}-86^{v}, 102^{r}-103^{v}, 110^{r}.
[211] AMMB, SMB, dos. 15/1891, f. 7^{r}.
[212] AMMB, SMB, dos. 17/1893, f. 19^{r}, 20^{r}.
[213] AMMB, SMB, dos. 6/1874-1883, f. 118^{r}.
[214] AMMB, SMB, dos. 11/1887, f. 8^{r}-8^{v}.
[215] AMMB, SMB, dos. 15/1891, f. 15^{r}.
[216] AMMB, SMB, dos. 16/1892, f. 16^{r}-16^{v}.

https://biblioteca-digitala.ro

III.5. Prezența lui Grigore Tocilescu în Mănăstirea Bistrița

Dimitrie A. Sturdza, chiar de la începutul mandatului său de ministru al Cultelor și al Instrucțiunii Publice (02.02.1985-01.03.1888) din guvernul Ion. C. Brătianu, a împuternicit pe Grigore Tocilescu, probabil cu acordul mitropolitului Iosif Naniescu, să colecteze cartea și manuscrisele vechi de la schiturile și mănăstirile din România.

În raportul său nr. 39, întocmit la 24 iulie 1885 pentru mănăstirile Bistrița, Bisericani și Pângărați, referindu-se la ctitoria lui Alexandru cel Bun, relevă: „Impresiunea ce face călătorului această mănăstire este dintre cele mai bune. Reparată în 1875, este bine întreținută și îngrijită de către superiorul ei, archimandritul Nichita Darie”[217]. Apoi, în preocuparea sa de a aduna și copia „toate inscripțiile de pe pietre, pareți, odoare și clopote”, ajungând la pisania și stema lui Alexandru Lăpușneanu, de la intrare în biserică, ne dă un amănunt important pentru istoria edificiului și anume, acela că: „Ambele petre erau zidite mai sus. Superiorul Darie, cu ocaziunea reparațiunei din 1875, le-a scos și le-a așezat mai jos, poleindu-le”[218]. Apoi, referindu-se la cartea veche și manuscrisele luate de aici, fără inventar, pentru Muzeul de Antichități al Statului, raportează: „Am ridicat de aici și depus la museu 21 manuscripte slavone, 3 manuscripte grecești și 52 volume tipărite, din care 3 române și 49 grecești, trecute în inventariul de cărți și manuscripte ale museului sub no. 1096-1161”[219].

Acest mod de preluare a acestor cărți și manuscrise, fără un inventar, în care să apară fiecare lucrare cu titlul, anul și locul de apariție, a generat o bogată corespondență a mitropoliei cu mănăstirea și protoieria județului.

Despre prezența sa la Mănăstirea Bistrița, egumenul Nichita, la 20 martie 1885, aducea la cunoștință chiriarhului, raportând: „La 13 ale curentei luni martie, venind la această monastire d(omnul) inspector general al școalelor, Grigorie Tocilescu, au arătat un ordin al onoratului Minister de Culte, sub nr. 2878, prin care se împuternicea de a rădica de la această monastire cărțile slavone, manuscripte și grecești și, au și luat aceste cărți, în număr de 74 esemplare, lăsând în casă o chitanță de primirea lor”[220].

Eparhia, ca răspuns la acest raport, a cerut egumenului, la 10 august 1885, să trimită lista cărților preluate de revizorul școlar. Drept care Nichita Darie răspundea la rândul său, că a „înaintat chitanța în original a d(omnu)lui Gr. Tocilescu, care, „când au venit cu ordinul ministerului nr. 2878, ca să rădice acele cărți și scripte m-am opus pentru rădicarea lor, el însă mi-a spus că este

---

[217] Gr. G. Tocilescu, *Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri și biserici din țeră prezentate Ministerului Cultelor și al Învățămîntului Public*, în *AARMN*, s. II, t. VIII, secț. II, București, 1887, p. 233.
[218] *Ibidem*.
[219] *Ibidem*, p. 235.
[220] AMMB, SMB, dos. 9/1885, f. 19r.

https://biblioteca-digitala.ro

și consimțământul înalt preasfinției voastre, după înțelegerile avute la București". Iar referitor la inventar a arătat: „La numirea mea ca superior am primit numai numărul acelor cărți și scripte și anume, în număr de 74, iar obiecte vechi d(omnu)l Tocilescu n-au luat, ci numai cărți. De asemenea, nici d(omnul) Tocilescu n-au lăsat o listă specificată, de numirea și cuprinsul fiecărei cărți sau manuscript, ci numai o chitanță cu numărul bucăților primite, în no. de 74"[221].

În așa-zisa *chitanță*, care în realitate este intitulată *adeverință*, din 13 martie 1885, se certifică faptul că a „ridicat de la Mănăstirea Bistrița șaptezeci și patru bucăți (74), manuscripte slavone, cărți grecești și slavone pentru a le depozita la Ministerul Cultelor"[222].

La 29 octombrie 1886, protoiereul Nicolae Conta îi cerea egumenului, în urma ordinului mitropolitului, „să înainteze la mitropolie raport formal însoțit de lista cărților și a obiectelor vechi luate de acolo de către Grigorie Tocilescu în anul contenit 1885, cât și de adeverința originală, ce neapărat urma să o lase acolo în schimbul obiectelor luate"[223]. Pentru faptul că problema nu s-a rezolvat, nici într-o perioadă de doi ani de la incident, eparhia se adresa din nou egumenului, la 20 februarie 1887, pentru a o reactualiza și rezolva: „În urma celor expuse prin raportul preacuvioșiei voastre sub nr. 79 din 7 octombrie, anul expirat 1885, văzând că nici până acum nu s-a primit la Mitropolie lista celor 74 cărți și manuscripte rădicate de la acea monastire de cătră domnul Grigorie Tocilescu, listă ce vi s-a cerut prin ordinul nostru nr. 1347 din 10 august 1885 [...] vă scriem, să stăruiți și să o cereți din nou domnului Tocilescu, ca să vi se trimită acea listă, adeverită cu semnătura domniei sale, pe care să ne-o trimiteți în original aici la Mitropolie fără zăbavă"[224].

La 24 februarie 1887, Nichita Darie în răspunsul său raporta: „[...] că încă din anul ecspirat i-am scris, cerșind lista de cărțile ce-au luat, dar fiind la îndoială că poate nu va ține seama de rugămințile ce le-am făcut, am apelat la revizori particulari și la alte persoane influiente <precum> preasfințiții episcopi de Huși și Râmnic, rugându-i pentru a interveni pe lână domnia sa [...]. În urmă am mai scris unei amice a domniei sale Ioana Negri, revizoare școlară din acest județ și, la toate acestea, ca răspuns este tăcerea"[225].

Așadar, după acest excurs în arhivele vremii, se poate concluziona despre egumenia arhimandritului Nichita Darie (1874-1895) că a fost una din cele mai bune din câte se cunosc și, paradoxal, consumată într-o perioadă grea a României, care a fost antrenată în războiul de independență din 1877, cu

---

221 AMMB, SMB, dos. 9/1885, f. 4r, 6r, 11v.
222 AMMB, SMB, dos. 9/1885, f. 7r.
223 AMMB, SMB, dos. 10/1886, f. 10r-10v.
224 AMMB, SMB, dos. 11/1887, f. 20r.
225 AMMB, SMB, dos. 11/1887, f. 15r.

https://biblioteca-digitala.ro

consecinţele economice şi sociale specifice acestor momente: investiţiile în armată şi sărăcirea populaţiei.

În această perioadă de 21 de ani a acestei egumenii, Nichita Darie, ca şi predecesorul său, şi-a îndreptat atenţia asupra creştinilor ortodocşi cu posibilităţi materiale, care au înlocuit statul secular, dovedit a fi ipocrit în politicile sale mincinoase referitoare la Biserică. Cu sprijinul acestora s-a restaurat şi conservat întregul ansamblu de clădiri vechi – biserica, paraclisele, egumenia, arhondaricul şi zidul de incintă – şi s-au adăugat altele noi, cum au fost o casă şi o anexă pentru închinători şi pelerini.

Personalul angajat şi neangajat al mănăstirii a fost constant menţinut prin transferuri de la alte mănăstiri, realizate de eparhie prin numiri, de data aceasta, de către chiriarhul locului, iar sumele bugetare acordate de stat, pentru salarii şi întreţinerea cultului, au fost constant micşorate, fapt care a determinat conducerea mănăstirii să caute alte surse de susţinere şi întreţinere a personalului rămas fără proprietăţi şi alte mijloace de trai.

***

Prezenta cercetare prezintă, în baza documentelor arhivistice ale acestei perioade, egumenii şi personalul Mănăstirii Bistriţa, precum şi supravieţuirea lor, în cea mai dramatică perioadă din istoria Bisericii, cea a regimului secular instaurat de Alexandru Ioan Cuza (1859-1866) şi menţinut de regele Carol I (1866-1914), în care Biserica Ortodoxă Română a fost supusă în totalitate autorităţii statului şi condusă printr-un departament de stat în baza unei legislaţii dictatoriale.

Egumenia *arhimandritului Nichifor Iliescu (1863-1866)* a fost marcată de starea dramatică a patrimoniului mobil şi imobil din momentul înlocuirii egumenului grec, de politica şi legislaţia mincinoasă şi ipocrită referitoare la personalul angajat, care a fost redus drastic, după numai şase luni, de la două zeci şi cinci de persoane la şapte, de realizarea lucrărilor de reparaţii de strictă necesitate, de dotarea imobilelor monahale şi de nepăsarea autorităţilor de stat în privinţa conservării clădirilor istorice.

Arhimandritul Ghenadie Constantiniu (1866-1874), a rămas în istoria mănăstirii mai ales prin reîmpodobirea bisericii voievodale cu odoare preţioase, pe care le-a confecţionat cu sprijinul substanţial al creştinilor ortodocşi bogaţi şi al personalului monahal din Moldova, provenit din asemenea familii cu posibilităţi materiale şi financiare; prin capacitatea de a strânge în jurul său şi al Mănăstirii Bistriţa, în tăcere şi discreţie, o comunitate ortodoxă înstărită, care va deveni protectoarea ctitoriilor voievodale secularizate, dar abandonate de statul român; prin răbdarea, blândeţea şi atitudinea înţeleaptă avută în relaţie cu autorităţile de stat; prin demersurile şi documentaţiile înaintate, dar ignorate de miniştrii decidenţi şi, de asemenea, prin continuarea cu tenacitate a luptei şi după retragerea din egumenie, rămânând în obştea bistriţeană, pentru a sprijini pe noul egumen.

https://biblioteca-digitala.ro

În aceste condiţii, *arhimandritul Nichita Darie (174-1895)*, beneficiind de această pregătire şi susţinere administrativă din partea predecesorului său, care a asigurat şi o finanţare extrabugetară, *a reuşit să salveze de la ruinare, prin lucrări de restaurare, întregul ansamblu istoric* şi să construiască şi un imobil nou cu anexe pentru pelerini.

Statul, pentru personalul şi imobilele sale secularizate de la Bistriţa, *a aplicat în această perioadă o politică de diminuare constantă a personalului şi a sprijinului său acordat prin subvenţii*. Personalul bisericesc a fost redus de la douăzeci şi cinci de persoane, în 1863, la cinci, în 1895 şi, implicit a salariilor, de la 2.495 lei la 186 lei pe lună, iar subvenţiile pentru întreţinerea cultului şi a personalului, de la 2.133,13 lei la 20 lei pe lună.

La nivelul întregii ţări, statul a continuat să investească masiv cu fondurile provenite din administrarea proprietăţilor Bisericii, în şcoli şi în învăţământul de stat modern, lucru de admirat, dar a închis multe mănăstiri şi schituri, unora le-a schimbat destinaţia lor specifică, iar faţă de cele rămase să funcţioneze, le-a impus un regim de austeritate, *desconsiderând, pe de o parte patrimoniul istoric, lăsat să se ruineze, personalul monahal exclus din mănăstiri prin limitări de vârste şi a eliminat clerul laic din învăţământul public, iar, pe de altă parte, a văduvit schiturile şi mănăstirile de valori culturale bisericeşti*, pentru a înfiinţa cu acestea, culmea ironiei, instituţii culturale seculare moderne: muzee de antichităţi, biblioteci etc.. Însă, conservarea, păstrarea şi punerea lor în valoare rămân până astăzi responsabilităţi, în cele mai multe cazuri, neîmplinite şi atât de discutabile, cel puţin în sectoarele culturale în care au fost depozitate aceste valori, tocmai pentru faptul că sunt religioase şi încărcate cu o istorie şi o cultură teocentrică şi nu cu una antropocentrică specifică acestor instituţii.

https://biblioteca-digitala.ro

THE HEGUMENS AND STAFF OF BISTRIȚA MONASTERY BETWEEN 1863 AND 1895

(Abstract)

The present research, based on archival documents from this period, presents the abbots and the staff of Bistrița Monastery, as well as their survival during the most dramatic period in the history of the Church – the secular regime established by Alexandru Ioan Cuza (1859–1866) and maintained by King Carol I (1866–1914). During this time, the Romanian Orthodox Church was placed entirely under state authority and administered through a state department on the basis of a dictatorial legislative framework.

The abbacy of Archimandrite Nichifor Iliescu (1863–1866) was marked by the dramatic condition of the monastery's movable and immovable patrimony following the replacement of the Greek abbot, by the deceitful and hypocritical policies and legislation concerning the employed personnel – whose number was drastically reduced, after only six months, from twenty-five persons to seven – by the completion of strictly necessary repair works, the furnishing of the monastic buildings, and by the indifference of the state authorities regarding the preservation of the historic structures.

Archimandrite Ghenadie Constantiniu (1866–1874) remained in the history of the monastery especially for the re-adornment of the princely church with precious liturgical objects, which he commissioned with the substantial support of wealthy Orthodox Christians and members of the monastic community in Moldavia, many of whom came from affluent families. He also succeeded, quietly and discreetly, in gathering around himself and Bistrița Monastery a prosperous Orthodox community that would become the protector of the princely foundations which had been secularized but abandoned by the Romanian state. His patience, gentleness, and wise attitude in dealing with the state authorities, his petitions and documentation submitted—yet ignored by the responsible ministers – and his tenacity in continuing this struggle even after stepping down from the abbacy, remaining within the Bistrița monastic community to support the new abbot, are equally noteworthy.

Under these circumstances, Archimandrite Nichita Darie (1874–1895), benefiting from the administrative preparation and support provided by his predecessor, who also ensured extra-budgetary funding, succeeded in saving the entire historic ensemble from ruin through restoration works and in constructing a new building with annexes for pilgrims.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

INCURSIUNE ISTORICĂ ASUPRA MĂNĂSTIRII PROBOTA OGLINDITĂ ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ (SEC. XIX - XX)

Narcis Andrei GHEORGHIȚĂ[1]

***Cuvinte cheie**: Mănăstirea Probota, presă, descoperiri arheologice, vizite, memoralistică, istoriografie, fonduri pentru reabilitare*

***Keywords**: Probota Monastery, press, archaeological discoveries, visits, memorial studies, historiography, funds for rehabilitation*

Mănăstirea Probota este una dintre cele mai vechi mănăstiri din Moldova şi din România, care, de-a lungul timpului, a trecut prin mai multe transformări. Întâi, a fost ridicată o biserică din lemn, ulterior a fost construită o biserică din piatră, ulterior aşezământul monahal fiind construit de către domnii: Ștefan I[2], Alexandru cel Bun[3], fii acestuia Ilie și Ștefan[4], și Ștefan cel Mare[5]. Din păcate, biserica inițială nu mai există din cauza unor alunecări de teren, ruinele acesteia fiind vizibile și în prezent[6] la o distanță de aproximativ 200 de metri construcţiei actuale, în vale.

---

[1] Colegiul Naţional ,,Nicu Gane" Fălticeni.

[2] Mihai Costăchescu, *Documente Moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, Iași, Editura Viaţa Românească S.A., 1931, p. 16.

[3] Ion Peretz, *Curs de istoria dreptului român. Hrisoavele Domnești*, Bucureşti, Tipografia ,,Caragiale", Str. Șelari, 4, 1931, p. 306; Cristina Ciobotaru-Gogut, *Danii și ctitorii închinate Fecioarei Maria în timpul domniei lui Alexandru cel Bun*, în *AMM*, XXXIII, Iași, Editura Pim, 2012, p. 3.

[4] Nicolae Grigoraș, *Imunitățile și privilegiile fiscale în Moldova (de la întemeierea statului și până la mijlocul secolului al XVIII-lea)*, în *RdI*, tom 27, Nr. 1, 1974, p. 73.

[5] Gh. Ghibănescu, *Surse și Izvoare (Documente slavo-române)*, Iași, Tipografia ,,Dacia" Iliescu, Grosu & Comp, 1906, p. 1; Nicolae Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, 1968, p. 14. **** Ștefan cel Mare 1504-2004. Biserica. O lecție de istorie*, Putna, Editura Sfânta Mănăstire Putna, 2004, p. 64.

[6] Despre aceste ruine avem mărturii și în presă, unde B. Crăciun în ziarul ,,Steagul Roșu", descrie aceste ruine: „Călătorim pe valea largă a Siretului. Am trecut de Paşcani şi ne aflăm în localitatea Heci. De aici, şoseaua traversează prin luncă, pierzîndu-se în zare printre casele din Lespezi. Ne purtăm privirile pe linia orizontului şi identificăm prezenţa unui edificiu secular – mănăstirea Probota. Trecem printre ogoare înveşmîntate în alb, pătrundem în vatra satului cu acelaşi nume şi, înainte de a ajunge la obiectivul principal al drumeţiei noastre, zăbovim la două sute de metri mai la vale de mănăstire, în grădina unui om. Vedem un spectacol rar întîlnit: sub un mal de

https://biblioteca-digitala.ro

Ansamblul actual de la Probota reprezintă ctitoria voievodului Petru Rareș, care a transformat așezământul în necropolă domnească, fapt ce a implicat ample lucrări[7], terminate de către soția acestuia, Elena Rareș[8] (**Fig. 1-3**). Pe lângă daniile oferite de domnitori, amintim și daniile realizate de Elena-Ecaterina (fiica despotului sârb Ion Brancovici și soția domnitorului Petru Rareș), împreună cu hatmanul și pârcălabul Sucevei, Petru Vartic, care au dăruit un *Tetraevanghel* în anul 1548[9] și de către Pascalina[10]. Mănăstirea a avut la un moment dat și un schit care a fost ctitorit de către călugărul Efrem[11].

Mănăstirea a fost închinată de către Mitropolitul Dosoftei Patriarhiei de la Ierusalim, în anul 1673[12]. După acest eveniment a urmat o perioadă de declin iar după secularizarea averilor mănăstirești, biserica mănăstirii a căpătat statutul de biserică parohială pentru satul Probota. Tema analizată este complexă datorită importanței sale din punct de vedere arhitectural, istoric sau iconografic – atrăgând interesul unor experți precum: Nicolae Iorga, I. D Ștefănescu sau Voica Maria Pușcașu, care au valorificat informațiile în diverse lucrări de specialitate[13].

---

pământ, se găsesc ruinele unei biserici ridicată acum cinci veacuri" („Steagul Roșu", An XXIII, nr. 4648, din 18 ianuarie 1968, p. 3).

[7] Gheorghe Mândrescu, *Grigore Roșca. Contribuții privind participarea sa la realizarea programului de construcții din epoca domniilor lui Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu*, în *Acta MN*, XX, 1983, p. 529.

[8] Sorin Iftimi, *Doamnele și domnițele în istoria românilor. Curtea doamnei în Moldova și Țara Românească*, Brăila, Editura Istros, 2015, p. 17.

[9] Diana Maria Enașu, *Daniile și ctitoriile femeilor din familiile domnești în Moldova medievală. O încercare de tipologizare*, în „Buletinul Cercurilor Științifice Studențești" Arheologie – Istorie – Muzeologie, nr. 17-18, Alba Iulia, 2011-2012, p. 53-54.

[10] Ea a fost fiica logofatului Gheorghe, nepoata pârcolabului Toader și soția lui Luca Stroici, un mare logofăt (DIR, A, XVI/3, p. 266).

[11] Gh. Adamescu, *Dicționar istoric-geografic,* București, Editura „Cartea Românească" S.A., 1904, p. 1612.

[12] Petroniu Florea, *Teologie sistematică și istorie bisericească*, Zalău, Editura Episcopiei Sălajului „Credință și viață în Hristos", 2019, p. 54.

[13] În linii mari amintim: N. Ghika-Budești, G. Balș, *Mănăstirea Probota*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1909; Maria Magdalena Székely, *Un manifest de putere la mănăstirea Probota?*, în Ștefan S. Gorovei, Benoît Joudiou, Dumitru Nastate (editori), *De Potestate. Semne și expresii ale puterii în Evul Mediu românesc*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2005, p. 499-625; *** *Sfinții ocrotitori ai Moldovei canonizați în perioada 1992-2009*, Ediție îngrijită de Emilian Nica, Iași, Editura Doxologia, 2009, p. 10, 29 și 30; Marcel Tanasachi, *Dolhasca istorică. Contribuții la o monografie*, Iași, Editura Pim, 2012, pp. 253-320; Denis Căprăroiu, *Despre fantomatica Eftimia – „fiica lui Petru Rareș" – de la Mănăstirea Probota*, București, Editura Oscar Print, 2013; Petronel Zahariuc, *op. cit.,* p. 223-266; Voica Maria Pușcașu, *Mănăstirea Probota. Arheologie și Istorie*, Suceava, Editura Karl A. Romstofer, 2013.

https://biblioteca-digitala.ro

Presa reprezintă o sursă importantă de informare pentru oameni, în care se discută, analizează şi se pun în balanţă diferite opinii despre un anumit subiect. Pe de altă parte, aceasta reprezintă şi o veritabilă sursă de documentare pentru realizarea unor lucrări de specialitate, aşa cum se evidenţiază în analiza de faţă.

Acestea fiind spuse, Mănăstirea Probota a fost tratată ca subiect principal sau doar menţionată într-o gamă variată de ziare[14]. Prima menţiune identificată (până în prezent) este în revista „Albina Românească" din anul 1839[15]. Intervalul cercetat de noi se întinde pe o perioadă de 140 de ani, care se suprapune peste patru epoci: epoca modernă, interbelică, postbelică după instaurarea regimului comunist şi postdescembristă până la începutul anilor 2000. În această perioadă de timp, presa scrisă a fost una dintre principalele surse de informare până la apariţia şi dezvoltarea internetului la începutul anilor 2000, când în faţa mediului online. Diferenţele între epoci se evidenţiază şi în redactarea articolelor de presă, astfel în cele din perioada modernă şi interbelică se observă latura naţionalistă/patriotică a trecutului istoric, religioasă, în timp ce în perioada comunistă limbajul presei este unul tehnic.

Descoperiri arheologice

Descoperirile importante de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea au constat în descoperirea pietrei de mormânt a Doamnei Oltea şi mormântul acesteia. Piatra de mormânt a fost găsită de către Constantin Moisil – profesor la Tulcea la acea vreme[16] – aflat într-o vizita la Mănăstirea Probota. Acesta i-a trimis o scrisoare lui Nicolae Iorga, care a fost publicată în revista „Convorbiri Literare"[17], în anul 1904[18]. Iorga s-a deplasat în luna aceluiaşi an la Probota, unde a descifrat data morţii Doamnei Oltea, ca

---

[14] Printre acestea amintim: „Adevărul"; „Actualitatea"; „Albina"; „Agenda Zilei"; „Arhitectură"; „Ateneu"; „Cronica" „Opinia"; „Cuvîntul Literar"; „Epoca"; „Evenimentul Zilei"; „Evenimentul Sibian"; „Gazeta Transilvaniei"; „Fulgerul"; „Steagul Roşu"; „Scînteia"; „Glasul Bucovinei"; „Neamul Românesc"; „Renaşterea Bănăţeană"; „Telegraful"; „Zorii Noi", „Monitorul de Iaşi" „Agenda", „Agenda Zilei", „Almanah Tutristic", „Milcocul", „Observatorul Cultural" etc.

[15] „Albina Românească", An X, nr. 57, din 20 iulie 1839, p. 56.

[16] Octavian Luchian, *Reminiscenţe ale unei legende*, în *MemAntiq*, 1971, p. 541 nota de subsol 2; Călin Ionescu, *Constantin Moisil – Numismaticului*, în „Revista Bistriţei", IX, Iaşi, Editura „Glasul Bucovinei", 1995, pp. 319-328.

[17] „Convorbiri Literare", An XXXVIII, nr. 1-12, pp. 748-749.

[18] Octavian Luchian, *Profesorul Constantin Moisil, îndrumătorul*, în *BSNR*, Anii XLII-LXVI (1948-1972), p. 115-116. Despre descoperirea lui Constantin Mosil se menţionează şi într-un articol dedicat lui Octavian Luchian. Sorin Ignătescu, *Viaţa şi opera lui numismaticului Octavian Luchian între anii 1926-1945*, în *Latinitate, Romanitate, Românitate*, Igor Şarov, Sorin Domiţian, Gabriel Moisa, Ion Eremia, Igor Bercu (editori), Chişinău-Oradea, Editura Radio et Revelatio, 2023, p. 516.

https://biblioteca-digitala.ro

fiind 4 noiembrie 1465[19]. În anul 1907, profesorul Nicolae Iorga a descoperit mormântul acesteia. În același an, „Gazeta Transilvaniei" a menționat în rubrica „Ştirea Zilei" despre acest eveniment, având titlul „Mormântul mamei lui Ştefan cel Mare", următoarele: „*Mormântul mamei lui Stefan cel mare. Dl N. Iorga, profesor universitar, a descoperit la mănăstirea Probota, din judeţul Suceava, mormântul mamei lui Stefan cel mare, Maria Oltea. Casa bisericei a făcut o inscripţie comemorativă pe o piatră de marmoră, pe care o va pune cu mare solemnitate pe mormântul Măriei Oltea, în luna Maiu a anului viitor*[20]. Ziarul „Tribuna" a consemnat despre acest eveniment faptul că: *Dl. N. Iorga, profesor universitar, a descoperit la mănăstirea Probota, din judeţul Suceava, mormântul mamei lui Ştefan cel Mare, Maria Oltea. Casa bisericei a făcut o inscripţie comemorativă pe o piatră de marmoră, pe care o va pune cu mare solemnitate pe mormântul Măriei Oltea, în luna Maiu a anului viitor*"[21]. Informaţiile din ziarele citate anterior au redat eronat luna în care ar avea loc serbarea, aceasta fiind în luna august. După modul în care au fost poziţionate articolele în pagină deducem faptul că ele nu au primit atenția cuvenită.

Articolele de presă din perioada interbelică menționează descoperirea altor pietre cu inscripţii. De exemplu, ziarul „Universul" a dedicat un capitol acestora în care se descria starea lor: „*La mănăstirea Probota, în judeţul Suceava, sunt o mulţime de pietre de mormânt, cu felurite inscripţii. Mai toate şterse, tocite de paşii indiferenţi ai acelora care s-au perindat pe acolo. Pe una dintre aceste lespezi învechite de praful uitării se mai văd încă urme de scris. Printre rândurile chirilice stă însemnat: Acesta e mormântul roabei lui Dumnezeu Oltea, mama Io Ştefan în anul 6900 Noembrie 4". Data de pe piatră e anul strămutării în acel mormânt a rămăşiţelor Doamnei Oltea, În călugărie, Maria, despre care Ştefan Vodă pomeneşte în alt loc, ca răposată la 9 iulie 1466. Atâta a rămas din amintirea stăpânei de peste plaiurile Moldovei"*[22]. O altă ştire despre descoperirile făcute la mănăstire provin din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când ziarul „Viaţa" a notat despre pietrele care s-au păstrat sute de ani, printre ele numărându-se și piatra de mormânt a lui Petru Rareș, cu o dimensiune de 1,87 × 0,56 m, cu următoarea inscripție: „*Doamna*

---

[19] Radu Filipescu, *Oltea Doamna în opinia publică modernă şi contemporană*, în *AIIX*, XLI, 2004, p. 69. Tereza Sinigalia, *Relaţia dintre spaţiu şi decorul pictat al naosurilor unor biserici de secol al XV-XVI din Moldova,* în *RMI*, An LXXVI, 1-2, 2007, p. 42 nota de subsol 2; Denis Căprăroiu, *Despre fantomatica Eftimia – „fiica lui Petru Rareş de la Mănăstirea Probota*, în *Subiecte şi teme de cercetare doctorală sub îndrumarea profesorului Ioan Opriş*, ediţie îngrijită de Aurelia Duţu şi Narcis Ion, Bucureşti, Editura Oscar Print, 2013, p. 92, nota de subsol 4.

[20] „Gazeta Transilvaniei", An LXX, nr. 264, din 30 noiembrie 1907, p. 3.

[21] „Tribuna", An XI, nr. 194, din 28 noiembrie 1907, p. 4.

[22] „Universul", An LVI, nr. 274, din 6 octombrie 1939. p. 7.

https://biblioteca-digitala.ro

Ruxandra, fiica lui Io Petru Voevod înfrumuseţă groapa a fratelui ei, Ştefan Voevod, care s-a strămutat la veşnicele lăcaşuri în anul 1060 (1552) Sept 1"[23].

În perioada comunistă, ziarul „Scînteia Tineretului" aducea la cunoştinţă despre cercetările realizate de către arheologii Lia şi Adrian Bătrîna: „*La Probota, arheologii Lia şi Adrian Bătrîna au dat la iveală ruinele unor mănăstiri datînd din vremea lui Alexandru cel Bun şi respectiv Ştefan cel Mare, dovedind totodată că pictura exterioară era practicată în Moldova încă din prima jumătate a sec. al XV-lea*"[24] - săpături care, ulterior, au fost valorificate într-un articol denumit: „O primă ctitorie şi necropolă voievodală datorată lui Ştefan cel Mare: Mănăstirea Probota"[25].

Menţionăm de asemenea, şi descoperirile arheologice realizate în anii '90, în paralel cu procesul de restaurare al mănăstirii. Cea care a coordonat săpăturile arheologice a fost doamna Voica Maria Puşcaşu. În cadrul săpăturilor au fost descoperite 27 morminte, dintre care unul anonim, al unei adolescente, care se remarcă prin inventar: bijuterii, încălţăminte, îmbrăcăminte, porumbei realizaţi din aur, agrafă de prins părul sau rever de haină ţesută în fir cu aur. Aceste descoperiri au fost integrate în volumul *Mănăstirea Probota. Arheologie şi Istorie* realizat de către Voica Maria

---

[23] „Viaţa", An I, nr. 573, din 3 septembrie 1941, p. 2.

[24] „Scânteia Tineretului", An XXX, nr. 7949, din 11 decembrie 1974, p. 1.

[25] Despre aceste săpături vezi: Lia Bătrână, Adrian Bătrână, *O primă ctitorie şi necropolă voievodală datorată lui Ştefan cel Mare: Mănăstirea Probota*, în *SCIA*, XXIV", seria Artă plastică, 1977, p. 205-230; Articolul a fost menţionat ulterior în alte lucrări de specialitate, precum: Paul Henry, *Monumentele din Moldova de nord. De la origini până la sfârşitul secolului al XVI-lea. Contribuţii la studiul civilizaţiei moldave*, Traducere şi indici Constanţa Tănăsescu, Bucureşti, Editura Meridiane, 1984, p. 68, notă de subsol 5; Ion I. Solcanu, *Motivaţii etice şi ideologice ale Actului ctitoresc la Ştefan cel Mare*, în *AIIAI*, XXIV, tom 1, 1987, p. 138. Ion Solcanu, *Istoriografia arte ecleziastice din Moldova secolelor XIV-XVI. Arhitectură şi pictură interioară*, în „Analele Universităţii «Ştefan cel Mare» Suceava" Anul II, nr. 2, Suceava, Fundaţia Culturală a Bucovinei, 1996, p. 61; Dumitru Năstase, *Biserica din Bălineşti şi pictura ei exterioară*, în *SCIA*, Seria Artă plastică, tom 43, 1966, p. 14 şi notă de subsol 67; Tereza Sinigalia, Voica Maria Puşcaşu, *Observaţii asupra unor detalii iconografice din pictura naosului bisericii mănăstirii Probota*, în *SCIA*, seria Artă plastică, tom 43, 1966, p. 60 notă de subsol 6; Andrei Eşanu, Valentina Eşanu, *Epoca lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, Editura Institutului Cultural Român, 2004, p. 28 nota de subsol 35 şi 41 nota de subsol 81; Maria Magdalena Székely, *Necropole domneşti din Moldova – locuri de memorie*, în Petronel Zahariuc, Laurenţiu Rădvan, Liviu Pilat (editori) *Istoria ca pasiune. Studii oferite profesorului Alexandru – Florin Platon la împlinirea a 65 de ani*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2012, p. 190 notă 9; Paraschiva Victoria – Batariuc, *Obervaţii privind tehnica de obţinere a ceramicii decorative de faţadă din Moldova medievală*, în *ArhMold*, XXVIII, 2005, p. 190 notă de subsol 12.

https://biblioteca-digitala.ro

Puşcaşu[26]. Ziarul „Evenimentul Zilei" din aprilie 1995 nota despre aceste descoperiri faptul că: „*La Mînăstirea Probota din judeţul Suceava, ctitorie a lui Petru Rareş, săpăturile arheologice efectuate sub egida Direcţiei Monumentelor Istorice, au dus la descoperirea unui mormînt anonim. Mormîntul aparţine unei adolescente în vîrstă de circa 14 ani şi este vechi de cîteva sute de ani. De o deosebită valoare arheologică, mormîntul, deşi nu are criptă şi nici zid, adăpostea o adevărată comoară. Probabil că anonimatul l-a salvat, de-a lungul secolelor, de jefuitori. În mormînt au fost descoperiţi 2 porumbei lucraţi în filigran de aur, un rever de haină ţesut în fir de aur, precum şi alte podoabe din aur: 24 de nasturi, o pereche de cercei, un inel, o broşă de aur lucrată pe ambele părţi şi o agrafa pentru prins părul. După primele estimări, se pare că obiectele găsite sînt deosebit de preţioase*"[27]. Această descoperire este menţionată şi în ziarul „Cuvântul libertăţii" la secţiunea „Ultrascurte": „*La Mînăstirea Probota (judeţul Suceava), ctitorie a lui Petru Rareş, s-a descoperit un mormînt anonim, vechi de cîteva sute de ani, aparţinînd unei adolescente. De o deosebită valoare arheologică, mormîntul adăpostea o veritabilă comoară: doi porumbei lucraţi în filigran de aur, un rever de haină ţesut în fir de aur, precum şi alte podoabe din aur: 24 de nasturi, o pereche de cercei, un inel, o broşă lucrată pe ambele părţi şi o agrafă de prins părul*"[28].

În numărul din 17 octombrie 1995 al ziarului „Monitorul de Iaşi", Natalia Neguţ, în articolul despre numirea doamnei Voica Maria Puşcaşu la conducerea Direcţiei Monumentelor Istorice, menţiona şi despre săpăturile de la Probota: „*La Ministerul Culturii, în funcţia de director general al Direcţiei monumentelor istorice, a fost numită, prin concurs, Voica Maria Puşcaşu, doctor în istorie. Specializată în arheologie, ea a efectuat numeroase lucrări de cercetare, printre care cele de la Mănăstirea Strehaia, Cetatea Făgăraşului, Mănăstirea Probota, în a cărei biserică a redescoperit raclele domneşti ale lui Petru Rareş şi familiei sale. În noua sa funcţie, Voica Maria Puşcasu consideră că finalizarea proiectului Legii patrimoniului cultural naţional este o prioritate a Direcţiei. De asemenea, la Direcţia relaţii culturale internaţionale, din cadrul aceluiaşi minister a fost numită, în funcţia de director general, Doina Tănase,*

---

[26] Pentru mai multe detalii despre descoperirile arheologice de la Mănăstirea Probota, vezi: Paraschiva-Victoria Batariuc, *Decorul ceramic al monumentelor din Moldova medievală (secolele XIV-XVII)*, în *SCIA*, seria Artă plastică, tom 42, 1995, p. 5, 10-11, 13 şi 15 nota de subsol 145; Voica Maria Puşcaşu, *Mănăstirea Probota. Arheologie şi Istorie*, Suceava, Editura Karl A. Romstorfer, 2013; Constantin Aparaschivei, *Investigarea şi restaurarea unui obiect de cult din ceramică descoperit la Mănăstirea Probota*, în „Anuarul Muzeului Bucovinei", Suceava, Editura Universităţii „Ştefan cel Mare" din Suceava, 2013, p. 205-218; Elena Mihaela Marţineac, *Restaurarea unui anteriu de secol XVI*, în „Anuarul Muzeului Bucovinei", Suceava, Editura Universităţii „Ştefan cel Mare" din Suceava, 2016, p. 255-261.

[27] „Monitorul de Iaşi", An V, nr. 248, din 17 octombrie 1995, p. 1.

[28] „Cuvântul Libertăţii" An VII, nr. 1512, din 17 octombrie 1995, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

care a lucrat anterior la Primăria Capitalei, Direcţia cultură, învătămînt şi sănătate"[29]. Acestor descoperiri li se adaugă şi fragmente ceramice din perioada neolitică, dar nu se ştie cultura din care fac parte[30].

Deşi secţiunea alocată subiectului de faţă ocupă un spaţiu mic în ziarele respective, cele trei publicaţii evidenţiază importanţa descoperirilor. Primul ziar pune accent mai mult pe „comoara arheologică", pe valoarea obiectelor şi menţionează instituţia sub egida căreia s-au realizat săpăturile. Cea de-a doua publicaţie rezumă concis şi prezintă obiectele descoperite, punând accent pe cuvintele cheie din articol pentru a atrage atenţia cititorilor. Ceea de-a treia sursă amintită de noi, oferă puţine informaţii despre cercetările de la Probota, amintind doar despre redescoperirea raclelor domneşti aparţinând domnului Petru Rareş. Informaţia pune accent pe numirea doamnei Voicu Maria Puşcaşu prin concurs la Direcţia Monumentelor Istorice şi activitatea acesteia până la publicarea articolului de presă.

Serbări la mănăstire

După ce Nicolae Iorga a descoperit mormântul Doamnei Oltea, în anul 1908 s-a organizat o mare serbare la Mănăstirea Probota, în care s-a aşezat o piatra comemorativă la mormântul acesteia [31]. Evenimentul a fost popularizat

---

[29] „Evenimentul Zilei", An V, nr. 1150, din 5 aprilie 1996, p. 1.

[30] Gh I. Cantacuzino, *Cercetările arheologice de la Mănăstirea Probota – zona de vest a incintei (1994)*, în *RMI*, 1997, p. 25. Găsire acestor fragmente ceramice nu o considerăm întâmplătoare deoarece zona este cunoscută în literatura de specialitate, da şi în presă, ca fiind una bogată în material arheologic. Pentru mai multe detalii despre acest subiect vezi: Vasile Ciurea, *Preistoria*. *Viaţa Omului Primitiv în vechiul ţinut al Sucevei (Baia de astăzi*), în „Revista Natura", nr. 6-7 din 15 iunie 1931; Dumitru Berciu, *Repertoriu Arheologic de staţiuni şi descoperiri în România. Materiale pentru sau dicţionar de geografie istorică. II. Neoliticul – epoca pietrei lustruite*, în *RA*, Bucureşti, 1942, p. 55; „Zori Noi", An XXV, nr. 7711, din 6 octombrie 1972, p. 3; Victor Spinei, *Descoperiri de topoare din silex în Moldova*, în *MemAntiq*, 1971, p. 86, 102, 139; Nicolae Ursulescu, *Contribuţii la cunoaşterea evoluţiei şi poziţiei cronologice a Culturii Starčevo-Criş pe teritoriul Moldovei*, în „Anuarul Muzeului Judeţean", Suceava, Editura Muzeului Judeţean Suceava, 1983, p. 289, 291, 317, 338, 381, planşa 40. 1-11; Sorin Ignătescu, *Un schimb de scrisori dintre Dumitru Berciu şi Vasile Ciurea cu privire la toporul de aramă de la Probota*, în Constantin Augustus Bărbulescu, Costin Croituru, Ovidiu Vasile (editori) *Miscellanea Historica et Archaeologica in Memoriam Dumitru Berciu*, Brăila, Râmnicu Vâlcea, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", 2020, p. 59-67; Ion Mareş, *Un pumnal din epoca timpurie a bronzului descoperit la Probota (com. Dolhasca, jud Suceava)*, în „Anuarul Muzeului Naţional al Bucovinei" XLVIII, Suceava, Editura „Ştefan cel Mare" din Suceava, 2021, p. 21-29; Irina Rusu, Sorin Ignătescu, *Câteva reprezentări antropomorfe de pe teritoriul judeţului interbelic Baia*, în *MemAntiq*, XXXIX, 2023, p. 51, 52, 56, 57, 65, fig 1.1;

[31] Inscripţia a fost realizată de către Nicolae Iorga la îndemnul lui Spiru C. Haret. *** *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România.*

https://biblioteca-digitala.ro

de mai multe ori în cele aproximativ opt luni de când Iorga a descoperit mormântul și până la data în care a avut loc serbarea, fapt ce demonstrează importanța evenimentului. De exemplu, în anul 1907, „Telegraful Român" anunța descoperirea făcută de către Nicolae Iorga a pietrei de mormânt a Doamnei Oltea și că anul următor se va organiza o serbare în luna mai (care, de fapt, s-a desfășurat în luna august) și că vor participa numeroase personalități[32]. Cu o lună înainte, ziarul „Evenimentul" menționa despre această festivitate faptul că: „*La sfîrșitul acestei luni, va avea loc la mănăstirea Probota punerea pietrei fundamentale a unui măreț monument pe locul unde a fost înmormîntată Doamna Oltea mama marelui Ștefan voevodul Moldovi*."[33] „O ceremonie pioasă. Așezarea în mănăstirea Probota a pietrei mormîntale a d-nei Oltea" era un titlul din ziarul „Dimineața" cu o săptămână înainte de a avea loc serbarea în care se specifica faptul că: „*Ministerul Cultelor și Instrucțiuniei aduce la cunoștința publicului că va avea loc o serbare, la fosta mînăstire Probota (Suceava), în ziua de Duminică 31 August a. c., cu prilejul strămutarei și așezărei în lăuntrul bisericei a pietrei mormîntale a doamnei Oltea, mama lui Ștefan cel Mare* – și că această *serbare, menită a încheia seria marilor serbări orînduite în vara anului 1904 întru pomenirea a patru sute de ani de la moartea marelui erou, dar, din împrejurări neprevăzute, neîndeplinită pînă acum, se va ține, în prezența d-lui Sp(iru) Haret, ministru al Cultelor și Instrucțiunei Publice, a autorităților bisericești, școlare și administrative din județul Suceava, a invitaților din Capitală, a tinerimei școlare: din părțile mărginașe și a poporului adunat cu acest prilej acolo*"[34].

Cu cinci zile înainte de eveniment, publicația „Tribuna" consemna faptul că: „*Așezarea în mănăstirea Probota a pietrei mormântale a doamnei Oltea. Ministerul Cultelor și Instrucțiunei aduce la cunoștința, publicului că va avea loc o serbare, la fosta mănăstire Probota (Suceava), în ziua de Duminică 31 August a c., din prilejul strămutării și așezării în lăuntrul bisericei a pietrei mormântale a doamnei Oltea, mama lui Ștefan cel Mare*"[35]. Un alt exemplu preceda evenimentul când în ziarul „Opinia" se menționa despre faptul că va avea loc o festivitate importantă la mănăstire: „*Mîine Duminică 31 August, – după cum am anunțat – are loc la schitul Probota, lîngă Dolhasca, o mare solemnitatea, aceia a punerei petrei fundamentale a unui monument pe locul unde a fost descoperit mormîntul Măriei Oltea, mama marelui și nemuritorului domn al Moldovei Ștefan cel Mare. Ziua de mîine e o zi mare, o zi solemnă, pentru că ea*

Așezămintele monahale în Marcu Petcu, Nicolae Lihănceanu, Adrian Pintilie, Ramona-Anca Crețu (editori), București, Putna, Editura Bibliotecii Naționale a României, Editura Mitropolit Iacob Putneanul, 2011, p. 578.

[32] „Gazeta Transilvaniei", An LXX, nr. 264, din 30 noiembrie 1907, p. 3.

[33] „Evenimentul" An XVI, nr. 181, din 24 august 1908, p. 155.

[34] „Dimineața", An V, nr. 1623, din 24 august 1908, p. 2.

[35] „Tribuna", An XII, nr. 189, din 26 august 1908, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

reîmprostează amintirea despre aceia ce a fost mama celui mai mare și mai viteaz voevod al Țării Moldovenești și soția lui Bogdan Vodă" – în continuare sunt amintiți domnitorii Bogdan al II-lea, Ștefan cel Mare și Doamna Oltea[36].

Tot cu o zi înainte de eveniment se pornise din București spre Probota, ministrul Cultelor și Instrucțiunilor Publice, Spiru Haret, alături de D. A. Teodoru (secretar general al Ministerului Instrucțiunei) și P. Gârboviceanu (care se ocupa de administrația Casei Bisericii) și alți funcționari[37]. Acest lucru este surprins și în ziarul „Tribuna": „*D-nul Haret la serbarea mănăstirii Probota. Cu trenul de sâmbătă seara d-nul Sp. Haret, ministrul Cultelor și Instrucțiunei Publice a plecat în Moldova, pentru a asista la solemnitatea de la mănăstirea Probota din jud Neamțu* [Suceava]. *Odată cu d-nul ministru secretar a mai plecat d-nul D. A. Teodoru, secretar general al Ministerului Instrucțiunii, P. Gârboviceanu, administratorul casei bisericilor și alți înalți funcționari ai ministerului cultelor*"[38].

La o zi după serbare, ziarul „Opinia" nota despre cele petrecute la Probota următoarele: „*După cum am anunțat eri a avut loc la mănăstirea Probota, în apropiere de Dolhasca, solemnitatea punerei petrei comemorative pe mormîntul doamnei Maria Oltea, mama marelui și nemuritorului domnitor al Moldovei Ștefan cel Mare. La această solemnitate a luat parte, pe lîngă d. Haret, ministru Instrucțiunei Publice și d. Ghițescu prefect de Suceava, mai mulți domni deputați, toate școlile de prin împrejurimi cu institutorii și institutoarele lor, gimnaziul „Doinei" din Fălticeni, muzica militară a Regimentului 16 Suceava și toate autoritățile comunale de prin împrejurimi. După terminarea serviciului divin care a fost oficiat de către P. S. Protoiereul judeţului asistat de către preoții din comunele învecinate a avut loc masa, la care au luat parte invitații oficiali. În timpul mesei, muzica militară a distrat publicul asistent cu horele și sîrbele cele mai frumoase, țăranii din Probota și împrejurimi jucau hora mare. În definitiv a fost o veselie generală. După amiază s-a desfășurat cu multă solemnitate, producția corurilor. Întâi s-a cîntat imnul Regal, după care a vorbit d. Ioan Luchian, învățătorul Probotei; d-sa a arătat scopul serbărei și însemnătatea zilei, care e o zi însemnată pentru țară și neam. Apoi au urmat pe rînd toate corurile, din care s-a remarcat corul comunei Dolhasca, dirijat de d. Ionescu. Și acesta la rîndul său a dovedit mult talent și sîrguința depusă nu i-a rămas în deșert, căci mulțumirea morală a fost generală de partea d-sale. Apoi s-a recitat versuri de cătră elevi și eleve. Serbarea s-a terminat prin două discursuri foarte pompoase. Întăiul a vorbit d. Ștefănescu deputat al colegiului doilea de Suceava. D sa n-a vorbit nici de scopul serbărei nici de însemnătatea zilei, ci pe cît a putut a adus laude d-lui Spiru Haret. Al doilea a vorbit d. ministru Haret, care la rîndul său a căutat, fără să mulțumească celor ce și-au dat*

---

[36] „Opinia", An V, nr. 523, din 31 august 1908, p. 2.
[37] „Viitorul" An II, nr. 292, din 1 septembrie 1908, p. 2.
[38] „Tribuna", An XII, nr. 194, din 2 septembrie, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

osteneala pentru ca serbarea să aibă o reuşită cît să poate de bună, să aprobe laudele aduse de d. Ştefănescu, mai prelungind agonia acelor ce căutau poate să se mai repauzeze. Muzica militară cînta Deşteaptă-te Romîne şi toţi se retrag, lăsînd în liniştea lui, acel lăcaş sfînt. - nota publicaţia „Opinia" din anul 1908[39]. La serbare, a fost invitat şi Mitropolitul Moldovei, Partenie, pentru realiza un parastas şi a oficializa slujba[40], acesta onorând invitaţia[41]. În articolul dedicat acestei serbări din „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice" nu se specifică participarea mitropolitului, ci doar prezenţa soborului de preoţi în frunte cu protoierul judeţului[42]. Acelaşi lucru îl întâlnim şi în ziarul „Neamul Românesc" în care se afirmă că slujba a fost realizată de către un sobor de preoţi, în frunte cu protoiereul Chirilescu[43].

Următoarea zi, deci la două zile după acest eveniment, „Gazeta Transilvaniei" nota despre acesta faptul că: *„Aşezarea pietrei mormântale a Domniţei Oltea. Alaltăieri, Duminică, s-a făcut la mănăstirea Probota (Suceava) aşezarea în biserică a pietrei mormântale a Domniţei Oltea, mama lui Ştefan cel Mare. La solemnitate a luat parte şi d-l Spiru Haret, ministrul Cultelor şi Instrucţiunei. După oficiarea parastasului d-l inginer Lăpădatu, secretarul Comisiunei Monumentelor Istorice, a ţinut o cuvântare despre «Religia creştină». Dl. ministru Haret a răspuns că neamul românesc datorează recunoştinţă Domniţei Olteia, care a dat ţârei un fiu ca Ştefan cel Mare. Dl Ionescu, revizor şcolar, a ţinut o cuvântare în curtea mănăstirei despre Ştefan Vodă şi Domniţa Olteia. Dl ministru a arătat însemnătatea zilei şi a sfătuit pe cei de faţă la credinţă în Dumnezeu pentru mărirea patriei. După aceea a avut loc o serbare şcolară"*[44]. La trei zile după serbare, în articolul din „Gazeta Transilvaniei", se pune accent din nou pe notabilitatea lui Spiru Haret evidenţiată şi prin susţinerea discursului despre Doamna Oltea şi despre personalitatea domnitorului Ştefan cel Mare[45]. Constantin Moisil menţionează despre implicarea lui Spiru Haret în serbarea de la Probota în revista „Amicul Tinerimii", într-un articol despre Oltea Doamna[46]. La trei ani de la serbare (1911) a fost realizat un volum omagial la împlinirea vârstei de 60 de ani a lui Spiru Haret, în care un articol este dedicat serbării de la Probota. Acest articol scris de către George T. Ionescu menţionează despre serbare, evidenţiind

[39] „Opinia", An V, nr. 524, din 2 septembrie 1908, p. 2.
[40] „Opinia", An V, nr. 515, din 22 august 1908, p. 15.
[41] „Universul", An XXVI, nr. 210, din 23 august 1908, p. 3.
[42] Alexandru Lepădatu, *Serbarea de la mănăstirea Probota*, în *BCMI*, 1908, p. 135.
[43] „Neamul Românesc", An III, nr. 109, din august-decembrie 1908, p. 1727.
[44] „Gazeta Transilvaniei", An LXXI, nr. 193, din 3 septembrie 1908, p. 2.
[45] „Gazeta Transilvaniei", An LXXI, nr. 194, din 4 septembrie 1908, p. 3.
[46] „Amicul Tinerimei", An VI, nr. 4, din 1908-1909, p. 78.

https://biblioteca-digitala.ro

activitatea lui Spiru Haret[47]. 60 de ani mai târziu, istoricul Constantin Dinu amintește de serbarea de la Probota, precum și de implicațiile lui Spiru Haret[48].

O rememorare a evenimentului o regăsim în anul 1933, în ziarul „Universul", într-un articol intitulat „Spiru C. Haret, un mare naționalist" scris de P. Gârboviceanu: „*În 31 August 1908 s-a făcut frumoasa serbare de la mănăstirea Probota, ctitoria lui P. Rareș și în care e înmormântat cu soția sa, Elena. Aci a fost asezată și piatra mormântalâ a Doamnei Oltea, mama lui Ștefan cel Mare, c-o inscripție întocmită de d. N. Iorga. Rar am văzut în viață o serbare mai frumoasă și mai însuflețită. Mii și mii de oameni veniseră din toate părțile județului, cu școlile și cu școlari. Coborîseră și urmașii plăeșilor lui Ștefan cel Mare, tineri și bătrâni, din părțile muntoase cele mai îndepărtate. Au vorbit în biserică un istoric, secretarul Comisiunii Monumentelor Istorice și Sp. Haret. El și-a terminat cuvântarea astfel: „Să preamărim în fața acestui dumnezeesc altar pe femeia care a dat neamului nostru pe cel mai mare fiu al său și să ne închinăm în fața mormântului său. Acesta ie rostul serbării noastre de astăzi. Și sunt fericit că ea se face în apropiere de Baia și de Răsboeni, în mijlocul urmașilor direcți ai acelor ce au i-au câștigat una din cele mai strălucite isbânzi și au pătimit una din cele mai glorioase înfrângeri. Și mă bucur că acest prețios mormânt se găsește aici unde amintirea faptelor vitejești ale lui Ștefan cel Mare trăește mai mult decât în orice altă parte a țării și unde, deci, de acuma înainte va trăi tot așa de mult amintirea scumpă a mamei sale". Și a continuat serbarea până seara cu cântece și jocuri și cu mare veselie în mijlocul unei populații din cele mai sănătoase din câte am văzut. Spiru Haret era transfigurat de emoție și supra mulțumit. Și la masă, cu cuvinte tremurânde a spus că suntem datori să întrebuințăm toate mijloacele pentru formarea conștiinței naționale, pentru dezvoltarea sentimentelor de recunoștință și de venerație pentru acei cari ne-au păstrat țara graiul și legea*[49].

Alte ziare în care regăsim informații despre acest eveniment sunt: „Evenimentul"[50], „Voința Națională"[51], „Adevĕrul"[52], „Viitorul" din 23 august[53] și numărul din septembrie[54], în „Semănătorul" la un an distanță[55].

---

[47] George T. Ionescu, *Serbarea de la Probota*, în „Lui Spiru C. Haret. Ale tale dintre alte tale" la împlinirea celor șaisezeci ani", București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1911, p. 942-948.
[48] Constantin Dinu, *Spiru C. Haret 1851-1912*, în *SAI*, XXXII, 1976, p. 63.
[49] „Universul", An LV, nr. 36, din 11 octombrie 1933, p. 3.
[50] „Evenimentul" An XVI, nr. 228, din 12 octombrie 1908, p. 2.
[51] „Voința Națională", An XXV, nr. 6959, din 23 august 1908, p. 11.
[52] „Adevĕrul", An XXI, nr. 6827, din 3 septembrie 1908, p. 3.
[53] „Viitorul", An II, nr. 283, din 23 august 1908, p. 3. Publicația a plasat greșit locația mănăstirii, aceasta fiind în județul Suceava (după Marea Unite din anul 1918 se va numi Baia) și nu Neamț.
[54] „Viitorul", An II, nr. 292, din 1 septembrie 1908, p. 2.
[55] „Semănătorul", An VIII, nr. 43, din 25 octombrie 1909, p. 866.

https://biblioteca-digitala.ro

Serbarea de la Probota mai este amintită şi în ziarul „Voinţa Naţională”, la secţiunea „Litere şi Arte”, unde este prezentat cuprinsul numărului din „Buletinul Comisiunii «Monumentelor istorice», no. 3 (Iulie-Septemvrie)[56]. Acelaşi cuprins este şi în suplimentul ziarului „Albina” care anunţă apariţia noului număr din „Buletinului Monumentelor Istorice”[57]. La un an de la moartea lui Spiru Haret, ziarul „Viitorul”[58] prezintă desfăşurarea parastasului[59]. După săvârşirea serviciului religios[60], fostul administrator al Casei Bisericii a ţinut o cuvântare despre activitatea acestuia, care a „*organizat şi reglementat serbările naţionale dela 24 Ianuarie şi 10 Maiu; serbările .pentru Ştefan cel Mare în 1904 în Bucureşti şi la Borzeşti; serbările dela Probota pentru Doamna Oltea, mama lui Ştefan cel Mare*[61]”.

Informaţii despre serbare regăsim şi în istoriografie, la autori precum: N. Ghika-Budeşti, G. Balş *Mănăstirea Probota*[62]; Alexandru Lepădatu *Serbarea de la mănăstirea Probota*” [63]; Iuliu Şerban *Sumarele periodicilor dedicate monumentelor istorice (1908-2008)*[64] sau *Operele lui Spiru Haret*[65].

Ulterior serbării din 1908 au mai avut loc la mănăstire şi alte evenimente de-a lungul timpului. Astfel, în anul 1909, la secţiunea „Informaţiuni” din ziarul „Fulgerul” se anunţa informaţia: „*comitetului cercului studenţesc Suceava s-a întrunit vineri sara în localul centrului şi a discutat asupra serbărilor. S-a hotărât să se ţie serbări în judeţul Suceava, după Paşti, la mănăstirea Probota şi în orăşelul Lespezi*”[66]. Un an mai târziu, în 1910, studenţii „*cercului Sucevean, s-a hotărât ca la începutul lunei Mai, să se ţie mai multe serbări de propagandă cooperatistă. În acest scop se va ţine o şezătoare populară la mănăstirea Probota şi una în Lespezi*”[67]. O altă serbare a avut loc în

---

[56] „Voinţa Naţională”, An II, nr. 346, din 25 octombrie/7 noiembrie 1908, p. 3.
[57] „Albina”, An XII, nr. 52, din 7 septembrie 1908-1909, p. 368.
[58] Articolul de presă se intitulează: „Un an de la moartea lui Sp. Haret. Parastasul de la biserica Sf. Nicolae Tabacu - Cuvântarea dl-lui P. Gîrboviceanu. – Asistenţa. – Coroanele şi jerbele de flori. – Pelerinagiul la mormînt”.
[59] Despre parastas se menţionează pe scurt într-un număr anterior, în care se descrie actualul cuprins al articolului. „Viitorul”, An VII, nr. 2103, din 15 decembrie 1913, p. 3.
[60] La serviciul religios au fost realizat de către preoţii Lăcureanu (de la biserica „Sf. Nicolae” Tabacu), Ilie Teodorescu (biserica Amza) şi preotul de la biserica Sfinţii Voievozi. Au mai participat şi P.S.S. Episcopul Dunării de Jos Nifon, preotul Balamace, preotul econom dr. C. Popescu, d. Popescu-Pasăre maestru în muzică.
[61] „Viitorul”, An VII, nr. 2107, din 19 decembrie 1913, p. 2.
[62] N. Ghika-Budeşti, G. Balş, *op. cit.*, p. 59-60.
[63] Alexandru Lepădatu, *op. cit.,* pp. 135-189.
[64] Iuliu Şerban, *Sumarele periodicilor dedicate monumentelor istorice (1908-2008). (BCMI, BMM, BMI, RMM-MIA, RMI)*, în *RMI*, LXXVIII, nr. 1-2/2009, p. 137.
[65] *** *Operele lui Spiru Haret*, Ediţie îngrijită şi note de Constantin Schifirneţ, Volumul XI Scrisori, Bucureşti, Editura Comunicare.ro, 2020, p. 312.
[66] „Fulgerul”, An II, nr. 23, din 5 aprilie 1910, p. 2.
[67] „Mişcarea”, An II, nr. 75, din 4 aprilie 1910, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

perioada comunistă, în anul 1975, când elevii de la Liceul M. Eminescu din Iaşi au sosit la mănăstire. Aceştia au recitat versuri şi cântece pentru Doamna Oltea dar şi pentru „*eroismul femeii române, al mamelor, bunicilor, surorilor noastre*" – după cum ne povesteşte elevul Fochi Cristian-George[68], aceste manifestări făcând, fără doar şi poate, parte din propagandă comunistă, fiind în contrast cu cea din anul 1908, care punea accentul pe latura naţională.

Se observă faptul că, la început, informaţiile despre serbare sunt foarte vagi, posibil din cauza lipsei detaliilor despre modul de desfăşurare a acesteia, lucrurile schimbându-se odată cu apropierea datei evenimentului. Astfel, cu o lună înainte, se cunoştea ziua în care va avea loc – 31 august, care a fost anunţată şi de Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, după cum am văzut în „Tribună". Dacă o parte din publicaţii au ales să se rezume în a prezenta informaţii strict legate de data stabilită şi de personalităţile care vor participa, am putut observa faptul că altele s-au focalizat şi pe partea de istorie, legând subiectul de personalitatea voievodului Ştefan cel Mare. Acest lucru îl putem observa în titlul ziarul „Dimineaţa" care are un caracter istorico-religios, titlul fiind unul sugestiv, menit să atragă atenţia oamenilor.

Din informaţiile articolelor de presă anterioare se evidenţiază faptul că serbarea reprezintă punctul central, iar temele principale care se regăsesc în acestea sunt: amintirea personalităţii voievodului Ştefan cel Mare, muzica militară a Regimentului 16 Suceava; imnul regal, prezenţa corurilor de copii, punerea accentului pe trecutul istoric, voie bună după terminarea serbării, prezenţa oficialităţilor administrative de rang înalt, în special a lui Spiru Haret, precum şi a discursului acestuia.

Aşa cum am afirmat anterior tema centrală este sărbătoarea, dar există o diferenţă în modul în care ziarele evidenţiază acest fapt. Astfel, ziarul „Opinia" ne prezintă o descriere amplă, iar în „Universul" din 11 octombrie, se pune accent pe naţionalism/patriotism. Latura naţionalistă ne duce cu gândul la trecutul istoric al Moldovei, care, în timpul voievodului Ştefan cel Mare, a atins apogeul politic şi militar.

Astfel, putem distinge cinci mari direcţii legate de prezentarea serbării:

- religioasă, prin slujba care a fost organizată şi unde au participat un sobor important de preoţi, în frunte cu protoiereul judeţului şi cu Mitropolitul Moldovei;

- politico-culturală, prin prezenţa oficialităţilor locale şi cele de rang ministerial şi ţinerea discursurilor – Spiru Haret fiind personajul principal;

- naţională, prin punerea accentului pe trecutul istoric, rememorând personalitatea mamei lui Ştefan cel Mare, Doamna Oltea, dar şi a domnitorului;

- educaţională prin prezenţa elevilor şi a profesorilor care au susţinut discursuri;

---

[68] „Flacăra" An XXIV, nr. 15, din 19 aprilie 1975, p. 9.

https://biblioteca-digitala.ro

- receptarea prin rememorarea în timp a serbării punând din nou accent pe partea istorică şi pe rolul lui Spiru Haret.

Fondurile pentru restaurarea mănăstirii

Fondurile pentru restaurarea mănăstirii au provenit de-a lungul timpului din diverse surse. O parte au fost alocate din partea statului prin instituţiile subordonate acestuia, o altă parte a provenit sub formă de donaţii atât din partea oamenilor, cât şi din partea unor state precum Franţa (Ministerul pentru Cultură) şi Japonia, prin programul de finanţare „Japan Trust Fund for World Heritage".

În ordine cronologică, în discursul său de la Universitatea din Cernăuţi din anul 1932, istoricul Ion Nistor aminteşte restaurarea bisericilor de către Alexandru cel Bun la îndemnul Mitropolitului Iosif[69].

Ziarul „Adevĕrul"[70] din 1913 menţionează despre şedinţa consiliului superior bisericesc unde, în ziua a cincea, preotul Stupcanu a propus să se intervină pentru refacerea bisericii din cadrul mănăstirii[71]. Comisiunea Monumentelor Istorice în 1928 alocă suma de 1.150.000 de lei pentru refacerea monumentelor, din care, 400.000 de lei au fost acordate Mănăstirii Probota[72]. Ziarul „Opinia" nota în anul 1931 faptul că: *Comisiunea monumentelor istorice a hotărât ca în cursul acestei veri să repare Biserica principală de la Mănăstirea Neamţ; biserica din Probota (Baia) şi biserica Sf. Neculai Domnesc din Hârlău*[73].

Într-un număr din ziarul „Unirea", Nicolae Iorga – Preşedinte al Consiliului de Miniştri de atunci – propunea rectoratelor ca mănăstirile care erau dezafectate să fie trecute în administrarea universităţilor cu scopul de a fi reparate şi folosite de studenţi ca locuri de studiu şi odihnă. Printre aceste edificii se număra şi Mănăstirea Probota: *„L-a avut d. Nicolae Iorga într-o adresă recentă face cunoscut rectoratelor celor patru universităţi din ţară că s-a luat dispoziţia ca localurile mănăstirilor desafectate sau ruinate să fie date în seama universităţilor spre a le repara, cu ajutorul studenţilor, pentru ca să poată fi folosite de aceştia ca lăcaşuri de odihnă şi studiu. În prevederile acelei dispoziţii intră mănăstirile: Crasna, Plumbuita, Pângăraţi, Probota, Slatina, Hlincea şi încă vre-o câteva. Fără îndoială gândul premierului e dintre cele mai fericite. Păcat să se părăginească, fără nădejdea de-a deveni vreodată centre de*

---

[69] La data de 30 octombrie 1932, a avut loc discursul comemorativ al istoricului, intitulându-se: *Locul lui Alexandru cel Bun în istoria civilizaţiei creştine*, în „Glasul Bucovinei", an XV, nr. 3919, din 3 noiembrie 1932, p. 2.

[70] Aşa se nota denumirea ziarului în momentul respectiv.

[71] „Adevĕrul", An XXVI, nr. 8472, din 1 mai 1913, p. 2.

[72] „Opinia", An II, nr. 6307, din mai 1928, p. 2.

[73] „Opinia", An XXVII, nr. 7228, din iunie 1931, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

lumină bisericească, atâtea lăcaşuri scumpe, ridicate de ctitori cucernici, însufleţiţi de idei generoase"[74].

Un alt preot care s-a implicat în strângerea de fonduri a fost Gheorghe Tuleaşcă[75] care „*prin intervenţiile sale neobosite şi prin marea sa perseverenţă, a obţinut de la Comisiunea Monumentelor Istorice acea restaurare parţială, care a dat la iveală lucruri atât de minunate. Dintre atâţi preoţi şi călugări cari s-au perindat în ultimul timp pe la acest sfânt lăcaş, singur părintele Tuleaşcă şi-a dat seama de valoarea mănăstiri Probota*" - nota Seraiu L. Ştefănescu în ziarul „România", din 30 mai 1939[76].

Şi în perioada comunistă s-au realizat lucrări de consolidare a edificiului religios, lucrări descrise de presa vremii. Astfel, ziarul local „Zorii Noi" (jud. Suceava) din 1976, în articolul intitulat „Pe şantierele restauratorilor" descrie procesul de renovare. „*În judeţul nostru continuă lucrările de restaurare, consolidare şi punere în valoare a unora dintre monumentele istorice şi de artă care, an de an, sînt vizitate de un număr tot mai mare de turişti din ţară şi străinătate. La Cetatea de Scaun de la Suceava – unde procesul de restaurare va lua, în etapa viitoare, proporţii – se lucrează acum la sălile palatului domnesc din curtea interioară. Operaţii de consolidare se efectuează la mănăstirea fortificată Zamca; „renaşte" casa domnească de la Probota, după ce a fost recepţionată cea de la Slatina*". În continuare, articolul aminteşte de faptul că au fost terminate lucrările de la Putna şi Râşca şi de la Mănăstirea Sfântul Ioan din Suceava"[77]. Tot anul 1976, se specifica în ziarul „Munca" faptul că lucrările de reparaţie sunt continuate la Mănăstirea Probota, precum şi la Mănăstirea Zamca (Suceava), Biserica Bogdana (Rădăuţi), Slatina sau Părhăuţi[78].

Tot în acelaşi an, ziarul „România Liberă", în secţiunea dedicată monumentelor istorice, a publicat articolul intitulat „Lucrări de restaurare a unor monumente istorice şi de artă din zona de nord a Moldovei", o scurtă prezentare a mănăstirilor, şi menţiunea conform căreia curtea domnescă de la Probota va putea fi vizitată: „*Nu peste mult timp, un nou obiectiv turistic va fi şi renumita curte domnească, de la Probota, ctitorie a lui Petru Rareş*"[79].

Ziarul „România Liberă" din 19 aprilie 1997, aducea publicului la cunoştinţă despre organizarea unui spectacol de către Societatea de Cooperare interbalcanică a femeilor din România, în colaborare cu Televiziunea şi Radioul, în sala Radiodifuziunii, transmis de către TVR în

---

[74] „Unirea", an XLII, nr. V, din 30 ianuarie 1932, p. 1.

[75] Părintele Gheorghe Tuleaşcă a fost hirotonisit preot la Probota în anul 1926. Pe lângă activitatea sa pastorală, a mai avut o contribuţie în a salva vestigii arheologice de pe raza satului Probota. „Lumea", An IX, nr. 2469, din 12 noiembrie 1926, p. 1; Marcel Tanasachi, *op. cit.,* p. 56, notă de subsol.

[76] „România", An II, nr. 358, din 30 mai 1939, p. 2.

[77] „Zori Noi", An XXIX, nr. 8300, din 4 aprilie 1976, p. 1.

[78] „Munca", An XXXII, nr. 8344, din 16 iulie 1976, p. 2.

[79] „România Liberă", An XXXIV, nr. 9846, din 21 iunie 1976, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

direct. Banii strânși se vor folosi pentru a ajuta biserica de lemn din cartierul Titan și Mănăstirea Probota: „*Acest spectacol își propune să colecteze fonduri pentru a ajuta Mănăstirea Probota (Dolhasca), ctitorie a lui Petru Rareș, terminarea bisericii și construirea catapetesmei Bisericii de lemn din cartierul Titan, București, și construirea unei capele de lemn în comuna Căciunelul de Sus (jud. Alba)*”[80].

Cele mai importante lucrări de restaurare le considerăm a fi cele care s-au realizat în anii 90’ cu sprijinul guvernului nipon, care a donat o sumă consistentă, în valoare de jumătate de milion de dolari. Acest fapt a fost evidențiat în presa din România sub diverse titluri „Mănăstirea Probota, restaurată cu ajutorul financiar și de specialitate al Japoniei” – titlul ziaristului Vasile Iancu din ziarul „România Liberă” din 18 octombrie 1999, publicație care acordă un spațiu generos articolului: „*Construită sub oblăduirea și la porunca lui Petru Rareș, pe locul unei alte mănăstiri (Sf. Nicolae din Poiană), Mănăstirea Probota, din sudul județului Suceava, a fost terminată la anul 1530 și pictată în 1536. Zidul de incintă a fost înălțat în 1550, prevăzut cu două turnuri la două colțuri și cu o poartă monumentală suprapusă de un alt turn. În interior au fost zidite chilii, case domnești, întreg ansamblul având și înfățișare de cetate de apărare*”[81].

Despre această donație a scris și jurnalista Cornelia Maria Savu într-un articol al ziarului „Curierul Național” în anul 2000: „*Una dintre cele mai vechi ctitorii domnești din nordul Moldovei, Mănăstirea Probota, atestată documentar în 1396, este „obiectul” unui amplu proiect de restaurare UNESCO, printr-un fond alocat de guvernul japonez în parteneriat cu Ministerul Culturii din România. Lăcașul de cult, ctitorit, într-o primă formă, de Alexandru cel Bun, refăcut, în 1490, de Ștefan cel Mare, a cărui mamă, doamna Maria Oltea, s-a călugărit aici și ctitorit, într-o nouă clădire de Petru Rareș (înmormântat în incintă împreună cu doamna Elena), a început să fie restaurat în 1993, după ce guvernul japonez a făcut „deschiderea” financiară, orientând primele fonduri spre refacerea frescelor interioare și exterioare. UNESCO a hotărât ca restauratorii să fie din România, recunoscându-le acestora o înaltă școală în domeniu. Echipa care a lucrat la Probota și va încheia restaurarea frescelor la 25 august a fost condusă de Ovidiu Boldura, responsabil de proiect din partea UNESCO fiind Ignazio Valente, iar din partea Ministerului Culturii, responsabil de finanțarea consolidării turnurilor de colț ale mănăstirii, a drumului de strajă, a consolidării bisericii și a protecției ruinelor primei Mănăstiri Probota, Dan Kisilevici. Lucrările de șantier au început în 1997, fiind proiectate pentru o perioadă de doi ani, dar s-a obținut continuarea lor până în 2002, „deoarece evaluarea efortului făcut de UNESCO la început a fost depășită de realitățile practice ale șantierului”, a afirmat Dan Kisilevici. Restaurarea arhitecturii*

[80] „România Liberă”, An IV, nr. 2148, din 19 aprilie 1997, p. 10.
[81] „România Liberă”, An X, nr. 2909, din 18 octombrie 1999, p. 10.

https://biblioteca-digitala.ro

continuă, însă parteneriatul Ministerului Culturii e încă incert, din cauza lipsei de fonduri. Dacă la rectificarea de buget nu se vor obține sumele necesare, Ministerul Culturii nu-și va putea onora contribuția la acest proiect UNESCO. După 25 august va începe amenajarea bisericii, iar la începutul lunii octombrie, Mănăstirea Probota va fi resfințită"[82].

Mai amintim şi alte titluri precum: „Restaurarea Mănăstirii Probota"[83]; „Japonezii sponsorizează refacerea unui monument din nordul Moldovei"[84]; într-un articol redactat de către Mădălina Creţulescu „Monumentele istorice nu au timp să mai aştepte"[85]; „Japonia finanţează refacerea unei mănăstiri"[86]; „Japonezii în Moldova"[87]; „Vor fi încheiate lucrările de restaurare la Mănăstirea Probota. Finanţarea lucrărilor de restaurarea frescelor şi a săpăturilor arheologice"[88]; „Dialogul valorilor culturale" din cadrul rubricii „Externe", redactată de către Natalia Stancu[89]; „Japonezii ne dau bani pentru mănăstirea Probota" un subtitlu din cadrul articolului „Situaţia monumentelor istorice este dezastruoasă. Preşedintele Comisiei Monumentelor, Andrei Pippidi, îi vine să-şi smulgă părul" – scris de către Lucia Vasile[90]; „Japonia donează. Jumătate de milion de dolari pentru restaurarea Mănăstirii Probota" [91]; „Pentru reparaţiile de la Probota. Japonezii oferă 500.000 dolari"[92]; „Guvernul Japoniei finanţează proiecte de ocrotire a patrimoniului"[93]; informaţii în interviul acordat „Revistei 22" de către prof. arh. Aurelian Trişcu cu titlul „Problema monumentelor istorice"[94]; informaţii regăsite într-un interviu al jurnalistului Cezar Straton cu Î.P.S. Pimen arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţului de atunci – „Regret că sirena continuă să sune fără a fi încă auzită de cine trebuie"[95]; Mănăstirile din Bucovina vor fi restaurate cu ajutor japonez[96] – acelaşi titlul îl regăsim şi în ziarul „Realitatea Bănăţeană"[97] .

---

[82] „Curierul Național", An XI, nr. 2880, din 22 august 2000, p. 9.
[83] „Agenda Zilei", An II, nr. 40, din 19 februarie 1997, p. 20.
[84] „Cotidianul", An II, nr. 216, din octombrie 1992, p. 20.
[85] „Cotidianul", An III, nr. 39, din 17 februarie 1993, p. 1.
[86] „Cotidianul", An II, nr. 57, din 10 martie 1993, p. 6.
[87] „Cotidianul", An III, nr. 170, din 22 iulie 1993, p. 6.
[88] „Cotidianul", An X, nr. 2749, din 22 august 2000, p. 6.
[89] „Curierul Național", An III, nr. 447, din 28 august 1992, p. 4.
[90] „ Libertatea", An IX, nr. 2048, din 21 februarie 1997, p. 17.
[91] „Monitorul de Iași", An XXXIII, nr. 33, din 11 februarie 1993, p. 1.
[92] „Monitorul de Iași", An VII, nr. 38, din 18 februarie 1997, p. 1.
[93] „România Liberă", An II, nr. 2102, din 22 februarie 1997, p. 22.
[94] „Revista 22" An V, nr. 28, din iulie-decembrie 1994, p. 22.
[95] „Tineretul Liber", An V, nr. 891, din 17 martie 1993, p. 6.
[96] „Curierul Național", An VII, nr. 1692, din 28 septembrie 1996, p. 4.
[97] „Realitatea Bănăţeană", nr. 471, din 27 septembrie 1996, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

Alături de donațiile din partea statului japonez, amintim și de fondurile ce au fost donate de către Ministerul pentru Cultură din Franța, din anul 1999[98]. De remarcat este descoperirea unei picturi murale în timpul lucrărilor de restaurare[99].

Includerea Mănăstirii Probota în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO a reprezentat un avantaj pentru edificiul religios, aceast fapt facilitând obținerea de fonduri. „Curierul Național" din 21 martie 1995 menționează că este: „*Un lucru pozitiv: în patrimoniul mondial au fost incluse 3 mari obiective și anume: 8 biserici cu pictură exterioară din nordul Moldovei (dintre care dintr-o eroare lipsește Mănăstirea Suceviță): Voroneț, Humor, Probota, Arbori, Pătrăuți, Râșca, Moldoviță, Biserica Sf. Ioan, Mănăstirea Hurezu și Complexul Biertan din Transilvania*"[100].

Tonul folosit în marea majoritate de către ziarele citate de noi este unul informațional, desigur cu unele excepții. Se evidențiază implicarea preoților Stupcanu și Gheorghe Tuleașcă prin eforturile lor de a obține fonduri pentru reconstrucție. În perioada comunistă ziarele au descris într-un limbaj fără exagerări procesul de consolidare. Includerea mănăstirii în patrimoniul internațional a adus numai beneficii în ceea ce privește vizibilitatea pe plan internațional. Acest fapt a contribuit la atragerea de bani pentru reabilitarea mănăstirii. În privința lucrărilor din anii 90' se poate observa faptul că laitmotivul principal în toate articolele ce au legătură cu acest subiect este guvernul nipon. Titlurile despre aceste lucrări variază, multe dintre ele conțin cuvintele „Japonia" sau „japonezii" aceștia ocupând un loc important.

Neascultare canonică, grevă și înșelăciune

În istoria Mănăstirii Probota a existat cazul unui călugăr care a avut un comportament neadecvat în raport cu regulamentul bisericesc. Astfel, în publicația „Cronica România" a apărut un articol în care se menționa despre călugărul Vasile Chirițoiu, care, din cauză că nu a respect regulile bisericești, a fost transferat de la Probota: „*Monahul Vasile Chirițoiu, pentru neascultare canonică și săvârșire repetată de abateri de la disciplina bisericească, a fost deferit judecății Consistoriului monahal care, din clemență și cu nădejdea îndreptării, nu i-a dat sentința maximă, aceea a caterisirii (luarea dreptului de a sluji), înainte de proces a fost transferat de la Mănăstirea Probota, dar a refuzat să se prezinte la noul post drept pentru care a pierdut drepturile salariale și tot ceea ce decurge din calitatea de salariat*"[101]. Patru zile mai târziu, apărea un nou titlu despre acesta intitulat „Arhimandritul Vasile Chirițoiu își va continua greva foamei la Sfîntul Sinod. Arhiepiscopia Sucevei consideră

[98] „Cotidianul", An IX, nr. 287, din 19 aprilie 1999, p. 12.
[99] „Cotidianul", An VIII, nr. 149, din 30 octombrie 1998, p. 8.
[100] „Curierul Național", An VI, nr. 1227, din 21 martie 1995, p. 9.
[101] „Cronica Română" An VI, nr. 1668, din 13 iulie 1998, p. 11.

https://biblioteca-digitala.ro

acțiunea sa de protest «o tentativă de sinucidere, faptă ce descalifică moral pe orice om»" scris de către Tiberiu Avram"[102]. Despre acest călugăr au mai apărut informații și în alt număr din „Evenimentul Zilei" cu un titlul: „La Suceava mocnește. Răscoala preoților. Clericii îi acuză pe secretarul eparhial IPS Pimen Suceaveanul de apartenență la masoneria și de furt din patrimoniul național"[103].

O altă persoană care se dădea drept călugăr și cerea bani în numele bisericii, în municipiul Pașcani, a fost prinsă de poliție și a menționat faptul că a fost călugăr la Mănăstirea Probota: „*Pînă acum cîteva zile, un tînăr păscănean înveșmîntat în haine călugărești – Nechita Matia, în vîrstă de 23 de ani – putea fi văzut în gara din localitate, unde colecta bani de la drept-credincioși pentru o mănăstire. La sfîrșitul săptămînii trecute, polițiștii TF din gara Pașcani au descoperit că tînărul nu avea nici un document care să confirme că a fost, într-adevăr, trimis de vreun lăcaș de cult. Prins în flagrant delict, Matia a mărturisit că a fost pînă anul trecut călugăr la mănăstirea Probota din județul Suceava, însă a fost exclus din comunitate din cauză că a încălcat canoanele (consum de alcool, fumat și nesupunere față de disciplina impusă de așezămîntul monahal). Asupra falsului călugăr a fost găsit un caiet de 100 file cu cîteva pagini în care erau trecute prenumele a 150 persoane de la care a primit bani, precum și 110.000 lei. Polițiștii continuă cercetările pentru finalizarea dosarul lui, care va fi înaintat Parchetului Pașcani*"[104] – articolul fiind însoțit și de o caricatură. Despre aceste cazuri, presa a avut un ton obiectiv în prezentarea lor.

Memorialistică

Memorialistica din presă ne oferă posibilitatea de a afla informații despre cum arăta mănăstirea la momentul în care aceasta a fost vizitată de diverse persoane, informații care completează datele de ordin științific. În acest sens, vom reda în rândurile următoare impresiile despre mănăstire ale lui Nae Oprescu publicate în „Adevărul Literar" din 3 aprilie 1933, în care menționa: „*Am făcut un popas, la umbra zidului bătrânesc al mănăstirii, din cauza unui pod ce trebuia reparat. Până la sosirea preotului, care era rugat să vină să ne arate mănăstirea, ne-am reamintit o pagină de istorie*" – considerând-o – „*cea mai frumoasă biserică din cele clădite de Petru Vodă prin anii 1540* [...]". În continuare, acesta afirmă: „*Am văzut mănăstirea, azi fără călugări. Umedă și închisă, cu miros de mucegai prin lezpezile purtătoare de secole, cu arcade mari ce susțin pereții groși, cu ferestre adânci zăvorite. De ce oare toate lăcașurile de rugăciune, sunt așa de triste! Într-o încăpere, două lespezi de marmoră pecetluesc mormintele lui Petru și soția sa, Elena. Nici o*

[102] „Evenimentul Zilei", An VII, nr. 1836, din 13 iulie 1998, p. 4.
[103] „Evenimentul Zilei", An VII, nr. 1772, din 27 aprilie 1998, p. 16.
[104] „Monitorul de Iași", An VIII, nr. 38, din 17 februarie 1998, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

candelă, nici-o lumină. De altfel, toată mănăstirea părea un mormânt căruia îi ardea o lumină aprinsă de Dumnezeu, acolo sus, spre asfințit: soarele"[105].

Anumite aspecte despre mănăstire le regăsim și în revista „Albina" de la începutul secolului al XX-lea, într-un articol scris de către Mihail Sadoveanu, acesta descriind-o ca fiind: „*neagră, ca într-un văl de tăcere și mâhnire, își ridică în cer turnurile, chiar lângă noi. În pridvorul ei gospodarul își așezase toate cele de trebuință: lăzi cu tacâmuri, saci cu provizii, sticle cu undelemnuri și cu oțet, polobocelul – de vin și celelalte. Din vechiul privdor negru, plin de morminte, ieșea vinul, ieșea pânea și sarea noastră. Se auzea sub boltă din când în când un glas de ceartă, apoi un zgomot de farfurii, un zuruit de linguri și furculiți. N-avea nimeni un cuvânt pentru locul acela, pentru mormântul acela mare, pentru trecutul sfințit prin dureri*"[106].

În anul 1971, publicația poloneză „Tygodnik Powszechny" într-un articol semnat de către Tadeusz Chrzanowski, descria călătoria în România fiind surprins de picturile exterioare ale bisericilor din zona de nord a țării. Despre acestea, afirmă faptul că: „*Este încă un mister tehnologic modul în care aceste picturi murale, decorând fațadele clădirilor ridicate în condiții climatice, dar nu atât de blânde, ar putea rezista secolelor (Sf. Gheorghe din Suceava, Mănăstirea Probota) au dispărut și doar contururile lor pot fi citite astăzi, dar în Voroneț, Moldova*"[107].

În continuare, vom reda trei articole de presă care surprind diferite aspecte ale mănăstirii și ritualuri. Prima descriere aduce în prim plan mănăstirea în momentul vizitei lui Gh. Ghibănescu. Celelate două au legătură cu slujbele care se desfășurau în cadrul mănăstirii, una dintre ele fiind slujba cununiei iar a doua fiind cea de hram.

Despre aspectul mănăstirii scrie și G. Ghibăneseu în ziarul „Românulu" (cu titlul „Impresiuni de călătorie. Vacanțele mele") care s-a abătut în drumul său spre Dolhasca pentru a vizita edificiul religios: „*Denumirea de Lespezi se vede cât de colo că e nouă, și luata de la carierile de lespezi*, *ce erau în apropiere. Așa vedem că da și d. Stino în Geografia jud. Suceava; despre cele ce nu s-au spus ar fi esistând și acum mai înspre pădure în sus, cariere de marmoră dar nu-s esploatate. Sâmbătă 25 Iulie eram la mănăstirea Probota; ne abătusem din drumul către Dolhasca numai ca să vedem această veche mănăstire. Din partea de sus a Lespezilor se vede mănăstirea, locul fiind asta deschis; în 30 minute ești din Lespezi în Probota. La apropierea mănăstire ți se arată pe o ridicâturâ de pământ și espusă tota vederei. Un zid gros și înalt foarte oprește de a vedea biserica; singure numai turnurile le zăresc. Cu cât te apropii cu atâta aspectul general e mai impunător. Un cot de deal și aci ca și la Agapia, așa că pare și pavază naturală terenul, unde e așezată biserica. Trecusem cu trăsura la preotul*

---

[105] „Adevărul Literar și Artistic", An XII Seria II-a nr. 643, din 3 Aprilie 1933, p. 5.
[106] „Albina", Anul XI, nr. 14-15, din 6 ianuarie 1908, p. 483-483.
[107] „Tygodnik Powszechny", An XXV, nr. 44, din 31 octombrie 1971, p. 326.

https://biblioteca-digitala.ro

mănăstire, care ne primi cu dragă inimă, şi se opri a ne arăta şi mănăstirea. După o mică gustare, se pregăti îndată părintele C. Stefănescu, aşa se chema preotul, ne suirâm către mănăstire. Satul vine în vale, şi-l domină mănăstirea, care apare ca o cetate. N-am văzut la atâtea mănăstiri ziduri mai înalte. Intrarea se face pe porta, care e foarte mare, dar care pentru înlesnire şi siguranţă stă totdeauna închisă pe dinăuntru, aşa că nu poţi străbate acum în mănăstire de cât pe o mică portiţă la doui. Zidurile deşi trainice, dar de vechime mare încep a se strica. Ici pe colea vedem câte-va pietre câzute de la locul lor, stând să se dărâme restul. De altmintrelea e foarte solid făcut, şi cu mici reparaţiuni ar mai putea duce mult. La intrarea în ogradă de odată te loveşte în ochi interiorul mănâstirei; pictura, ce era şi pe din afară mănâstirei e acoperită cu un strat de var alb în dosul căruia se zăreşte bolaua veche, şi-ţi face o impresiune urîtă. Forma bisericei e deosebita de cele a lui Stefan cel Mare; cunoscut că ai a face cu clădiri din suta XVI – lea; sunt mai mari, mai spaţioase şi pare că nu mal erau făcute în spiritul de a servi şi ca loc de adăpost la vreme de nevoi. Sunt aci zidurile, în dosul cărora se putea ascunde o bună armata spre a înfrunta pe inamic. Când intri în mănăstire dai numai de inscripţiuni; pridvorul întreg e pardosit cu pietre mormântale, din care multe sunt foarte şterse din causa desei purtări şi umblări cu piciórele peste dânsele. Abia se pot citi câteva, şi cu toată decalcarea, tot nu s-a ajuns a se afla cam ale cui vor fi. Pe afară, la temelia bisericei jos, iar sunt puse pietre mormântale, şi poţi citi lesne, fiind păstrate bine. E una din cele mai bogate mănăstiri în inscripţiuni. Cunosc că am a face cu o biserică domnească, unde sunt oseminte de domni. Turnul, care păstrează urme vechi în felul lui cum e alcătuit, cu case le mijloc, iar are inscripţiune pe uşorii de piatră jos la uşă, pe unde te sui sus în clopotniţă. Dar piatra fainoasă n-a putut resista aerului şi apei şi a început a se măcina aşa de tare că nu mai poţi înţelege nimic. În Biserică nimic odoare vechi, totul fiind luat de stat; câteva vechituri cari n-au trebuit nimănui, dar presentându-ne oarecare interes sculptural îl amintim. Se păstrează în pridvor într-o stare foarte rea o strană arhierescă, se vede, dar de o sculptură deosebită. Săpătura frumosă în lemn, cu toată stricăciunea făcută de cari ar putea servi ca model şi astăzi la facerea unor asemenea străni arhiereşti sau tronuri. Apoi un analog unde se pun cărţile la strana I-a, iarăşi de o frumuseţe rară. Pictura internă n-are nimic de observat, decât dar că la reparaţia făcută s-a acoperit cu un strat de boea prostă, şi a sluţit mai mult mănăstirea de cât să o înfrumuseţeze. Preotul de acolo părintele Stefănescu, ne-a spus că a fost pe acolo d. Bianu şi că a decalcat toate pietrele"[108]. Aceste impresii din presă corespund şi cu descrierea realizată de Nicolae Iorga în cartea sa *Privelişti din ţară*[109]; în articolul publicat în *Buletinul*

[108] „Românulu", An XXXII, din 1 februarie 1888, p. 2.

[109] Nicolae Iorga, *Privelişti din ţară*, Ediţie îngrijită, note, glosar, indice şi tabel bibliografic de Victoria Nedel, Bucureşti, Editura pentru turism, 1974, p. 105-106.

https://biblioteca-digitala.ro

Comisiunii Monumentelor Istorice[110]; cu imaginea din cartea *Istoria Artei Militare*, redactată de către generalul Radu Rosetti[111]; cu imaginile din articolul *Mănăstirea Probota* scrise de către G. Balş şi N. Ghika-Budeşti[112], dar şi cu imaginea mănăstirii ce apare în *Albumul General al României* realizat de către Antoniu Alexandru[113].

Din textul menţionat anterior se pot extrage mai multe informaţii. Din punct de vedere topografic, autorul se raportează la satul Lespezi care se află la 30 de minute de mers pe jos, mănăstirea fiind vizibilă datorită înălţimii pe care se află. Aceasta este aşezată pe un „cot de deal" similar cu Mănăstirea Agapia. În ceea ce priveşte arhitectura, interiorul şi patrimoniul, G. Ghibănescu enumeră caracteristice care ies evidenţă: zidurile înalte, groase, poarta principală mare, pictura exterioară dată cu var şi care lasă o impresie neplăcută, pardoseală unde se regăsesc mormintele. Din acest fragment se mai pot extrage informaţii din punct de vedere ştiinţific prin amintirea lui Bianu (Ioan Bianu) – informaţie primită de la preotul Ştefănescu – care a cercetat inscripţiile de pe pietre funerare. Aminteşte de domnitorii Ştefan cel Mare şi Petru Rareş şi de construcţiile care s-au făcut în timpul lor.

Nunta

Nunta reprezintă, în general, un moment important în viaţa fiecărei persoane, situându-se ca „intermediar" pe axa vieţii botez – nuntă – înmormântare. Un astfel de moment este surprins de academicianul Arthur Gorovei în revista „Lumea Iaşi" dedicându-i un spaţiu generos: „*Într-o vreme, mănăstirea Probota va fi fost ascunsă într-o poiană a unor codri nepătrunşi; astăzi, cela ce a mai rămas din mănăstire, e în văzul tuturora; codrii au fost tăiaţi şi una câte una s-au înfiripat gospodării omeneşti, pe malul pârăului, aşa de puţin prielnic pentru aşezarea unei gospodării bine orânduite. E Duminică. În faţa bolţii, la intrare, multă lume îngrămădită. Slujba religioasă era isprăvită. În biserică mai este încă popor; sunt acei cari asistă la o cununie. Trecem şi noi mai aproape de altar, ca să privim. Mirele e îmbrăcat în obişnuitul costum naţional; e aceiaşi haină care o poartă bărbaţii în toate zilele, cu deosebire că hainele de mire sunt mai curate, mai luxoase. Mireasa, însă, nu-i ţărancă, şi, ceia ce e mai trist, nu-i nici moldovancă, după toaletă, deşi socolită după origina etnică, ar trebui să fie* [...]. *Din vechile chilii, din arhondaric, din trapeze, nu a mai rămas*

---

[110] Idem, *Ce este vechea noastră artă?*, în *BCMI*, 1937, p. 137.

[111] Radu Rosetti, *Istoria Artei militare*, Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, 1947, p. 218, planşa VII.

[112] G. Balş şi N. Ghika-Budeşti, *Mănăstirea Probota*, în „Monumentele noastre istorice în lecturi ilustrate. Alese orânduite şi publicate pe seama tinerimei şcolare" Alex. Lepădatu, Bucureşti, Institutul de Editură şi Arte grafice „Flacăra", 1914, p. 231, 233, 235.

[113] Alexandru Antoniu, *Albumul General al României, 1893, Judeţul Suceava*, Bucureşti, Editura Atelierele Göbl şi Fii, 1893, p. 6.

https://biblioteca-digitala.ro

nimic. Cine ştie în ce ziduri de crâşme vor fi intrat pietrele şi cărămizile atâtor construcţii ale unui domn pios dar fără de noroc. Clopotniţa şi chiliuţile al cărora rost ar trebui ghicit, sunt încă în fiinţă, ca şi camera de deasupra bolţii de intrare, care se spune că ar fi fost locuinţa Domnitorului. Mai acum câţiva ani am văzut, în această cameră, oarecare mobilier, din care au mai rămas acuma câteva foieluri foarte largi, care dau măsura grosimei pântecelor de călugări greci, stăpânii mănăstirelor noastre, cari au supt bogăţia ţării acesteia, menită parcă să satisfacă poftele nesăţioase ale puzderiei de străini adăpostiţi totdeauna de bunătatea noastră, adeseori prea rău înţeleasă şi aplicată de noi înşine. În mod greşit! zicem no că aici este Mănăstirea Probota. A fost, cândva, mănăstire; astăzi, biserica mănăstirei este biserica"[114].

Arthur Gorovei ne oferă o amplă prezentare a evenimentului. Descrierea amplasării bisericii cu cea din articolul de presă scris de către G. Ghibănescu, cu deosebirea că, aici se menţionează faptul că înainte a existat o pădure numeroasă iar biserica se afla în poiană. Cu timpul, oamenii au tăiat copacii, producând o metamorfozare a zonei din natural în antropic, acest lucru fiind vizibil pe hărţile realizate de austrieci[115].

Autorul pune accent – ca şi în celelalte cazuri – pe serviciul religios, Taina Cununiei. De asemenea se menţionează că, şi la sfârşit, a fost ridicată o rugăciune pentru ploaie – însemnând că se aflau într-o perioada secetoasă. Apreciază faptul că mirele era îmbrăcat în costum naţional şi îi displace faptul că mireasa este îmbrăcată în rochie de oraş, evidenţiind ruptura de tradiţionalism. Se poate observa că nu este mulţumit de starea mănăstirii, de chiliile aflate în ruină dar şi de faptul că o parte din cărămizi au fost folosite pentru a construi cârciumi, ştiind că în perioada medievală era o importantă necropolă domnească. În concluzie, având în vedere că Arthur Gorovei a fost un veritabil specialist în folclor şi etnografie este justificată înclinaţia spre tradiţionalism, acest lucru reflectându-se şi în descrierile sale din ziare.

Hramul

Alături de aceste descrierile anterioare, amintim şi despre desfăşurarea slujbelor religioase care au fost surprinse în presă. Un astfel de moment îl constitue serbarea hramului bisericii, moment descris de ziarul „Evenimentul" din 2 iunie 1902: „*Duminică 2 Iunie fiind hramul vechea monăstiri Probota, comuna Dolhasca, judeţul Suciava, serviciul divin s-a celebrat cu multă solemnitate, de către Sf. Sa Preotul Stupcanu; serviciul s-a început la ora 5 dim.*

---

[114] „Lumea", An X, nr. 2666, din 4 august 1927, p. 2.

[115] În harta din secolul al XVIII-lea se poate observa faptul că zona în care se află mănăstirea este înjurată de pădure. În harta de la sfârşitul secolului al XIX-lea se observa faptul că au avut loc defrişări pentru a creşte zona arabilă. Aceste fapte întăresc afirmaţiile autorului (https://maps.arcanum.com).

https://biblioteca-digitala.ro

și s-a terminat la ora 12 p. m. Era uimitor de văzut. O tăcere mormântală aproape a domnit tot timpul, cît respectabilul și impunătorul preot Stupcanu, cu talentu-i și vocea bine simțită și-a efectuat serviciul. Corul elevilor școalei din Dolhasca, dirijat de sârguitorul și energicul învățător Ionescu, a reușit cît se poate de bine, grație muncii stăruitoare și viului interes ce-l poartă acest neobosit învățător pentru propășirea numitei școli, pentru care a fost viu felicitat de asistenți. La aceasta a contribuit mult și concursul d-lui învățător Zăhărescu și a d-rei învățătoare Todirescu, care ș-au dat tot interesul ca serbarea să fie solemnă. După ce s'a terminat serviciul divin, d-na Zăhărescu, soția d-lui învățător Zăhărescu, cu cunoscuta-i amabilitate, a servit asistenților un copios dejun, în curtea școlei, asemenea și coriștilor, cari au intonat, cu această ocazie, cu un succes uimitor, mai multe cîntece naționale, care fac onoare dirijorilor. Dintre asistenți am putut remarca: D-nele Irimia, Cîmpianu, Zaharescu, Maxim, Gheorghiu, Popescu, și altele care ne scapă din vedere. Între buchetul de domnișoare care au luat parte, benevol la cor, și cu ajutorul cărora succesul a fost desăvîrșit, am remarcat: D-șoarele Irimia, Stupcanu, Moțoc, Daiciu, mult încântătoarea și simpatica d-ră Grigoriu. Cu drept cuvînt, artistul Ionescu a distrat în tot cursul dejunului cu flautul, iar d-l învățător Ionescu cu vioara, esecutând ariile cele mai plăcute. D-l Zăhărescu, prin un discurs bine simțit, a arătat publicului asistent, importanța zilei ce se celebreză, a arătat rolul ce l-a avut mănăstirea, în timpul fondatorului ei Petru Rareș. După ce s-a terminat dejunul, s-au făcut escursiuni prin pădurea vecină, s-a visitat cu de amănuntul mănăstirea, iar la orele 6 seara, publicul s-a retras spre domiciliu, ducînd cu dînsul impresiile cele mai plăcute și recunoștință către cei ce ș'au dat tot interesul, ca serbarea să nu lase nimic de dorit"[116].

Din această descriere a slujbei de hram se pot evidenția patru aspecte principale:

- un prim aspect este cel religios, în care preotul Stupcanu a susținut slujba timp de aproximativ șapte ore. Autorul nu specifică dacă au mai participat și alți preoți, dar există posibilitatea să fi existat, deoarece așa se practica atunci când o biserică are hramul. Se poate observa faptul că în ochii autorului, preotul Stupcanu este o personalitate importantă;

- un al doilea aspect este cel educațional, prin implicarea școlii și al corului;

- al treilea aspect rezultă din caracterul social în care oamenii au mers împreună și au admirat împrejurimile;

- al patrulea aspect este cel cultural, al conștiinței istorice, surprinsă prin discursul învățătorului Zăhărescu despre Mănăstirea Probota din timpul domnitorului Petru Rareș.

[116] „Evenimentul", An X, nr. 100, din 2 iunie 1902, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

Istoriografie

Presa reprezintă de asemenea un instrument pentru cercetători, în vederea identificării lucrărilor de specialitate în diverse domenii. În cazul lucrării de față, unul dintre exemple este articolul redactat de către Camil Petrescu în „Universul Literar", în care menționa faptul că, în incinta internatului liceului Sfântu Sava, se regăsește o carte despre Mănăstirea Probota: *Bunăvoința n-ași putea spune că-i lipsea pedagogului nostru cu ochelari și veșnic cu pardesiul pe umeri, dar de ales cărți era ceva mai greu. Raftul de sus era plin de cărți noui și frumos aliniate: vre-o zece douăsprezece volume masive pe hârtie velină: „Proverbele Românilor" de Iuliu Zane. Pe urmă o mulțime de cărțulii donate, probabil direct de autorii lor: „Contribuție la problemele monetare" de Iosifu Marinescu; „Mănăstirea Probata și împrejurimile ei" de nu mai știu cine, vre-o trei patru volume de d. Pop-Florantin, două teze de doctorat în medicină, câteva numere desperechiate din „La grande Encyclopedic" un însemnat număr de „opuri" istorice, etc*[117].

La începutul secolului al XX-lea, publicația „Timpul" din 1/13 decembrie 1900 prezintă cuprinsul revistei „Literatură și Arta română", în care se remarcă un capitol dedicat mănăstirii[118]. Același lucru îl regăsim și în ziarul „Adévărul" din 10 decembrie 1900[119].

Tot la începutul secolului, în numărul din 25 octombrie 1908, ziarul „Viitorul" prezintă cititorilor săi cuprinsul noului număr din revista „Viața Românească", din care un capitol era dedicat Mănăstirii Probota[120]. Articolul respectiv este scris de către Al. Tzigara-Samurcaș, cu titlul: *Solemitatea de la M-rea Probota*, și are un număr de cinci pagini jumătate în care se menționează faptul că va urma o sărbătoare importantă la mănăstire, pe 31 august, după care autorul prezintă pe scurt istoricul mănăstirii[121]. În același an, în „Viața Românească" ni se prezintă serbarea care a avut loc la mănăstire, iar prin trimiterile bibliografice de la nota de subsol, regăsim trei lucrări[122]. Una este redactată de către Episcopul Romanului, Melchisedec, intitulată *Notițe istorice. Istorice și Archeologice adunate de pe la 48 de mănăstiri și Biserici antice din Moldova*[123] iar celelalte două lucrări aparțin lui Nicolae Iorga: *Sate și mănăstiri*

---

[117] „Universul Literar" An XLIV, nr. 34, din 21 august 1927, p. 539.
[118] „Timpul", An XX, nr. 270, din 1/13 decembrie 1900, p. 20.
[119] „Adévărul", An XIII, nr. 4087, din 10 decembrie 1900, p. 2.
[120] „Viitorul", Anul II, nr. 346, din 25 octombrie 1908, p. 3.
[121] „Viața Românească", An III, nr. 7, din 1908, pp. 412- 417.
[122] „Viața Românească", An III, nr. 9, din 1908, p. 412.
[123] Melchisedec episcopul Romanului, *Notițe istorice. Istorice și Archeologice adunate de pe la 48 de mănăstiri și Bisericile antice din Moldova*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1885 Informațiile despre serbare regăsim la paginile 28, 84, 112, 150 - 169, 162 și 168.

https://biblioteca-digitala.ro

din România[124] și *Inscripțiile din România. Adunate, Adnotate și publicate*[125]. Lucrările acestor autori sunt citate și în istoriografia contemporană[126].

În anul 1909 aflăm din ziarele „Dimineața" și „Voința Națională" despre apariția unei broșuri cu privire la serbarea din anul 1908:

- *Direcțiunea casei bisericilor a luat dispoziţiunea de-a împărţi în mod gratuit la toate bibliotecii populare din ţara şi la toate instituţiile dé cultură din ţară cîte o broşură din cuvintările comemorative ţinute la monăstirea Probota în ziua de 31' August anul trecut cu ocazia reinoirei pietrei mormîntale a doamnei Oltea, mama lui Ştefan cel Mare* – ziarul „Dimineața" [127];

- *Ministerul Cultelor și Instrucțiunei, Administrația Casei Bisericei, a scos o broșură întitulată: «La mormîntul Doamnei Oltea, mama lui Ștefan cel mare, cuvinte comemorative de la serbarea ţinută în monastirea Probota la 31 August 1908»* – „Voința Națională"[128].

În anul 1909, în ziarul „Universul", se menționează despre lucrarea lui Gh. Balș (arhitect) despre Probota[129]. Trei ani mai târziu, revista „Transilvania" dedica un capitol lucrărilor apărute în perioada 1909-1911[130]. În anul 1923, Gh. Balș este ales membru al Academiei Române[131]. Ziarul „Dimineața" din 13 iunie 1925 prezintă desfășurarea ședinței de la Academia Română, în cadrul

---

[124] Nicolae Iorga, *Sate și mănăstiri din România*, București, Editura Minerva, 1905; Idem, *Sate și mănăstiri din România*, Ediția a II-a București, Editura Pavel Suru, 1916;

[125] Idem, *Inscripțiile din România. Adunate, Adnotate și publicate*, București, Institutul de Arte grafice și Editura „Minerva", 1905.

[126] Un exemplu în acest sens este articolul dl. Petronel Zahariuc, intitulat *Contribuții la istoria mănăstirii Probota*. Petronel Zahariuc, *op. cit.,* p. 225, 237, 238 și 239.

[127] „Dimineața", An VI, nr. 1760, din 12 ianuarie 1909, p. 2.

[128] „Voința Națională", An XXVI, nr. 7073, din 17 ianuarie 1909, p. 3.

[129] „Universul", An XXVII, nr. 132, din 17 mai 1909, p. 80.

[130] „Transilvania" An XLIII, nr. 1-2, din 15 ianuarie 1912, p. 148.

[131] Ședința a avut loc la data de 4 iunie 1923, fiind deschisă de către M. S. Regele Ferdinand, în care arheologul Vasile Pârvan a citit raportul de activitate și l-a propus să devină membru activ al Academiei Române, lucru care s-a și întâmplat. După moartea lui Balș, Nicolae Iorga îi dedică un scurt articol despre activitatea acestuia iar la final afirmă că a fost ales membru al Academiei în anul 1927. Într-un articol despre Balș, dl. Liviu-Iulian Roman, consideră că a fost ales membru corespondent în anul 1923, iar doi ai mai târziu a devenit membru titular. Pe site-ul Academiei Române, în tabelul cu academicieni, în dreptul numelui său apare 1923, membru titular („Analele Academiei Române. Ședințele", Seria I. – Tomul XLIII. 1922-1923, București, Editura Cultura Națională, 1923, p. 125. Nicolae Iorga, *George Balș*, în *BCMI*, XXVII. Iulie-septembrie, 1934, p. 10; Liviu-Iulian Roman, *Gheorghe Balș (1868-1934). Membru titular al Academiei Române. Vicepreședinte al Academiei Române 31 mai 1928 – 27 mai 1931. Discurs de recepție: Începuturile arhitecturii bisericești în Moldova*, în Costică Neagu (coordonator), *Dicționarul academicienilor vrânceni*, Focșani, Editura Terra, 2018, p. 26 notă de subsol 1; *Membrii Academiei Române din 1866 până în prezent*, https://acad.ro/bdar/armembri Lit. php?vidT=B, (accesat 10.09.2025).

https://biblioteca-digitala.ro

căreia a fost ales un nou membru – Gheorghe Bengescu. Gh. Balş a ţinut un discurs de recepţie, urmat de Al. Lapedatu care, spre finalul discursului, a descris şi activitatea istoriografică a lui Balş, printre lucrări fiind menţionată şi cea de la Probota[132]. Cartea despre Probota este amintită şi în publicaţia „Mişcarea"[133]. Într-un număr din acelaşi an, ziarul „Viitorul" prezintă într-o secţiune importantă denumită „Arhitectura bisericească în Moldova", discursul de recepţie al d-lui G. Balş şi răspunsul d-lui Alex. Lapedatu"[134].

În anul următor (1926), lucrarea lui G. Balş este citată în *Narthexul în artele bizantine, sud slave şi romîne*, carte scrisă de D. Petru Constantinescu şi prefaţată de profesorul universitar O. Tafrali[135]. Trei ani mai târziu, în 1929, apare, la Cluj, *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secţia pentru Transilvania,* unde în capitolul – „Zugravii bisericilor româneşti" – dedicat oamenilor care s-au ocupat de monumentele istorice regăsim şi lucrarea acestuia[136].

În 1930, G. Balş a susţinut la Academia Română două comunicări. Prima comunicare a avut titlul *Biserica din Lujeni* iar a doua *Introducerea pridvorului în planul bisericilor moldoveneşti*, unde a vorbit despre pridvorul bisericilor, în această regiune acesta apărând pe finalul domniei lui Ştefan cel Mare, dând ca exemple bisericile Sfântu Gheorghe din Suceava, de la Mănăstirea Neamţ şi de la Probota[137], informaţiile regăsindu-se şi în ziarele „Curentul"[138], „Universul"[139] şi „Cuvântul"[140].

După moartea arhitectului Gh. Balş, Vasile Grecu a publicat un articol în „Codrul Cosminului", în care a descris cariera acestuia şi publicaţiile realizate ca autor unic sau în colaborare, printre ele regăsindu-se şi cea legată de Probota[141]. În aceeaşi publicaţie i-a fost dedicat şi materialul lui G. M. Cantacuzino, care

---

132 „Dimineaţa", An XXI, nr. 6665, din 13 iunie 1925, p. 3.
133 „Mişcarea", An XIX, nr. 130, din 15 iunie 1925, p. 23.
134 „Viitorul", An XVII, nr. 5179, din 11 iunie 1925, p. 2.
135 D. Petru Constantinescu, *Narthexul în artele bizantine, sud slave şi romîne*, Iaşi, Tip. „ARTA" D. Milnitzer şi F. Reiter, Str. I.C. Bratianu 101, 1926, pp. 207, 209, 243, 245, 266, 267, 268.
136 ****Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Secţia pentru Transilvania 1926-1928*, Cluj, Tipografia „Progresul" (Gheorghe Ghili), Str. Kogălniceanu, 4, 1929, p. 2.
137 „Dreptatea", An II, nr. 647, din 1 decembrie 1929, p. 9.
138 „Curentul", An II, nr. 673, din 1 decembrie 1930, p. 2.
139 „Universul", An XLVII, nr. 280, din 2 decembrie 1929, p. 2.
140 „Cuvântul", An V, nr. 1658, din 1 decembrie 1929, p. 2.
141 Vasile Grecu, *Gheorghe Balş (25 aprilie 1868-22 septembrie 1934)*, în „Codrul Cosminului" Buletinul „Institutului de Istorie şi Limbă", Cernăuţi, Universitatea din Cernăuţi, An VIII, din 1933-1934, p. 580.

https://biblioteca-digitala.ro

menţionează parcursul său academic[142]. Activitatea de cercetare a lui Balş este menţionată şi de ziarele „Scânteia”[143], „Cronica”[144] sau „Steagul Roşu”[145] din perioada comunistă.

La sfârşitul deceniului al patrulea din secolul al XX-lea, revista „Renaşterea” (1939) reda cuprinsul ziarului „Misionarul” An XI, nr. 1-2, Ianuarie - Feb. 1939, unde a fost menţionată şi o carte despre Probota scrisă de către prof. Gh. Raşcu[146].

În 1942, publicaţiile „Viaţa”[147], „Epoca”[148] şi „Universul”[149] scris despre un program al radioului Moldova, în care o emisiune a fost dedicată mănăstirii, despre aceasta vorbind profesorul Gh. Roşca. Din „Gazeta Sporturilor”, din 5 ianuarie 1947, aflăm despre realizarea unui album turistic în care membri clubului T.C.R. care au *„fotografii de la sărbătorirea împlinirei unui sfert de veac de la întemeierea asociaţiei la casa „Peştera“ (Iunie 1946), de la sfinţirea casei „Omul“ (1926), cât şi fotografii bune asupra următoarelor subiecte: Balta Dunărei, Valea Arpaşului şi Arpăşelului, Lacu Galeşul, Mănăstirea Probota (jud. Baia) sunt rugaţi să le depună la sediul asociaţiei, pentru redacţia Enciclopediei Turistice Româneşti*”[150].

Georgeta Horodincă a publicat în ziarul „Contemporanul”, din anul 1953, o recenzie despre volumul al şaptelea „Opere” redactat de către Mihail Sadoveanu. În capitolul „Oameni şi locuri” Mihail Sadoveanu aduce *„minunatele însemnări dintr-o călătorie prin munţii şi văile Moldovei. Nenumăratele lui popasuri („Bistriţa”, „Mănăstirea Neamţului”, „Probota” şi altele care fac parte din acelaş volum VII al „Operelor.“) au rămas consemnate în schiţe scurte, adevărate nestemate, pline de poezia locurilor şi a ,timpului . care s-a scurs peste oameni şi peste munţi*”[151]. Informaţii despre acest capitol mai regăsim peste şapte ani, într-un articol semnat de către N. Tertulian cu titlul „Dialectica socială a creaţiei sadoveniene” în „Viaţa Romînească” unde autorul citează un pasaj din lucrare[152].

---

[142] G. M Cantacuzino, *George Balş,* în „Revista Fundaţiilor Regale” An I, nr. 10-12, din octombrie – decembrie, Bucureşti, Editată de Secretariatul General al Fundaţiilor culturale Regale, 1934, p. 424- 426.
[143] „Scânteia”, An XXXVII, nr. 7595, din 27 ianuarie 1968, p. 5.
[144] „Cronica, An I, nr. 5, din 1966, p. 5.
[145] „Steagul Roşu”, An XXIII, nr. 4648, din 18 ianuarie 1968, p. 3.
[146] „Renaşterea”, An XVIII, nr. 4, din 1 aprilie 1939, p. 159; Gheorghe Raşcu, *Mănăstirea Probota. Studiu istoric*, Iaşi, Tipografia „Bucovina” I.E. Torouţiu, 1928.
[147] „Viaţa”, An II, nr. 573, din 19 noiembrie 1942, p. 8.
[148] „Epoca”, nr. 345, din 30 martie 1930, p. 2.
[149] „Universul” An LIX, nr. 317, din 19 noiembrie 1942, p. 2.
[150] „Gazeta Sporturilor”, An XXVII, nr. 3, din 5 ianuarie 1947, p. 3.
[151] „Contemporanul”, An VII, nr. 25, din 19 iunie 1953, p. 3.
[152] „Viaţa Românească”, An XIII, nr. 11, din 1960, p. 193.

https://biblioteca-digitala.ro

În perioada comunistă dar şi cea postcomunistă, publicaţii precum: „Cronica”[153], „Steagul Roşu”[154],„Scânteia”[155] sau „Ziua”[156] îl menţionează pe bizantinologul francez Paul Henry şi lucrarea sa: *Les églises de la Moldavie du Nord, des origines à la fin du XVIe siècle, architecture et peinture: contribution à l'étude de la civilisation moldave* care este dedicată mănăstirilor din Moldova (în care se regăsesc şi informaţii despre Mănăstirea Probota[157]), fiind recenzată în anul 1931 de către G.M. Cantacuzino[158] şi tradusă la noi în 1984[159].

În rubrica „Noi cărţi apărute în Editura Meridiane” din „Zorii Noi” se menţionează despre apariţia unui volum dedicat mănăstirii în colecţia: „Monumente istorice. Mic îndreptar”[160] denumit: „*Mănăstirea Probota*”, redactată de către istoricul Gheorghe Buzatu în limba franceză[161]. Lucrarea domnului Gheorghe Buzatu este menţionată şi în „Arhitectura”, într-un capitol denumit „Secţiuni bibliografice” realizate de către Gabriel Mészáros şi Carmen Negrescu[162] şi în ziarul „Vremea Nouă”[163]. Cartea a mai fost menţionată şi în alte lucrări de specialitate[164].

---

153 „Cronica, An I, nr. 5, din 12 martie 1966, p. 5.

154 „Steagul Roşu”, An XXIII, nr. 4648, din 18 ianuarie 1968, p. 3.

155 „Scânteia”, An XXXVII, nr. 7595, din 27 ianuarie 1968, p. 5.

156 „Ziua”, An VI, nr. 1768, din 8 aprilie 2000, p. 8.

157 Paul Henry, *Les églises de la Moldavie du Nord, des origines à la fin du XVIe siècle, architecture et peinture: contribution à l'étude de la civilisation moldave*, Paris, Libraire Ernest Leroux, 1930. Informaţiile legate despre Mănăstirea Probota se regăsesc la paginile: 137, 151, 179, 293 şi 305.

158 G.M. Cantacuzino, *„Les églises de la Moldavie du Nord des origines à la fin du XVI-e siècle. Architecture et peinture. Contribution à l'étude de la civilisation moldave”,* în „Revista Istorică Română” Volumul I, Vălenii de Munte, Editura Datina Românească, 1931, p. 416-421.

159 Paul Henry, *Monumentele din Moldova de nord. De la origini până la sfârşitul secolului al XVI-lea. Contribuţii la studiul civilizaţiei moldave*, Traducere şi indici Constanţa Tănăsescu, Bucureşti, Editura Meridiane, 1984. Informaţiile despre Mănăstirea Probota se regăsesc la p: 49, 59,; 65; 73, 75, 76, 82, 119, 135, 141, 142, 147, 155 , 171, 195, 201, 210, 276 planşa VII. 5, 261, 281, 287, 297.

160 „Zorii Noi”, An XXI, nr. 6512, din 22 noiembrie 1968, p. 3.

161 Gheorghe Buzatu, *Mănăstirea Probota*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1968.

162 „Arhitectura”, An XXXII, nr. 1, din 1984, p. 8.

163 „Vremea Nouă”, An I, nr. 236, din 22 noiembrie 1968, p. 2.

164 Constantin Rezachevici, *Politica internă a lui Petru Rareş (a doua domnie 1541-1546)*, în „Revista de Istorie” tom 1, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1977, p. 91; Gheorghe Mândrescu, *op. cit*, p. 529, nota de subsol 12; *Tezaurul toponimic al României. Moldova Volumul II: Mic dicţionar toponimic al Moldovei (structural şi etimologic). Partea I. Toponime personale*, Dragoş Moldoveanu (coord), Daniela Butnaru, Dinu Moscal, Ana-Maria Prisăcaru, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, ****Lucrări enciclopedice şi monografice româneşti. Cercetări bibliografică tematică retrospective*, Aida Sarchizian, Nicuşor Ruiu (Coordonatori),

https://biblioteca-digitala.ro

În luna iunie din 1968 în „Zorii Noi” ne este semnalată apariţia unui atlas turistic al judeţului Suceava, în care este menţionată Mănăstirea Probota[165]. Ziarul „Telegraful Român” anunţa apariţia unui volum despre monumentele ecleziastice din zona Moldovei printre care şi Mănăstirea Probota[166].

Vizite

Publicaţiile vremii ne permit să aflăm informaţii despre cum se desfăşoară şi ce se întâmplă în momentul când are loc o vizită a unui mitropolit la Mănăstirea Probota. Un exemplu în acest sens este Mitropolitul Partenie[167] care în anul 1904[168], după ce a vizitat localitatea Lespezi: *urcându-se în trăsuri, s'a format un cortegiu escortat de un număr mare de săteni, îmbrăcaţi în frumosul lor costum naţional, blând drumul spre monăstirea Probota, zidită de Petru Rareş. După oficierea serviciului divin, I.P.S. a vizitat în amănunţime monăstirea şi apoi cu toţii au plecat spre gara Dolhasca de unde I.P.S. a luat trenul spre a se duce la Bucureşti*[169]. Zece ani mai târziu, în anul 1914, I.P.S.S. Mitropolitul Pimen, împreună cu Economul Valeriu Iordăchescu, a realizat o inspecţie la mănăstirile din judeţul Suceava, începând cu Mănăstirea Probota, unde: „*I.P.S.S. Mitropolit a făcut o rugăciune la mormântul Olteei Doamna*”[170]. Informaţiile despre vizita mitropolitului le regăsim şi în ziarul „Fulgerul”, unde se menţionează faptul că: „*I. P. S. S. Mitropolitul Pimen a plecat la Agafton, de lângă Botoşani, pentru a oficia astăzi la serbarea hramului acelei mănăstiri. De-acolo se va duce la mănăstirea Probota şi apoi la mănăstirile din judeţul Neamţ*”[171].

---

https://www.cide.ro (accesat: 09.06.2025), p. 27; Emil Dragnev, *Пробота, монастырь свт. Николая Мирликийского / Probota, mănăstirea Sf. Nicolai*, Православная Энциклопедия, том 58, Москва, Церковно-научный центр «Православная энциклопедия», 2020, p. 257-258 şi 261.

[165] „Zorii Noi”, An XXI, nr. 6368, din 11 iunie 1968, p. 1.

[166] „Telegraful Român”, An CXXIII, nr. 27-28, din 20 iulie 1975, p. 2. Volumul respectiv are un număr total de 455 pagini, a apărut la editura Mitropoliei Moldovei şi Sucevei (denumirea de atunci) având ca titlu: „Monumentele istorice din Mitropolia Moldovei şi Sucevei”.

[167] Despre activitatea acestuia vezi: N.A. Bogdan, *Oraşul Iaşi. Monografie istorică şi socială, ilustrată*, Iaşi, Editura Tehnopress, 2004, p. 284, 252, 321, 322; Vasile Lucian Goldan, *Construcţia Palatului Mitropolitan din Iaşi, de către Arhiepiscopul Partenie Clinceni (1902-1905)*, în „Revista teologie şi viaţă” Nr. 9-12 septembrie-decembrie 2021, Iaşi, Editura Doxologia, p. 189-200; Marian Moşneacu (Coordonator), *Un secol de vibraţie românească. Boroaia 1918-2018*, Suceava, Editura Accent, 2018, p. 102, 227 şi 228; Daniel Niţă Danielescu, *Mitropolitul Partenie şi festivitatea de la Iaşi din toamna anului 1904*, în „Teologie şi Educaţie la Dunărea de Jos”, XXI, nr. 21, 2023, p. 234-246.

[168] Patriarhia Română încă nu era înfiinţată în momentul vizitei, ea urmând să fie înfiinţată peste 21 de ani, după Marea Unire din anul 1918, în 1925.

[169] „Universul”, An XXII, nr. 210, din 2 august 1904, p. 2.

[170] „Universul”, An XXXII, nr. 156, din 9 iunie 1914, p. 7.

[171] „Fulgerul”, An VI, nr. 30, din 26 mai 1914, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe lângă vizitele canonice, amintim anunţul organizării excursie de către Asociaţia Creştină a Femeilor Române din Iaşi cu ocazia zile de 1 mai[172] şi a vizitelor elevilor din cadrul şcolii Normale „V. Lupu”[173]; a elevilor de la liceul militar din Iaşi care au absolvit clasa a IV, însoţiţi de către Lt. Maximovici[174], vizita membrilor Corpului Didactic din jud. Gura Humorului (fost judeţ), care în drumul lor spre Bacău, au vizitat şi Mănăstirea Probota[175]; excursia organizată pentru elevii de la Liceul de fete „Oltea Doamna” din Iaşi[176], sau de vizita ministrului I. G. Duca după inspecţia ce a realizat-o la Dorohoi[177]. Aceste vizite arată faptul că Mănăstirea Probota reprezintă nu doar un reper religios, ci şi unul cultural şi turistic, contribuind la promovarea regiunii.

Reproduceri şi expoziţii

În ceea ce priveşte arta, aflăm din ziarul „Voinţa Naţională” faptul că, în anul 1906, Muzeul Naţional de Antichităţi deţinea numeroase obiecte religioase care provin de la mai multe mănăstiri, printre care şi cea de la Probota: „*În mijlocul zidului lateral: cartonul lui Kaulbach, represintînd persecuţiunile creştinilor sub Neron. Dedesupt: icoana de la M-rea Vieroş. Alături: colecţia de instrumente muzicale din ţeară dăruită de d-l Burada: scaune episcopale, unul din Mînăstirea Probota*” [...][178].

Şcoala de arte şi meserii din Bucureşti a organizat în anul 1907 o expoziţie a creaţiilor elevilor, printre ele găsindu-se şi un scaun realizat după modelul scaunului domnesc a lui Petru Rareş de la Probota: „*Podoabele cele mai strălucite ale secţiunei şi ale întregei expoziţii o fac un scaun împărătesc, o minunăţie adevărată lucrată în nuc, cu minunate alcătuiri pe spatar, brăţare peste tot, de motive decorativa romîneşti, luate după nişte crîmpeie ale unui scaun împărătesc al lui Petru Rareş, de la mănăstirea Probota. Toate rozetele, cum şi întreg fondul spătarului sunt numai o sculptură delicată, o adevărată broderie ce te uimeşte*”[179].

O altă expoziţie care are ca subiect tronul lui Petru Rareş[180], este cea din anul 1909, în cea de-a doua zi a Congresului de Arte şi Meserii. Congresmenii au vizitat Şcoala de arte şi meserii din capitală unde au admirat „*sculele şi maşinele complicate lucrate în şcoală şi care sunt menite a fi date ca dar celor mai distinşi absolvenţi ai şcoalei când aceştia îşi vor deschide ateliere, frumoase lucrări de artă ale atelierului de tâmplărie ca: o tâmplă de biserică, tronul lui Petru Rareş,*

---

172 „Opinia”, An XXXVI, nr. 9929, din 26 aprilie 1940, p. 1.
173 „Opinia”, An IX, nr. 1618, din 17 iunie 1912, p. 3.
174 „Dimineaţa”, An XXI, nr. 6341, din 7 iulie 1924, p. 2.
175 „Glasul Bucovinei”, An V, nr. 1029, din 12 iulie 1922, p. 3.
176 „Universul”, An LV, nr. 154, din 7 iunie 1938, p. 12.
177 „Dimineaţa”, An XIII, nr. 4397, din 30 mai 1916, p. 5.
178 „Voinţa Naţională”, An XXIII, nr. 6331, din 18 iunie 1906, p. 2.
179 „Voinţa Naţională”, An XXIV, nr. 6691, din 20 septembrie (3 octombrie) 1907, p. 1.
180 O imagine cu acest tron o regăsim în N. Ghika-Budeşti, G. Balş, *op. cit.*, p. 28).

https://biblioteca-digitala.ro

executat după originalul găsit la monăstirea Probota, apoi un iconostas lucrat din stejar, în stil românesc, pentru d. Cantacuzino, și în sfîrșit multe alte lucrări, precum războaie de țesut, trăsuri, mobile în stil românesc și altele, care fac ca această școală să primească comenzi numeroase"[181]. Tronul voievodului este menționat și de către profesorul universitar O. Tafrali într-un articol intitulat „Note despre arta românească" din anul 1927, în care specifica că: „*Unele jețuri sunt de o rară frumusețe. Cel mai cunoscut este așa zisul tronul lui Petru Rares de la mănăstirea Probota*"[182].

O replică a scaunului voievodal a fost prezentată și în cadrul expoziției de la Ateneu din anul 1925: „*Se anunțase că România va participa la expoziția de la Philadelphia. Din motive bugetare, s-a renunțat la aecastă idee. Dar unii începuseră să lucreze, ca s-arate vizitatorilor de peste ocean că putem și noi oferi lumii ceva. Unii au și terminat lucrările... Cine se interesează de ei ?... Astfel, la Ateneul Român este expusă o reproducere după Scaunul Domnesc al lui Petru Rares, de la Mănăstirea Probota, datorită artistului, Spiridon Săndulescu, diplomat al școalei noastre superioare de arte și meserii, autorul marei biblioteci ce va fi o podoabă a Ateneului, reorganizat sub noua conducere. „Scaunul" de la Probota este o splendoare de artă românească. Lucrarea artistului român, care fusese destinată expoziției de la Philadelphia, o reproduce cu o rară fidelitate, imprimându-i o execuție fină, care dovedește ce lucruri, s-ar obține dacă s-ar introduce cât mai mult motivele de artă românească în industria mobilierului*"[183]. Despre reproducerea lui Spiridon Săndulescu apare informația și într-un număr al ziarului „Viitorul": „*Cazul nu este banal: Un tâmplar român d. Spiridon Săndulescu, a lucrat în vederea expoziţiunei internaţionale din Philadelphia, la care era vorba acum câţiva ani să participe și România, în chip excepţional de fidel o reproducere de pe Scaunul Domnesc al lui Petru Rareș găsit la Mănăstirea Probota (1527-1546) și care actualmente se află la Museul de Antichităţi*[184]*. Reproducerea acestui Scaun, dovedește o sârguință și o pricepere desăvârșită, așa cum reese și din fotografierea scaunului Domnesc*"[185].

Obiectele reproduse au câștigat marele premiu la Barcelona, fapt consemnat în ziarul „Ordinea" din 9 iulie 1930: „*Expoziţa școalei superioare de arte și meserii, care s-a deschis Duminică în str. Polizu, încoronează în chip strălucit munca profesorilor și elevilor din timpul acestui an. Lucrările expuse dovedesc o tehnică admirabilă, din partea elevilor multă însufleţire și metode*

---

[181] „Universul", An XXVII, nr. 31, din 2 februarie 1909, p. 3.
[182] „Viitorul" An XX, nr. 5671, din ianuarie 1927, p. 3.
[183] „Universul", An XLIV, nr. 122, din 5 iunie 1926, p. 1.
[184] Radu Vulpe amintește într-un studiu despre Muzeul de Antichităţi în Revista „Boabe de Grâu" de existența scaunului domnesc de la Probota. Radu Vulpe, *Muzeul Naţional de Antichităţi*, în „Boabe de Grâu. Revistă de Cultură", An I, nr. 3, București, Librăria de stat, 1930, p. 142.
[185] „Viitorul" An XX, nr. 6078, din 26 mai 1928, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

eficace la profesori. D. profesor V. Trandafir care conduce toate secţile de lemnărie, a realizat lucruri minunate. O deosebită atenţiune merită „jilţul lui Petru Rareş", „exapodul de la mănăstirea Probota" şi „un tron românesc" – care au obţinut la expoziţia din Barcelona premiul cel mare"[186]. Despre premiul câştigat la Barcelona regăsim detalii un an mai târziu în ziarul „Universul" din 18 iunie 1931: *un hexapod după modelul de la mănăstirea Probota cum şi o reproducere după scaunul domnitorului Petru Rareş al Moldovei (1527-1538 şi 1541- 1546). Câteşitrele, expuse la Barcelona (1930), au obţinut marele premiu şi medalia de aur. Un exemplar de scaun a fost oferit M. S. Regina Maria, care a binevoit să-l accepte cu mulţumiri*"[187].

Din publicaţia „Îndreptarea" aflăm faptul că, la inaugurarea expoziţiei Şcoalei de Arte şi Meserii din Bucureşti, în anul 1925, au fost prezentate numeroase lucrări care au stârnit admiraţia. Printre acestea se numără „*un piedestal exapod lucrat pentru M. S. Regina, tot în stil bizantin după originalul de la mănăstirea Probota*"[188]. Informaţii despre acest exapod regăsim într-un articol din ziarul „Neamul Românesc" cu titlul „Cronica economică şi socială. Expoziţia Şcoalei Superioare de Arte şi Meserii din Bucureşti" din acelaşi an: „*Un exapod sculptat după cel de la mănăstirea Probota, după dorinţa M. S. Regina Maria pe care stă falnic o statue a cercetaşului inaugurată la Tecuci de către A. S. Principele moştenitor Carol, executată în atelierul de arte de corativă*"[189].

Amintim de asemenea şi reproducerea unei strane sculptată „*cu înflorituri migăloase, fine, care tremură parcă, ca o horbotă, pe lumina de zori a unei candele, – această strană e lucrată de şcoala de meserii de aci, după strana lui Petru Rareş de la mănăstirea Probota*"[190].

În perioada comunistă a avut loc o expoziţie realizată de Galeria Naţională de Artă din Galaţi şi dedicată domnitorului Ştefan cel Mare. Printre artefactele epocii ştefaniene se evidenţiază un scaun domnesc al lui Petru Rareş de la Mănăstirea Probota, realizat din lemn masiv şi ornamentat cu motive tradiţionale[191].

Pictură şi grafică

Alături de sculptură şi în pictură, mănăstirea a fost subiectul realizării unor opere de artă. Altfel, aflăm din „Adĕvărul" din anul 1912 faptul că, inspectorul C.F.R., Ştefan Antoniu, a luat decizia de a realiza un volum despre „O călăuză a căilor ferate" care să pună în valoare peisajele ţării. Realizarea acestui volum „*a fost dată d-lui inginer Stelian Petrescu, un pasionat amator*

---

186 „Ordinea", An III, nr. 474, din 9 iulie 1930, p. 3.
187 „Universul", An XLIX, nr. 159, din 18 iunie 1931, p. 7.
188 „Îndreptatea" An VII, nr. 160, din 16 iulie 1925, p. 4.
189 „Neamul Românesc", An XX, nr. 160, din 17 iulie 1925, p. 3.
190 „Voinţa Naţională", An XXIII, nr. 6396, din 10 septembrie 1906, p. 2.
191 „Apărarea Patriei", An XIII, nr. 97, din 24 aprilie 1957, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

fotograf, cunoscut și apreciat prin lucrările sale asupra pictorului Grigorescu, mînăstirei Probota, etc., care asigurîndu-şî şi concursul mai multor scriitori de seamă, are ambiţiunea de a face din această călăuză o adevărată operă artistică, cum se practică acest gen în străinătate"[192].

Ziarul „Viitorul" din anul 1924 menţionează că: „*tânărul pictor Iacovescu a deschis la Maison d'Art o expoziţie de peisagist, unde se pot admira multe vederi din Moldova, în deosebi de la mănăstirea Probota a lui Petru Rareş şi unele vederi de pe marginea Dunării. Interesante ierni ne prezintă pictorul actuala-i expoziţie*"[193].

Un alt exemplu ni se prezintă în publicaţia „Universul" din anul 1938 care dedică o secţiune importantă din ziar descrierii expoziţiei pictorului C.B. Crezoiu, printre lucrările sale aflându-se şi o pictură realizată în „*uleiul, la aceiaşi înălţime de înţelegere şi execuţie ca şi aquarela şi desenul, adaogă un decor armonic expoziţiei pictorului Crezoiu, care cu acest nou aport artistic, sporeşte şi mai elocvent bunul renume al paletei sale. Redarea în ulei a mănăstirii Probota, ca şi a celorlalte mănăstiri şi miniaturi reproduse şi în aquarelă, împreună cu pronunţata mişcare şi luminozitate din pastelul „Piaţă din Braşov" fac o şi mai clară dovadă de treptatuldar sigurul ascendent evolutiv al pictorului*"[194].

Nu putem trece cu vederea nici expoziţia organizată de către profesorul şi pictorul Teodorescu Bădia, în sala liceului Meşota din Braşov. Pictorul a imortalizat „*Satul natal, cu biserica şi moara în paragină în cari culoritul este perfect încadrat atmosferii şi florile de munte şi câmpie legănându-se în adieri crepusculare şi răspândind par'că povara lor de parfum, sunt tablouri ce pot fi admirate oricând de cel mai pretenţios estet. Florile de gradină, florile de toamnă complectate cu bogăţia livezilor moldovene, formează un peisagiu rural minunat. Mănăstirea Neamţ; „Probota" – Baia; Biserica Sft. Ion – Piatra; Schitul Tărcău Neamţ, etc., ilustrează Moldova voevodală*"[195].

O altă persoană care a pus în valoare Mănăstirea Probota a fost graficianul Horia Teodoru. Ziarul „Flacăra" menţionează în anul 1968 faptul că „*artistul expune 115 lucrări: litografii şi desene în tuş. Linia desenului arc: toate virtuţile spontaneităţii, dar, repetată cu cruzime în această expunere hiperabundentă de lucrări, e o virtuozitate pe o singură coardă, un imn monoton, în lucrări abundă o natură solitară sau fragmente de peisaj şi, uneori, din*

[192] „Adĕvărul", An XXV, nr. 8186, din 27 iunie 1912, p. 2.
[193] „Viitorul" An XVII, nr. 4866, din mai 1924, p. 2.
[194] „Universul", An LV, nr. 277, din 11 octombrie 1938, p. 3.
[195] „Curentul", An X, nr. 3374, din 25 iunie 1937, p. 2.

https://biblioteca-digitala.ro

această solitudine apar și podoabele singurătății ca în «Cer și apă» sau «Spre mănăstirea Probota» (Dalles)"[196].

Episoade sociale/politice

Se știe că în perioada interbelică, antisemitismul a atins cote înalte în societatea românească, culminând cu deportările care au avut loc în timpul celui De-al Doilea Război Mondial. Un caz de antisemitism s-a petrecut și la Mănăstirea Probota, fapt prezentat în ziarul „Buna Vestire" (1937) într-un subtitlu denumit „Alungați pretutindeni"[197], în care ni se specifică faptul că: „*Vestea măsurilor luate de vizitatorii Mănăstirii Neamț, Văratec, și Agapia, a făcut o profundă impresie în tot județul Neamț. În special, lumea clerului a primit cu mare satisfacție această veste. Sfinții călugări de la Mănăstirea din județul vecin Baia, încurajați și sprijiniți de săteni, au hotărât să procedeze la fel. Românii din jud. Baia nu mai pot tolera ca Mănăstirea Probota unde se odihnește Petru Rareș, cea de la Slatina unde este mormântul lui Vodă Lăpușneanu, Sft. Mînăstirea Râșca și celelalte să mai fie profanate și batjocorite neîncetat de jidani*"[198].

„Evenimentul Sibian" (1994) a lansat un concurs prin care tinerii cu vârste cuprinse între 15 și 30 de ani puteau răspunde la întrebările din chestionar pentru a câștiga o excursie în Moldova, iar o întrebare avea ca răspuns „Mănăstirea Probota": „*În care mănăstire poate fi remarcată pictura în ceară executată în anii 1936-1937 de Nicolae Tonitza, asistat de elevii săi, printre care și Corneliu Baba?*" Variantele de răspuns sunt: „a) Moldovița; b) Probota; c) „Dintr-un Lemn"; d) Dură"[199].

Mitropolitul Dosoftei

Despre Mitropolitul Dosoftei există multe lucrări în literatura de specialitate[200]. În ceea ce privește presa, acesta a fost menționat în diverse publicații. Astfel, în numărul din 16 februarie 1909 al ziarului „Opinia" într-un articol despre „Scaunul Mitropolitan al 46-lea Mitropolit al Moldovei" sunt

---

[196] „Flacăra", An XVII, nr. 46, din 9 noiembrie 1968, p. 41. Despre Horia Teodoriu, activitate, desenele sau articolele lui, vezi: *Restauratorii români: arhitectul Horia Teodoriu (1894-1976)*, https://horia-teodoru.ro/, (accesat: 20.07.2025).

[197] Titlul principal fiind: „Jidanii nu mai pot vizita Mănăstirile din Moldova. Atitudinea demnă a vizitatorilor români. Scandalul de la Mănăstirea Văratec. Jidanii sunt alungați de călugări și săteni".

[198] „Buna Vestire", An I, nr. 127, din 31 iulie 1937, p. 3.

[199] „Evenimentul Sibian", An IV, nr. 261, din 7 mai 1994, p. 3.

[200] În linii mari amintim: Ștefan Ciobanu, *Dosoftei Mitropolitul Moldovei și activitatea lui literară; contribuții la istoria literaturii românești și a legăturilor româno-ruse literare din secolul al XVII-lea*, Traducere din rusește Ștefan Berechet, Iași, Editura „Viața Românească"1918; Gheorghe Duncă, *Un mare cărturar din veacul al XVIII-lea: Mitropolitul Dosoftei (1624-1694)*, București Editura „Cartea Românească" București, 1942; *Mitropolitul Dosoftei. Molităvnic de-nțăles*, Iași, 1981.

https://biblioteca-digitala.ro

amintiţi diverşi mitropoliţi printre care şi Mitropolitul Dosoftei: [...] *„La 1675 se reîntoarse Doroftei, care înfiinţă e tipografie la Mitropolie unde se tipărea multe cărţi bisericeşti. Peste 11 ani intrând regele Sobiesky al Poloniei în Moldova, luă pe acest mitropolit şi-l duse cu el, împreună cu moaştele Sf-lui Ioan cel Nou cu toate documentele mitropoliei, în ţara leşească unde mitropolitul Dosoftei muri. Au urmat apoi Ioan de la Rîşca şi Teofan al IV-lea de la Slatina*"[201].

„Universul" din 18 octombrie 1935 are un spaţiu dedicat personalităţilor şi evenimentelor istorice – Calendar istoric şi literar – de unde aflăm că, pe 17 octombrie, s-a terminat *„de copiat, din porunca lui Dosoftei – mitropolitul Moldovei – şi probabil pentru patriarhul Icachim din Moscova, traducerea în manuscris a lui Dosoftei din greceşte în ruseşte a cărţii lui Simion – arhiepiscopul Tesalonicului – intitulată: împotriva Ereziilor (traducere trimisă de Dosoftei mitropolitului Varlaam Iasinski de Kiev). Copia-manuscrisă se păstrează în Biblioteca Sinodală din Moscova*"[202].

Numărul din 14 noiembrie 1932 al ziarului „Dimineaţa" prezintă sumarul unei şedinţe publice ţinute la Academia Română, sub preşedinţia lui Ioan Bianu, unde M. Borza şi Nicolae Iorga au susţinut fiecare comunicări. Despre comunicarea ultimului, ziarul nota următoarele: *„D. profesor N. Iorga a analizat documentele descoperite de d. Beza relevând importanţa lor. Evanghelia descoperită la Sina' ne-a fost furată din mănăstirea Probata de către învăţatul mitropolit Dosoftei, autorul cunoscutei istorii bisericeşti. Scrisoarea pe oare el a trimis-o ca să justifice acest rapt spune că, numai datorită faptului că mănăstirea Probata este în ruină, l-a determinat să ia această Evanghelie. D. Iorga a relevat apoi că între documentele descoperite sunt şase care poartă semnătura de soţii de voevozi. Rezultă că în lipsa domnitorilor, doamnele exercitau un fel de regenţă, făcând donaţii şi acte de putere domnească*"[203]. Această comunicare o regăsim şi în „Universul"[204].

În anul 1993 s-au împlinit 300 de ani de când s-a stins din viaţă Mitropolitul Dosoftei, ocazie cu care diferite publicaţii au menţionat acest eveniment:

- Astfel, în ziarul „Cuvântul Literar" Ing. Titu-Traian Olariu redactează un articol despre acesta în care îi descrie activitatea[205];

- Prof. dr. Iuliu Negrilă publică un articol în ziarul „Adevărul" tot pe aceeaşi temă[206];

---

[201] „Opinia", An VI, nr. 655, din 16 februarie 1909, p. 1.
[202] „Universul", An LII, nr. 287, din 18 octombrie 1935, p. 2.
[203] „Dimineaţa", An XXVIII, nr. 9299, din 14 noiembrie 1932, p. 7.
[204] „Universul", An XLIX, nr. 314, din 14 noiembrie 1932, p. 2.
[205] „Cuvântul Liber", An V, nr. 209, din 23 octombrie din 1993, p. 3.
[206] „Adevărul", An V, nr. 1049, din 17 decembrie 1993, p. 11.

https://biblioteca-digitala.ro

- Elena Borugă dedică un articol cu titlul „Către toată sămânţa românească” – în ziarul „Realitatea Bănăţeană” despre împlinirea a 300 de ani de la trecerea la cele veşnice a mitropolitului”[207].

De asemenea, amintim, că de-a lungul timpului, ziarele au dedicat secţiuni generoase pentru a descrie activitatea Mitropolitului Dosftei, cu titluri diverse: „Mitropolitul Dosoftei” - „Universul Literar” scris de către Constantin Pacle[208]; „Mitropolitul Dosofteiu – Notiţă despre viaţa lui” – în ziarul „Albina”[209]; „Mitropolitul Dosoftei al Moldovei” – „Telegraful Român” din 1969[210] acelaşi titlul este reluat şi în numărul din 1970[211]; într-un discurs de recepţie susţinut de către St. Ciobanu la Academia România[212] din anul 1919: „Contribuţii la originea şi moartea mitropolitului Moldovei Dosoftei”[213]; „Mitropolitul Moldovei Dosoftei”[214]; „Contribuţii la istoria literară. Informaţiuni necunoscute asupra lui: N. Milescu, D. Cantemir, Al. Hăjdău, Mitropolitul Dosoftei, Miron Costin, Veniamin Costache şi Vlad Dracul”[215]; „În cîteva cuvinte” – „Cronica”[216]; „Traductor al Istoriilor lui Herodot”- „Cronica”[217]. Progrese şi stagnare în istoria literară şi alte opinii despre. „Lungile apusuri de soare”- „Iaşul Literar”[218]; 300 de ani de la tipărirea „Psaltirii” în proză a lui Dosoftei” – „Foaia Românească”[219].

Concluzii

După cum am putut observa, presa i-a acordat Mănăstirii Probota o importanţă semnificativă. Din rândurile acesteia ne putem forma o imagine de ansamblu asupra evenimentelor ce au însoţit-o de-a lungul timpului. Varietatea informaţiilor se datorează într-o bună măsură personalităţilor precum Nicolae Iorga sau Constantin Moisil, care au făcut descoperiri arheologice importante, descoperiri popularizate în diverse numere din diverse publicaţii româneşti. Organizarea serbării cu ocazia punerii pietrei comemorative la mormântul

---

[207] „Renaşterea Bănăţeană”, An V, nr. 1161, din 18 decembrie 1993, p. 3.
[208] „Universul Literar”, An XLVIII, nr. 21, din 27 ianuarie 1929, p. 66.
[209] „Albina”, An I, nr. 20, din 15 februarie 1898, p. 615.
[210] „Telegraful Român”, An CXVII, nr. 1-2, din 1 ianuarie 1969, p. 3.
[211] „Telegraful Român”, An CXVIII, nr. 7-8, din 15 februarie 1970, p. 1.
[212] 75 de ani mai târziu filologul I.C. Chiţimea aminteşte despre acest eveniment într-un articol intitulat: *Un fiu al Basarabiei: Acad. Prof. Ştefan Ciobanu (1883-1950)*, în „Revista de Etnografie şi Folclor”, tom 36, Bucureşti, Editura Academiei Română, 1994, p. 546.
[213] „Gazeta Transilvaniei”, An LXXXII, nr. 107, din 30 mai 1919, p. 2.
[214] „Opinia”, An, XVII, 4152, din 11 martie 1921, p. 1.
[215] „Adevărul Literar şi Artistic”, An XI, 11, nr. 476, din 19 ianuarie 1930, p. 7.
[216] „Cronica”, An X, nr. 33, din 15 august 1975, p. 7.
[217] „Cronica”, An XI, nr. 6, din 6 februarie 1976, p. 4.
[218] „Iaşul Literar”, nr. 8, din 1 august 1976, p. 13.
[219] „Foaia Românească”, An XXX, nr. 8, din 29 iunie 1980, p. 6.

https://biblioteca-digitala.ro

Doamnei Oltea a reprezentat un eveniment important, plin de încărcătură spirituală, care a adus la un loc diverse categorii sociale, de la simpli ţărani la oficialităţi locale, la nivel de guvern (Spiru C. Haret) sau a clerului, în frunte cu protoiereul judeţului şi a Mitropolitului Moldovei, Partenie.

Nu putem trece cu vederea inscripţiile descoperite şi săpăturile realizate de către Lia şi Adrian Bătrîna şi nici pe cele din anii 90' coordonate de către arheologul medievist Voica Maria Puşcaşu.

Rezistenţa peste timp a edificiului s-a datorat într-o mare măsură fondurilor care au fost atribuite, toate acestea fiind un cumul de binefacere pentru ca mănăstirea să-şi păstreze frumuseţea seculară. S-a evidenţiat faptul că, pe lângă stat, oamenii au jucat un rol important în susţinerea mănăstirii iar includerea sa pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO a făcut-o şi vizibilă pe plan internaţional, ceea ce a adus beneficii în atragerea de fonduri. Acest lucru s-a întâmplat prin cele două donaţii din partea Japoniei (cele mai însemnate) şi cea a guvernului francez.

Cele două cazuri cu respectivii călugări care au încălcat regulamentul monahal trebuie tratate obiectiv şi nu trebuie exagerate, deoarece nu au produs daune majore imaginii mănăstirii.

Articolele de memorialistică ne oferă informaţii despre diverse evenimente sau modul în care oamenii percep lumea la momentul respectiv. Trebuie luată în considerare subiectivitatea autorilor în momentul în care aceştia oferă descrieri despre mănăstire sau evenimentele care s-au petrecut în cadrul edificiului religios. Informaţiile sunt variate, unele dintre ele fiind despre aspectul mănăstirii sau despre evenimente din viaţa oamenilor, informaţii ce trebuie analizate imparţial, extrăgând esenţa din fiecare. De asemenea, s-a putut observa faptul că presa poate fi un bun instrument prin care putem afla despre apariţia diferitelor cărţi, articole sau ghiduri turistice ce au legătură cu Probota. Vizitele efectuate de către elevi, profesori, înalţi prelaţi sau oficialităţi din cadrul guvernului, nu pot decât să confirme faptul că mănăstirea reprezintă un reper important în această regiune. Obiectele care se află în mănăstire sau la muzeu au reprezentat o sursă de inspiraţie pentru atelierele şcoală de artă şi meserii, în cadrul cărora elevii le-au reprodus şi au câştigat şi premii. Mănăstirea în sine reprezentă o sursă de inspiraţie pentru pictori dar şi pentru graficieni. Nu în ultimul rând, imaginele apărute în presă (dar şi în lucrări istoriografice) cu Probota reprezintă o mărturie peste timp, dar vin şi ca o completare a informaţiilor din memorialistică.

În final, nu ne mai rămâne decât să afirmăm faptul că potenţialul de cercetare a presei ce vizează Mănăstirea Probota - dar şi a altor mănăstiri din judeţul Suceava sau din ţară – este unul însemnat şi poate fi valorificat cât mai mult posibil.

https://biblioteca-digitala.ro

A HISTORICAL OVERVIEW OF PROBOTA MONASTERY REFLECTED IN THE ROMANIAN PRESS (19TH – 20TH CENTURIES)

(Abstract)

The Probota Monastery, an old monastery in Moldova, received several donations from both Moldavian kings and high-ranking Moldovans, as well as buildings within its walls, particularly after it was transformed into a princely necropolis. Despite the fact that it went into ruin after being dedicated to the Holy Sepulchre and was harmed by the law requiring the secularization of monastic assets, it drew the attention of the press and several historians throughout time periods. The press proved to be a valuable instrument for exploring the holy building's history, adding to our understanding of the monastery through people's impressions. At the same time, the press contacted us about archeological findings, publications on the subject, funding allocated, and events planned to publicize them.

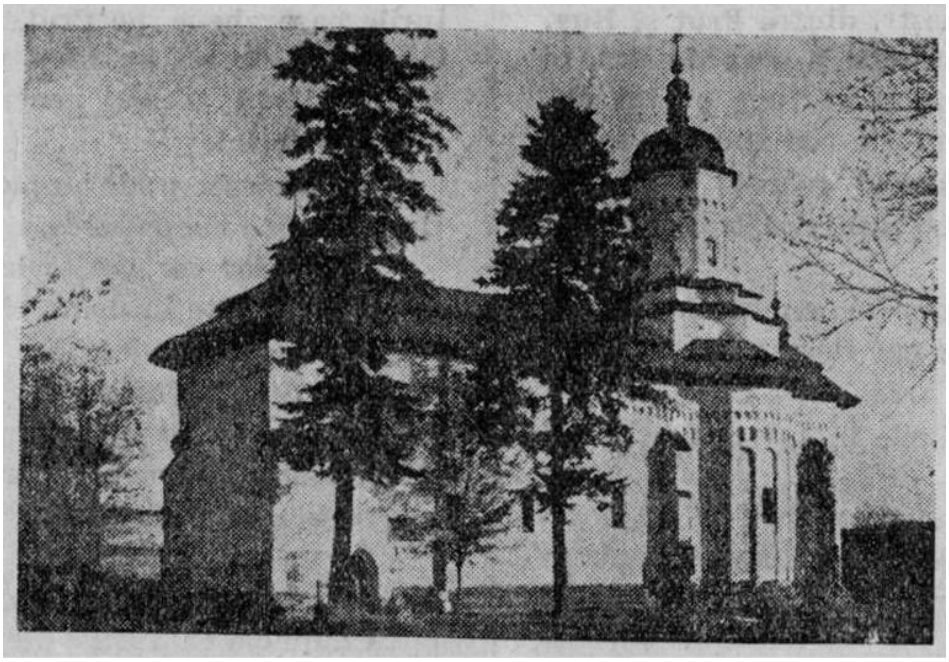

Fig. 1. Mănăstirea Probota
(sursă: ,,Albina" An XLV, nr. 19-20, p. 5)

https://biblioteca-digitala.ro

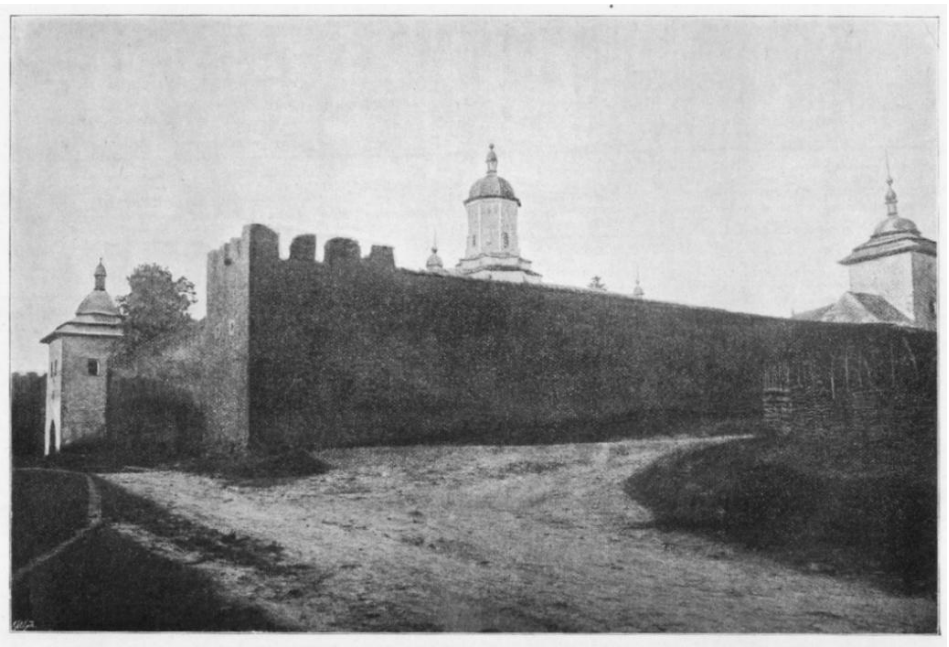

Fig. 2. Zidurile mănăstirii văzute din exterior din anii 1899-1900
(sursa: „Literatură şi artă română”, An IV, nr. 11, din 1899-1900, p. 777)

https://biblioteca-digitala.ro

REPARAREA BISERICII „SFÂNTUL NICOLAE” – BORDEIELE DIN PIATRA NEAMȚ

Daniel PAVĂL[1]

Cuvinte cheie: *Biserica „Sfântul Nicolae” – Bordeiele, Mitropolia Moldovei și Sucevei, Ministreul Cultelor, primăria Piatra Neamț, reparații, deviz*

Keywords: *Saint Nicholas Church – Bordeiele, Metropolitanate of Moldova and Suceava, Minister of Religious Affairs, Piatra Neamț City Hall, repairs, estimate*

Studiul de față își propune să inițieze o serie de articole care să prezinte demersurile de reparare a bisericilor din orașul Piatra Neamț din perioada ante și interbelică. Scopul acestei serii este de a evidenția modul în care principalii actanți sociali, precum credincioșii din parohie, primăria orașului, protoieria județului, factorii ecleziastici și civili superiori, s-au implicat și poziționat în aceste „ofensive” constructive, care au implicat eforturi logistice și umane considerabile, punând la grea încercare posibilitățile materiale limitate ale comunității, perseverența, voința, dar și răbdarea locuitorilor din parohia respectivă.

Studiul de față analizează procesul de reparare al unei biserici dintr-o suburbie săracă a orașului, intitulată sugestiv, *Bordeiele*, astăzi numită *Obor*, întrucât acolo se afla oborul de vite al târgului, care, în urma unui cutremur din anul 1894, a început să se fisureze în zona pereților și a turlei.

Anul construirii acestei biserici este necunoscut. Într-un chestionar privitor la monumentele istorice, completat în perioada interbelică de către preotul Ioan Chircă, de la Biserica Sfinții Trei Ierarhi, în cadrul căreia era inclusă și biserica-filială Sfântul Nicolae, acesta menționa că nu a găsit nimic scris în această privință. Nicio pisanie, niciun pomelnic, niciun portret al ctitorilor nu a fost găsit care să dea mărturie despre anul zidirii bisericii. Totuși, continua preotul, conform celor aflate de la oameni, înaintea bisericii de zid a mai fost o biserică din lemn făcută de maici. Biserica de zid a fost începută de enoriași și terminată de boierul Neculai Albu care a făcut și clopotnița. Cea mai veche inscripție este cea găsită pe crucea unui mormânt, datată 1814, ceea ce conduce la ipoteza că biserica a fost construită înainte de 1800[2].

Pe data de 20 iulie 1896, în urma efectuării unei vizite la fața locului, primarul orașului a dat o ordonanță prin care a comunicat că zidurile bisericii

---

[1] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Neamț, PIATRA NEAMȚ.

[2] Arhiva INP, fond CMI, dosar 2626/1925-1936, f. 16.

https://biblioteca-digitala.ro

erau crăpate pe toate laturile și l-a însărcinat pe arhitectul comunei să facă planurile[3]. Trei zile mai târziu, pe 23 iulie, arhitectul a raportat că, într-adevăr, zidăria este în ruină, dar a sugerat formarea unei comisii din care să facă parte și inginerul șef al Circumscripției IX, care să precizeze mijloacele cele mai nimerite în această privință. Tot în aceeași zi, primarul a numit o comisie formată din inginerul comunei, inginerul șef al circumscripției și protoiereul județului[4]. În adresa-invitație trimisă către acești ultimi doi membri, primăria a avut grijă să introducă observația că „pereții bisericii erau crăpați în toate laturile și în deosebi partea dinspre Turn, amenință să cadă”[5].

Pe 29 iulie 1896, comisia s-a deplasat la fața locului și a constatat „crăpături viţioase la bolțile și pereții bisericei, astfel că planul vertical al peretelui lateral despre intrare este jumătate deplasat din linia lui, asemenea și turnul este crăpat. Pe baza celor constatate, declarăm că Biserica cu turnul amenință ruină, și că veri ce reparație este inutilă”[6]. Se poate observa cu ușurință că procesul-verbal se înscria perfect în linia trasată deja de către primărie, iar concluzia era cea așteptată de către conducerea acesteia.

Pe 31 iulie, comisia a înaintat procesul-verbal primărie, care, în ședința din 3 august a consiliului comunal, a hotărât dărâmarea bisericii, decizie trimisă spre aprobare pe data de 17 august, Ministerului Cultelor și Instrucţiunii Publice[7].

La aceeași concluzie s-a ajuns și în urma vizitei efectuate în ziua de 8 septembrie de către un grup format din inginerul comunei, primar și prefect, inginerul reiterând opinia că biserica trebuia distrusă. Alarmați de această concluzie drastică, locuitorii din mahalaua Bordeiele, au invitat un maistru de construcții să vadă biserica, iar acesta a declarat formal „că se pot face reparații și chiar cu ușoară cheltuială iar biserica ar mai putea dăinui secole”. Bazându-se pe acest considerent, parohienii i-au scris primarului pe data de 22 septembrie, informându-l că ei protestează contra constatării făcută de inginerul comunei și rugându-l să pună în aplicare repararea bisericii. Primarul și-a menținut poziția, în rezoluția pusă pe suplica parohienilor, el și-a exprimat acordul cu membrii comisiei iar despre maistrul constructor invitat de către parohieni, a afirmat că „este un om fără nici o știință în ale arhitecturii”[8].

Presimțind parcă refuzul primarului, cu o zi înainte, locuitorii mahalalei i-au scris o adresă similară și prefectului județului. Aceștia îi cereau sprijinul pentru repararea bisericii după spusele maistrului de construcții,

---

[3] SJAN Neamț, Fond, Primăria orașului Piatra Neamț, dosar 28/1896, f. 1.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*, f. 2.
[6] *Ibidem*, f. 4.
[7] *Ibidem*, f. 3-3v.
[8] *Ibidem*, f. 5.

https://biblioteca-digitala.ro

argumentând că ei nu puteau rămâne fără biserică deoarece erau la mare distanţă de oraş. Prefectul a recomandat primarului să se convingă dacă într-adevăr maestrul de construcţii ar lua asupra lui repararea bisericii şi ar garanta soliditatea construcţiei. În asemenea condiţii, comuna ar fi putut să dispună reparea bisericii[9].

Bunele oficii ale prefecturii au venit prea târziu, pentru că factorii de decizie ai primăriei se mişcaseră cu o viteză surprinzător de mare. Deja, pe data de 31 octombrie 1896, Ministerul Cultelor răspundea primarului că aprobă dărâmarea bisericii filiale „Sf. Nicolae", pe motivele arătate în decizia consiliului comunal din 3 august, Ministerul anunţând totodată că a comunicat această aprobare şi Mitropoliei Moldovei[10].

Chiar a doua zi, pe 1 noiembrie 1896, consiliul comunal a hotărât ca epitropul paroh al parohiei Bisericii „Sfântul Ioan Botezătorul" din suburbia Mărăţei să ia în păstrare pe bază de inventar toată averea mobilă aflată la biserica „Sfântul Nicolae", adică: obiectele sfinte întrebuinţate în serviciul divin, veştmintele, catapeteasma, strănile, cărţile şi clopotele. Din partea primăriei, a fost delegat ajutorul de primar, Gh. Ştefănescu. Pe data de 13 noiembrie, primăria a înştiinţat pe parohul de la Sfântul Ioan Botezătorul de această decizie[11].

Tot pe 13 noiembrie, primăria a înştiinţat şi pe Mitropolit de aceste măsuri. În plus, s-a decis ca preotul de la biserica „Sfântul Nicolae", să slujească la biserica „Sfinţii Trei Ierarhi", care este cea mai apropiată şi unde este numai un singur preot, fiindcă între biserica filială „Sfântul Nicolae" şi biserica parohială din Mărăţei era o distanţă foarte mare şi este cu neputinţă preotului să facă slujbă la parohie. În consecinţă, se cerea aprobarea Mitropolitului pentru aceasta[12].

Pe 17 noiembrie, enoriaşii bisericii „Sfântul Nicolae" s-au adresat prefectului, rugându-l să intervină pentru a se ţine biserica deschisă până în primăvara anului 1897. În consecinţă, prefectul a recomandat primarului posibilitatea de a satisface cererea, iar ca răspuns, pe data de 27 noiembrie, primarul a hotărât că dărâmarea bisericii va fi dată în antrepriză pe data de 30 decembrie 1896[13].

Totul părea să meargă bine, dar pe 29 noiembrie, Ministerul Cultelor a înmânat primăriei o copie de pe adresa Mitropoliei Moldovei adresată acestui minister, în care, aceasta, în urma unei petiţii a enoriaşilor şi al unui raport al protoiereului de Neamţ, a decis că nu se poate aproba dărâmarea bisericii, până ce primăria nu va lua măsuri privind construirea alteia noi, pe un teren

---

[9] *Ibidem*, f. 7.
[10] *Ibidem*, f. 9.
[11] *Ibidem*, f. 9v.
[12] *Ibidem*, f. 10-10v.
[13] *Ibidem*, f. 12

https://biblioteca-digitala.ro

mai sigur, dar tot în mijlocul poporenilor, biserica fiind în Mahalaua Bordeile, care are peste 200 de capi de familie. Primarul a rezoluționat pe adresa Ministerului Cultelor, să se dărâme biserica. Și pentru a nu lăsa niciun loc de dubiu, Mitropolia a scries direct primăriei pe data de 28 noiembrie, că, întrucât în decizia consiliului comunal din 3 august nu amintea nimic de construirea unei alte biserici în locul celei vechi, ea nu poate aproba dărâmarea bisericii până ce nu se iau măsuri ca la primăvara anului 1897 să se înceapă construirea altei biserici în altă zonă a mahalalei. Și de această dată, primarul a decis împotrivă: „Întrucât Ministerul Cultelor față cu constatarea făcută de oameni competenți, a admis dărâmarea bisericii pentru care s-au și înaintat lucrările de publicație pentru dărâmare, adresa prezentă rămâne spre știință”[14].

Ca să se asigure că lucrurile sunt bine înțelese, Mitropolia a scris în aceeași zi și protoiereului de Neamț, punând-i în vedere, că va dispune luarea și strămutarea sfintelor obiecte din biserica filială în altă parte, doar atunci când primăria va dispune zidirea unei alte biserici în locul ei. Tot atunci, preotul se va muta cu slujba la biserica „Sfântul Ioan” Mărăței. În fața acestui ordin categoric, primarul va pasa întreaga răspundere pe ceea ce va decide în viitor consiliul comunal[15].

A doua problemă care se ridica în calea dărâmării bisericii o constituia faptul că, la licitațiile organizate pentru darea în antrepriză a dărâmării bisericii, nu s-a prezentat nimeni, în ciuda faptului că au fost șase termene în acest sens.

Între timp, parohienii au cerut sprijinul Prea Cucernicului Protosinghel Irinarh Borzescu de la Mănăstirea Brazi, județul Putna, din Eparhia Romanului, cunoscut pentru experiența și practica sa în materie de arhitectură și zidărie. În petiția adresată Mitropoliei, din data de 7 februarie 1897, protoiereul de Neamț oferă detalii importante: protosinghelul a fost chemat de poporeni, iar acesta, examinând biserica și terenul, a constatat că biserica se poate repara durabil cu 400-500 de lei și ar fi păcat să fie demolată, căci nu amenință cu prăbușirea „fiind pereții groși și crăpăturile mici și deși e zidită pe coasta dealului, însă terenul e bun, nefiind povârnit pe nicăieri”. El a cerut autorizarea și binecuvântarea Mitropolitului, pentru a efectua, pe cheltuiala lui, reparația necesară în ceea ce privește legătura zidăriei care ar rezista peste 100 de ani. Astfel, locuitorii cât și comuna ar fi scutiți de o cheltuială enormă (50-60.000 lei) cu construirea unei biserici noi. După ce persoanele competente vor constata rezistența acestei biserici vechi, cheltuiala va fi lăsată la aprecierea opiniei publice, „iar osteneala mea o afierosesc în cinstea Sf. Ierarh Nicolae, patronul sus zisei biserici”[16].

---

[14] *Ibidem*, f. 15-16, 20.
[15] *Ibidem*, f. 23.
[16] *Ibidem*, f. 40-40v.

https://biblioteca-digitala.ro

Pe 22 februarie 1897, protoiereul scrie şi primarului despre această ofertă care, dacă ar fi acceptată, s-ar evita dărâmarea bisericii. Două zile mai târziu, a sosit şi răspunsul primăriei: situaţia bisericii Sf. Nicolae, a fost constatată de două comisii: una, rânduită de către primar, cu inginerul- şef al circumscripţiei, inginerul comunei şi protoiereu, a doua, rânduită de către prefect, compusă din inginerul judeţului şi în prezenţa prefectului. Ambele comisii au constatat că nu este posibilă repararea bisericii, fapt aprobat şi de Ministerul Cultelor prin adresa din 31 octombrie 1896. Pentru a i se da curs cererii protosinghelului, s-a solicitat să i se să prezinte primăriei, un plan de reparaţii, plan întocmit de un arhitect competent, pentru a-l pune în dezbaterea Corpului Tehnic de pe lângă Ministerul Lucrărilor Publice şi să ceară avizul său, precum şi al Ministerului Cultelor, fără de care nu se poate revoca lucrarea de dărâmare[17].

La 19 martie 1897, protosingelul îi răspunde anexându-i planul şi devizul estimativ pentru repararea bisericii, planul fiind întocmit de nimeni altul decât de inginerul judeţului. Primarul îi cere inginerului comunei să-şi dea avizul, iar acesta referează faptul că, pe baza planului anexat, nu se poate estima dacă reparaţiile prevăzute prezintă destulă siguranţă pentru rezistenţa edificiului, deoarece în plan nu se arată secţiunile longitudinale şi transversale şi cu deteriorările existente. În final opinează că orice reparaţie este de prisos în starea în care se află actualmente biserica[18].

Ca să tranşeze odată pentru totdeauna această chestiune care devenea sâcâitoare dar şi pentru a duce cazul pe un teren mai favorabil, pe 24 martie, primarul trimite o adresă Ministerului de Interne, în care expunea situaţia: „D-le Ministru, pentru ca să pot apăra pe locuitorii din vale de o moarte sigură, am onoarea a înainta Dvs. planul şi toate lucrările anterioare, rugându-vă să bunevoiţi a vă da avizul dacă se poate face reparaţii la acea biserică, fiind plasată pe râpa unui deal care este expus la cazuri de ploi a se surpa, după cum s-a şi întâmplat în anii din urmă, surpându-se peste casile locuitorilor o parte din terenul acestui deal care este în apropiere de biserică”[19].

O lună mai târziu, prefectura trimitea primăriei o copie de pe telegrama adresată Ministerului (nu se precizează care, dar probabil era vorba de cel al Cultelor) de către protosinghelul Irinarh Borşescu, prin care acesta reclama contra dispoziţiei luate de primărie de a dărâma biserica „Sf. Nicolae”, prefectura cerând relaţii în acest sens. Primăria a răspuns că a trimis întrega documentaţie la Ministerul de Interne spre a fi supusă avizării Corpului Tehnic, nu fără a-şi ascunde iritarea: „Mă mir însă că persoane străine de localitate şi fără nici un drept au curajul a se amesteca în afacere lăsate cu totul în atribuţiunile comunei şi prin teligramă puţin corectă, voesce a se impune

[17] *Ibidem*, f. 38-39.
[18] *Ibidem*, f. 51-51v.
[19] *Ibidem*, f. 50.

https://biblioteca-digitala.ro

atât dispoziţiunilor luate de comună pentru asigurarea vieţii cetăţenilor cât şi a celor luate de Ministerul de Culte!”[20].

Pe 1 mai 1897, Ministerul de Interne a trimis primăriei răspunsul Ministerului Cultelor asupra acestei chestiuni împreună cu schiţa de plan şi devizul trimis de primărie, cu precizarea ca primăria să urmeze întocmai dispoziţiile Ministerului Cultelor. Acesta consimţea la dărâmarea bisericii doar dacă primăria va satisface condiţia impusă de Mitropolitul Moldovei de a lua mai întâi măsuri pentru construirea în aceeaşi mahala a unei alte biserici, având în vedere că această mahala numără 200 de capi de familie şi se află la depărtare de celelalte biserici ale oraşului. În privinţa reparaţiilor constând numai din cercuri de fier, pe dinafară, reparaţii de tencuieli şi facerea unui stâlp de sprijin, nu erau de ajuns pentru a asigura soliditatea clădirii, mai ales că era ridicată pe marginea unei râpe care ameninţă să se prăbuşească[21].

Răspunsul primit a creat o situaţie foarte incertă. În primul rând Ministerul de Interne s-a eschivat de la orice responsabilitate, lăsând întreaga decizie pe seama Ministerului Cultelor. Acesta din urmă, la rândul său, respingea proiectul de reparaţie al protosinghelului, ceea ce-l bucura pe primar, dar condiţiona demolarea bisericii cu construirea alteia noi, ceea ce nu îi convenea nicidecum acestuia. Motivele acestei rezistenţe îndârjite, avea să le expună în răspunsul pe care acesta l-a trimis Ministerului de Interne pe data de 3 mai: „comuna nu consimte de a construi altă biserică în Mahalaua Bordeile deoarece acea biserică este sucursală şi după încetarea din viaţă a preotului, după lege, urmează ca acea biserică să rămână fără preot şi al doilea, că la acea mahala avem biserici parohiale Sf. Ioan din Mărăţei şi o altă biserică sucursală, Sfinţii Trei Ierarhi şi ar fi un lux a se mai construi altă biserică”[22].

Sfidând dipoziţiile a două ministere şi a unei mitropolii, primarul a rămas stăpân pe situaţie. În fond, nimeni nu putea să se opună unei primării să dărâme o biserică dacă aceasta periclita viaţa locuitorilor din parohie şi nimeni nu putea constrânge o comună să construiască o biserică nouă, dacă ea nu dispunea de fonduri.

În această atmosferă de incertitudine, pe 29 septembrie 1897, protoieria a hotărât să închidă biserica, pe motiv că este fisurată, iar preotul a fost oprit să mai slujească. Enoriaşii susţineau însă că crăpătura nu punea în pericol biserica şi că ea s-ar putea repara, ceea ce ar fi mult mai ieftin decât să se construiască o biserică nouă.

Pe 7 decembrie 1897, poporenii i-au scris primarului că dacă tot se doreşte distrugerea bisericii vechi, să-i ajute să construiască o biserică nouă pe locul ce l-au ales împreună cu protoiereul; locul ales era vis-a-vis de clădirea ce adăposteşte arestul judeţului şi este proprietatea a două persoane, costul

---

[20] *Ibidem*, f. 57-57v.
[21] *Ibidem*, f. 61-62.
[22] *Ibidem*, f. 61v.

https://biblioteca-digitala.ro

achiziţiei terenului fiind de 2400 de lei. Nedorind să-şi mai asume singur răspunderea, primarul a lăsat decizia pe seama consiliului comnal. În şedinţa din 2 ianuarie 1898, primarul a susţinut în faţa consilierilor că a chemat pe acei locuitori şi spunându-le că comuna nu le poate veni în ajutor, până nu vor avea un plan însoţit de deviz care să constate suma totală. Deci la starea actuală, primarul a respins propunerea. Pentru plan şi pentru deviz le-a pus la dispoziţie pe inginerul comunei. În faţa acestei pledoarii, consiliul a respins cererea locuitorilor[23].

Pe 21 şi 30 iunie 1898, locuitorii mahalalei au scris din nou primarului să-i sprijine în acţiunea de reparare a bisericii pe cheltuiala lor. Refuzul primarului a fost categoric: afacerea fiind tranşată de domnul Ministru al Cultelor şi de Mitropolia de Iaşi, iar ei neaducând vreun plan de lucrare, solicitarea se respinge[24].

Primarul care reuşise performanţa să reziste atâtor asalturi, era un avocat liberal, Mihail Adamescu. În toamna anului 1898, el îşi termină mandatul de primar, fiind înlocuit. Profitând de această schimbare, parohienii îi scriu în 18 noiembrie 1898 noului primar, acuzându-l pe predecesorul său că a făcut formalităţile la Minister şi la Mitropolie pentru a demola biserica în loc să prevadă bani la buget pentru reparaţii. Au trecut doi ani şi biserica este neclintită, nu s-a prăbuşit. Mai mult, s-au făcut reparaţii: crăpăturile de la bolta cafasului şi de la o fereastră au fost tencuite, la fel o fereastră de la strana mare cu o bucată de boltă, iar tencuiala şi varul erau neatinse, dovadă că biserica nu se mai fisurează. În acest context, ei îl imploră ca să i se permită preotului să poată oficia Sfânta Liturghie. Se pare că această solicitare nu a avut niciun fel de urmări, de vreme ce, zece zile mai târziu, pe 28 noiembrie, enoriaşii reveneau cu o altă solicitare către primar, rugându-l să intervină pe lângă protoiereu să le dea voie să se oficieze Sfânta Liturghie pe data de 6 decembrie, de hramul bisericii[25].

La începutul anului 1901, atât enoriaşii cât şi preotul bisericii „Sfântul Ioan Botezătorul" din suburbia Mărăţei, unde au fost relocaţi credincioşii din suburbia Bordeile, au solicitat primarului să restaureze biserica Sfântul Nicolae „pentru a nu suferi moralmente enoriaşii din acea suburbie, care fiind situată la o parte a oraşului, le este imposibil de a veni la alte biserici din centrul oraşului"[26].

Într-adevăr, primarul l-a însărcinat pe inginerul comunei să facă devizul de reparaţii după care a supus cazul consiliului comunal. Inginerul a făcut istoricul cazului, după care a încheiat raportul sentenţios: „Faţă de cele arătate subsemnatul găsesc că nu se poate face nici o reparaţie bisericei Sf. Neculai din

---

[23] *Ibidem*, f. 68-69, 72.
[24] *Ibidem*, f. 80-81.
[25] *Ibidem*, f. 83, 85.
[26] *Ibidem*, f. 89, 91.

https://biblioteca-digitala.ro

mahalaua Bordeilor pe baza diferitelor constatări la faţa locului şi aprobărilor făcute de Ministerul de Culte”[27]. Era acelaşi inginer, care se opusese încă de la început reparării bisericii!

Totuşi, se pare că edilul a trecut peste această concluzie, deoarece în şedinţa consiliului comunal din 31 ianuarie 1901, a fost aprobată propunerea primarului de a se institui o comisie compusă din trei consilieri care, împreună cu inginerul comunei, să studieze îndeaproape toate lucrările relative la problemă, să caute terenul unde s-ar putea reconstrui biserica şi modul cum s-ar putea aviza la mijloacele necesare în acest scop, iar inginerul să întocmească un plan şi un deviz pe care, împreună cu un raport detaliat, să le prezinte consiliului spre avizare[28].

Nu există certitudine că acest fapt s-a întâmplat, deoarece în dosarul cauzei apare lipsă o perioadă de doi ani. Dar faptul că, pe 22 iulie 1903, epitropii bisericii Sfântul Nicolae, împreună cu un comitet de 10 enoriaşi din parohia Sfântul Ioan Botezătorul din suburbia Mărăţei, se adresau primarului rugându-l să însărcineze pe inginerul comunei să facă un studiu şi un deviz la biserica lor spre a se putea repara, întrucât stă închisă de 7 ani, demonstrează că acea comisie nu s-a mai întrunit. Răspunsul la această suplică a venit foarte târziu, abia după un an şi jumătate. Pe 25 noiembrie 1904, arhitectul comunei a referat că s-a deplasat la faţa locului şi a ridicat mai multe planuri, fără convingerea că o reparaţie radicală ar putea salva biserica. „Cred – opina el – că ar fi mai nimerit ca să se dărâme biserica şi să se construiască alta pe un teren mai solid şi aşezată în centrul poporului. Cheltuielile s-ar putea plăti din banii ce s-ar strânge şi din daniile ce s-ar face de către comună şi alte persoane cu stare”[29]. Considerând chestiunea închisă, primarul Hogea a rezoluţionat că se va pune în vedere petiţionarilor.

Au trecut încă 6 ani şi lucrurile au rămas neschimbate. Enoriaşii au rămas cu biserica închisă iar serviciile religioase le căutau la biserica Sfântul Ioan din Mărăţei aflată la mare distanţă de locuinţele lor. La 14 decembrie 1907, protoiereul a scris primarului să delege o persoană pentru data de 14 decembrie pentr a-l însoţi în mahalaua Bordeile în vederea unui răspuns la suplica enoriaşilor care doreau despărţirea de biserica „Sfântul Ioan” din Măreţei şi alipirea la biserica „Sfântul Ioan” – Domnesc, catedrala oraşului. Problema a ajuns până la cele mai înalte foruri politice şi ecleziastice ale ţării. Pe 17 august 1908, protoereul îl anunţa pe primar că Înalta Chiriarhie, motivată de adresa Ministerului Cultelor i-a comunicat că Regele a aprobat cu Înaltul Decret nr. 69 din acelaşi an, ca Biserica Sfântul Nicolae din suburbia Bordeiele, ruinată şi închisă, să se desfiinţeze iar enoria ei să treacă la parohia

[27] *Ibidem*, f. 91v.
[28] *Ibidem*, f. 93.
[29] *Ibidem*, f. 78-79.

https://biblioteca-digitala.ro

Sfântul Ioan Domnesc, de care va ţine în viitor. Enoriaşii vor fi îngrijiţi de un preot din noua parohie dar cu domiciliu în acea suburbie[30].

Biserica a rămas singură să înfrunte intemperiile naturii şi nepăsarea oamenilor. Pe 15 septembrie 1908, protoiereul a scris primarului că, în urma ploilor din acea lună, zidul bisericii a început să pârâie şi cerea ca biserica să fie dărâmată ca să se poată scoate obiectele din interiorul ei. În aceeaşi zi, ajutorul de primar, însărcinat să meargă la faţa locului pentru a constata situaţia, refera că pentru dărâmarea bisericii e nevoie de o cheltuială de 3000 de lei, având mai întâi aprobarea consiliului comunal. Trebuia de asemenea pregătit un local pentru depozitarea obiectelor de valoare. Totuşi, după cercetările realizate cu inginerul comunei, părerea celui din urmă era că biserica nu ameninţa nici cu căderea şi nici pe vecini. Asigurat de acest lucru, consiliul comunal, în şedinţa din 16 septembrie, a dispus ca dărâmarea bisericii Sfântul Nicolae să se scoată de la ordine până la noi dispoziţii[31].

În 1911 enoriaşii au solicitat ajutorul primarului ca să nu li se înstrăineze bunurile din biserică, anunţând totodată că au format un comitet pentru repararea sau reconstrucţia bisericii. Problema înstrăinării bunurilor bisericii a căzut ca un pietroi într-o apă liniştită şi ea a avut darul de a-i scoate pe enoriaşi din starea de nepăsare în care se complăceau şi de a le redeştepta interesul pentru biserica lor. Toate obiectele de preţ ale bisericii, precum catapeteasma cu icoanele ei, Sfânta Masă cu sfintele vase, icoana *Maicii Domnului* în strană, icoana *Sfântului Nicolae*, îmbrăcată în argint, şi multe alte obiecte de cult fuseseră dăruite bisericii de către monahia Maria N. Albu, ce aparţinea uneia din cele mai importante familii din oraş, care dăduse pe cel care finalizase construirea bisericii, oameni de afaceri, primari, prefecţi şi deputaţi. Acum, văzând biserica părăsită, ea a scris Ministerului Cultelor despre dorinţa de a dărui aceste obiecte unei biserici parohiale din judeţul Neamţ. Pe 12 noiembrie 1911 ministerul cerea părerea primarului în această privinţă. Primăria a răspuns nefavorabil întrucât parohienii, prin petiţia din 1911, doreau să construiască o altă biserică în locul celei actuale iar toate aceste obiecte de cult ar urma să fie instalate în noua biserică. Pe 8 mai 1912, acelaşi minister scria primarului că Mitropolia Moldovei, în urma intervenirii ministerului, a consimţit a nu se mai ridica obiectele de la biserica filială, dar cu condiţia ca enoriaşii să ia măsuri pentru rezidirea din temelii a acelei biserici chiar în primăvara acestui an, altfel obiectele vor ridicate şi vor fi date bisericii din Verşeşti, filială a bisericii parohiale II Căciuleşti[32].

Odată depăşită această problemă, pe 25 mai 1912, locuitorii suburbiei au cerut primarului terenul necesar ridicării noii biserici precum şi piatră din carierele de pe dealul Pietricica. În şedinţa din 11 iunie, consiliul comunal, a

---

[30] *Ibidem*, f. 95, 96
[31] *Ibidem*, f. 97-97v.
[32] *Ibidem*, f. 98, 100-101.

https://biblioteca-digitala.ro

decis ca arhitectul comunei să prezinte pentru o viitoare ședință, planul locului din obor (n.a. adică a târgului de vite) rezervat pentru construirea bisericii „Sfântul Nicolae". În ceea ce privește piatra, comuna nu putea da din carierele de pe Pietricica, acestea fiind închise. Într-adevăr, pe 6 septembrie 1912, arhitectul a înaintat un plan cu oborul de vite și cu locul rezervat bisericii, plan aprobat de consiliul comunal în ședința din 1 octombrie. Pe 4 octombrie o copie de pe această decizie a consiliului a fost trimisă la Ministerul Cultelor, spre aprobare. Aflând de această decizie, *Comitetul pentru ridicarea bisericii* constituit de către enoriași, a solicitat comisiei interimare a comunei să-l delege pe arhitectul comunei ca să le predea pe seamă locul, urmând a construi barăcile necesare pentru depozitarea materialelor, cerând în plus să li se dea și o carieră de piatră.

La solicitarea primarului, pe 28 decembrie 1912, arhitectul comunei a referat că, într-adevăr, comuna deținea o singură carieră de piatră, pe vârful muntelui Pietricica, dar exista un vot al consiliului comunal care interzicea exploatarea pietrei, ca măsură de siguranță împotriva surpării malurilor. În concluzie, el a respins această cerere, dar l-a lasat pe primar să dispună. Acesta a lăsat decizia pe seama consiliului comunal, care, în ședința din 15 ianuarie 1913, a aprobat să se exploateze piatra pentru construirea bisericii[33].

Lucrurile păreau să se rezolve când, în cadrul unei ședințe ținută pe data de 9 decembrie 1912, *Comitetul pentru ridicarea bisericii* a luat decizia de a refuza locul pentru biserică dăruit de primărie și în locul lui să i se doneze toată partea din stânga locului din Târgul Vitelor. În această situație, totul trebuia luat de la început: un nou plan al arhitectului, o nouă aprobare din partea consiliului comunal. În aceeași ședință din 15 ianuarie 1913, consiliul comunal a dispus ca întreg consiliu, împreună cu protoiereul județului și cu prefectul, să se deplaseze la fața locului și să fixeze terenul necesar pentru construirea noii biserici. [34]

Dar această comisie nu s-a mai întrunit și nici nu s-a deplasat la fața locului. Timp de 7 ani, problema bisericii a dispărut de pe agenda publică. Pe 21 august 1920, parohienii au cerut primăriei să restaureze biserica pe locul unde se află. Se renunțase deci la ideea construirii unei noi biserici, pe un alt loc. Cu ocazia alegerii noului epitrop, a fost ales și un *Comitet de reparație a bisericii* ce urma să gestioneze fondurile strânse și cele ce urmau să se mai adune. Totodată, ei solicitau ca arhitectul să procedeze la facerea devizului reparației și să ia dispoziții în privința catapetesmei bisericii care fusese dată bisericii din Verșești.

Pe 1 septembrie 1920, arhitectul comunei, Eugen Albu, a întocmit un referat în care a expus în detaliu situația existentă: biserica era o construcție veche de formă dreptunghiulară, în mărime de 16/8 metri, având un turn în

---

[33] *Ibidem*, f. 102-104v, 111-113.
[34] *Ibidem*, f. 114r-v, 116.

https://biblioteca-digitala.ro

faţă de 4/4 metri. Biserica este aşezată pe coasta muntelui Cozla la marginea caselor din strada Bordeie. Partea dinspre munte a bisericii fiind acoperită cu pământ de 1,25 metri, şi existând şi un un şanţ au făcut ca apele să se scurgă în fundaţiile bisericii şi să slăbească temeliile. Deteriorările au luat proporţii, iar orice reparaţie era deja zadarnică. Biserica trebuia dărâmată în întregime şi construită din nou. Cheltuielile pentru noua biserică erau considerabile: 3 milioane de lei! Planurile şi devizul se puteau face în timpul iernii dar numai după ce s-ar lua hotărâri în privinţa fondurilor necesare şi a locului pentru construirea bisericii. Pe acest raport, primarul a scris rezoluţia: „Comuna momentan nu poate face nici o donaţie pentru construcţia bisericii, nefiind alocate fonduri în buget. Se va aviza pentru anul viitor”[35].

Pe 10 octombrie 1920, *Comitetul de reconstruire* i-a solicitat primarului să-i dea pe seamă terenul alocat prin decizia din 15 ianuarie 1913, pentru a fi împrejmuit. Însărcinat de primar să reglementeze chestiunea, arhitectul comunei consemna: „Preşedintele Comitetului de Reconstruire se înşeală dacă se referă la şedinţa din 15 ianuarie 1913 pentru a pretinde terenul situat pe partea stângă a drumului care duce în târgul vitelor în mărime de 3871,70 mp”. *Comitetul pentru ridicarea bisericii*, prin petiţia din 1912, a cerut de la comună un loc în târgul vitelor, iar consiliul comunal, prin decizia luată în şedinţa de la 1 octombrie 1912, a destinat locul de formă rotundă în mărime de 1962,50 mp situat în axa străzii oborului. Nemulţumiţi de această donaţie, enoriaţii au cerut să li se dea locul de pe partea stângă a drumului pe care acum figurează un mic pavilion. Pentru acest loc din stânga drumului, consiliul comunal, în şedinţa din 15 ianuarie 1913, a numit o comisie care trebuia să se deplaseze la faţa locului. Această deplasare nu s-a mai efectuat, iar locul a rămas până în prezent în stăpânirea comunei, servind pentru iarmaroace. În aceste condiţii, nu se putea dispune de acest loc şi rămânea ca primarul să ofere un răspuns.

Primarul a cedat răspunderea către comisia interimară, care în şedinţa din 23 octombrie 1920 a numit o comisie compusă din membrii comisiei comunale, arhitectul comunei, prefectul judeţului, protoiereu şi preşedintele comitetului pentru construirea bisericii pentru a se deplasa la faţa locului şi a alege terenul pentru construcţie. Spre deosebire de comisia precedentă, aceasta s-a deplasat la faţa locului iar pe 26 ianuarie 1921 s-a hotărât să i se cedeze acelaşi loc situat în oborul vitelor în suprafaţă de 1962,50 mp. Când lucrurile păreau că s-au lămurit, pe 11 februarie 1921, arhitectul comunei, acelaşi Eugen Albu, a referat că membrii comisiei au dat acelaşi teren şi aceeaşi suprafaţă ca şi în 1912, dar între timp, i s-a restituit unui locuitor un teren în târgul vitelor în suprafaţă de 765 de mp şi care cuprinde şi o parte din suprafaţa destinată pentru construirea bisericii. În aceste condiţii, comuna trebuia să procedeze fie la exproprierea acelei porţiuni fie la un schimb de

[35] *Ibidem*, f. 117-118.

https://biblioteca-digitala.ro

suprafaţă egală. Acest schimb s-ar fi putut face cu uşurinţă, întrucât comuna deţinea pe cealaltă parte a proprietăţii locuitorului destul loc liber şi fără întrebuinţare. Arhitectul a înaintat şi o schiţă de plan în acest sens, dar cel care urma să dispună era primarul[36]. Informaţia a produs probabil o adevărată indignare în cadrul primăriei, şi a aplicat o lovitură de graţie *Comitetul de construcţie* şi enoriaşilor.

Între timp, în 1921, parohienii au fost trecuţi, prin lege, de la Biserica „Sfântul Ioan" – Domnesc, biserica-catedrală a oraşului, la Biserica „Sfinţii Trei Ierarhi"[37].

Pe 30 octombrie 1924, comitetul reparării bisericii „Sfântul Nicolae", a adresat Administratorului Casei Bisericii din cadrul Ministerului Cultelor, să delege un arhitect la faţa locului care să stabilească dacă această biserică închisă de 25 de ani mai poate fi sau nu reparată. Ministrul N. Ghika a solicitat Serviciului Tehnic al primăriei să delege pe arhitectul comunei pentru a verifica la faţa locului şi a întocmit un referat.

La data de 19 februarie 1925, arhitectul comunei, P. Demetrescu, a inspectat biserica şi a făcut un raport care arăta situaţia bisericii de la momentul respectiv. Biserica, zidită din piatră, bolovani de râu şi cărămidă, era situată la poalele unui dâmb şi din cauza înclinării pământului a scurgerii apelor de ploaie şi zăpadă, a infiltraţiilor de la temelie şi a rupturilor de pământ s-au provocat crăpături în zidurile bisericii. Ca reparaţii, arhitectul a recomandat: desfiinţarea şanţului de piatră din spatele bisericii, nivelarea terenului făcându-se drenaje de scurgere a apelor, construirea unui trotuar cu rigole, plantarea cu salcâmi a râpei din faţa intrării, legături de fier, subzidire, ferestre, reparaţii la învelitoare, trotuar, spălarea zugrăvelii. Toate aceste lucrări, se ridicau, conform devizului pe care l-a întocmit şi l-a anexat, la suma de 100.000 de lei[38]. Din nefericire, din motive necunoscute, şi această iniţiativă a rămas fără urmări.

Pe 25 aprilie 1925 biserica parohială „Sfinţii Trei Ierarhi", prin intermediul preşedintelui comitetului de reconstruire a bisericii, a solicitat primăriei să dispună autorizaţia de a împrejmui terenul bisericii cu scânduri şi piloţi de stejar şi a delega pe arhitectul comunei să stabilească câtimea de teren ce aparţinea bisericii, deoarece megieşii bisericii au cotropit din terenul părăsit de mai mult de 25 de ani.

Arhitectul Eugen Albu a comunicat primarului că nu s-a putut găsi planul de situaţie a locului aparţinând bisericii şi că prin urmare, pentru fixarea hotarelor s-a folosit de urmele gardurilor vechi şi de mărturiile oamenilor bătrâni. Astfel, s-au fixat hotarele urmând a se face gardul, pentru care Epitropia bisericii trebuia să ceară autorizaţie de la primărie după formele

---

[36] *Ibidem*, f. 126-129,
[37] INP, fondul CMI, dosar 2626/1925-1936, f. 17v.
[38] *Ibidem*, f. 1-2.

https://biblioteca-digitala.ro

întrebuinţate de toată lumea[39]. După această acţiune a urmat o altă pauză de trei ani!

Pe 22 ianuarie 1928, Consiliul Parohial al Bisericilor „Sfinţii Trei Ierarhi" şi „Sfântul Nicolae" Bordeile (aceasta era acum noua denumire a parohiei care am văzut că înglobase şi suburbia Bordeile), au solicitat primarului ca, din fondul prevăzut în bugetul primăriei pe anul curent pentru întreţinerea bisericilor din oraş, să se repartizeze o sumă şi pentru repararea bisericii Sfântul Nicolae, a cărei reparaţie urma să înceapă în primăvara acelui an. Inevitabil, solicitarea a ajuns tot la arhitectul comunei, care, două luni mai târziu, a răspuns că este inutil să se mai facă vreo solicitare de reparaţie pentru biserică, care este în stare de ruină, „după cum am avut onoarea să arăt în diferite rânduri. Această biserică trebuieşte dărâmată şi făcută din nou în altă parte şi pe un teren sănătos cari pentru asemenea lucrare primăria mai ales anul acesta n-are fonduri"[40].

Dorind probabil să iasă dintr-un clenci insurmontabil, primarul a recurs la o soluţie neobişnuită. A solicitat Ministerului Cultelor să trimită un plan-tip, un deviz şi un caiet de sarcini pentru o biserică nouă, care avea maxim 300 de enoriaşi, a cărei construcţie să se poată realiza cu mijloacele cele mai modeste posibile. Cifra comunicată de primar era greşită, întrucât parohia avea 300 de capi de familie, ceea ce conducea la cel puţin 1000 de suflete.

Într-adevăr, pe 11 mai 1928, Ministerul Cultelor a trimis un plan-tip de biserică cu o turlă dar fără abside, însoţit de o foiţă de aviz şi un regulament.

Arhitectul comunei a respins acest plan, întrucât el era întocmit pentru o biserică rurală de dimensiuni modeste şi nu pentru o biserică mare ce urmează a se construi într-un centru populat. Demersurile au fost reluate, iar pe 28 iulie 1928, Ministerul a trimis un plan-tip de biserică urbană cu trei turle[41].

Nu ştim ce soartă a avut acest al doilea plan, pentru că despre el nu se mai aminteşte nimic. În schimb, pe 3 decembrie 1928, parohul pr. I. Chişcă a solicitat primăriei înregistrarea procesului verbal cu privire la restaurarea bisericii şi a cerut să se dispună înregistrarea în bugetul primăriei pe anul 1929.

Încă o dată, primarul a solicitat arhitectului părerea sa în legătură cu posibilitatea restaurării sau reconstrucţia acesteia, şi din nou arhitectul a repetat ceea ce a spus de fiecare dată: „terenul pe care se află biserica este mişcător, deteriorările sunt de natură a nu se mai putea repara, cheltuielile pentru reparaţii ar fi zadarnice, trebuie construită o altă biserică pe locul ales de comună". În plus, suma de 260.000 de lei, cuprinsă în devizul celui care l-a întocmit i se părea cu totul insuficientă atât pentru reparaţia propriu-zisă cât

---

[39] SJANNT, fond Primăria oraşului Piatra Neamţ dosar 28/1896, f. 131.
[40] *Ibidem*, f. 133-133v.
[41] *Ibidem*, f. 134-137.

https://biblioteca-digitala.ro

și pentru consolidarea terenului. În consecință, pe 10 decembrie 1928, primarul a trimis parohiei o copie de pe referatul arhitectului adăugând că, în asemenea condiții, biserica nu mai poate fi reparată iar cheltuielile solicitate erau inutile[42].

De data aceasta, parohul a scris primăriei că răspunsul arhitectului nu l-a mulțumit deloc. În fond, menționa parohul, primăria a închis biserica pentru a o repara iar până acum nu făcuse nimic în acest sens. Epitropia și Consiliul parohial au întocmit un plan de restaurare și un deviz pe care urma să le trimită, în original pentru a fi studiate și pentru a se prevedea suma din deviz în bugetul din 1929, astfel încât, la 1 martie, anul viitor, să se înceapă lucrările de reparații.

Nu știm dacă planul și devizul de care vorbea parohul în acest răspuns erau aceleași cu cele trimise anterior, dar răspunsul arhitectului a rămas neschimbat: „biserica nu poate fi reparată, reparația va costa cel puțin 1 milion de lei cu amenajările de afară și din interior și mai bine s-ar face o biserică nouă pe teren nou”[43].

Se pare că de această dată primarul a trecut peste avizul arhitectului, deoarece pe 26 aprilie 1929, locuitorii străzilor Bordeile, Obor, Dărmănești și General Manu aparținând bisericii „Sfântul Nicolae”, i-au mulțumit primarului pentru suma alocată în bugetul comunei pe anul 1929 la care au contribuit și ei cu suma de 46.917 lei depuși la Banca Principele Carol din localitate. Dar, ori informația lor a fost eronată ori cineva a blocat în ultimă instanță această inițiativă, pentru că acest lucru nu s-a întâmplat. Pe 17 octombrie 1930, preotul paroh, Chircă, a cerut primarului să-i restituie planurile de construire a bisericii împreună cu devizul estimativ întocmit de epitropie, deoarece nu s-a luat nicio măsură în acest sens[44].

Pe data de 22 mai 1932, membrii adunării parohiale au hotărât ca un maestru-constructor să facă șase săpături adânci până sub temelia bisericii pentru a se vedea și de către serviciul tehnic al primăriei starea temeliei bisericii, acolo unde sunt crăpăturile pereților. Patru zile mai târziu, noul arhitect al comunei, Drosz, a referat că biserica se putea repara cu cheltuieli mici față de cât ar costa construirea uneia noi. După cum se observă, atitudinea acestui serviciu față de doleanțele credincioșilor se schimbase radical, dar consecințele acestei schimbări întârziau să apară. Probabil, rigorile crizei economice își făceau simțite efectele și asupra bugetului primăriei. În iulie 1934, Comisiunea Monumentelor Istorice a fost sesizată că factorii de conducere ai orașului doreau să demoleze biserica veche dar a recomandat primăriei să ia măsurile cuvenite pentru repararea „acelei interesante

---

[42] *Ibidem*, f. 151-151v.
[43] *Ibidem*, f. 154-154v.
[44] *Ibidem*, f. 156-157.

https://biblioteca-digitala.ro

bisericuţe”. Primarul a hotărât că se va interveni mai târziu, când vor fi fonduri[45].

Totuşi, în ianuarie 1935, primarul a revenit la gânduri mai bune şi a răspuns Comisiunii, cerând să-i trimită un arhitect care să facă planul, devizul reparaţiei şi studiul terenului pe care e construită biserica. În luna martie, Comisiunea a răspuns că va trimite un arhitect, doar cu condiţia ca parohia sau primăria să suporte cheltuielile de deplasare pe C.F.R.

Între timp, o echipă formată din parohul bisericii şi un membru al Comitetului pentru Construcţia bisericii s-au deplasat la Minister unde au luat legătura cu arhitectul Comisiunii care le-a declarat că are destulă încredere în şeful serviciului de arhitectură a comunei, Drosz, pentru a întocmi planul şi devizul lucrărilor, pe care Comisiunea urma să le aprobe. Asta, deoarece nici primăria, nici Comitetul pentru Construcţia bisericii, nu erau dispuşi să-i achite taxa pe C.F.R., plus alte cheltuieli. Acelaşi lucru l-a comunicat şi Comisiunea, pe data de 3 aprilie 1935 ca răspuns la solicitarea primarului. Pe 2 iulie, primăria a înaintat planul şi devizul lucrărilor de consolidare Comisiunii. Dar, pe 2 august, Comisia a scris primăriei că în devizul trimis nu se prevedea nicio lucrare de terasament sau consolidare la fundaţii şi a solicitat un memoriu justificativ[46].

În memoriul explicativ întocmit de arhitectul comunei, s-au oferit date preţioase privind istoricul şi structura edificiului: biserica Sfântul Nicolae, după informaţiile luate de la cei mai bătrâni enoriaşi, datează de peste 200 de ani. Fundaţia şi soclul acestei biserici sunt construite din zidărie de piatră cu mortar de var hidraulic, cu o grosime de 1,20 m. Pereţii sunt construiţi din acelaşi material ca şi fundaţia şi au o grosime de 1,10 m. Bolta şi turnul sunt construite din zidărie de cărămidă, cu mortar de var gros. Şarpanta acoperişului atât a bisericii cât şi a turnului este construită din lemn peste care s-a bătut tablă. În momentul cercetării, biserica prezenta în zidurile pereţilor opt fisuri, din care două sunt mai pronunţate, având o lărgime de 8 cm, iar restul de 2-3 cm. Fisurile respective au fost provocate de un cutremur produs în urmă cu 40 de ani şi de atunci ele au rămas cu aceleaşi dimensiuni ca la început. Dat fiind că fundaţia şi zidăria se găsesc în stare perfectă biserica nu are nevoie de lucrări de terasament sau consolidări. S-a ales ca soluţie de consolidare sistemul cu centuri de beton armat, legate între ele prin stâlpi de beton armat, tocmai pentru a anihila o eventuală împingere a bolţilor, prezentând astfel o perfectă securitate în ceea ce priveşte atât stabilitatea pereţilor cât şi a bolţilor[47]. Ţinând cont că biserica a intrat în reparaţii la 28 iulie 1935, lucrările au durat puţin peste trei luni! În privinţa costurilor diferenţa faţă de milionul de lei prezis odinioară, era colosală.

---

[45] *Ibidem*, f. 160, 162-164.
[46] *Ibidem*, f. 164, 178-179.
[47] *Ibidem*, f. 189.

https://biblioteca-digitala.ro

Comisiunea Monumentelor Istorice s-a arătat satisfăcută de acest memoriu şi pe 5 septembrie 1935 a retrimis primăriei avizul aprobat. Pe 13 noiembrie, parohia a cerut primarului să dispună ca inginerul comunei să facă recepţia definitivă a lucrărilor, întrucât fără această formalitate, Mitropolia nu putea veni să sfinţească biserica.

În aceeaşi zi, pe 13 noiembrie 1935, şeful serviciului tehnic al primăriei, însoţit de trei membri ai consiliului comunal, au recepţionat lucrarea executată de către Comitetul Parohial, prin antreprenorul Carol Zane. Constatările comisiei au fost favorabile: lucrările au fost executate în bune condiţii şi cu materiale de bună calitate, în conformitate cu planul şi devizul elaborat de serviciul tehnic al primăriei. Costul lucrărilor s-a ridicat la suma de 70.000 de lei la care s-au adăugat lucrările executate prin contribuţia benevolă a enoriaşilor, precum săpături, zidărie de piatră uscată pentru consolidarea malurilor, evaluate la 90.000 de lei.

Pe 24 aprilie 1936, preotul paroh G. Buzea, a adresat mulţumiri primarului pentru ajutorul oferit care, în afara planului lucrărilor şi devizul material, a constat dintr-un ajutor bănesc de 10.000 de lei precum şi din instalarea luminii electrice, aşa cum foarte puţine biserici aveau atunci. Pe 2 mai 1936, primarul a scris Ministerului Cultelor, solicitându-i să recunoască această biserică şi să dispună trecerea ei în bugetul Ministerului[48].

Se încheia astfel epopeea reparaţiei unei biserici, care, în mod normal, ar fi trebuit să dureze câteva luni dar care, în realitate, prin conjugarea nefericită a unor interese obscure cu o stare de nehotărâre şi uneori chiar de lâncezeală, a durat 40 de ani.

[48] *Ibidem*, f. 190, 192-193, 195.

https://biblioteca-digitala.ro

REPAIRING THE CHURCH OF SAINT NICHOLAS – THE HOVELS OF PIATRA NEAMȚ

(Abstract)

Through this study, we aim to initiate a series of articles presenting the process of repairing churches in the city of Piatra Neamț, in the pre- and interwar period.

This series will hopefully highlight, how the different social actors, such as the parishioners, the city hall, the deanery, the higher religious and secular forums, positioned themselves within this constructive "offensive" that encompassed the county capital during the aforementioned period and which involved considerable material, financial and moral resources.

In this first study, we analyzed the repair process of a church located in a poorer suburb of the city, with the significant name in this sense, Bordeile, which was closed in 1897 due to cracks caused by an earthquake.

The repair work should normally have lasted a few months, but due to obscure interests on the part of the local authorities, unfortunately combined with the lack of will and vision of the parishioners, the work took ...40 years!

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Biserica „Sf. Nicolae” – Bordeile, Piatra Neamț

https://biblioteca-digitala.ro

POLITIZAREA CREDINȚEI ÎN STATELE COMUNISTE: MODELUL SOVIETIC ȘI ADAPTĂRILE SALE

Simion GHEORGHIU[1]

***Cuvinte cheie**: Războiul Rece, model sovietic, control ideologic, politizarea religiei, relații stat-biserică*

***Keywords**: Cold War, Soviet model, ideological control, politicization of religion, state-church relations*

Controlul ideologic al religiei

Ostilitatea regimurilor comuniste față de religie își găsește fundamentul teoretic în doctrina marxist-leninistă, care interpreta credința ca expresie a alienării sociale și ca instrument de legitimare a ordinii burgheze. În această paradigmă, religia era considerată o formă de conștiință falsă, destinată să se „stingă" odată cu transformarea condițiilor materiale de existență. În consecință, statul sovietic a legitimat încă din primii ani ai existenței sale un program sistematic de marginalizare a instituțiilor religioase și de promovare a ateismului.

În practică, politica bolșevică în domeniul religios a fost inițial determinată de necesitatea demontării structurilor „vechiului regim", în cadrul cărora biserica funcționase ca parte integrantă a aparatului de stat. După revoluția din octombrie 1917, instituțiile religioase au fost eliminate din sfera educației și private de funcțiile lor administrative, precum înregistrarea căsătoriilor, nașterilor și deceselor. Decretul din 20 ianuarie (2 februarie) 1918 privind separarea bisericii de stat și a școlii de biserică a consacrat această ruptură, stipulând explicit că „biserica este separată de stat", iar actele de stare civilă sunt gestionate „exclusiv de autoritățile civile". Mai mult, același decret prevedea că „niciun cult religios nu beneficiază de privilegii sau subvenții din partea statului", iar „societățile religioase nu au dreptul de a deține proprietate", toate bunurile acestora fiind declarate „domeniu al poporului"[2]. Prin aceste măsuri, instituțiile religioase erau reduse la statutul de entități private, lipsite de personalitate juridică și de bază materială proprie.

În același timp, decretul proclama libertatea de conștiință, afirmând că „fiecare cetățean poate să practice orice religie sau să nu practice niciuna", iar exercitarea cultelor era garantată „în măsura în care nu contravine ordinii

---

[1] Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", Academia Română, BUCUREȘTI.

[2] „Dekret o svobode sovesti, ţerkovnîh i relighioznîh obşcestvah", 20 ianvarea (2 fevralea) [1918], în *Dekretî sovetskoi vlasti*, tom I, *25 okteabrea 1917 g. – 16 marta 1918 g.*, Moskva, Gosudarstvennoe izdatelstvo politiceskoi literaturî, 1957, p. 373-374.

https://biblioteca-digitala.ro

publice şi nu aduce atingere drepturilor cetăţenilor”[3]. Această formulare introducea însă o limitare esenţială: practicile religioase deveneau acceptabile doar în interiorul unui cadru strict definit de stat, care, în numele ordinii şi securităţii publice, prin intermediul organelor politice regionale şi locale, îşi rezerva dreptul de a interveni ori de câte ori considera necesar.

Ambivalenţa acestui cadru juridic este confirmată şi de prevederile constituţionale ulterioare. Constituţia RSFSR (Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă) adoptată la 10 iunie 1918 îi excludea pe „călugări şi slujitori ai cultului” din drepturile electorale, plasându-i în categoria „lipsiţilor de drepturi”[4]. În acest fel, libertatea formală a credinţei era însoţită de marginalizarea politică şi socială a celor care o reprezentau instituţional.

Această combinaţie de toleranţă declarată şi restricţie practică reflectă logica profundă a politicii religioase sovietice. Autorităţile de la Kremlin nu au interzis manifestarea explicită a credinţei, ci au redefinit-o ca practică strict privată, lipsită de relevanţă publică şi de capacitate instituţională. Prin urmare, religia nu era abolită, ci dezinstituţionalizată şi, indirect, plasată sub un regim de control.

În configurarea politicilor religioase sovietice şi, prin extensie, ale regimurilor comuniste din Europa de Sud-Est, literatura de specialitate a subliniat în mod constant rolul central al ateismului. Studiile consacrate subiectului au evidenţiat caracterul organizat şi instituţionalizat al campaniilor antireligioase, precum şi utilizarea educaţiei, propagandei şi aparatului administrativ pentru diminuarea influenţei religiei în societate[5].Privită din această perspectivă, ofensiva împotriva credinţei apare ca o consecinţă logică a aplicării consecvente a unei doctrine care considera religia incompatibilă cu edificarea socialismului. Pe de altă parte, reducerea politicilor religioase comuniste la expresia directă a ateismului militant riscă să simplifice excesiv realitatea istorică. Aşa cum au arătat cercetările bazate

---

[3] *Ibidem*.

[4] *Konstituţiia (oshovhoi zakon) Rossiiskoi Soţialisticeskoi Federativnoi Sovetskoi Respubliki, prineataia v Vserossiiskim Sezdom Sovetov v zasedanii ot 10 iiulea 1918 goda*, în *Konstituţii i konstituţionnîe aktî RSFSR (1918-1937). Sbornik dokumentov*, pod obşcei redakţiei akademika A.Ia. Vîşinskogo, Moskva, Izdatelstva «Vedomostei Verhovnogo soveta RSFSR», 1940, pp. 22-31; pentru citatul din textul nostru vezi partea a IV-a, *Aktivnoe i passivnoe izbiratelnoe pravo*, capitolul 30, punctul 65, litera g (p. 29).

[5] Vezi, de exemplu: *Gosudarstvo i ţerkov v SSSR i stranah Vostocinoi Evropî v period politiceskih krizisov vtoroi polovinî XX veka*, otv. red. G.P. Muraşko, A.I. Filimonova, Moskva, Institut slaveanovedeniia RAN, Sankt-Peterburg, Izdatelstvo «Nestor-Istoriia», 2014. Volumul reuneşte studii care acoperă un spectru larg de problematici, în mare parte insuficient explorate până la momentul apariţiei, referitoare la relaţiile dintre instituţiile statului şi Biserică în URSS şi în ţările blocului comunist, în contexte de criză sau de cotitură istorică.

https://biblioteca-digitala.ro

pe documentele sovietice desecretizate parţial după destrămarea Uniunii Sovietice, relaţia dintre statul comunist şi instituţiile religioase a fost marcată de o variabilitate semnificativă, determinată de contextul politic intern şi internaţional. De la represiunea violentă din primele decenii ale regimului sovietic, la compromisurile tactice din perioada celui de-al Doilea Război Mondial şi până la reluarea campaniilor antireligioase în epoca hrușciovistă, politicile religioase nu au urmat un traseu liniar, dictat exclusiv de imperative ideologice[6]. Această alternanţă între radicalizare şi acomodare sugerează existenţa unor factori suplimentari, legaţi de nevoile de legitimitate şi de stabilitate ale regimului. În acest sens, simpla invocare a ateismului marxist-leninist nu este suficientă pentru a explica efortul constant al statului-partid de a reglementa, supraveghea şi controla instituţiile religioase. Dacă religia ar fi fost percepută doar ca o „rămăşiţă pasivă a trecutului", destinată dispariţiei odată cu modernizarea socialistă, nu s-ar justifica amploarea mecanismelor administrative şi represive mobilizate împotriva ei.

În realitate, aşa cum arată sursele documentare disponibile, nu conţinutul teologic al credinţei îi alarma pe liderii comunişti, ci capacitatea religiei de a organiza comunităţi, de a genera forme de solidaritate şi de a menţine sisteme de valori autonome faţă de ideologia oficială. Mai mult, caracterul instituţionalizat al cultelor religioase, precum şi inserţia lor în reţele care depăşeau frontierele naţionale amplificau suspiciunea regimurilor comuniste. Instituţiile religioase erau percepute nu doar ca purtătoare ale unei tradiţii ideologice concurente, ci şi ca potenţiali factori de influenţă externă şi de mobilizare socială autonomă.

În această logică, problema religioasă nu putea fi redusă la o simplă chestiune de educaţie ideologică, ci devenea una de control al unor forme alternative de autoritate şi organizare socială. Dincolo de retorica despre „relicvele trecutului" şi „obscurantism", politicile religioase sovietice reflectau preocuparea constantă a statului-partid de a supraveghea orice spaţiu social care ar fi putut scăpa monopolului său. În acest sens, trecerea de la combaterea ideologică a religiei la controlul şi supravegherea ei sistematică marchează un moment esenţial în înţelegerea raportului dintre credinţă şi putere.

---

[6] Din vasta literatură dedicată subiectului, menţionăm doar lucrarea lui Dmitri V. Pospelovski, *Russkaia pravoslavnaia ţerkov v XX veke*, Moskva, Izdatelstvo „Respublika", 1995. Întemeiată pe un bogat material factologic, provenit din arhivile ruseşti şi străine, lucrarea acoperă atât momentele dramatice prin care a trecut Biserica Rusă după revoluţia din octombrie, cât şi evoluţiile din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, poziţia Bisericii Ortodoxe Ruse în relaţiile internaţionale, precum şi campaniilor antireligioase din epoca lui Hruşciov, alături de multe alte probleme relevante.

https://biblioteca-digitala.ro

Religia ca instrument geopolitic

Dacă la nivel intern regimurile comuniste au perceput religia ca un potențial loc concurent de autoritate, dimensiunea sa internațională a amplificat considerabil această percepție. În contextul configurării Războiului Rece, religia a fost integrată într-o logică mai largă de confruntare ideologică și geopolitică, în care instituțiile confesionale erau evaluate nu doar prin prisma funcției lor spirituale, ci și a capacității de a genera alianțe, influență și solidarități transnaționale. Din perspectiva conducerii sovietice, această dimensiune a devenit evidentă încă din primii ani ai confruntării cu Occidentul. În acest sens, documentele epocii oferă indicii relevante asupra modului în care liderii de la Kremlin au integrat problematica religioasă în propriile strategii de influență.

Așa cum reiese din reflecțiile contemporane, după discursul de la Fulton a lui Churchill, Stalin înțelegea că echilibrul de forțe în noul conflict global trebuia edificat nu doar în plan militar și politic, ci și în registrul simbolic. Dacă Biserica Romano-Catolică era percepută ca un aliat natural al Occidentului, devenea necesară constituirea unei structuri religioase „simetrice", capabile să funcționeze ca instrument de influență în spațiul ortodox. În această logică, se conturează ideea transformării Moscovei într-un centru al ortodoxiei mondiale, un fel de „Vatican ortodox" aflat sub control sovietic[7]. Această ambiție își găsea temeiul în realități concrete. Extinderea controlului sovietic asupra Europei Centrale și de Sud-Est după cel de-al Doilea Război Mondial plasa majoritatea Bisericilor ortodoxe – română, bulgară, sârbă, poloneză sau albaneză – în sfera directă de influență a Moscovei, la care se adăuga controlul asupra Bisericii georgiene și perspectiva, temporar deschisă, a unei eventuale extinderi a influenței comuniste în Grecia. În acest context, reorganizarea spațiului ortodox apărea nu doar ca posibilă, ci ca o necesitate strategică[8].

În mod semnificativ, această orientare se înscria într-o tradiție mai veche a relației dintre puterea politică și organizarea ecleziastică. După cum observa Andrei Kuraev, politica bisericească rusă a fost, în mod tradițional, ghidată de principiul potrivit căruia „acolo unde există un singur stat, trebuie să existe și o singură organizare ecleziastică", iar „frontierele jurisdicțiilor bisericești tind să urmeze modificările frontierelor politice". În această logică, extinderea teritorială a statului era însoțită de integrarea spațiului religios corespunzător în propria sferă de autoritate, fără o consultare reală a structurilor ecleziastice preexistente[9].

După 1945, acest principiu a fost reluat într-o formă adaptată contextului geopolitic postbelic. Documentele sovietice indică existența unor

---

[7] Vezi volumul diaconului Andrei Kuraev, *Vizantiia protiv SSSR. Voina fantomnîh imperii za ţerkov Ukrainî*, Moskva, Prospekt, 2020, p. 101.
[8] *Ibidem*, p. 101-102.
[9] *Ibidem*, p. 94-95.

https://biblioteca-digitala.ro

planuri concrete de reorganizare a ortodoxiei în jurul Moscovei. Astfel, într-o notă informativă adresată lui Stalin în 1945, Gheorghi Grigorevici Karpov, preşedintele Consiliului pentru problemele Bisericii Ortodoxe Ruse, menţiona discuţiile purtate cu patriarhii orientali privind convocarea unui Sinod Ecumenic la Moscova, care ar fi urmat să aleagă un nou patriarh ecumenic şi să consacre transferul centrului ortodoxiei în capitala sovietică.[10]. Faptul că un asemenea proiect era conceput în termeni explicit politici – fiind iniţiat de stat, şi nu doar de Biserică – arată cât de profund era integrată religia în logica geopolitică sovietică.

Aceeaşi orientare este reflectată şi în deciziile oficiale ale autorităţilor sovietice. În 1946, Consiliul de Miniştri al URSS a autorizat organizarea la Moscova a unei reuniuni panortodoxe, menită să elaboreze o linie comună în raport cu Vaticanul şi cu mişcarea ecumenică[11]. Astfel de iniţiative arată că religia era integrată în logica politicii externe sovietice, fiind utilizată ca instrument de consolidare a blocului socialist şi de limitare a influenţei occidentale.

Percepţia religiei ca instrument al influenţei externe este explicit formulată şi în documentele interne ale aparatului sovietic. Într-o notă secretă adresată conducerii de partid la 14 decembrie 1949, acelaşi Karpov avertiza că „imperialismul american utilizează pe scară largă canalele religioase" şi intenţionează să folosească Patriarhia Ecumenică pentru a influenţa Bisericile ortodoxe din Orientul Apropiat şi Balcani[12]. În acest context, slăbirea autorităţii Constantinopolului şi consolidarea poziţiei Moscovei apăreau ca obiective nu doar ecleziastice, ci şi strategice.

Aceeaşi logică se extindea şi asupra altor confesiuni percepute ca dependente de centre de autoritate externe. Un caz emblematic îl constituia Biserica Romano-Catolică, a cărei structură ierarhică şi subordonare faţă de Vatican o plasau, din perspectiva regimului comunist, într-o poziţie problematică. După cum arată mai multe studii dedicate acestei teme, această percepţie a stat la baza unor politici deosebit de restrictive în raport cu instituţiile catolice[13]. Legăturile sale cu un centru de autoritate extern alimentau suspiciunea că aceasta putea funcţiona ca un canal de influenţă occidentală. În consecinţă, politicile adoptate împotriva Bisericii Catolice nu

---

[10] *Russkaia Pravoslavnaia Ţerkovi v godî Velikoi Otecestvennoi Voinî. 1941-1945 gg. Sbornik dokumentov*, sostabiteli: O.Iu. Vasileva, I.I. Kudreavţev, L.A. Lîkova, Moskva, Izatelstvo Krutiţkogo podvirea Obşcestvo liubitelei ţerkovnoi istorii, 2009, p. 431-432.
[11] Andrei Kuraev, *op. cit.*, p. 99.
[12] *Vlast i ţerkov v Vostocinoi Evrope. 1944-1953. Dokumentî Rossiiskih arhivov*, tom 2, *1949-1953*, Moskva, ROSSPEN, 2009, p. 322.
[13] Pentru o discuţie mai amplă asupra acestei problematici, vezi Cristian Vasile, *Între Vatican şi Kremlin. Biserica Greco-Catolică în timpul regimului comunist*, Bucureşti, Editura Litera, 2023.

https://biblioteca-digitala.ro

au vizat doar limitarea practicilor religioase, ci și limitarea rolului său în articularea unor legături dincolo de granițele și controlul statului.

În același timp, nici spațiul ortodox nu era lipsit de implicații geopolitice. Relațiile dintre Bisericile ortodoxe naționale și Patriarhia Ecumenică, precum și tentativa Uniunii Sovietice de a consolida rolul Patriarhiei Moscovei ca centru de referință pentru ortodoxia din blocul socialist, au conferit chestiunii religioase o dimensiune strategică suplimentară.

Această interdependență dintre planul religios și cel geopolitic se reflectă clar în documentele referitoare la consultările dintre autoritățile române și cele sovietice din perioada 1948-1949. Interesul manifestat de reprezentanții români față de modul în care era tratată Biserica Romano-Catolică în Uniunea Sovietică reflecta nu doar o preocupare administrativă, ci și conștientizarea implicațiilor internaționale ale acestei probleme. În mod similar, consultările privind relațiile cu Patriarhia Ecumenică și poziționarea față de noul patriarh Athenagoras evidențiază dependența deciziilor locale de orientările formulate la Moscova.[14] În cazul românesc, aceste consultări ilustrează în mod deosebit modul în care problematica religioasă era integrată în mecanismele de coordonare politică din interiorul blocului comunist.

În ansamblu, aceste evoluții arată că, în logica regimurilor comuniste, religia nu mai putea fi concepută ca un domeniu autonom al vieții spirituale, ci era integrată într-un sistem mai larg de raporturi de putere, în care dimensiunea sa internațională o transforma într-un factor strategic. Din această perspectivă, controlul instituțiilor religioase nu viza doar limitarea influenței externe, ci și supravegerea modului în care acestea acționau în interiorul societății.

Modelul sovietic: export și adaptare

Această logică nu a rămas însă limitată la spațiul sovietic, ci a fost extinsă, în forme variabile, asupra statelor din blocul comunist. Extinderea influenței sovietice în Europa central-răsăriteană după încheierea celei de-a doua conflagrații mondiale a transformat politica religioasă dintr-o problemă internă într-un instrument al strategiei geopolitice. Pentru elitele comuniste naționale, Uniunea Sovietică nu reprezenta doar un aliat ideologic, ci și un model practic, inclusiv în gestionarea fenomenului religios. Experiența sovietică era percepută ca un model de acțiune, susceptibil de adaptare la condițiile locale. Aceată dimensiune pragmatică este esențială pentru înțelegerea modului în care politicile religioase au fost configurate în statele satelit.

---

[14] *Vlasti i ţerkovi v Vostocinoi Evrope. 1944-1953...*, tom 1, *1944-1948...*, p. 836-840. Pentru o detaliere a acestor consultări, vezi și Simion Gheorghiu, *Credință și ideologie. Politici religioase ale regimurilor comunistei*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic”, vol. III, 2025, p. 536-538.

https://biblioteca-digitala.ro

În cadrul priorităţilor generale ale consolidării noilor regimuri, chestiunile confesionale ocupau, de regulă, un loc secundar. Totuşi, această poziţie era una dinamică: problemele religioase deveneau prioritare în momentul în care căpătau o semnificaţie politică explicită sau atunci când instituţiile religioase participau la articularea unor tensiuni naţionale, sprijineau tendinţe separatiste ori contribuiau la apariţia unor conflicte interetnice şi teritoriale. În asemenea situaţii, religia era reinterpretată nu doar ca fenomen cultural, ci ca factor de destabilizare.

Răspunsul sovietic la aceste provocări a fost caracterizat de un pragmatism politic pronunţat. Moscova a urmărit evitarea oricărei destabilizări în propria sferă de influenţă, indiferent dacă aceasta provenea din relaţiile internaţionale sau din dinamica internă a statelor est-europene. În acest context, elaborarea politicilor religioase şi soluţionarea problemelor confesionale erau adesea lăsate la latitudinea conducerilor naţionale, în limitele unui cadru general definit de experienţa sovietică.

Această delegare aparentă nu excludea însă existenţa unui control sistematic. Dimpotrivă, conducerea sovietică îşi asuma funcţii de „consultanţă" şi supraveghere, contribuind la stabilizarea noilor regimuri şi a blocului estic în ansamblu. La rândul lor, elitele comuniste locale îşi calibraseră acţiunile în raport cu modelul sovietic, menţinând contacte constante cu instituţiile de la Moscova şi solicitând expertiză în gestionarea problemelor religioase.[15]

În acest context, intervenţia sovietică în domeniul religios nu se manifesta exclusiv prin impunere directă, ci printr-o combinaţie de influenţă, transfer de practici administrative şi coordonare politică. Astfel, politizarea credinţei în statele comuniste a urmat un model flexibil, în care principiile generale erau stabilite la centru, iar aplicarea lor concretă era adaptată contextelor naţionale.

Concluzii

Analiza politicilor religioase din statele comuniste evidenţiază caracterul complex al relaţiei dintre credinţă şi putere în secolul al XX-lea. Departe de a fi redusă la expresia directă a ateismului marxist-leninist, ostilitatea regimurilor comuniste faţă de religie a fost structurată de o logică mai amplă, în care instituţiile confesionale erau percepute ca potenţiali concurenţi de autoritate şi ca factori de influenţă socială şi politică. În acest context, intervenţia statului nu a vizat doar combaterea credinţei, ci şi controlul sistematic al formelor instituţionale şi organizaţionale prin care aceasta se manifesta.

Dimensiunea geopolitică a religiei a accentuat această percepţie, integrând fenomenul religios în logica confruntării Est-Vest şi transformând instituţiile confesionale în potenţiali vectori ai influenţei externe. În cadrul

[15] Vezi *Vlasti i ţerkovi v Vostocinoi Evrope. 1944-1953...*, tom 1, *1944-1948...*, p. 6-7.

https://biblioteca-digitala.ro

acestei dinamici, politica sovietică a urmărit atât limitarea influenței centrelor religioase occidentale, cât și consolidarea propriei poziții în spațiul ortodox, configurând un model de intervenție în care considerentele ideologice și cele strategice se împleteau.

Acest model nu a rămas însă limitat la spațiul sovietic, ci a fost exportat în statele din blocul comunist și adaptat în funcție de particularitățile contextului național. Astfel, politizarea credinței apare ca un proces sistemic, rezultat al interacțiunii dintre ideologie, strategie și practică administrativă, care a definit în mod decisiv locul religiei în societățile comuniste.

THE POLITICIZATION OF FAITH IN COMMUNIST COUNTRIES: THE SOVIET MODEL AND ITS ADAPTATIONS

(Abstract)

This article examines the politicization of religion in communist states, focusing on the Soviet model and its adaptations in Eastern Europe. It argues that, beyond the ideological foundations of Marxist-Leninist atheism, religion was perceived as a potential rival source of authority and a factor of social and political influence. In this context, religious policies aimed not only at marginalizing religious institutions but also at integrating them into the broader geopolitical logic of the Cold War. The study shows that the Soviet model of managing religion was adopted and adapted across the communist bloc in accordance with specific national contexts.

https://biblioteca-digitala.ro

ARHIEPISCOPUL SERAFIM CICEAGOV: ÎNTRE EFORTURILE RECURENTE DE RUSIFICARE ȘI CONCESIILE FAȚĂ DE LIMBA ROMÂNĂ ÎN EPARHIA CHIȘINĂULUI ȘI A HOTINULUI (1908-1914)

Sergiu DEMERJI[1]

Cuvinte cheie: *Eparhia Chișinăului și a Hotinului, rusificare, politică lingvistică, Biserica Ortodoxă, Serafim Ciceagov, mișcarea inochentistă*

Keywords: *Diocese of Chișinău and Hotin, russification, linguistic politics, Orthodox Church, Serafim Ciceagov, inochentist movement*

Expansiunea teritorială a Imperiului Rus în secolul al XIX-lea nu a reprezentat doar o extindere geografică a frontierelor statale, ci a fost însoțită de implementarea unor politici sistematice de integrare administrativă, culturală și lingvistică a regiunilor nou-anexate în structurile imperiale. În concepția autorităților țariste, străinii care locuiau în teritoriile anexate trebuiau să își însușească limba comună a Imperiului Rus, să se conformeze legislației acestuia și să fie educate în spiritul participării la viața statului imperial, care era prezentat drept noua lor patrie[2].

Un rol esențial în procesul de rusificare a populațiilor alogene din teritoriile anexate ale Imperiului Rus l-a avut instituția Bisericii Ortodoxe, care a acționat ca un instrument de aliniere politică, culturală și lingvistică la valorile promovate de autoritățile imperiale de la Sankt-Petersburg. Prin impunerea limbii ruse și a slavonei bisericești în cult, în învățământul teologic și în administrația eparhială, autoritățile țariste au urmărit atât marginalizarea limbilor locale, cât și formarea unui cler loial, capabil să se integreze în structurile ecleziastice ale Bisericii Ortodoxe Ruse. În acest context, Biserica Ortodoxă a funcționat nu doar ca instituție religioasă, ci și ca un factor de integrare a locuitorilor indigeni din teritoriile anexate în structura societății ruse.

Un exemplu reprezentativ al procesului de integrare imperială a unui teritoriu anexat, realizat prin intermediul instituției bisericești, îl constituie

---

[1] Universitatea de Stat din Moldova, CHIȘINĂU.

[2] Ion Eremia, *Politica lingvistică a Imperiului Rus în Basarabia în primele două decenii de la anexare*, în *Latinitate, Romanitate, Românitate*, Ediția VI, 3-5 noiembrie 2022, Chișinău, p. 233.

https://biblioteca-digitala.ro

spațiul cuprins între Prut și Nistru, incorporat în componența Imperiul Rus în anul 1812. Faptul că populația autohtonă din Basarabia era de confesiune ortodoxă, identică celei dominante în Imperiul Rus, a facilitat integrarea instituțională a Bisericii Ortodoxe locale în structurile Bisericii Ortodoxe Ruse. În același timp, impunerea unei limbi străine în viața bisericească a populației din regiune a generat diverse forme de rezistență, determinate în principal de politica de rusificare lingvistică. Acestea s-au manifestat prin utilizarea continuă a cărților de cult tipărite în limba română[3], prin refuzul introducerii limbii ruse în serviciul divin – pe motiv că slujirea într-o altă limbă diferită de cea moldovenească ar fi putut modifica, într-o anumită măsură, învățătura de credință și rânduiala ritualurilor moștenite de la strămoși[4] – precum și orientarea unor credincioși către mișcări religioase precum rascolnicii, stundiștii, baptiștii sau alte confesiuni neortodoxe[5].

Din aceste considerente, pe parcursul secolului al XIX-lea, autoritățile țariste au adoptat în cadrul politicii lingvistice promovate prin intermediul Bisericii Ortodoxe o strategie fluctuantă, alternând între impunerea fermă a limbii ruse și a slavonei bisericești și acordarea unor concesii temporare limbii locale, determinate de realitățile regionale și necesitatea propovăduirii eficiente a *Cuvântului Lui Dumnezeu*.

Articolul de față își propune să analizeze politica lingvistică promovată în cadrul Bisericii Ortodoxe din Basarabia în perioada arhipăstoririi lui Serafim Ciceagov (1908-1914), urmărind atât eforturile constante ale ierarhului rus de consolidare a utilizării limbii ruse în Eparhia Chișinăului și a Hotinului, cât și concesiile față de utilizarea limbii române în cult, în învățământul teologic și în activitatea pastoral-misionară a clericilor din eparhia basarabeană.

Revoluția democratică rusă din anii 1905–1907 a constrâns autocrația țaristă să adopte o serie de concesii menite să atenueze tensiunile sociale și naționale existente în imperiu, inclusiv în provincii precum Polonia, Finlanda, Transcaucazia sau Basarabia. Aceste transformări au avut consecințe directe și asupra vieții religioase. Un moment de referință îl constituie legea din 17 aprilie 1905, prin care a fost consacrat principiul toleranței religioase și recunoscut inclusiv dreptul locuitorilor imperiului de a părăsi confesiunea

---

[3] *Câteva informații despre biserica și parohia satului Ciucur-Mingir, din cercul al II-lea, județul Bender*, în *KEB*, 1874, nr. 15, p. 556.

[4] *Parohia satului Găleşti din județul Orhei,* în *KEB*, 1876, nr. 17, p. 618.

[5] *Basarabia. Monografie*, sub îngrijirea lui Ștefan Ciobanu, Chișinău, Imprimeria statului din Chișinău, 1926, p. 315.

https://biblioteca-digitala.ro

ortodoxă, fapt ce a afectat poziţia tradiţional privilegiată a Bisericii Ortodoxe Ruse[6].

Sub influenţa mişcării generate de Revoluţia democratică din Rusia de la începutul secolului al XX-lea au fost efectuate anumite reforme şi în domeniul învăţământului teologic. Astfel, în seminariile teologice au fost introduse ca discipline de studiu limbile locale a căror predare avea potrivit afirmaţiilor ober-procurorului A. Obolenski (1905-1906), *un pronunţat caracter misionar.* Totodată, s-a prevăzut abonarea elevilor seminarişti la reviste şi ziare precum şi înfiinţarea unor săli de lectură, alături de alte măsuri de ordin educaţional[7].

În Eparhia Chişinăului şi a Hotinului, reformele ulterioare anului 1905 au favorizat o mobilizare vizibilă a clerului local şi o relansare a revendicărilor privind utilizarea limbii române în viaţa bisericească şi instituţiile teologice din eparhie. În acest context, congreselor eparhiale ale clerului basarabean au devenit un moment oportun pentru formularea unor solicitări referitoare la statutul limbii române în activitatea pastoral – misionară şi în învăţământul teologic din Basarabia.

Astfel, în cadrul şedinţei din 28 noiembrie 1905, deputaţii congresului au deliberat asupra deschiderii în clasele a V-a şi a VI-a ale Seminarului Teologic din Chişinău a catedrei de limbă moldovenească, precum şi asupra introducerii cântării bisericeşti moldoveneşti. Totodată, congresul a solicitat încetarea predării limbii ebraice, considerată *fără scop şi inutilă* şi introducerea predării limbii moldoveneşti, în special a celei liturgice şi bisericeşti, precum şi a cântării bisericeşti moldoveneşti începând cu anul şcolar 1906-1907. În aceeaşi adunare, clericii au solicitat ca în satele cu populaţie moldovenească preoţii să săvârşească serviciul divin, să rostească predici şi să intoneze imnurile bisericeşti în limba moldovenească în vederea asigurării unei activităţi pastoral – misionare mai eficiente. În final, deputaţii au propus înfiinţarea unei tipografii eparhiale, destinată tipăririi cărţilor de ritual, a lucrărilor cu conţinut moral şi dogmatic, precum şi a foilor cu rol misionar – catehetic, menite să fie răspândite în rândul populaţiei din regiune[8].

De asemenea, Congresul eparhial întrunit în şedinţa din 29 noiembrie 1905 a propus ca în şcoala de cântăreţi (clasa de psalţi), aflată sub îngrijirea Preasfinţitului Arcadie, Episcop de Akkerman să fie introdusă citirea şi

---

[6] *Полное собрание законов Российской империи,* Собрание третье, том 25 (1905), № 26126, Санкт - Петербург, 1908, с. 258-262.

[7] Nicolae Popovschi, *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruşi,* Editura Museum, Chişinău, 2000, p. 237.

[8] *Jurnalele Congresului deputaţilor clerului din Eparhia Chişinăului din anul 1905,* în *KEB,* 1905, nr. 24, p. 20-21.

https://biblioteca-digitala.ro

cântarea bisericească moldovenească. În acest scop, deputații au hotărât constituirea unei comisii speciale alcătuită din protoiereul Constantin Popovici, preotul Constantin Parteniev, ieromonahul Gurie și preotul Mihail Berezovski, care, sub îndrumarea arhipăstorească și potrivit indicațiilor Înaltpreasfinției Sale, să elaboreze și să prezinte viitorului congres eparhial programa de studiu pentru citirea și cântarea bisericească moldovenească, devizul de cheltuieli pentru întreținerea clasei și durata studiilor[9].

Nici Seminarul Teologic din Chișinău nu a rămas în afara acestor mișcări. La 20 noiembrie 1905, elevii primelor cinci clase au înaintat conducerii seminarului o petiție cu 27 de revendicări, în care și-au exprimat doleanțele privind organizarea didactică și administrativă a instituției. Articolul 6 al petiției prevedea introducerea predării obligatorii a limbii moldovenești și, cu caracter facultativ a limbii bulgare în clasele teologice[10], precum și oficierea serviciului divin în limba moldovenească[11]. Documentul a fost semnat de 361 de elevi, dar elevii clasei a VI-a nu au subscris petiției, adresând conducerii seminarului o cerere prin care solicitau continuarea studiilor în clasa a VI-a[12].

Problema utilizării limbii române în viața bisericească din Basarabia a constituit o preocupare nu doar pentru elita clerical – administrativă locală, ci și pentru clerul de rând care a semnalat ruptura existentă între clerul ortodox și populația majoritar moldovenească, generată de excluderea limbii moldovenești din procesul de formare a clericilor. În acest context, un preot care și-a păstrat anonimatul, probabil din teama unor eventuale represalii, a publicat un articol în *Buletinul Eparhiei Chișinăului*, pledând pentru introducerea limbii moldovenești în școlile teologice din Basarabia. Autorul, argumenta că, în absența cunoașterii temeinice a limbii credincioșilor, activitatea preotului riscă să devină *formală și lipsită de eficiență*[13].

Pe fondul acestor evoluții, Sinodul rusesc ca urmare a cererilor înaintate de cler și a intervenției episcopului Vladimir Sinicovschi (1904-1908)[14] (**Fig. 1**),

---

[9] *Ibidem*, p. 46-47.

[10] Иосиф М. Пархомович, *Духовно-учебные завидения Кишиневской епархии. Краткий очерк к столетию ее (1813-1913),* Епархиальная Типография, Кишинёв, 1913, p. 80.

[11] Gheorghe Negru, *Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia,* Chișinău, 2000, p. 78.

[12] Iosif M. Parhomovici, *Episcopul Vladimir și epoca administrării lui în eparhia Chișinăului și a Hotinului,* în „Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Basarabia”, XVIII, Chișinău, 1928, p. 230.

[13] *Necesitatea eparhiei noastre*, în *КЕВ*, 1905, nr. 20, p. 534-537.

[14] *Episcopul Vladimir (Sinicovschi),* cu numele de botez Filaret, s-a născut în anul 1846, în orășelul Kavoka, situat pe râul Nipru, în gubernia Taurida. Studiile le-a urmat în Seminarul Teologic din Herson, după care a activat o perioadă ca preot parohial.

https://biblioteca-digitala.ro

prin hotărârea din 31 octombrie 1906, nr. 12.006, a decis următoarele: „neaflând temei pentru desfiinţarea catedrei de limba ebraică din Seminarul Teologic din Chişinău, iar, pe de altă parte, având în vedere necesităţile importantei populaţii moldoveneşti din Basarabia (până la 83%), Sfântul Sinod, potrivit concluziei Comitetului de Învăţământ, dispune: să se lase la latitudinea Înaltei Voastre Preasfinţii introducerea, în clasele a V-a şi a VI-a ale Seminarului din Chişinău, a predării limbii moldoveneşti, în calitate de disciplină facultativă, pe cheltuiala mijloacelor eparhiale locale, cu condiţia ca predarea limbii moldoveneşti să se desfăşoare în afara orelor de curs, fără a împiedica studiul disciplinelor obligatorii ale cursului seminarial, iar rezultatele elevilor la limba moldovenească să nu fie luate în considerare la promovarea dintr-o clasă în alta şi nici la învrednicirea de loc în rând după sfârşirea cursului seminarului”[15].

Ulterior, Sinodul rusesc la 14 decembrie 1907 a hotărât că: „luând în samă trebuinţele locuitorilor moldoveni, foarte mulţi la număr în Eparhia Chişinăului şi a Hotinului, Preasfântul Sinod, potrivit încheierii Comitetului de învăţătură, rânduieşte a vă da Preasfinţiei Voastre dreptul de a pune în clasele a V-a şi a VI-a ale Seminarului din Chişinău, cu mijloacele eparhiale de loc învăţarea cântării bisericeşti moldoveneşti, pentru cei care binevoiesc cu aceeaşi rânduială după care se învaţă limba moldovenească în seminar”[16].

Congresul din 1907 a stabilit un salariu pentru profesorul de limbă moldovenească şi pentru cel de cântări bisericeşti din seminar, în cuantum de 600 de ruble anual, respectiv 75 de ruble pentru fiecare lecţie pe an, fiind prevăzute câte patru lecţii pentru clasele a V-a şi a VI-a. Pentru acoperirea acestei sume, congresul a hotărât ca fiecare biserică să contribuie cu câte 60 de copeici pentru anul 1908, iar pe viitor să se intervină pe lângă Sfântul Sinod în vederea achitării acestor cheltuieli din veniturile mănăstirilor aflate peste hotarele Basarabiei. Pe jurnalul respectiv, episcopul Vladimir a consemnat rezoluţia: *Aprob; însă consider că plata de 60 de ruble pentru o lecţie este suficientă*[17].

Rămas văduv a fost numit misionar în Misiunea din Altai, unde a desfăşurat o imensă activitate de propovăduire în rândul chirghizilor-musulmani. Sub îndrumarea sa au fost traduse în limba chirghizilor convertiţi la creştinism numeroase cărţi ale Sfintei Scripturi. După intrarea în monahism, în 1891 a fost numit episcop vicar în eparhia din Tomskului, iar în 1893 a fost investit ca episcop al eparhiei Vladicaucazului. În anul 1904 a fost transferat la conducerea eparhiei Chişinăului şi a Hotinului pe care a păstorit-o până în 1908, când a fost numit la scaunul arhiepiscopal de la Don şi Novocerkassk. (Iosif M. Parhomovici, *op. cit.,* p. 135-140).

[15] *Hotărârile Sfântului Sinod*, în *KEB,* 1906, nr. 42, p. 316.

[16] *Orânduirile ocârmuirii bisericeşti,* în „Luminătorul”, 1908, nr. 1, p. 71.

[17] Iosif M. Parhomovici, *op. cit.,* p. 162.

https://biblioteca-digitala.ro

Predarea limbii române a fost introdusă după anul 1905 şi în cadrul Şcolii eparhiale de Fete din Chişinău. Odată cu înfiinţarea, în 1906 a clasei a VII-a – denumită *clasa pedagogică* – proiectul de organizare a acesteia a prevăzut includerea limbii moldoveneşti în planul de învăţământ ca disciplină facultativă cu un număr de două ore săptămânal[18].

Prin decretul Sfântului Sinod din 25 noiembrie 1906, (nr. 13197), emis ca urmare a cererii înaintate de Preasfinţia Sa, Preasfinţitul Vladimir, Episcop al Chişinăului şi a Hotinului, în conformitate cu hotărârea Congresului general eparhial, s-a aprobat ca Mănăstirea de călugări Dobruşa din Eparhia Chişinăului şi Hotinului să transmită cu titlu gratuit, imobilul său din oraşul Chişinău în posesia clerului ortodox în vederea amenajării şi amplasarii tipografiei eparhiale[19]. Tipografia a fost inaugurată la data de 26 octombrie 1906 în oraşul Chişinău pe strada Sfântul Haralampie, nr. 42 comitetul de conducere fiind alcătuit din protoiereul Constantin Popovici, ieromonahul Gurie şi preoţii Constantin Parfeniev şi Alexandru Evstratiev[20]. Conform raportului *Frăţiei Naşterii Lui Hristos,* în subordinea căreia se afla Tipografia eparhială, în anul 1907 au fost tipărite în limba moldovenească un *Molitfelnic* scurt, un *pomelnic* şi *rugăciuni de dezlegare* iar *Psaltirea* a fost publicată într-un tiraj de 500 exemplare[21].

Punctul culminant al concesiilor lingvistice acordate în Eparhia Chişinăului şi a Hotinului în timpul arhipăstoririi lui Vladimir l-a constituit permisiunea de a edita la Chişinău revista *Luminătorul,* prima publicaţie periodică cu caracter bisericesc în limba română din cadrul eparhiei.

În acest context, Consiliul *Frăţiei Naşterii Lui Hristos,* a propus în cadrul Congresului eparhial din anul 1907, editarea unei reviste în limba moldovenească destinată parohiilor cu populaţie exclusiv moldovenească sau mixtă moldovenească, precum şi mănăstirilor din Basarabia. Preasfinţitul Vladimir a răspuns cu bunăvoinţă acestei iniţiative, donând din fondurile sale personale suma de 100 de ruble pentru sprijinirea acestei lucrări considerate binefăcătoare[22]. După examinarea raportului din 24 octombrie, 1907 cu

---

[18] *Proiect de regulament privind clasa pedagogică a VII-a pe lângă Şcoala eparhială de fete din Chişinău,* în *KEB*, 1906, nr. 25-26, p. 235.

[19] *Cu privire la transmiterea către cler a metocului Mănăstirii Dobruşa*, în *KEB,* 1906, nr. 45, p. 332-333.

[20] Constantin Parfeniev, *Către fraţii păstori din Eparhia Chişinăului*, în „Luminătorul”, 1908, nr. 1, p. 66-69.

[21] *Raportul Frăţiei Naşterii Lui Hristos din Chişinău pentru anul 1907*, în *KEB,* 1908, nr. 36, p. 4.

[22] *Congresul deputaţilor din rândul clerului Eparhiei Chişinăului din anul 1907,* în *KEB,* 1907, nr. 50, p. 1784-1785.

https://biblioteca-digitala.ro

nr. 470, expediat de Vladimir referitor la cererea de a se permite editarea pe lângă Consiliul *Frăţiei* a unei reviste în limba moldovenească, Sfântul Sinod a aprobat, prin decizia din 20 decembrie 1907, (nr. 15441) publicarea acesteia începând cu anul 1908. Conform programului aprobat, cenzor al revistei a fost numit protoiereul Spiridon Muranevici iar funcţia de redactor a fost încredinţată protoiereului Constantin Popovici şi ieromonahului Gurie[23].

Politica de relativă deschidere faţă de utilizarea limbii române în Basarabia, percepută drept o provincie de margine a Imperiului, a generat îngrijorări în rândul autorităţilor de la Sankt-Petersburg. Această evoluţie le-a atras atenţia asupra pericolului pe care îl putea reprezenta „mişcarea de iluminare culturală desfăşurată de diferite popoare în temeiul deşteptării unei conştiinţe naţionale înguste”[24]. În consecinţă, autorităţile imperiale priveau cu suspiciune posibilitatea ca revendicările de natură lingvistică să depăşească limitele cadrului pastoral sau cultural şi să se transforme într-o amplă mişcare naţională şi bisericească, cu potenţial destabilizator pentru ordinea imperială.

Analizând situaţia ţinutului din perspectivă etnografică în presa de la Sankt-Petersburg se afirma în anul 1905, pe fondul intensificării tendinţelor separatiste, că intelectualitatea românească şi-ar fi concentrat eforturile asupra trezirii conştiinţei unităţii naţionale dintre moldovenii din Imperiul Rus şi România. Totodată, se susţinea că o parte a clerului moldovenesc din Basarabia, prin traducerea cărţilor de cult şi prin editarea unei reviste în limba moldovenească, ar fi contribuit la accentuarea delimitării moldovenilor faţă de restul populaţiei imperiale.

În această logică, se avansa ideea că activitatea aşa-numitului *partid moldovenofil* din rândul clerului local aducea, pe cale indirectă, un prejudiciu incontestabil *cauzei ruseşti* în ţinut. De exemplu, unul dintre publicişti a expus că, singura soluţie viabilă pentru integrarea deplină a Basarabiei în Imperiul Rus ar fi constat în introducerea învăţământului general obligatoriu şi în strămutarea în sudul şi centrul provinciei a unui număr cât mai mare de colonişti proveniţi din populaţia rusă autohtonă a Imperiului[25].

Atitudinea relativ deschisă a episcopului Vladimir faţă de utilizarea limbii moldoveneşti în predicare, în publicistica eparhială şi în activitatea tipografică a fost criticată inclusiv la nivel regional. Astfel, Pavel Kruşevan, jurnalist şi activist politic din Basarabia, fondator şi principal ideolog al filialei

---

[23] *Decrete ale Sfântului Sinod către Preasfinţitul Vladimir, Episcop al Chişinăului şi Hotinului,* în *КЕВ,* 1908, nr. 1, p. 2-3.

[24] Ion Varta, *Mişcarea naţională a românilor basarabeni în perioadă 1905-1914*, în „Anuarul Institutului de Istorie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei”, 2011, nr. 1, p. 188.

[25] Иеремия Чекан, *Клевета на бессарабское духовенство,* în „Наше объединение”, 1910, nr. 2, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro

din Chișinău a *Uniunii poporului rus* – formațiune politică de orientare extremistă, pro-țaristă, activă în Imperiul Rus în perioada 1905-1917 – a inițiat o amplă campanie de contestare a ierarhului.

Kruşevan l-a acuzat pe Vladimir că ar fi *născocit* introducerea predării limbii moldoveneşti, înființarea unei tipografii şi oficierea slujbelor religioase în limba moldovenească, tocmai într-un moment în care, potrivit afirmațiilor sale, propaganda românească s-a intensificat în Basarabia, iar publicațiile moldoveneşti cu orientare *revoluționară* ar fi promovat idei separatiste. Mai mult, publicistul îi reproșa episcopului extinderea serviciului divin în limba moldovenească şi în unele biserici din Chişinău, unde, în opinia sa, populația cunoştea doar limba rusă iar astfel, *poporul rus care nu înțelege moldovenește este lipsit de slujba religioasă*[26].

În acest context, pentru a limita potențialul de afirmare națională a clerului autohton şi pentru a consolida dominația rusă în bisericile dintre Prut şi Nistru, Sfântul Sinodul de la Sankt-Petersburg a decis în anul 1908 transferarea arhiepiscopului Vladimir la Rostov pe Don şi numirea în scaunul episcopal de la Chişinău a lui Serafim Ciceagov[27] (**Fig. 2**), fost episcop de Oriol, descendent al unei familii nobiliare cu tradiție militară, ai cărei membri îşi dovediseră de-a lungul mai multor generații devotamentul față de *credință, țar şi patrie.*

Referitor la principalele probleme ale eparhiei, Serafim a fost informat încă înainte de instalarea sa în scaunul episcopal al Chişinăului şi Hotinului: „Când am fost numit la Chişinău – mărturisea el – mi s-a atras atenția că preoțimea basarabeană avea năzuințe separatiste şi către desprindere (autocefalie) a Bisericii moldoveneşti, precum şi asupra mişcării naționale care s-a intensificat în ultimul timp în Basarabia, manifestată prin dorința clerului de a oficia slujbele în propria limbă, de a traduce cărțile de cult şi manualele şcolare în limba moldovenească, de a edita o revistă bisericească

---

[26] Petre Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru 1812-1918,* Iaşi, „Viața Românească" S.A., f. an, p. 175.

[27] *Episcopul Serafim (Ciceagov),* cu numele de botez Leonid, s-a născut la 9 iunie 1856, în oraşul Sankt-Petersburg, într-o familie nobiliară rusă, cu vechi tradiții militare. El a urmat cariera militară ajungând până la gradul de colonel. Bunicul său, amiralul Pavel Ciceagov, a deținut funcția de guvernator militar al Basarabiei după anexarea provinciei de către Imperiul Rus în anul 1812. În urma decesului soției sale, în 1898 a ales calea vieții monahale, primind numele de Serafim. La scurt timp după intrarea în monahism a fost ridicat la rangul de arhimandrit şi numit egumen al Mănăstirii *Sfântul Eftimie* din Suzdal, apoi în 1904 a fost transferat în calitate de egumen la Mănăstirea *Noul Ierusalim*. În 1905 a fost hirotonit episcop, fiind numit în fruntea Eparhiei de Suhumi (Caucaz), iar un an mai târziu a fost transferat la conducerea Eparhiei de Oriol. La 16 septembrie 1908 a fost numit episcop al Chişinăului şi Hotinului.

https://biblioteca-digitala.ro

moldovenească, de a elabora propriul tipic bisericesc pentru cântare şi de a introduce predarea limbii moldoveneşti în şcolile bisericeşti şi în instituţiile de învăţământ teologic”[28].

Intenţia lui Serafim de a combate tendinţele separatiste atribuite preoţimii locale şi de a contracara mişcarea de reafirmare a limbii române în cadrul eparhiei basarabene a devenit evidentă încă de la sosirea sa la Chişinău. Astfel, în discursul rostit la 28 octombrie, în Catedrala episcopală cu prilejul preluării conducerii Eparhiei Chişinăului şi a Hotinului, ierarhul a declarat: „Basarabia nu mi-e este străină! Bunicul meu, general-admiral Ciceagov la 1812 după Tratatul de la Bucureşti a primit Basarabia sub înalta stăpânire rusească şi a fost cel dintâi care a schimbat semilunele cu crucile lui Hristos. La 1877 am traversat Basarabia şi eu, ca ofiţer al armatei ruseşti victorioase; îl cunosc bine pe poporul moldovean, cel bun şi paşnic, inima mea este demult binevoitoare pentru dânsul. Iar dacă în ultimii ani de nelinişte generală, i-a intrat poporului acesta în suflet ceva necredinţă, idei greşite, desfăcându-se şi gospodăria lui – apoi datoria noastră a tuturora este ca să repunem lucrurile la locul lor adevărat!”[29]

Aceleaşi intenţii au fost reiterate şi într-o cuvântare rostită în cadrul unei întruniri a *Uniunii poporului rus* unde ierarhul a afirmat: „Lucrul nostru cel dintâi aici este să educăm perfect regiunea aceasta depărtată şi să o prefacem în adevăratul temei al Rusiei. Cinci ani de lucru intensiv – şi ne vom face datoria noastră cea sfântă în faţa poporului moldovean. Pământul acesta e rusesc, udat de sânge rusesc, pentru izbăvirea popoarelor balcanice de sub jugul musulman, deci suntem aici stăpâni pe veci iar toţi ceilalţi sunt oaspeţii noştri, doritori de a trăi la noi. Nu vom lăsa să dispună oaspeţii la noi ca la ei acasă!”[30].

Imediat după instalarea sa în scaunul episcopal, Serafim a declanşat un amplu proces de reorganizare administrativă a eparhiei, restaurând vechiul model centralist de conducere şi concentrând în mâinile episcopului prerogative sporite, menite să consolideze controlul ierarhic asupra clerului şi a instituţiilor bisericeşti din Basarabia.

---

[28] *Adevărul pentru informarea clerului basarabean şi istoria eparhiei,* în *KEB,* 1912, nr. 34-35, p. 995.

[29] *Cuvânt rostit de Preasfinţia Sa, Preasfinţitul Serafim, Episcop al Chişinăului şi Hotinului la 28 octombrie în Catedrala episcopală cu prilejul preluării conducerii Eparhiei Basarabiei,* în *KEB,* 1908, nr. 45, p. 1621.

[30] Alexis Nour, *Mutarea din Chişinău a Preasfinţitului Vladimir, episcop al Basarabiei. P. Cruşevan şi mişeliile lui. Noul episcop Serafim,* în „Viaţa Românească”, an 3, nr. 11, 1908, p. 288.

https://biblioteca-digitala.ro

O măsură importantă a constat în abrogarea principiului eligibilității la numirea protopopilor, ajutorilor acestora, a anchetatorilor spirituali și a membrilor consiliilor protopopești din circumscripție, principiu aprobat de Sfântul Sinod la 11 ianuarie 1906, (nr. 20)[31]. Prin decretul sinodal nr. 2361 din 26 februarie 1909, s-a decis ca, pe viitor, numirile în aceste funcții să se facă în conformitate cu *Regulamentul consistoriilor duhovnicești*. Astfel, protopopii încetând a mai fi aleși de preoțime, deveneau agenți nemijlociți ai conducerii eparhiale[32]. În spiritul noului centralism autoritar, Serafim a procedat inclusiv la modificarea sau anularea fără ezitare a hotărârilor congreselor eparhiale care nu corespundeau orientărilor sale, urmărind diminuarea rolului preoțimii în gestionarea afacerilor bisericești din Basarabia[33].

De asemenea, o altă măsură adoptată în plan administrativ în vederea restabilirii vechiului regim de orientare naționalist – imperială a fost înființarea celui de-al doilea vicariat cu sediul la Ismail. Scopul noii structuri ecleziastice reiese cu claritate din cuvântarea rostită de episcopul Serafim cu prilejul hirotoniei arhimandritului Gavriil în treapta episcopală. „Până acuma – afirma Serafim – în această regiune, scăldată de larga și adânca albie a Dunării, s-a făcut prea puțin pentru contopirea ei cu spiritul rus pravoslavnic și cu cultura rusă. Având nădejde în aptitudinile tale și în tinerețea ta, te chem nu numai la mari isprăvi ci și la o activitate plină de abnegație ca pe un patriot rus care, cu dragoste, tărie de spirit și stăruință prudentă va ști să unească tânăra regiune de mărgine cu marele stat rus”[34].

Înființarea noului vicariat nu reprezenta doar o simplă reorganizare teritorială, ci și un instrument suplimentar de consolidare a controlului ierarhic asupra regiunii sudice a eparhiei, caracterizată printr-o structură etnică diversă și prin manifestări sporite ale mișcării naționale.

În vederea suprimării influențelor naționale manifestate în cadrul eparhiei și asociate curentului *moldovofil*, chiriarhul a recurs la o serie de măsuri represive. În acest sens, protopopul Constantin Popovici a fost îndepărtat de la catedrala din Chișinău, preotul Ion Bălteanu a fost destituit din funcția de protopop iar protoiereul Alexei Baltaga a fost marginalizat din viața administrativ-bisericească[35].

La 18 decembrie 1909, Sfântul Sinod a dispus, la solicitarea lui Serafim, transferarea misionarului eparhial al Eparhiei Chișinăului și a Hotinului,

---

[31] *Hotărârile Sfântului Sinod,* în *KEB,* 1906, nr. 3, p. 23-24.
[32] Nicolae Popovschi, *op. cit.*, p. 243.
[33] *Ibidem,* p. 245.
[34] *Cuvântarea Preasfințitului Serafim, Episcop al Chișinăului către Preasfințitul Gavriil de Ismail după hirotonirea sa,* în *KEB,* 1910, nr. 3, p. 62-63.
[35] Nicolae Popovschi, *op. cit.*, p. 249.

https://biblioteca-digitala.ro

arhimandritul Gurie (Grosu), în funcţia de stareţ al Mănăstirii de clasa a II-a, neobşteşti *Sfântul Mântuitor Avraamie* din Smolensk[36]. Potrivit mărturisirii făcute chiar de arhimandritul Gurie la momentul hirotoniei sale, motivul îndepărtării sale din Eparhia Basarabiei a fost legată direct de activitatea sa naţional-religioasă şi culturală desfăşurată în rândul populaţiei moldoveneşti.

În cuvântarea sa, Gurie a declarat că, încă de la începutul slujirii sale (1902), a constatat starea de *întunecare* religioasă şi culturală a poporului, pe care o punea în contrast cu activitatea protestanţilor din regiune. Convins că datoria sa era cea de a *lumina poporul*, misionarul a iniţiat o activitate intensă de catehizare şi educare religioasă în limba maternă, încurajând citirea cărţilor de religie şi publicând materiale accesibile credincioşilor.

Această orientare pastorală şi culturală a fost însă interpretată de autorităţile eparhiale şi imperiale drept o manifestare de *separatism.* Gurie a mărturisit că a fost declarat *separatist* şi acuzat că ar lucra *în vederea ţinutului de peste Prut,* adică în favoarea Regatului României. În consecinţă, a fost îndepărtat din Basarabia şi trimis în interiorul Rusiei la o mănăstire din Smolensk, unde – după cum notează – *era locul unde se trimiteau preoţii de canon*, sugerând că i-a fost aplicată astfel o perioadă de disciplinare şi supraveghere[37].

Gurie a evocat momentul exilării, cu o profundă încărcătură emoţională, afirmând că a trăit o *mare întristare* la aflarea veştii că nu va mai putea rămâne în Basarabia. Schimbarea sa din eparhie nu a fost determinată de motive administrative sau disciplinare obişnuite, ci de conflictul dintre idealul său de slujire în limba şi spiritul poporului moldovenesc şi politica de uniformizare şi control a autorităţilor bisericeşti ţariste.

Astfel, potrivit propriei sale mărturisiri, îndepărtarea sa din Eparhia Chişinăului şi a Hotinului a fost o consecinţă directă a implicării sale în promovarea limbii moldoveneşti în viaţa bisericească şi în întărirea identităţii religioase şi culturale a clerului şi credincioşilor basarabeni, într-un context în care, orice manifestare cu tentă naţională era privită cu suspiciune.

În acelaşi sens, a fost modificată şi situaţia tipografiei eparhiale. Invocând faptul că aceasta s-ar fi aflat într-o stare de dezordine administrativă şi financiară, caracterizată prin tendinţe de autonomie şi gestionare necorespunzătoare a fondurilor, Serafim a dispus desfiinţarea comitetului tipografiei eparhiale, care a funcţionat în temeiul hotărârilor congreselor

---

[36] *Decret al Sfântului Sinod Guvernant către Preasfinţitul Serafim, Episcop al Chişinăului şi Hotinului,* în *KEB,* 1910, nr. 1-2, p. 1.

[37] *Cuvântarea Preasfinţitului Gurie cu prilejul hirotoniei în arhiereu,* în „Luminătorul", 1918, nr. 8, p. 8-9.

https://biblioteca-digitala.ro

eparhiale, aprobate prin rezoluțiile Preasfințitului Episcop Vladimir din 30 noiembrie 1905 (nr. 5804) și 7 septembrie 1906 (nr. 5161).

În funcția de administrator al tipografiei eparhiale a fost numit preotul Bisericii *Sfântul Gheorghe* din Chișinău, Constantin Ursu, subordonat direct ierarhului, căruia i-a impus obligația de a prezinta un raport privind alegerea colaboratorilor considerați potriviți pentru noua organizare a instituției[38].

În consecință, la inițiativa lui Serafim a fost elaborat un nou *Regulament privind Tipografia eparhială din Chișinău* compusă din 17 articole, aprobată de către chiriarh la 16 octombrie 1910 (nr. 4446). Noua reglementare nu a interzis formal utilizarea limbii moldovenești; dimpotrivă, aceasta era inclusă oficial, potrivit art. 1, între limbile admise pentru publicare. Cu toate acestea, controlul asupra tipăriturilor în limba moldovenească a fost consolidat. Astfel, art. 5 lit. e prevedea că administratorul tipografiei are atribuția personală de a efectua: „corectura tipăriturilor în limba moldovenească și, pe cât posibil, în limbile găgăuză și bulgară”[39].

Prin urmare, deși regulamentul nu suprima utilizarea limbii moldovenești în tipăriturile eparhiale, el instituia un control strict asupra tuturor publicațiilor redactate în această limbă, eliminând totodată autonomia editorială pe care o avusese anterior comitetul tipografiei.

Episcopul Serafim a urmărit deopotrivă și diminuarea influenței revistei *Luminătorul*, în jurul căreia s-au raliat numeroși preoți basarabeni animați nu doar de un sentiment moldovenesc, ci și de o conștiință românească tot mai pronunțată. Astfel, în paginile *Buletinului eparhial din Chișinău* s-au constatat mai multe articole critice la adresa *Luminătorului*[40], în care i s-a reproșat depășirea cadrului strict religios-moral și orientarea acesteia spre cultivarea și apropierea graiului moldovenilor dintre Prut și Nistru de limba română literară.

Dintre intervențiile observate s-a remarcat în mod special cea aparținând preotului Atanasie Usinevici, care s-a poziționat deschis împotriva revistei, acuzând-o că era un instrument al deformării limbii moldovenești din

---

[38] *Propunerea Preasfințitului Serafim, Episcop al Chișinăului și Hotinului adresată Consistoriului Duhovnicesc din Chișinău,* în *KEB,* 1910, nr. 43, p. 380-389.

[39] *Regulamentul privind Tipografia Eparhială din Chișinău,* în *KEB,* 1910, nr. 43, p. 389-392.

[40] Vezi, de exemplu: *Revista bisericească moldovenească „Luminătorul” pe anul 1908,* în *KEB,* 1909, nr. 3, p. 79-83; *KEB,* 1909, nr. 8, p. 316-322; *Cu privire la articolul preotului Ioan Andronic,* în *KEB,* 1909, nr. 19, p. 785-788; *Câteva cuvinte cu privire la articolul „Revista bisericească moldovenească «Luminătorul» pe anul 1908”,* în *KEB,* 1909, nr. 20, p. 814-817; Atanasie Usinevici, *Încă câteva cuvinte cu privire la „limba” publicațiilor moldovenești ale Frăției Nașterii Domnului,* în *KEB*, 1910, nr. 6, p. 181-184.

https://biblioteca-digitala.ro

Basarabia. Deşi a afirmat că publicaţia nu urmărea *alte scopuri decât unele binevoitoare*, totuşi a susţinut că *păcătuieşte* împotriva limbii tradiţionale iar ediţiile sale se abat uneori în mod grav de la *limba cărţilor de cult moldoveneşti*.

Usinevici le-a reproşat redactorilor că au folosit forme din româna literară, pe care le considera străine de vorbirea locală şi greu de înţeles pentru moldovenii de rând. El susţinea că aceste texte sunt scrise *pe munteneşte*, adică după modelul limbii române din Regat, şi nu în spiritul tradiţiei lingvistice basarabene.

Autorul a respins în mod categoric aplicarea *legilor graiurilor romanice* asupra limbii moldoveneşti, susţinând că „nu au dreptate cei care apără legile graiurilor romanice pentru limba moldovenească basarabeană". În opinia sa, limba autentică este cea a cărţilor de cult şi a tradiţiei formate sub influenţă slavonă, iar orice abatere de la această normă reprezintă o alterare nejustificată. El merge până la a afirma că, dacă traducerea *Vieţilor sfinţilor* va fi *împodobită* potrivit cerinţelor *legilor graiurilor romanice*, atunci îi doreşte *să îngheţe*, adică să nu vadă lumina tiparului; dimpotrivă, dacă va fi tradusă în duhul şi în limba preasfinţitului Dimitrie, de pioasă amintire pentru basarabeni, îi doreşte o „cât mai grabnică apariţie".

Mai mult, autorul a afirmat că revista nu ar avea susţinere reală în rândul populaţiei dacă nu ar fi impusă prin abonament obligatoriu, sugerând că „dacă această publicaţie nu ar fi fost obligatorie, mulţi dintre abonaţii de astăzi ar fi renunţat la ea"[41].

Prin urmare, articolul reprezintă un atac frontal la adresa revistei *Luminătorul* şi a programului său lingvistic. Dincolo de argumentele filologice, textul reflectă o opoziţie ideologică faţă de apropierea de limba română literară şi o apărare a unei identităţi moldoveneşti distincte, fundamentate pe tradiţia slavonă şi pe conservarea limbii liturgice locale.

Un an mai târziu, după cum s-a constatat chiar în paginile aceleiaşi reviste, *Luminătorul* a cunoscut o vizibilă schimbare de orientare lingvistică, adoptând în mod programatic limbajul cărţilor de cult. Această transformare a fost determinată, în mare măsură de modificarea componenţei redacţionale şi de consolidarea controlului editorial. Drept consecinţă, revista s-a îndepărtat de experimentele de apropiere de limba română literară, fiind stabilite autorilor limitele acceptabile ale discursului religios în spaţiul basarabean[42].

---

[41] Atanasie Usinevici, *Câteva cuvinte despre limba „Luminătorului" şi a altor publicaţii în limba moldovenească*, în *KEB,* 1909, nr. 47, p. 1869-1872.
[42] *Revista moldovenească „Luminătorul" pe anul 1910,* în *KEB,* 1911, nr. 5, 179-184.

https://biblioteca-digitala.ro

Eforturile recurente de a transformare a limbii ruse într-un instrument privilegiat al conducerii eparhiale din Basarabia, în perioada episcopului Serafim, nu s-au limitat doar în sfera aparatului administrativ, ci s-au extins inclusiv asupra clerului și a comunităților de credincioși.

De exemplu, prin documentul emis de Serafim la 9 octombrie 1909 (nr. 910), referitor la reorganizarea mănăstirilor basarabene, era evidențiată cu claritate impunerea limbii ruse ca normă obligatorie în viața monahală. În mod explicit, se afirmă că „Basarabia și poporul moldovenesc alcătuiesc un teritoriu și o populație a unei gubernii ruse", iar această realitate „îi obliga la unificarea popoarelor prin intermediul limbii ruse", ceea ce presupunea implicarea mănăstirilor în promovarea limbii ruse ca instrument de integrare. Mai mult decât atât: „toți cei care se pregăteau pentru hirotonia în treapta de ierodiacon și ieromonah trebuie să cunoască limba rusă", aceasta devenind o condiție esențială pentru accederea la treptele monahale superioare[43].

Această cerință, împreună cu obligativitatea slujirii după cărțile slavone, arată că limba rusă devenise o condiție esențială pentru incadrarea în structura bisericească monahală a Imperiului Rus și pentru integrarea deplină în sistemul ecleziastic oficial.

Totodată, *Programa de examinare a candidaților la hirotonia în treapta de diacon*, aprobată prin rezoluția lui Serafim din 16 martie 1911 (nr. 1128), evidențiază în mod elocvent instituirea cunoașterii limbii ruse drept criteriu obligatoriu al accesului la hirotonire. Exigența stăpânirii limbii bisericești-slavone, alături de cunoașterea limbii ruse – atât în plan oral, cât și în plan scris – depășea cadrul unei simple pregătiri pastorale și se integra într-un mecanism mai larg de selecție și de disciplinare a clerului inferior. Prin includerea traducerii textului evanghelic în limba rusă, a redactării corecte în rusă și a capacității de a preda în școlile parohiale, autoritatea eparhială fixa limba rusă ca normă de competență și loialitate instituțională[44].

Referitor la credincioși, s-a dispus învățarea rugăciunilor și cunoașterea poruncilor creștine să reprezinte o condiție obligatorie pentru tinerii care doreau să încheie căsătoria religioasă. Autoritatea eparhială a dispus ca, începând cu vârsta de 12 ani, copiii și părinții lor trebuiau înștiințați că frecventarea școlii – chiar și numai în zilele de duminică – era necesară pentru însușirea elementelor fundamentale ale credinței. În lipsa acestei pregătiri

---

[43] *Propunerea Preasfinției Sale, Preasfințitul Serafim, Episcop al Chișinăului și al Hotinului, din 14 noiembrie, 1909,* în *KEB,* 1909, nr. 47, p. 399-401.

[44] *Programa aprobată prin rezoluția Preasfinției Sale, Preasfințitul Serafim, Episcop al Chișinăului și Hotinului, pentru examinarea persoanelor care solicită hirotonia în treapta de diacon,* în *KEB,* 1911, nr. 13, p. 105-107.

https://biblioteca-digitala.ro

religioase minime, candidatul la căsătorie nu putea primi dezlegarea pentru oficierea Tainei Cununiei[45].

Astfel, participarea la viaţa bisericească, inclusiv dreptul de a se căsători, era legată direct de nivelul de pregătire religioasă. Căsătoria nu era doar un eveniment social, ci şi o dovadă că persoana respecta regulile şi învăţăturile Bisericii. În acelaşi timp, obligativitatea frecventării şcolii – inclusiv a celei duminicale – însemna, în practică, o ocazie de învăţare a limbii ruse. Prin urmare, cerinţa de a învăţa rugăciunile şi de a merge la şcoală aveau şi un rol lingvistic, contribuind la răspândirea limbii ruse în rândul copiilor.

În paralel cu măsurile deja aplicate, autoritatea eparhială a intervenit şi în domeniul învăţământului teologic, unde introducerea limbii moldoveneşti şi a cântării bisericeşti moldoveneşti în programa de studiu a Seminarului Teologic din Chişinău şi în cadrul Şcolii Eparhiale de Fete din Chişinău a devenit un subiect sensibil şi controversat.

De exemplu, în cadrul Congresului Blagociniei din circumscripţia a III-a a judeţului Bălţi, organizat la 22 septembrie 1908 în satul Chetriş, unii reprezentanţi ai clerului au recomandat deputaţilor lor să considere „predarea cântării moldoveneşti în seminar nedorită", invocând lipsa mijloacelor financiare. Mai mult, în privinţa predării limbii moldoveneşti, s-a sugerat ca deputatul „să se ţină de opinia majorităţii", iar dacă se va propune „desfiinţarea definitivă a limbii moldoveneşti", să susţină şi el această poziţie.

Împotriva acestei atitudini, unii clerici au argumentat că seminarul are ca primă misiune „pregătirea viitorilor păstori pentru o propovăduire bisericească eficientă", iar pentru ca predica să fie eficientă, viitorul preot trebuie să stăpânească pe deplin limba în care va vorbi poporului. O cunoaştere insuficientă a limbii moldoveneşti îl face pe predicator să se încurce, să recurgă la rusisme şi să provoace neînţelegere în rândul credincioşilor, ceea ce afectează însăşi lucrarea pastorală[46].

Aceeaşi problemă privind predarea limbii moldoveneşti în seminar a fost discutată şi la congresul districtual al clerului din circumscripţia a IV-a a judeţului Orhei. Câţiva preoţi au considerat că această disciplină este de prisos. Totuşi, un preot le-a replicat tranşant: „Dacă noi, moldovenii, vrem să izgonim din seminarul nostru limba moldovenească, pe care ruşii au introdus-o, atunci

---

[45] *Ştiri,* în „Luminătorul", 1911, nr. 10, p. 80.

[46] Filip Moşneaga, *Cu privire la chestiunea predării în Seminarul Teologic din Chişinău a limbii moldoveneşti şi a cântării bisericeşti moldoveneşti,* în *KEB,* 1908, nr. 46, p. 1687-1689.

https://biblioteca-digitala.ro

ce mai suntem noi după aceea? Şi, într-adevăr, ce mai suntem noi după aceea? A trebuit, muşcându-ne limba, să tăcem!”[47]

Aşadar, disputa asupra limbii moldoveneşti care se preda în seminar nu era doar o chestiune didactică, ci una identitară şi pastorală, în care se confruntau două viziuni: una orientată spre suprimarea definitivă a limbii moldoveneşti ca premisă a uniformizării lingvistice în spiritul politicilor imperiale ruse şi alta centrată pe nevoile reale ale comunităţii moldoveneşti.

Suprimarea limbii moldoveneşti din programa Şcolii Eparhiale de Fete în anul 1913 a constituit un moment semnificativ pentru evoluţia politicii lingvistice promovate în instituţiile bisericeşti din Basarabia. Măsura nu a fost prezentată ca o interdicţie directă, ci a îmbrăcat forma unei *lipse de interes* din partea elevelor, fapt care a permis înlăturarea disciplinei pe cale administrativă.

În articolul intitulat sugestiv *Limba moldovenească nu ne trebuie!* publicat în ziarul *Glasul Basarabiei* profesorul de limbă moldovenească din cadrul Şcolii Eparhiale de Fete din Chişinău, a relatat acest episod care s-a petrecut la începutul anului şcolar 1913. Elevele clasei a VII-a l-au întâmpinat declarând, într-un dialog purtat exclusiv în limba rusă, că nu mai doresc să studieze limba moldovenească. La întrebarea profesorului: *Dar ce vă trebuie?* Răspunsul a fost prompt: *Ne trebuie limba latină, căci cu dânsa putem fi primite la cursuri*! O altă elevă a adăugat că: *nu vrea nimeni să învețe moldovenește; întâi, pentru că nu i vreme de ajuns pentru învăţarea limbii cum se cuvine, şi al doilea, pentru că toate ştim moldovenește, așa că-i de prisos învăţarea ei!*

Autorul mărturisește că în zadar a încercat să le convingă că limba moldovenească le este necesară *ca unor viitoare luminătoare ale norodului moldovenesc întunecat în limba lui,* că printr-o asemenea atitudine *calcă în picioare însuşi voia părinţilor lor,* care, poate cu riscuri, au cerut introducerea limbii moldoveneşti în şcoala lor şi în seminar, şi că un astfel de gest *le înjosește ca moldovence în fața celor de altă limbă și neam* din gura cărora nu s-ar auzi niciodată că limba maternă nu le este necesară.

Profesorul a constatat că nu limba latină era adevărata cauză a acestei schimbări, *ci altceva, sau mai bine zis altcineva* – aluzie la persoana care înaintase congresului eparhial un raport pentru eliminarea limbii moldoveneşti din şcoala. Dacă prin congres nu s-a reuşit suprimarea oficială a disciplinei, aceasta a fost înlăturată pe altă cale, prin invocarea lipsei de adepţi: *Limba moldovenească nu ne trebuie! – și gata-i treaba, fără rapoarte, fără bătaie de cap.*

---

[47] D. Popovici, *Este necesară predarea limbii moldoveneşti şi a unei asemenea cântări bisericeşti în seminarul nostru?,* în *KEB,* 1909, nr. 17, p. 699-701.

https://biblioteca-digitala.ro

Autorul s-a declarat mirat că tocmai elevele din clasa a VII-a, aproape toate moldovence au putut fi așa de ușor îndemnate să renunțe la studiul limbii lor materne, subliniind că este greu de crezut că ideea de a se dezice de limba moldovenească le-ar fi venit tuturor deodată.

În cele din urmă, profesorul Grigorie Constantinescu a fost înștiințat oficial, prin ordinul nr. 1148 din 1 octombrie 1913, că *„în vederea lipsei între elevele clasei a VII-a doritoare de a învăța limba moldovenească"*, lecțiile acestei discipline au fost suspendate pe durata anului școlar 1913-1914. Autorul a încheiat relatarea cu o notă amară: „intenționase să-l înștiințeze personal pe Presfințitul Arhiepiscop Serafim însă inspectorul școlar, preotul Alexandru Iurikas mi-a spus că este *de prisos.* Și nici nu m-am mai dus – consemnează el – căci totuna elevele nu voiesc să învețe limba moldovenească!"[48].

Episcopul Serafim a recurs și la alte instrumente în vederea impunerii orientării sale în eparhia basarabeană. În anul 1909, cu prilejul restabilirii solemne a prăznuirii bisericești a Sfintei Ana de Cașin, orașul Cașin din gubernia Tveri, ierarhul, care a participat personal la ceremonii, a adus la Chișinău o icoană a sfintei. Aceasta a fost depusă în catedrala din Chișinău, unde a doua zi a fost oficiată Sfânta Liturghie cu multă solemnitate[49].

În anul următor, episcopul a dăruit orașului Hotin, Mănăstirii *Adormirea Maicii Domnului* din Ismail și Mănăstirii Călărășăuca, icoane cu părticele de sfinte moaște ale Sfintei Ana din Cașin; Mănăstirilor Curchi și Suruceni – icoane cu părticele din moaștele Sfântului Serafim de Sarov; Mănăstirii Dobrușa – moaște ale ale Sfântului Tihon din Zadonsk; iar Mănăstirii Japca – moaște ale Sfântului Teodosie din Cernigov[50].

În același an, s-a aprobat organizarea la data de 24 iunie a unei procesiuni religioase cu icoana sfintei Ana de Cașin, dăruită catedralei din Hotin, prin satele din împrejurimile orașului. Totodată, s-a intervenit pe lângă autoritățile sinodale pentru ca această procesiune să fie organizată anual în județul Hotin potrivit unui intinerar stabilit de preoțime. Procesiuni similare cu icoana sfintei Ana din Cașin au fost organizate și la Ismail, precum și în

---

[48] Grigorie Constantinescu, *Limba moldovenească nu ne trebuie!,* în „Glasul Basarabiei", 1913, Anul I, nr. 26, p. 1-2.

[49] *Întâmpinarea icoanei Sfintei Ana de Cașin în orașul Chișinău,* în *KEB,* 1909, nr. 27, p. 1107-1109.

[50] G. Cernăuțan, *Procesiune religioasă solemnă de la stația Cobâlna la mănăstirile Dobrușa și Japca, cu icoanele sfinților plăcuți ai Lui Dumnezeu – Sfântul Tihon de Zadonsk și Sfântul Teodosie de Cernigov – purtând părticele din sfintele lor moaște, aduse în dar acestor mănăstiri de Preasfințitul Serafim, Episcopul Chișinăului și Hotinului,* în *KEB,* 1910, nr. 22, p. 910-913.

https://biblioteca-digitala.ro

localităţile din judeţul Ismail. În cursul aceluiaşi an, o procesiune religioasă a fost organizată şi la Cetatea Albă[51].

Toate aceste acţiuni nu pot fi interpretate exclusiv ca o strategie de consolidare a autorităţii episcopale şi de reafirmare a orientării eparhiei basarabene în cadrul tradiţiei religioase şi simbolice a Imperiului Rus. Prin introducerea şi promovarea cultului unor sfinţi ruşi – precum Sfânta Ana de Caşin, Sfântul Serafim de Sarov, Sfântul Tihon de Zadonsk sau Sfântul Teodosie de Cernigov – şi prin organizarea de procesiuni anuale cu largă participare populară, episcopul Serafim a urmărit nu doar intensificarea vieţii religioase, ci şi ancorarea imaginarului spiritual al credincioşilor basarabeni în sfera sacralităţii ruse. În acest fel, dimensiunea liturgică s-a suprapus unei finalităţi simbolice şi identitare: integrarea mai profundă a eparhiei dintre Prut şi Nistru în spaţiul spiritual al Ortodoxiei ruse şi diminuarea eventualelor orientări confesional-naţionale alternative.

Promovarea politicii de rusificare şi deznaţionalizare a contribuit la apariţia unei mişcări de masă cu puternice implicaţii naţional-religioase – mişcarea inochentistă, denumită după numele ieromonahului Inochentie de la Mănăstirea Balta (Transnistria). Succesul mişcării se explică, în mare măsură, prin faptul că Inochentie predica într-o română aleasă şi accesibilă credincioşilor. Anton Crihan, participant activ la mişcarea naţională a românilor basarabeni din preajma Unirii, îl caracteriza drept „un fanatic religios, dotat cu un foarte puternic dar oratoric". Potrivit acestuia, Inochentie şi-a început activitatea criticând Biserica rusă, pe care o acuza că se îndepărtase de misiunea ei spirituală, devenind un simplu instrument al politicii de rusificare promovate de guvernul ţarist. Ulterior, atacurile sale s-au extins şi asupra organizării sociale şi politice a statului în ansamblu.

Zeci de mii de credincioşi din Basarabia se deplasau pentru a asculta cuvântul Domnului în limba maternă la Mănăstirea Balta, unde predica Inochentie. Istoricul Alexandru Boldur remarca faptul că această mişcare „a zguduit din temelie Biserica oficială din Basarabia", demonstrând atât incapacitatea acesteia de a-şi păstori credincioşii, cât şi incapacitatea autorităţilor de la Sankt-Petersburg de a conduce Basarabia[52].

---

[51] Иосиф М., Пархомович, *Краткий очерк жизни и деятельности Высокопреосвященного Серафима (Чичагова), архиепископа Кишиневского и Хотинского. К столетию Кишиневской епархии (1813-1913 гг.),* în *Труды Бессарабского церковно историко-археологического общества,* 1913, вып. VIII, с. 144-150.

[52] Alexandru V. Boldur, *Istoria Basarabiei: contribuţii la studiul istoriei românilor*, vol. III, *Sub dominaţiunea rusească (1812–1918): Politica, ideologia, administraţia*, Chişinău, Tiparul Moldovenesc, 1940, p. 194–195.

https://biblioteca-digitala.ro

În atare condiţii, autorităţile ţariste au fost nevoite să facă unele concesii. Istoricul ieşean Gheorghe Ghibănescu, care, între 9 şi 19 august 1912 a întreprins o călătorie prin Basarabia, relata cu referire la activitatea lui Serafim: „Excelenţa Sa, Serafim Ciceagov s-a arătat de la început un mare duşman al moldovenilor şi era cel mai straşnic în înăduşirea limbii moldoveneşti în biserică. Azi s-a mai domolit”[53] În scopul combaterii eficiente a inchentismului Serafim Ciceagov, a acceptat din nou oficierea serviciului divin în biserici şi în limba română.

Iniţiativa episcopului Gavriil de a organiza oficierea slujbei arhiereşti în limba moldovenească a reprezentat un moment deosebit în viaţa religioasă a Basarabiei de la începutul secolului al XX-lea. Într-un context marcat de restrângerea treptată a utilizării limbii române în cult şi de consolidarea limbii ruse ca limbă dominantă a administraţiei bisericeşti, hotărârea ierarhului de a sluji în limba înţeleasă de credincioşi a fost percepută drept o veste îmbucurătoare pentru populaţia autohtonă din regiune.

Potrivit relatărilor contemporane, episcopul Gavriil s-a angajat personal în învăţarea limbii moldoveneşti pregătindu-se să oficieze prima slujbă arhierească în această limbă, fapt care nu s-a mai întâmplat în Basarabia încă din vremea arhiepiscopului Dimitrie, cu aproximativ cincizeci de ani înainte[54].

Astfel, la 21 iulie 1913, la biserica *Sfântul Gheorghe* din Chişinău a fost săvârşită slujba arhierească exclusiv în limba moldovenească. La ora 9 şi jumătate a sosit Preasfinţitul Gavriil, episcopul Akkermanului, vicarul al Eparhiei Chişinăului şi Hotinului care a fost întâmpinat la uşa bisericii de arhimandritul Gurie, parohul bisericii *Sfântul Gheorghe,* de F. Dubnevici, precum şi de preoţii V. Gobjilă, I. Curbet, I Postoroncă, C. Ursu, de ieromonahul Filaret, de ierodiaconul Inochentie de la Mănăstirea Curchi, precum şi de alţi diaconi şi ipodiaconi moldoveni şi ruşi.

Răspunsurile la Sfânta Liturghie au fost date de cântăreţii moldoveni veniţi anume de la Mănăstirea Curchi, al cărei egumen era Preasfinţitul Gavriil. Sfânta Liturghie s-a încheiat la ora 12 şi jumătate cu un cuvânt despre credinţă, rostit în limba moldovenească. Întreaga slujbă a fost ascultată de credincioşi, majoritatea moldoveni, cu mare atenţie. Din ochii multora se vedeau curgând lacrimi de bucurie iar la sfârşit numeroşi participanţi s-au îmbrăţişat, sărutându-se, felicitându-se şi mulţumind Lui Dumnezeu că s-au învrednicit să asculte slujba în limba moldovenească[55].

---

[53] Gheorghe Ghibănescu, *Impresii şi note din Basarabia,* Chişinău, Editura Civitas, 2001, p. 95.
[54] *O veste îmbucurătoare*, în „Glasul Basarabiei”, 1913, anul I, nr. 14, p. 1.
[55] *După cincizeci de ani,* în „Glasul Basarabiei”, 1913, nr. 16, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

Acelaşi ierarh, la 4 august 1913, a săvârşit împreună cu un sobor de preoţi moldoveni, slujba în limba moldovenească în biserica *Sfântul Nicolae* din satul Isacova, judeţul Orhei. La slujbă au participat locuitorii din Isacova şi din satele învecinate. Răspunsurile au fost date în limba moldovenească de corul Mănăstirii Curchi[56].

Având în vedere că mişcarea inochentistă a luat amploare în Eparhia Chişinăului şi a Hotinului, Sinodul a adoptat în ianuarie 1914 următoarele hotărâri cu privire la utilizarea limbii moldoveneşti în slujbele bisericeşti:

1. Dacă la mănăstirea din Balta (unde a fost ieromonahul Inochentie) se vor aduna numeroşi închinători moldoveni şi în mănăstire nu se vor găsi călugări moldoveni care să-i poată spovedi în limba lor, se vor invita pentru mărturisirea acestora preoţi din satele învecinate, cunoscători ai limbii moldoveneşti.

2. Întrucât, în urma mişcării declanşate de Inochentie în nord, s-a constatat că populaţia moldovenească nu primeşte pe deplin îndestularea nevoilor sale duhovniceşti de la preoţii de mir (care uneori nu cunosc limba moldovenească sau o cunosc insuficient), Preasfântul Sinod porunceşte arhiereilor din Herson, Chişinău şi Podolia să acorde o atenţie deosebită întăririi în credinţă a moldovenilor şi, în acest scop, hotărăşte:

a) În satele moldoveneşti să fie numiţi preoţi care cunosc limba moldovenească;

b) Preoţii să fie îndatoraţi să săvârşească toate slujbele şi să rostească predica în limba moldovenească;

c) În satele cu populaţie mixtă – ruşi şi moldoveni – să se săvârşească neapărat în limba moldovenească spovedania şi toate trebuinţele religioase în casele moldovenilor;

d) În biserici să se cânte uneori (cel puţin la anumite sărbători) în limba moldovenească cântările cele mai cunoscute, precum *Crezul*, *Tatăl nostru*, *Cuvine-se cu adevărat* şi altele, iar ecteniile şi cuvântul de învăţătură să fie citite în limba moldovenească;

e) Să se tipărească în limba moldovenească, pentru credincioşii moldoveni, cărţi bisericeşti şi materiale de învăţătură.

În cele din urmă, se preciza că, dacă preotul nu cunoaşte limba moldovenească şi nu poate să înveţe poporul şi să slujească în această limbă, atunci credincioşii au dreptul, potrivit hotărârii Sinodului, să ceară un preot care cunoaşte limba moldovenească, pentru ca învăţătorii mincinoşi să nu vatăme poporul şi să nu-l ducă la rătăcire şi pierzare[57].

---

[56] *Slujbă arhierească pe limba moldovenească,* în „Glasul Basarabiei”, nr. 19, p. 2.

[57] *Limba moldovenească în biserică*, în „Cuvânt moldovenesc”, 1914, Anul I, nr. 2, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru a sprijini clerul în combaterea învăţăturilor considerate greşite ale inochentiştilor, Serafim însuşi transmitea schiţe de predici elaborate pe baza observaţiilor personale şi a informaţiilor furnizate de misionari, care vizau demontarea concepţiilor propagate de Inochentie. La indicaţia lui Serafim, în toate parohiile unde exista un număr semnificativ de adepţi ai mişcării inochentiste urmau să fie distribuite pliante în limba moldovenească, conţinând explicaţii şi clarificări privind rătăcirile acesteia, redactate de misionarii eparhiei[58].

Autorităţile ecleziastice locale considerau esenţial ca aceste materiale să fie citite şi înţelese de populaţie; în acest scop, fiecare pliant trebuia citit de slujitorii bisericii după Sfânta Liturghie şi explicat de preoţi pe înţelesul credincioşilor.

Totodată, ierarhul a dispus ca toate predicile ce urmau a fi rostite de preoţii parohi sau de misionarii eparhiali să fie tipărite în limba localnicilor din Basarabia, însă cu caractere chirilice ruseşti, pentru a preveni ceea ce el percepea drept o *românizare* a limbii moldoveneşti. În acest sens, Petre Cazacu a menţionat: „Deşi nu cunoştea limba română, Serafim a susţinut ideea existenţei a două limbi distincte – cea de peste Prut, românească, şi cea din Basarabia, considerată o limbă aparte, care trebuia ferită de influenţa românească – idee susţinută mai târziu şi de alţii cu aceleaşi scopuri”.

În concluzie, analiza politicii promovate în Eparhia Chişinăului şi a Hotinului în timpul arhipăstoririi lui Serafim Ciceagov evidenţiază caracterul tensionat şi contradictoriu al raportului dintre proiectul imperial de uniformizare şi realităţile pastorale ale unei provincii majoritar românofone. Dacă perioada anterioară cunoscuse o relativă deschidere faţă de utilizarea limbii române în cult, în învăţământul teologic şi în publicistica bisericească, sub Serafim s-a produs o consolidare a controlului administrativ şi o reafirmare a limbii ruse ca normă de competenţă şi loialitate instituţională.

Măsurile adoptate – limitarea autonomiei tipografiei eparhiale, restrângerea influenţei revistei *Luminătorul*, condiţionarea hirotoniei de cunoaşterea limbii ruse – au urmărit integrarea mai profundă a eparhiei în cadrul spiritual şi simbolic al Imperiului Rus. Totuşi, realităţile din teren, în special amploarea mişcării inochentiste şi nevoia unei pastorale eficiente în rândul credincioşilor moldoveni, au determinat autorităţile ecleziastice să accepte, în anumite limite, utilizarea limbii moldoveneşti în slujire şi predică.

Astfel, politica lui Serafim nu a fost una exclusiv represivă, ci una oscilantă, adaptată contextului. Ea reflectă limitele rusificării prin intermediul Bisericii şi arată că limba a devenit, în Basarabia începutului de secol XX, un

[58] *Către clerul Eparhiei Chişinăului,* în *KEB,* 1913, nr. 11, p. 100-104.

https://biblioteca-digitala.ro

spațiu de confruntare identitară, în care se intersectau fidelitatea față de Imperiu, tradiția ortodoxă locală și afirmarea conștiinței naționale românești.

ARCHBISHOP SERAFIM CICEAGOV: BETWEEN RECURRENT EFFORTS OF RUSSIFICATION AND CONCESSIONS TO THE ROMANIAN LANGUAGE IN THE EPARCHY OF CHIȘINĂU AND HOTIN (1908–1914)

(Abstract)

The article analyzes the language policy promoted in the Eparchy of Chișinău and Hotin during the tenure of Archbishop Serafim Ciceagov (1908–1914). He sought to strengthen administrative control and consolidate the Russian language in church life, following a period marked by relative openness toward the use of Romanian in worship, theological education, and church publications.

The study examines the main measures adopted by Serafim to reinforce control over the eparchy: limiting the autonomy of diocesan congresses, reorganizing the diocesan printing house, reducing the influence of the journal Luminătorul, and promoting Russian as the normative language. It also highlights the reactions of the clergy and Bessarabian society, including tensions surrounding the teaching of Moldovan in theological schools and its use in worship, preaching, and pastoral-missionary activities.

At the same time, the article shows that Serafim's policy was not entirely rigid, as the spread of the Inochentist movement and pastoral necessities led the authorities to accept, within certain limits, the use of Moldovan in preaching and liturgical services. Overall, the period 1908–1914 reflects the tension between ecclesiastical Russification and the realities of a predominantly Romanian-speaking province, where language had become a key factor in identity confrontation.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Episcopul Vladimir Sinicovschi
Episcop al Chişinăului şi Hotinului (1904–1908)

Fig. 2. Arhiepiscopul Serafim Ciceagov
Arhiepiscop al Chişinăului şi Hotinului (1908–1914)

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND ACTIVITATEA MISIONARĂ A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN BASARABIA ȘI TRANSNISTRIA (1941-1944)

Radu STOROJA[1]

Cuvinte cheie: *Biserica Ortodoxă Română, Basarabia, Transnistria, viață bisericească, organizare ecleziastică, administrația românească, cler ortodox, politici religioase, al Doilea Război Mondial*

Keywords: *Romanian Orthodox Church, Bessarabia, Transnistria, church life, ecclesiastical organization, Romanian administration, Orthodox clergy, religious policies, Second World War*

Perioada anilor 1941–1944 a reprezentat un moment de profundă complexitate istorică pentru teritoriile Basarabiei și Transnistriei, marcate de confruntări geopolitice, schimbări de regim și crize identitare. În acest context tulbure, activitatea misionară a Bisericii Ortodoxe Române a căpătat o importanță aparte, devenind un factor esențial în procesul de reconstrucție spirituală și reafirmare a identității naționale românești. Cercetările recente dedicate Misiunii Ortodoxe din aceste regiuni se conturează tot mai mult ca demersuri analitice complexe, axate pe multiple direcții de investigare – teologică, istorică, politică și socială. Acestea evidențiază nu doar dimensiunea pastorală și liturgică a misiunii, ci și rolul său în consolidarea unei conștiințe naționale într-un spațiu marcat de instabilitate și propagandă ideologică. Din perspectivă istorică, activitatea misionară a Bisericii Ortodoxe Române în Basarabia și Transnistria se înscrie în ansamblul mai larg al politicilor de refacere instituțională și identitară promovate de statul român în teritoriile aflate temporar sub administrația sa în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Analiza de față urmărește să evidențieze rolul concret al Bisericii în reconfigurarea vieții religioase, educaționale și sociale, pe baza documentelor eparhiale și a surselor arhivistice inedite.

Metodologic, studiul se întemeiază pe analiza critică a circularelor eparhiale, a rapoartelor administrative și a proceselor–verbale ale conferințelor protoiereşti, coroborate cu literatura istoriografică recentă, într-o abordare istoric-analitică menită să surprindă atât dimensiunea instituțională, cât și pe cea pastoral-misionară. Lucrările unor istorici și teologi contemporani, precum Mircea Păcurariu, Boris Buzilă, Ioan Lisnic, Veaceslav Ciorbă, Vadim Guzun sau Voicu Marin, oferă perspective valoroase asupra

[1] Universitatea de Stat din Moldova, CHIȘINĂU.

https://biblioteca-digitala.ro

modului în care Biserica Ortodoxă Română a acționat în acești ani dificili, contribuind nu doar la reeducarea religioasă a populației locale, ci și la reafirmarea valorilor creștin-ortodoxe în fața influențelor ostile, cu accent pe implicațiile religioase, culturale și identitare ale acesteia, în contextul unei realități marcate de război, ocupație și rezistență spirituală.

Mircea Păcurariu, în lucrarea sa *Basarabia, aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc* (1993), surprinde evoluția Bisericii Ortodoxe în Basarabia, sublinind importanța acesteia în conservarea conștiinței naționale. Autorul analizează perioada de dominație țaristă și impactul rusificării asupra clerului și credincioșilor, subliniind rezistența comunităților ortodoxe românești în fața presiunilor imperiale. Lucrarea, în cuvintele autorului, se dorea și a reprezentat un început pentru cercetările viitoare, dar și un instrument de lucru pentru toți iubitorii trecutului românesc[2].

Boris Buzilă, în lucrarea *Din istoria vieții bisericești din Basarabia* (1996), abordează cu minuțiozitate organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe din Basarabia, cu accent pe dificultățile generate de regimul sovietic. Lucrarea sa se distinge printr-o amplă documentare arhivistică, evidențiind persecuțiile asupra clerului și eforturile acestuia de a menține tradițiile și credința ortodoxă în fața unui regim ateu și represiv. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Transilvaniei, Crișanei și Maramureșului, în cuvântul înainte al lucrării, sublinia importanța lucrării prin numeroasele afirmații cu bogate trimiteri la sursă, conturând astfel un valoros dosar al problemei[3].

Protoiereul **Ioan Lisnic**, în *Mitropolitul Visarion Puiu: Viața și opera sa bisericească* (2010), analizează rolul central al mitropolitului în cadrul Misiunii Ortodoxe din Transnistria, desfășurate sub administrația românească din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Ioan Lisnic oferă detalii despre eforturile mitropolitului de a reorganiza viața religioasă în teritoriile recuperate temporar de România, insistând asupra dimensiunii pastorale și sociale a activității acestuia[4].

În aceeași linie de cercetare, **Veaceslav Ciorbă**, în *Biserica Ortodoxă din Basarabia și Transnistria (1940–2010)*, propune o analiză a transformărilor suferite sub regimurile politice succesive. Autorul pune în evidență nu doar persecuțiile la care a fost supusă Biserica Ortodoxă sub regimurile sovietic și comunist, ci și strategiile de supraviețuire și adaptare pe care clerul și

---

[2] Pr. Prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *Basarabia, aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Iași, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1993.

[3] Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, București – Chișinău, Editura Fundației Culturale Române – Editura Știința Chișinău, 1996.

[4] Protoiereu Ioan Lisnic, *Mitropolitul Visarion Puiu: Viața și opera sa bisericească*, Chișinău, Editura Labirint, 2010. Vezi și Протоиерей Иоанн Лисник, *Деятельность митрополита Виссариона Пую*, Глава Православной Миссии в Транснистрии, отраженной на страницах одесской газеты „Молва" – Сборник статей", Iași, Editura Stef, 2025.

https://biblioteca-digitala.ro

credincioşii le-au adoptat în faţa presiunilor ideologice şi politice. Printr-o amplă cercetare arhivistică şi o perspectivă comparativă asupra diferitelor etape istorice, autorul oferă o înţelegere nuanţată asupra modului în care Biserica Ortodoxă a influenţat şi a fost influenţată de evenimentele politice din Basarabia şi Transnistria. De asemenea, Ciorbă examinează implicarea Bisericii în menţinerea coeziunii sociale şi culturale a comunităţilor româneşti din aceste teritorii, reliefând rolul clerului în educaţia religioasă, în păstrarea tradiţiilor şi în rezistenţa identitară în faţa politicilor de deznaţionalizare[5].

Vadim Guzun aduce un aport apreciabil la elucidarea problematicii prin volumele sale publicate apărute în perioada 2014-2020: *Alexandru Smochină. Memoriile unui subprefect român în Transnistria* (2014), *Problema Transnistreană. Trecerea Nistrului şi repatrierea românilor din Uniunea Sovietică* (2015) şi *Români condamnaţi în URSS: ordonanţe ale securităţii sovietice în arhivele din Odesa* (2020). Aceste lucrări, bazate pe documente inedite de arhivă, detaliază suferinţele prin care a trecut Biserica Ortodoxă Română şi comunităţile româneşti în faţa represaliilor sovietice[6].

Voicu Marin, în cele două volume ale sale, intitulate: *Transnistria 1941-1944. Adevărul din testimonii. Viaţa sub guvernământ românesc* (2024), oferă o perspectivă autentică asupra realităţilor din Transnistria în timpul administraţiei româneşti. Studiul său se bazează pe mărturii şi surse primare, clarificând aspecte controversate legate de activitatea religioasă şi de relaţiile dintre Biserică şi autorităţile române[7]. Aceste contribuţii istoriografice conturează cadrul interpretativ necesar pentru înţelegerea misiunii Bisericii Ortodoxe Române ca factor de coeziune spirituală şi identitară, dar lasă încă deschis câmpul unei valorificări sistematice a documentelor eparhiale, direcţie pe care prezentul studiu îşi propune să o dezvolte.

Dintre cercetătorii ucraineni care au lucrat cu documentele din Arhivele Statului din Odesa, îl menţionăm aici pe **Mikola Mihailuţă**[8]. În ceea ce priveşte problemele legate de organizarea Bisericii Ortodoxe Române în teritoriile eliberate de armata română în 1941, de statutul Facultăţii de Teologie din

---

[5] Veaceslav Ciorbă, *Biserica Ortodoxă din Basarabia şi Transnistria (1940-2010)*, Chişinău, Editura Pontos, 2011.

[6] Vadim Guzun, *Alexandru Smochină. Memoriile unui subprefect român în Transnistria*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014; Idem, *Problema Transnistreană. Trecerea Nistrului şi repatrierea românilor din Uniunea Sovietică: documente de politică internă şi externă, 1941-1944*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2015; Idem, *Români condamnaţi în URSS: ordonanţe ale securităţii sovietice în arhivele din Odesa, 1930-1949*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2020.

[7] Voicu Marin, *Transnistria 1941-1944. Adevărul din testimonii. Viaţa sub guvernământ românesc*, Volumele I - II, Bucureşti, Editura Militară, 2024.

[8] Микола Михайлуца, *Православна церква на півдні Украіни в роки Другоі Світовоі війни (1939-1945)*, Одеса, ВМВ, 2008.

https://biblioteca-digitala.ro

Chișinău, sau de situația lui Gurie Grosu, acestea sunt foarte bine relatate și explicate de Adrian Nicolae Petcu[9].

Prima și cea mai stridentă problemă, considerăm că a fost legată de restabilirea infrastructurii Bisericii Ortodoxe Române pe teritoriile eliberate de către Armata Română. În acest sens ne vorbesc și o serie de documente care se referă la necesitatea de personal. Și dacă numărul preoților în parohii satisfăcea, mai mult sau mai puțin, necesitățile parohiilor din Basarabia, nu același lucru se putea constata în cazul altor aspecte bisericești. Din aceste considerente, de exemplu, la 3 octombrie 1941, Efrem Tighineanu adresa o circulară protoiereilor prin care solicita să i se aducă la cunoștință numărul parohiilor unde lipseau cântăreții bisericești sau dacă vârsta acestora era prea înaintată, motiv pentru care serviciul divin nu ar putea fi săvârșit cu toată frumusețea cuvenită. Din aceste considerente invita să se trimită tineri buni la școala de cântăreți bisericești din Chișinău, astfel cei săraci și meritoși fiind ajutați din venitul parohiilor. Circulara, pe lângă faptul că anunța că examenele de admitere se vor desfășura pe 15 octombrie în curtea Facultății de Teologie, aducea la cunoștință și faptul că instituția la momentul respectiv nu avea nici internat[10]. Documentele analizate relevă caracterul urgent al refacerii vieții liturgice, precum și dependența funcționării parohiilor de existența unui personal clerical și auxiliar bine pregătit, aspect ce reflectă dimensiunea practică și organizatorică a misiunii bisericești în context post-sovietic.

Biserica Ortodoxă Română a fost chemată să joace un rol activ nu doar în refacerea vieții religioase, ci și în consolidarea autorității statului și combaterea ideologiilor ostile, precum cea comunist-ateistă sau curentele religioase considerate dizidente. În acest cadru, o directivă emisă la 25 septembrie 1941 de către arhiepiscopul locotenent, adresată preotului paroh al Plășii Comrat, județul Tighina, reflecta clar preocupările Bisericii pentru protejarea ortodoxiei și a coeziunii sociale, rugând toți preoții să semnaleze încercările de propagandă religioasă a sectanților. În acest sens, se urmărea ridicarea nivelului religios și moral al poporului, pentru a zădărnici orice pornire vrăjmașă și răutăcioasă împotriva statului și Bisericii. Aceste aspecte vor fi întărite prin predici și conferințe publice, având rolul de a arăta rolul negativ din cauza acțiunii ateilor, vrăjmași ai religiei. Această circulară este emblematică pentru modul în care autoritățile ecleziastice percepeau pericolele spirituale ale vremii și pentru colaborarea strânsă dintre Biserică și stat. Misiunea preoților nu era limitată doar la sfera sacramentală, ci se

[9]Adrian Nicolae Petcu, *Ortodoxia basarabeană în timpul guvernării antonesciene (1941-1944)*, în „Studia Universitatis Moldaviae. Revista științifică a Universtității de Stat din Moldova", 2023, nr. 4(174), p. 32-44.
[10] ANA, F. 1135, inv. 2, d. 136, f. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

extindea şi spre o veritabilă acţiune de supraveghere, educaţie şi combatere a influenţelor distructive pentru ordinea religioasă şi politică[11].

Situaţia precară, ulterioară eliberării Basarabiei, a instituţiilor de învăţământ religios, poate fi constatată şi în cazul Şcolii Eparhiale de fete „Regina mama Elena" din Chişinău. Aici, deşi aveau posibilitate de cazare, elevele urmau să plătească pentru aceasta câte două mii de lei pe lună, alături de taxa de şcolarizare, în valoare de 1500 de lei. Totodată, elevele erau obligate să aducă un anumit cuantum de produse alimentare pentru întreţinere (o listă de 21 de produse) precum şi ustensilele necesare pentru viaţa din cămin[12].

În general, instituţia Bisericii Ortodoxe Române era puternic legată de întregul sistem educaţional repus în funcţiune în Basarabia deoarece, prin circulara Arhiepiscopului locotenent din 8 decembrie 1941, li se aducea la cunoştinţă: „Vi se face cunoscut că în baza dispoziţiunii comunicată Nouă de Onor. Minister al Culturii Naţionale şi Cultelor, cu adresa Nr. 55927/941 toţi cucernicii preoţi sunt obligaţi să suplinească pe învăţătorii mobilizaţi, acolo unde nu sunt posibilităţi de suplinire cu învăţători de la alte şcoli din localitate respective. Veţi rândui de comun acord cu D-nii inspectori şcolari respectivi, pe cucernicii preoţi ce urmează să suplinească pe învăţătorii mobilizaţi, punându-le în vedere să-şi facă această datorie către Patrie, în mod conştiincios şi potrivit instrucţiunilor ce le vor primi. Se atrage din nou atenţiunea tuturor cucernicilor preoţi şi d-lor cântăreţi asupra obligaţiunii stricte ce o au de a preda regulat Religia şi cântul bisericesc la şcolile primare din parohiile lor, ştiindu-se că lipsa de la această datorie sfântă stă în strânsă legătură cu misiunea clerului, mai ales în aceste vremuri de refacere totală a Ţării, va atrage după sine ştergerea celor vinovaţi de pe statele de salar şi suspendarea lor din serviciu"[13]. Implicarea directă a clerului în sistemul educaţional demonstrează faptul că misiunea Bisericii a fost concepută ca un proces integrator, în care educaţia religioasă, formarea morală şi consolidarea loialităţii faţă de stat erau percepute ca obiective convergente.

În ceea ce priveşte lipsa inventarului din biserici şi rezolvarea suplinirii acestuia, se consemnează în circulara de la începutul anului următor, faptul că protoiereii urmau să anunţe preoţii parohiilor că în cazul posesiei obiectelor de cult de prisos sau a donaţiilor, acestea urmau să fie transmise către Arhiepiscopie prin întocmirea unui raport, urmând ca acestea să ajungă, ulterior, fie în bisericile din parohiile Basarabiei, unde existau mari lipsuri, fie

[11] ANA, F. 1135, inv. 2, d. 136, f. 2.
[12] *Ibidem*, d. 160, f. 2.
[13] *Ibidem*, f. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

să fie transmise Misiunii Bisericii Ortodoxe Române din Tiraspol, pentru a fi repartizate în Transnistria[14].

Situația stării religioase și problematica ce urma să fie abordată de către Biserica Ortodoxă Română în spațiul pruto-nistrean, poate fi constatată și din actele conferințelor protoiereilor, organizate sub auspiciile arhiepiscopului locotenent, Efrem Tighinenanu. Așadar, din procesul verbal al întrunirii din 7 octombrie 1941 aflăm că: „ .... *Prea cucernicii părinți protoierei au raportat verbal despre constatările făcute la fața locului în timpul inspecțiilor ce le-au făcut prin parohii, mărturisind unanim că în general, poporul este nespus de bucuros că a scăpat de sub tirania bolșevicilor, cărora nu le zice altfel decât „păgâni", însă propaganda comunistă și ateistă totuși a lăsat urme destul de adânci, mai ales în sufletul tineretului, dorindu-se, o intensificare pe toată linia a activității misionare și culturale în cuprinsul Eparhiei.*

În urma expunerilor și a schimbării de păreri ce au avut loc, s-a hotărât: ***1.*** *Pe lângă arma cuvântului, de care se vor folosi cucernicii preoți în lucrarea lor misionară și catehetică, se simte absoluta nevoie de a intensifica și propaganda religioasă și moralizatoare, cu ajutorul cuvântului tipărit, trimițându-se la parohii în acest scop broșuri și foi întocmite pe înțelesul poporului.*

Întrucât în urma devastărilor săvârșite de bolșevici, Arhiepiscopia și-a pierdut toate averile producătoare de venituri, este nevoie ca parohiile să-i vină într-ajutor. În acest scop, se vor înscrie în bugetele parohiale, pe perioada 1 oct. 1941-1 apr. 1942, un articol bugetar denumit „pentru propagandă religioasă", a unei sume a câte 300 lei de fiecare parohie, care să fie folosit exclusiv pentru procurarea literaturii religioase și anume:

200 lei ca abonament la revista „Misionarul" până la 1 aprilie 1942;

60 lei la „Buletinul Oficial al Arhiepiscopiei Chișinăului" și

40 lei pentru tipărirea „Foii dumincale pentru popor"; ***2.*** *În ceea ce privește „Foaia duminicală" aceasta se va tipări în 10 000 exemplare și se va expedia pe la toate parohiile din Arhiepiscopie a câte 20 exemplare de fiecare parohie. Ea va cuprinde explicarea pe scurt a pericolelor evanghelice, conținând și diferite povestiri morale. Vor fi invitați să colaboreze la această foi, cucernicii preoți care au mai multă îndemânare, în ceea ce privește expunerea învățăturilor în mod clar și pe înțelesul poporului. În primul rând, se va apela la colaborarea preoților care s-au dovedit a fi buni mânuitori de condei. Tipărirea foilor duminicale începe odată cu deschiderea tipografiei eparhiale și se va face în limita sumei de mai sus;* ***3.*** *Întrucât s-a hotărât reînființarea cât mai neîntârziată a Muzeului Central Eparhial, clerul din cuprinsul Eparhiei va fi îndemnat se să adune și să trimită obiecte vechi de valoare istorico-arheologică*

---

[14] *Ibidem*, f. 8. În multe cazuri, obiectele profanate sau distruse de către autoritățile sovietice erau reparate sfințite din nou și puse în folosință din nou. (Vezi: F. 1135, inv.2, d. 159, f. 110).

https://biblioteca-digitala.ro

și bisericească, cărţi de ritual vechi, manuscrise, icoane, tablouri, fotografii şi alte obiecte de cult, direct Arhiepiscopiei. Totodată se vor trimite şi obiecte bisericeşti, care au fost profanate de comuniști; ***4.*** *Pentru ridicarea nivelului cultural al satelor şi consolidarea sentimentelor patriotice, cucernicii preoţi, ajutaţi de d-nii cântăreţi, vor proceda la organizarea Căminelor culturale sau reînfiinţarea celor ce deja au funcţionat. Este de dorit ca preotul să fie preşedinte, iar unul din învăţători – director. Cântăreţii se vor ocupa cu organizarea corurilor.* ***5.*** *Întrucât proiectul de noua lege administrativă pentru Basarabia nu precizează clar raportul de interdependenţă între organele administrative de Stat şi organele bisericeşti, se va interveni către Sf. Patriarhie ca să se facă demersurile cuvenite spre a se stabili aceste raporturi în spiritul tradiţiei ortodoxe şi cu respectarea prestigiului Bisericii şi a autonomiei bisericeşti.... "*[15] ş.a.

Ţinându-se cont de faptul că întrunirea a avut efecte pozitive fiind astfel utilă, s-a hotărât ca a 2-a Conferinţă a Prea cucernicilor Protopopi să aibă loc la Consiliul Eparhial, miercuri, 5 Noiembrie a.c., ora 11 dimineaţa.

În cadrul celei de a doua şedinţe au fost luate 17 hotărâri cu caracter obligatoriu pentru toate parohiile din Basarabia printre care se pot evidenţia: controlul din partea protoiereilor a activităţii fiecărui preot ca: liturghisitor, învăţător, misionar, gospodar şi filantrop (asistenţa socială); organizarea comitetelor de binefacere parohiale, deoarece opera filantropică este strâns legată de misiunea Bisericii, chemată să aline suferinţele oamenilor; arendarea pământurilor bisericeşti aflate în surplus în folosul bisericilor respective parohiale; colectarea unei sume de 2000 de lei de la fiecare parohie pentru Arhiepiscopie, concepută ca un împrumut, urmând a fi restituită fie în natură (lumânări) fie în numerar; acoperirea cheltuielilor protoiereilor din salarul clerului printr-o cotizaţie de 2%, formându-se un singur fond pentru întreaga Arhiepiscopie şi repartizându-se sumele proporţional tuturor protoiereilor nebugetare. Conform dispoziţiunii Directoratului Cultelor, statele de plată a personalului clerical vor fi întocmite de protoierei la termenul fixat de Ministerul de Finanţe; s-a mai hotărât: colectarea cărţilor şi broşurilor în limba slavonă, din parohii şi trimiterea lor la Arhiepiscopie şi apoi în Transnistria, pentru folosinţa credincioşilor de acolo; inspectarea predării Religiei la şcolile primare, controlându-se şi vizându-se condica de prezenţă; întocmirea de urgenţă a statisticii sectelor şi descrierea lor amănunţită, prin numirea caselor de rugăciuni şi a conducătorilor acestora precum şi situaţia actuală. Din cauza faptului că sectele erau interzise prin ultimele dispoziţiuni ministeriale, fostele case de rugăciuni ale sectanţilor vor fi folosite pentru case de rugăciuni ortodoxe, şcoli, cantine şcolare sau cămine culturale ...[16].

---

[15] *Ibidem*, d. 1581, f. 28-30.
[16] *Ibidem*, f. 31-32.

https://biblioteca-digitala.ro

Astfel, în linii majore, hotărârile colective ale protoiereilor vizau practic toate domeniile activităţii Bisericii Ortodoxe Române: administrarea bisericească, activitatea misionară și pastoraţia, situaţia lăcaşurilor de cult, colaborarea cu autorităţile, educaţia religioasă şi culturală, problemele sociale şi caritative, relaţia cu populaţia locală, problemele interne ale clerului şi situaţia confesională. Aşadar, pe lângă dispoziţiile ierarhic superioare şi cele ale conducătorului eparhiei, ele constituiau decizii colective ce urmau a fi realizate.

Printre deciziile aprobate observăm şi ridicarea problemei privind mişcările diferitelor denominări sectare, în legătură cu care, adresându-se cucernicilor părinţi, Episcopul Locotenent spunea: „Având în vedere timpurile excepţionale prin care trecem, pe cari în special caută să le folosească răuvoitorii Statului şi Bisericii noastre creştine ortodoxe, vă invităm a pune în vedere cuc(ernicilor) preoţi din acea protoierie să ne semnaleze, de îndată, orice încercare de propagandă religioasă a sectanţilor, căutând, în acelaş(i) timp a ridica nivelul religios şi moral în popor, pentru a zădărnici orice pornire vrăjmaşă Statului şi Bisericii. Prin predicile şi conferinţele ce le vor ţinea în biserici şi în săli publice, vor arăta neîncetat răul ce provine în lume din cauza acţiunii ateilor şi a oricăror vrăjmaşi ai religiei”[17].

Cererile privind evidenţa curentelor religioase, au fost repetate deseori, în unele cazuri fiind solicitate unele date suplimentare, cum ar fi în circulara din 15 aprilie 1942, unde au solicitat informaţii referitoare la eventualele manifestări de satisfacţie ale sectanţilor la venirea bolşevicilor, dacă şi-au oferit cumva serviciile lor cotropitorilor, sau dacă sovieticii le-au oferit anumite favoruri şi care a fost atitudinea lor faţă de reprezentanţii acestor curente religioase în comparaţie cu alţi cetăţeni[18].

În luna mai a aceluiaşi an, se revenea cu solicitarea de a colecta date exacte despre diferitele denominări, solicitându-se să se prezinte informaţii cu referire la completarea acestor comunităţi după 1 septembrie 1941. După cum s-a observat, una dintre metodele de combatere a acestor curente religioase erau căminele culturale, deoarece acelaşi document solicita din partea preoţilor şi date cu referire la existenţa în parohie a căminului cultural, cine şi când l-a înfiinţat sau reînfiinţat, dacă preotul are rolul de preşedinte, vicepreşedinte sau director. În cazul parohiilor cu mai mulţi preoţi se solicita a se menţiona ce rol avea în activitatea căminului cultural cel de-al doilea preot şi ceilalţi membri ai clerului parohial, dacă cântăreţul a organizat şi conducea corul căminului şi ce activităţi desfăşurase Căminul cultural în ultima perioadă[19]. În acest sens, cu titlul de informaţie urgentă, „din cauza intensificării propagandei culturale şi patriotice, la sate şi oraşe, în parteneriat

[17] *Ibidem*, d. 136, f. 2.
[18] *Ibidem*, d. 160, f. 21.
[19] *Ibidem*, f. 24.

https://biblioteca-digitala.ro

cu membrii corpului didactic de la şcoli şi cu intelectualii şi fruntaşii parohiei, vă îndemnăm la organizarea căminelor culturale parohiale. Rugăm începerea lor, cel târziu, la 1 martie 1942. Preoţii, ajutaţi de cântăreţi, să întocmească programul secţiei religioase (de la Arhiep. Locotenent, către PC părinte paroh a bisericii „Sf. Vineri", şoseaua Hânceştilor, Chişinău)[20].

Către luna august 1942, toată activitatea de combatere a diferitor denominări, devenea bine organizată. Printr-un ordin circular, se stabilea formularul de ducere a evidenţei reprezentanţilor şi simpatizanţilor diferitor secte, specificându-se următoarele: „Amintim din nou că sectanţii care îşi exprimă dorinţa de a reveni la ortodoxie, în prealabil trebuie să fie catehizaţi şi întăriţi în adevărurile credinţei, apoi să facă cerere de reprimire pe numele Î.P.S. Chiriarh, iar sectanţii cari au părăsit oficial cultul ortodox prin declaraţiile depuse la primărie şi acum doresc să revină, sunt obligaţi să facă cerere şi la oficiul respectiv al stării civile, pentru părăsirea sectei şi trecerea la ortodoxie"[21].

Din corespondenţa purtată între diferite parohii şi Arhiepiscopie, se poate constata o situaţie destul de tensionantă rezultată în urma activităţilor diferitor denominări religioase. Aşadar, la 29 mai 1942, protoieria Plasei Ialoveni anunţa Arhiepiscopia Chişinăului că toate acţiunile atât ale preoţilor parohi cât şi ale inspectorului misionar eparhial, nu şi-au atins scopurile propuse, deoarece „dârzenia sectanţilor, care fiind încurajaţi de conducătorii lor localnici şi mai ales de cei ce vin de peste Prut, creştea semnificativ". Din această cauză, se propunea ca, în cele trei localităţi contaminate de sectanţi, Căpriana, Răzeni şi Truşeni, să se organizeze câte o întrunire pastorală-misionară cu participarea clericilor din împrejurimi, reprezentând astfel o ocazie pentru desfăşurarea unui program bogat în predici şi conferinţe[22]. Programul se compunea din procesiunile cu Sf. Cruce, din mijlocul satului, parastas pentru eroi, Sf. Liturghie şi serbare pastoral-religioasă la cămin, participarea corurilor din împrejurime, la toate etapele urmând să se ţină câte o predică, fiind invitat şi arhiepiscopul Efrem Tighineanu[23].

---

[20] ANA, F. 1135, inv. 2, d. 159, f. 19.
[21] *Ibidem*, f. 72.
[22] *Ibidem*, f. 91.
[23] *Ibidem*, d. 159, f. 91 – 91v. De fapt, conferinţe pastorale nu se ţineau doar în localităţile în care existau şi reprezentanţi ai diferitor denominări, ci pe întreg teritoriu al eparhiei. Astfel prin circulara arhiepiscopală din 14 august 1942 se stipula: „Potrivit dispoziţiunilor Legii de organizare a Bisericii Ortodoxe Române şi pentru a da posibilitatea clerului din Eparhia Noastră să discute asupra problemelor de pastoraţie, impuse de împrejurările excepţionale prin care trece Neamul nostru şi totodată să scoată hotărâri practice, am stabilit ca anul acesta conferinţele generale pastorale să se ţină în cursul lunii Octombrie, după cum urmează...

https://biblioteca-digitala.ro

În acest context misionar tensionat, un aspect important, dar totodată neobișnuit, ni-l relatează inspectorul misionar, Ic. St. V. Prisăcaru, la 21 iunie 1943, depunea următoarea solicitare, aprobată la data de 8 iulie a aceluiași an: „Înalt Prea Sfințite Stăpâne, pentru a spori posibilitățile de propagandă religioasă și națională în aceste vremuri de grele încercări pentru neamul românesc și mai ales pentru poporul provinciei noastre, m-am gândit să folosesc în acest scop cinematograful, cel mai minunat mijloc pentru a înrâuri asupra poporului simplu deprins să judece lucrurile mai mult după cele ce-i cad direct sub simțuri. Convins de importanța cinematografului, în propaganda la sate, am construit pe cheltuiala și riscul meu propriu, un autobuz înzestrat cu aparate de proiecțiune pentru filme sonore, cu difuzoare pentru transmiterea plăcilor și un grup electrogen care procură energia necesitată de aceste aparate. Acest serviciu de propagandă funcționează sub denumirea de „Caravana Misionară". Achiziționarea autobuzului și aparatelor a cerut mari eforturi și sacrificii materiale, costând în total 1.700.000 lei. Cu această sumă sunt încărcat personal la Bănci și la particulari cu obligația de a-i achita treptat, într'o perioadă mai mare de vreme. În acțiunea mea n'am fost ajutat de nimeni până în Octombrie anul trecut, când Direcțiunea Propagandei de pe lângă Guvernământul Basarabiei mi-a acordat o subvenție de 30.000 lei lunar pentru plata șoferului, operatorului și parțial pentru plata benzinei și uleiului. În anul 1942 am încasat această subvenție pe 3 luni, iar anul acesta mi s'a acordat cu începere din luna mai. Această subvenție este cu totul insuficientă pentru acoperirea cheltuielilor necesitate cu întreținerea mașinei (reparația camerelor, cauciucurilor, mașinei, aparatelor, lămpi de proiecțiune, amplificator, etc.). În plus, de curând am achiziționat un film religios, mut, foarte potrivit pentru propaganda religioasă și împreună cu el am cumpărat și aparatul necesar pentru proiecțiunea filmului mut. Filmul se numește „Viața și patimile Domnului nostru Iisus Hristos" în 5 acte. Filmul și aparatul costă împreună 200.000 (două sute mii) lei. Prin prezenta, smerit rog pe Înalt Prea Sfinția Voastră, să-mi vină în ajutor, fie cumpărând filmul și aparatul sus amintit pe seama Eparhiei, fie acordând o subvenție pentru Caravana Misionară în valoarea aceleiași sume pentru achitarea filmului și a aparatului".

Iată că un aspect care ar părea mai mult o joacă decât o misiune, avea rezultate bune, iar necesitatea lui era evidentă, într-o perioadă în care lumea era plictisită de politică, presiune, sătulă de răutate și lipsuri. Importanța

---

... Cuc. Preoți vor fi împărțiți în două grupe și fiecare grupă va trata cu această ocazie unul din următoarele subiecte: *Pastorul sufletesc în împrejurările de astăzi* sau *Eroismul și promovarea cultului Eroilor neamului*.

... Domnii cântăreți din Protoierie, vor forma un cor sub conducerea celui mai destoinic dintre ei și vor pregăti bine cântările Sf. Liturgii, Te-deum, Parastas și câteva concerte". (ANA, F. 1135, inv. 2, d. 160, f. 56-57).

https://biblioteca-digitala.ro

implementării acestei idei derivă și din răspunsul primit ulterior: „întrucât propaganda cu cinematograf a dat rezultate foarte bune; este strict necesar cu smerenie să se intervină către Onor. Directorat al Învăţământului şi Cultelor să ne acorde suma de lei 2.000.000 (două mil. lei) pentru procurarea autobuzului cu toate aparatele şi accesoriile pe seama Eparhiei, în proprietatea ei. Socotim dacă această caravană va fi a Eparhiei, va da rezultate şi mai bune, funcţionând direct sub conducerea Arhiepiscopiei". Inițiativa utilizării cinematografului ca instrument misionar ilustrează capacitatea Bisericii Ortodoxe Române de a adapta mijloace moderne de comunicare în scop pastoral, încadrându-se într-o strategie mai amplă de propagandă religioasă și culturală.

Într-un alt caz, de această dată din 21 decembrie 1942, Arhiepiscopia se adresa Prea cucernicilor părinţi, aducând la cunoştinţă ordinul Nr. 55864/(1)942 a Ministerului Cultelor, arătându-se că în unele părţi, preoţii lipoveni instigau problema stilului vechi, ceea ce influenţa negativ nu numai credincioşii lipoveni ci chiar şi populaţia ortodoxă[24]. Exemple de acest fel pot fi găsite des printre actele Arhiepiscopiei Chișinăului din perioada dată.

Deoarece Basarabia se afla la hotarul regiunii Transnistria, se observă că structurile Bisericii Ortodoxe Române de aici se implicau deplin în activitatea de misiune din stânga Nistrului. În discursul său din 29 noiembrie 1942 Efrem Tighineanu îndemna următoarele pe credincioşi: „Începându-se lucrarea misionară în ţinutul desrobit dintre Nistru şi Bug, cu jerfa vitezei noastre oştiri, totul este de făcut şi de orânduit. Bisericile dărâmate trebuie ridicate din ruină, casele oamenilor trebuie sfinţite, copii botezaţi, căsătoriile binecuvântate, cei răposaţi pomeniţi, tineretul povăţuit şi îndrumat pe calea adevărului. Poporul dreptcredincios din acest ţinut, care timp de peste douăzeci de ani a îndurat umilinţă şi robie vrăjmaşă şi a cărui credinţă şi obiceiuri creştine au fost pângărite de cei fără de lege, este însetat de slujbe dumnezeeşti şi aşteaptă cu nerăbdare păstori şi povăţuitori sufleteşti. Nu ne îndoim că în rândurile preoţimei basarabene se vor găsi mulţi preoţi, cu chemare misionară şi râvnă apostolică, care vor dori să plece acolo, vremelnic sau pe timp mai îndelungat, după cum le cere Conducerea Misiunii Ortodoxe Române Transnistrene. Cei ce vor hotărâ să plece, îşi vor păstra posturile din Basarabia şi salariile de la Stat, considerându-se detaşaţi provizoriu în Transnistria. Doritorii ne vor face cereri timbrate, solicitând aprobarea Chiriarhală pentru trimitere în misiune, îngrijindu-se din timp ca parohiile lor să fie suplinite, fie de celălalt preot din parohie sau de un preot pensionar, fie de preotul din parohie cea mai apropiată, aducând consimţământul lor în scris"[25]. Extinderea activității misionare dincolo de Nistru a transformat Biserica într-un actor esențial al administrației românești

[24] *Ibidem*, d. 160, f. 83.
[25] *Ibidem*, d. 136, f. 6.

https://biblioteca-digitala.ro

din Transnistria, asumându-şi roluri ce depăşeau sfera strict liturgică, prin reconstrucţia comunităţilor şi reconfigurarea vieţii religioase.

Detaşarea preoţilor din Basarabia în Transnistria nu s-a efectuat doar în 1941, continuând şi în anii următori. La 19 august 1943, este emisă circulara eparhială prin care se solicita ca în misiune, în Transnistria, să fie trimişi numai preoţi cu experienţă pastorală şi de preferinţă cunoscători de limba rusă, pentru aceasta ordonându-se un cadru disponibil de astfel de preoţi. Totodată se arăta că: „Vă atragem atenţia că este absolut necesar ca pe ziua de 1 septembrie, când se vor deschide şcolile, toate parohiile, fără excepţii, de unde au plecat preoţii în Transnistria, să aibă suplinitori, vrednici, care să se îngrijească în permanenţă de parohie, oficiind toate sfintele slujbe şi ierurgii, predând regulat Religia, predicând cuvântul Domnului în fiecare Duminică şi sărbătoare, şi activând atât în cadrul Căminului Cultural şi a educaţiei premilitare şi extraşcolare, cât şi în celelalte organizaţii filantropice şi culturale, unde prezenţa preotului se cere cu necesitate”[26].

Este evident faptul că, activitatea misionară în Transnistria se efectua nu doar de către preoţi din Basarabia, ci din întreaga Românie, fiind cunoscută acţiunea misionară, efectuată în toamna- iarna anului 1941 de către B.O.R, în frunte cu Mitropolitul Ardealului Nicolae, în componenţa căreia au intrat şi episcopii Andrei al Ardealului, Vasile al Timişoarei, Veniamin al Caransebeşului şi Nicolae al Oradiei[27].

Mai mult, o adresă înaintată Arhiepiscopiei Chişinăului la 10 august 1943, în vederea susţinerii Misiunii Ortodoxe din Transnistria, consemna faptul că preoţii misionari veniţi din ţară în Transnistria la Odesa, nu aveau transport şi solicitau bani în avans. Misiunea B.O.R. arăta de asemenea că cheltuielile de transport nu au fost suportate de Guvernământ, bazându-se pe faptul că preoţimea misionară primea trei salarii în Transnistria, pe lângă salariul din ţară mai primeşte unul în lei şi altul în R.K.K.S (bancnotă a casei de credit a Reich-ului). Din această cauză, se solicita ca preoţii să aibă suficiente finanţe până la venirea şi instaurarea în Transnistria[28].

Desigur că, activitatea misionară din Transnistria nu se reducea doar la suplinirea cu personal a instituţiilor bisericii, ci desfăşura şi o serie de alte activităţi, fie că este vorba de suplinire cu lucrări religioase a regiunii, cu obiecte de cult, după cum am arătat mai sus, fie că vorbim despre antrenarea în această activitate a persoanelor fizice şi chiar a militarilor.

În acest sens, prin actul emis de către Regimentul 28 infanterie „Radu Negru”, din 22 mai 1942, pe numele conducerii eparhiei Chişinăului, se aducea

---

[26] *Ibidem*, f. 1581, f. 11.

[27] „Lumea satelor”, nr. 12 octombrie 1941, *Praznicul biruinţii creştine în Transnistria*, p. 1.

[28] ANA, F. 1135, inv. 2, d. 1581, f. 7.

https://biblioteca-digitala.ro

la cunoștință faptul că regimentul a luat inițiativa de a reconstrui bisericile în care se găsesc unitățile sale, începând cu satul Bujalic, în care la 7 iunie se va oficia sfințirea bisericii cu un program ce cuprindea: „– Sfințirea bisericii; – Sfinţirea Cimitirului Eroilor, refăcut complet; – Cununia religioasă a 120-130 perechi tineri cari trăiau în concubinaj; – Botezarea unui număr mare de copii”[29]. Regimentul avea „autoritate morală şi spirituală” în rândul clerului, reuşise să repună în funcţiune toate structurile eparhiale, reparase peste 100 de biserici şi altele 25 construise numai în cursul anului 1943, a ridicat 38 case parohiale, iar 138 a reparat, la fel în cazul a 20 de mănăstiri, unde a înfiinţat orfelinate şi ateliere meşteşugăreşti. În ţinuturile de sud a Basarabiei Cetatea Albă, Ismail, Cahul şi Chilia au fost instalaţi 297 parohi (парафіяльні священики/ preoţi parohi), 242 cantori, 54, preoţi, 12 diaconi, 5 diaconi cantori. 632 de biserici şi case de rugăciuni iar alte 309 se aflau în reparaţie după doi ani de administraţie românească în Transnistria.

În concluzie, activitatea misionară a Bisericii Ortodoxe Române în Basarabia între anii 1941–1944 a reprezentat un efort amplu de restaurare spirituală, identitară și instituțională într-un spațiu grav afectat de politicile de deznaționalizare și ateizare sovietică. Prin reorganizarea eparhiilor, reactivarea parohiilor, repunerea în drepturi a preoților și sprijinul acordat prin misiuni culturale și sociale, Biserica a încercat să repare în scurt timp ceea ce fusese distrus ani la rând. Deși eforturile au fost întrerupte brutal de realipirea Basarabiei la URSS în 1944, această perioadă rămâne o mărturie a unei lupte conștiente și curajoase pentru păstrarea credinței, limbii și identității românești într-un spațiu de graniță al Ortodoxiei. Prin valorificarea sistematică a documentelor eparhiale, prezentul studiu evidențiază complexitatea și amploarea activității misionare desfășurate de Biserica Ortodoxă Română într-un context de tranziție politică și conflict militar, contribuind la o mai bună înțelegere a relației dintre Biserică, stat și societate în estul României interbelice și de război.

Aşa cum se arată în Raportul Administraţiei Centrale a Bisericii Ortodoxe Române privind activitatea Bisericii în teritoriile eliberate (Fond 1135, Dosar 28/1943), care conţine rapoarte privind situaţia religioasă din Basarabia şi Transnistria: „Lucrarea de refacere bisericească în Basarabia s-a dovedit a fi o operă de reîncreştinare, de renaştere a sufletului românesc, care timp de mai mulţi ani, fusese prigonită şi înstrăinată de la fiinţa sa firească”.

[29] *Ibidem*, f. 89.

https://biblioteca-digitala.ro

CONSIDERATIONS ON THE MISSIONARY ACTIVITY OF THE ROMANIAN ORTHODOX CHURCH IN BESSARABIA AND TRANSNISTRIA (1941–1944)

(Abstract)

This study examines the activity of the Romanian Orthodox Church in Bessarabia and Transnistria during the years 1941–1944, a period marked by major political, military, and administrative transformations caused by the Second World War. Following the restoration of Romanian administration in Bessarabia and the establishment of the Transnistria Governorate, the Church played a significant role in the reorganization of religious life and ecclesiastical structures that had been severely affected by previous Soviet policies.

Based on the analysis of diocesan circulars, administrative reports, and other ecclesiastical documents, this article highlights the main directions of church activity, including the restoration of parishes, the reorganization of clergy, involvement in education, and efforts to regulate religious life within a complex socio-political context. Particular attention is given to the institutional dimension of the Church's mission and its interaction with the Romanian civil authorities.

By contextualizing these activities within the broader framework of wartime administration and religious policy, the paper aims to contribute to a more nuanced understanding of the role played by the Romanian Orthodox Church in the territories east of the Prut River during the Second World War.

https://biblioteca-digitala.ro

ROMÂNIA COMUNISTĂ, RABINUL MOSES ROSEN ŞI CAMPANIA DE DENIGRARE A EPISCOPULUI VALERIAN TRIFA DIN SUA (1960-1962)

Paul NISTOR[1]

***Cuvinte cheie**: Valerian Trifa, Andrei Moldovan, România comunistă, Biserica Ortodoxă Română, Moses Rosen*

***Keywords**: Valerian Trifa, Andrei Moldovan, Communist Romania, Romanian Orthodox Church, Moses Rosen*

La începutul anilor ’60, episcopul Valerian Trifa, de la Episcopia Ortodoxă Română din America (EORA/ROEA), se apropia de zece ani de la întronizare. Activitatea sa, deşi complet meritorie în ochii enoriaşilor români şi a autorităţilor americane, a fost contestată de diferiţi adversari. Între aceştia se aflau Andrei Moldovan – episcopul întronizat de Bucureşti în Statele Unite, cu acceptul regimului comunist din Republica Populară Română (RPR), Teofil Ionescu – un episcop efemer din America, Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române (BOR) şi chiar arhiepiscopul grec Iakovos, din New York. În afara rivalităţilor personale şi de putere, întreaga situaţie tensionată, care se va întinde pe durata mai multor decenii, deriva din neînţelegeri canonice, dar şi din poziţionarea faţă de regimurile comuniste care acaparaseră Europa de Est după 1947-1948. Valerian Trifa, un aprig anticomunist, reuşise să-şi ia colaboratori de aceeaşi orientare, în America, şi să insufle enoriaşilor săi un spirit de rebeliune faţă de bisericile-mamă est-europene, controlate de regimurile nou aduse la putere de Moscova[2]. Poziţionările sale, deschis antisovietice şi anticomuniste, au atras atenţia, plăcut de această dată, şi autorităţilor americane, astfel încât Trifa a devenit un apropiat al lui Richard Nixon, vicepreşedinte al SUA în mandatul lui Eisenhower în anii ’50, apoi şi preşedinte din 1968. Totuşi, apartenenţa lui Trifa la Mişcarea legionară, înainte de Al Doilea Război Mondial, a vulnerabilizat cumva şi episcopia pe care a condus-o timp de trei decenii, expunând-o la diferite atacuri din partea rivalilor.

Guvernul României democrat-populare, dornic de a-şi consolida influenţa în America, a încercat constant să acapareze bisericile româneşti din SUA. Episcopul preferat de Bucureşti, Andrei Moldovan, a fost sprijinit o bună

---

[1] Academia Română – Filiala Iaşi, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, IAŞI.

[2] Arhiva diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), Problema 217/1961/ SUA-7, *Biserica ortodoxă şi colonia română din SUA – 1961*, telegramă din 5 octombrie 1961, Vasile Pungan – însărcinat cu afaceri ad interim la Washington către Corneliu Mănescu – ministrul Afacerilor Externe.

https://biblioteca-digitala.ro

perioadă, pentru a trece unele din parohiile lui Trifa sub jurisdicția lui. De cele mai multe ori, însă, se întâmpla invers, mulți preoți considerându-l pe episcopul Valerian mai autentic și mai bun organizator al vieții bisericești din comunitățile românești. În mod constant, România comunistă a desfășurat campanii furibunde pentru denigrarea lui Valerian Trifa, uzând de diferite argumente, de la cele religioase (cu ajutorul cărora îl declara eretic), până la cele politice (acuzându-l de crime contra umanității în timpul trecutului său legionar, din țară). Dar campania din 1960-1962 a avut o greutate aparte.

Cu acea ocazie, regimul comunist din RPR și-a pus la bătaie toate abilitățile, și-a activat toți pionii externi, a contactat pe toți cei care puteau să acționeze contra episcopului rebel din America. E drept, în perioada 1960-1962, a beneficiat și de contexte interne (american) și internaționale, care au favorizat controversele religioase și disputele de putere în interiorul ortodoxiei nord-americane.

Aflat în dispută cu biserica-mamă, Trifa a fost hirotonit episcop sub numele de Valerian, în 1952, în biserica „Pogorârea Sfântului Duh" din Philadelphia, de către mitropolitul John Teodorovych și ajutoarele sale, de la Ukrainian Ortodox Church of the USA. El a devenit episcop titular al EORA în 1958, după moartea episcopului Policarp Moruşca[3]. Astfel, Trifa a devenit episcop titular al EORA în 1958, după moartea episcopului Policarp Moruşca, care, de fapt, era aproape ținut prizonier de către autoritățile române și care, în ultimii ani de viață, viețuise în zona Alba Iulia. Inevitabil, pentru că nu se putea afilia la BOR, controlată de comuniști, Trifa a căutat o atașare la o structură bisericească ortodoxă din America. Nu era însă atât de ușor, pentru că, la instigarea permanentă a Bucureștiului, deja era privit ca o oaie neagră. Astfel, Trifa nu a fost primit în SCOBA (Standing Conference of the Canonical Orthodox Bishops in the Americas – Conferința Episcopilor Canonici Ortodocși din America), o asociație care fusese înființată în 1960 de arhiepiscopul grec Iakovos, de New York, un om al Patriarhului Athenagoras, de la Constantinopol. SCOBA absorbise însă doar pe episcopii recunoscuți de bisericile-mamă din Europa de Est. De aceea, românii erau reprezentanți acolo de episcopul colaboraționist Andrei Moldovan[4].

Respins de bisericile est-europene, lui Trifa nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să se pună sub jurisdicția religioasă a OCA (Biserica Ortodoxă din America – Orthodox Church in America), o biserică înființată și coordonată de rușii desprinși de biserica-mamă datorită Revoluției Bolșevice, dar în care se

---

[3] Arhiepiscopul Valerian D. Trifa. Comemorarea a 100-a Aniversare a Naşterii Lui, p. 9 (https://www.roea.org/files/Former-Hierarch/ARHIEPISCOPUL-VALERIAN-Aniversare-100-ani.pdf).

[4] AMAE, Problema 217/1962/SUA-7, *Biserica ortodoxă și colonia română din SUA – 1962*, Notă, 12 iunie 1962, Dumitru Dogaru – secretar general al Departamentului Cultelor, f. 64.

https://biblioteca-digitala.ro

mai aflau şi sârbi, georgieni, bulgari. Mitropolitul Leontie Turkevich l-a făcut pe Trifa arhiepiscop de Detroit şi l-a primit în consiliul sinodal al bisericii sale (1960). Dar acest lucru nu a liniştit deloc apele, ba chiar le-a tulburat suplimentar. Moscova ridiculiza peste tot în lume OCA, pe care a recunoscut-o abia în 1970. În schimb, Moscova numea Biserica Ortodoxă Ucraineană din America – biserică samosveată, o biserică autonumită, care îşi hirotonea singură ierarhii, fără ca aceştia să fie consacraţi de o biserică recunoscută canonic. Într-adevăr, hirotonirea primilor episcopi ai Bisericii Ortodoxe Autocefale Ucrainene se făcuse după un ritual mai puţin acceptat în contemporaneitate, dar existent în Biserica Ortodoxă a Alexandriei. Ca urmare, defăimarea lui Trifa, pe baza acestor argumente teologice, a fost utilizată pe întreaga perioadă a păstoririi sale în America.

Integrarea în OCA a oferit argumente propagandistice puternice rivalilor lui Trifa. Pe de o parte, acesta putea fi un motiv pentru revendicarea sediului Vetrei Româneşti din Jackson (Michigan), un loc încărcat de simbolism profund pentru români. Andrei Moldovan a contestat la Curtea Supremă deţinerea Vetrei de către Episcopia lui Trifa, dar nu a avut câştig de cauză, în 1960[5]. Tocmai de aceea, Bucureştiul era puţin înfuriat. Mai ales că Legaţia României din Washington îl sfătuise pe Andrei Moldovan să nu încerce aceasta, deoarece anul campaniei electorale pentru prezidenţiale în SUA nu era chiar un moment optim de acţiune pentru aliaţii statelor comuniste.

O lovitură serioasă a venit pentru Valerian Trifa şi de la o conferinţă panortodoxă din Rhodos, organizată în octombrie 1961. Reprezentanţii bisericilor ortodoxe, stimulaţi de demersurile făcute în Vest pentru deschiderea Conciliului Vatican II (1962-1965), s-au întâlnit pe insula grecească într-un presinod ortodox, care să stabilească temele şi condiţiile unui posibil viitor sinod. Într-una dintre comisii, reprezentantul Patriarhiei Române şi episcopul Andrei Moldovan din America au ridicat problema necanonicităţii lui Trifa şi au solicitat tuturor bisericilor ortodoxe surori să ia atitudine în acest sens, pentru a-l izola şi denunţa pe episcopul neagreat de Bucureşti[6]. Promisiuni au existat cu certitudine, după cum vor confirma evenimentele desfăşurate ulterior, doar că la Rhodos nu s-au luat decizii clare şi nu s-au elaborat documente importante. Acest lucru nu a împiedicat propaganda regimului comunist din România să afirme peste tot în lume că Ortodoxia instituţionalizată a condamnat deja „erezia" lui Trifa. Însuşi episcopul de Detroit a fost nevoit să pornească o campanie de apărare şi de corectare a mistificărilor, prin presa americană la care avea acces. Chiar el a considerat potrivit să dea un interviu lung, în care explica detaliat de unde

---

[5] AMAE, fond Telegrame Washington, mai-decembrie 1960, dosar 74 vol. II, telegrame ieşite de la oficiu, telegramă 10 noiembrie 1960, f. 185.

[6] AMAE, Problema 217/1961/ SUA-7, *Biserica ortodoxă şi colonia română din SUA – 1961*, *Extras din nota privind Conferinţa pan-ortodoxă din Rhodos,* 24.10.1961.

https://biblioteca-digitala.ro

veneau aceste asalturi furibunde lansate contra lui. Era vorba, evident, de dorinţa României comuniste de a controla comunităţile de români-americani şi de a forma un solid cap de pod în Statele Unite[7].

Armele cu care regimul comunist din RPR lupta contra lui Trifa erau foarte diverse: civile şi religioase, cu ajutorul presei sau a oamenilor simpli, folosindu-se de justiţia americană, de cercuri de intelectuali, politicieni sau clerici, de instituţii serioase din America. Pe diverse căi, diplomaţii RPR sau avocaţi americani plătiţi de Bucureşti reuşeau să penetreze şi să influenţeze diferite cercuri de putere din SUA, instrumentalizând diferite probleme la adresa marelui rival care deţinea Vatra românească.

Una din aceste arme a fost Moses Rosen, şef-rabin al Cultului Mozaic din România în perioada 1948-1994, dar şi preşedinte al Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România (1964-1994). Datorită loialităţii şi obedienţei sale complete faţă de regimul comunist din România, Moses Rosen beneficia de o mare libertate de mişcare. El era sprijinit financiar şi folosit în diferite campanii propagandistice, care trebuiau să spele în exterior imaginea României comuniste. În această situaţie îl întâlnim şi în anii 1961-1962 când, fie că se afla la Londra, Paris sau New York, făcea tot posibilul să transmită mesaje de forţă, care avantajau regimul impus de PCR şi care denigrau pe criticii acestuia.

La finalul anului 1961, Moses Rosen făcea o călătorie de câteva luni în Occident, pe traseul Franţa – Marea Britanie – SUA. Timp de 3 luni el a rămas în America, unde a predat istoria evreilor la Universitatea Yeshiva (New York). Înainte de aceasta, s-a oprit în Scoţia. La Glasgow l-a vizitat pe cumnatul său – dr. Wolf Gottlieb, rabinul şef al Scoţiei. La venirea în America a fost întâmpinat pe aeroportul Idlewild chiar de Samuel Belkin – preşedintele universităţii evreieşti[8]. Acesta se născuse la Minsk şi avea cunoştinţe solide despre Europa de Est. La final de noiembrie, Moses Rosen a ţinut o conferinţă de presă în New York, în care a vorbit de amicii şi inamicii evreilor. El a dorit să precizeze că în România comunistă evreii nu mai erau ţinte şi duceau o viaţă normală. Ziarul *New York Herald Tribune* publica apoi articolul „Antisemitismul nu este o problemă în România", descriind pe larg voiajul şi opiniile rabinului est-european. Moses Rosen a lăudat guvernul român şi a spus că acesta a fost extrem de atent, arătând multă înţelegere, organizându-i bine prima lui vizită în Statele Unite[9]. Întrebat de ziarişti despre antisemitismul din Uniunea

---

[7] AMAE, Problema 217/1962/SUA-7, *Biserica ortodoxă şi colonia română din SUA – 1962*, extras din ziarul „Solia", *Izvorul atacurilor contra episcopiei*, 17 decembrie 1961, f. 2.

[8] AMAE, Problema 217/1961/ SUA-7, *Biserica ortodoxă şi colonia română din SUA – 1961*, *Informaţii din presă*, 29 noiembrie 1961, f. 100.

[9] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

Sovietică, care era un subiect fierbinte atunci, el s-a eschivat, declarând că nu intra în atribuţiile lui să prezinte situaţia evreilor din marea ţară vecină.

„Ambasadorul" de ocazie al RPR a fost „citit" destul de repede de ziarele româno-americane anticomuniste. Într-un articol din 1962, cu titlul „Cine este rabinul Moses Rosen", ziarul *Solia* din Detroit publica un rechizitoriu adus celui care, se spunea, fusese impus de comunişti la conducerea comunităţilor evreieşti, prin înlăturarea forţată a fostului mare rabin Alexandru Şafran, care nu era pe placul noii puteri totalitare[10].

Ajuns în America, Moses Rosen a încercat să-şi convingă coreligionarii că guvernul de la Bucureşti era prietenul evreilor români şi că mulţi anticomunişti din emigraţie nu gândeau deloc democratic şi nici nu fuseseră atât de nevinovaţi în perioada interbelică. Cei de la *Solia* îl bănuiau că, atât timp cât a rămas la New York, a reuşit să persuadeze diferite cercuri politice sau religioase americane să ia atitudine contra episcopului Valerian Trifa[11].

În decembrie 1961, ziarul de limbă idiş *Jewish Daily Forward* publica articolul „Generalul şi Rabinul", semnat B. Sefner. În text erau prezentaţi doi oaspeţi ai evreilor vest-europeni, veniţi de dincolo de Cortina de Fier. Aceştia erau: generalul sovietic David Dragunski şi rabinul Moses Rosen. Centrul de documentaţie evreiască din Paris a realizat o expoziţie despre distrugerea ghetoului din Varşovia şi a dorit ca şi Estul să-şi trimită reprezentanţi. Dragunski mai fusese la Paris, însă doar la manifestări ale comuniştilor francezi. Moses Rosen era prezentat maliţios în articol, drept „un rabin care se interesa de necazurile evreilor, dar din ţările libere"[12]!

Ambii fuseseră aleşi deputaţi, în parlamentele URSS şi României. Dragunski era văzut ca fiind un bădăran şi, în plus, prea puţin evreu şi prea mult sovietic. Din contră, Moses Rosen nu a părut plictisitor, a vorbit interesant şi a arătat de ce conducea „cea mai activă minoritate evreiască din Est"[13]. Ceea ce spusese la New York, a fost completat la Paris, cu fapte şi cifre. A declarat din nou că guvernul român nu era nicicum antisemit şi că „permite celor 188.000 de evrei să-şi păstreze nu numai instituţiile religioase, ci şi unele instituţii laice, naţional-culturale, între care şi două teatre evreieşti". Rabinul a prezentat cu multă mândrie numărul mare de comunităţi evreieşti existente în România, sinagogile, şcolile rabinice etc. Totuşi, ziarul l-a criticat pe Moses Rosen deoarece a trecut cu vederea soarta tristă a evreilor din alte ţări comuniste sau a comunităţilor din Leningrad, Moscova şi Kiev[14].

---

[10] AMAE, Problema 217/1962/SUA-7, *Biserica ortodoxă şi colonia română din SUA - 1962, Informaţii de Presă,* extras din ziarul „Solia" - 27 mai 1962, f. 56.
[11] *Ibidem*.
[12] *Ibidem*, *Informaţii din Presă*, 1.02.1962, f. 24-25.
[13] *Ibidem*, f. 25.
[14] *Ibidem*, f. 26.

https://biblioteca-digitala.ro

I s-a mai reproşat că, în revistele Cultului Mozaic de la Bucureşti, se publicau ştiri negre exclusiv despre unele evenimente în care doar evreii occidentali erau protagonişti. Astfel, erau descrise situaţii din lumea liberă, cu evrei bătuţi în Anglia sau Argentina, cum se desenau zvastici pe case sau cum evreii erau apostrofaţi în public[15]. Dar, au sesizat jurnaliştii, în acele reviste nu se scria nimic despre frecventele manifestări antisemite din Uniunea Sovietică şi nici de enormele avantaje din Vest, unde evreii aveau miniştri sau politicieni de vârf şi unde se bucurau de discursuri libere la manifestări publice[16].

Moses Rosen lucrase eficient în SUA. Un membru al Congresului a avut un discurs în plenul Camerei Reprezentanţilor, în direcţia dorită de România comunistă. *Congressional Record* publica la 1 martie 1962 discursul congresmanului Halpern, despre a douăzeci şi una aniversare a pogromului de la Bucureşti (1941). El preciza că, în România, Garda de Fier fusese sprijinită de Uniunea Naţională a Studenţilor Creştini, care îl avea pe Trifa drept preşedinte. Trifa ar fi fost dintre cei care au instigat la acţiuni antisemite prin discursuri, apoi a participat chiar la pogrom, spunea Halpern. Cum era posibil ca un asemenea om să activeze ca episcop în SUA? Se întreba congresmanul... Sugestia acestuia era ca autorităţile americane să revadă decizia de şedere în SUA, deoarece faptele ar fi fost înspăimântătoare[17].

Ziarul *Morning Freiheit*, din New York, publica la 18 martie 1962 discursul republicanului Halpern, care incrimina activitatea legionară a episcopului de Detroit şi care solicita guvernului american „să treacă imediat la cercetarea cazului Trifa”[18]. În acest context, la final de martie 1962, ziaristul Swartzman informa Legaţia RPR că autorităţile americane care se ocupau de emigrare au început să facă investigaţii în cazul Trifa. Pe moment, însă, se considera că „probele aduse în sprijinul acuzaţiilor împotriva lui nu sunt suficiente”[19].

La începutul lunii mai 1962, rabinul Moses Rosen a organizat o conferinţă de presă la Tel Aviv, în care a lansat din nou atacuri la adresa episcopului Valerian Trifa. Mai multe publicaţii evreieşti din lumea largă au preluat şi comentat afirmaţiile rabinului din România[20]. Redăm în continuare câteva opinii ale unor jurnale din America. Ziarul *Forward*, din 15 iunie 1962, relata despre dovezile aduse contra lui Trifa, „un criminal de război fugit, care a ajutat la organizarea unui pogrom în Bucureşti”. „La conferinţa de presă de la Tel Aviv a fost prezent însă şi un reprezentant al Congresului Mondial

---

[15] *Ibidem*, f. 27.
[16] *Ibidem*, f. 28.
[17] *Ibidem*, *Informaţii din Presă*, 29.03.1962, f.40.
[18] *Ibidem*, *Informare din Presă*, 4.04.1962, f. 43.
[19] *Ibidem*, *Extras din raportul Legaţiei* nr. 5441/30 martie 1962, f. 51.
[20] AMAE, Problema 217/1963/SUA, *Colonia română din SUA şi Canada şi situaţia Bisericii Ortodoxe din SUA,* Notă, redactată de E. Tessler, 12.01.1963, f. 19-20.

https://biblioteca-digitala.ro

Evreiesc. Se pune o întrebare Congresului: ce a făcut oare pentru descoperirea faptelor ucigașului amintit, care se învârtește prin America liberă, cu sânge evreiesc pe mâinile sale, făcând predici iezuite în biserică, cu ochii strălucitori de evlavie?"[21]

Jewish Day publica mai multe articole, în zilele de 18 mai, 1 iunie și 12 iunie 1962. Tonul era puternic incriminator. „Nu-ți vine să crezi, dar în fața mea sunt fotografii și documente care atestă că cele de necrezut sunt, din păcate, fapte reale."[22] Moses Rosen îl învinuia pe Trifa nu doar că ar fi ucis evrei, ci și că a depus un jurământ fals și mincinos în fața unui tribunal american (Ohio, 1951). El ar fi spus că era proaspăt refugiat din România, în 1945, dar de fapt fugise încă din timpul războiului în Germania și Italia. Ziaristul D. Flinker considera că opinia publică evreiască din SUA nu mai putea trece sub tăcere cazul Trifa. Ziaristul S. Bical insista și el că lucrurile nu mai trebuiau lăsate ca înainte, organizațiile evreiești din SUA fiind datoare să-și asume răspunderea de a întreba cum un om care era învinuit, alături de Horia Sima, ca principal autor al pogromului din ianuarie 1941, putea „să devină episcop și să fie invitat la deschiderea Senatului american în 1955?"[23] Ziarul *Morning Freiheit* insista că erau și alte probleme. Astfel, se amintea că rabinul Moses Rosen fusese în SUA cu 6 luni înainte de Tel Aviv și probabil comunicase aceleași dovezi liderilor Congresului Mondial Evreiesc. Așadar, considera ziarul, „se pune întrebarea: de ce au tăcut până în prezent organizațiile evreiești, așteptând ca lucrurile să ajungă la conferința de presă de la Tel Aviv?"[24] Furtuna iscată în mai 1962 părea mai mare decât cele anterioare și îl amenința direct pe episcopul de Detroit.

Această ofensivă a statului comunist român, prin pionii săi fideli, nu putea rămâne fără răspuns. La 13 mai 1962, ziarul *Solia*, din Detroit, publica opiniile lui Valerian Trifa în legătură cu afirmațiile rabinului Moses Rosen din 3 mai, de la Tel Aviv. Atacurile fuseseră preluate și răspândite în întreaga lume de Reuters si Associated Press. Din start, Trifa a insistat că acuzele nu erau adevărate și că ele nu erau nimic altceva decât „repetiții ale calomniilor pe care agenții comuniști le răspândesc de ani de zile pe socoteala mea"[25].

Din tot ce spuneau vocile RPR, episcopul confirma un singur lucru: da, luase parte la o manifestație contra lui Antonescu, în ianuarie 1941[26]. În plus, însă, „guvernul comunist de la București și agenții săi încearcă să mă facă răspunzător de acțiuni la care nu am luat parte. Scopul lor este să mă

---

[21] *Ibidem*, f. 18.
[22] *Ibidem*.
[23] *Ibidem*, f. 19.
[24] *Ibidem*, f. 20.
[25] AMAE, Problema 217/1962/SUA-7, *Biserica ortodoxă și colonia română din SUA - 1962, Informație din Presă,* extras din ziarul „Solia" - 13 mai 1962, f. 52.
[26] *Ibidem.*

https://biblioteca-digitala.ro

hărţuiască şi să mă împiedice în misiunea pe care o am, de a menţine liberă Episcopia Ortodoxă Română din America de orice amestec ori control comunist."[27] În viziunea lui Trifa, guvernul român eşuase în atingerea obiectivelor prin înşelăciune şi minciună şi de aceea îl folosise suplimentar pe Moses Rosen, care activase organizaţii evreieşti din întreaga lume. Scopul final ar fi fost unul foarte clar: „să pună mâna pe Vatra Românească şi pe Episcopia din America"[28].

Deşi Trifa a susţinut ferm că protestează contra unor fapte inventate şi că organizaţiile evreieşti s-au mişcat fără a dispune de dovezi clare, totuşi, nici explicaţiile sale privind diferite aspecte ale trecutului personal nu au fost foarte limpezi. El a declarat că era făcut pe nedrept criminal de război şi că, din contra, „am fost ţinut ca prizonier politic în Germania, având domiciliu forţat, inclusiv în lagărele de la Buchenwald şi Dachau şi fără să am nici o legătură în afară, nici măcar cu familia mea"[29].

Episcopul a mai spus că simpatiza cu dreptul evreilor de a-şi revendica martirajele şi suferinţele, dar i-a sfătuit să nu devină instrumente ale unor politici de asasinare morală a lui, acţiuni conduse de guvernul comunist din România. Aşa numitele dovezi aduse contra lui, documente şi fotografii, au rămas controversate până azi. Guvernul român mai falsificase astfel de „indicii". Unii au considerat probele ca fiind reale, alţii au insistat că erau falsuri grosolane ale unui regim aflat în plină expansiune ideologică, care căuta să obţină simpatii mondiale din diferite subiecte.

În săptămânile următoare au început să apară poziţii publice ale unor asociaţii şi parohii româneşti din America, în sprijinul lui Trifa. Astfel, la finalul lunii mai 1962, ziarul *America,* din Cleveland, publica rezoluţia adoptată de Societatea „Unirea Românilor", care condamna „mârşăvia complotului comunist" şi îl apăra pe episcop. Societatea a luat la cunoştinţă de „calomniile nejustificate şi pline de otravă, îndreptate, prin radio şi presa americană, contra bunului nume al Prea Sfinţiei Sale, lansate de un agent al regimului comunist român. [...] „Calomniile ponegresc şi înjosesc cinstea şi demnitatea bunului nume al întregului grup româno-american"[30].

Ziarul *Solia*, din 27 mai, în articolul „Cine este rabinul Moses Rosen?" preciza: „Şef-rabinul serveşte cauza guvernului comunist de la Bucureşti. Chiar revista *Bire* din Paris, proevreiască, zice că Rabinul Roşu a fost trimis în misiune oficială de guvernul comunist"[31]. Parohia „Sfânta Cruce" din Farrell (Pennsylvania) a înaintat un protest în limba engleză în care, între altele,

---

[27] *Ibidem.*
[28] *Ibidem*, f. 52-53.
[29] *Ibidem*, f. 53.
[30] *Ibidem*, *Informaţie din Presă*, extras din ziarul *America* – 24 mai 1962, f. 54.
[31] AMAE, Problema 217/1962/SUA-7, *Biserica ortodoxă şi colonia română din SUA – 1962, Informaţii de Presă,* extras din ziarul „Solia" – 27 mai 1962, f. 56.

https://biblioteca-digitala.ro

spunea: „membrii parohiei, indignați de acuzele false și calomniile pe care le răspândește prin gazete și radio rabinul Moses Rosen, omul regimului comunist de la București, protstează și cer rectificări. Rabinul Rosen să nu uite că adevărul este cunoscut și va ieși la iveală și că cel ce spune minciuni va trebui să sufere consecințe, alături de tovarășii săi comuniști”[32]. O declarație cu un conținut asemănător a oferit și Parohia „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Deaborn (Michigan)[33].

Un eveniment de mare impact, care a avut loc în America în luna mai, a susținut indirect cauza de care era atât de atașat și episcopul Valerian, favorizând o atmosferă de critică la adresa regimurile din Europa de Est. La 17 mai 1962, la New York, s-a întrunit Conferința Episcopilor Ortodocși din America, sub președinția episcopului Iakovos Coucouzis, al grecilor din SUA. Cu acest prilej, ziarul *Solia*, în articolul cu titlul „Episcopii condamnă comunismul”, a prezentat una dintre cele mai categorice atitudini care s-au luat, pe teritoriul american, contra comunismului[34]. Comunicatul conferinței episcopilor preciza: „episcopii ortodocși din America condamnă noul val de persecuție morală și fizică contra Bisericii creștine și a religiei, în general”. Episcopii protestau contra faptului că sute de biserici și mănăstiri fuseseră închise în Europa de Est, pentru că școlile teologice și seminariile care mai funcționau erau foarte puține. Se lua atitudine în sprijinul episcopilor și preoților care fuseseră condamnați la muncă silnică sau arestare, sub diferite pretexte false. Episcopii ortodocși din America cereau creștinilor din întreaga lume „să folosească toată influența pe care o au și, cu vocile unite, să condamne această violare a libertății religioase dincolo de Cortina de Fier”[35]. La acea adunare fuseseră prezenți și reprezentanți ai Patriarhiei Moscovei, care au părăsit sala. Din partea Patriarhiei române se afla chiar episcopul Andrei Moldovan. Dar, după cum detalia *Solia*, „nu a avut nici curajul să apere regimul de dincolo de Cortina de Fier și nici pe acela de a părăsi ședința. Și suntem siguri că și gazeta lui, *Credința*, nu are să publice în întregime rezoluția contra comunismului, a Conferinței Episcopilor Ortodocși din America”[36].

Autoritățile române au fost foarte interesate de activitatea lui Moses Rosen în America. Din acest motiv, centrala MAE a dorit neapărat ca specialiștii ei să poarte o discuție cu rabinul pentru a orienta viitoarele acțiuni spre o direcție utilă regimului comunist. MAE a elaborat un document – *Probleme de discutat cu M. Rosen* – redactat de Iosif Dolezal, fost diplomat la Washington în

---

[32] *Ibidem*, *Proteste contra rabinului Rosen*, extras din ziarul „Solia” – 10. 06. 1962, f. 59.
[33] *Ibidem*, f. 60.
[34] *Ibidem*, *Episcopii condamnă comunismul*, extras din ziarul „Solia” – 10. 06. 1962, f. 61.
[35] *Ibidem*, f. 61.
[36] *Ibidem*.

https://biblioteca-digitala.ro

anii '50[37]. Proiectul avea 12 puncte, dintre care cele mai importante erau următoarele: 1) care a fost poziţia autorităţilor americane faţă de vizita sa şi faţă de campania de demascare a lui Trifa, 2) în ce fază se găseau cercetările americanilor privind situaţia episcopului Trifa, 3) cum aprecia răspunsul lui Trifa la cele afirmate de el la conferinţa de presă de la Tel Aviv, 4) invitarea în România a unor reprezentanţi ai Cultului Mozaic din SUA, 5) vizita în SUA a teatrului de limbă idiş din RPR, 6) ce personalităţi importante a cunoscut în SUA şi cum puteau fi folosite acele legături, 7) invitarea unei delegaţii de preoţi din SUA care să viziteze RPR, 8) „dacă sunt şi alte cercuri din SUA, în afara celor evreieşti, care ar putea fi angrenate în demascara lui Trifa şi dacă a contactat asemenea cercuri", 9) „dacă există posibilitatea de a angrena cercuri evreieşti şi din alte ţări la demascarea lui Trifa (Franţa, Italia, Canada, Asmerica Latină etc.)"[38].

O parte din aceste chestiuni erau apoi discutate de cei din MAE şi cu Dumitru Dogaru, de la Ministerul Cultelor, care părea un adevărat coordonator al campaniilor externe de propagandă[39].

Pe acest fundal de tensiuni politice şi religioase, preotul Vasile Haţegan anunţa că urma a se organiza aniversarea a 10 ani de la întronizarea Prea Sfinţiei Sale Episcopul Valerian. El urma să fie sărbătorit la 1 iulie 1962, printr-un banchet la Vatra Românească. Preotul Vasile Haţegan solicita şi un ajutor bănesc, care să fie folosit pentru un cadou, ce urma a fi oferit „conducătorului nostru spiritual". „Dacă doriţi a ajuta, trimiteţi darul dumneavoastră la părintele Eugen Lazăr, 1133 Madison Street, Garry (Indiana)[40].

Întreaga situaţie incandescentă în care erau prinşi credincioşii români ortodocşi din SUA era însă mult mai bine analizată de Dumitru Dogaru, secretarul general al Departamentului Cultelor. Acesta realiza, în iunie 1962, un raport amplu despre biserica românească din America[41]. În timpul şederii sale la New York, Moses Rosen „a discutat despre activitatea criminală, din trecut, a lui Trifa", cu liderii unor influente organizaţii evreieşti din America. Aceştia au promis că vor sprijini activ o campanie de demascare a episcopului român. Apoi, congresmanul Seymour Halpern, de New York, a vorbit în Camera Reprezentanţilor despre pogromurile din România anului 1941 şi a

---

[37] AMAE, Problema 217/1962/SUA-7, *Biserica ortodoxă şi colonia română din SUA - 1962, Probleme de discutat cu M. Rosen,* 18.06.1962, f. 55.
[38] *Ibidem*.
[39] *Ibidem*, *Probleme de discutat cu tovarăşul Dogaru*, iunie 1962, f. 58.
[40] *Ibidem*, *Aniversarea a 10 ani a Prea Sfinţiei Sale Episcop Valerian*, extras din ziarul „Solia" – 10. 06. 1962, f. 62.
[41] AMAE, Problema 217/1962/SUA-7, *Biserica ortodoxă şi colonia română din SUA – 1962*, Notă, 12 iunie 1962, Dumitru Dogaru – secretar general al Departamentului Cultelor, f. 66.

https://biblioteca-digitala.ro

cerut autorităţilor americane să reexamineze şederea în SUA a episcopului[42]. Dogaru credea că acea conferinţă de la Tel Aviv, din 3 mai 1962, „a trezit un interes deosebit în rândurile corespondenţilor străini şi locali. În presa americană, franceză şi italiană au apărut mai multe articole demascatoare despre Trifa”[43].

Pentru a-i da episcopului Valerian lovitura finală, Dogaru mai venea cu o propunere de mare impact. „Având în vedere interesul nostru de a apropia pe membrii colonii române de ţară şi de a-l izola pe Trifa, considerăm utilă trimiterea în SUA, în a doua jumătate a acestui an, a unei delegaţii bisericeşti din RPR, condusă de o faţă bisericească reprezentativă, ca de pildă mitropolitul Moldovei Justin Moisescu, care să cuprindă neapărat şi 1-2 episcopi din Ardeal. Scopul vizitei ar fi de a stabili, cu această ocazie, contacte şi să apropie, după posibilităţi, preoţii şi enoriaşii din episcopia lui Trifa, precum şi lărgirea relaţiilor existente cu conducătorii celorlalte biserici din SUA”[44]. E bine să precizăm că o delegaţie de acest tip a ajuns în America abia în primăvara anului 1963, la un eveniment total neprevăzut – înmormântarea episcopului Andrei Moldovan. Momentul a precipitat disputa pentru reîmpărţirea parohiilor româneşti de peste ocean.

În plus, Dogaru a insistat că trebuiau folosite mult mai bine pe viitor şi relaţiile create de Moses Rosen în America. În special se referea la legăturile de la Universitatea Yeshiva: profesorul Samuel Belkin – preşedinte al universităţii şi profesorul Levin – decanul Facultăţii de Istorie. Dar şi relaţiile stabilite cu Consiliul Rabinilor (Board of Rabbis) – un organism religios consultativ, format din lideri ai comunităţilor locale evreieşti din New York. De asemenea, erau importante şi contactele pe care Moses Rosen le dezvoltase cu Uniunea Evreilor din SUA[45].

Un raport al diplomatului Vasile Pungan, prezent la Washington în acei ani, mai lămurea câteva aspecte. Acţiunile întreprinse de Consiliul Mondial Evreiesc, în direcţia episcopului Trifa, „vor depinde în bună măsură şi de modul cum va fi rezolvată cererea preşedintelui său, Goldman, de a veni în ţară (România)”[46]. Tot în 1962, diplomaţia română confirma, până la urmă, vizita lui Nahum Goldman în România[47]. Apoi, mai scria Pungan: deoarece Departamentul de Justiţie al SUA părea că nu va lua măsuri reale contra lui

---

[42] *Ibidem*, f. 64.
[43] *Ibidem*, f. 65.
[44] *Ibidem*, f. 65.
[45] *Ibide*m, f. 66.
[46] *Ibidem*, *Informare cu privire la acţiunile de demascare ale lui N. Malaxa şi V. Trifa*, f. 75.
[47] AMAE, Problema 217/1962/SUA-7, *Biserica şi colonia română din SUA – 1962*, *Informaţie de Presă*, 11 iunie 1962, f. 63.

https://biblioteca-digitala.ro

Trifa, „este necesar să se pună accent pe slăbirea poziţiilor sale pe linie bisericească, pentru a rupe preoţii şi colonia de el”[48].

În condiţiile competiţiei şi rivalităţii încrâncenate dintre cele două episcopii româneşti, la jumătatea anului 1962, atât Valerian Trifa cât şi Andrei Moldovan au încercat să-şi consolideze puterea în propriile parohii, dar şi să-şi sporească influenţa în afara lor şi să dea impresia de forţă. Aproape concomitent, la finalul lunii iunie 1962, cele două episcopii au organizat „congrese” bisericeşti locale, de fapt nişte adunări ale reprezentanţilor din propriile parohii. Uneori, în documentele MAE, ele apar şi cu denumirea de „conferinţă”.

La 29 iunie -1 iulie, la Detroit, a avut loc al 30-lea congres al episcopiei lui Trifa, la care au luat parte delegaţi din SUA, Canada, Argentina şi Australia. Au fost prezenţi 28 de preoţi, reprezentând 33 de parohii[49]. Pe lângă alte subiecte, adunarea a dezbătut şi campania publică dusă contra episcopului Valerian. Pentru a fi mai convingători în afirmaţiile lor, cei prezenţi au votat o moţiune intitulată „Solidaritatea Clerului Episcopiei”. Acolo se spunea: „clerul Episcopiei Ortodoxe Române din America reafirmă poziţia sa de neclintită supunere şi conlucrare pe teren bisericesc şi românesc cu episcopul lor, Prea Sfinţia Sa Valerian Trifa”[50]. Faţă de atacurile contra episcopului, considerate atacuri „contra întregii noastre aşezări bisericeşti din America”, clerul declara: „a) este indignat de atacurile josnice şi nedrepte care se fac de către ambiţioşi şi uneltitori împotriva unităţii noastre bisericeşti, b) condamnă orice fel de amestec venit de dinafară şi având drept scop subminarea Bisericii şi loialităţii noastre cetăţeneşti, c) refuză să accepte controlul direct ori indirect din partea autorităţilor politice şi bisericeşti din România, ţară guvernată de un regim comunist şi ateu”[51].

Congresul a mai votat o moţiune în legătură cu campania sistematică organizată de ziarele *Credinţa* şi *Românul – American,* ziare pro-Republica Populară Română. „Constatând repetatele atacuri, ponegriri, insinuări şi calomnii răspândite prin publicaţiile *Credinţa* şi *Românul –American*, precum şi de episcopul Andrei Moldovan şi de adepţii lor la adresa episcopului Valerian Trifa”, congresul condamna amestecul în afacerile episcopiei, declara false acuzaţiile care se aduceau şi „asigură pe Prea Sfinţia Sa episcopul Valerian

---

[48] *Ibidem*, *Informare cu privire la acţiunile de demascare ale lui N. Malaxa şi V. Trifa*, f. 74.

[49] AMAE, Problema 217/1962/SUA-7, *Biserica şi colonia română din SUA – 1962,* Notă informativă, Iosif Dolezal către Corneliu Mănescu – ministrul Afacerilor Externe, 9 august 1962, f. 96-97.

[50] *Ibidem*, f. 96.

[51] *Ibidem*, f. 96-97.

https://biblioteca-digitala.ro

Trifa că atacurile subversive, de metodă și orientare comunistă, nu ne vor înșela și nici nu ne vor clinti din loialitatea noastră față de Prea Sfinția Sa”[52].

Scrisori de solidaritate cu episcopul Trifa au fost primite și din partea lui Mihail Fărcășanu – președintele organizației „Liga românilor liberi”, Ion Vardala – reprezentantul „Comitetului național român”, cât și din partea Parohiei ortodoxe române din Paris.[53]

Despre Congresul Bisericesc din SUA, organizat de episcopul Andrei Moldovan, aflăm dintr-o scrisoare-raport, trimisă chiar de către episcop patriarhului Justinian, la 7 septembrie 1962. Adunarea a fost organizată în zilele 30 iunie - 2 iulie 1962, la biserica „Sfântul Gheorghe Nou” din Indiana Harbor (Indiana), în prezența reprezentanților celor 24 de parohii care „se mai țin de episcopia noastra”[54]. Chiar episcopul preferat al regimului din România recunoștea din start: „în general am avut un succes destul de bun, și moral și material, cum poate nu ne-am așteptat”[55]. Discuțiile s-au purtat pe diferite subiecte. Moldovan îi expunea patriarhului situația mai multor preoți din America și activitatea lor pe diferite parohii. Apoi, raporta că doi preoți trimiși din România au fost încadrați în structurile episcopiei și repartizați la biserica „Sfantul Nicolae” din Worchester (Massachusetts) – Ion Bugariu și biserica „Sfântul Arhanghel Mihail” din Southbridge (Massachusetts) – Axente Moise. Preotul Glicherie Moraru, ajutorul de episcop, a primit însărcinarea de a merge în Canada și de a opri enoriașii să treacă la episcopia lui Trifa[56].

Despre Trifa, Moldovan spunea că s-a dus personal în Canada pentru a-și întări parohiile. Acolo ar fi numit noi preoți pe unele parohii, dintre foștii săi colegi legionari: Anchindim Ușieru (fost în Argentina) și Virgil Paranosca (fost la Paris). Situația era gravă, după cum spunea Andrei Moldovan: „Trifa și-a întărit frontul în vestul Canadei foarte tare și are de gând să ne ia cu asalt parohiile noastre”[57]. Pentru a contracara acest fenomen, erau prezentate către Justinian și mici tactici de recuperare a parohiilor, dar se dădeau detalii și despre cum Trifa le atrăgea către el.

Andrei Moldovan se plângea că forțele celor două episcopii erau complet dezechilibrate: „în timp ce noi trăim de azi pe mâine, avem de luptat cu o opoziție puternică și cu bani grei la buzunar”[58]. Din lipsă de fonduri, *Credința* se tipărea foarte greu, uneori doar pe banii lui Glicherie Moraru[59]. De celaltă

---

[52] *Ibidem*, f. 97.
[53] *Ibidem*.
[54] AMAE, Problema 217/1962/SUA-7, *Biserica și colonia română din SUA – 1962,* scrisoare a episcopului Andrei Moldovan către patriarhul Justinian, 7 septembrie 1962, f. 113.
[55] *Ibidem*, f. 113.
[56] *Ibidem*, f. 113-114.
[57] *Ibidem*, f. 115.
[58] *Ibidem*, f. 116.
[59] *Ibidem*, f. 114.

https://biblioteca-digitala.ro

parte, lucrurile ar fi stat altfel: „ca dovadă că Trifa dispune de fonduri extraordinar de mari, publică „Solia" la 8 pagini și pe hârtie velină. Și o publică cât mai des, de câteva luni încoace. Și a mai scos și un ziar sub numele „Adevărul". Această ultimă publicație se pare că apărea la momente cheie, precum congresul parohiilor lui Andrei Moldovan sau convenția „Uniunii și Ligii", cea mai puternică organizație românească din SUA[60].

În finalul scrisorii sale, episcopul agreat de București revenea la obsesia sa principală, obsesie și a Patriarhiei române și a regimului comunist al RPR. Pentru toți aceștia, deținerea unui simbol al puterii părea a fi cheia către inimile oamenilor. De aceea, toți împreună au făcut eforturi foarte mari, zadarnice în final, pentru a obține trofeul suprem. „Din toate constatările noastre, vedem că Vatra Românească este punctul decisiv în viitorul episcopiei noastre. O câștigăm, putem asigura viitorul episcopei noastre pe aceste plaiuri. O lăsăm în mâinile lui Trifa, atunci ne micșorăm încet, până când nu vom mai avea nici o putere ca să rezistăm atacurilor vicioase ce sunt îndreptate contra noastră, de acest dușman al Bisericii Neamului"[61].

Cei doi episcopi nu au mai continuat confruntarea pentru mult timp, Andrei Moldovan, bătrân și bolnav, stingându-se la începutul anului 1963.

Concluzii

Situația parohiilor române din America, la începutul anilor '60 ai secolului XX, era una deosebit de complicată. Pe de o parte, era vorba de provocările ridicate de organizarea internă, de administrarea de zi cu zi, de solidarizarea diferitelor valuri de emigranți români în jurul a circa 50-60 de parohii, răspândite pe un spațiu vast. Simpatiile și antipatiile dintre preoți, alinierea lor la diferite ideologii politice, americane sau românești, și scindarea în două episcopii rivale, nu făceau bine, pe termen lung, vieții religioase a etnicilor români. Pe de altă parte, conta foarte mult și implicarea puternică, din afară, a unor entități statale, instituții și autorități sau grupuri de influență care puteau destabiliza liniștea și existența obișnuită a comunităților ortodoxe românești. Deși considerată o prezență vagă, uneori se simțea mâna invizibilă a autorităților americane, care favorizau pe Trifa și care, într-o oarecare măsură, contribuiau la limitarea puterii preoților dependenți de Patriarhia română și de o țară comunistă, adversară a Statelor Unite în timpul Războiului Rece. Apoi, campanile zgmotoase, de „demascare" a trecutului episcopului Valerian, alimentate prin diplomația RPR și prin organizațiile evreiești, tulburau și ele viața religioasă, stabilitate preoților și a parohiilor. Nu în ultimul rând, în acea atmosferă incertă, mulți preoți se visau succesori ai celor doi episcopi și interveneau personal, luau parte la mici comploturi și la schimbări de tabere. Din păcate, instabilitatea din lumea bisericească ortodoxă

[60] *Ibidem*, f. 116.
[61] *Ibidem*, f. 115.

https://biblioteca-digitala.ro

româno-americană nu va lua sfârşit odată cu decesul episcopului Andrei Moldovan, în 1963, ci se va perpetua şi în deceniile următoare.

Totuşi, în acele condiţii nebuloase, românii americani, în cea mai mare parte, conştienţi de situaţia din RPR şi de jocul internaţional de putere, au rămas pe o linie anticomunistă, care se potrivea şi cu spiritul american al momentului, sprijinind pe episcopul Valerian Trifa. Ei vedeau activitatea lor şi a Vetrei Româneşti ca pe o dublă sau triplă misiune: păstrarea tradiţiei ortodoxe, conservarea valorilor şi a specificului românesc, dar şi apărarea libertăţilor individuale şi de comunitate, contra pericolului reprezentat de un regim totalitar ateu şi antiromânesc – Uniunea Sovietică.

COMMUNIST ROMANIA, RABBI MOSES ROSEN AND THE CAMPAIGN TO DISCREDIT BISHOP VALERIAN TRIFA IN THE USA (1960–1962)

(Abstract)

The government of democratic-popular Romania, eager to strengthen its influence in America, consistently attempted to take control of Romanian churches in the United States. Communist Romania carried out aggressive campaigns to discredit Bishop Valerian Trifa, using various arguments ranging from religious to political ones.

The weapons used by the communist regime in Romania against Trifa were highly diverse: both civil and religious, involving the press and ordinary people, making use of the American justice system, as well as circles of intellectuals, politicians, and clergy, and even respected institutions in the United States. Through various means, Romanian diplomats or American lawyers paid by Bucharest managed to penetrate and influence different circles of power in the U.S.

Supported by the American authorities, Valerian Trifa resisted. Meanwhile, most Romanian Americans, aware of the situation in Eastern Europe and the international power dynamics, remained on an anti-communist path that also aligned with the American spirit of the time, supporting Bishop Valerian Trifa.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ARHIMANDRITUL MINA DOBZEU: O VIAȚĂ ÎN SLUJBA BISERICII PRIN SCRIS

Mihai-Lucian HUȚUȚUI[1]

Cuvinte cheie: *isihasm, cateheză, monahism, rugăciune, slujire, duhovnic*
Keywords: *hesychasm, catechism, monachism, prayer, ministry, confessor*

Dorind să fie alături de fiii săi duhovnicești și de viitoarele generații, a căror viețuire autentică, conform învățăturii Bisericii, este vizibil amenințată de laicizarea treptată a societății și adoptarea diferitelor vicii, în unele situații ca norme sociale, arhimandritul Mina Dobzeu – ieromonahul ce a săvârșit în închisoarea Jilava taina Sfântului Botez pentru intelectualul Nicolae Steinhardt, fiu duhovnicesc al cărui sentiment de filiație îl îndeamnă să afirme „călugărul meu e basarabean”[2] –, a fost determinat să transmită cuvânt de învățătură. Acest temeinic sprijin spiritual a luat ființă prin grija unui slujitor al Bisericii, bun cunoscător al îndelungii răbdări ca „armă” împotriva umilinței și durerii, prin scrierea multiplelor lucrări, care urmăresc importanța rezilienței și cunoașterea mântuirii, posibile pentru credinciosului prin participarea activă la viața cultică, lecturarea Sfintei Scripturi, cuminecarea, cât și prin practicarea rugăciunii isihaste, element central al scrierilor arhimandritului, care l-au preocupat „în mod special”[3].

De dimensiuni reduse, broșuri sau mici volume, rod al muncii individuale sau al diferitelor colaborări, scrierile arhimandritului Mina Dobzeu sunt caracterizate prin limbaj accesibil tuturor cititorilor interesați. Expune teme definitorii ale teologiei, printr-o abordare ce corespunde provocărilor contemporane, duhovnicul hușean fiind un bun cunoscător al acestora, fapt ce rezultă deopotrivă din lucrările sale și activitatea pastoral-misionară, a căror continuitate nu a fost afectată de grelele încercări, precum starea fizică precară a mărturisitorului sau statutul de deținut politic, dobândit în timpul regimului comunist. Scrierile arhimandritului hușean sunt o continuare a muncii de propovăduire începută în perioada regimului comunist-ateu, pentru care părintele a suferit în închisori și temnițe, spațiu ce a determinat o mai mare osârdie a duhovnicului, spre luminarea semenilor săi, adesea demoralizați, căzuți în duhurile deznădejdii și nemulțumirii, amplificate prin politica materialistă susținută de adepții marxism-leninismului, dar și de lipsa tăriei în credință.

---

[1] Seminarul Teologic Ortodox „Sfântul Ioan Gură de Aur”, HUȘI.
[2] Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Rohia, Editura Mănăstirii Rohia, 2005.
[3] Arhimandrit Mina Dobzeu, Preot Master Daniel Băcăuanu, *Bucuria duhovnicului*, Botoșani, Editura AXA, 2005, p. 44, nota 35.

https://biblioteca-digitala.ro

Eforturile arhimandritului de a face cunoscută practicarea rugăciunii isihaste își găsesc originea în lipsa unei prezențe reale în viața credincioșilor și necesitatea unor exemple vrednice, tinerii fiind învățați „să se adape de la izvorul curat al Ortodoxiei", conștientizate în urma unei discuții purtate cu mai mulți studenți, în anul 1993, prin care starețul hușean a fost informat despre activitatea diferiților „maeștri" străini învățăturii ortodoxe, care predicau Rugăciunea inimii, aducând influențe din credințele orientale. Activitatea a fost determinată și de relația avută cu Sfântul preot Mărturisitor Dumitru Stăniloaie, părintele Mina fiind marcat de cuvintele marelui teolog, rostite drept testament, prin care îi îndemna cu precădere pe monahi să fie „trăitori și practicanți ai învățăturii isihaste din scrierile sale". Astfel, marele duhovnic s-a adresat Patriarhului Teoctist pentru binecuvântare, în vederea propovăduirii în așezările monahale și în centrele culturale despre practica isihastă, misiunea părintelui fiind legitimată prin aprobarea Sfântului Sinod nr. 7155 din 12 noiembrie 1993. Inițial, a publicat în diferite reviste un scurt text pe această temă, urmat de volume: „Domnul mi-a spus acum că: cel ce practică Rugăciunea inimii se mântuiește, iar monahul care-și face și pravila monahală se sfințește. Prin urmare, este poruncă dumnezeiască să urmăm înaintașilor, practicând Rugăciunea inimii, tot poporul"[4].

Părintele Mina a fost implicat în educarea religioasă a credincioșilor prin carte și în timpul regimului comunist, pentru combaterea prozelitismului neoprotestant. Astfel, a fost anchetat de Securitate în anul 1977 pentru multiplicarea unei cărți de rugăciuni în 1000 de exemplare, cu ajutorul studentului teolog Vasile Tofan, viitor preot, spre a fi oferite gratuit credincioșilor. Prin declarația dată organelor statului, autorul subliniază necesitatea literaturii religioase pentru tăria în credință a creștinilor și editarea în tiraje reduse de către Biserică a cărților destinate mirenilor[5].

Preocuparea neclintită de propovăduire a marelui duhovnic este demonstrată de neasumarea rolului de autor al unor volume de spiritualitate, în sensul unor lucrări marcante prin abordarea de teme inedite sau menținerea unei perspective nemaiîntâlnită în rândul slujitorilor văzători cu duhul – ce prin mila Tatălui Ceresc au avut posibilitatea de a lăsa generațiilor viitoare cuvânt de învățătură, sub formă scrisă –, viziune aflată în neconcordanță cu năzuințele arhimandritului și structura scrierilor sale. Însă, alături de munca redactării se află și eforturile autorului de a transmite, prin diverse mijloace, cuvântul de învățătură către publicul larg, indiferent de limitările financiare. Mărturie stă și răspândirea volumului *Rugăciunea Inimii pentru toți*, tipărit într-un tiraj inițial

---

[4] *Rugăciunea inimii și roadele ei. Rugăciune la vreme de secetă*, Făgăraș, Editura Agaton, 2012, p. 5-6.

[5] Adrian Nicolae Petcu, Pr. Nicolae Cătălin Luchian, Maria Buțcu (editori), *Părintele Mina Dobzeu – duhovnicul Hușilor. Documente (1946–2011)*, Huși, Editura Horeb, 2021, doc. 254, p. 432-434.

https://biblioteca-digitala.ro

de 3000 exemplare, la editura Trinitas, cu binecuvântarea IPS Daniel, Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, ulterior retipărindu-se 4000 exemplare, diseminarea având loc gratuit, deopotrivă pentru instituţiile bisericeşti, centre eparhiale, mănăstiri, respectiv în rândul credincioşilor[6]. Lucrarea este cunoscută prin implicarea directă a autorului, care se adresează vieţuitorilor tuturor mănăstirilor din România şi Republica Moldova, arhimandritul distribuind gratuit şi alte lucrări, în diferite tiraje, precum *Pentru o Biserică dinamică* (15.000 de exemplare) şi *Carte de rugăciune* (2.000 exemplare), cele trei scrieri reprezentând un întreg, ca lucrări prin care arhimandritul, sprijinit de ucenicii săi, propovăduia rugăciunea isihastă[7].

În articolul de faţă, ne propunem să prezentăm volumele publicate de părintele Mina Dobzeu, în ordine tematică, urmărind astfel subiectele valorificate şi rolul stareţului în formarea fiilor Bisericii, într-o perioadă marcată de multiple schimbări socio-culturale şi de ordin religios.

Rugăciunea lui Iisus unirea minţii cu inima şi a omului cu Dumnezeu –îndrumar duhovnicesc–, Colecţia „Rugul Aprins", în colaborare cu ierodiacon Paraschiv Cleopa, Făgăraş, Editura Agaton, 2002, 128 p.

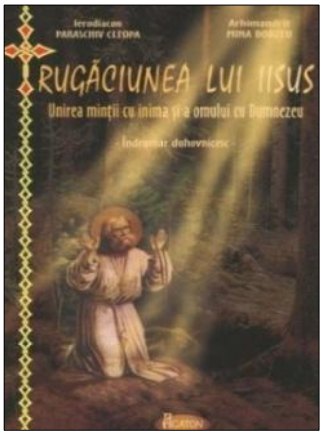

În acest volum, apărut cu binecuvântarea PS Galaction, episcopul Alexandriei şi Teleormanului, marele duhovnic prezintă în mod demonstrativ rolul rugăciunii în cunoaşterea deplinătăţii spirituale, arătând modurile practicării rugăciunii isihaste şi scopul său: „reunificarea omului *care s-a împărţit* prin cădere în păcate"[8]. Lucrarea clarifică asupra diferenţei dintre practica isihastă şi misticismul oriental, cu preocupări nemântuitoare. Arhimandritul dezvoltă importanţa rugăciunii continue, îndemnându-i pe cititori la rostirea regulată, zilnică, din trei în trei ceasuri, puterea rugăciunii inimii fiind evidenţiată prin unirea în credinţă a credincioşilor, ce „ne va curăţa,

---

[6] Arhimandrit Mina Dobzeu, Preot Master Daniel Băcăuanu, *Bucuria duhovnicului*, Botoşani, Editura AXA, 2005, p. 44, nota 35.

[7] Maria Pară Păcătoasa, *A patra strigare împotriva lui Antihrist. Testamentul Părintelui arhim. Mina Dobzeu (Duminică, Sânzienele, 2012)*, 2025, p. 198.

[8] *Rugăciunea lui Iisus unirea minţii cu inima şi a omului cu Dumnezeu – îndrumar duhovnicesc–*, în colaborare cu ierodiacon Paraschiv Cleopa, Făgăraş, Editura Agaton, 2002, p. 13.

https://biblioteca-digitala.ro

va sfinţi şi va schimba duhul ţării”[9], oferind sfaturi în mod similar cu volumul *Rugăciunea Inimii pentru Toţi*.

Un aspect esenţial al lucrării este evidenţierea pregătirii necesare pentru ca Rugăciunea inimii să fie autentică, roditoare spre cunoaşterea desăvârşirii, valorificate fiind smerenia, ascultarea de duhovnic sau stareţ, lupta împotriva patimilor, coborârea minţii în inimă – după cum este numit în tradiţia ascetică procesul duhovnicesc prin care mintea, risipită în gândurile şi preocupările vremelnice, se „reîntoarce” spre interiorul fiinţei, inima fiind prezentată drept centru spiritual, mijloc al comuniunii cu Dumnezeu –, în lipsa cărora rugăciunea inimii s-ar îndrepta spre superficializare, o practicare formală, fără un adevărat folos sufletesc. Lucrarea susţine o viziune profundă privind viaţa spirituală şi spaţiul mistic. Astfel, unirea omului cu Tatăl Ceresc nu este atinsă prin „conţinutul” vizual, ritualul exterior, ci printr-o transformare lăuntrică născută din dorinţa de a-L urma pe Mântuitor. De asemenea, abordarea graduală, catehetică, a părintelui Mina este prezentă în lucrare prin explicarea principalelor noţiuni de spiritualitate legate de urcuşul duhovnicesc – mintea, inima, rugăciunea neîncetată –, sugerând urmărirea unei deprinderi treptate a credinciosului.

Rugăciunea Inimii pentru începători. Dialog cu Părintele Arhimandrit Mina Dobzeu, în colaborare cu ierodiacon Cleopa Paraschiv, Vatra Dornei, Editura Panaghia, Colecţia *„Rugul Aprins”*, 2003, 50 p.

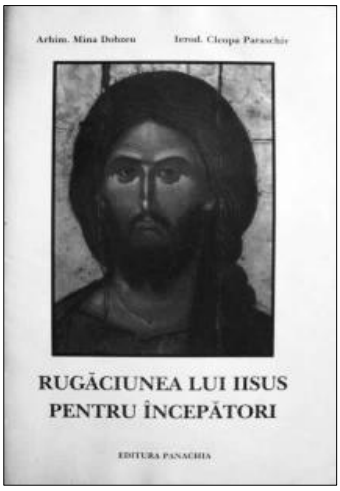

Volumul, compus din trei capitole – *Rugăciunea Lui Iisus pentru toţi*, *Îndrumar pentru practicarea Rugăciunii lui Iisus pentru toţi*, *Smerita cugetare* –, dezvăluie credinciosului importanţa practicii isihaste şi rolul avut în cunoaşterea desăvârşirii de către practicant, fiind mijloc al mântuirii. Primul capitol surprinde atât modurile de rostire, pe pulsul inimii şi respiraţie, temeiurile şi roadele unei practicări constante, cât şi un dialog al autorilor, în care părintele Mina susţine practicarea universală a rugăciunii, de către toţi fiii Bisericii, ca membri ai Bisericii Luptătoare, aflaţi într-o continuă luptă cu neputinţele proprii şi ispitele. Îndrumarul include sfaturi practice ale arhimandritului şi un îndemn adresat monahilor, intitulat *Către Cuvioşii părinţi monahi şi Cuvioasele monahii. A silitorilor este Împărăţia lui Dumnezeu.* În ultimul capitol, smerenia este ilustrată atât ca dar dumnezeiesc, cât şi ca virtute ce trebuie cultivată permanent. Având parte de

[9] *Ibidem*, p. 24.

https://biblioteca-digitala.ro

cunoaşterea sinceră a propriei neputinţe şi nădăjduind în mila lui Dumnezeu, credinciosul ajunge la pacea inimii şi o cugetare statornică. Dialogul *Vieţuirea creştină. Întrebări şi răspunsuri* tratează subiecte precum reactivarea mişcării *Rugul Aprins*, responsabilitatea creştină şi libertate, educarea religioasă a tinerilor şi copiilor. Lucrarea înfăţişează şi abordarea arhimandritului privind raportul dintre muncă şi rugăciune, susţinând stabilirea unui echilibru între cele două ocupaţii din viaţa creştinului: „Rugăciunea ne sfinţeşte viaţa, iar munca ne înnobilează”[10].

Rugăciunea Inimii pentru Toţi, Iaşi, Editura Trinitas, 2003, 102 p.

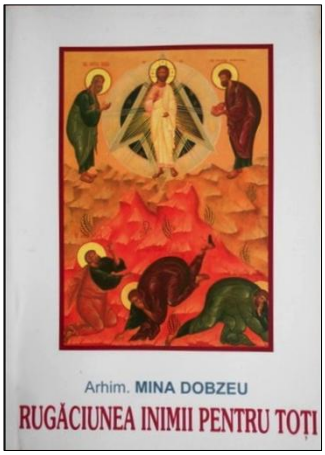

În acest volum – alcătuit din trei părţi: *Rugăciunea Inimii – un îndemn pentru toţi*; *Să ne păstrăm verticalitatea*; rubrica *„Anexe”* – duhovnicul nu defineşte formal rugăciunea pustnicului – nucleu al principiilor de spiritualitate şi pastoraţie pe care le împărtăşeşte celorlalţi lucrători din via Domnului cât şi mirenilor –, ce urmăreşte familiarizarea credincioşilor cu această practică neoisihastă, pe care o consideră biruitoare în lupta împotriva antihristului şi a preocupărilor sale vremelnice, ispite ce apar pe nesimţite în viaţa omului.

Pentru ca cititorul să înţeleagă adevărata importanţă a Rugăciunii Inimii, părintele prezintă concis, valorificând adevărurile de credinţă şi cele istorice, starea spiritualităţii poporului român, pe care îl încadrează la confluenţa a două epoci, curente, ce ameninţă unitatea dreptei credinţe: ideologia comunistă – îngenuncheată de Adevăr cu un deceniu înainte de elaborarea lucrării, respectiv mişcarea *New Age*. De asemenea, în micul volum, se expune impactul mişcărilor sectare în distrugerea Bisericii Ortodoxe, învăţătura acestora îndepărtându-i pe creştini de la mântuire, atrăgându-i în rătăcire.

Îndrumările arhimandritului, adesea cu un caracter practic, întăresc credinţa, oferindu-i celui interesat de viaţa duhovnicească, un sprijin în cunoaşterea iubirii Mântuitorului şi a desăvârşirii. Spre exemplu, părintele propune stabilirea unei sincronizări între rostirea rugăciunii şi fiinţa umană, prezentând cele „două variante” prin care poate fi practicată Rugăciunea Inimii: rostirea legată de inspiraţie şi de expiraţie, respectiv de pulsul inimii.

Rubrica *„Anexe”* reuneşte patru scrieri, similare unor scrisori deschise – dintre documente, unul fiind astfel intitulat –, adresate tuturor credincioşilor,

[10] *Rugăciunea Inimii pentru începători*, în colaborare cu ierodiacon Cleopa Paraschiv, Făgăraş, Editura Panaghia, 2003, p. 46.

https://biblioteca-digitala.ro

monahilor şi monahiilor, stareţilor şi duhovnicilor, prin care părintele îi îndeamnă pe cei vizaţi spre practicarea Rugăciunii Lui Iisus, lansând totodată o invitaţie la răspândirea formei de isihasm şi a practicării sale în mod organizat şi conştient.

Rugăciunea inimii şi roadele ei. Rugăciune la vreme de secetă, Făgăraş, Editura Agaton, 2012, 36 p.

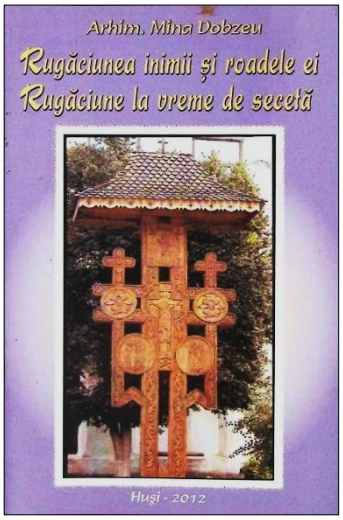

Volumul expune temeiuri ale practicării Rugăciunii Inimii, bucuriile aduse de rostirea continuă şi importanţa stăruinţei în rugăciune, cuprinzând teme incluse şi în alte lucrări apologetice ale arhimandritului huşean. Prin capitolul *Popularizarea Rugăciunii lui Iisus*, arhimandritul prezintă arătarea Sfântului cuvios Vasile de la Poiana Mărului, ca dovadă a roadelor practicii isihaste, cât şi interpretarea corectă a termenului „a încerca", făcând referire la Pilda Talanţilor, pentru credincioşii ce nu practică rugăciunea isihastă, invocând lipsa unei depline dedicări. Cartea include o rânduială de rugăciune la vreme de secetă, alcătuită de părintele Mina, destinată rostirii de către credincioşi, cerând astfel Tatălui Ceresc primirea ploii pentru salvarea roadelor pământului, ce determină traiul oamenilor. Rânduiala este formulată în duhul comuniunii, alăturării semenilor într-un moment dificil al vieţii pământeşti, scopul fiind reprezentat de cererea ploii binefăcătoare, cât şi de îndreptarea în credinţă a stăruitorilor. Invocările Mântuitorului, ale Preasfintei Maici şi a mai multor sfinţi ai Bisericii, grabnic ajutători, precum Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul, subliniază legătura dintre Biserica Luptătoare şi Biserica Triumfătoare. Autorul numeşte rugăciunea „boţ de aur", ce poate deveni „cheia pentru a descuia cerul la vreme de secetă".

Carte de rugăciuni pentru şcolari, Huşi, 1990, 32 p.

Această broşură este scrisă într-un limbaj catehetic, având incluse rugăciunile de peste zi, la diferite întrebuinţări, simbolul credinţei, alături de enunţarea unora dintre principalele aspecte de morală, spiritualitate şi dogmatică. Arhimandritul se adresează copiilor şi tinerilor, prezentând fericirile evanghelice, faptele milei trupeşti şi sufleteşti, virtuţile teologice şi morale,

https://biblioteca-digitala.ro

darurile Sfântului Duh, etc. Având în vedere momentul apariţiei textului – 18 decembrie 1990 –, marele duhovnic utilizează scrierea ca mijloc de catehizare, deprindere a micilor credincioşi spre urmarea unei vieţi drepte, publicarea legală fiind limitată sau chiar imposibilă în deceniile anterioare.

Cartea îl îndeamnă pe credincios către o participare activă, statornică, la viaţă cultică a Bisericii, incluzând rugăciuni înainte de Sfânta Împărtăşanie (rugăciunile începătoare, troparele de umilinţă, Rugăciunea Sfântului Ioan Damaschin şi a Sfântului Vasile cel Mare). Structura broşurii sugerează traseul urmat de cititor, ale cărei puncte de plecare şi sosire sunt reprezentate de Sfânta Treime, prin prezenţa unei ilustraţii iconografice pe coperta volumului şi poziţionarea unei cântări a Sfintei Treimi la sfârşitul volumului, însoţită de explicaţii pentru fiecare dintre cele 10 rugăciuni incluse. Astfel, lucrarea poate fi încadrată în eforturile de educare religioasă a celor mici, demarate de părintele Mina, scrierea evidenţiind importanţa creşterii copiilor în duhul credinţei, acesta fiind unul dintre ţelurile stareţului huşean.

Bucuria duhovnicului, în colaborare cu Preot Daniel Băcăuanu, Botoşani, Editura AXA, 2005, 74 p.

Volumul prezintă relaţia de filiaţie şi paternitate duhovnicească, într-o manieră inedită, analizând roadele simţite atât de penitent cât şi de părintele său duhovnicesc, fii ai Bisericii ce cunosc milostivirea Tatălui Ceresc, prin urmarea învăţăturii Bisericii şi participarea corectă la Sfintele Taine. Părintele Mina îl consideră pe cleric drept o persoană apropiată penitentului, în lipsa unor bariere reale cei doi conlucrând pentru mântuire. Percepţia este susţinută prin explicarea gestului de spălare a picioarelor de către Învăţător, moment la care ucenicii, încă lipsiţi de revelaţia deplină, intenţionează să-L oprească pe Mântuitor de la îndeplinirea ritualului. În drumul spre cunoaşterea desăvârşirii, credinciosul îşi asumă pocăinţa, cerând Creatorului iertare pentru fărădelegile săvârşite, etapă primordială, ce nu suportă amânare, după cum îndeamnă titlul unui capitol. Temeinicia mărturisirii şi puterea încredinţată părintelui duhovnic, ce poate lega şi dezlega păcatele, sunt subliniate prin relatarea canonisirii unor grele păcate, precum avortul,

https://biblioteca-digitala.ro

adulterul, înjurăturile de cele sfinte, hoția, vrăjitoria, creștinul aflând gravitatea acțiunilor sale necugetate în vederea opririi de la săvârșirea acestora.

Efectele inexistenței sau superficialității mărturisirii sunt incluse în cuvântul marelui duhovnic prin omilia *Necredinciosul nepocăit* (Luca 8:4-15), Autorul concluzionează astfel la sfârșitul capitolului *Există iad,* expunere structurată asemenea *Micului catehism ortodox* (întrebare-răspuns): „Câteodată ești tare în credință, dar adus în starea să nu știi pe unde să ieși. N-ai grijă. Te scoate Dumnezeu pe uși numai de El știute, ca să nu te zdrobești. Te recunoaște de fiu. Cea mai înaltă măsură spirituală”[11]. Astfel, reiterează netemeinicia deznădejdii, privită ca efect al lipsei statorniciei, tăriei în credință. Totodată, arhimandritul prezintă imaginea Raiului și a Iadului, oferind o interpretare spirituală asupra celor șase categorii existente în Iad, iar experiența personală este înfățișată în încheiere, prin capitolul *Am aflat bucuria în suferință*. Concluzia omiliei finale este reîntoarcerea la credință a multor deținuți politici, rod al slujirii aproapelui de către părintele Mina, indiferent de circumstanțe: „Aceste bucurii și nădejdi au alimentat timp de 17 ani moralul a aproximativ douăzeci de generali și colonei care luptaseră în Răsărit împotriva sovieticilor și care acum erau condamnați pe viață. Speranța lor era atât de mare și nezdruncinată încât chiar afirmau: *Să ne țină Dumnezeu sănătoși și să murim acasă pe patul nostru iar nu în închisoare*”[12].

Cuvânt din înțelepciunea lui Dumnezeu către tineri, Botoșani, Editura AXA, 2006, 100 p.

Încă din primele pagini ale volumului – un valoros ghid, în ciuda dimensiunii sale reduse –, autorul acestei forme de cateheză, prezintă țelul lucrării: „De ce-ți spun toate acestea? Ca să te mântuiești. Mântuirea este scopul omului și dorința lui Dumnezeu”.

Menținerea adresării directe, care tinde să întrețină un dialog nestins cu cititorul, o adevărată comuniune pentru dragostea Mântuitorului, dincolo de paginile micului volum, reflectă credința profundă a marelui duhovnic de origine basarabeană. Formularea concisă, lipsită de argumentări teologice complexe – care pot îngreuna lectura, conducând totodată la diminuarea nivelului de înțelegere, după cum

[11] *Bucuria duhovnicului*, în colaborare cu Preot Master Daniel Băcăuanu, Botoșani, Editura AXA, 2005, p. 55.
[12] *Ibidem*, p. 68.

https://biblioteca-digitala.ro

consideră chiar autorul –, respectiv exprimarea familială, reiterează portretul de slujitor înduhovnicit al părintelui Mina, întocmai cu textul scripturistic: „O, copiii mei, pentru care sufăr iarăşi durerile naşterii până ce Hristos va lua chip în voi!" (Galateni 4,19). În introducerea volumului, autorul oferă răspunsul principalei întrebări ce poate veni din partea tinerilor interesaţi de atingerea desăvârşirii: Cum pot ajunge la mântuire?

„Dar cum s-o faci dacă nu cunoşti *valorile mântuitoare ale Ortodoxiei*. Citeşte şi le vei afla, vei observa că nu poţi singur şi că fără ajutorul Domnului Iisus nu se poate nimic".

Primul capitol, intitulat *Evlavia creştină*, ia forma unei lecţii oferite credincioşilor, în care arhimandritul îmbină aspecte de spiritualitate şi morală, pentru a demonstra urâciunea păcatelor împotriva iubirii faţă de Dumnezeu – bigotismul, fanatismul, ipocrizia, superstiţia –, şi înfăţişează evlavia drept o valoare esenţială în zidirea sufletească, dar aminteşte şi de lupta cu viciile amintite.

În continuare, este redat un mic capitol, intitulat *De ce mergem la Biserică?*, care se regăseşte şi în cuprinsul volumului *Rugăciunea Inimii pentru toţi*. În cele două pagini, sunt prezentate 7 temeiuri pentru participarea la cultul comun; părintele evidenţiază însuşirea de fiinţă socială, pe care Creatorul o acordă omului, încă de la zămislirea protopărinţilor noştri (Facerea 2:18). Capitolele *O adevărată cale către cer* şi *Hristos, pacea noastră (Învăţătura creştină despre pace)*, au menirea de a-l pune pe om în comuniune cu Biserica, ameninţată de expansionismul sectar, amplificat de curentul New Age, şi cu pacea Mântuitorului. Sunt prezentate mijloacele – îndeosebi virtuţile cardinale şi teologice –, prin care creştinul se poate împotrivi diavolului şi ameninţărilor sale.

Feţele antihristului este un interviu din anul 1999, în care autorul volumului oferă răspuns unor întrebări ce tratează mijloacele, ipostasurile, pe care Antihristul le adoptă în epoca contemporană, pentru îndepărtarea omului de dreapta credinţă.

În cadrul capitolului *Martirologiu creştin al României din perioada comunistă*, părintele aminteşte, drept introducere, criteriile stabilite pentru acordarea statutului de martir, discutate cu ocazia unei întâlniri de lucru, desfăşurată la Patriarhie, a comisiilor mai multor confesiuni creştine, continuând prin relatarea unui conţinut pe care îl regăsim şi în volumul *Rugăciunea Inimii pentru toţi*.

Prin paginile aflate sub titlurile *Omul cu credinţă în Dumnezeu învinge natura* şi *Qvo vadis, mundi? Qvo vadis, Ecclesia?*, este reluat un îndemn prezent în scrierile părintelui: „Omule – apucă mai înainte şi te aşează sub ocrotirea lui Dumnezeu!". Părintele aminteşte şi de rolul numerelor – insistând cu privire la pecetea Antihristului şi ameninţarea sa –, valorificând pasaje din Apocalipsa Sfântului Ioan.

https://biblioteca-digitala.ro

Capitolul *Îndrumător la dispoziţia tinerilor care vor să-şi descopere vocaţia pentru o viaţă monahală*, este structurat în 36 de puncte, referitoare la cercetarea de sine, la noviciat şi la importanţa virtuţilor. Părintele oferă un ghid concis, un set de valori şi paşi ce trebuie urmaţi în vederea îmbrăţişării vieţii monahale, ghidul fiind întâlnit şi ca volum, sub titlul omonim. Arhimandritul prezintă importanţa respectării voturilor monahale, oferind răspuns la posibile întrebări ale tinerilor monahi, precum „Totuşi ce să dau?" (punctul 35), în acest caz indicând ca exemplu săvârşirea faptelor milei trupeşti, prin ajutorarea vârstnicilor, vieţuitori ai mănăstirii, aflaţi în neputinţă.

Drept concluzie, autorul lansează întrebarea *Care este dumnezeul tău?*, atrăgând atenţia asupra exceselor adesea prezente în viaţa laicului, ce devin treptat idoli, îndepărtându-l de cunoaşterea Creatorului şi de dragostea acestuia.

Cum să învingem moartea? (pentru atei şi nu numai), în colaborare cu dr. Pavel Blajinu, seria „Dumnezeu şi Savanţii", Editura Iulian (Edit-Prest SRL), Chişinău, 2008, 40 p.

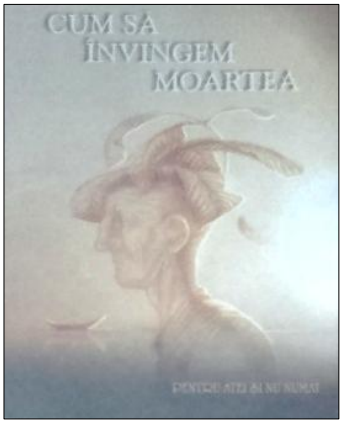

Cunoscător al preocupărilor societăţii contemporane, privitoare la evoluţia spirituală şi materială a individului, marele duhovnic încurajează tratarea întrebărilor existenţiale printr-o perspectivă susţinută de învăţătura Bisericii dar şi de argumentele obiective, demonstrate fizic, prin munca asiduă de cercetare continuă a oamenilor de ştiinţă. În broşură, sunt prezentate dovezi ale existenţei Divinităţii, prin valorificarea concluziilor unor ample studii din ştiinţele exacte, fiind alăturate citate aparţinând unor mari filosofi ai Antichităţii sau opere ale literaturii universale. Piesa *De la polemică la adevăr* arată congruenţa dintre rezultatele recente ale oamenilor de ştiinţă şi mărturisirea de credinţă ca părţi complementare, ce „combat" abordarea susţinută de ateism: prin intermediul personajelor este ilustrată o dezbatere echilibrată, purtată de teişti, cu niveluri de pregătire şi argumente diferite, însă uniţi de aceeaşi mărturisire, respectiv ateu, ce infirmă existenţa Divinităţii şi a materiei, ca „operă" a Creatorului Său.

Dialogul purtat de arhimandriţii Ioanichie Bălan şi Mina Dobzeu, în duhul unei lecţii de cateheză, este concluzia argumentelor prezentate în cuprinsul lucrării, fiind o reconfirmare pentru cititor. Răspunzând întrebărilor marelui duhovnic de la Sihăstria, stareţul Mănăstirii „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel" din Huşi indică rolul raţiunii umane, ale cărei demersuri, ce adesea se împotrivesc mântuirii, sunt îngăduite de Tatăl Ceresc, pentru renaşterea spirituală a „fiului

https://biblioteca-digitala.ro

rătăcit", a cărui întoarcere la credinţa adevărată este valoroasă, în urma aflării întunericului, rezultat al propriilor aspiraţii, considerate vremelnice după transformare. Starea desăvârşirii, a eliberării de sub păcat, este asigurată omului, doar prin respectarea virtuţilor creştine, în acest sens arhimandritul evidenţiază importanţa statorniciei, trăsătură fundamentală a credinţei, ce trebuie îndeplinită deopotrivă de clerici şi mireni. De asemenea, practicarea stăruitoare şi sinceră a rugăciunii de mulţumire este necesară în dobândirea stării de pace sufletească „ce n-o poate da decât numai Dumnezeu. Şi ne-o dă din belşug".

Hristos pacea noastră, Chişinău, Editura „Alfa şi Omega", 1998, 32 p.

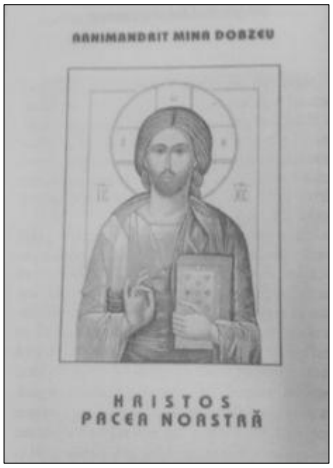

Broşura este concepută sub forma unui îndrumar, un cuvânt de învăţătură al duhovnicului pentru fiii săi duhovniceşti. Conţinutul este unul pastoral, tratând comuniunea omului cu semenii săi, în special cu Creatorul. Autorul înfăţişează pacea nu ca pe un statut social, politic, starea de normalitate dintre mai multe părţi, ci ca o trăire profundă, redată de îndeplinirea de către creştin a tuturor datoriilor pe care le are faţă de Creator, sine, semeni, familie, patrie, mediul natural, etc. Opusul păcii nu este doar un dur conflict între părţile ce relaţionează – om şi semeni, alături de care se află şi Creatorul, dacă acţiunile întreprinse de aceştia sunt plăcute Lui –, ci este de fapt un duh al dezechilibrului, al instabilităţii, un vid adesea alimentat de Antihrist, prin diferite patimi şi atitudini nefaste.

În vederea stabilirii păcii interioare şi exterioare, pentru zidirea relaţiilor cu semenii pe temelia dragostei şi a respectului reciproc, izvorâte din dragostea Tatălui Ceresc, arhimandritul evidenţiază rolul important al mărturisirii şi al contactării duhovnicului, al participării active la cultul desfăşurat în sânul Bisericii, dar mai ales cunoaşterea şi slăvirea Creatorului. Autorul oferă cititorilor modelul suprem: Sfânta Treime. Este nevoie ca starea dintre oameni să fie cât mai similară cu cea de profundă armonie şi reciprocă completare dintre persoanele Sfintei Treimi, simbolul prin care este ilustrată fiind triunghiul echilateral, reprezentând echilibrul şi deplinătatea.

În încheierea lucrării, se regăseşte un „rozar ortodox" ce poartă numele *Cântare Sfintei Treimi*, compus din mai multe cântări de laudă, de scurte dimensiuni, adresate mai unor praznice împărăteşti, Bisericii – Luptătoare şi Biruitoare –, Fecioarei Maria, tuturor sfinţilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru o Biserică Dinamică, Ediție adăugită, Colecția Comorile Pustiei, Botoșani, Editura AXA, 2008, 194 p.

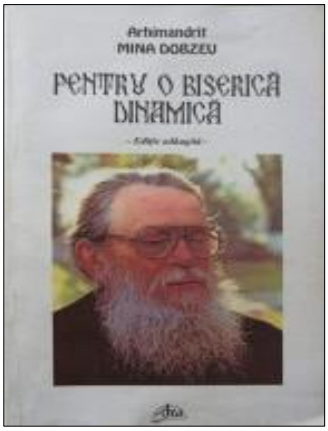

Cartea reprezintă un ghid, structurat sub formă de îndemn, destinat slujitorilor Bisericii și laicilor, formulat în conformitate cu contextul social-istoric. Prima parte a volumului este destinată clericilor, tratând mijloacele de dinamizare a actului de pastorație, respectiv a săvârșirii sfintelor slujbe.

Un alt subiect dezvoltat de arhimandrit este reprezentat de Sfânta Liturghie, prin care îndeamnă la adoptarea unei atitudini active a tuturor credincioșilor, dovedind importanța Cuminecării, prin prezentarea a multiple temeiuri dogmatice, liturgice cât și de spiritualitate. Părintele relatează, în cadrul capitolului *Reactivarea Jertfei de pe Cruce și a Cinei Domnului în Sfânta Liturghie*, Rânduiala Sfintei Liturghii, în vederea evidențierii viei părtășii dintre membrii Bisericii Luptătoare (mireni și clerici) și a Bisericii Biruitoare (îngerii și Însuși Mântuitorul Iisus Hristos).

În continuare, marele duhovnic lansează un *Îndemn la viața de evlavie*, ilustrând această formă profundă a religiozității drept una dintre cele mai reprezentative trăsături ale adevăratului credincios. Volumul include și mici tratate de spiritualitate, precum *Fețele Antihristului* sau *Rugăciunea Inimii Rugăciunea Lui Iisus în practica isihasmului*, iar, în cadrul altor capitole, părintele povestește despre deosebita relație de prietenie pe care a avut-o cu evreul convertit la creștinismul ortodox, Nicolae Steinhardt, prezentându-l pe intelectual – a cărui viață a fost profund marcată de momentul Botezului (Taină și în taină!), petrecut într-o celulă a Închisorii Jilava –, drept un exemplu veridic de viețuire întru dragostea Creatorului. Volumul include și capitole comune cu lucrările pe care le-am prezentat în paginile anterioare, aspect ce subliniază caracterul simplu dar viu, profund, al învățăturii promovate de arhimandritul Mina Dobzeu.

***Micul catehism ortodox*,** Ediția a II-a, Fără localitate, editură și an de apariție, 118 p.

Lucrarea, în forma inițială, este primită ca o binecuvântare de la episcopul Teofil al Clujului, în timpul pastorației de la Jimbor (1964-1969), după cum menționează arhimandritul hușean, din inițiativa căruia este editată în anul 2008, cu binecuvântarea PS Ioachim al Hușilor. Catehismul redat publicului de către părintele Mina este similar, privind aspectele urmărite ale doctrinei creștine, edițiilor cunoscute și utilizate în prezent, învățătura fiind prezentată sub forma întrebare-răspuns. Conținutul de catheză este structurat în 3 părți:

https://biblioteca-digitala.ro

Despre simbolul credinţei, *Despre poruncile lui Dumnezeu şi ale Bisericii*, *Despre Sfintele Taine*. Catehismul este împlinit prin textele *Biserica Creştină în providenţa divină* şi *Biserica Spirituală*. În câteva pagini este prezentată prin temeiuri biblice sfinţenia Bisericii Ortodoxe, a căror fii sunt ameninţaţi în ultimele veacuri de învăţătura propovăduită de cultele neoprotestante, aspect dezvoltat de duhovnicul huşean în multiple lucrări, cât şi cu ocazia diferitor activităţi de ordin pastoral-misionar, mărturie fiind şi predica prezentă în volum ca încheiere, sub titlul *Supliment*. Părintele Mina menţionează raţionalul excesiv al confesiunilor cuprinse în această ramură a creştinismului, indicate generic „Martorii lui Iehova şi toate aberaţiile sectare", teologia protestantă fiind prezentată drept neroditoare, în contrast cu teologia ortodoxă, ce se apropie de sursa raţiunii, asigurând cunoaşterea Tatălui Ceresc.

În apărarea credinţei, convorbiri cu părintele arhimandrit Mina Dobzeu, Iaşi, Editura Opera Magna, 2009, 60 p.

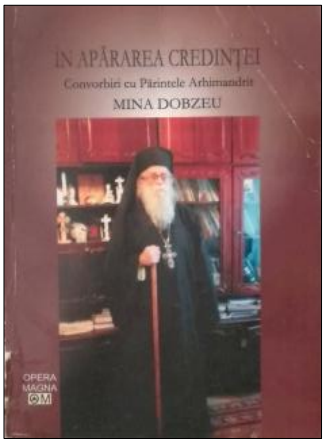

Volumul, editat de bibliotecarul huşean Constantin Donose, cu sprijinul mai multor intelectuali, include două interviuri acordate de părintele Mina, urmate de piesa *De la polemică la adevăr*, inclusă şi în lucrarea *Cum să învingem moartea? (pentru atei şi nu numai)*, cât şi un mic album foto, care îl ilustrează pe marele duhovnic alături de prieteni, personalităţi culturale, respectiv feţe duhovniceşti şi enoriaşi. Interviurile prezintă viziunea arhimandritului privind actualele probleme ale societăţii, respectiv aspecte biografice ale autorului, textele fiind reproduse din lucrările *Pentru o biserică dinamică* şi *Cum să învingem moartea? (pentru atei şi nu numai)*, respectiv din volumul Părintelui Teofil Pârâian, *Amintiri despre duhovnicii pe care i-am cunoscut*, Cluj-Napoca, Editura Teognost, 2003[13].

Dumnezeu şi savanţii. Descoperirea pe cale ştiinţifică a lui Dumnezeu, Partea I, în colaborare cu Petru Rusu, Iaşi, Editura Golia, 2004, 32 p.

Broşura este o lucrare de apologetică, în care autorul valorifică raportul dintre credinţă, ştiinţă şi viaţa morală a omului contemporan, capitolele fiind scurte reflecţii, având un caracter catehetic, care tratează probleme actuale din viaţa religioasă, legate de morală. Validitatea şi puterea Sfintelor Taine este

[13] *În apărarea credinţei, convorbiri cu părintele arhimandrit Mina Dobzeu*, Iaşi, Editura Opera Magna, 2009, p. 6.

https://biblioteca-digitala.ro

susținută prin capitolul *Sfintele Taine sunt adevărate!*, în care arhimandritul relatează momentul cunoașterii, respectiv al botezării intelectualului Nicolae Steinhardt, în această lucrare evidențiind astfel trăirea catehumenului: „Era cuprins de o bucurie greu de descris. Semăna cu Sfântul Apostol Pavel pe drumul Damascului". Duhovnicul prezintă și efectele vizuale ale Sfintei Taine săvârșită în împrejurări dificile: „Fața lui iradia de o lumină divină. Părea transfigurat. Ochii noștri erau înlăcrimați"[14].

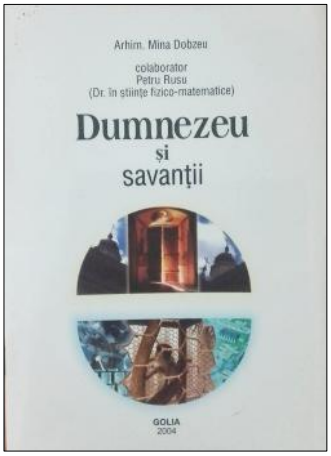

Importanța tăriei în credință este cunoscută cititorului din capitolul *Ai văzut tu pe Hristos?*, în care este relatată vederea Mântuitorului în timpul unei slujbe de Vecernie, la Mănăstirea Brădicești, în 1954, odată cu închinarea unei tinere, moment povestit în timpul unei anchete din 1960, în urma întrebării comandantului Securității, regăsită ca titlu. *Rugăciunea de calitate* reprezintă un îndemn către practicarea Rugăciunii isihaste, ca argument autorul prezentând apariția scurtă a Sfântului Vasile de la Poiana Mărului, în veșminte preoțești, rostind: „Iară și iară cu pace Domnului să ne rugăm", vederea sfântului isihast fiind considerată de arhimandrit ca o recunoștință a sfântului pentru reluarea practicii isihaste, prin eforturile sale[15].

De la Nero la Stalin și New Age, Ediție îngrijită de preot Daniel Băcăuanu, Botoșani, Editura AXA, 2005, 44 p.

Lucrarea – de dimensiunea unei broșuri –, reprezintă un semnal de alarmă adresat de marele duhovnic către toți credincioșii contemporani, cu privire la amenințarea credinței și a Bisericii, venită din partea antihristului, sub forma curentului intitulat *Noua Eră*, compus din multiple credințe, originare din spiritualitatea religiilor politeiste și a vechilor păgâni, după cum evidențiază și autorul.

În vederea clarificării principalelor etape din evoluția Bisericii Creștine, dar mai ales a amenințării antihristului, anterior înfățișată sub alte forme, părintele expune în prima parte a broșurii, principalele provocări ale creștinismului, cum ar fi: perioadele de

[14] *Dumnezeu și savanții*, în colaborare cu dr. Petru Rusu, Iași, Editura Golia, 2004, p. 22.
[15] *Ibidem*, p. 28.

https://biblioteca-digitala.ro

prigonire sistematică, din timpul Bisericii primare, desfăşurate din ordinul diferitor împăraţi romani; reactivarea raţionamentelor păgâne, greco-romane, prin Iluminism şi alte mişcări, apărute în cuprinsul Bisericii Apusene medievale; proclamarea raţiunii drept „religie", de către revoluţionarii francezi de la 1789 sau agenda politică dezastruoasă a unor dictatori din secolul XX, fiind prezentate atrocităţile comise de Stalin şi Hitler.

Lucrarea este caracterizată şi de prezenţa unei viziuni ample a autorului privitoare la încercările actuale ale creştinismului, respectiv suferinţa spirituală a poporului român, pe durata regimului comunist. Sunt expuse interpretări ale arhimandritului – precum asemuirea Uniunii Sovietice cu „desfrânata cea mare" sau a celor zece republici ce au constituit-o drept „cele zece coarne" –, pe care le regăsim şi în alte opere.

În continuare, cititorul este familiarizat cu activitatea de misionariat a părintelui Mina Dobzeu, fiind redate primele două strigări împotriva lui Antihrist, săvârşite în timpul regimului „ateu-materialist": Manifestul Adevărul (1948) şi scrisoarea adresată ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române (1959). Lucrarea include şi texte cu conţinut dogmatic, pe lângă cel duhovnicesc, intitulate *Reflecţii* şi *Comparaţie*.

Unde merge Biserica, unde merge lumea..., Ediţie îngrijită de Fabian Anton, Cluj-Napoca, Editura Eikon, Colecţia „Biblioteca Ortodoxă", 2008, 206 p.

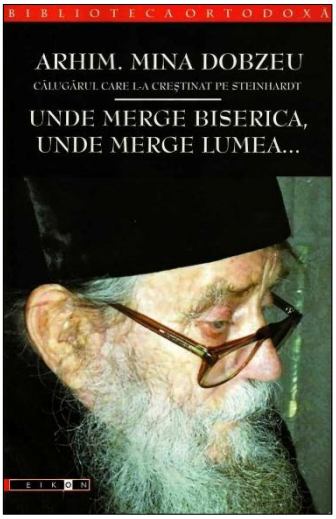

Prin intermediul acestui volum, marele duhovnicul propune întrebarea: cum poate Biserica să rămână relevantă în societatea contemporană, chemându-i pe fii săi la munca pentru cunoaşterea mântuirii, arătând totodată criza morală şi spirituală, care tinde spre secularizare şi pierderea treptată a reperelor spirituale autentice? Biserica este considerată un ghid al integrităţii, instituţie ce îl îndeamnă şi susţine pe credincios, ce trebuie să respingă ereziile şi păcatele lumii moderne, reprezentate de curentul *New Age* şi preocupări nefaste precum satanismul, prostituţia, magia şi spiritismul. Astfel, învăţătura transmisă de arhimandrit poate fi considerată drept interpretarea unui slujitor înduhovnicit pentru îndemnul Sfântului Apostol Pavel: „Şi să nu vă potriviţi cu acest veac, ci să vă schimbaţi prin înnoirea minţii, ca să deosebiţi care este voia lui Dumnezeu, ce este bun şi plăcut şi desăvârşit" (Romani 12,2). Stilul este unul contemplativ cât şi de cateheză, lucrarea evidenţiind contrastul dintre moralitatea creştină, respectiv parcursul lumii moderne. Printre „pericolele" identificate de autor se află şi individualismul, ce

https://biblioteca-digitala.ro

determină adesea lipsa asumării, conducând la nerespectarea datoriilor faţă de propria persoană, semeni şi Dumnezeu. Prin lucrare, cititorii sunt îndrumaţi spre vieţuirea autentică şi credinţa statornică.

Apocalipsa – planul de salvare a lumii în 7 etape, Făgăraş, Editura Agaton, Colecţia „Dosarele Omega" – 3, 2011, 196 p.

Dacă în celelalte volume ale sale, marele duhovnic se adresează în mod direct credinciosului, îndrumându-l spre atingerea desăvârşirii, volumul *Apocalipsa – planul de salvare a lumii în 7 etape* tratează o carte din canonul Sfintei Scripturi, a cărei înţelegeri sau chiar lectură, poate fi dificilă pentru mulţi creştini preocupaţi de cunoaşterea bucuriei veşnice. Cartea este compusă din mai multe părţi distinctive, după cum urmează.

Capitolul *Viaţa mea în Hristos*, relatează principalele etape din urcuşul spiritual al autorului, începând cu primii ani de viaţă, petrecuţi în satul natal, până la momentul scrierii lucrării (în această perioadă a vieţii mărturisitorul pierde vederea trupească dar creşte în cea duhovnicească). Părintele prezintă impactul celor dragi, asupra formării sale spirituale, cât şi a suferinţelor, ce au fost îngăduite de Creator. De asemenea, face cunoscută chemarea la mărturisirea Mântuitorului, ce i-a determinat parcursul, încă din timpul copilăriei.

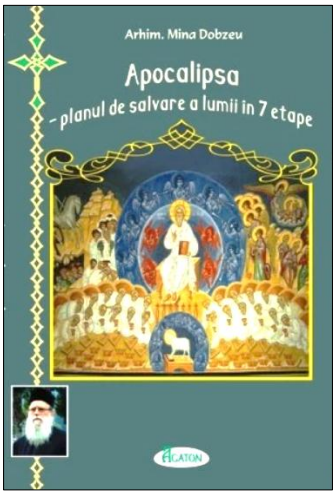

Apocalipsa – planul de salvare a lumii în 7 etape – această parte a volumului este alcătuită din opt capitole. Fiecare dintre primele şapte corespunde unei biserici din Apocalipsa sfântului Ioan (Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia, Laodiceea), pentru care părintele identifică câte o epocă, vârstă a Bisericii Creştine, de la propovăduirea Domnului şi misiunea apostolică, până la Cea De-a Doua venire a Mântuitorului. Ultimul, intitulat *Noul Ierusalim*, are rolul de a explica înţelesul ultimelor două capitole din cartea Apocalipsa, referitoare la Ierusalimul Ceresc, Împărăţia Cerurilor. Fiecare perioadă are câte o pecete (a cărei rupere descoperă evenimentele, caracteristicile epocii ce începe), o trâmbiţă (vesteşte fapte ce se vor petrece ca progres), şi o cupă, ce reprezintă mânia Creatorului, pedepse ce se abat asupra Bisericii, pentru păcatele oamenilor.

Având parte de luminarea minţii şi a sufletului autorul realizează o corelare între elementele fiecărei biserici, prezentate alegoric, şi marile evenimente istorice, curente de gândire şi regimuri politice, care s-au desfăşurat în cuprinsul ultimelor două milenii, atentând la unitatea, chiar existenţa Bisericii

https://biblioteca-digitala.ro

creştine. Un astfel de exemplu este faptul că părintele, identifică Uniunea Sovietică, statul ce a manevrat conducerea totalitară a României, drept „icoana fiarei", iar pe Stalin şi imperiul său drept „prorocul cel mincinos", din (Apocalipsa 19, 20)[16].

Capitolul *Am văzut Lumina cea adevărată* este poziţionat la sfârşitul volumului drept o confirmare a înduhovnicirii părintelui, ce este văzător cu duhul. Micul capitol include mai multe scrieri ale arhimandritului – reduse ca dimensiune dar bogate în conţinut –, prin care sunt oferite credinciosului sfaturi cu privire la practicarea Rugăciunii Inimii, totodată fiind prezentate înfăţişări ale luminii necreate, ale cărui martor a fost chiar autorul.

Părintele Mina Dobzeu, botezătorul lui Nicolae Steinhardt, alcătuitor Iurie Roşca, seria „Crez"– 3, Chişinău, Editura Ţara, 1997, 28 p.

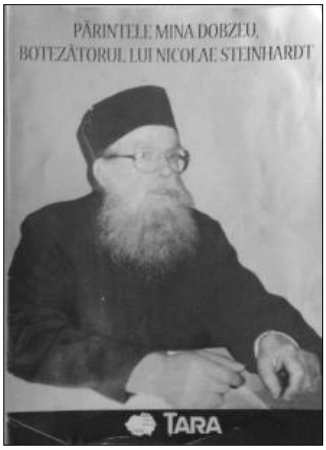

Prin această broşură care reprezintă un interviu acordat lui Iurie Roşca, arhimandritul prezintă aspecte marcante din biografia sa, fiind dezvoltate şi probleme ale societăţii contemporane. Părţile lucrării sunt delimitate prin replici rostite de marele duhovnic, ca deznodăminte, precum „Frica e partea ateilor. Creştinii nu au frică decât faţă de Dumnezeu", respectiv „Numai prin iubirea de Dumnezeu ne putem întoarce la o viaţă morală". Autorul consideră frica drept un efect al ideologiei materialiste – ce poate fi combătut prin revenirea „la credinţă, la rugăciune şi la Biserică"[17]–, fiind un obstacol în viaţa spirituală. Frica excesivă de repercusiunile sociale şi politice determină relativizarea vieţii religioase, oamenii ajungând să fie preocupaţi de judecata publică, în detrimentul responsabilităţii morale. Dialogul îl înfăţişează pe arhimandrit ca slujitor al Domnului, cu o bogată activitate pastorală şi mărturisire publică a credinţei. Volumul evocă eforturile de laicizare a societăţii, întreprinse de autorităţile comuniste, menţionându-se scoaterea simbolurilor religioase din şcoli şi eliminarea învăţământului religios, situaţie ce l-a determinat pe marele duhovnic să redacteze manifestul Adevărul (1948).

---

[16] *Apocalipsa – planul de salvare a lumii în 7 etape*, Făgăraş, Editura Agaton, 2011, p. 150.

[17] *Părintele Mina Dobzeu, botezătorul lui Nicolae Steinhardt*, Chişinău, Editura Ţara, 1997, p. 13.

https://biblioteca-digitala.ro

Trei strigări împotriva lui Antihrist. Istoria adevărată a pustnicului de la Brădicești, Editura Anastasia, Colecția Comorile Pustiei, 1999, 142 p.

Volumul este elaborat într-un limbaj mărturisitor și profetic, autorul prezentând experiențe personale, titlul lucrării făcând referire la cele trei acțiuni marcante din perioada comunistă, concretizate prin scrieri, ce au condus la arestările ieromonahului de origine basarabeană. Conform părintelui Mina, strigările sunt reprezentate de realizarea manifestului „Adevărul" (1948), scrisoarea în 13 exemplare, adresată membrilor Sfântului Sinod și Institutului Teologic București (1959), respectiv cele 7 scrisori adresate direct dictatorului Nicolae Ceaușescu (1986-1988).

Prin prima acțiune, marele duhovnic, la acel moment viețuitor al Mănăstirii Brădicești, îi atenționează pe localnici, prin afișarea manifestului, asupra pericolului reprezentat de regimul comunist, pronunțându-se pentru susținerea educației religioase, eliminată din școli de adepții marxism-leninismului. Duhovnicul se adresează părinților pentru educarea celor mici în duhul credinței și dragostea Mântuitorului, indiferent de dificultățile create de regimul materialist aflat la conducerea statului, considerat o înfățișare a antihristului. A doua strigare este îndreptată împotriva compromisului denunțat de ieromonah, stabilit între ierarhii Bisericii și liderii comuniști, în vederea menținerii vieții liturgice, fiind motivată de trei vedenii avute la Mănăstirea Brădicești, duhovnicul realizând pericolul pierderii dreptei credințe. În urma acțiunii, a ajuns deținut politic timp de aproximativ 5 ani. Prin strigarea a treia, arhimandritul combate orientarea evoluționistă, materialistă, a regimului comunist, prezentată publicului prin diferite lucrări redactate de susținători ai orânduirii.

Am fost duhovnicul lui Ceaușescu, Ediție îngrijită de Fabian Anton, seria „Alternative" – 32, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002, 108 p.

Volumul prezintă, prin alăturarea unor dialoguri similare privind temele abordate, viziunea arhimandritului, stareț al Mănăstirii „Sfinții Apostoli Petru și Petru" și consilier cultural-misionar al Eparhiei Hușilor la momentul acordării răspunsurilor, asupra evoluției societății pe plan spiritual, în urma căderii regimului comunist, fiind aflate totodată evenimente reamintite, ce permit înțelegerea relației duhovnicești, atașamentului dintre marele duhovnic și intelectualul Nicolae Steinhardt, catehumen călăuzit de părintele Mina în timpul detenției, cunoscut ulterior botezului și eliberării drept părintele Nicolae Delarohia.

https://biblioteca-digitala.ro

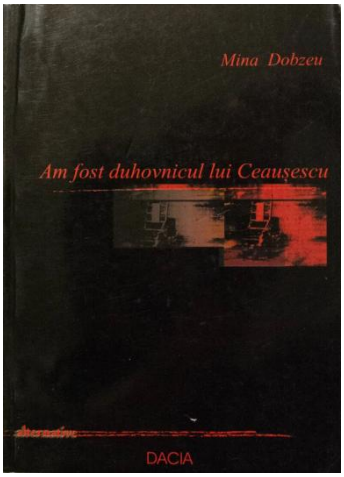

Textul *Bilet pentru Ierusalimul cel de sus* este o convorbire prin care sfaturile transmise fiilor duhovnicești sunt dăruite fiecărui credincios, prin răspunsurile acordate arhimandritului Ioanichie Bălan. *Cuvântul de învățătură* privește aspecte de spiritualitate și morală, precum păcatul, datoriile creștinului și atingerea mântuirii sufletului, asigurată prin mijloacele Bisericii. Prin interviul *Fețele antihristului*, duhovnicul relatează interpretări întâlnite și în alte lucrări, precum *Rugăciunea Inimii pentru Toți*, cât și *De la Nero la Stalin și New Age*: pecetea diavolului (Apocalipsa: 13, 18); pericolul reprezentat de credințele păgâne și secte; rolul rațiunii. Prin convorbirea compusă din trei părți, intitulate prin afirmații rostite de marele duhovnic, definitorii pentru subiectele propuse și exprimarea învățăturii duhovnicești: „*S-a produs un dezechilibru pentru că lipsea tocmai ce este mai important – baza, care este religia*; *Frica e partea ateilor. Creștinii nu au frică decât față de Dumnezeu*; *Numai prin iubirea de Dumnezeu ne putem întoarce la o viață morală*”, arhimandritul realizează o autobiografie, urmată de îndrumări pentru întărirea în credință.

Ultimele două dialoguri, intitulate *Dialog duhovnicesc* și *Am fost duhovnicul lui Ceaușescu*, facilitează cunoașterea unora dintre trăirile părintelui Mina Dobzeu, experiențe marcante ce au determinat manifestarea deschisă împotriva regimului comunist-ateu, fiind valorificate cele trei strigări.

Amintiri despre Nicolae Steinhardt, seria „Biblioteca Ortodoxă”– 4, București, Editura Lucretius, 2002, 32 p.

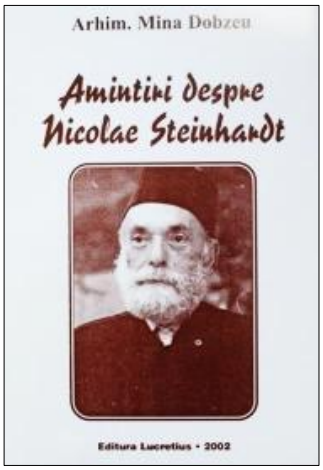

Volumul expune legătura dintre cei doi monahi, dezvoltând momentul Botezului săvârșit în închisoarea Jilava, fiind incluse pasaje din „Jurnalul Fericirii” care descriu profunda bucurie a intelectualului evreu, cunoscută atât datorită creștinarii sale, cât și datorită momentului întâlnirii cu călugărul basarabean. Lucrarea include și autobiografia realizată de Nicolae Steinhardt spre a fi păstrată în arhiva Mănăstirii Rohia, în urma solicitării arhiepiscopului Teofil Herineanu. Arhimandritul consideră botezul săvârșit în captivitate drept „o comunicare cerească”, vorbind astfel despre însemnătatea evenimentului: „Da, vin să vă spun că aici vedem o mână a proniei dumnezeiești. Un mod de a ne vorbi, un mod de a

https://biblioteca-digitala.ro

comunica cu noi, fiii Bisericii, fiii Împărăţiei Sale, într-o perioadă când puterea întunericului păgân se abătuse asupra noastră şi omenirea (o treime din lumea creştină) căzuse pradă puterii antihristice”[18].

Cunoaşterea de către arhimandritul Mina Dobzeu a stării bărbatului desăvârşit, măsura vârstei deplinităţii lui Hristos, despre care ne vorbeşte Sfântul Apostol Pavel (Efeseni: 4,13), este rodul unei vieţi profunde, a căror laitmotiv este credinţa, în dragostea Bunului Păstor, respectiv în izbăvirea Sa, indiferent de ameninţarea lui Antihrist, înfăţişată omului în diferite împrejurări. În ultimii ani petrecuţi ca membru al Bisericii Luptătoare s-a confruntat, pe lângă degradarea stării trupeşti, cu dificultăţi în desfăşurarea misiunii sale, create de ierarhul locului – ce manifestă o atitudine disprețuitoare față de înduhovnicitul monah[19] –, de limitatele resurse materiale sau, uneori, chiar de autorităţi[20]. Aceste aspecte legate de misiunea părintelui ilustrează cuvântul de întărire al Sfântului Apostol Pavel, transmis fiilor săi duhovniceşti: „Căci sunt încredinţat că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile/ Nici înălţimea, nici adâncul şi nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru” (Romani 8,38-39). De asemenea, dinamismul manifestat de marele duhovnic în promovarea isihasmului şi în transmiterea dragostei faţă de Tatăl Ceresc, evidenţiază încă o virtute asumată de acesta: statornicia.

ARCHIMANDRITE MINA DOBZEU: A LIFE IN THE SERVICE OF THE CHURCH THROUGH WRITING

(Abstract)

The great spiritual father and former political prisoner under the communist regime, Archimandrite Mina Dobzeu, conveyed a profound spiritual teaching to future generations through an extensive pastoral activity. In the last decades of his life, the hieromonk published several volumes addressing theological subjects as well as aspects of his own spiritual journey. His personal experiences led him to promote throughout Romania the practice of the hesychast prayer, with the blessing of the Holy Synod of the Romanian Orthodox Church. The present article introduces the works of the Huşi elder, examining their role in the spiritual formation of the faithful and the main themes addressed in his writings.

---

[18] *Amintiri despre Nicolae Steinhardt*, Bucureşti, Editura Lucretius, 2002, p. 17.
[19] Maria Pară (alcăt.), *Părintele Arhim. Mina Dobzeu Monahism la măsura sfinţeniei*, Chişinău, ÎS FEP „Tipografia Centrală , 2023, p. 165.
[20] *Ibidem*, p. 76-77.

https://biblioteca-digitala.ro

OCHIRE ISTORICĂ ASUPRA FONDĂRII (ORIGINII) MONASTIRII BISERICANI ŞI CÂTEVA CUVINTE DESPRE MONASTIRILE ZISE ÎNCHINATE CU UN TABLOU AL BISERICII BINE LITOGRAFISIT[1]

Arhimandritul PARTENIE

Iubiţilor cititori

Socotind că oricăruia om îi ieste de datorie să dea un semn folositor sau un gaj de recunoştinţă ţării în care s-a născut, şi care s-a bucurat de bunurile vieţii, m-am îndemnat şi eu, ca după slabele mele puteri şi mărginit în cercul ocupaţiilor mele, să adaog prin aceste notiţi culese din tradiţii şi din urmele rămase de la strămoşii noştri, la completarea descrierilor asupra unii pricini foarte interesate de un timp încoace la noi. Această speranţă susţinându-mă, m-au încurajat a învinge sfieala naturală a unui culegător şi jertfii câteva minute din orele destinate modeştilor şi liniştitelor îndeletniciri a vieţii monahiceşti la o altă ocupaţie. Ştiut îmi este că interesele lumeşti nu sânt de competinţa noastră, însă aicea e vorba de interesul general al naţiei române care suferind aduce în suferinţă toate treptele ţării, precum şi mâhnire în sufletu(l) celor ce să măgulesc că nobilu(l) neam al românilor este chiemat la o mare victorie.

Ştiu pre bine, că meritul mieu este mic, am făcut însă aceasta mai mult pentru ca să îndemn pe alţii mai cu multă ştiinţă, carii îndreptându-se pe ostenelele lor roduri mai folositoare. Unul din mijloacele prin care să poată dezbate şi arunca o adevărată lumină asupra pricinii monastirilor închinate ieste să cercetăm cu luare aminte una câte una toate monastirile, să ne lămurim din uricile şi documentile vechi, ţiind în seamă şi tradiţia, cu acest chip judecata noastră va fi mai sigură şi nepărtinitoare.

Mai ieste încă un alt rezultat dintru aceasta, că istoria ţării noastre să poate folosi din asemenea cercetări dându-se luminii nişte documente, ce în mare parte stau bine acum afundate în întunericul uitării.

Arhimandritul Partenie
1862 noiem(brie) 18
M-rea Bisericani

---

[1] Bucureşti, Tipografia Opran Demetrescu, 1863, 38 p. Un exemplar se găseşte la Biblioteca Judeţeană Neamţ „G.T. Kirileanu" (**Fig. 1**).

https://biblioteca-digitala.ro

Istoria fondării monastirii Bisericanii la anii 7000 de la Adam iar de la Cristos 1492, care are o bătrânețe de 371 ani

Domnind în pământul nostru Moldaviea marele domn Ştefan v(oie)v(o)d cel bun, care au domnit 47 ani, la anii de la zidirea lumii 7000 un cuvios părinte stareţ (român) dus din întâmplare sau din evlavie, în părţile răsăritului, cu numele Iosif, în treaptă de preot. Petrecând la un schit în pustiele (deşertele) Iordanului, ţinutul Palestinei, oarecare timp, cu ucenicii săi. Pe când puterea otomană (turcească) să întindea, ameninţa şi <î>npărţea teroarea între creştini, ameninţând şi monastirile de prin acele pustiuri, unde vieţuia şi aceşti monahi, din care cauză şi acel schit s-au pustiit şi s-au risipit. Nenorocitul bătrân cu consorţii săi, ucenici, văzând că în acest pământ român prin mila lui D(umne)zeu creştinătatea înfloreşte prin ajutorul spadei domnilor creştini, văzând zic că răpausul creştinilor domneşte pe acest pământ s-au sfătuit între dânşii, văzând că pe greci îi cuprinsese turcii, îi sclavise, plecară spre această binecuvântată de D(umne)zeu ţară a românului. Veniră aici pentru că şi în Sfântul Munte nu erau siguri.

Deci cu sfat de obşte s-au apucat de călătorie spre părţile acestea şi fiind că pe acele vremi monastirea Bistriţa era vestită nu numai cu averea ci şi cu mulţimea monahilor ce petrece într-însa, cari pentru a lor sfântă viaţă străbătea auzul în tot pământul Moldovii[2] au hotărât ca în această sfântă monastire să se aşeze cu lăcuinţa, unde şezând o vreme şi văzând turburarea şi neliniştea ce să pricinuise, şi din cercetarea celor ce vinea spre închinăciunea sfintei icoane a sfintei şi dreptei Anei, maica Prea Curatei Fecioarei Născătoare de Dumnezeu şi din mulţimea monahilor ce era acolo le era cu totul dimpotrivă şi neobicinuit liniştii lor, ca unor vieţuitori de pustie şi care era deprinşi a petrece în adâncă linişte au hotărât că nu vor putea rămânea pentru totdeauna. Şi aşa cu blagoslovenia stareţului de acolo din monastire au ieşit spre pustiele acestea tot pe moşia numitei monastiri, şi nemerind la locul acesta unde acum ieste monastirea Bisericanii, care loc văzându-l îndemânatic spre lăcuinţă pusnicească, liniştit, şi cu totul depărtat de lăcuinţele omeneşti s-au aşezat aicea. Şi mai întâi au zidit o peşteră, ca casă de rugăciune, în care au rămas stareţul lor Iosif iar ucenicii lui s-au aşezat pe feliuri de locuri, unde li s-au părut îndemânatice spre petrecere, tot în preajma acestei peşteri. Iară sâmbetele şi duminicile să aduna la rugăciune împreună cu stareţul lor întru această peşteră (care peşteră să află încă până în ziua de astăzi). Iar duminică după rugăciune să întorcea la a lor lăcuinţă de la care pusnici ş-au primit aceşti munţi şi chiar numele, pentru că unuia să zice Metodiia, altuia Varnava, şi altuia Petru, şi Verchiă, Simion, Gherman, Ilir şi Grecu.

---

[2] Se înţelege lămurit că Monastirea Bistriţa ce acum este hrănită de fanarioţi era pământeană, era chinovie. <Nota> P. G. Musceleanu.

https://biblioteca-digitala.ro

Acum trebuie să istorisim şi ce feliu de pravile (regule) avea aceşti pusnici la acest loc. la schitul lor de la Iordan avea această pravilă (regulă): făcea de doo ori pe săptămână priveghere de toată noaptea, adică sâmbătă spre duminică şi miercuri spre joi. Iar în care săptămână să întâmpla vreo sărbătoare în alte zile atuncea muta privigherea aceea de miercuri spre ziua sărbătorii care era.

Iar privigherea o făcea cu citire multă pentru că cetea[3] trei catisme şi apoi canonul lui Isus; şi iară trei catisme şi canonul Precistii şi un cuvânt din cărţile Sfinţilor Părinţi, şi iar trei catisme; apoi sedelnele toate pe rând şi iar o catismă şi un cuvânt din cărţile Sfinţilor Părinţi, apoi dacă era spre duminică cânta troicinicul (cântarea Sfintei Treimi) şi zicea preotul ecteniile cele obicinuite ale Polunoşninţii apoi Psalmii Utrenii şi Ectenia cea mare dupre obicei, *Dumnezeu este Domnul*, şi troparele după rânduiala lor. Apoi, citea catisma a 17 *Fericiţi cei fără de prihană*; iar alte catisme numai citea aici, fiindcă citise destule mai (î)nainte. *Bine eşti cuvântat Doamne*, soborul îngeresc şi celelalte alte Utrenii înainte ca şi la alte biserici. Asemenea şi miercuri noaptea spre joi tot această rânduială era, numai catismele începea a le citi de la catisma a unsprizecea înainte, şi iarăşi printre catisme cetea canoane şi cuvinte după cum am arătat mai sus, afară de cele ce sânt ale învierii la duminica. Această rânduială de pravilă au ţinut ei şi aici că scrie într-o carte sârbească „Noi zice am fost la un schit pe lângă apa Iordanului şi acolo aşa ne-au fost pravila, la biserică, de făceam de doo ori privighere în săptămână, şi cu zece catisme, şi cu citire multă şi după ce am venit aici, la locurile acestea, aşa am ţinut şi aicea, şi cari vor fi netrecători pe urma noastră aici la acest loc şi vor să ţie aşa, să le ajute Dumnezeu”.

Această rânduială (de pravilă) s-au ţinut şi după ducerea lor din viaţa, ca la doă sute şaizeci de ani, când s-au prefăcut biserica în vremea egumeniei unui arhimandrit Ioil. Acest egumen au lăsat pravila acea veche şi au pus pravilă ca şi la alte biserici.

Să zice (istoriceşte) şi aceasta: că în câtă vreme s-au ţinut acea pravilă în biserică, adeseori, iar mai ales în vremea privigherilor să simţea oare care dulce miros prin biserică iar după ce s-au ridicat acea pravilă au încetat (contenit) şi mirosul; căci în vremea de doă sute şaizeci de ani, de la stareţul Iosif şi până la arhimandritul Ioil, mulţi cuvioşi părinţi s-au sfinţit, din care este şi cuviosul Chiriac sihastrul ce au pusnicit şaizeci de ani gol în munţii Bisericanilor[4].

De aceea să înţălege că în câtă vreme avea osârdie călugării de aici la pravila cea veche. Darul lui Dumnezeu era asupra lor care din când în când îi mângâia în greutatea lor simţind.

Am auzit din bătrâni vechi istorisind (zice scriitorul) că în vremea mitropolitului Gavriil (Calimah) s-au tânguit călugării de aici către prea sfinţia sa că pravila bisericii lor cea veche este foarte grea şi cu neputinţă de o a mai

---

[3] Zece catisme şi punea şi cuvinte printre catisme.

[4] Viaţa acestui cuvios să vede la sfârşitul lunii lui decembrie.

https://biblioteca-digitala.ro

ţinea, cerând să le dea blagoslovenie să ţie pravila ca la toate bisericile de prin monastirile ţării, iar mitropolitul le-a răspuns: „Că nu se poate să se schimbe pravila cea aşezată de cuvioşii părinţi vechi şi dacă nu o pot ţinea, apoi să zidească portiţa monastirii cu pietri şi să se ducă unde vor voi că mai bine este să se pustiiască monastirea decât să să lăcuiască de oameni leneşi”[5]. Iar arhimandritul Ioil după ce a zidit biserica şi a sfinţit-o s-a sfătuit cu călugării săi şi au luat pravila cea veche şi nu au mai înştiinţat pe mitropolitul Gavriil Calimah căci cu puţin mai (î)nainte ceruse blagoslovenie şi nu le-a încuviinţat.

Şi aşa au aşezat pravila ca şi la alte biserici şi îndată s-au ridicat şi s-a luat mirosul precum am zis.

Deci vieţuind nu puţină vreme aceşti pusnici pe aceste locuri au început a se îndesi războaiele şi în ţările acestea, pe de o parte cu turcii, pe de altă parte cu ţările megieşite, la care privind bieţii pusnici au început a să îngrija, nu cumva să pătimească şi aici rele şi mai cumplite decât în pustiea Iordanului, unde locuisă, au început iar a să găti de a merge, nu la Iordan ci la Sfântul Munte al Atonului, căci, deşi acest munte să află supt stăpânire turcească însă monahii avea acolo linişte în veţuirea lor, a cărora slavă pentru vieaţa lor cea bună străbătea în toată lumea, pe cari îi acoperea şi umbrea darul prea curatei fecioarei maicii lui Dumnezeu. Şi dulceaţa ce le-au rămas în inimile lor din vedere.

Deci cu sfatu de obşte au lăsat pustiul acesta în care locuise câtva vreme şi mergând pe cărarea ce duce spre pârâul numit Valea Rea care cărăruie îi scoate afară la drumul cel mare, îndată un fulger printre copaci, stejari, văd pe mântuitoarea scârbiţilor, adăpostirea celor necăjiţi, nădejdea deznădăjduiţilor, pe născătoarea de Dumnezeu, pururea Fecioara Maria, stându-le înainte cu căutătură blândă şi veselă pe cari i-au şi întrebat zicându-le unde vă duceţi? „Iară ei umilindu-se de veselie şi spaimă din vederea ei, cu ochii plini de lacrimi, au răspuns: Ne ducem la grădina sfinţiei tale! Iară prea milostiva, maica milostivirei voind ca şi în pustiul acesta să-mi facă noă grădină în care să zidească duhovniceştii pomi mirositori prin fapte bune pe cari să-i acopere şi să-i umbrească despre zăduful cel arzător al ispitelor le-a poruncit zicându-le: Întoarceţi-vă înapoi că şi aici este grădina mea. Şi îndată s-a făcut nevăzută. Iară ei sărutând locul unde au stătut prea curatele ei picioare şi multe lacrimi vărsând şi închinăciuni fără de număr făcând din mângâierea ei[6] cu mare nădejde s-au întors iarăşi la locurile lor, iar la locul unde li s-a arătat maica Domnului nostru I(isu)s Cristos, au aşezat iconiţă într-un copaciu, stejar, chipul prea curatei fecioare cu candelă spre aducere aminte neamurilor de pre urmă

[5] Ce bine să potrivește acest cuvânt azi la părinții care murmură contra măsurilor ce s-au luat de guvern (P. G. Musceleanu).

[6] Pe atunci monastirile din sf. munte erau adevăratele chinovii, azi însă sunt politii şi locuri de speculă a bunurilor din România.

https://biblioteca-digitala.ro

de minunea ce s-au făcut la acel loc, care predanie cu iconiţă şi cu candelă să păzesc până astăzi.

Deci după acea arătare cunoscând ei că este voia Maicii Domnului, ca şi pustiul acesta să fie locuit de monahi lucrători de fapte bune, prin cari se va proslăvi Dumnezeu şi prea curata lui maică, au început a se gândi la zidirea bisericii. Iară fiind că le lipsea tot ajutorul trebuitor la asemenea zidire s-au îndemnat de sineşi şi au săpat şanţul pentru o mică biserică după asemănarea bisericilor de la schitul Iordanului, pe care îl părăsise, încăpătoare de puţini monahi, nefiind nici ei mulţi, nici nădăjduind că la aceste prăpastii muntoase să vor aduna mai mulţi monahi. Dar fiind că mâinile lor erau slabe şi puţine la o asemenea zidire şi ajutor de nicăieri. Căci după *Evanghelie* „Duhul le era osârditor iar trupul neputincios". Au scos temelia până în faţa pământului numai şi au contenit de lucru, ne mai putând să meargă înainte, care temelie au şezut neisprăvită mulţi ani iar la anul de la zidirea lumii 7006 <1 septembrie 1497 – 31 august 1498>, în zilele lui Ştefan voievod cel bun, care a domnit 47 de ani, au pus temelia bisericii stareţului Iosif cu călugării lui, iară Stefan v(oie)v(od) cel bun mutându-se din viaţa aceasta vremelnică s-au dus la cea vecinică şi au lăsat în domnie la scaun pe fiul său Bogdan v(oie)v(od), acest domn cunoscându-se pe sine şi pe popor mai puţin în bărbăţie decât răposatul părintele său, Ştefan v(oie)v(od), carele necontenit au ţinut război triumfător atât cu megieşii precum şi cu turcii cu sfatul a toată ţara, după testamentul lăsat de tatăl său au închieat tratat între ţara sa, Moldavia, şi turci căci ei necontenit lăţea cu stăpânirea în toate părţile, cu cari n-ar mai fi putut ţinea război ca tatăl său. Acest domn Bogdan a domnit 12 ani şi s-au mutat şi el din viaţa aceasta lăsând domnia Moldovei fiului său, Ştefan v(oie)v(od) cel tânăr.

Acest domn Ştefan v(oie)v(od), fiul lui Bogdan v(oie)v(od), s-a înştiinţat pentru stareţul Iosif şi pentru biserică cum că este de atâta vreme urzită şi nu poate stareţul Iosif să o isprăvească de zidit şi în emanându-se din râvnă Dumnezeească au trimis pe un boier al său, cu cheltuială, ca să zidească biserica, carele viind şi văzând temelia bisericii scoasă în faţa pământului de stareţul Iosif încă văzând că nici călugării nu erau mulţi, şi privind la greutatea locului în care n-ar fi putut nici odată să se adune un număr de mulţi vieţuitori lângă biserică, cu împreună conglăsuirea călugărilor au clădit biserica pe temelia pusă de stareţul Iosif. Şi gătind biserica de zidit acel boier a înştiinţat pe tânărul domn Ştefan v(oie)v(od) că i-a gătit biserica de zidit. Aşadar, pomenitul domn a voit ca singur să vie să-şi vază biserica şi să-i dea şi puţin pământ ca unei biserici aşa domnească pentru hrana pusnicilor petrecători pe lângă ea, şi pentru ţinerea sfintei biserici. Dar fiind că biserica şi petrecerea pusnicilor era pe moşia mănăstirii Bistriţa cam greu de suferit şi înţelegând încă că şi venirea d(omnu)lui este ca să dea moşie bisericii sale cei noi din moşia Bistriţa i-a ieşit tot soborul din monastirea Bistriţa întru întâmpinare împreună cu stareţul lor, rugându-l ca după daniile vechi şi după legăturile hrisoavelor ce monastirea Bistriţa are pentru moşia lor să nu răşluiască din ea, ca să dea bisericii din nou

https://biblioteca-digitala.ro

zidite. Iară minunatul domn ştiind că hramul bisericii sale este Bunavestire a arhanghelului Gavriil către prea curata fecioara Maria (care hram îl pusese stareţul Iosif, în asemănarea că vestirea ce a primit el ca să se statornicească aici) le-a făcut întrebare călugărilor bistriceni.

„Oare nu-i datoare mama să dea zestre fiicii? Au răspuns ei îi datoare cu adevărat. Atunci vrednicul de pomenire domn au dat hotărâre aşa: fiindcă sfânta Ana din monastirea Bistriţa este mamă Maicii Domnului nostru I(isu)s C(risto)s, Precuratei Fecioarei ce să prăznuieşte la biserica mea de la schitul lui Iosif apoi să-i dea şi zestre. Atunci au tăcut toţi călugării. Deci după ce au venit tânărul domn Ştefan v(oie)v(od) aici de ş-a văzut biserica, s-a supărat pe boierul rânduit asupra zidirii bisericii că a făcut-o aşa de mică, şi i-a zis: te-am trimis să faci biserică mare domnească, şi mi-ai făcut o bisericuţă (din cuvântul acela şi-au luat numele de bisericuţă)".

Deci unii îi zice schitul lui Iosif iar alţii bisericuţă după cum şi însuşi acest fericit domn întru un ispisoc de stăpânire ce l-au dat stareţului Iosif pe branişte împrejurul monastirei, zice: „că l-au dat schitului lui Iosif" şi împreună cu braniştea a dat şi multă bogăţie stareţului Iosif, ca să împodobească biserica cu cărţi, veşminte, şi cu toate cele trebuincioase, la anul de la zidirea lumii 7028 <1 septembrie 1519 – 31 august 1520>, cu care avere o au şi împodobit cu argintării, cărţi, şi veşminte, încă o au şi zugrăvit toată, pe dinăuntru au zugrăvit pe peretele bisericii şi chipul lui Ştefan v(oie)v(od) cel tânăr.

Iar fericitul ctitor Ştefan v(oie)v(od) cel tânăr care a zidit biserica numai 9 ani a domnit şi tânăr fiind s-a dus din lumea aceasta deşartă la lăcaşurile cele vecinice pentru că l-a otrăvit pizmaşii lui.

După moartea acestui domn a luat domnia Petru Rareş v(oie)v(od), fiul lui Ştefan v(oie)v(od) cel bun. Iar Rareş i se zice lui după o femeie Rareşoaie ce o luase el mai înainte până a nu fi domn. Acesta a stătut domn puternic în războaie, care cu a sa şi cu a oştenilor săi vitejie ş-au câştigat patru cetăţi în Ardeal: 1. Chiuculo, 2. Balbanio, 3. Ciceu, 4. Bistriţa, la care avea şi garnizoane moldovene şi era în vreme de război scăpare averilor statului şi a clerului, însă mai tare şi mai sigură era cetatea în Ardeal între munţi aşezată, mai întărită decât celelalte.

Deci (de năprasnă) s-au sculat leşii cu război asupra lui Petru Rareş, tot odată şi turcii, încă şi împăratul turcesc singur sultanul a trecut Dunărea dincoace cu toată puterea turcească vrând să facă Moldova raia turcească, a făcut însă Petru Rareş toate chipurile de s-a împăcat cu leşii şi au hotărât să ţie război cu tătarii şi cu turcii.

Dar din desele războaie înpilidu-se ţara şi încă înţelegând Petru Rareş că unii din boieri înperecheat şi gândesc rău pentru dânsul, şi turcii să apropie, ş(i)-a trimis doamna sa, împreună cu fii săi, şi din odoare pe cât s-a putut şi

https://biblioteca-digitala.ro

arhiva statului la cetatea Ciceu[7] însă împerecherea s-a întărit pentru că boierii bătrâni le mai plăcea a să supune turcilor decât să ţină război. S-a hotărât Petru Rareş să lase domnia deodată şi să fugă pe taină la cetatea unde îi era doamna şi copii, şi tânguindu-se de oaste s-a pornit singur la fugă spre munte căci simţi că mai toată ţara să unise cu pizmaşii lui, ba încă şi celor ce le făcuse bine acum şi aceia i să făcuse duşmani, că aşa e lumea, după proverbul zis: „Ţara zice pe cât vei fi ferice, prieteni mulţi. Dar când poporul te-a uita. Peirea îţi va chema".

Deci, întru o noapte târziu a sosit la monastirea Bistriţa ce era zidită de strămoşul său, Alecsandru v(oie)v(od) cel Bun şi de acolo a apucat pe un picior de munte la deal, ce-i zic şi până astăzi *piciorul lui Petru Vodă*[8], şi a ieşit la monastirea Bisericani, unde a găsit pe starețul Iosif şi cu alţi călugări, şi au făgăduit lui Dumnezeu şi Maicii Domnului, către starețul Iosif zicând: „că de-i va ajuta Dumnezeu ca să mai vie el domn în Moldavia va zidi şi va întări biserica. Deci Petru vodă a apucat de la M(o)n(astirea) Bisericani, pe apa Bistriţii în sus, unde a găsit nişte pescari şi s-a schimbat în haine proaste şi s-a amestecat întrânşii şi a trecut în ţara ungurească. Dar prinzând de veste strejele craiului unguresc că Petru vodă a trecut în ţara ungurească a pornit după dânsul dar nu l-a ajuns pentru că Petru v(oie)v(od) a mers la un boier prieten al său însă, pe boier nu l-a găsit acasă, dar i-a dat C(u)c(oana) Butca şi caii şi (i)a schimbat în cetatea Ciceu unde era doamna lui.

Aşa Petru v(oie)v(od) şedea în cetate şi nu putea să iasă să-şi caute de trebi pentru că era învrăjbit cu craiul unguresc şi se temea de dânsul. Iar după ce s-au împăcat cu craiul unguresc şi au început aş căuta de trebi, ca să fie iarăşi domn în Moldova, înştiinţându-se acum că ţara iarăşi îl dorea, şi mergând la Ţarigrad, prin mijlocitori, s-a primit de împăratul turcesc cu cinste de la care ş-au primit strămoşăscul scaun al Moldaviei, şi vâzând moldovenii de întoarcerea ne nădăjduită a lui Petru Rareş la scaunul domniei Moldovei i-au ieşit întru întâmpinare toată ţara cu mare bucurie, căci era domn bun, ocârmuind pe toţi cu blândeţe fiind apărătoru dreptăţii. Deci aşezându-se pe tronul său, după al 13 an de la ieşirea lui din domnia dintâi ş(i)-a adus aminte de făgăduinţa lui care făgăduise lui Dumnezeu către starețul Iosif când a trecut pe la Bisericani.

Acesta a mai zidit şi a înfrumuţesat sfânta biserică după cum singur zice întru un ispisoc vechi sârbesc ce l-a dat călugărilor de la schitul lui Iosif de stăpânire pe branişte împrejurul schitului, la anii de la zidirea lumii 7043

---

[7] Împreună cu episcopul Atanasie ce era duhovnic al curţii iar el a rămas singur în oaste.

[8] Este tradiţie că târgoveţii pietreni simţind pe Petru Rareş v(oie)v(od) că se ascunde în m(o)n(astirea) Bistriţa s-au pornit cu toţii să-l prinză, însă el simţindu-i, a scăpat pe o portiţă din dos, şi a apucat pe un picior de deal, cei zic piciorul lui Petru Vodă (pe această potecă am urcat şi noi mergând din Bistriţa la Bisericani la iulie 25, 1862, când am vizitat aceste monastiri) Nota P. G. Musceleanu.

https://biblioteca-digitala.ro

<1 septembrie 1534 – 31 august 1535>, pentru că starețul Iosif să dusese către domnul. Iar ce fel de zidire a făcut Petru v(oie)v(od) aici, la Bisericani, nu arată.

Deci a fost biserica cea zidită de Ștefan v(oie)v(od) cel Tânăr, negrădită cu zid împrejur, 107 ani, adică din zilele lui Ștefan v(oie)v(od) cel tânăr, de la anii 7028 <1 septembrie 1519 – 31 august 1520>, până în ziele lui Miron Barnovschi, la anii 7135 <1 septembrie 1626 – 31 august 1627>. În acea vreme să afla aici, la Bisericani, un egumen cu numele Partenie ieromonah. Acest egumen Partenie, să cunoaște că a fost om cuvios, și că a fost având și călugări pe lângă dânsul oameni cuvioși și vrednici, pentru că aici, la Bisericani, în zilele rând de călugări, cari au fost în zilele egumenului Partenie, căci până la acest egumen nu să află nimic făcut aici la m(onasti)re, nici odoare la biserică, nici moșii, nici scrisori pentru moșii, fără de cât numai biserica cea zidită de Ștefan v(oie)v(od) cel tânăr și patru ispisoace (hrisoave) domnești, date de stăpânire pe branište împrejurul schitului.

Întâiul ispisoc (hrisov) este de la Ștefan v(oie)v(od) cel Tânăr în care scrie că l-au dat starețului Iosif de stăpânire pe branište, împrejurul schitului, la anii 7028 <1 septembrie 1519 – 31 august 1520>.

2. Al doilea ispisoc este de la Petru Rareș v(oie)v(od) în care scrie că l-au dat călugărilor de la schitul lui Iosif, pentru că starețul Iosif murise, și este acel ispisoc dat la anii 7043 <1 septembrie 1534 – 31 august 1535>.

3. Al treilea ispisoc este de la Irimiea Movilă v(oie)v(od), anii 7104 <1 septembrie 1595 – 31 august 1596>.

4. Al patrulea ispisoc este de la Simion Movilă v(oie)v(od), anii 7115 <1 septembrie 1606 – 31 august 1607>, și toate numai pe branište împrejurul schitului lui Iosif.

Deci M-rea Bisericani până în zilele egumenului Partenie a fost un schit sărac și să numea Bisericuță sau Schitul lui Iosif și nu avea alt nimic fără numai braništea împrejurul schitului și niște poiene sub Ceahlău care le dăduse arhiepiscopul Nicolae, puțin înainte de egumenul Partenie, iar la anii 7119 <1 septembrie 1610 – 31 august 1611> s-au schimbat cu moșia Bicazul. Iar în zilele egumenului Partenie, din schit sărac s-a făcut monastire, adică din Schitul lui Iosif și din Bisericuță s-a făcut Monastirea Bisericani, s-a îmbogățit cu moșii și cu țigani și s-a îngrădit biserica cu zid împrejur și s-a făcut pridvor bisericii, s-au făcut trapezare cu pivniță sub ea, și ecliserhia, și trei pirguri mari cu băşci (un fel de pivnițe) în ele pentru vremi primejdioase, din care pirguri doă s-au risipit de istov când s-a lărgit m-rea în vremea arhimandritului Nicon Mironescu, egumen monastirii Bisericanii la anii de la C(risto)s 1848, s-au făcut și chilii de lemn durate despre apus și despre răsărit.

Dintr-aceste să cunoaște că acest că acest egumen Partenie și cu călugării din vremea aceea au fost oameni cuvioși pentru că dacă n-ar fi fost cuvioși și cu frica lui Dumnezeu nu s-ar fi îndemnat domnii și boierii cei mari din vremea aceia să se facă ctitori aici la M(onasti)rea Bisericani și să cunoaște că au fost

https://biblioteca-digitala.ro

mulţi călugări pentru că vedem că la biserica pustie şi lipsită de oameni nu dă nimeni nimic. Iar Bistriţa a căzut.

„Aici s-au împlinit cuvântul prorocesc ce zice: că cea stearpă a născut şapte şi cea multă întru fiii au slăbit" că monastirea Bistriţa pe cât era de slăvită şi cu bogăţie iar mai mult cu mulţimea monahilor ce lăcuia în ea, precum şi în toate monastirile închinate unde şi mulţi cuvioşi monahi să sfinţea[9] acum de când vai! s-a înstrăinat cu averea din sânul patriei lor, să privesc ca nişte văduve desbrăcate, ruşinate între surorile lor mănăstirile pământene, şi ca cum cu ochi galeşi, ş-ar căuta şi ele desrobirea lor din străinătate, şi întoarcerea fiilor lor în braţele de maică, când atuncea ar putea să dănţuiască împreună cu surorile lor, şi să înalţe mulţămire către Dumnezeu cu ochii plini de lacrămi de bucurie, şi să strige: „Iată eu şi pruncii cari me-au dat Dumnezeu că în adevăr, că în momentul acela ar chiema la veselie pe toţi patrioţii săi zicându-le: veniţi să junghiem viţelul cel hrănit ce s-au păstrat în eslea voastră, să mâncăm şi să ne veselim, că fiii mei aceştia, morţi era şi au înviat, şi pierduţi, şi s-au aflat în braţele maicelor lor", că ceea ce zic aicea, să vede de toţi că monastirile pământene, nu numai că să împodobesc cu mulţimea monahilor, dar şi din veniturile lor, să foloseşte şi patria întreagă, iar din veniturile monastirilor închinate nu numai că nu să hrănesc monahi, că n-au, dar nici fiii patriei ei, nu au nici o adăpostire din acele averi, ci numai ...!

Şi pentru a să cunoaşte de fiecare, cum s-au făcut ctitori aici, la m-rea Bisericani, domnii şi boierii Moldovii din vremea aceia, unul după altul în puţină vreme iată că-i punem aicea de faţă:

1. Costandin Movilă v(oie)v(od) au dat moşiea Bicazul în locul poenilor de sub Ceahlău, la anii 7119 <1 septembrie 1610 – 31 august 1611>.

2. Ştefan Tomşa v(oie)v(od) au dat moşiea Troiţa, la ani 7120 <1 septembrie 1611 – 31 august 1612>.

3. Radul v(oie)v(od) au dat moşiea Popeştii, la anul 7127 <1 septembrie 1618 – 31 august 1619>.

4. C(u)c(oa)na Mariea postelniceasa au dat moşiea Vânătorii Pietri la anul 7128 <1 septembrie 1619 – 31 august 1620>.

5. Miron Barnovschi v(oie)v(od) au dat moşiea Vadurile, la anii 7134 <1 septembrie 1625 – 31 august 1626>.

6. Partenie egumenul din Bisericani au cumpărat moşiea Tortoreşti şi o bucată de loc la Vâlceşti, pe Putna, la anii 7140 <1 septembrie 1631 – 31 august 1632>.

Vezi cu câte s-au îmbogăţit m(onasti)rea numai în doăzeci şi unul de ani. şi nu numai atâta, ci şi zidul împrejurul bisericii tot pe vremea aceia s-au făcut, şi odoarele în biserică, cele mai multe tot din vremea aceia sânt, veşminte, cruci, şi potire, şi mulţime de cărţi sârbeşti scrise de părinţii cari lăcuea aicea pe vremea aceia, şi unile din odoară sânt date de boieri iară unele sânt făcute de

[9] Să scrie la sfârşitul lunii decembrie, precum am zis.

https://biblioteca-digitala.ro

călugării carii locuiea aici, pe care sânt numele lor scrise, precum este epitrafirul cel cu chipuri cusute cu bunghi (nasturi) de argint de sus până jos, pe care este scris: Iosif ieromonah şi veleatul 7146 <1 septembrie 1637 – 31 august 1638>. Şi pe tochiţa cea de fier iar este scris Iosif ieromonah, şi Petronie şi veleatul 7139 <1 septembrie 1630 – 31 august 1631>. Ţi pe vreo câteva cruci din cele ferecate cu argint iar sunt scrise numele părinţilor ieromonahi şi altele multe sânt pe care sânt numele lor scrise, şi tot pe o vreme nu departe una de alta. Deci pe aceste lucruri poate să cunoască fie cine cum că au fost călugări mulţi adunaţi aicea pe vremea egumenului Partenie, şi oameni cuvioşi, şi vrednici, căci după zicerea „să cunoaşte din unghii leul şi din margine postavul, pentru că unde nu sânt călugări nu să lucrează nimica, nici nu dă nimeni nimica, precum am zis.

Un voiajor iubitor de a cerca, de a vedea lucruri antice vechi în această m(onasti)re de care am zis spre lauda neamului de atunci, în care era vrednici de pomenire i să dă tot dreptul a ne face întrebare de acele lucruri unde sânt? Şi cum de nu s-au păstrat până acum? Cu toată umilinţa şi cu ochii plini de lacrimi vom răspunde! Că pentru păcatele noastre, care cer răsplătire de la dreptul Dumnezeu în anul de la C(risto)s 1821, domnind în ţara noastră Moldova Mihail Şuţul v(oie)v(od), grec de naţie, s-au slobozit de la Dumnezeu a să ridica grecii cu revoluţie asupra a toată turcimea cu scop ca să ea împărăteasca cetatea Ţarigrad (sau cetatea lui Costandin) împreună cu toată împărăţia din mâna turcilor, atuncea şi principatele acestea Moldova şi Valahia fiind supt oblăduirea domnilor greci şi locuitorii dintr-însele confrăţuiţi cu grecii de odată ca de un tunet s-au pătruns inimile naţiei greceşti spre a să desjuga din sclăviea turcilor, când deodată s-au ivit un polc de volintiri având povăţuitor pe domnul Alecsandru Ipsilant cari dindată pe câţi turcii s-au aflat în principate i-au ucis. Dar numai cu atâta nu să putea folosi în ceea ce căuta ci dorinţa de patria ce pierduse grecii şi nădejdea de a o câştiga au învăpăiat inimile lor, şi că odată s-au ridicat cu domnii cu Suţu (şi cu cel din Valahia dupre auzire).

Cu războiu asupra duşmanilor turci dar vai! de nesocoteală că în loc să-şi capete împărăţia ş-au pus capetele că de abia au triumfat o lună de zile prădând prin principatele biserici, şi locuitori supt cuvânt să-şi închipuiască poziţia cu care să poată bonbarda pe turci iar în secret să-şi poată umplea inima acea nesăţioasă de averi[10]. Dar din dată au năvălit turcii din Brăila şi peste Dunăre şi cu iniceri trimişi de sultanul, acei jefuitori rămaseră, jertfe turcilor şi câţi au scăpat de sabie păgână au prebegit prin ţări streine. Însă vai de tară! Că au rămas supt prada turcilor celor neîmblânziţi. Atunci multe m(onasti)ri s-au prădat şi s-au supus arderii. Atuncea s-au prădat şi această m(onasti)re de odoară şi de argintăriile ce avea din vechime şi câte au mai rămas s-au prefăcut în argintării noă de un egumen numit Veniamin Velecicul la anul 1838 în care au intrat şi o cădelniţă de argint cu şase turnurele, veche ctitorescă, şi o parte din argintării

[10] Iată ce face necurăţenia sufletului, ei jefuiau bisericile nu pentru ca să se bată cu vrăjmaşii ci ca să prade pe biata Românie (nota Pr. Gr. Muşceleanu).

https://biblioteca-digitala.ro

iarăşi s-au topit şi s-au prefăcut tot în argintării noă de fostul egumen arhimandritul Nicon Mironescu, la anul 1854, vederat să înţelege că aceşti doi egumeni n-au avut evlavie asupra anticilor vechi ctitoreşti care mai ales trebuie să le păstreze pentru a lor vechime spre înfăţăşarea osârtnicilor înfocaţi voiajori şi doritori de antice vechi, aceasta e cauza de nu să găseşte antice vechi.

Ne vom înturna la şirul istoriei ce am lăsat.

Pentru facerea zidului împrejurul bisericii aşa să cunoaşte: egumenul Partenie şi cu călugării din vremea aceia văzând că biserica au început a să îmbogăţi cu moşii şi cu venituri au pus silinţă să îngrădească biserica cu zid împrejur dar nu cuteza a să apuca de un lucru aşa de mare, numai că venitul ce-l avea biserica de pe moşiile ce le avea, fiindcă moşiile le câştigase atunci de curând de la fericiţii ctitori. Dar din purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi din cuvintele cele sfătuitoare pentru mântuirea sufletului, ale egumenului Partenie şi ale părinţilor duhovnici, carii era în vremea aceia s-au îndemnat mulţi din boieri a să face ctitori la m(onasti)rea Bisericani şi a da ajutor ca să se îngrădească biserica cu zid împrejur.

1. Cel întâiu îndemnător au fost Pătraşco Başotă, marele logofăt, şi c(u)c(oana) lui Grozava. Aceasta au zidit turnul cel despre miazănoapte, în zilele lui Miron Barnovschi v(oie)v(od) la anii 7135 <1 septembrie 1626 – 31 august 1627>, după cum adeverează titlul care este scris deasupra uşii în care este scris numele lor, cu slove în piatră.

2. Al doilea ctitor este Toma postelnicul şi c(u)c(oana) lui, Eftimia, aceasta au zidit turnul cel despre răsărit, tot în zilele lui Miron Barnovschi v(oie)v(od), şi întru acelaşi an 7135 după cum iarăşi adeverează titlul care este scris deasupra uşii, cu slove în piatră, în care este scris numele lor[11].

3. Al treilea ctitor este Dumitraşco Ştefan, mare logofăt, şi c(u)c(oa)na lui Mariea, aceasta au zidit turnul cel mare, care este despre amiază-zi, la anul 7139 <1 septembrie 1630 – 31 august 1631>, şi tot acesta au zidit şi biserica la Buciuleşti şi au şi murit întru acelaşi an amândoi şi i-au pus egumenul Partenie la pomelnic, după cum singur scrie întru o *Evanghelie* sârbească ce au dăruit-o el m(onasti)ri, la anul 7139.

Iar de pe vremea aceia, când să zidea zidul să afla în pomelnic mulţi ctitori scrişi că au dat câte o sută galbeni şi mai bine unii, deci arătat este că pomeniţii boieri au zidit turnurile acestea cu cheltuiala lor. Iar zidul cât este de la un turn până la altul şi cât este pe din dosul bisericii, despre pârâu, şi turnişorul cel mic, despre apus şi zidul pe de la vale până în turnul cel despre amează-zi şi zidul pe din faţa m(onasti)rei, până iarăşi în turnul cel despre răsărit.

Acestea toate le-au zidit egumenul Partenie şi cu călugării din vremea aceia, cu sutele acelea de galbeni, care să da de la alţi călugări, care sânt scrise în pomelnic. Iar mai ales doi boieri Dumitraşco Buhuş şi c(u)c(oa)na lui Ileana şi

---

[11] Turnul întâi şi al doilea nu mai sunt, s-au risipit la lărgitu ogrăzii (curţii) şi piatra s-au pus în zid.

https://biblioteca-digitala.ro

Dumitraşco Şoldan şi c(o)c(oa)na lui Safta aceştia au făcut zidul împrejur afară de turnuri, după cum adeverează (o) scrisoare ce este pe o piatră, în cari sânt scrişi amândoi boierii aceştia, aşijderea şi în pomelnicul acel sârbesc i-am găsit scrişi pe amândoi la un loc şi arată că ai au făcut ograda împrejur şi pivniţa cea de supt clisierniţă şi clisierniţa. Deci egumenul Partenie şase ani au lucrat la zid, adică l-a început în zilele lui Miron Barnovschi v(oie)v(od), la anul 7135 luna aprilie în 30 zile şi s-a sfârşit la anul 7141 <1633> luna iulie în 27 zile, în ziua de sfântul Pantelimon, de pe cum singur cu mâna sa scrie într-o *Evanghelie* sârbească la sfârşit, ce a dăruit-o el la m(onasti)re şi arată acolo că a avut multă osteneală până a isprăvit zidul, şi se roagă să-l pomenească părinţii care vor fi pe urmă petrecători în această monastire. Deci după ce s-a isprăvit zidul împrejur alţi doi boieri, în zilele lui Vasile v(oie)v(od), la anul 7145 <1 septembrie 1636 – 31 august 1637>, s-au îndemnat a se face ctitori aici la m(onasti)rea Bisericani: Toma sluger şi c(o)c(oa)na lui Eftimia şi Iordache vistiernicul cu c(u)c(oa)na lui Ecaterina. Aceştia au zidit pridvorul bisericii, şi pivniţa şi trapeza după cum adeverează titiluşul ce este scris deasupra uşii trapezării în care sunt numele lor scrise cu slove în piatră.

Tot într-această vreme un Toderaş(c)u Başotă s-a îndemnat şi el a se face ctitor aici la Bisericani şi a făcut cinci chilii de lemn durate, cele despre apus. Iar când s-au lucrat acestea toate, adică: pridvorul bisericii, pivniţa, trapezăria, cliserniţa şi cinci chilii de lemn, cele despre apus, la toate acestea a fost ostenitor, cheltuitor şi chivernisitor un călugăr cu numele Antonie ieromonah, după cu adeverează scrisoarea ce este scrisă pe o piatră schinească? ce s-a găsit pe mormântul lui Antonie, şi mormântul era zidit cu cărămizi şi deasupra era o pusă o lespede mare şi peste lespede era piatra cea scrisă.

Iar când s-a prefăcut biserica s-a mutat piatra de pe mormânt pentru că a venit temelia bisericii pe acolo. Şi zece ani a ţinut lucrul zidirii până s-a isprăvit toată. Adică s-a început zidirea în zilele lui Miron Barnovschi v(oie)v(od), la anul 7135 care este deasupra uşii turnului celui despre miază-noapte şi s-a sfârşit în zilele lui Vasile v(oie)v(od), la anul 7145, care este deasupra uşii trapezăriei.

Iar egumenul Partenie a mai trăit vreo câţiva ani după săvârşirea lucrurilor acestora şi s-a dus către Domnul. Iar după egumenul Partenie a fost egumen Mitrofan ieromonah şi după Mitrofan a fost egumen Iorest. Şi aşa cu curgerea vremii s-au trecut toţi călugării din vremea aceia şi s-au sfârşit acel rând de oameni şi s-au împuţinat călugării foarte, dar tot n-a fost monastirea pustie de tot, şi pe vremea acestui egumen Iorest de mai sus pomenit un anume State vistiernicul şi c(u)c(oa)na lui Crâstina au râvnit şi ei a se face ctitori la m(onati)rea Bisericani, şi au dat moşia Dăenii şi Ursăşti, la anul 7187 <1 septembrie 1678 – 31 august 1679>. Şi iarăşi o c(u)c(oa)nă, cu numele Maria Hăbăşeasca, care din călugărie s-a numit Magdalina, şi aceasta a răvnit ca se facă ctitor la m(onasti)rea Bisericani şi a dat partea ei de moşie, din moşia Poiana, la anul 7225 <1 septembrie 1716 – 31 august 1717> în vremea egumenului Serafim.

https://biblioteca-digitala.ro

Iar la anii 7250 <1 septembrie 1741 – 31 august 1742>, în zilele lui Ioan Nicolae v(oie)v(od), a luat egumenia în Bisericani un ieromonah cu numele Misail, călugăr din Bisericani fiind acesta. Pe acest Misail l-a trimis într-o vreme mitropolitul Gavriil Calimah, la Rosiea, cu trebuinţa Mitropoliei şi după ce a venit de acolo pentru slujba lui l-a făcut arhimandrit. Acesta a egumenit aici în Bisericani patruzeci de ani neschimbat. Şi în vremile acelea erau veniturile moşiilor foarte mici pentru că nu să căuta moşiile şi nu le cumpăra nimeni şi bani erau foarte putini. Dar arhimandritul Misail fiindcă nu era om cheltuitor a strâns în vremea egumeniei lui, din veniturile moşiilor m(onast)rei, trei mii şi cinci sute lei cu gândul ca să prefacă biserica, fiindcă biserica acea zidită de Ştefan v(oie)v(od) era foarte mică, dar fiindcă arhimandritul Misail nu-i era prin putere ca numai cu atâţea bani să se apuce de zidirea bisericii şi banii să-i ţie la el încă se temea i-au dat la doi boieri ca să şază la păstrare, adică o mie şapte sute cincizeci lei a dat la spătarul Ioniţă Canta de la Şerbeşti şi o mie şapte sute cincizeci lei la marele logofăt Nicolae Roset. Şi după aceia peste puţină vreme s-a dus arhimandritul Misail din viaţa aceasta şi n-a apucat să zidească biserica.

După arhimandritul Misail a luat egumenia în Bisericani un Ioil ieromonah, călugăr din Bisericani fiind şi acesta şi ucenicul arhimandritului Misail. Deci s-a înştiinţat mitropolitul Gavriil Calimah cum că sunt bani strânşi de arhimandritul Misail pentru zidirea bisericii şi că sunt daţi la boierii de mai sus pomeniţi să şază la păstrare. I s-au poruncit de la mitropolit egumenului Ioil ca să ea banii de la numiţii boieri şi să se apuce să zidească biserica.

Ioil egumenul după porunca mitropolitului luând banii a început a strânge cele de trebuinţa zidirii. Şi a risipit biserica acea mică până la temelia ce era zidită de Ştefan v(oie)v(od), dar pridvorul nu l-a risipit ci numai biserica. Şi era în tinda bisericii nişte pietre mari şi scrise, supt care pietri erau îngropate trupuri de ale ctitorilor, deci s-au mutat pietrile acelea de la locul lor, şi unele s-au pus în zidul bisericii iar altele s-au pus în pridvorul bisericii, iar când s-a pardosit pridvorul cu dulapi s-au scos şi de acolo şi s-au pus pe lângă peretele bisericii şi acum nu sunt trupurile acelora acolo supt pietre, unde sunt pietrele acum, ci oasele le-au strâns toate şi s-au pus în zid în dosul icoanei maicii Domnului, în pridvor unde se face litia pentru fericiţii răposaţii ctitori în toate zilele, afară de sărbători, fiindcă atunci pomenire pentru cei morţi nu se face. Deci egumenul Ioil a început a zidi biserica, şi în patru ani o au şi zidit, şi au mai înălţat şi pridvorul. Şi în acei patru ani cât a ţinut zidirea bisericii le era părinţilor nevoie, pentru biserică, că avea unde să slujească liturghie, măcar la praznice, şi luând binecuvântare de la mitropolit au sfinţit biserică o chilie ce este în turnul cel despre amează-zi şi a pus hramul Sfântului Marelui Mucenic Gheorghe, şi slujea acolo Liturghie, până s-a isprăvit de zidit biserica. Iar egumenul Ioil după ce a gătit de zidit biserica, în zilele lui Constandin Moruzi v(oie)v(od), la anul 7290 <1 septembrie 1781 – 31 august 1782>, s-a dus la Iaşi, şi a arătat mitropolitului Gavriil Calimah cu a isprăvit de zidit biserica şi trebuieşte să o sfinţească. Iar mitropolitul Gavriil a făcut pe ieromonahul Ioil de Bisericani

https://biblioteca-digitala.ro

arhimandrit. Şi i-a poruncit lui să cumpere cele trebuincioase de sfinţire şi să sfinţească el biserica. Şi aşa arhimandritul Ioil cumpărând cele trebuincioase pentru sfinţire a sfinţit biserica şi călugării s-au mutat cu slujba din chilia din turn în biserica mare. Iar chilia aceia a rămas iarăşi deşartă şi trecând puţină vreme după sfinţirea bisericii au scos pe arhimandritul Ioil din egumenie şi n-a apucat să zugrăvească catapeteasma. Şi au pus egumen în Bisericani pe un arhimandrit cu numele Paisie şi acesta a zugrăvit catapetesma la anul 7298 <1 septembrie 1789 – 31 august 1790> cu bani ce rămăsese strânşi de arhimandritul Ioil de pe veniturile moşiilor monastiri şi a adormit în Domnul arhimandritul Paisie. Iar după moartea lui iar a luat arhimandritul Ioil egumenia în Bisericani. Şi aicea s-a sfârşit şi s-a îngropat şi arhimandritul Paisie şi arhimandritul Ioil, la anii 7299 <1 septembrie 1790 – 31 august 1791>.

Iar la anii de la C(risto)s 1821 a stătut egumen aici în Bisericani arhimandritul Chiril Cazimir. Pe vremea egumeniei acestuia erau veniturile moşiilor foarte mici, de abia se suia până la patru mii lei toate moşiile monastiri, afară de o vie ce o avea m(onasti)rea, pe apa Putna, pe socoteala sa. Între alţi călugări ce avea în monastire acest egumen, oameni în adevăru cuvioşi, la cari avea multă evlavie toţi oamenii din vremea aceia. Se afla şi un bătrân iconom în monastire cu numele Serafim ieromonah şi duhovnic. Acesta s-a luat de aici din m(onasti)re de mitropolitul Moldaviei, Veniamin Costachi, şi s-a pus duhovnic copiilor de la seminarul Socola, unde mă aflam studiind şi eu scriitorul cu acesta (vremea Eteriei grecilor, la anul 1821), ca cu o rudenie cel aveam, fiind nepot numitului bătrân am venit la m(onasti)re şi m-am făcut monah, cu carele am petrecut în curs de douăzeci şi patru de ani, până la ducerea sa din viaţă. Acest bătrân văzând că să putrezise rândul de chilii despre apus, în număr de cinci ce erau de lemn durate de chilii despre apus, încă văzând că egumenul Chiril Cazimir nu-i e prin putere ca să facă alte chilii în locul acelor putrede. Cu binecuvântarea înalt preasfinţitului mitropolit Veniamin şi cu voia egumenului de atunci Chiril Cazimir, a risipit chiliile cele din lemn şi în locul lor a clădit (cu de la sine cheltuiala şi cu ajutorul cinstiţilor boieri de atunci din Târgul Pietri fiindu-le duhovnic sufletesc) alte cinci chilii cu doă etaje, în număr de zece toate, cu temelie de piatră şi deasupra de cărămidă, toate cu bagdadii, îndestul de încăpătoare. Tot pe acea vreme să afla un duhovnic cu numele Mitrofan ieromonah, eclesiarh mare, acesta a făcut multe argintării în biserică pe care şi-a însemnat numele său. Acest egumen Chiril Cazimir a egumenit şaisprezece ani şi a fost un părinte foarte bun însă nu prea gospodar în cele de afară.

Pe acesta l-a scos din egumenia de aici şi l-a rânduit stareţ la monastirea Slatina şi de acolo la schitul Orgoieşti pe Bârlad, unde s-a şi săvârşit din viaţă.

După egumenul Chiril Cazimir a fost egumen în Bisericani un arhimandrit Teodosie care a egumenit şapte ani şi s-a săvârşit din viaţă aici în monastire.

După arhimandritul Teodosie a stat egumen arhimandritul Veniamin Veliciu pe care îl îndatorise mitropolitul Veniamin să facă chilii de piatră despre răsărit, în locul chiliilor de lemn durate ce putrezise acum. Care a zidit un rând

https://biblioteca-digitala.ro

de chilii, dinafară de zidul monastiri, vrând să lărgească ograda, și în capătul lor paraclis[12]. Iar deasupra pământului cu zid de cărămidă și a rămas neisprăvite, căci l-a scos din egumenie. După numitul egumen a fost egumen un arhimandrit Mardarie, duhovnicul Mitropoliei.

După aceasta a luat egumenia în Bisericani arhidiaconul Mitropoliei Meletie Istrate, acesta a egumenit șase luni. După acesta a stătut egumen în Bisericani arhimandritul Nicon Mironescu, om în adevăr gospodar în cele de afară și priceput. Acesta văzând că chiliile începute de egumenul Veniamin Velicicu se risipesc și încăperile călugărilor sunt puține, la anul 1847, domnind în Moldova înălțimea sa domnul Mihail Grigorie Sturza v(oie)v(od) a câștigat un hrisov domnesc și întărit de divan pe moșiile Vânători Pietrii și branîștea cu Vadurile, ca pe câtă vreme va fi în viață, să le aibă ale sale, cu condiție însă ca să facă rândul de chilii cu paraclis începute de Velicicu și alte acareturi pe moșii care le-a și făcut. A mai și făcut și case egumenești cu două etaje foarte solide pe locul din fața m(onasti)rei, unde prin hrisov era îndatorit a face zid de piatră. Iar în anul 1860 luându-se toate averile monastirești din tot principatul Moldovei pe socoteala statului i s-au luat și acesteia pomenitele moșii. Căruia i s-au rânduit leafă și călugărilor câți îi avea, după bugetul încheet. Iar la 1861 luna noemvrie, din cauza slăbiciunii și a boalei ce avea, și după o comisie ce i s-a orânduit de Parlament asupra îndatoririlor sale care erau neîmplinite, după cercetarea făcută de comisie, l-a scos din egumenia monastirii și în loc s-a pus de locotenentul de mitropolit Moldaviei (fiind vacantă Mitropolia după ducerea din viață a mitropolitului Sofronie Miclescu) domnul Chesarie, episcopul Sinadonu, pe un ieromonah duhovnic, cu numele Partenie, pe care făcându-l arhimandrit l-a statornicit egumen. Călugăr din m(onasti)rea Bisericani fiind prin a căruia osteneală s-a isprăvit de zidit chiliile, paraclisul și casele egumenului, fiind iconom egumenul Nicon Mironescu.

Fiind ocârmuitor pe amândouă principatele unite Moldo-Valahia, înălțimea sa domnul Alecsandru Ion Cuza v(oie)v(od) întâiu, cu a căruia învoire i s-a dat numitului arhimandrit Partenie egumenia din Bisericani, la anul 1861 noiemvrie 21 de zile, la Intrarea în biserică a Prea curatei Maicii Domnului nostru I(isu)s C(risto)s.

Această istorie am adunat-o (zice autorul) și din istoria ce să găseste în pomelnicul m(onasti)rei Bisericani și din tradițiune ce am auzit de la bătrâni ce i-am găsit în m(onasti)re, când am venit la zisa m(onasti)re, spre a primi rânduiala monahicească.

Așadar, ca să nu ascund talantul domnului meu și să rămâie neamului românilor mei sunt obrocul neștiinței, despre urzirea și starea m(onasti)rei mele ce să vede astăzi. Căreia m(onasti)re a trebuit să-i fiu recunoscător pentru îmbrățișarea ce mi-au arătat primindu-mă în sânul ei. Iată că cu ajutorul lui D(umne)zeu și a prea curatei fecioarei născătoare de D(umne)zeu și prin

[12] Cu temelia de piatră, și paraclisul și chiliile.

https://biblioteca-digitala.ro

rugăciunile cuvioşilor părinţi ce s-au sfârşit în aceast D(umne)zeesc locaş şi cu binecuvântarea înalt preasfinţitului locotenent de mitropolit al Moldaviei, D.D. Chesarie episcopul Sinadonu. Am sosit la sfârşitul ei. Răsplătind după putere prin aceasta fericiţilor ctitori (din a cărora milă trăim). Căci cele potrivite facerii lor de bine, râmâne a le plăti omnipotentul Creator, în veacul ce va să fie. Amin.

Partenie arhimandrit

Adaos la istoria M(onasti)rei Bisericani

Fiindcă în istoria ce trecurăm se văzu destul de lămurit că m(onasti)rea Bistriţa era chinovie de părinţi români ne simţim datori a vorbi ceva.

De aici se înţelege că m(onasti)rea Bistriţa ce astăzi se zice că este monastirea grecească[13] nu era zidită de Alecsandru v(oie)v(od) cel bun, şi înzestrată pentru folosul patrioţilor săi români. Ca şi alte m(onasti)ri ce mai sunt în principate, şi care să numesc monastiri române, la care Petru Rareş v(oie)v(od) a păzit ca la o avere a sa strămoşească şi pământeană spre a se adăposti în vremea de pericol la ai săi călugări patrioţi iar nu la streini. Prin urmare dar, şi aceasta era o monastire pământeană română precum dovedesc ispisoacele (hrisoavele), şi daniile ce le are m(onasti)rea Bistriţa ca şi toate monastirile din principate. Ele nu glăsuiesc că s-a dar rugătorilor noştri de la m(onasti)rea Bistriţa a Sfântului Mormânt ci rugătorilor noştri călugări de la sfânta m(onasti)re Bistriţa pământeni. Că vederat se cunoaşte că de ar fi fost m(onasti)rea Bistriţa, o monastire grecească străină, n-ar fi păzit-o fericitul domn Petru Rareş v(oie)v(od) spre adăpostire care într-această vreme despre toţi străinii se ascundea. Încă este de crezut că acei domni şi boieri de pe atuncea ce zidea monastiri pe pământul lor, şi le dă moşii tot din pământul lor nu le zidea şi le înzestra ca în urmă să-şi prade ţara singuri ce cele mai colosale averi supt nume de sfinţenie! Şi apoi să le toarne cu totul în (h)anbarele grecilor din Fanar. Că atunci s-ar fi numit prădători de patrie iar nu părinţi ai patriei, ci mai ales zideau monastiri şi le înzestra pentru ce se putea urma în ţară, lângă care, monastiri aşeza călugării patrioţi, cărora cu averile monastirilor pe mâna lor să se roage pentru făcătorii lor de bine şi să fie o avere păstrată pentru binele Romui[14]. Precum chiar în daniile lor îndatoresc călugării, unde zic: că s-au dat rugătorilor noştri călugărilor de la monastirea (cutare sau cutare) din pământul nostru al Moldavii ca să fie lor spre ţinere şi pentru sfintele biserici şi celor ce

[13] Ce neruşinare pe aceşti străini! Eu nu zic că români poate le-a dat spre hrană, ci să fac stăpâni zicându-i grecească, ca când România ar fi fost vreo dată provincie grecească (nota Pr. Gr. Muşceleanu).
[14] Aşa în text.

https://biblioteca-digitala.ro

vor alerga la ei, să le dea mâna de ajutor. Iar pentru ca să aibă putere urmașii lor domnii, mitropoliţii şi egumenii după vremi a închina monastirile date lor, la Sfântul Mormânt şi la alte locuri din jos, nu se scrie nicăieri. Iar dacă au închinat cineva un lucru străin şi iar nu al său, astă închinare, de la sine este desfiinţată. Aceasta o las însă în socoteala a tot poporul român şi înaltului guvern. Dacă este dreptul că patria noastră română lăcuită de populu român, strănepoţi ai fericiţilor ctitori, să fie lipsit de desăvârşire de tot folosul străbunilor săi şi streini greci să se răsfaţe în avutul strămoşilor noştri români nu cred aceasta, ca românii de astăzi să fie de o altă idee! Nu! Nu lumina a răsărit în inimile patrioţilor românilor şi nu se va stinge până ce nu va izbuti în drepturile ci până acum au fost în întunericul nesimţirii. Impus de alţii, ai îngrădi cu toate defectele pe aceşti străini.

Românii mei patrioţi! Scopul închinării unor monastiri pământene la locurile de jos este acesta, precum să fie de toţi că de când ș-au însuşit domnii greci apropiere către sultan (împăratul otomanilor) prin politica lor cea înşelătoare, încă mai zâmbindu-le norocul, ș-au câştigat onoare a-şi însuşi drepturi nedrepte, cu protimnicu nu ştiu în ce chip, ca numai ei să-şi aibă principatele acestea române domni guvernatori şi nu din sânul României. Bieţii români i-au primit cu toată supunerea măcar şi nevrând, neputând să stea împotriva puterii turceşti cu cartea domnii fanarioţi intră în principate[15]. Care luând cârma în mână au lucrat tot ce au voit ce a fost spre umilinţa românilor tele[16] locuri prin patrioţii săi ce veneau în toţi anii pe aici, prin sfătuirile conjugate cu putere avută ș-au închinat boierii şi mitropoliţii de atuncea, monastirile lor cele mai avute (măcar şi nevrând) la Sfântul Mormânt şi la alte patriarhii şi locuri. Şi din ce parte de loc se afla un domn acolo trebuia să închine ca una sau doă din monastirile cele mai avute. Prin urmare au supt toată grăsimea din principate. De abia patria noastră română a scăpat cu pielea din ghearele lor. Iaca, acesta e scopul închinării monastirilor. Ei bine! Să miluim sfintele locuri, că acolo avem ca fraţii noştri creştini ce trăiau în lipsă, însă ei nu caută milă, ce să opui să dovedească că numai lor li se cuvine tot bunul dintre noi şi că e în dreptul lor, noi ca sclavii oare cum, să ne mulţumim cu ceea ce ei s-au îndurat să ne lase. Este văzut că toate monastirile cele mai avute şi le-au însuşit loru-şi şi cele mai sărace ni le-au lăsat noă.

Iar dacă vreun alt drit de a avea vreun protivnic ca să aibă monastiri patriotice române închinate la locurile de jos să-ș(i) scoată dar uricele, actele de daniile lor ca moşiile monastirilor greceşti ca să le vază de public, de sunt chiar

---

[15] Pe când turcii erau tari, fanarioţii care n-aveau o credinţă ficsă zeul lor fiind numai enteresul, stăruia prin linguşiri la Poartă ca să le dea domnia şi ei vor fi credincioşi Turcii. Că românii sunt nesupuşi, ei însă sunt supuşi şi tot de o dată vor înşela pe români cu religiunea şi alte calomnii, întrebuinţate de Mavrocordaţi şi alţi (Nota Pr. Gr. Muşceleanu).

[16] Aşa în text.

https://biblioteca-digitala.ro

zidite pentru întreţinerea Sfântului Mormânt şi altele? Căci călugării prin aceste monastiri nu-i iertat a se înlocui, şi dacă într-însele se va găsi, că chiar pentru Sfântul Mormânt sunt date de fericiţii ctitori, atunci ni se va astupa gura română a striga despre dânsele. De nu se va găsi aceasta nici într-un uric sau ispisoc vechi dat de fondatori, ci din vremea domnilor fanarioţi cred că vor fi având, însă a dat ceea ce nu era al lor.

N-ar fi (precum mi se pare) de prisos a face întrebare domnilor greci, să se arate. Ce mai bine oare au făcut ei Principatelor acestora? Pentru care patrioţii noştri români ca spre recunoştinţă ş-au închinat monastirile lor cele mai înavuţite din Principate la Sfântul Mormânt şi la alte patriarhii şi locuri! Oare ne-au scos de la vreo robie în care eram? Şi nu ne puteam răscumpăra? Nici una nu vor arăta că n-au. Dar rele ne-au grămădit, în destule[17]. Destulă robie ne-au pricinuit şi pagube într-amândouă principatele în vremea Eteriei lor la anul 1821 că prin defectele lor ne-am supus la cele mai vârfelnice ticăloşii.

Jale! Jale! De toate monastirile închinate! Iar mai drept a zice robite! La ce stare au ajuns! Noi pe cel ce să închină, mai ales de voie să fie miluit şi ca cum vrednic de favor iar ei la închinatele lor monastiri, toată necinstea şi prihana le-au tras, n-au ce face de sfiala încă a românilor. Că acele ziduri le-ar fi vândut precum au luat, odoarele cele antice.

De ar fi prevăzut bieţii fericiţii fondatori şi dănuitori ctitori că vor ajunge monastirile lor şi averile lor date la aceste monastiri întru aşa pradă şi robie de străini îmbrăcaţi în piei de oi mai cp nu le-ar fi făcut, de cât să nu se folosească patria întreagă în tot felul de binefaceri, scop pentru care să şi făcut[18]!!!

Vremea a sosit dar strănepoţii fericiţilor ctitori şi fii ai României! Că precum strămoşii voştri ş-au vărsat sângele pentru patria lor în care locuim, spre a o scăpa de neamurile cotropitoare. Aşa şi voi! Nu să vărsaţi sânge, ci osteneli şi sudori sângerate ca să vă liberaţi monastirile strămoşeşti împreună cu averile lor din sclavia răpitorilor lor, şi să le întoarceţi iarăşi în sânul patriei române spre binele comun pentru care strămoşii voştri le-au zidit şi le-au înzestrat. Că cu acest ţel le-au zidit şi le-au înavuţit şi cu speranţă ca se vor păzi aceste aşezăminte a lor până la sfârşitul lumii spre vecinica lor pomenire şi a tot neamul lor, precum şi astăzi pe la monastirile pământene (care au scăpat de farmecul politic străin) să păzeşte, văzute chiar din singurul lucru.

---

[17] Ca să fim drepţi trebuie să arătăm că ne-a făcut destul rău cu stricarea literelor române, puindu-ne pe cele slavone, ca să ne tăgăduiască și naționalitatea. Şi când am înfiinţat scoale române ei noaptea lipea pe strade hârtii eline de hulă, că limb și literile (ce le avem acum) sunt eriticești și făcea tot ce putea, cu toate acestea românii izbutiră a lepăda slavona și altele multe (Nota Pr. Gr. Muşceleanu).

[18] De câte ori ţara a avut lipsă și foamete și n-au dat nimic, s-a făcut apel la ţară pentru împrumut sau ofrandă. Tot românul a depus obolul său dar aceşti fanarioţi n-au dat nici un creiţar. Însă la 1853 au îmbrăcat ş-au armat o legiune greco-slavă contra ţării – trădători și nemulţămitori (Nota Pr. Gr. Muşceleanu).

https://biblioteca-digitala.ro

Asupra descrierilor ce înfăţişează publicul român despre monastirile zise închinate – zise greceşti – poate şi s-ar face vreo imputare de domnia lor domnii greci, ca cum nu m-ar privi pe mine ca călugăr de pustie să păşesc în asemenea cale şi că n-ar fi competenţa mea asupra acestei chestii dar sfânta scriptură zice: „că poate D(umne)zeu şi din pietre să ridice fii lui Avraam?" Sunt liber a răspunde că, ca român ce sunt, os din oasele române, am toată libertatea aceasta şi nu (pot) tăcea pentru drepturile românilor ce li s-au înstrăinat, şi ca un compătimitor cu fraţii mei români am tot dreptul a trâmbiţa în România pentru strâmbătatea ce pătimesc averile strămoşeşti înstrăinate din Principate. Că de vom tăcea noi, atunci pietrile cele pustiite vor striga! Cele ce au rămas clădite numai spre batjocoră ... Şi întrebuinţate spre sălăşluirea păsărilor cerului numai, acelor de zi şi acelor de noapte. Vai de ticăloşie! Şi cum să nu pătimim cu toţii? Când vedem pre străbunii noştri ruşinaţi în speranţa lor, cari ş-au încredinţat tot avutul lor pe seama noastră, şi noi ne batem joc de mila lor. Seamă! Seamă! Ni se va cere pentru acest fel de păgânătate?! Noi deşi n-am făcut fapte de acest fel, însă ca să nu fim părtaşi prin tăcere de această defăimătoare faptă am dezvăluit românilor pe cât am cunoscut dreptul cel au asupra averii lor strămoşeşti înstrăinate din Principate.

Dea Domnul. Că precum am simţit durerea şi scârba din inimă cu fraţii mei români pentru atacul şi defăimarea averii strămoşeşti rănite şi pierdute până astăzi aşa împreună să dănţuiesc întru dezrobirea lor, întru strigare cu glas de trâmbiţă către toată „lumea, că nu fiul mei ci strămoşii mei aceştia, morţi era(u) prin pierderea averilor lor, iar au înviat prin strădania strănepoţilor lor de astăzi, şi pierduţi era(u) şi s-au aflat astăzi în „mijlocul României" dea Domnul! Amin! Amin! Amin!

Din durerea ce îi sădită în năuntrul meu despre înstrăinarea averilor monastireşti strămoşeşti închinate de cei fără de cei fără durerea de patrie în veacul trecut, am luat pana în mână de am scris aceste rânduri. Nu doar ca să arăt că sunt autor, nu ca să arăt frumuseţea scrierii mele ceea ce nu e, nu ca să arăt agerimea spiritului ceea ce mi lipseşte, ci numai simţământul inimii mele de român şi durerea ce simt când văz aceste bunuri că pier.

Pe fiecare an se ia o mulţime de bani din arenzile moşiilor şi tot aşa adică pe fiecare an piere câte ceva din acele stabilimente fără a se mai adăuga, dacă se strică o casă superiorul care este străin în loc să o repare din contra o strică, precum la Bistriţa sf(ânta) biserică fiind ocolită cu chilii, azi numai sunt decât a patra parte. Aceste sunt simţămintele mele de durere şi la care trebuie să simtă tot adevăratul român. Şi aceste considerente m-au silit a le da publicităţii.

1863 noiembrie 2

Partenie arhimandrit

https://biblioteca-digitala.ro

Monastirea Bisericani, 12 octombrie 1862

Părintelui Grigorie Muşceleanu, redactorul foii religioase din Bucureşti

Venerabile părinte! În voiajul ce aţi făcut vara trecută prin Moldavia, când aţi vizitat şi Monastirea noastră, vă aduceţi aminte că mă ocupam cu prescrierea istoriei aceştii m(onasti)ri. Încurajarea ce mi aţi dat m-au îmbărbătat şi mai mult dorinţa ce mă preocupă şi mi-am pus silinţa de a o isprăvi mai curând şi cu ajutorul a tot putintelui v-o prezint. Stilu este cam vechi dar m-am văzut silit ca să nu-l schimb, crezând că vechimea îi va da o valoare mai bună.

Rămân în aşteptare ca să-mi văz fructul ostenelilor mele dat la lumină. Deşi foarte puţin pentru mama patrie în care m-am născut, şi care m-am hrănit cu laptele ei, rămân însă mulţumit că patria ca mamă bună primeşte totuşi aceiaşi mulţumire şi puţinul, ca şi multul, ca şi mântuitorul, paraoa văduvei în visteria bisericii. Vă rog binevoiţi a o pune sub tipar în 500 esemplare, din care veţi da şi în capitală câte veţi crede de cuviinţă.

V-am alăturat o schiţă după figura bisericii din această m(onasti)re ca să o litografiaţi şi s-o puneţi ca gravură la fiecare bucată.

Cu cea mai mare plăcere ader la modificările ce veţi găsi de cuviinţă ai face. Cu această ocazie rog cerul să facă a ne mai vedea. Al sf(in)ţii voastre în Hristos frate.

Partenie arhimandrit

Bucureşti, 20 octombrie 1862

Prea cuviosului arhimandrit superior (starețul) monastirii Bisericani

Prea cuvioase! Primesc cu cea mai vie mulţumire însărcinarea de a stărui pentru tipărirea istorii menţionată în epistola ce mi aţi adresat la 12 octombrie, și cu atât mai mult mă simt fericit că cuvioșia voastră sunteţi din aceia care doriţi și susţineţi unirea ţărilor surori, ca probă este că m-aţi ales pe mine apostolul ei, ca să tipăresc istoria acestei m(onast)ri din Moldaviea, în capitala României. Vă mulţumesc pentru onoarea ce-m faceţi cu această însărcinare, vă stimu foarte pentru nobilele simţăminte ce păstraţi pentru mama patrie, simţăminte ce până azi n-am văzut sau prea rar la alt superior, ceea ce mă face să zic, fie-mi ertat, că cei mai mulţi nu s-au ocupat de istoria monastirei ce administrează, ţinând-o precum zice sfânta Evanghelie, lumina supt obroc sau s-a ocupat de a strânge la aur, ceea ce este contra doctrinei monahale. Vă stim(ez), o mai repet, că cuvioșia voastră, din toată restrângerea mijloacelor, afară de îmbunătăţirile ce aţi făcut precum am văzut însuşi, aţi sacrificat şi chiar salariul, ceea ce vă face onoare, aţi făcut şi acest sacrificiu cu tipărirea acestei mici istorii.

https://biblioteca-digitala.ro

Schița care mi-ați trimis-o era foarte simplă, era numai biserica, și aceia încă incompletă, dar monastirea, munții și poziția lipsea cu totul. Am crezut că acest tablou, ca să fie precum trebuia, urma să vă scriu ca să-mi trimiteți și figura caselor și poziția ce o înconjoară. Dar depărtarea de la București și până la orașul Piatra, fiind un obstacol pre mare pentru timpul ce trebuia să pierdem, m-am văzut silit să-mi rechem memoria și să explic precum voi putea d-lui litograf despre biserică, încăperi și munții ce o înconjoară, și ca prin minune am dat relațiuni atât de bune, zic așa, pentru că precum știți, o singură noapte am stat în monastire, și toate astea, după esemplarul ce v-am trimis, mi ați scris că tabloul este bine nimerit ceea ce îmi ceea ce îmi dă dreptul ca să fiu mândru despre memoria mea, după cum m-au asigurat și mulți români de peste Milcov ce se găsesc aici, că tabloul este întocmai, ceea ce mă face să fiu plin de bucurie.

Despre îndreptările ce-mi scrieți ca să fac la stilul acestei istorii, prea puțin am făcut, crezând că vechimea scrierii, are o influență mai puternică.

Despre pomelnicul ce mi l-ați trimis, cu condițiune că, dacă mi să va părea c-ar trebui trecut la finalul cărții, vă răspund că un astfel de pomelnic merită publicitatea pentru două cuvinte 1. Despre regularitatea lui, fiind în formă de calendar, și al 2 pentru că poartă date destul de vechi, și domnii cu timpul în care au domnit, ceea ce este foarte necesar istoriei noastre. Dar mărimea lui făcând ca istoria să rămână ca o precuvântare ceea ce-i strică tot gustul am crezut de cuviință a rămânea cu altă ocaziune.

Primiți prea cuvioase, stima și respectul ce vă conserv,

Preotul Grigorie Mușceleanu

Redactorul Jurnalului Biserica

Fine

https://biblioteca-digitala.ro

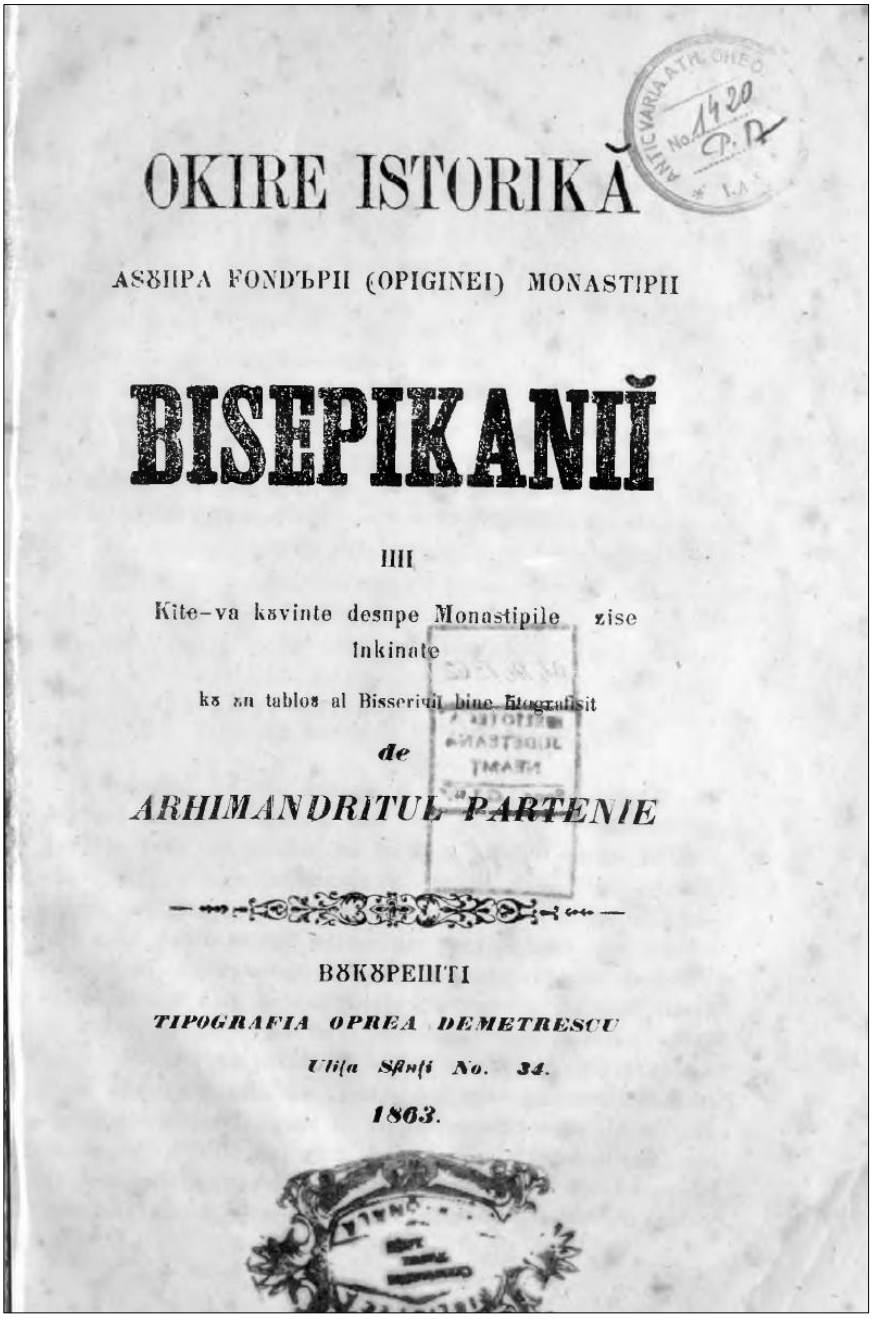

OKIRE ISTORIKĂ

ASUPRA FONDĂRII (ORIGINEI) MONASTIRII

BISERICANII

SAU

Kite-va kuvinte desupe Monastirile zise Inkinate

ku un tablou al Bisericii bine litografisit

de

ARHIMANDRITUL PARTENIE

BUKUREŞTI

TIPOGRAFIA OPREA DEMETRESCU

Ulița Sfinții No. 34.

1863.

Fig. 1. Arhimandritul Partenie, *Ochire istorică asupra fondării (originii) Monastirii Bisericani*

https://biblioteca-digitala.ro

Tudor Dinu, *Grecia din România. Mănăstirile închinate din Ţara Românească şi Moldova (1564–1866)*, Humanitas, Bucureşti, 2025, 429 p.

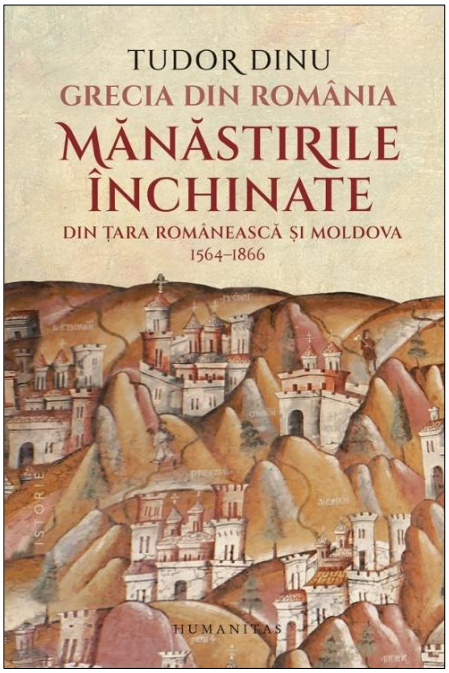

Volumul *Grecia din România. Mănăstirile închinate din Ţara Românească şi Moldova (1564–1866)*, apărut în 2025, la editura Humanitas, reprezintă o amplă analiză a fenomenului mănăstirilor închinate din spaţiul românesc premodern şi modern. Opera se bazează pe un material documentar impresionant, cules de autorul Tudor Dinu – de două ori secretar general al Societăţii Europene de Studii Neoelene şi profesor doctor abilitat la Universitatea din Bucureşti – pe parcursul mai multor ani de cercetare. Din punct de vedere structural, informaţiile sunt organizate în zece capitole, care abordează subiecte variate, începând cu o analiză a hrisoavelor de închinare şi încheindu-se cu dispariţia treptată a fenomenului după Revoluţia de la 1821.

Astfel, *Grecia din România* constituie sinteza unui vast material, de peste 30.000 de pagini de documente şi 20.000 de imagini, valorificat de către autor pe parcursul cercetărilor desfăşurate nu doar în bibliotecile şi arhivele marilor oraşe ale României, ci şi în colecţii private, muzee, foste sau actuale mănăstiri şi chiar peste hotare, în Grecia şi în „Orientul creştin" (p. 10).

Debutul lucrării, intitulat, *Temeiurile şi condiţiile închinărilor*, prezintă în detaliu termenii pe care donatorii îi impuneau beneficiarilor, precum şi motivele care au fundamentat aceste decizii. Astfel, printre cele mai însemnate temeiuri menţionate de autor se numără dorinţa închinătorilor de a-şi salva propriile ctitorii de la dispariţie prin introducerea unei noi administraţii, sprijinirea structurilor ecleziastice aflate sub ocupaţia Imperiului Otoman (motivaţie adesea omisă în hrisoave), precum şi prin organizarea pelerinajelor patriarhilor sau ale călugărilor străini, care, în călătoriile lor prin Ţările Române, reuşeau uneori să strângă fonduri sau chiar să dobândească ctitorii. De asemenea, autorul menţionează faptul că cele mai numeroase prevederi din hrisoavele de danie, se referă la obligaţiile stareţului, însă pot include şi

https://biblioteca-digitala.ro

privilegiile rezervate de donatori sau indicaţii privind buna funcţionare a mănăstirii.

Capitolul al doilea, intitulat *Închinări, dezînchinări şi reînchinări*, evidenţiază caracterul dinamic al actelor de închinare: acestea pot fi contestate, refuzate de domnitor sau chiar anulate *post factum*. Odată închinată, o mănăstire putea fi abandonată – şi, uneori, redobândită – de structura ecleziastică deţinătoare din diverse motive, dezînchinată de domn sau chiar de ctitor şi, totodată, putea fi reînchinată „peste noapte" (p. 72).

În continuare lucrarea prezintă sub titlul *Cronologia şi geografia închinărilor de mănăstiri din Ţara Românească şi Moldova* date statistice cu privire la fenomenul mănăstirilor închinate, cum ar fi numărul total al acestora şi informaţii despre instituţiile ecleziastice care au beneficiat de cele mai multe astfel de acte, dar şi amploarea fenomenului în funcţie de perioadă şi de aria geografică.

Capitolul al IV-lea – *Personalul din mănăstirile închinate* – oferă o perspectivă asupra structurii şi categoriilor de viţuitori din aşezămintele monastice aflate sub autoritate străină, aducând totodată în prim-plan detalii despre viaţa cotidiană şi responsabilităţile acestora.

Lucrarea oferă în următorul capitol, *Aspectul şi dotările mănăstirilor închinate*, informaţii valoroase despre edificiile şi proprietăţile mănăstirilor. Printre acestea se numără casa egumenească, biserica centrală şi incintele fortificate, cea din urmă fiind, conform autorului, elementul comun tuturor mănăstirilor, indiferent de stilul arhitectural.

În continuare în capitolul *Patrimoniul mănăstiresc – îmbogăţire şi exploatare*, autorul abordează modalităţile prin care mănăstirile închinate îşi asigurau surse de venit pe baza moşiilor deţinute, printre care se numără apicultura, deschiderea crâşmelor şi a prăvăliilor sau construirea şi taxarea podurilor. De asemenea, este analizată şi problematica interacţiunilor dintre ţăranii clăcaşi şi mănăstirile închinate, faţă de care aceştia erau obligaţi să presteze un anumit număr de zile de muncă anual.

În capitolul al VII-lea sunt supuse analizei *Privilegiile sfintelor mănăstiri*: scutirea de la plata anumitor impozite şi încasarea unor taxe care, în mod normal, ar fi revenit statului. Astfel, sursele de venit din cea de-a doua categorie puteau fi taxa vamală, taxa pentru încheierea tranzacţiilor în târguri sau taxa pe producţia de vin.

Lucrarea continuă cu *Rentabilitatea mănăstirilor şi ajutoarele trimise peste hotare*, capitol în care se evidenţiază faptul că, până în secolul al XIX-lea, în ciuda privilegiilor şi a multitudinii surselor de venit, obţinerea unui profit constant de către mănăstirile închinate nu a fost un fapt obişnuit, din diverse motive expuse de autor. În ceea ce priveşte ajutoarele trimise peste hotare, este menţionat embaticul, suma de bani pe care mănăstirea era obligată să o trimită anual „mănăstirii-mamă". Tot aici sunt prezentate odoare mănăstireşti de provenienţă românească aflate în tezaurul mai multor mănăstiri străine.

https://biblioteca-digitala.ro

Despre *Contribuția mănăstirilor închinate pe plan local* autorul prezintă conceptul de „operă socială a Bisericii" (p. 294), care implică sprijinirea nevoiașilor, găzduirea spitalelor și construirea de drumuri, poduri sau școli. În acest context, relația dintre mănăstirile închinate și autoritățile statului este caracterizată drept un „compromis continuu" (p. 296).

În final volumul tratează *Lunga agonie a mănăstirilor închinate după Revoluția de la 1821*, fiind un titlu sugestiv: ulterior acestui eveniment, susținerea internă a fenomenului se erodează treptat. Pe plan extern, sunt analizate interesele Imperiului Rus și ale Imperiului Otoman față de acest fenomen, pe fondul recentei revoluții eteriste. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pierzându-și în cele din urmă mănăstirile din Principatele Unite și refuzând totodată o despăgubire semnificativă, o parte a Bisericii din Orient a suferit pierderi financiare considerabile ca urmare a dispariției mănăstirilor închinate.

În concluzie, *Grecia din România* reprezintă o lucrare bine documentată a tradiției mănăstirilor închinate, bogată în surse vizuale, trimiteri la izvoare primare și exemple relevante pentru fiecare informație prezentată. Fenomenul este analizat din multiple perspective, pe parcursul întregii sale existențe de peste trei secole, iar limbajul utilizat facilitează lectura și înțelegerea textului.

Robert-Ciprian SÂNTĂMĂRIAN[1]

[1] Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Istorie și Filosofie, CLUJ-NAPOCA.

https://biblioteca-digitala.ro

Andrei Melinte, *Târguşoarele din Moldova (1774-1859). Studiu de caz: ţinutul Iaşi,* Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2025, 317p.

Apărută recent la Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, lucrarea lui Andrei Melinte îşi propune să readucă în atenţia cercetătorilor şi a publicului larg un subiect prea puţin discutat în istoriografia românească – cel al târguşoarelor care au luat amploare în secolul al XVIII-lea. Deşi autorul se axează asupra unei zone relativ restrânse, ţinutul Iaşi, acesta remarcă faptul că fenomenul nu este unul singular, încadrându-se „într-un proces mai larg de urbanizare, întâlnit cu precădere în jumătatea răsăriteană a continentului" (p. 7). Prin urmare, lucrarea se deosebeşte de alte contribuţii pe această temă nu doar printr-o abordare distinctă, ci şi prin abandonarea cadrului strict monografic întâlnit în istoriografia mai veche, lucru care facilitează înţelegerea de către cititor a unui fenomen mai extins.

Privitor la lucrarea de faţă, care reprezintă rezultatul tezei de doctorat a autorului, nu se va insista asupra fiecărui aspect pe care acesta a încercat să-l clarifice, tocmai pentru a nu diminua interesul lecturii, lăsând acest lucru în seama cititorilor. Totuşi, încercăm să oferim o imagine generală asupra acestei contribuţii lăsând în final tot cititorul să decidă dacă se pretează gusturilor şi intereselor sale.

Din punct de vedere structural, lucrarea debutează cu *Introducerea* (p. 7-21) urmată de primul capitol, intitulat *Procesul de urbanizare în regiuni din vecinătatea Moldovei*. În această secţiune, împărţită la rândul ei în trei subpuncte, autorul încearcă să contureze un context amplu, abordând această problematică în spaţiul polono-lituanian, partea răsăriteană a Imperiului Habsburgic, în special zona Galiţiei, cea a Bucovinei, Ungariei şi Transilvaniei, precum şi spaţiul Ţării Româneşti. Accentul este pus pe populaţia evreiască, care, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea primeşte permisiunea de a se aşeza în oraşele mici din Rusia sau Polonia, cea din urmă fiind împărţită între Austria, Prusia şi Rusia. Potrivit autorului, una dintre urmările acestei împărţiri a fost apariţia „Zonei de Reşedinţă Evreieşti" (p. 24). Având în vedere că majoritatea oraşelor mici aveau o populaţie redusă, permisiunile acordate

https://biblioteca-digitala.ro

evreilor aveau menirea de a spori atât numărul populației, cât și economia acestor așezări. Totuși, dacă din punct de vedere social evreii reprezentau o necesitate, din punct de vedere economic imaginea evreului era asociată în spațiul polono-lituanian cu cea a unui rival, din cauza abilităților sale negustorești.

În continuarea capitolului au fost prezentate măsurile adoptate în spațiile amintite anterior pentru „revitalizarea" unor orașe. Una dintre măsuri a fost cea din vremea lui Alexandru I (1804-1812), când autoritățile ruse au emis „Regulamentul pentru evrei", care prevedea că, în termen de patru ani, populația evreiască era obligată să migreze din localitățile rurale spre cele urbane cu scopul de a le revigora din punct de vedere economic. Totodată, acest fenomen al „apariției micilor orașe nu s-a limitat la teritoriile din partea apuseană a Imperiului Rus", după cum susține autorul, ci a fost „o caracteristică și pentru alte zone din jumătatea estică a Europei" (p. 35). În sprijinul acestei afirmații au fost aduse ca argument măsurile adoptate în spațiul bucovinean, transilvănean sau cel al Țării Românești pentru sporirea importanței unor târguri. Trebuie însă de menționat faptul că, spre deosebire de spațiul moldav, cel polono-lituanian sau partea răsăriteană a Imperiului Habsburgic, unde elementul evreiesc a avut un rol important, în Țara Românească s-a încercat limitarea acestuia. Spre exemplu, Alexandru Dimitrie Ghica (1834-1842) poruncea în 1834 întocmirea unor registre ale evreilor și expulzarea celor care nu-și puteau demonstra posibilitățile materiale de existență, permițând șederea acestora pe o perioadă scurtă de timp (p. 55).

Având în vedere că acest „fenomen de urbanizare" nu a fost unul izolat, specific doar spațiului moldav, salutăm decizia autorului de a creiona un context, util atât specialiștilor, cât și cititorilor pentru înțelegerea transformărilor politice, administrative, economice sau de altă natură, care au modelat peisajul urban din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate secolului al XIX-lea.

Pornind de la o abordare generală și avansând către aspectele particulare, al doilea capitol al lucrării, intitulat *Trăsături și tipologii ale târgușoarelor din Moldova*, urmărește stabilirea cadrului intern în care apare acest fenomen al târgușoarelor. Împărțit în șapte subpuncte, primul dintre ele stabilește contextul politic și economic al Moldovei între secolele XVIII-XIX. Măsurile adoptate inițial în spațiile vecine, care, pe parcurs, au devenit tot mai restrictive, a determinat migrarea populațiilor evreiești spre Moldova și așezarea acestora în târguri și orașe, luând treptat locul negustorilor greci și transilvăneni în economia locală. La acest fenomen s-a adăugat factorul politic și cel administrativ. După tratatele de la Kuciuc-Kainargi (1774) și cel de la Adrianopol (1828), monopolul otoman asupra factorilor socio-economici începe să se diminueaze, totodată având loc o reorganizare administrativă prin adoptarea Regulamentelor Organice.

https://biblioteca-digitala.ro

În al doilea subcapitol al capitolului al II-lea a fost abordată o problemă delicată, cea a terminologiei. Autorul aduce clarificări importante asupra termenilor de „târg", „târguşor" sau „oraş" utilizaţi în actele interne din secolele XVIII-XIX. Spre exemplu, termenul de „târguşor" a fost unul reprezentativ pentru aşezările semi-urbane moldoveneşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea, în general cu funcţie economică (p. 71). Mai departe, subpunctele trei şi patru abordează diverse aspecte referitoare la apariţia noilor târguri (un exemplu ar fi Vijniţa, apărută ca târg în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea) sau la administraţie. Populaţia şi descrierea principalelor categorii sociale, precum şi factorii care au influenţat creşterea numărului de locuitori din târguri (creşterea natalităţii şi mobilitatea tot mai mare a oamenilor), sunt tematici abordate în subpunctul al cincilea al lucrării. Cât despre ultimele două subpuncte, acestea aduc clarificări asupra aspectelor economice din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea sau date şi mărturii ale unor personaje privitoare la aspectul topografic al târguşoarelor din Moldova (organizarea uliţelor, mahalalelor).

Asemănător capitolului precedent, în cadrul acestei secţiuni, autorul identifică factorii determinanţi sau temeiurile care au condus la transformările din ţara Moldovei în a doua parte a secolului al XVIII-lea şi prima parte a secolului al XIX-lea. Deşi cele două capitole par a fi introductive, ele au un rol esenţial în înţelegerea subiectului, întrucât stabilesc cadrul conceptual şi ansamblul elementelor care, coroborate, oferă o înţelegere aprofundată a modului în care au apărut şi s-au dezvoltat o serie de aşezări, multe dintre ele având astăzi statutul de oraş sau cartiere ale unor oraşe mari (spre exemplu, Nicolina, cartier al oraşului Iaşi).

Ultimul capitol al lucrării reprezintă, totodată, nucleul acesteia. Intitulat, *Ţinutul Iaşi. Între reorganizarea unor aşezări mai vechi şi înfiinţarea noilor târguşoare*, capitolul este structurat în trei subcapitole, organizate de autor în funcţie de „provenienţa acestora" (p. 20): *Târguşoare provenite din vechile târguri reorganizate*, *Târguşoarele apărute la marginea oraşului Iaşi* şi ultimul, *Târguşoarele apărute de-a lungul drumurilor comerciale*. Metoda utilizată de către autor în vederea detalierii aspectelor care ţin de apariţia şi, mai ales, de evoluţia acestor târguşoare, a constat în elaborarea unei serii de micro-monografii dedicate fiecărui târguşor în parte. Prin urmare, în cadrul primului subcapitol a fost elaborată o micro-monografie a oraşului Ştefăneşti în care s-au punctat aspecte evolutive, trecerea din „stăpânirea domnească în cea particulară" (p. 127), aspecte administrative sau demografice, oferite de catagrafiile fiscale, condicile Vistieriei sau alte documente din arhive, precum şi aspecte privitoare la ocupaţiile locuitorilor.

În cadrul celui de-al doilea subcapitol, au fost analizate din aceleaşi puncte de vedere amintite mai sus, o serie de târguşoare care s-au dezvoltat pe lângă oraşul Iaşi, din această categorie făcând parte Nicolina, Păcurari,

https://biblioteca-digitala.ro

Socola, Zalhana, Podul lui Ipsilanti şi Copou. Ultima secţiune a capitolului al III-lea are în atenţie târguşoarele care au apărut de-a lungul drumurilor comerciale. Având în vedere că prin Moldova treceau o serie de drumuri care legau oraşele Poloniei de principalele pieţe de pe ţărmul Mării Negre, de-a lungul acestor trasee s-au dezvoltat numeroase târguşoare, puncte în care negustorii puteau vinde o parte din produse. Potrivit autorului, aşezări precum Pânzăreni (Făleşti), Sculeni, Podu Iloaiei, Zaboloteni (Dimachi), Bivolari, Poieni, Căminăreşti (Ţigănaşi), Goeşti, Ţibana sau Zahorna au făcut parte din categoria târguşoarelor apărute în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea pe moşiile unor boieri, fiind amplasate de-a lungul marilor drumuri, în preajma unor poduri sau a unei răscruci de drumuri.

Spre finalul lucrării, regăsim secţiunea dedicată concluziilor, un glosar în care au fost definiţi termenii folosiţi pe parcursul lucrării, lista de abrevieri, bibliografia, anexele şi indicii de nume. În ceea ce priveşte bibliografia utilizată, demersul autorului este unul de lăudat. Diversitatea surselor consultate şi, mai ales, a numeroaselor documente scoase la lumină din arhivele naţionale (cu atât mai preţioase cu cât pentru alte perioade, precum secolele XIV-XVII, s-au păstrat într-un număr foarte limitat) indică o cercetare minuţioasă a izvoarelor, concretizată prin apariţia lucrării de faţă. La secţiunea *Anexe*, regăsim tabele cu numele locuitorilor din aceste târguri, precum şi o serie de hărţi sau planuri pentru o parte a aşezărilor amintite mai sus.

Lucrarea reprezintă atât un exerciţiu analitic solid, cât şi un îndemn la continuarea cercetărilor. Ea marchează un nou pas în aprofundarea istoriei urbane şi, totodată, sugerează necesitatea realizării unor studii similare pentru alte ţinuturi ale Moldovei.

Adrian-Ionuţ GÎLEA[1]

[1] Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” IAŞI; Muzeul Judeţean „Ştefan cel Mare” VASLUI.

https://biblioteca-digitala.ro

Angela Paveliuc Olariu, *Ratoșele din Moldova. File de monografie*, Editura Quadrat, Botoșani, 2025, 383 p.

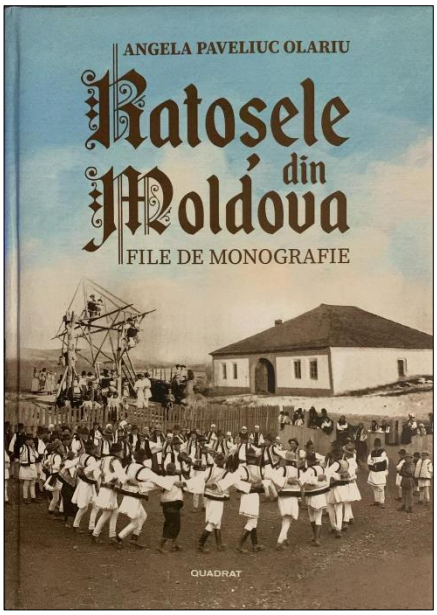

Fără îndoială că apariția unui studiu dedicat rețelei de hanuri în cuprinsul Țării Moldovei, fie și limitat unui segment cronologic cuprins între sec. XVII-XIX, reprezintă un eveniment istoriografic aparte și mult așteptat. Subiectul în sine reclama de multă vreme o atenție specială, într-un context administrativ – ce tinde să devină o caracteristică națională – vitreg nevoii de conservare a memoriei istorice și implicit a vestigiilor arhitecturale de odinioară. O mulțime de obiective s-au topit în ruină, adesea transformate în cariere facile de materiale refolosibile.

Autoarea anunță chiar în cuprinsul secțiunii *Argument* – cu care întâmpină curiozitatea cititorului – că această înfăptuire încununează rodul unei munci de teren, arhivă și analiză de patru decenii. Lucrare care capătă și o altă dimensiune, aceea a unui *magnum opus*, fapt ce degajă multă răbdare și tenacitate, asociate unor așteptări pe măsură. În această ultimă privință, condițiile grafice și de editare deosebite nu lasă loc îndoielii, la un prim contact. Întâmplarea face ca lansarea volumului din 03.10.2025, într-un cadru și ambianță deosebite – adecvate subiectului -, să-mi fi lăsat o impresie foarte plăcută legată de persoana autoarei, dincolo de gratulările, de regulă exagerate în asemenea contexte, mai ales când prezentările sunt lăsate pe seama unor amatori cu diverse alte... talente profesionale.

Oricum, atenționarea că studiul este destinat „*atât cercetătorului de profesie, cât și celor dornici să afle câte ceva din tainele trecutului*” motivează pretenții ceva mai rafinate, decât față de o broșură de popularizare.

Faptul că autoarea s-a prezentat drept etnograf, mi-a determinat oarecare toleranță față de titlul neinspirat și anacronic al lucrării, prin folosirea termenului „Moldova”, pentru un spațiu care – în perioada de referință – s-a numit oficial „Țara Moldovei”. Ulterior a trebuit să constat că probleme de terminologie istorică mai există, în ceea ce privește corecta denumire a unităților administrative, autoarea preferând să le denumească „județe” și nu „ținuturi”. Chiar și franțuzitul „vehicul”, asociat mijloacelor cu tracțiune animală ale vremii, alunecă precum creta pe tabla udă. Utilizarea configurației geografice a actualelor județe, întărește cumva formula de

https://biblioteca-digitala.ro

raportare aleasă de cercetătoare, din nou, într-un anacronism metodic ce tinde să-i devină specific.

Deși suntem anunțați încă din prima pagină că „*cercetarea noastră a urmărit ca, în final, să ilustreze cu adevărat întreaga „viață" a acestor așezăminte*", în fapt, oferta nu e chiar atât de generoasă. Hanurile, ratoșele par să fi apărut dintr-o dată, într-o explozie economică, deloc explicată: „*apariția ratoșelor poate fi considerată ca o necesitate decurgând firesc din dezvoltarea economică a Moldovei sec. al XVII-lea și al XIX-lea, ca urmare a aplicării Regulamentului Organic*" (*sic!*), (p. 13). Constatarea pare să fi plăcut atât de mult autoarei, încât o mai repetă de câteva ori, menționând și anul introducerii Regulamentului Organic în Țara Moldovei, respectiv 1832. În consecință, cum s-a ajuns la concluzia că Regulamentul Organic a avut efecte în privința redresării economiei moldave cu două-trei veacuri mai devreme și implicit a contribuit la apariția ratoșelor rămâne de cugetat...

Geneza târgurilor moldovenești este bine legată și de funcționarea acestor ratoșe, hanuri, popasuri, care asigurau adăpost și protecție călătorilor și generând – în paralel – o economie locală a serviciilor, o variantă de desfacere a mărfurilor și implicit o vatră de locuire, târgurile de mai târziu (p. 6). Doar că în fraza imediat următoare, cititorul află că hanurile erau vizitate de personalități ale secolului XIX, astfel încât coerența cronologică e din nou dată peste cap, iar un necunoscător rămâne total debusolat.

Oricum, pentru un etnograf cu experiență afirmația că velnițele distilau (doar) cartofi pentru fabricarea alcoolului (p. 14), omițând problema folosirii pe scară largă a cerealelor, denotă carențe serioase de documentare. Chiar în contextul bibliografiei, ce conține contribuții – în proporție covârșitoare – ancorate în secolul trecut, studiul lui Alexandru Gonța[1], publicat în 1971, ar fi fost edificator și binevenit.

Departe de a recenza integral multitudinea stângăciilor în percepția istorică privind apariția și dezvoltarea ratoșelor/hanurilor, raportat la evoluția Țării Moldovei va trebui mărturisită senzația că autoarea a căzut pradă nevoii de a pune capăt unor căutări și acumulări răzlețe ce riscau să devină obsesie. Iar această grabă cauzează – printre altele – aprecieri confuze, din care aflăm că orașul Botoșani s-ar situa „*la intersecția drumurilor comerciale care uneau principalele reședințe domnești ale Moldovei: Siret, Suceava, Hârlău, Iași*" (p. 21). Dincolo de anacronismul asocierilor, prin raportare și la perioada sec. XVII-XIX, o simplă privire pe hartă ar face deloc rentabil itinerariul dintre Hârlău și Iași, via Botoșani, ori unul de la Siret la Suceava și chiar de la Suceava la Iași... doar dacă nu cumva Botoșanii ar fi fost... ceea ce nu au fost. În același registru, cu toată bunăvoința, e imposibil să trasăm o legătură "directă" între Ștefănești și Cameniţa sau Soroca (p. 22).

---

[1] Alexandru Gonța, *Începutul industriei alcoolului în Moldova feudală*, în *AIIAI*, VIII, 1971, p. 145-157.

https://biblioteca-digitala.ro

Omisiunea ţinuturilor/judeţelor din stânga Prutului din ceea ce autoarea denumeşte „toate judeţele Moldovei" reprezintă o altă superficialitate regretabilă. Chiar dacă undeva, la capătul secţiunilor dedicate judeţelor a fost rezervat şi un titlu „Ratoşele (hanurile) din Basarabia", într-o vădită disproporţie de conţinut şi documentare faţă de oricare altă unitate administrativă din dreapta Prutului. Această secţiune nu mai prezintă – cum ne-a obişnuit în celelalte cazuri – o hartă şi listă a ratoşelor, ci doar un scurt text de câteva pagini cu un conţinut ce trădează un efort de documentare de departe incomplet.

O privire spre „atelierul de lucru" al cercetătorului dezvăluie serioase deficienţe în mânuire. Aparatul critic pare să încline spre sistemul clasic al Academiei Române, deşi sunt deficienţe fundamentale de folosire a abrevierilor convenţionale *ibidem*, *idem*, *apud*, *op. cit. etc*, eşuând în variante nemaiîntâlnite şi adeseori confuze. Sunt frecvent vehiculate informaţii, fără indicarea sursei.

Cu toate serioasele neajunsuri, contribuţia recenzată are meritul de a recupera şi repertoria o veche reţea de hanuri, măcar pentru cuprinsul jumătăţii de vest a Ţării Moldovei. Sunt deosebit de valoroase imaginile, planurile identificate şi publicate, precum şi mărturiile sau trimiterile documentare. Din această perspectivă, cu valoroasele investigaţii în teren, lucrarea doamnei Angela Paveliuc Olariu devine un indispensabil punct de plecare pentru o cercetare istorică serioasă.

Vitalie JOSANU[1]

[1] Cercetător neafiliat.

https://biblioteca-digitala.ro

Andreea Corca, *Activismul clerical ortodox în istoria Gărzii de Fier. Biografia preotului Valeriu Beleuță (1909–1974)*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2025, 290 p.

Lucrarea reprezintă o apariție editorială remarcabilă care s-a bucurat de o bună primire din partea specialiștilor și a iubitorilor de istorie, după cum afirmă și istoricul Virgiliu-Leon Țârău în *Prefața* acesteia: „o biografie complexă, situată la intersecția istoriei politice, sociale și culturale, având în centru destinul unui preot din zona Făgărașului și al familiei sale. Cartea depășește tiparul monografiei tradiționale, plasând figura lui Valeriu Beleuță într-o rețea densă de relații familiale și comunitare marcate de influența Mișcării Legionare.

Pe parcusul celor nouă capitole, lucrarea urmărește destinul preotului Beleuță și a familiei sale din zona Făgărașului pe parcursul secolului al XX-lea. Cartea este o biografie complexă, în care se intersectează evoluțiile diverșilor membri ai familiei, mulți dintre ei, legați de Mișcarea Legionară.

Andreea Corca propune o investigație cuprinzătoare, interdisciplinară, bine fundamentată în realitatea locală și regională, precum și într-un context național tensionat de polarizări politice și religioase. Lucrarea abordează tematic privind: biserica, ideologia, memorie și identitate, ridicând întrebări fundamentale referitoare la rolul liderilor religioși în politică și efectele Mișcării Legionare asupra comunităților rurale din România în secolul XX.

Lucrarea este despre un subiect adesea ignorat sau ascuns, ce se leagă de activismul ortodox, clerical și politic din perioada interbelică a României. O istorie biografică ce se concentrează pe un preot și familia sa din zona Făgărașului, pe parcursul secolului XX.

Narațiunea se focalizează în jurul preotului Valeriu Beleuță, pe acțiunile sale politice și ideologice, pe activitatea sa ca preot, activist în politică, jurnalist și susținător al *renașterii* românești așa cum a fost interpretată de legionarism.

După cum afirmă în *Introducere*, interesul său față de Beleuță a crescut la aflarea faptului că între acesta și Horia Sima, fostul lider al Gărzii de Fier, ar fi existat o legătură de rudenie, de gradul patru pe linie colaterală. Cei doi și-au petrecut o parte a copilăriei și a adolescenței împreună, la Mândra, localitate din care proveneau familiile Beleuță și Sima, dar și la Făgăraș, unde, timp de un an, au fost elevi la Liceul Radu Negru. Au colaborat ulterior la redactarea

https://biblioteca-digitala.ro

săptămânalului *Legiunea* și, practic, această conexiune dintre ei a continuat până la momentul în care Horia Sima s-a autoexilat, după rebeliunea legionară din 1941.

Primul capitol intitulat *Clericii și legionarismul interbelic*, analizează relația dintre biserica ortodoxă și mișcarea legionară. Autoarea menționează cauzele radicalizării clerului și simbioza cu Legiunea, subliniind idea unui anticomunism visceral. Prăbușirea ortodoxiei ruse sub bolșevism a creat o stare de anxietate în rândul ierarhilor români, care se temeau de un destin similar. Mișcarea Legionară a exploatat aceste temeri, prezentându-se ca singura forță capabilă să apere sacralitatea tradițională și să construiască biserici, în contrast cu „jidovismul" și bolșevismul care le dărâmau. Colaborarea a fost atât de strânsă încât unii istorici definesc fenomenul drept o „mișcare de masă ortodoxă radicală". O altă cauză evidențiată de autoare este rezistența la modernitate: Clerul a respins secularizarea, democrația parlamentară (văzută ca un import vestic) și multiconfesionalismul României Mari, preferând un naționalism exclusivist.

Figuri, precum Nae Ionescu și Nichifor Crainic, au oferit suportul doctrinar pentru radicalizarea tinerilor teologi, promovând ortodoxia ca alternativă la raționalismul elitist. Implicarea unor lideri precum Mitropolitul Nicolae Bălan sau Patriarhul Miron Cristea a validat ideologic antisemitismul și ultranaționalismul în cadrul instituției. Pentru preoți, Legiunea reprezenta o „platformă de regăsire religioasă" și o promisiune de a reface legătura organică dintre stat și biserică.

Pentru legionari, susținerea preoților era vitală deoarece aceștia erau formatori de opinie în mediul rural și ofereau mișcării legitimitate și o aură de sacralitate în fața maselor. După 1989, discursul despre Biserica Ortodoxă Română (BOR) s-a concentrat aproape exclusiv pe martirajul și rezistența preoților în fața comunismului.

Această abordare a creat o viziune maniheistă (victime inocente vs. călăi stalinești), care a dus la eludarea sau relativizarea faptului că mulți dintre acești "martiri" fuseseră activi în mișcările fasciste interbelice. Există în continuare o reticență a BOR în a-și asuma trecutul fascist al unor foști slujitori. Tentativele de canonizare ale unor figuri afiliate Mișcării Legionare generează conflicte între viziunea hagiografică (axată pe sfințenie și suferință în închisoare) și cercetarea istorică seculară (care analizează radicalizarea politică).

Al doilea capitol se concentrează pe „Copilăria și adolescența lui Valeriu Beleuță. De la școala din Mândra, elev la Liceul „Radu Negru" din Făgăraș", prezentând o scurtă istorie a satului și a familiei acestuia și a primilor ani de școală în satul natal. Un alt aspect al formării sale, îl constituie perioada la Liceul „Negru-Vodă" din Făgăraș, unde a intrat în 1925.

Cel de-al treilea capitol, *Student al Academiei Teologice Andreiene în Sibiul interbelic* se axează pe studiile sale teologice și primele interacțiuni cu mișcarea legionară. Îl întâlnește pe Arsenie Boca, ambii fiind studenți teologi. Arsenie

https://biblioteca-digitala.ro

Boca a declarat în 1952, sub presiunea Securității din Timișoara, că, în timpul studenției la Sibiu, a întâlnit pentru prima dată studenți antisemiți, menționându-l pe Valeriu Beleuță și spunând că l-a văzut îmbrăcat în cămașă verde. După ce Valeriu Beleuță termină studiile teologice în 1932, legătura dintre el și Arsenie Boca încetează pentru mulți ani. Totuși, cei doi se reîntâlnesc când Arsenie Boca, ajunge la mănăstirea ortodoxă de la Sâmbăta de Sus, aproape de Poiana Mărului, loc unde Valeriu Beleuță a fost preot paroh. Autoarea arată motivele aderenței tinerilor teologi la legionarism, aderare favorizată de un context socio-economic tensionat: inechitățile reformei agrare, șomajul în rândul intelectualilor, criza economică și tensiunile interetnice din Transilvania. Tinerii din mediul rural au văzut în legionarism o „mișcare revoluționară" și o soluție la ineficiența sistemului administrativ și la decadența morală a societății. Aderarea lui Beleuță la Frățiilor de Cruce (FdC), era privită de acesta și ca o educație alternativă celei oficiale, bazată pe o „renaștere simbolică" cu tentă religioasă. Gruparea lui Beleuță „Martirii Credinței" se ocupa cu propaganda în școli, colectarea de fonduri și menținerea comunicării între centru și provincie.

Ierarhia bisericească din Transilvania a sprijinit indirect legionarismul, considerându-l o strategie de a redobândi influența politică. La Sibiu, ascensiunea curentului a fost accelerată de marea recesiune, eșecul democrației parlamentare și influența unor lideri legionari locali (Ion Banea, Nicu Iancu). După cum arată autoarea, formarea sa ortodoxistă l-a făcut vulnerabil în fața mitului legionar al „reînnoirii" (palingenezia).

Deși, ulterior, în fața Securității, a încercat să își minimalizeze trecutul politic (susținând că a început activitatea abia în 1937), textul demonstrează că era un lider radical încă din timpul studiilor la Sibiu. Alegerile sale ideologice din studenție i-au marcat ireversibil întreaga biografie ulterioară.

În capitolul patru, *V. B. Religius – redactor responsabil al săptămânalului „Legiunea"*, autoarea analizează legăturile lui Beleuță cu Horia Sima, legătură care a condus la înființarea săptămânalului „Legiunea", cu o scurtă apariție ca urmare a intervenției autorităților, dar în care Beleuță semnează câteva articole pline de virulență antisemită și în care cerea ralierea clerului la ultranaționalismului arhanghelic deoarece, în opinia sa, naționalismul românesc echivala apartenenței la ortodoxie. Beleuță continua activitatea legionară organizând întruniri clandestine, răspândind broșuri de propagandă și difuzând articolele publicațiilor legionare. Autoarea arată cum întreaga sa familie, tatăl dar și frații și sora sa au aderat la legionarism cu repercursiuni ulterioare, marea majoritate a acestora trecură prin închisorile comuniste pentru adeziunea la legionarism și/sau pentru înrudirea cu Horia Sima, care a urmat calea exilului după 1941.

Capitolul cinci intitulat *Hirotonirea la Poiana Mărului* se apleacă asupra activității sale pastorale în parohia Poiana Mărului, obținerea postului și căsătoria sa.

https://biblioteca-digitala.ro

În al şaselea capitol, *Dimensiunile rurale ale activismului clerical*, autoarea ilustrează în ce măsură realităţile locale au contribuit interpretarea parohiei Poiana Mărului de către autorităţile comuniste ca „un centru legionar agitatoric" şi „un focar pentru răspândirea teoriilor reacţionare şi fasciste", evidenţiind rolul jucat de Valeriu Beleuţă, dar şi de alţi activişti legionari – precum Ernest Bernea – în radicalizarea populaţiei rurale. Inclusiv după instaurarea regimului autoritar al lui Carol al II-lea, Beleuţă şi-a afişat ostentativ convingerile legionare, cântând imnuri legionare chiar în cârciuma locală.

Ce de-al şaptelea capitol, *Scurta existenţă a statului naţional-legionar şi reversurile biografice din anii dictaturii antonesciene*, analizează activitatea preotului în perioada guvernării antonesciene. Capitolul prezintă activitatea la Poiana Marului a lui Beleuţă în perioada dictaturii legionare şi participarea sa la rebeliunea legionară din ianuarie 1941, de la Braşov. Această rebeliune i-a adus acuzaţia de „crimă de rebeliune", Valeriu Beleuţă fiind trimis în judecată, însă achitat în iunie 1941 în lipsa probelor determinante în stabilirea vinovăţiei sale.

Declanşarea războiului împotriva Uniunii Sovietice, la 22 iunie 1941, a condus la mobilizarea preotului în cadrul Regimentului 89 Infanterie Braşov în calitate de confesor militar, însoţind Divizia a XIII-a pe tot parcursul operaţiunilor desfăşurate la Bug şi Odessa. În această calitate s-a remarcat prin curajul dovedit în primele linii ale războiului. A organizat un cimitir pentru aproximativ 100 de soldaţi români căzuţi în apropierea gării Kulyndorove– situată la nord-est de Odessa – motiv pentru care a fost investit cu Ordinul „Steaua României" cu spade şi cu panglica de „Virtute Militară". Capitolul analizează şi rolul jucat de Ernest Bernea în difuzarea prozelitismului legionar de la Poiana Mărului. După demobilizare, lui Beleuţă i se impune domiciliu obligatoriu de către autorităţi la Poiana Mărului, afinităţile sale legionare continuând să fie prezente. Legionarii din Poiana Mărului, coordonaţi de duhovnicul lor, au continuat să organizeze întruniri politice. Noul context politico-militar al României a provocat numeroase schimbări în traiectoria lui Valeriu Beleuţă. La 13 octombrie 1944, acesta a fost internat administrativ în lagărul de la Hălchiu, situat în apropiere de Braşov, unde şi-a petrecut următoarele trei luni din viaţă. Internarea s-a încadrat în categoria metodelor „defascizării" impuse de sovietici.

Capitolul opt, *Eugen Raţiu. Întoarcerea în România comunistă, detenţia de la Aiud şi provocările integrării socio-profesionale*, funcţionează ca un studiu de caz paralel, dedicat lui Eugen Raţiu (vărul lui Beleuţă şi fratele lui Horia Sima), a cărui viaţă a fost zdrobită de regimul comunist din cauza numelui şi a convingerilor sale. Raţiu a petrecut aproape un sfert de secol în închisorile comuniste (aproximativ 25 de ani). Este evidenţiată rezistenţa sa la Penitenciarul Aiud, unde s-a numărat printre cei 71 de legionari „refractari" care au refuzat programul de reeducare.

După eliberare, capitolul analizează eforturile disperate ale acestuia de a se reintegra într-o societate care îl privea cu suspiciune permanentă.

https://biblioteca-digitala.ro

Stigmatizarea socio-profesională a fost totală, fiind urmărit de Securitate până la moartea sa.

Ultimul capitol, *Traiectoria lui Valeriu Beleuță* în anii regimului comunist, este o cronică a supraviețuirii sub „teroarea roșie", unde trecutul „verde" al preotului devine principalul motiv de persecuție. În perioada 1948-1955, Beleuță este purtat prin închisorile din Brașov și Codlea, fiind ulterior trimis în coloniile de muncă forțată de la Capul Midia și Peninsula (Canalul Dunăre-Marea Neagră). În timp ce preotul era în lagăr, soția sa, Florica, și copiii au fost deportați în localitatea Comăna de Jos (raionul Racoș), iar proprietatea lor din Poiana Mărului este confiscată de stat. Reușește să revină în parohie în 1955, după grațiere, slujind până la pensie (1974). Securitatea l-a monitorizat constant prin dosare voluminoase (peste 1.000 de file), documentând faptul că, în forul său interior, Beleuță nu a abandonat niciodată idealurile legionare, sperând până la moarte în revenirea lui Horia Sima din exil. Moare în ianuarie 1974, lăsând în urmă o comunitate divizată între respectul pentru „pastorația exemplară" și controversa trecutului său politic.

Lucrarea se încheie cu o analiză a memoriei postume a preotului în comunitatea locală, unde mulți săteni încă îl percep ca pe o figură exemplară, ignorând sau minimalizând apartenența sa la Garda de Fier.

Lucrarea este carte fundamentală pentru a înțelege modul în care un intelectual de provincie a integrat credința ortodoxă într-un proiect politic extremist, plătind un preț colosal sub două dictaturi.

Autoarea, Andreea Corca reușește să evite capcana hagiografiei sau a condamnării brutale. Ea propune o „istorie contemporană" care răspunde unor confuzii actuale din spațiul public românesc, unde figurile cu trecut legionar sunt uneori idealizate exclusiv prin prisma suferinței lor din închisorile comuniste, ignorând cauzele ideologice ale condamnării lor (p. 7, 35).

În concluzie, *Activismul clerical ortodox în istoria Gărzii de Fier* este o lectură esențială pentru înțelegerea modului în care religia și politica s-au împletit în mod tragic în istoria recentă a României, oferind o lecție despre fragilitatea democrației și pericolele extremismului.

Emanuel BĂLAN[1]

[1] Liceul „Vasile Conta" TÂRGU-NEAMȚ.

https://biblioteca-digitala.ro

Alexandru Profiri, *Comuna Albeşti. Istorie, Cultură şi Oameni*, Editura Akakia, Vaslui, 2025, 612 p.

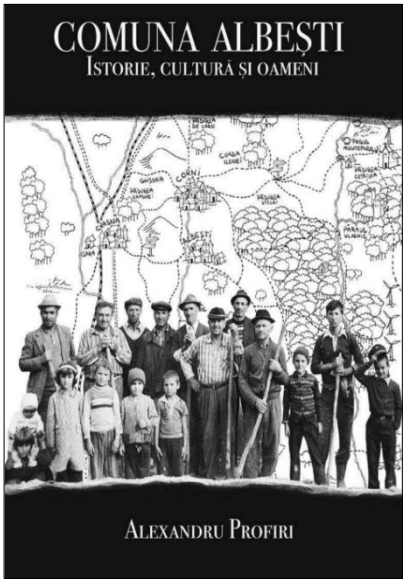

Prezentul demers, de natură istoriografică, îşi propune recuperarea şi valorificarea memoriei locale a unui spaţiu situat la contactul dintre Podişul Central Moldovenesc şi Dealurile Fălciului. Incursiunea cu iz de monografie se înscrie în linia cercetărilor regionale care încearcă să integreze date geografice, arheologice, respectiv istorice, şi în care istoria nu este doar o succesiune de ani, ci o evoluţie organică a comunităţilor umane în strânsă legătură cu microclimatul oferit de valea pârâului Idrici. Autorul utilizează o metodologie interdisciplinară, coroborând cercetarea de arhivă (Arhivele Naţionale, Arhivele Ministerului Apărării, Arhivele Bisericii) cu investigaţia de teren, toponimia şi istoria orală. Un merit deosebit al lucrării este includerea mărturiilor bătrânilor satului, ceea ce oferă astfel o dimensiune umană evenimentelor istorice majore, precum cele două războaie mondiale sau foametea din 1946-1947.

Volumul este organizat diacronic, acoperind un spectru cronologic vast, de la primele aşezări omeneşti din perioada neolitică şi până în epoca contemporană. Secţiunile inaugurale *Prefaţa* (Costin Clit) şi *Introducerea* nu se limitează la o simplă justificare formală, ci exprimă o veritabilă preocupare a recuperării memoriei istorice locale, subsumată idealului clasic *sine ira et studio*, ce valorifică o abordare obiectivă, întemeiată pe echilibru, luciditate şi probitate ştiinţifică. În acest sens, se conturează premisele unei lucrări ce aspiră la obiectivitate şi la reconstituirea trecutului.

Capitolul II, intitulat *Repere Istorice* este dedicat începuturilor, prezentând panorama cadrului natural şi rezultatele cercetărilor arheologice care atestă locuirea încă din Neolitic, aceasta fiind amprentată prin Cultura Starcevo-Criş, Cucuteni. Capitolul inventariază numeroase situri din epoca bronzului, *Hallstatt* şi perioada traco-getică (Cetatea Vladnic) şi nu numai. În completare, analiza toponimică şi reflecţiile asupra aşezărilor dispărute sau existente contribuie la reconstituirea unei geografii istorice complexe şi dinamice.

Capitolul III, *Din Evul Mediu spre Modernitate*, urmăreşte evoluţia comunităţilor în perioada medievală, evidenţiind transformările structurale şi evenimenţiale care au modelat identitatea locală. Un loc central îl ocupă *Istoria*

https://biblioteca-digitala.ro

Târgului Docolina, prezentată nu doar ca un simplu nucleu economic, ci ca un veritabil pol de convergenţă socială şi culturală. Totodată, evocarea confruntărilor militare purtate de Ştefan cel Mare în această regiune, precum cele de la Codrul Crasnei şi Podul Înalt, reliefează dimensiunea eroică şi integrează spaţiul analizat în marile evenimente istorice ale Moldovei medievale.

Capitolul IV, *De la Modernitate la Epoca Contemporană*, analizează cu acurateţe impactul marilor evenimente istorice asupra comunităţii, de la efervescenţa Revoluţiei de la 1848 şi afirmarea independenţei naţionale, până la dramatismul celor două conflagraţii mondiale. Discursul este îmbogăţit prin ilustrarea unor episoade marcante, precum răscoala din 1907, devastatoarea foamete din 1946-1947 şi rigorile represiunii comuniste.

Capitolul al V-lea, care abordează *Locuri, legende şi întâmplări*, valorifică dimensiunea simbolică şi afectivă a memoriei colective, reunind un corpus de tradiţii orale, legende despre movile, evocări ale haiducilor şi relatări pitoreşti consemnate în presa vremii. Acest capitol furnizează lucrării o notă de autenticitate şi sensibilitate, demonstrând faptul că istoria nu se reduce doar la fapte şi date, ci include şi reprezentările, credinţele şi naraţiunile comunităţii.

Capitolul al VI-lea, *Cultura*, reflectă perspectiva asupra vieţii spirituale şi sociale, surprinzând multiplele forme de manifestare ale identităţii comunitare. În filele acestui capitol sunt analizate instituţiile ecleziastice şi educaţionale, ca piloni ai coeziunii sociale, dar şi datinile, obiceiurile şi practicile tradiţionale care structurează viaţa cotidiană. Portretele de personalităţi locale, interviurile cu membrii vârstnici ai comunităţii şi datele demografice contribuie la conturarea unui tablou viu, în care trecutul şi prezentul se întrepătrund armonios.

În cele din urmă, Capitolul al VII-lea, *Anexe*, încheie lucrarea într-o notă documentară solidă, încorporând o monografie anterioară (cea a satului Corni-Albeşti din 1944), un valoros material iconografic şi o bibliografie amplă, imprimând astfel întregului demers consistenţă.

Cu toate acestea, o lectură atentă relevă o carenţă vizibilă a discursului, susceptibilă de a afecta rigoarea ştiinţifică a lucrării, şi anume absenţa unei consecvenţe în normarea grafică a denumirilor epocilor istorice. Pe parcursul documentului se constată o fluctuaţie nejustificată între utilizarea majusculei şi a minusculei, de pildă, alternanţa dintre forme precum „Epoca Migraţiilor" şi „Epoca migraţiilor", observată chiar în interiorul aceluiaşi paragraf. O asemenea inconsecvenţă trădează fie o redactare fragmentară, fie insuficienţa unei revizii finale atente, aspecte ce pot eroda autoritatea demersului, generând o disonanţă stilistică.

În aceeaşi ordine de idei, se remarcă şi o lipsă de uniformizare în redarea numelor personalităţilor menţionate, în special în contextul referinţelor la cercetări arheologice. Alternanţa între utilizarea numelui complet şi

https://biblioteca-digitala.ro

recurgerea la formule abreviate generează un efect de fragmentare a lecturii, creând textului un caracter neomogen. Această incongruenţă terminologică diminuează impresia de unitate stilistică, indispensabilă unui discurs academic de înaltă ţinută. De menţionat este faptul că aceste imperfecţiuni de formă amintite anterior nu anulează valoarea documentară a lucrării, ci subliniază necesitatea unei rigurozităţi în procesul de tehnoredactare şi a unei revizuiri stilistice pentru ediţiile viitoare

Peroratio finalis, lucrarea *Comuna Albeşti. Istorie, Cultură şi Oameni* se impune drept o contribuţie apreciabilă în câmpul istoriografiei regionale, aceasta fiind circumscrisă unui areal geografic relativ restrâns. Amplitudinea demersului analitic, coroborată cu densitatea şi diversitatea materialului documentar valorificat, conferă documentului statutul de instrument util pentru istorici, arheologi şi cadre didactice deopotrivă. Animată de o evidentă pasiune pentru veridicitatea istorică, lucrarea transcende simpla monografie locală, configurându-se într-o invitaţie la introspecţie identitară şi la redescoperirea memoriei colective. În acest sens, comuna Albeşti este reintegrată, cu deplină legitimitate, în dinamica evoluţiei civilizaţiei româneşti.

Marcela IFRIM[1]

[1] Facultatea de Istorie din cadrul Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, IAŞI.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ISSN: 2972 - 192X

https://biblioteca-digitala.ro